= Henryk Lubomirsky /

DOCTRINA
NVMORVM VETERVM.

DOCTRINA
NVMORVM VETERVM

CONSCRIPTA

A

IOSEPHO ECKHEL

THESAVRO CAESAREO NVMORVM, GEMMARVMQVE VETERVM, ET REI ANTIQVARIAE IN VNIVERSITATE VINDOBONENSI DOCENDAE PRAEFECTO.

PARS II.

DE

MONETA ROMANORVM.

VOLVMEN V.

CONTINENS

NVMOS CONSVLARES ET FAMILIARVM

SVBIECTIS INDICIBVS.

VINDOBONAE.

SVMPTIBVS IOSEPHI CAMESINA ET SOC.

IMPRESSVM TYPIS KVRTZBEKIANIS.

MDCCXCV.

CONSPECTVS VOLVMINIS V.

SECTIO I.

De numis confularibus.

SECTIO II.

De numis Familiarum.

MONETAE ROMANORVM

PARS I.

COMPLECTENS

NVMOS CONSVLARES ET FAMILIARVM.

Numos conſulares dicimus, qui ſtante republica, quo tempore conſules principatum tenuere, ſignati ſunt, neque cujuspiam familiae R. nomen inſcriptum praeferunt. Familiarum numos appellamus, qui inſignes ſunt nomine gentis, vel familiae Romanae, quorum plerique tempore reipublicae, non pauci tamen etiam ſub Iulio Caeſare, IIIviris, et Auguſto malleum ſubivere. Lubet praemonere, numorum conſularium doctrinam ſuapte jejunam ac ſterilem pauca objicere philologiae commodis profutura, et ſi qua ſunt digniora, moleſtis ponderis, valoris, aetatis disquiſitionibus implicari, in quibus cum plerumque unis conjecturis pugnandum ſit, operam dabo, ut neque praecipua ejus capita lectori ſint ignota, neque ejus ad utiliora, amoenioraque properantis fatigem patientiam. Quod ſi ampliores is commentarios requirat, habebit, quibus ſe penitus proluat, fontes a me ſemper adcurate indicatos.

SECTIO I.

DE NVMIS CONSVLARIBVS.

CAPVT I.

Numorum Romanorum, tum consularium origo et antiquitas.

Quae de Saturno et Iano rei monetariae in Italia auctoribus tradunt Eutropius, Athenaeus, Macrobius, Isidorus, quoniam fabulis illigantur, prudens praetereo. Primam monetae signatae aetatem, et metalli modum edixit Plinius: a) *Servius rex primus signavit aes. Antea rudi usos Romae Timaeus tradit. Signatum est nota pecudum, unde et pecunia appellata.* In hanc quoque sententiam Casiodorus: b) *Servius rex monetam in aere primum impressisse perhibetur.* Difficile fuit, in his longinquae vetustatis tenebris certi quid adferre. Quare mirum non est, Plinium, qui ab aliis tradita plerumque compilavit, et ipsum variare. Nam alibi ad Numam monetae initium refert. c) *Docuimus, quamdiu populus R. aere tantum signato usus sit. Sed et alia vetustas aequalem urbi auctoritatem ejus declarat, a rege Numa collegio tertio aerariorum fabrum instituto.* Etiam Suidas Numam auctorem monetae ferreae et aereae facit. d)

Monetam vetustissimam fuisse signatam nota pecudum, atque inde factum nomen *pecuniae*, mox ex Plinio vidimus, atque idem alibi: e) *Servius rex ovium boumque effigie primus aes signavit.* In genere Ovidius: f)

Cetera luxuriae nondum instrumenta vigebant,
Aut pecus, aut latam dives habebat humum.
Hinc etiam locuples, hinc ipsa pecunia dicta est.

Secundum quod Plinius: g) *Hinc et lo-*

a) L. XXXIII. § 13. b) Var. form. L. VII. c) L. XXXIV. § 1. d) in Ἀσσαρια. e) L. XVIII. § 3. f) Fast. V. 279. g) L. XVIII. § 3.

cupletes dicebant, *loci*, *hoc est*, *agri plenos; pecunia ipsa a pecore appellabatur*. Et jam olim Cicero: [a]) *multaque ditione ovium*, *et boum*, *quod tunc erat res in pecore et in locorum possessionibus*, *ex quo pecuniosi*, *et locupletes vocabantur*. Adde Varronem: [b]) *aut bovem*, *aut ovem*, *aut vervecem habet signum*. Idem alibi: [c]) *et quod aes antiquissimum pecore est notatum*. Et paullo infra: *Est scientia pecoris parandi*, *ut fructus quam possint maximi capiantur ex ea*, *a quibus ipsa pecunia nominata est*. *Nam omnis pecuniae pecus fundamentum*. Et inter exteros auctores Plutarchus loquens de Romanorum moneta: [d]) *και των νομισματων τοις παλαιοτατοις ϐȣν ἐπεχαραττον*, *ἢ προϐατον*, *ἢ συν*, *et numis vetustissimis bovem*, *vel ovem*, *vel suem insculpserunt*, quod si verum, tria haec animalia Romanis non modo in monetae typos, sed et sacrificia Suovetaurilia servierunt.

Haec nobis scriptores veteres de monètae R. seu antiquitate, seu primaevis typis memoriae prodita reliquere. Eo conspirant omnes, vetustissimam gentis monetam fuisse aeneam, idque confirmant numi superstites, ut dicetur. Aliud fuisse institutum non modo Graecis remotioribus, sed et Siculis, et nationibus ipsi Romae conterminis, quarum numi antiquissimi fuerunt aurei et argentei, recentiores aenei, disputavimus in Prolegomenis generalibus cap. VIII. Sintne ex numis Romanis, qui supersunt, aliqui aetati Servii synchroni habendi, aut ea non admodum recentiores, examinabimus capite II. § 3., quo loco examinabimus quoque, utrum verisimile sit, vetustissimam Romanorum monetam fuisse pecude signatam.

C A P V T II.

De moneta aenea Romanorum.

Cum, ut vidimus, Romani in feriunda moneta ab aere sint auspicati, ab hujus metalli moneta commode initium faciemus. Necesse vero est, materiam aliquanto uberiorem in plures articulos dispescere.

---

a) de Rep. L. II. apud Non. Marcell. b) de Vit. pop. Rom. L. I. c) de R. R. L. II. c. 1. d) in Poplic. et in Quaest. Rom.

§ I.

De aſſe et ejus partibus.

Fuit as Romanis congeries ponderis diſtributus in partes XII., quae dicebantur unciae. Dixere Latini *as*, et *aſſis*, et *aſſarius*, unde Graecorum ἀσσαριον, ut ex denario δηναριον. Synonyma aſsi fuere *libra*, *libella*, *pondo*. Cum as moneta ſecundum primum Servii inſtitutum librali pondere feriretur, in totidem haec quoque uncias diviſa fuit, et habentur numi copioſi non aſsis modo, ſed et partium aliquot. En ſchema diviſi in partes aſsis tam ponderis, quam monetae:

					Notae in numis.
As		continet	12	uncias.	I.
Deunx	—	—	11.	—	—
Dextans	—	—	10.	—	—
Dodrans	—	—	9.	—	—
Bes	—	—	8.	—	—
Septunx	—	—	7.	—	—
Semis	—	—	6.	—	S, vel oooooo
Quincunx	—	—	5.	—	ooooo
Triens	—	—	4.	—	oooo
Quadrans	—	—	3.	—	ooo
Sextans	—	—	2.	—	oo
Seſcuncia	—	—	1½.	—	—
Vncia	—	—	1.	—	o
Semuncia	—	—	½.	—	—

Ceterum as apud Romanos non ſolum ſpectato pondere, et moneta ſolidum quoddam fuit et integritas, ſed etiam ſpectatis intervallis, menſuris liquidorum, haereditate etc. En ſingulorum exempla:

Pes Romanus dividebatur in XII. pollices. At Columella pluribus locis pedem, tanquam as eſſet, dividit in uncias. Sic: *dupondio, et dodrante altus ſulcus*, pro: duobus pedibus, novem pollicibus. *Habet in latitudinem pars prior dupondium ſemiſſem, pars poſterior quatuor pedes*, pro: pedes duos et pedes duos et dimidium. S. Hieronymus *literarum uncialium* memi-

nit, [a]) quod haberent unciae, ſeu pollicis magnitudinem. Et Livius: [b]) *triumvirique ad id creati terna jugera et ſeptunces viritim diviſerant.*

Ex menſuris liquidorum *ſextarius* erat inſtar aſsis, diviſus proinde in 12 uncias, quae et *cyathi* vocabantur. Igitur duo cyathi ſextans, tres cyathi quadrans etc. quo facile explicatur illud Martialis: [c])

Quincunces et ſex cyathos beſſemque bibamus,
Caius ut fiat, Iulius et Proculus,

nempe cyathos 19 pro numero literarum, quae ſunt in *Caius, Iulius, Proculus.* Erat autem ſextarius ſexta pars congii, unde etiam nomen traxit, et congius menſura, quae liquidum 10 librarum pondere continebat, ex quo inſignium potorum celebrata nomina *bicongiorum*, et qui his plus audebant, *tricongiorum*, qua in laude ſpectatos quosdam heroas enarrat Plinius. [d])

Haereditas tota conſuetis formulis vocabatur *as;* hinc *ex aſſe haeres*, ſeu ex tota haereditate, *ex quadrante*, *beſſe etc.* Cicero: [e]) *Teſtamento facto mulier moritur. Facit haeredem ex deunce et ſemuncia Caecinam, ex duabus ſextulis M. Fulcinium libertum ſuperioris viri, Aebutio ſextulam adſpergit.* Quae partes omnes collectae uncias XII., ſeu aſſem, ſeu totam haereditatem efficiunt.

De uſuris ſemiſsibus, quincuncibus, quae ſimilem unciarum rationem ſequuntur, vide jureconſultos veteres, ac praecipue cl. Dupuy. [f])

Ad aſſem et partes, prout fuere moneta, ut revertamur, diximus ſupra, aeneos primum librali pondere fuiſſe ſignatos, quod modo veterum teſtimoniis comprobamus. Ait Plinius loco ſaepe a nobis in cauſa numorum conſularium citando: [g]) *Librales, unde et nunc libella dicitur, et dupondius, appendebantur aſſes*, et paullo infra: *librale autem pondus aeris imminutum bello Punico primo.* Gellius agens de tempore, quo XII. tabulae conditae ſunt, [h]) *nam librariis aſſibus*, inquit, *in ea tempeſtate populus uſus eſt.* Feſtus: [i]) *Grave aes dictum a pondere, quia deni aſſes, ſinguli pondo librae, efficiebant denarium ab hoc ipſo numero dictum.* Et Dionyſius Halicarnaſſenſis. [k]) ἦν δε ἀσσαριον χαλκεον νομισμα, βαρος λιτριαιον, *erat autem as aeneum numisma, librali pondere.* Vnde ſaepe apud auctores aeris gravis poena, vel mulcta, vel aliter. Livius de Camillo: [l]) *Abſens XV. millibus gravis aeris damnatur*, et alibi: *denis millibus gravis aeris etc.* quo nomine aſſes ſemper intellige. Ex quo moleſtum monetae R. pondus etiam in ſumma non maxima potes colligere, ſic ut teſte Livio [m]) aes grave etiam plauſtris ad aerarium conveheretur. Cumque ob molem in arca reponi non poſſet, teſte Varrone [n]) *ſtipabatur* in aliqua cella, quo minus ſpatii occuparet, unde etiam dictum *ſtips*, et inde *ſtipendia.*

A *Pondo*, quod fuit aſsi ſynonymum,

a) Praef. in Iob. b) L. V. c. 24. c) L. XI. epigr. 37. d) L. XIV. § 28. e) pro Caecina c. 6. f) B. L. T. XXVIII. p. 734. g) L. XXXIII. § 13. h) L. XX. c. 1. i) in Grave aes. k) L. IX. p. 586. l) L. V. c. 32. m) L. IV. c. 60. n) de L. L. Lib. IV.

ducitur *dupondium*. Varro : [a]) *Dupondius a duobus ponderibus, quod unum pondus assipondium dicebatur, id ideo, quod as erat libram pondo.* Ab affe compofita funt *trefsis*, feu tres affes, *octussis*, *octas*, 8 affes, *decussis, vicessis, centussis*, 10, 20, 100 affes. A *decussis* eft *decussare*, nempe, ut eft apud Columellam, lineas transverfas ducere ad formam τȣ X, et arbores in quincuncem difponere dixit Cicero, [b]) nempe ad formam τȣ V.

Quamdiu as numus librale pondus obtinuit, fequitur, eandem etiam rationem fecutas afsis partes, fic ut v. g. femis appenderet folidas fex uncias, fextans duas etc. Numos ipfos differimus in § IV.

De vero librae veteris Romanae pondere multa a recentioribus funt difputata. Tefte Plinio [c]) juftum erat denarios 84 e libris fignari. Fuere autem denarii obvia Romanorum moneta argentea. Idem cum Plinio adfirmat Scribonius Largus : [d]) *aeque enim in libra denarii 84 apud nos, quot drachmae apud Graecos incurrunt.* Atque iisdem fere verbis Celfus. [e]) At juxta praecepta Barrei [f]) fuere in libra Romana denarii 96, quorum finguli grana 75 appendunt, atque adeo fuerunt finguli $\frac{1}{8}$ unciae. Et fecundum haec libra Romana vetus aequivalet unciis $12\frac{1}{2}$ librae Parifinae granorum 7200. Quod Plinius aliique adferunt, ex libra denarios 84 jufte fignari, iis, ait, verbis indicari, imperatum monetariis, ut pro fingulis libris argenti rudis repraefentarent denarios 84, denariis duodecim, qui a vera libra deficiunt, inde deductis, quibus fupplerentur detrimenta metalli per ipfum opus, et fumptus in monetarios faciendi, et lucrum faceret aerarium principis. Atque in hoc fenfu libra monetaria erit tantum granorum Parifinorum 6300. Alii, qui libram veram, et monetariam non diftinguunt, aliud librae verae pondus ftatuunt. Ex his tres tantum recentiores nominabo. Eifenfchmidio eft libra vera granorum Parifinorum 6240, feu unciarum $10\frac{2}{3}$ [g]) Nauzeo granorum Paris. 6144, de cujus calculo vide infra cap. IV. Barrei doctrinam de duplice libra late impugnat cl. Dupuy, fic ut profiteatur, docentibus numis libram veterem fuiffe granorum 6300, [h]) ex quorum dictatis quilibet, quod e re vifum fuerit, eligat.

§ II.

De assis deminutione.

Diximus, Romanos inde a principio aere rudi ufos, inde a Serv. Tullio rege aere fignato, fic ut as moneta ejusdem cum affe librali effet ponderis. At

a) de L. L. Lib. IV. b) de Senect. c. 19. c) L. XXXIII. § 46. d) ad Calliftum e) Epift. ad Natalem. f) Mem. B. L. Tom. VIII. p. 372. et Tom. IX. hift. p. 86. g) de Ponderib. p. 33. h) B. L. Tom. XXVIII. p. 647.

non perpetua fuit haec lex, de qua infracta haec docet Plinius: [a]) *Populus Romanus ne argento quidem ſignato ante Pyrrhum regem devictum uſus eſt. Librales, unde etiam nunc libella dicitur, et dupondius, appendebantur aſſes. Quare aeris gravis poena dicta - - - Servius rex primus ſignavit aes. Antea rudi uſos Romae Timaeus tradit. Signatum eſt nota pecudum, unde et pecunia appellata. - - - Argentum ſignatum eſt anno urbis CCCCLXXXV. Q. Fabio conſule, quinque annis ante primum bellum Punicum. Et placuit denarium pro decem libris aeris, quinarium pro quinque, ſeſtertium pro dupondio et ſemiſſe. Librale autem pondus aeris imminutum bello Punico primo, cum impenſis resp. non ſufficeret, conſtitutumque, ut aſſes ſextantario pondere ferirentur. Ita quinque partes factae lucri, diſſolutumque aes alienum. Nota aeris fuit ex altera parte Ianus geminus, ex altera roſtrum navis, in triente vero et quadrante rates. Quadrans ante teruncius vocatus a tribus unciis. Poſtea Hannibale urgente, Q. Fabio Maximo dictatore, aſſes unciales facti, placuitque denarium ſedecim aſſibus permutari, quinarium octonis, ſeſtertium quaternis. Ita resp. dimidium lucrata eſt. In militari tamen ſtipendio ſemper denarius pro decem aſſibus datus. Nota argenti fuere bigae atque quadrigae, et inde bigati, quadrigatique dicti. Mox lege Papiriana ſemunciales aſſes facti.*

Locum Plinii totum recitavi propterea, quoniam hic baſis eſt ac fundamentum, quo omnis doctrina de aſsis ejusque partium deminutione nititur, et ad quem ab omnibus, qui hanc monetam judicio exercent, provocatur. Cum Plinio conjunge Vitruvium, [b]) Maecianum, et Pompejum Feſtum. (in *Grave aes*, et *Sextantarius.*)

Ex his ergo Plinii verbis varius conficitur ſtatus monetae Romanorum aeneae ſaltem usque ad aetatem imperatorum.

I. As libralis, ſeu XII. unciarum. Duravit a Ser. Tullio usque in tempora belli Punici I., quod coepit V. C. 490 ex computu Pighii. Denarius, numus argenteus, quinquennio ante hoc bellum feriri coeptus, permutabatur denis aſsibus libralibus, unde et nomen accepit.

II. As ſextantarius, ſeu II. unciarum. Coepit hic ſtatus fervente bello Punico I., duravitque usque in dictaturam Q. Fabii Maximi, quam is init V. C. 537.

III. As uncialis, ſeu I. unciae, inde a Q. Fabio dictatore usque ad legem Papiriam, incertum quando, et a quo Papirio latam. Vocabulum *mox*, quo Plinius utitur, hunc ſtatum non admodum porrigit. Ab eo tempore conſtitutum, ut denarius aſsibus XVI. permutaretur.

IV. As ſemuncialis, ſeu dimidiae unciae, inde a dicta lege Papiria.

Traditae huic a Plinio doctrinae non pauca videntur adverſari, ac I. quidem experientia ipſa; nam exſtant in variorum muſeis aſſes obvii, iique haud dubie Romani, qui uncias 11, 10, 8 etc. appendunt, item ſemiſſes pondere unciarum 5, 4 etc. ſic in proportione

a) L. XXXIII. § 13. b) L. III. c. 1.

de trientibus, quadrantibus, fextantibus, uncialibus. Ex quo manifeftum, affem nequaquam repente, ut Plinius docere videtur, fine ulla media imminutione ad duas uncias redactum. II. Vt resp. affe ad duas uncias redacto quinque fextas in aeris alieni folutionem appofuit lucro, ita tantundem decefsit privatis, atque hujus iterum dimidium affe fextantario ad unam unciam artato, denique hujus etiam dimidium conftituto affe femunciali. Ergo qui anno V. C. 490 habuit 60000 aeris in foenus datos, is fefe repente ad 10000 aeris redactum vidit, annis poftea 47 ad 5000, ac non multo poft per legem Papiriam ad 2500. An verifimile eft, quantum decefsit pondere, tantum aucto rerum venalium pretio divites fic ad paupertatem, et pauperes ad extremam miferiam detrudi, quin remp. funditus everti contingeret? III. Quoniam denarius valebat 10 affes librales, et in libra fuere 84 denarii docente hoc quoque Plinio, [a]) tum et Celfo, et Scribonio Largo paragrapho praecedente citatis, neceffe eft, fpectato valore fuiffe tum argentum ad aes, ut 1 ad 840. Quantumcunque prifcos Romanos pauperes ftatuamus, et nobilis metalli egenos, an verifimilis usque adeo divergens ratio argentum inter et aes? Illud cum ab omni veri fpecie abhorrere plerisque jure videretur, creditum multis, denarios flatos tum, cum librales adhuc effent affes, majoris fuiffe ponderis; quin eo progreffus eft Savotus, ut non dubitaret conjicere, denarium ex primaevo inftituto fuiffe uncialem, imminutumque fubinde analoge cum aere, fic ut ferius ex uncia duo, tres, quatuor etc. denarii ferirentur. [b]) Mitto, neminem auctorum iftud liquido adferere, et parum commode, aut tuto confirmari verbis Plinii: *ratione feftertiorum, qui TVNC erant*, [c]) aut Varronis, quem citat Carifius. [d]) At jure quaerimus, qui factum, ut, ex quo tempore opibus numismaticis avide inhiamus, nullus fefe praetenfi ejus ponderis denarius, aut ponderis analogi quinarius feftertiusve in confpectum dederit? Intelligo, fufi fuere, et ad novae legis denarios redacti. At cur non etiam ex eadem caufa fufi affes, femiffes, quadrantes veteris rationis, quorum magnam copiam habemus fuperftitem? aut fi eadem lex denarios veteres conflari jufsit, an eadem valuit quoque in eos, qui jam tum in exterarum gentium manibus fuere, et jam tum perditi, et fub terra occultati, et aliquando in lucem emerfuri? IV. At multo magis mirum, quod fequitur. Denarius, qui primum valebat affes X. librales, feu 120 uncias, intra annos non plurimos valuit affes femunciales 16, feu uncias 8. Non impugno poftremam hanc rationem, quae utique modum non excedit, nimirum denario, qui fuit $\frac{1}{7}$ unciae, fuiffe permutatas uncias 8 aeris monetae. Verum quis facile concoquet, exiguo temporis fpatio a fummo pretio ad tantam vilitatem prolapfum argentum?

Sifto intra has difficultates, quae

---

a) L. XXXIII. § 46. b) Med. ant. part. III. c. 7. c) L. XXXIII. § 13. d) Inft. gram. L. I.

hanc Plinii orationem exercent, cum plures aliae praeſto ſint, quas viri eruditi docte ac ſubtiliter moverunt. Habuit tamen ſuos etiam patronos, qui auctoris mentem explicare adlaborarunt, quo tamen parum hactenus eruditis fuit ſatisfactum. Inter eos cumprimis memorandus Harduinus. [a]) Ceterum nequaquam longius huic de aſsis imminutione, et ponderum doctrinae immorari eſt animus, non quod ad extricanda tot ambigua et difficultates labores ſubterfugiam, quae tantae ſunt, ut Frölichius ipſe examen iſtud majoris eſſe operae, et aliarum virium, quam ſuas ipſe agnoſceret, nimium ſane modeſte, profiteretur, [b]) quam quod fatentibus ipſis Italis, qui, quod id genus numis abundant, plus ad eruendam veritatem habent ſubſidii, poſt tot eruditorum conatus et pericula parum hactenus fuit profectum, quod ipſum Eminent. Zelada in ſua de numis uncialibus epiſtola conqueritur. Cui volupe eſt, ex copioſis ſpiſsisque voluminibus variantia antiquariorum judicia cognoſcere, nam vix alia cauſa magis adſidue et obnixe eſt diſputata, adeat Alciatum, [c]) Budeum, [d]) Savotum, [e]) Gronovium, [f]) deinde Porcium, Camerarium, Snellium, Ioſ. Scaligerum, quorum commentarii exſtant Tomo IX. collectionis Gronovianae, Bouteroue, [g]) Montfaucon, [h]) Harduinum, [i]) Wachterum, [k]) Paſſerium, [l]) at praecipue inſignem libellum Eiſenſchmidii, [m]) cui junge praeclaros commentarios Barrei, [n]) Arbuthnotii, [o]) Dupuy, [p]) Oderici. [q]) Reliquum eſt, ut numos ipſos, qui aſsis aut partium notas exhibent, repraeſentemus.

§ III.

Characteres monetae aeneae conſularis.

Vetus eſt doctrina, eaque cum auctoritate, tum experientia confirmata, aſſes eorumve partes, quo praeſtant pondere, eo eſſe antiquiores. Duce hac regula Paſſerius multo labore *Chronicon numarium* texuit, [r]) in quo numorum Italicorum pondus a graviore in levius vergens deſcripſit. Ex quo cano-

a) ad locum cit. Plinii, et Oper. ſel. p. 185. b) Animadv. in num. urb. p. 56. c) de Pond. et mens. d) de Aſſe. e) Méd. ant. f) de Seſtert. g) Recherch. cur. inde a pag. 70. h) Antiq. Suppl. Tom. III. p. 89. i) l. mox c. k) Archaeol. num. l) Paralip. in Dempſter. m) de Pond. et mens. n) Mem. B. L. T. VIII. p. 372, et Hiſt. T. IX. p. 86. o) Tabulae ant. num. p) B. L. Tom. XXVIII. p. 647. q) Saggi di Cort. T. VIII. p. 158. r) Dempſter. Paralip. p. 193.

ne ut facile intelligimus, qui numi, ſaltem qui certi Romani ſint, aliis antiquitate praeſtent, ſic de vera eorum aetate nihil certi poteſt conſtitui, donec ad indicatas a Plinio imminutiones delabamur, ad quas epochas ſi velimus attendere; intelligemus, aſſes ſextantarios non poſſe praevertere circiter annum V. C. 495, unciales annum 537, at ſemunciales lege Papiria invectos ab uno annorum conſequentium, qui definiri nequit, ortum ducere.

Quaeſitum, poſsintne nonnulli gravis aeris numi, qui ſuperſunt, in ipſum Servii regnum aliqua veri ſpecie promoveri? Enimvero, ſi aetatem ſolum ſpectes, non magnopere iſtud repugnaret. Servii mors figitur ad annum V. C. 218. Habemus numos Rhegii et Meſſanae ſignatos circa annum V. C. 276, atque hos adhuc antiquitate praeſtant numi inſcripti Zancles nomine, ut praeteream numos Cauloniatarum, aliosque civitatum vicinarum ab remotiſſima antiquitate cognitos. Verum obſtat auctoritas Plinii, aliorumque, quos capite I. citavi, diſerte adfirmantium, ſiquidem tanti facienda ſunt ea teſtimonia, primam Romanorum monetam fuiſſe pecude ſignatam, cum tamen, quos vetuſtiſsimos habemus, et certe Romae ſignatos numos, nullum pecudi cubile praebeant, dempto unico, quem in aſsibus recenſebo, eoque, ut colligere licet, non maximae vetuſtatis. Deinde ſi qui eſſent ejus aevi, eos eſſe librales oporteret, ſi aſſes ſunt, aut, cum aſsis ſunt partes, eſſe ponderis analogi ad aſſem libralem. Verum hactenus as Romanus libralis conſpectus non eſt, et ex partibus aſsis unicum a Paſſerio video citari trientem, qui uncias IV. appendat. Interim ut, quod verum videtur, ediſſeram, vereor, ut auctorum oratio, adfirmantium, vetuſtiſsimam monetam fuiſſe pecude inſignitam, ac propterea dictam pecuniam, continuo videatur admittenda, vel ideo, quia qui reſtant numi antiquiſsimi Romani, eam non confirmant, cumque alio loco idem Plinius, tum Ovidius et Macrobius, quorum teſtimonia ſectione proxima citabo, diſerte doceant, in vetuſtiſsima Romanorum moneta fuiſſe una parte caput Iani, altera navim, eamque doctrinam late confirment numi, licere mihi putabo, ſententiae priori negare fidem, et per cognitam enucleationum etymologicarum licentiam longius arceſsitam arbitrari. Haud gravate largiar, pecuniam duci a pecore, at non aeque dedero, eam propterea ſic appellatam, quia pecoris illi nota impreſſa fuit, ſed quia pecunia in pecoris locum quaſi ſucceſſit, et qui multas in arca pecunias condidit, perinde beatus eſt habitus, quam qui olim pecore abundavit, praeclare iſtud explicante Livio, cum de Maſſylis ait: [a]) *Familiae aliquot cum mapalibus pecoribusque (ea pecunia illis eſt) perſecuti ſunt regem.* Atqui et Columellae poſſum auctoritate niti, quo teſte [b]) *nomina pecuniae et peculii tracta videntur a pecore, quod non ſolum veteres poſſederunt, ſed adhuc apud quasdam gentes unum uſurpatur divitiarum genus*, non ergo a ſignis monetae impreſsis.

---

a) L. XXIX. c. 31. b) L. VII. in praef.

Forma antiquissimorum hujus classis numorum, perinde ac aliorum, est rotunda. Passerius tamen inter numos, et in hanc classem recepit massas quasdam aeneas oblongas, quae distinctae punctis, seu globulis pondus et valorem sibi videbantur indicare. [a]) Huc etiam vocavit massam aeneam justi voluminis forma parallelogrammi, in cujus una facie expressus bos, alteram faciem virga instar spinae mediam dividit globulis item distincta. [b]) Passerium praeivit Molinetus, qui similem laminam, utrinque bovis imagine insignem, in monetae loco putavit. [c]) Similia tamen monumenta aenea utrum vere liceat monetam dicere, adfirmare non ausim, ut dixi in Prolegomenis ad numos Italiae mediae. Exstant tamen non pauci, quos numos tuto dixeris, crassiusculi, et figurae ovalis, qui hinc clavam, illinc unciarum notas globulos offerunt. In moneta etiam putantur monumenta quaedam quadrilatera, ex quibus longe illustrissimum est, quod servatur in museo emin. cardinalis Stephani Borgiae inscriptum ROMANOM, et quod infra cap. VI. § IV. describam. Alia quoque quadrilatera dedere Molinetus, [d]) et Passerius. [e]) Verum dubitare item licet, utrum haec quatuor laterum artefacta veram habeant monetae rationem, etsi Suidas, sed satis perfunctorie, meminerit τετραγωνȣ νομισματος, *quadrati numi*, [f]) ac multo etiam magis, utrum sine dubio monetae Romanae partem constituant.

Qui gravioris sunt ponderis, fusi sunt omnes, neque enim malleo opus adeo exstans, quale numi hi offerunt, peragi potuisset. Assibus imminutis abolita fusio, et res monetaria malleum respexit.

Non satis commode a majoribus nostris inter asses Romanos, et urbium Italicarum discretum. Plus ad hoc examen criterii attulere Passerius, et emin. Zelada. Satis constat, Volaterranos, Tudertes, Iguvinos, Hadrianos suos quoque et justi ponderis habuisse asses, docente istud urbis nomine ipsis numis inscripto. Livius non uno loco memorat, Italiae populos, varia aetate a Romanis victos, aeris gravis poena a victoribus multatos, cujus exempla varia recitat Passerius. [g]) Ergo non omnes continuo id genus numi, qui, quod illiterati sunt, natales suos reticent, Romanorum moneta habendi. Certissimum Romani commatis indicium faciunt typi. Asses enim in antica offerunt caput Iani, semisses Iovis, trientes Palladis, quadrantes Herculis, sextantes Mercurii, unciae iterum Palladis, et omnes in aversa proram navis. Et vero fuisse hos typos Romanae monetae proprios, demonstrant asses eorumque partes, qui deinceps imminuti familiarum Romanarum nomina, scriptumque juxta ROMA praeferunt, et

---

a) Dempst. Paralip. p. 159. b) ibid. p. 160. c) Mus. Genov. p. 47. d) l. c.
e) Dempst. Paralip. p. 160. f) in Στατηρ. g) Dempst. Paralip. p. 156.

iisdem utrinque typis insignes in extrema usque reip. tempora perdurant, nam et aenei ipsius Sex. Pompeji hinc Iani caput, illinc proram navis ostentant. Istud cum experientia ipsa certum sit, mirum profecto, fuisse antiquarios, qui typos hos status fixosque historiae invitos applicuere. Exemplo esto Begerus, qui cum vel solos Fulvii Vrsini numos contendendo experiri facile potuisset, hos typos esse ponderi adcommodatos, malebat eos historiae subjicere. Sic ubi notum C. Aburii sextantem explicat, [a]) ait, eo indicari, quod refert Livius, C. Aburium fuisse inter IIIviros ad Masinissam missos, tum Mercurio anticae notari deum amicitiae et foederis, navi aversae profectionem maritimam, perinde quasi non omnes sextantes in antica Mercurium, in aversa navim ostentarent. Novi, non paucos in catalogis numos aeneos in hanc numorum classem conjici, qui typos ab his diversos exhibent, at novi etiam, quod jam ab aliis est animadversum, non omnes numos, qui gentis Romanae nomen enunciant, Romanos esse putandos. Iam enim satis compertum, eorum multos Panormum, Paestum, aut aliorsum pertinere, quod in singularum urbium moneta comprobavimus. Idem sentiendum de aeneis gentium Cloviae, Oppiae, aliarumque, qui, ut dicemus, commatis peregrini indicia omnia praebent. Hi omnes si, ut oportet, excludantur, exiguus supererit numerus eorum, qui aliam legem sequantur, quosque dubitare nequeas monetae urbis inserendos. Iuvat eorum brevem catalogum ex Thesauro Morellii componere:

Caput Vulcani, pone S *et tres globuli.* X C. CASSI. ROMA. *Prora navis, juxta* S *et tres globuli.* Semis gentis Cassiae.

ROMA. *Caput Iani.* X CN. BLASIO. CN. F. *Victoria stans d. malleum tropaeum statuit.* As gentis Corneliae.

Caput Iani. X L. MVRENA. *Victoria stans tropaeum coronat.* As gentis Liciniae.

NVMAE. POMPILI. ANCI. MARCI. *Capita jugata Numae et Anci.* X C. MARCI. CENSO. ROMA. *Prora navis.* As gentis Marciae.

Capita Herculis et Mercurii instar Iani conjuncta. X L. RVBRI. DOSSEN. *Prora navis, juxta templum distylum, intra quod ara cum ovo et serpente.* As gentis Rubriae.

Caput Iani. X P. TE. *Gemini lactentes.* As forte gentis Terentiae.

En ex tanto numero numerum sane ignobilem. Vt ergo legis instar, quae nonnisi rarissime fallit, haberi possit, esse numos Romanos, qui typis supra memoratis sunt praediti, ita vix dubitem, eos, qui abludunt, fere semper alteri populo, etsi ignoto, tribuendos. De numis copiosis aureis, argenteis, aeneis, qui ROMA inscriptum habent, et aliis sunt typis, utrum moneta Romana putandi sint, agetur infra.

Valorem pecuniae aeneae indicant notae adstitutae, sic ut assem faciat nota I, semissem S, reliquum agmen numero globulorum, qui unciae sunt indices, definiatur. Nota X decem asses, seu decussem notat in moneta aenea,

---

a) Observat. p. 38.

nam in argentea alium eadem nota habet explicatum. Eadem ſigna, et eadem ſignificatione, inſident etiam numos urbium Italicarum, et magnae Graeciae, ſemperque aeneos tantum, quin in ipſam Hiſpaniam pervaſere capta in numis Cordubae, aliarumque ſede. Deſivere deinde cum rep., ut tamen compareant iterum in moneta Neronis, in qua obſervavi notas II. I. S, quibus notari dupondium, aſſem, ſemiſſem, ad ipſos hos numos monebo. Globuli comparent etiam in numis Agrigenti, Himerae, Centuriparum, Syracuſarum, aliarumque Siciliae urbium non aeneis tantum, ſed et argenteis, quibus, ut non impugnavero notari valorem monetae, quod cenſuerat princeps Turris Muciae, [a]) parum tamen adhuc de valoris ejus progreſsione ſumus eruditi. In numo gentis Caſsiae paullo ſupra citato vidimus S, notam ſemiſsis, additis tribus globulis. Decidere non auſim, utrum globuli hi, tanquam totidem unciae, inſuper addendi ſint ad ſemiſſem, ſic ut efficiant uncias 9, ſeu dodrantem, quemadmodum videmus etiam in argenteis Syracuſarum notas $^{o}_{o}$oXIII., an vero ſigna ſint monetariorum nobis incognita, perinde ac in numis familiarum videbimus globulos, aut puncta literis alphabeti vario ſitu ac numero adſtituta.

§ IV.

Catalogus monetae aeneae conſularis.

Hujus claſsis numos copioſos ac confertos edidere Claudius Molinetus, [b]) Arigonius, Paſſerius, [c]) ac nuperrime em. card. Zelada. Binis poſtremis adfuſam his numis lucem liberaliorem grati debemus, quod plus ἀκριβείας et artis criticae ad explorandam eorum naturam attulere. Nos hoc loco deſcribemus eos tantum, quos cauſa typorum eſſe Romanos ſatis tuto licet conjicere, ſervato ponderis decreſcentis ordine.

Decuſſis.

Caput Palladis, *pone* X. ℞ *Prora navis*, *ſuperne* X. (Arigoni Vnc. 34. Zelada Vnc. 38.)

Victoria in citis bigis d. elata flagellum, *ſuperne* X, *inferne* ROMA. ℞ *Prora navis*, *ſuperne* X. (Arigoni Vnc. 41. Karat. 46.)

Hi decuſſes, ſeu 10 aſsium numi reliquis ut mole et volumine, ita et raritate praeſtant. Non tamen ſunt in an-

a) Aggiunta II. p. 97. et IV. p. 227.
b) Cabinet de la biblioth. de la Ste Gener.
c) Dempſt. Paralip.

tiquifsimis putandi, nam in eos graviter imminuendo fuiffe faevitum, ipfum pondus demonftrat.

Tripondius.

Caput Palladis, *pone* III. ✗ *Prora navis*, *fuperne* III. (Arigoni Vnc. 12. Zelada Vnc. 10 drachm. 5½.

Dupondius.

Caput Palladis, *pone* II. ✗ *Prora navis*, *fuperne* II. (Zelada Vnc. 6 drachm. 1½, alius Vnc. 5 dr. 1½.)

As.

Caput Iani. ✗ *Prora navis*, *fuperne* I. Maximi ponderis cognitus Pafferio Vnc. 11½ et inde deorfum usque ad drachmas duas.

Caput Palladis galeatum adverfum. ✗ *Taurus ftans*, *fuperne* I, *inferne* ROMA. Vnc. 8. dr. 1 apud eminent. Zelada, et in mufeo Genov.

Adftituta lineola I numos hos indubitatos affes facit, et fecundum hanc regulam vidimus mox, tripondium nota III, dupondium II definiri. Haec lineola faepe ipfi Iani capiti media infidet, habetque in afsibus recentioribus non raro fpeciem remi non fatis explorata caufa.

Typus in afsibus fere perpetuus: hinc *caput Iani*, illinc *prora navis*. Argumentum iftud, tum et caufam plures attigere auctores veteres. Macrobius: [a]) *Hic igitur Ianus cum Saturnum claffe pervectum excepiffet hofpitio, et ab eo edoctus peritiam ruris ferum illum, et rudem ante fruges cognitas victum in melius redegiffet, regni eum focietate muneravit, cum primus quoque aera fignaret; fervavit et in hoc Saturni reverentiam, ut quoniam ille navi fuerat advectus, ex una quidem parte fui capitis effigies, ex altera vero navis exprimeretur, quo Saturni memoriam in pofteros propagaret. Ita fuiffe fignatum hodieque intelligitur in aleae lufu, cum pueri denarios in fublime jactantes*, capita aut navia, *lufu tefte vetuftatis exclamant.* Eadem cum Macrobio narrat etiam Aurelius Victor. [b]) Ovidius ex Iano fcifcitatus: [c])

Multa quidem didici; fed cur navalis in aere
Altera fignata eft, altera forma biceps?

iftud a bono deo refponfum tulit:

Caufa ratis fupereft: Tufcum rate venit in amnem
Ante pererrato falcifer orbe deus. - -
At bona pofteritas puppim fervavit in aere,
Hofpitis adventum teftificata dei.

Similia docet Plutarchus. [d]) Draco Corcyrenfis haec de Iano: [e]) πρωτον δε και ϛεφανον έυρειν, και σχεδιας, και πλοια, και νομισμα χαλκȣν πρωτον χαραξαι. διο και των κατα την Ἑλλαδα πολλας πολεις, και των κατα την Ιταλιαν και Σικελιαν ἐπι τȣ νομισματος ἐγχαραττειν προσωπον δικεφαλον, και ἐκ θατερȣ μερȣς ἡ σχεδιαν, ἡ ϛεφανον, ἡ πλοιον. *Ianum vero primum inveniffe coronam, rates, et navigia, et numum aeneum primum cudiffe. Multas ergo urbes cum Graecas, tum Italicas Siculasque*

---

a) Saturn. L. I. c. 7. b) de Orig. gent. Rom. fub init. c) Faft. L. I. 229. d) Quaeft. Rom. e) ap. Athenaeum L. XV. p. m. 692.

numis insculpsisse caput geminum, et ex altera parte aut ratem, aut coronam, aut navigium. Similia refert Eustathius. [a]) Numum urbis Graecae aut Siculae cum his utrinque typis nullum habemus. Qui superant, Romani haud dubie sunt. Secundum Plinium [b]) tum, cum as ad sextantarium decidit, *nota aeris* (assis) *fuit ex altera parte Ianus geminus, ex altera rostrum navis, in triente vero et quadrante rates.* Parum istud vere et concinne secundum numos, nam iidem typi jam exstant in assibus, qui sextantarios aetate multum praecedunt. Deinde non intelligo discrimen, quod is in rostro navis assium, et rate trientis et quadrantis constituit, cum in omnibus his sit prora navis eadem semper forma et partium compage, etsi idem discrimen propinet etiam Festus. [c])

As alter a solitis receptisque typis discedit. Quoniam secundum veterum testimonia, quae capite I. recitavi, antiquissima Romanorum moneta pecude insignis fuit, credi posset, assem hunc inter initia rei Romanorum monetariae referendum. Verum non addicit pondus, quod eum demptis quatuor fere unciis inferiore loco constituit.

Deunx, Dextans, Dodrans, Bes, Septunx.

Tot unciarum, quot haec nomina enunciant, sive pondere, sive valore neque Romanum, neque Italicae urbis numum signatum habemus, nisi forte numum gentis Cassiae, cujus § III. memini propter notam S additosque tres globulos inter dodrantes referre velis.

Semis.

Caput Iovis, juxta S. ℞ *Prora navis, superne* S. Vnc. $5\frac{1}{2}$ et deorsum usque ad 1 drach. (Passeri, Zelada.)

Nota semissis est S, pro hac, sed rarissime in semissibus urbium Italicarum sex globuli. Typus in Romanis non variat. Pauci illi semisses familiae nomine notati, qui alio sunt typo, videntur verius extra urbem signati, quales sunt inscripti triplici nomine: CN. DOMI. M. SILA. Q. CVRTI. vel: T. POM. in numis gentis Pompeiae.

Quincunx.

Caput Apollinis laureatum, pone V. ℞ ROMA. *Dioscuri in citis equis, infra quinque globuli.* (Mus. Caes.)

Passerius quincuncem nullum recitat, neque ullum cum epigraphe ROMA memorat emin. Zelada. Forte neque hic, quem ex museo Caesareo descripsi, numus est in urbe signatus, secundum ea, quae dicentur infra cap. VI. § 3.

Triens.

Caput Palladis, juxta 4 globuli. ℞ *Prora navis, juxta 4 globuli.* Pondere analogo.

Alios trientes inscriptos ROMA quaere infra capite VI. § 3.

Quatuor globuli trientem, seu quatuor uncias testantur. Caput Palladis

a) ad Odyss. E. v. 251. b) L. XXXIII. § 13. c) in Ratitum.

in trientibus perpetuum, etiam in iis, qui familiae nomen addunt. Morellius in nonnullis cum hoc typo tres tantum globulos vidit, ſed malim credere, horum unum aevo extritum oculos fugiſſe.

Quadrans.

Caput Herculis, juxta 3 globuli. X *Prora navis, juxta tres globuli.* Pondere analogo.

Alios quadrantes inſcriptos ROMA vide infra capite VI. § 3.

Tres globuli certa quadrantis, ſeu aſsis in 4 partes diviſi nota, et Herculis caput typus perpetuus.

Sextans.

Caput Mercurii, juxta duo globuli. X *Prora navis, juxta duo globuli.* Pondere analogo.

Alios ſextantes inſcriptos ROMA vide infra capite VI. § 3.

Duo globuli nota conſtans ſextantis, ſeu ſextae partis aſsis, et typus Mercurius.

Vncia.

Caput Palladis, juxta globulus. X *Prora navis, juxta globulus.*

Alios unciales inſcriptos ROMA vide infra cap. VI. § 3.

CAPVT III.

De moneta argentea Romanorum.

§ I.

De exordiis monetae argenteae, ejusque diviſione.

Annum, quo Romae feriri argentum coepit, dilucide indicat Plinius: [a]) *Argentum ſignatum eſt anno urbis CCCCL XXXV. Q. Fabio cos. quinque annis ante*

a) L. XXXIII, § 13.

primum bellum Punicum. Eſt hic annus Varronis. In eandem aetatem incidit, quod refertur in Liviana epitome libri XV. *Tunc primum populus R. argento uti coepit.* Ab his diverſus abit Varro, quem citat Cariſius: *numum argenteum conflatum primum a Servio Tullio dicunt; is quatuor ſcriptulis major fuit, quam nunc eſt.* Sed major hoc loco habenda fides Plinio et Livio, quam Varroni. Minus aberrat Chronicon Alexandrinum, quod argenteae monetae exordium adſignat annum V. C. 481. Syncellus et Chronicon Proſperi eam regnante Ptolemaeo Philadelpho orſam ſtatuunt, ſed qui limites laxi ſunt. Apud Euſebium eſt biennii prochronismus, cui initium ſignati Romae argenti eſt annus V. C. 483. [a])

Diviſa fuit in *denarium*, *quinarium*, *ſeſtertium*, ſic ut quinarius eſſet dimidium denarii, ſeſtertius quinarii. *Libellam* etiam in moneta argentea numerat Varro: [b]) *Numi denarii decuma libella, quod libram pondo as valebat, et erat ex argento parva.* Vnde Plautus in Pſeudolo: [c]) *Tibi libellam argenti nunquam credam*, et ſimile in Captiveis. [d]) De praetenſa hac libella praeter auctoritates nihil habeo, quod commemorem. Nam hactenus id genus numuli reperti non ſunt. Interiiſſe creduntur, quod nimis eſſent graciles et anguſti voluminis. Enimvero cum ſeſtertii, qui aſſes duos cum dimidio valuere, tam arto ſint compendio, quam eſſe minuti voluminis oportebat eſſe numos, qui aſſem unum valebant? Tamen reperti ſunt, et exſtant in muſeo Caeſareo et alibi argentei Athenienſium, Tarentinorum, aliorumque, qui levioris ſunt ponderis, quam cujus ſecundum ſtatutam rationem libella eſſe debuerat. Quam vero deinde minutas eſſe oportuerat *ſembellas* et *teruncios*, quam quoque varii in moneta argentea numerant? Bouterovius veterum teſtimonia ſecutus libellae, ſembellae, et teruncii typos propoſuit, [e]) ſed teſtatur ipſe pagina praecedente, ſibi eos nunquam conſpectos. Quod monendum duxi, ne quis conſpectis his typis in fraudem inducatur.

Hanc monetae argenteae in denarios, quinarios, ſeſtertios diviſionem ab auctoribus memoratam ipſi etiam numi ſuperſtites comprobant. Habuiſſe Romanos numum vere argenteum denarios C. adpendentem, ex S. Epiphanio, Herone Alexandrino, Maximo, aliisque probat cl. Dupuy Gallus. [f]) Non nego, iſtud ex citatis auctoribus manifeſto erui, ſed haec teſtimonia tanti videntur putanda, quanti abſurda reliqua, quae praeterea eodem loco iidem auctores commemorant, et quae cum hactenus dictis, et aliorum graviorum auctorum teſtimoniis aperte pugnant. Ejus certe ponderis neque Graecus unquam, neque Romanus numus argenteus eſt conſpectus. Graecorum mina, et Romanorum libra argenti congeries fuere drachmarum, et denariorum, non ipſae pecunia vera.

a) in Chronico. b) de L. L. Lib. IV. c) Act. II. ſc. II. v. 34. d) Act. V. ſc. I. v. 27. e) Rech. cur. p. 85. f) B. L. T. XXVIII. p. 652.

§ II.

De denario, ejusque pondere, ac notis.

Denarius nomen traxit a *denis aſsibus*, quibus adhuc libralibus, cum primum argentum feriri coepit, permutabatur. Ita enim Plinius poſt enarratum monetae argenteae exordium: [a]) *et placuit denarium pro decem libris aeris, quinarium pro quinque, ſeſtertium pro dupondio ac ſemiſſe*, videlicet: permutari. Aſſe circa annum V. C. 537 ad unciam redacto, *placuit*, verba ſunt Plinii eodem loco, *denarium ſedecim aſsibus permutari, quinarium octonis, ſeſtertium quaternis*. Servavit igitur denarius vetus ſuum nomen, etſi ceſſante appellationis cauſa. Nodos, qui hanc Plinii doctrinam impediunt, ſupra cap. II. § II. non quidem exſolvi, ſed indicavi.

Ad pondus denarii quod attinet, repetenda hic, quae ſupra cap. II. § 1, cum de librae veteris pondere agerem, commemoravi. Nimirum teſtibus Plinio, aliisque, quos ibi citavi, fuiſſe in libra denarios 84. Fuiſſe vetuſtiores denarios recentioribus pondere auctiores, nullo idoneo argumento probari poteſt. Qui dictum pondus amplius excedunt, eos eſſe monetam peregrinam habendos, dicetur infra cap. VI. § 2.

Ex dictatis veterum denarius ponderе aequiparatus eſt drachmae Atticae, quorum teſtimonia collegit Eiſenſchmidius, [b]) aliique. Plinius: [c]) *Drachma Attica denarii argentei habet pondus*. Idem: [d]) *Talentum Atticum X.* $\overline{VI}$. (denariorum ſex millibus) *taxat M. Varro*. Atqui fuere in talento Attico 6000 drachmarum. Idem adſerunt Celſus et Scribonius Largus ab Eiſenſchmidio citati. Et videas paſsim ab ſcriptoribus, quando monetam Graecam cum Romana contendunt, denarium, vel quod eodem redit, quatuor ſeſtertios pro drachma accipi. Ejus promiſcui uſus infinita ſuppetunt exempla, quorum illuſtriora aliquot recitabo infra § V., quae cauſa fuit, cur nonnulli auctores Latini drachmam Graecorum, etſi valde improprie, appellent denarium, cujus § ſequente exempla dabimus. Sed enim etſi popularis ſententia, uſusque promiſcui commercii idem denario et drachmae pondus conſtituerunt, compertum tamen poſt accuratum Eiſenſchmidii [e]) et Barrei [f]) examen, drachmam Atticam nonnihil eſſe denario graviorem, et habere ſe ad denarium, ut 112 ad 100, vel proxime, ut 9 ad 8. Et vero eandem rationem deprehendi etiam collatis ad bilancem tetradrach-

a) L. XXXIII. § 13. b) de Ponder. ſect. I. c. 3. c) L. XXI. § 109. d) L. XXXV. § 40. e) l. c. f) B. L. Mem. Tom. VIII. p. 372.

mis Atticis cum denariis Augusti, ut prolixius adverti ad monetam argenteam Athenarum, ut adeo non modo auctoritates a viris eruditis adlatae, sed ipsa etiam experientia ex moneta populorum publica capta drachmae ad denarium veram rationem stabiliat. Sed haec, quam dixi, ratio tantum valet ad denarios, qui stante rep. aut saltem imperante Augusto signati sunt; nam deinceps, praecipue inde a Nerone, octavam fere ponderis partem amisere, quanquam et hos usus tyrannus, qui adsueta veris praehabet, drachmae aequiparare pergeret.

Nota denarii fuit X vel ✕. Diximus supra cap. II. § 3, eandem notam in aenea quoque moneta adhibitam ad indicandum pondus X. assium; at eadem in denariis indicat valorem X. assium, quibus fuisse permutatum denarium paullo supra diximus. Pro hac in numis gentium Atiliae, Aufidiae, Iuliae, Titiniae, Valeriae ponitur XVI., quo numero haud dubie indicatur valor denarii XVI. assium, ad quem eum fervente bello Punico II. dictatore Q. Fabio redactum supra docuimus. Ex quo visum antiquariis non paucis, denarios nota XVI. insignes sub illud bellum, quo lata ea lex, signatos, paullo post ad veterem notam X reditum, quod quidem neque adfirmare, neque negare certa ratione ausim, etsi verisimilius putem, monetarii arbitrio permissum, utramvis notam mallet. Nam ut nota X adludit ad nomen denarii numo inditum, sic nota XVI. ad ejus valorem. Enimvero denarii Valerii Flacci vetustioris formae, qui, ut omnia indicia manifestant, uno eodemque tempore sunt signati, alii X, alii XVI praeferunt.

Quod attinet ad typos denariorum, et quae aetas horum vetustissimis, qui supersunt, possit adsignari, quoniam utraque haec doctrina cum numis quoque familiarum connectitur, opportunius in his persequemur. Id unum observo, secundum Plinium [a]) *notam argenti fuisse bigas atque quadrigas, et inde bigatos quadrigatosque dictos.* Istud de magna parte verum, at magna pars alios habet typos. *Bigatorum* meminit quoque Tacitus, [b]) et saepe Livius, cum praedam Hispaniensem et Cisalpinam enumerat, quae testimonia dedimus in Prolegomenis ad numos Hispaniae.

---

a) L. XXXIII. § 13. b) de Morib. Germ.

§ III.

De quinario, ejusque notis.

Nomen quinarii jam ipſum indicat, numum ſic appellatum fuiſſe denarii dimidium, quod et confirmatur auctoritate Plinii paragrapho praecedente citati, tum et inſtituto ad bilancem examine. De ejus valore dicere ſuperſedeo, quia is analogus ſemper fuit valori denarii.

Ejus nota fuit V, nimirum quod quinque aſſes valeret. In nonnullis, ut in quinariis gentis Egnatuleiae, eſt Q, nempe litera ἀρχαικῶα Quinarii.

In quinariis antiquiſsimis, ut et ſeſtertiis, iidem fuere typi, qui in denariis, nempe: *Caput Palladis galeatum alatum.* X ROMA. *Dioscuri equites.* Serius Victoria perpetuus ejus typus evaſit, jam partem anticam occupans, jam in averſam trajecta, varioque ea habitu, jam ſtans, jam ſedens, jam tropaeum ſtatuens, jam quidquid aliud peragens. Ex tanto quinariorum ſuperſtitum numero aliis eſſe typis paucisſimos video, nempe quos Cordius, Mettius, Papius, et Seſtius cuderunt. Quin et eandem legem obtinent quinarii Auguſtorum aevo ſignati, raro alio, quam Victoriae, typo, ut adeo is huic monetae argenteae claſsi velut proprius jure ſit exiſtimandus. Iſtud cum verum ſit, quam quod eſt veriſsimum, non poſſum ſine ſtomacho legere Vaillantii, Havercampi, aliorumque inconſultas conjecturas, qui cum Victoriam in quinariis expreſſam vident, continuo victoriam ipſam, cujus cauſa ejus imago monetae illata, ariolantur, praecipue cum et certum numorum genus *Victoriati*, de quibus mox agemus, dicerentur, unde arguimus, uſum et conſuetudinem, non relatam aliquam victoriam hunc typum praeſcripſiſſe, quemadmodum vetus inſtitutum et uſus proram navis in aeneis ſignavit.

Moleſta mihi ſemper viſa oratio Plinii, quam opportune hoc loco in judicium vocamus, cujus verba ſunt: [a]) *Livius Druſus in tribunatu plebis octavam partem aeris argento miſcuit. Qui nunc* Victoriatus *appellatur, lege Clodia percuſſus eſt. Antea enim hic numus ex Illyrico advectus mercis loco habebatur. Eſt autem ſignatus* Victoria, *et inde nomen.* Quaero abs te, mi Secunde! ubi gentium percuſſus hic numus argenteus? Non ſane in Illyrico, nam numos in hoc tractu Victoria ſignatos ignoramus. Sed neque tu iſtud ais, ſed ex Illyrico advectos. Proſequamur iter abs te indicatum. Vltra Illyricum ex Italia tendenti eſt Macedonia. Ea regio abundat Victoriatis Alexandri et Philippi,

a) L. XXXIII. § 13.

at non argenteis, sed aureis. Non hic potes opponere, memoratos cum hoc typo argenteos temporis injuria interiisse; nam cum praedicas, Victoriatum mercis loco habitum, necesse est, eum hac aetate fuisse copiosum, et obvium; sin istud, non poterat non justus eorum numerus ad nos pervenire, quando tanto numero Victoriatos aureos regum Macedoniae habemus superstites. Nescio, utrum quantacunque Plinii auctoritas, cujus oracula non raro fallunt, certe in hoc de moneta R. tractatu Oedipum saepe requirunt, certam posisit experientiam elevare. Nisi igitur aut lapsum memoria, aut ignavum hoc loco velimus dicere Plinium, verisimile est, illustrem hunc scriptorem, qui per duriorem orationem sibi saepe tantum uni intellectus est, spectato solum Victoriae typo numos peregrinos ex Macedonia per Illyricum adventitios cum Romanis argenteis voluisse componere.

At quosnam Plinius numos Romanos argenteos Victoriatorum nomine intelligit? non certe denarios, quorum paullo altius typos recitavit: *nota argenti fuere bigae atque quadrigae.* Fuisse sic appellatos quinarios, diserte colligo ex Volusio Maeciano, etsi et hic, Plinium haud dubie ducem secutus, Victoriatos peregrinum numum loco mercis fuisse adserat. Ita hic loquens de asse: *Victoriatus nunc tantundem valet, quantum quinarius olim, ac peregrinus numus loco mercis, uti nunc tetradrachmum, et drachma habebatur. Denarius primo asses decem valebat, unde et nomen traxit. Quinarius dimidium ejus, id est: quinque asses, unde et ipse vocatur. Nunc denarius sexdecim, victoriatus et quinarius octo asses valet.* En victoriatum ejusdem ponderis ac valoris cum quinario, solo tantum nomine diversum. Argumentum aliud satis, ut puto, aperte sufficit Cicero. a) Refellens hic objectum crimen propter portorium vini institutum sic ait: *itaque Titurium Tolosae quaternos denarios in singulas vini amphoras portorii nomine exegisse, Croduni Porcium et Numium ternos victoriatos, Vulchalone Servaeum binos sestertios.* Memorat hoc loco Cicero denarios, victoriatos, sestertios. Nisi quinarii sunt, quos victoriatos appellat, cui erunt monetae R. generi contribuendi, cum aliam monetam argenteam non habuerint Romani, praeterquam denarios, quinarios, sestertios? Ex his ergo, et quoniam probavimus, Victoriam proprium fuisse quinariorum typum, patet, cum victoriatos legimus, quinarios esse putandos.

Posteaquam haec scripseram, forte in binos Livii locos incidi, ex quibus collegi, jam ab hoc unos eosdemque numos jam Illyrios, jam Victoriatos dici. Refert is uno loco, b) in praeda victi Gentii Illyrici regis fuisse argenti signati *denarium tria millia, et centum viginti millia Illyrii argenti.* Altero loco narrat, c) Claudium in triumpho de Istris tulisse *denarium tercenta septem millia, et victoriatum octoginta quinque millia septingentos duos.* Mira enimvero in his dictatis confusio. Memorat primum denarios. At cujus hi gentis fuere moneta? non utique alterius, quam

a) pro Fonteio c. 5. b) L. XLV. c. 43. c) L. XLI. c. 13.

Romanae. Vocabulum enim denarius, ut constat, totum Latinum est, at Graecorum numus huic analogus fuit drachma. Si ergo denarii hi fuere moneta Romana, sequitur, captam ex hostico praedam constitisse pecunia commatis Romani per Illyricum Istriamque sparsa, et sequitur etiam, pecuniam Romanam jam ea aetate, nempe circa annum V. C. 577, quo Claudii triumphus agebatur, inter gentes externas valuisse. Quod deinde ad argentum Illyrium et victoriatos attinet, credo, ex iis, quae proxime disputavimus, satis liquere, utrovis vocabulo perinde intelligendos quinarios, atque istud tanto luculentius, quia a denariis coepit Livius, quos deinde proxime sequuntur quinarii. At enim num probari quadam veri specie potest, valuisse monetam Romanam per Illyricum ea aetate, qua maxime ejus civitates propria pecunia usas constat, quod, ut alias demam, probant drachmae Apolloniae, et Dyrrhachii, incredibili, quod omnibus vulgo notum, numero signati? Nihil profecto in his video, quod apte cohaereat. Illud unum me puto posse conjicere, denarios Livio καταχρηςικως fuisse dictos numos externos drachmae pondere, quia denarius Romanorum pro drachma Graecorum rependi fuit solitus, quo modo is quoque talenta et denarios in Achaeorum moneta posuit, [a]) aut quo modo Quinctilianus narrat, Evathlum a Protagora Abderite rhetoricam decem millibus denariorum didicisse, [b]) deinde dictum Livio Illyricum argentum, vel victoriatos illos numos externos, qui dimidiam drachmam appenderunt, cujus valoris reipsa fuerunt Romanorum quinarii, quos vocatos fuisse etiam victoriatos, et ex causa supra allata etiam in quodam sensu Illyrios diximus. Quam inique saepe vocabulum *denarius* alienis populis et temporibus fuerit a scriptoribus tributum, ejus aliqua exempla capite sequente § II. dabimus. Atqui expertus sum etiam, Livium, cum numorum vocabula, eorumque valorem ac pondus commemorat, auctorem non esse ἀκριβέςατον, praecipue cum praedae ab hostibus captae rationem init, cujus luculentum exemplum dedimus in moneta Attica, secutus haud dubie commentarios confectos ab iis, quibus rei monetariae negotium non satis fuit perspectum.

---

a) L. XXXIV. c. 50. b) Instit. L. III. c. 1.

§ IV.

De sestertio, ejusque notis.

Sestertius, vel sesquitertius numus dictus, quod valeret asses duos cum dimidio. Fuit adeo quarta pars denarii, et dimidium quinarii, habuitque cum his, si quando valorem mutari contigit, fatum commune, ut diximus. Est numus monetae argenteae R. tenuissimus, si praetensam libellam demas, de qua supra egimus.

Nota sestertii est IIS, indicio, singulos valere asses duos et semissem, qui quater sumpti conficiunt denarium. In noto Hadriani numo inscripto RELIQVA. VETERA etc., tum et in aliis veterum monumentis, librisque editis scribitur HS, nempe lineola utramque assis notam colligante. Sic et per denariorum notam X vidimus supra trajectam virgulam, ut sit X̶, quo modo et Oscenses Hispaniae pro IIVIR. in numis scripsere HVIR.

Typi. *Caput muliebre galeatum alatum*, *pone* IIS. X *Dioscuri equites*, *infra* ROMA. Cum aliis typis alium hactenus antiquioris formae non reperi. Et vero ut in moneta Romana obvii sunt denarii et quinarii, ita sestertii non admodum parabiles. Inter familiarum numos tantum duos hactenus vidi, unum gentis Cordiae, qui sestertius ex pondere colligitur, alterum Sepulliae, qui insuper notam IIS in nonnullis praefert, habentque typos novae legis, ut ad singulos dicetur.

§ V.

De ratione veterum numerandi in sestertiis.

Numus sestertius ut pondere ignobilis, ita, quod omnis fere Romanorum numerandae pecuniae ratio sestertiis peragebatur, magis quam denarius, quinariusque in vulgus est cognitus. Eam rationem hoc loco compendio proponere lubet stabilitam auctoritate et testimoniis veterum, quin animus sit, nullo, quantum ad institutum numismaticum pertinet, emolumento ejus causas copiosius rimari, quod pridem vario successu praestitere alii, quicunque de ponderibus veterum disseruere. Hic in sestertiis numerandi modus fuit triplex:

I. Si legatur *sestertius*, vel in plurali *sestertii*, atque adeo in genere masculi-

no, tot intelligendi erunt numi ſeſtertii, quot in numero indicantur unitates. Sic: *decem*, *centum ſeſtertii* totidem numos ſeſtertios indicant, quorum quivis quartam partem denarii valet.

II. Si legatur *ſeſtertium* in genere neutro, in plurali *ſeſtertia*, ſubaudire oportet *mille*, vel *millia*. Ita *decem ſeſtertia* ſunt *decem millia ſeſtertia*. Hujus rationem ſic expedit Gronovius: [a]) Romani commenti ſunt libram quandam diverſam a vulgari ſtathmica, quae continet 100 denarios, atque adeo 400 ſeſtertios, reſpondens minae Graecorum 100 drachmas complexae. Cum autem ſeſtertius ex notione nominis in ſe contineat aſſes, vel libras duas cum dimidia, inde efficientur 250 denarii, ſeu 1000 ſeſtertii. Quare cum legitur *decem ſeſtertia*, monet ſubaudiri debere: pondera, vel pondo, nempe, quae dixi, commentitia. Haec libra ſeſtertia ſatis commode ex veteribus eruitur. Narrat Livius: [b]) inter Carthaginienſes et Romanos de permutandis captivis ſic conveniſſe, ut in ſingula capita darentur *argenti pondo bina et ſelibrae*. Idem narrat Plutarchus in Q. Fabio Maximo, qui eandem ſummam ſic Graece effert: δραχμας πεντηκοντα και διακοσιας, *drachmas quinquaginta et ducentas*. Ergo libra una argenti aequiparata eſt 100 denariis, ſeu drachmis, et 250 denarii librae ſeſtertiae. Quidquid erit de hoc Gronovii invento ingenioſo ſane atque erudito, iſtud certum ex innumeris veterum locis, ſeſtertium ſic in neutro poſitum in mille ducendum eſſe. En inſigniora aliquot exempla. Ait Cicero ad Atticum, [c]) et ad Q. fratrem: [d]) *Tribunicii candidati jurarunt, ſe arbitrio Catonis petituros, apud eum* IIS *quingena depoſuerunt*. Iuxta allatam regulam legi debet: *ſeſtertia quingena millia*. Et vero ſic legendum eſſe probat Plutarchus in Catone minore, [e]) qui eandem ſummam modo computandi Graeco ſic effert: παραβαλεσθαι δραχμων ἑκαςον ἀργυριου δεκα δυο ἡμισυ μυριαδας, *ut perſolvat unusquisque drachmarum argenti myriades duodecim cum dimidia*. Vocabulum Graecum μυριας indicat decem millia, et drachma vulgo aequiparatur denario. Iam δεκα δυο μυριαδες δραχμων ſunt drachmae 120000, quibus ſi addatur μυριας ἡμισυ, ſeu 5000, exſurgit numerus 125000; haec multiplicata per quatuor conficiunt numerum ſeſtertiorum 500000, nempe ſummam, quam Cicero ſimpliciter vocat IIS *quingena*.

Alterum illuſtre exemplum offert Plutarchus: [f]) θεας δε μουσικας ἀξειν ἀπο σηςτερτιων τριακοσιων τριακοντα τριων, και δηναριων τριακοσιων τριακοντα τριων, ἐτι τριτημοριου προσοντος. τουτο δε κεφαλαιον ἐςι ὀκτω μυριαδες δραχμων, και δραχμαι τρισχιλιαι πεντακοσιαι ὀγδοηκοντα τρεις, και δυο ὀβολοι. Recte iſtud interpres Xylander vertit: *ſimul ludi magni votî 333000 numum et 333 denariis, triente. Haec ſumma quadrat 83583 drachmis et 2 obolis*. Ergo ſecundum ea, quae docuimus, multiplicentur Plutarchi ſeſtertia 333 per 1000, et dabunt numos ſeſ-

a) de Seſtert. b) L. XXII. c. 23. c) L. IV. ep. 5. d) L. II. ep. 15. e) pag. m. 781. f) in Fabio Max. p. m. 176.

sſtertios 333000, et hi diviſi per 4 dabunt denarios - - - - 83250
his addantur denarii - - 333

et prodibit ſumma drachmarum - - - - - 83583

a Plutarcho dictata. Additur τριτημοριον, *triens*, nempe denarii, quem Plutarchus recte duobus obolis definit; nam cum denarius et drachma eodem veteribus eſſent loco, et obolus pars ſexta drachmae, neceſſe eſt, trientem denarii fuiſſe 2 obolos.

In marmore, quod edidit Hannibal Olivierus, [a]) dicitur C. Titius teſtamento dediſſe DECIES. CENTENA. MILLIA. NVM. hac lege, ut ex uſuris SESTERTIORVM. CCCC. per ſingulos annos detur populo epulum, et ex uſuris SESTERTIORVM. DC. quinto quoque anno munus gladiatorium. Vides, diviſas has ſummas multiplicandas per mille, ut ſumma totius ſortis decies centenorum millium numorum conficiatur.

Ejusmodi ſummae vocari ſolent *ſimplae* propter *amplas*, de quibus mox. Et hac computandi ratione Romani progreſſi ſunt usque ad millionem.

III. Milliones alia ratione expreſſerunt, quae, ut melius intelligatur, eruditionis cauſa nonnulla ſunt praenotanda. Has ſummas vocamus *amplas*, ſeu *amplos millenarios*, ut diſtinguantur a ſimplis, de quibus continuo actum, et indicantur praepoſitione adverbii amplificativi *decies*, *centies*, *millies*. Haec adverbia naturam ſubſtantivorum induunt acceſsione articuli *hoc decies*, aut adjectivi, ut apud veteres ſaepius legimus: *decies plenum*, *decies laxum*, *ſestertium*, *amplum*. Seſtertius ex natura ſua eſt nomen adjectivum; hinc legitur: *ſeſtertius pes*, *ſeſtertius numus*, *ſeſtertium milliare*. Vnde fit, ut το ſeſtertius apud antiquos in omnes fere caſus flexum, et cum ſubſtantivis *decies millies* concordans reperiatur. Valerius Maximus: *qui decem arbuſcularum umbram tricies ſeſtertii ſumma compenſes*. Suetonius in Caeſare: *ſexagies ſeſtertio margaritam mercatus eſt*. Tacitus: *bis et vicies millies ſeſtertium donationibus Nero effuderat*.

Cum legeris: *decies ſeſtertium*, *centies ſeſtertium*, *millies ſeſtertium*, aut: *ter millies*, *vicies ſepties millies* etc., ſemper ſubaudi: *centies millies*. Raro enim Romani conceptis verbis ſummam integram perſcripſerunt, ſed pro: *decies centies millies ſeſtertium* ſimpliciter dixerunt: *decies ſeſtertium*. Haec legendi ratio copioſis poteſt exemplis comprobari. Seligam tantum aliquot.

Plutarchus in Antonio: των φιλων τινι μυριαδας ἐκελευσε πεντε και ἐικοσι δοθηναι. τȣτο Ρωμαιοι ΔΕΚΙΕΣ καλȣσι, *amicorum cuidam myriades juſsit quinque et viginti* (nempe drachmarum, ſeu denariorum) *dari. Iſtud Romani DECIES vocant*. Denarii 25 multiplicati per 10000 efficiunt denarios 250000, hi rurſus per 4 multiplicati, ut ſeſtertiorum numerus emergat, praebent 1000000, ſeu decies centena millia.

a) Marm. Piſaur. n. 43.

Martialis: [a]) *Si dederint ſuperi decies mihi millia centum*, et verſu poſtremo: *Aut vive, aut decies, Scaevola, redde deis.* Eodem modo Cicero in Verrinis eandem ſummam jam *decies* IIS, jam *decies centena millia* IIS vocat.

Hadrianus imp. populo R. aes ingens alienum remiſit. Praeclari hujus facti memoria ſignata eſt in ejusdem Hadriani numo, in quo legitur: RELIQVA. VETERA. HS. NOVIES. MILL. ABOLITA. Idem factum inſculptum eſt marmori apud Gruterum, [b]) ſed plene perſcriptum: SESTERTIVM. NOVIES. MILLIES. CENTENA. MILLIA. N.

Notae ſeſtertii IIS ſaepe, ac praecipue in marmoribus addi ſolet litera N, qua *numus* indicatur. Millenarius numerus ſaepe definitur virgula numerum tegente; ſic $\overline{\text{X}}$ indicat *decem millia*, aut virgulae loco additur M, nempe littera ἀρχαικα millenarii. Si numerus tantum ſignis his eſt expreſſus, ſaepe difficile eſt discernere, utrum ſumma ſimpla, an ampla intelligatur, v. g. ſi ſcriptum ſit; IIS. $\overline{\text{X}}$., utrum enunciari debeat: *ſeſtertia decem millia*, an: *ſeſtertium decies centies millies.* Notandum enim, tam ſimplam, quam amplam ſummam iisdem notis concipi ſolitam eſſe, et ipſis olim Romanis divinandum ſaepe fuiſſe, et in judiciis ad fraudes anſam praebuiſſe. Luculentum ejus teſtimonium refert Suetonius in Galba: *Liviae mortuae teſtamento paene ditatus eſt* (Galba.) *IIS namque quingenties - - quia notata, non perſcripta erat ſumma, haerede Tiberio legatum ad quingenta revocante, ne hoc quidem accepit.* Livia ergo per notas ſcripſit IIS. D. Ergo divinandum fuit, an hae notae quingenties ſeſtertium, (quingenties centies millies) an quingenta ſeſtertia (quingenta millia) deſignent. Vnde fraus Tiberii. Sed plerumque ipſae periſtaſes facilem exitum praebent. Exemplo eſto, quod refert Gellius: [c]) *Equus Alexandri regis et capite et nomine Bucephalas fuit. Emptum Chares ſcripſit talentis tredecim, et regi Philippo donatum. Aeris noſtri ſumma eſt IIS. CCCXII.* Ipſa ratio docet, non intelligendos hoc numero numos ſeſtertios 312. Quis enim credat, ſonipedem tam generoſum, et formae inuſitatae in regis ſtabula venditum tam levi pretio, quod, ut ex § ſequente patebit, vix eſſet florenorum noſtrorum 23, aut ſcutorum Romanorum circiter 11. Sed et ratio docet, non poſſe intelligi ſummam amplam; nam multiplicando 312 per 100000 prodirent ſeſtertii 31200000, qui conficerent circitur florenos noſtrates 2340000, ſcutorum R. 1170000 in unius, quod incredibile, equi ſumptus. Ergo intelligenda ſumma ſimpla, ſecundum quam 312 multiplicata per 1000 dant ſummam ſeſtertiorum 312000, ſeu florenos noſtros 23400. Legi etiam ſic debere, eruitur ex addita ſumma Graeca: *talentis tredecim.* Cum talentum contineat 6000 drachmarum, reſoluta in has talenta 13 efficiunt drachmas 78000, hae multiplicatae per 4, ut habeantur ſeſtertii, exhibent eundem, quem erueram, numerum 312000. Simili ſaepe interpretatione juvandi auctores veteres ſuppreſsis millenariis, ut

a) L. I. epigr. 104. b) pag. 10. c) L. V. c. 2.

cum Plinius opes reip. enumerat, [a]) aut cum longitudinem orbis terrarum metitur, [b]) quae exempla brevitatis causa praetereo.

§ VI.

De valore sestertii comparate ad monetam hodiernam.

Stabilita apud Romanos fere unica in sestertiis numerandi ratione necesse cumprimis est, sestertii valorem relate ad nostram monetam explorare, ut quamlibet a veteribus proditam summam probabili quodam modo liceat aestimare. Hic valor ut secundum omnem ἀκρίβειαν obtineri possit, necesse foret, penitus nobis constare, quae fuerit olim aeris ad argentum ratio, et quae argenti ratio ad ipsas res venales, quae ut ab argenti sive majore abundantia, sive caritate perpetuo alternantibus omnino pendet, sic multo difficilius ad rationem nostrae aetatis exigi potest, qua omnia dissimilia, nihil veteris sive instituti, sive naturae experimur. Vnum ergo superest, ut sestertium ex pretio intrinseco, sive quantum pro eo monetae nostrae rependi solet, aestimemus.

Atque etiam in hac aestimatione rei veteris interpretes magnopere variant. Missis veteribus, Hosto, Agricola, Budeo, aliisque, qui sestertium ex moneta sui temporis Hispanica, Gallica, Belgica aestimant, cujus nunc ratio aut abolita est, aut fere ignota, eorum, qui nostram propius aetatem contingunt, calculos proferam.

Norisius notas IIS. IIII. N. legit: *IV. millia sestertia numum*, idque explicat: *nempe scutatos Romanae monetae centum.* [c]) Idem infra 100000 numum comparat 2500 scutatis, [d]) et alibi diserte ait, denarium Iulio Rom. comparari. [e]) Ergo scutatus Rom. sestertios 40, denarios 10 valebit, cumque in scuto sint 10 Iulii, vel 100 Bajocchi, valebit denarius Iulium unum, vel 10 Bajocchos, atque adeo sestertius 2½ Bajocchos, qui efficiunt in moneta Austriaca circitur grossum, vel 3 cruciferos, in denario 12. Eodem calculo usum video Hannibalem Olivierium, [f]) et Morcellum. [g])

Harduinus in variis Plinii sui locis, ut Tom. II. p. 742 in nota 12, componit 10 sestertios cum libra Gallica, vulgo *livre.* Quoniam haec secundum hodiernam rationem aequivalet monetae nostrae 22 cruciferis et paullo amplius, erit sestertius circiter $2\frac{1}{5}$ cruciferorum, denarius $8\frac{4}{5}$ aut 9.

Eisenschmidius sestertium 2 solidis

a) L. XXXIII. § 17. b) L. II. § 12. c) Cenot Pis. diss. I. c. 2. d) Ibid. c. 3. e) Ibid. diss. II. c. 4. sub. fin. f) Marm. Pisaur. p. 136. g) de stilo inscript. p. 85.

Gallicis, vulgo *sous*, taxat, qui efficiunt in moneta nostra cruciferos $2\frac{1}{4}$ et in denario cruciferos 9.

Brotierus in nota ad Tacitum Tom. I. pag. 98 sestertios 300 ad 58 libras Gallicas redigit. Ergo libram valent sestertii 5 et paullo amplius; ergo in moneta nostra sestertius circitur cruciferos $4\frac{1}{2}$ denarius 18.

Arbuthnotius sestertium fere ad 2 denarios Anglicos, *pence*, cogit. [a]) Est adeo sestertius secundum nos cruciferorum $4\frac{1}{3}$ denarius $17\frac{1}{3}$.

Tam varia cum adverterem, atque secum pugnantia eruditorum judicia, necesse duxi, sepositis auctoritatibus experientiae arbitrium permittere vocato in judicium monetariae nostrae officinae integerrimo Augusti denario adpendente grana Parisina 75, quod ipsum pondus denariis consularibus constituunt Eisenschmidius et Barreus. Et patuit, tantum in eo inesse argenti, quantum 18 cruciferis nostris rependitur, et quod sequitur, sestertium valere cruciferos $4\frac{1}{2}$, qui efficiunt in moneta Rom. circiter bajocchos 4, in Gallica solidos 4, in Anglica denarios seu *pence* quasi duos, quae singula si in 4 ducas, habebis valorem denarii. Ex quo apparet, ad hanc rationem Arbuthnotium proxime, Brotierum penitus accessisse. Monendum tamen, hoc pondere et valore esse tantum denarios consulares, in utroque sensim deficientibus denariis Augustorum, ut supra dictum. Confer etiam, quae de hoc argumento disseruimus Vol. I. in Prolegomenis generalibus capite IX., quo loco Graecorum pondera, qualia fuere *talentum*, *mina*, *drachma* etc. eorumque valorem examinavimus.

CAPVT IV.

De moneta aurea Romanorum.

§ I.

De exordiis monetae aureae, pondere, valore.

De moneta aurea haec Plinius: [b]) *Aureus numus post annum LXII. percussus est, quam argenteus, ita ut scrupulum valeret sestertiis vicenis, quod effecit in*

a) Tabulae ant. num. tab. X.

b) L. XXXIII. § 13.

libras ratione ſeſtertiorum, qui tunc erant, ſeſtertios DCCCC. Poſt haec placuit denarios XL. ſignari ex auri libris, paullatimque principes imminuere pondus, minutiſsime Nero ad XLV. Ergo cum ex eodem Plinio conſtet, argentum ſignari coeptum V. C. 485, auri ſignati initium capiendum ab anno V. C. 547 fervente tum bello Hannibalico. Denarii hi quoque *καταχρηστικως* a Plinio paſsim vocantur, quod argenteorum non quidem pondus et valorem, ſed fere volumen habuere. Etiam Arrianus memorat *δηναριον χρυσουν και ἀργυρουν.* [a]) Et Petronius: [b]) *Pro calculis enim albis ac nigris aureos, argenteosque habebat denarios.*

Pondus denarii aurei ſic ex cognito jam pondere denarii argentei eruit Barreus: [c]) Teſte Plinio ex libra argenti percuſsi ſunt denarii 84. Quoniam horum ſinguli adpendebant grana Pariſina 75, haec ducta in 84 dabunt ſummam granorum ad libram monetariam requiſitorum, nempe 6300. At cum conſtet ex eodem Plinio, ex libra auri ſignatos denarios 40, ſi 6300 dividas per 40, habebis numerum granorum ſingulis aureis debitum, nempe $157\frac{1}{2}$. Patet ex hoc, denarium aureum duorum argenteorum pondus excedere granis $7\frac{1}{2}$. Ex quo conſequitur, inde a Nerone, ſub quo ex auri libra denarii 45 feriri coepere, pondus aurei fuiſſe granorum 140.

Valuit apud Romanos aureus perpetua lege denarios 25, idque ſic, ut qua ratione ſive auctum eſt, ſive imminutum aurei pondus, augeretur etiam, vel imminueretur pondus denarii. Dictus aurei valor multiplici teſtimonio comprobatur. Definite Zonaras: [d]) *δυναντται δε παρα Ρωμαιοις ἅι εικοσι και πεντε δραχμαι χρυσουν νομισμα ἑν. Apud Romanos viginti quinque drachmae aureum numum unum efficiunt.* Idem docuit Xiphilinus. [e]) Luciano aurei 30 aequivalent drachmis 750, [f]) ergo aureus unus drachmis ſeu denariis 25. Narrat Suetonius, [g]) Othonem excubanti cohorti viritim diviſiſſe aureos, et Plutarchus, qui idem factum refert, Graece dixit: *χρυσουν ἑκαστῳ διανεμων, aureum ſingulis dividens.* [h]) Quod hi aureis, hoc Tacitus ſeſtertiis definivit: [i]) *ut cohorti vigilias agenti viritim centenos numos divideret.* Sed 100 ſeſtertii aequales 25 denariis. Suetonius de Domitiano: [k]) *addidit et quartum ſtipendium militi aureos ternos*, vel, ut alii legunt, *aureis ternis*, nempe ternis aureis quartum adjecit. Eandem ſummam in drachmis exhibet Zonaras: [l]) *cum ſingulis militibus ſeptuagenae quinque drachmae ſolverentur, centenas dari juſsit.* Secundum haec intelligendus eſt Martialis, [m]) cum ſibi ad annos 57, quos vixerat, optat accedere adhuc bis novennos, ut perageret vitae tres aureos. Vixiſſet igitur tum annos 75, quot nempe denarios efficiunt aurei tres.

---

a) Peripl. Erythr. T. I. p. 28. b) Satyr. c. 33. c) B. L. Hiſt. T. IX. p. 88. d) L. X. c. 36. e) ex Dionis libro LV. f) in Pſeudolog. g) in Othon. c. 4. h) in Galba p. m. 1062. i) Hiſt. L. I. c. 24. k) Cap. VII. l) L. XI. c. 19. m) L. X. epig. 24.

Plerique auctores moderni rationem auri ad argentum, qualis fuit apud Romanos veteres, ſtatuunt ut 1 fere ad 12, ſic ut pro auri libra rependerentur 12 argentei. Huic rationi non magnopere repugnat experientia; nam pro aureo, qui pondere fuit duplus denarii cum aliquo exceſſu, rependebantur denarii 25. Comparate ad noſtram monetam aureus Iulii Caeſaris, vel Auguſti adpendit aureos Hungaricos vel Hollandicos 2 $\frac{1}{2}$ $\frac{1}{3}$ $\frac{1}{4}$ decreſcente ſenſim in ſequentibus Auguſtis pondere, ut diximus. Hanc apud veteres auri ad argentum rationem variis temporibus variam copioſius illuſtratam vide ab erudito Dupuy, [a]) et quae praeterea diximus in Prolegomenis generalibus Vol. I. cap. IX.

Monetae aureae Romanae originem et progreſſum non multos abhinc annos explicare adniſus eſt cl. Nauze in diſſertatione peculiari, qua ſibi propoſuerat, pondus librae R. ex Plinio, numisque Romanorum aureis definire. [b]) Cum hoc viri eruditi tentamen unum ex poſtremis ſit, quae ſuper hoc argumento comparuere, ad haec adprobatum ſit a ſummae viro auctoritatis Barthelemyo, qui ſuam illi operam hac in cauſa commodavit, placet, ejus dictata enucleatius proponere, idque tanto lubentius, quod eadem opera univerſus monetae aureae ſtatus ac fortuna, qualis ſtante rep. fuit; ob oculos ponitur. Adjiciam poſtremo, quae ipſe in eodem argumento obſervanda duxero.

Quoniam moneta aurea apud Romanos inde a prima ſua origine, quae fuit V. C. 547, varias eſt vices paſſa, eam Nauzeus in VIII. epochas dividit, quas ſibi videbantur ſuggerere numi ipſi aurei varia aetate ſignati, et ad bilancem vocati. Hos omnes Barthelemyus ex muſeo regio ſuppeditavit admiſsis in conſortium numis aureis Pembrockii, qui pondus ſuum in granis Anglicis in catalogo adjectum exhibent; addidit etiam tempora, quibus ſinguli numi cuſi videbantur, quod cumprimis ad figendas epochas neceſſarium fuit. En harum progreſſum.

* * *

Epocha I. ab anno V. C. 547 ad 560. Adpendebat ſcrupulus Romanus, quorum 288 in libra fuere, grana Pariſina 21 $\frac{1}{3}$.

Hanc rationem Nauzeus conſtituit ex ſequentibus aureis:

Caput Martis galeatum barbatum, *pone* ΨX. quod ſcribitur pro LX. *in aliis* XXXX, *in aliis* XX. ✠ ROMA. *Aquila inſiſtens fulmini.*

Variat in his pondus pro ratione inſcripti numeri, ſic:

LX adpendit circiter grana -	63.
XXXX circiter	41.
XX - - -	20 $\frac{1}{2}$ verius 21 $\frac{1}{3}$.

His numis tanquam baſi nititur Nauzeus, quo comprobet, libram R. veterem fuiſſe granorum Pariſinorum 6144. Argumentum vero ſic inſtruit ſecutus

a) B. L. Tom. XXVIII. p. 687.   b) B. L. Tom. XXX. Mem. p. 359.

Harduinum fimilia jam olim docentem: [a])

Nota infcripta XX indicat valorem feftertiorum XX. (ex fua hypothefi.)

Atqui et fcrupulum auri valebat feftertios 20. (Plinius.)

Ergo hic quoque numus cum nota XX fuit pondere fcrupuli aurei.

Iam vero in libra vetere fuere fcrupula aurei 288. (nam fuit fcrupulum 24 pars unciae.)

Ergo fi 288, five totum numerum fcrupulorum in libra ducas in grana Parifina $21\frac{1}{3}$, quo pondere eft hic numus, habebis pondus librae veteris granorum 6144.

Sequitur, numum cum nota XXXX valuiffe duplum, et numum LX triplum prioris, five tot feftertios, quot enunciat numerus infcriptus. Item numum XXXX caufa analogiae, cum integer adhuc effet, adpendere debuiffe grana $42\frac{2}{3}$, et numum LX. grana 64.

Ad eandem epocham revocat Nauzeus aureum Cornelii Blafionis ex mufeo regio, typo cognito Bacchi a Pallade coronati, quia circiter grana $106\frac{2}{3}$ adpendit.

Confequitur denique, per hanc epocham fuiffe rationem auri ad argentum, ut 1 ad $17\frac{1}{7}$. Nam cum fcrupulum auri valuerit feftertios 20, feu denarios 5, fcrupula 288, feu tota libra auri, valuere denarios 1440. Iam vero ex Plinio conftat, ex libra argenti fignatos denarios 84, ergo fi 1440 dividas per 84, quotus $17\frac{1}{7}$ docet, pro libra auri repenfas fuiffe argenti libras $17\frac{1}{7}$.

* * *

Epocha II. ab anno V. C. 560 ad 620. Signati tum ex libra aurei 48, pondere finguli granorum 128. Hanc comprobat fequentibus aureis:

Caput Iani gemini imberbe. ℞ ROMA. *Duo milites haftati ftantes porcam bacillo contingunt, quam vir genuflexus tenet.* Eft granorum circiter 128. (Muf. reg.)

Alius fimilis, fed quinarius. Granorum 64. (Pembrock.)

ROMA. *Caput Palladis galeatum alatum.* ℞ C. SERVEILI. M. F. *Diofcuri in diverfum equitantes.* Granorum circiter 131. (Pembrock.)

Protome juvenilis galeata haftata. ℞ NERVA. *Septa comitiorum etc.* V. gentem Siliam. Granorum 128. (Pembrock.)

Ratio tum auri ad argentum, ut 1 ad $14\frac{2}{7}$. Nam cum tota libra vetus ex fententia Nauzei adpenderit grana 6144, fi haec dividas per numerum granorum 128, quem adpendunt hi numi, dabit libra tota aureos 48. Iam vero cum tefte Plinio aureus valuerit denarios 25, aurei 48 multiplicati per 25 refpondebunt fpectato valore denariis 1200, qui fi dividantur per 84, quot nempe denarii ex libra fignati funt, quotus $14\frac{2}{7}$ docebit, libram auri repenfam fuiffe libris argenti $14\frac{2}{7}$.

* * *

Epocha III. ab anno V. C. 620 ad 635. Signati tum ex libra aurei 45 pondere finguli circiter granorum 136. Hanc legem Nauzeus ex numo unico fancit:

M. FOVRI. L. F. *Caput Iani.* ℞

a) Opp. fel. p. 190.

PHILI. ROMA. *Roma galeata ſtans tropaeum coronat.* Eſt granorum 135. (Muſ. reg.)

Iuxta methodum, quam ſub epocha praecedente dictavi, reperies rationem auri ad argentum, ut 1 ad 13 cum aliquo exceſſu.

* * *

Epocha IV. ab anno V. C. 635 ad 650. Signati tum ex libra aurei 42, pondere ſinguli circiter granorum 146.

Vnicus item hanc legem Nauzeo ſtabilit.

Caput Iovis. ✠ CN. LENTVL. *Aquila fulmini inſiſtens.* Granorum circiter 146.

Eadem methodus docebit, fuiſſe tum rationem auri ad argentum, ut 1 ad $12\frac{1}{2}$.

* * *

Epocha V. ab V. C. 650 ad 717. Signati tum ex libra aurei 40, pondere ſinguli granorum $153\frac{3}{5}$.

Liberalior ad hanc ſtabiliendam numorum copia, quos, quia jam cogniti, obiter cito:

C. Clodii typo Veſtalis — *Numonii Vaalae* — *Arrii Secundi* — *L. Ceſtii et C. Norbani* — *Metelli Pii* cum *Craſſo Iuniano*, tum *Iulii Caeſaris*, *IIvirorum*, *Sex. Pompeji*, aliorumque ejus aetatis, qui cum integri ſunt, adpendunt grana 153 cum aliquo exceſſu.

Reperitur tum ratio auri ad argentum, ut 1 ad $11\frac{1}{2}\frac{?}{1}$, aut fere ratio duodecima.

Magnam Nauzeo moleſtiam faceſſunt numi Sullae dictatoris ob auctius pondus. Sunt hi:

L. SVLLA. *Caput Veneris, prae quo ſtans Cupido cum palmae ramo.* ✠ IMP. ITER. *Guttus et lituus inter duo tropaea.* Eſt granorum 202. (Pembrock.)

L. MANLI. PRO. Q. *Caput Palladis galeatum alatum.* ✠ L. SVLLA. IMP. *Sulla in quadrigis triumphalibus ab advolante Victoria coronatus.* Eſt granorum circiter 202. (Muſ. reg. Pembrock.)

A. MAN - - - *Caput juvenile galeatum.* ✠ SVLL. IMP. *Sulla eques pacificatoris habitu.* Eſt granorum 204. (Pembrock.)

Ex auctiore pondere conſequitur, aureos 30 fuiſſe ex libra cuſos. Quod cum ſit praeter morem hujus epochae, cenſet Nauzeus Vaillantium ſecutus, eſſe iſtud numorum genus ex iis, quos Lucullus Sullae nomine in Peloponneſo feriundos curavit, ut auctor eſt Plutarchus in Lucullo. Cauſam vero augmenti confert in Sullam liberalitatem in milites, et magnificentiam adfectantem. En alium ponderis analogi:

HO. VIRT. KALENI. Notus denarius gentium Fufiae et Muciae. Sed is, de quo agimus, eſt quinarius AV. granorum $104\frac{1}{2}$.

Ex cauſa ponderis analogi Nauzeus hunc item quinarium in Sullana moneta putat, et conjicit cuſum a Caleno et Cordo Sullae monetariis, poſtquam is ex Graecia reverſus in urbem eſt.

* * *

Epocha VI. ab anno V. C. 717 ad 767, ſeu exceſſum Auguſti. Signati tum ex libra aurei 41, pondere granorum $149\frac{7}{9}$.

Confirmat hanc legem copioſis M. Antonii, ac praecipue Auguſti numis. Tamen in numis Petronii Turpiliani, Durmii, et Aquillii Flori, aliisque, quos ſignatos novimus V. C. 734, pondus

habetur auctius, granorum 153, 154, quin et 156.

Fuit ergo tum ratio auri ad argentum, ut 1 ad $11\frac{69}{86}$.

* * *

Epocha VII. a morte Augusti ad extremos Neronis annos.

Facto ad bilancem examine compertum, verum esse, quod docuit Plinius, paullatim principes imminuisse aurei pondus, signatis ex libra aureis 42, 43, 44.

* * *

Epocha VIII. ab extremis Neronis ad extremos Caracallae annos. Signati tum ex libra aurei 45, pondere singuli granorum $136\frac{8}{15}$.

Ejus legis experimentum praebent numi ipsi, non tamen sine exceptione. Nam numi Domitiani, Nervae, Trajani primo ejus biennio cusi adpendunt grana 140, atque his plura, quin et 145.

A quo tempore aurei 45 ex libra signati sunt, ex libra argenti signati fuere denarii 96. Si ergo 45 ducantur in 25, (quot nempe denarios valuit aureus unus) factum 1125 si dividatur per 96, quotus $11\frac{23}{32}$ dabit proportionem inter aurum et argentum, quae est fere, ut 1 ad 12.

Inde a Caracalla aureorum pondus sic vagatur, ut ad nullam eos legem reducere potuerit Barthelemyus. Sub Constantino M. invecti sunt solidi aurei, sed quorum ratio a praesente instituto aliena, et de qua copiose agit cl. Dupuy. [a])

* * *

Exposita hac eruditi Nauzei doctrina mearum est partium, quantum ea secundum artis nostrae praecepta niti possimus, arbitrari, digno sane operae pretio. Agitur enim verum librae veteris pondus, agitur ratio varians auri ad argentum, agitur variorum numorum hujus classis aetas adhuc controversa, agitur denique universus status monetae aureae Roma adhuc libera. Quae omnia si hoc Nauzei tentamine legem sic accepere, ut dubitandi amplius locus non relinquatur, confiteri necesse est, illustre beneficium in artem nostram hac opera collatum. Verum sunt non pauca, quae diffidere his legibus cogunt, quaeque me judice magis adhuc videntur stabilienda, antequam in legem ire possint. En horum nonnulla, de quibus arbitretur lector.

I. Consulares antiquissimos putat aureos, qui notas arithmeticas LX, XXXX, XX offerunt, eosque epochae primae subjicit, quod nimirum sub ipsum monetae aureae exordium signati sunt. At vero haec doctrina disperit, si verum est, quod plerique nunc existimant, praeclaros hos numos in moneta Romana putandos non esse, et habendos potius magnae Graeciae, aut Siciliae sobolem. Causam adferunt, non modo quod operis in iis summa elegantia ejus ingenium soli satis ex numis ipsis cognitum penitus referat, atque hae regiones numos aureos non exiguo numero dederint, verum etiam, quod satis constat, hos, de quibus agimus, numos

a) B. L. Tom. XXVIII. 698.

in vetere Lucania, Apulia, et finitimo tractu, tum et Sicilia fere tantum reperiri, minime vero Romae, et per ejus vicina. At quorſum inſcriptum numo peregrino ROMA? Nimirum et inſcriptum ΡΩΜΗ legimus in numis Locrorum Epizephyriorum, Theſſalorum, et Alexandrinis M. Antonii, quo ſane inſtituto hi populi aut ſuam in Romanos fidem, aut ſe iis obnoxios teſtati ſunt. Magis res patebit ex numo aeneo, quem infra recitabimus, cum epigraphe ΡΩΜΑΙΩΝ, qui certe Neapoli Campaniae cuſus eſt. At cur inſcriptum Latine in urbe Graeca? quaſi non et remotiſsimi Philippopolitae Thraciae, Caeſarienſes Cappadociae, Antiochenſes Syriae, Graeci omnes, neque Romanorum coloni, Latine nonnunquam ſuos inſcripſiſſent numos. Sane cum veriſimile dixerim, magnae Graeciae, vel Siciliae haec deberi numismata, pronifsimum erat, ab ejus incolis per ipſam viciniam adſciri Romanorum idioma, vel quod vellent victori ſeſe populo adcommodare, vel quod percupere Romanos intelligebant, ut non modo eaedem leges, ſed et lingua per Italiam valerent. Atque eadem ex cauſa numeri quoque Latini Graecis ſuffecti, non ſolo hoc in urbe Graeca exemplo, nam et in numis Syracuſarum et Mamertinorum legitur XIII. XII. in numo Centuriparum XI., ut e converſo notas arithmeticas Graecas legimus in numis Romanis gentis Volteiae, aliarumque. Quod ſi urbes magnae Graeciae, etiam quae coloniae R. non fuerunt, poterant more Romanorum monetae ſuae aeneae imprimere globulos, quibus ejus valor indicaretur, neſcio, cur non et Romanis notis potuerint inſignire numos ſuos aureos, per quas eorum valorem reſpectu numorum vilioris metalli, ſed ſuorum, indicarent. Et vero ſi inſcriptum ROMA demas, nullam aliam poteſt Nauzeus commemorare auctoritatem, quae Romanam hos numos monetam comprobaret. Docuit Plinius, monetam argenteam ratione ponderis diviſam fuiſſe in denarios, quinarios, ſeſtertios, aeneam in aſſes, ſemiſſes etc. nonnullorum etiam ex his typos definivit, at ne verbo quidem monetam quoque auream ratione ponderis trifariam diviſam, quam diviſionem hi, de quibus agimus, numi offerunt, aut quibus fuerint typis inſignes, teſtatus eſt.

Idem exiſtima de numis, quos in epocham II. tribuit, in quibus hinc caput Iani, illinc ROMA, et milites cum porca. Morellius, aliique numum hunc gentis Veturiae numis inſeruerunt, quod in horum averſa ſimillimus eſt typus, quo indicatur ritus, quo Romani foedus inire conſueverunt, de quo agemus in numis ejusdem gentis. At eſſe numum gentis Veturiae, certum non eſt, nam abeſt ejus nomen. Deinde typus foederis Romani Romanum etiam numum non arguit; nam idem eſt etiam in numis Acerrarum Campaniae, quin et in Samniticis, quos percuſſos eſſe credimus bello ſociali ab acerrimis Romae hoſtibus. At vero operis elegantia, quae in his numis ſumma eſt, et Graecae artis illecebras penitus ſpirans, conjicere facit, in eodem eos ſolo prognatos, quo praecedentes diximus. Sane utrique artis ſunt perfectioris, quam

illa fuit, cum maxime fuit in urbe provecta, nedum V. C. 547, quod testari ipse possum, cum in museo Caesareo eorum sex exstent exemplária.

Quod si ergo verisimilis eruditis videatur haec mea aliorumque sententia, aureos hos numos commatis Romani non esse, quoniam his, ceu fundamento, totum Nauzei systema nititur, necesse est etiam, quaecunque his superstruxerat, in praeceps agi. Falsum enim erit I., inscriptas notas XX., XXXX etc. indicare totidem numero sestertios Romanos, II. falsum etiam, pondus librae veteris esse granorum 6144. III. per epocham primam fuisse rationem auri ad argentum, ut 1 ad $17\frac{1}{2}$, quam quidem unquam obtinuisse apud Romanos etiam tum, cum angustissimae eorum res fuerunt, nullo argumento evicerit, certe non inde ab anno V. C. 547, in quem signati auri initium confertur, quo jam totam fere Italiam Siciliamque tenuere. Si non fallit calculus eruditi Dupuy, cujus nunc rationes expendere non vacat, fuit tum utriusque metalli ratio, ut 1 ad 15. [a])

II. Expendenti modum, quo usus est Nauzeus ad sigendam descriptorum numorum aetatem, facile patebit, arbitrarium plerumque esse et fallacem. En nonnulla super hoc dubia. Numos binos typo Iani gemini, quorum levior adpendit grana 64, gravior 128, in epocham II. confert. At non video, cur non aequo jure in epocham I. conferri possint. Grana 64 adpendere etiam debuit ex mente Nauzei numus epochae I. inscriptus LX, et cum numus alter granorum 128 hujus sit duplus, cum eidem sese rationi adcommodet, ejusdem etiam epochae praebebit sese patientem. Non potuisse vero aureos hujus aetatis ejus esse ponderis, nullo unquam argumento comprobaverit. Non igitur certe disjungendi, quos ponderis ratio sociat.

Vetus querela, in figenda numorum cum consularium, tum familiarum aetate, quod notis chronologicis fere carent, in vado nos plerumque destitui. Satis quidem in ea definienda animorum fuit Vaillantio et Havercampo, sed consilii parum, nimirum quod unis nixi fuere conjecturis plerumque arbitrariis, saepe falsis. Placuit his IIviris, sive ope typorum, sive ab inscriptis familiarum nominibus stabilire aetatem, et quod sequitur, etiam pondus cuivis aetati debitum. Ratione huic contraria Barthelemyus et Nauzeus ex pondere numorum aetatem eruunt, id est, ignotum ignoto stabiliunt. Quinarium aureum Caleni et Cordi signatum V. C. 671 contendunt, quod pondus habet analogum ad denarios aureos Sullae, atque inde arguunt, utrumque fuisse monetae a Sulla praefectum, et e Graecia cum imperatore reducem eodem perrexisse pondere ferire numos, quo fuere numi Sullae dicti Luculleï. Non adverterunt viri eruditi, denarios Caleni et Cordi argenteos ejusdem argumenti, et quod sequitur, synchronos, esse omnes serratos,

a) B. L. Tom. XXVIII. p. 651.

atque adeo remotius illis aevum tribuendum, ut dicetur in tractatu de numis familiarum cap. XVI.

III. Satis apparet etiam, tentatam in epochas divifionem, tum et praefcriptum fingulis pondus minus profpere comprobatum, neque fperandos facile laetiores in hoc argumento progreffus. Primae enim quatuor epochae quam funt mifere fteriles numorum, cum tamen ad firmandas hujus naturae leges multorum fit opus fubfidio? atque fi eos praeterea excludas, quos effe commatis peregrini gravis eft conjectura, vix unus alterve in fingulas epochas reftabit, atque etiam hos fi negavero effe ejus aetatis, quae praetenditur, quo iftud pacto comprobabit Nauzeus? Intelligo, pondere numi. Sed hoc ipfum eft, in quod inquirimus. Si enim aliorfum de aetate numi certi non fumus, qua quaefo fiducia adferi poteft, numos qualiscunque aetatis hoc vel illo fuiffe pondere? Atque ut demus etiam, paucifsimis iis numis, qui fuperfunt, fuam effe aetatem recte adfignatam, fi iis forte accidit, quod faepe alias factum ipfe fatetur, ut per caufam aliquam, cujus exempla mox dabimus, vel excedant pondere, vel deficiant, quam deinde parum horum poteft auctoritati tribui? Magis explicata ratio in quatuor poftremis epochis, quod numi plus abundant, et qui ad eas absque dubio pertinent. Sed legem ponderis, quae in plerisque commode addicit, non pauci per intervalla graviter turbant. Sic cum numis epochae V. grana $153\frac{3}{5}$ adfignat, numi Sullani ejusdem epochae grana 202, quin et 209 adpendunt, quarta debiti ponderis parte auctiores. Cum numis epochae VI. debeantur grana $149\frac{7}{9}$, numi Augufti fignati V. C. 734 adpendunt grana 153, quin et 156. In epocha VIII. debitum aureorum pondus praetenditur granorum $136\frac{8}{15}$, at numi Domitiani, Nervae, et Trajani imperium inchoantis in grana 140 usque 145 valent. Quomodocunque hanc inconftantiam excufet Nauzeus, nam quae adfert, imbecilla funt, et necefsitate arcefsita, iftud certum, veram ponderis in aureis legem difficulter poffe reperiri, five ejus caufam in monetarios conjicias jam olim in fervando pondere minus religiofos, five in aetatis injurias numis damnofas, five in magiftratus ponderi addentes vel dementes. Atque haec praecipua caufa eft, cur in pondere librae veteris ope denariorum five aureorum, five argenteorum definiendo tantopere varient eruditi, de quo difsidio egi fupra capite II. § 1.

Poffunt haec, quae ad elevandum hujus doctrinae meritum modo difputaveram, fufficere, et confulto abftineo calculis arithmeticis, quos praeterea ad enervandos Nauzei calculos paraveram, cum quod hi in praefente caufa nimium fefe late porrigunt, tum quod in hac caufa inde ab Alciato pugnatum calculis, qui nunquam defunt novae doctrinae patronis, fed qui ad plenam obfcurae hujus doctrinae cognitionem nondum hactenus fuffecere. Duplex tamen eft emolumentum, quod ex hoc Barthelemyi et Nauzei tentamine percipimus, primum quod numorum aureorum pondus, etfi non

κατ' ἀκρίϐειαν, tamen quale proxime fuerit, ex hoc catalogo tenemus, deinde quod inde perſpicimus, quis fuerit ſtante republica monetae aureae ſtatus, de quo quae diſputanda ſuperſunt, in proximum articulum differo.

§ II.

Sitne moneta aurea ſtante rep. ex lege ordinaria ſignata.

Catalogus numorum aureorum praecedente articulo propoſitus diſputandi mihi materiem obtulit, ſitne revera, quod adhuc a nemine in dubium vocatum reperio, moneta aurea tempore reipublicae ex lege ordinaria ſignata. Dubitandi cauſam praebet inſignis paucitas numorum hujus metalli, quae ut manifeſtius appareat, placet eos, qui reip. temporibus tribuuntur, in ſyllabum cogere usque ad Iulium Caeſarem deductos.

Horum duo ſunt genera:

I. inſcripti ſolo ROMA, quos vide in numis epochae I. et II.

II. inſcripti familiae nomine, *Cornelii Blaſionis*, *C. Servilii*, *Nervae*, *Furii Phili*, *Cn. Lentuli.* Hactenus citati omnes ſignati feruntur ab anno V. C. 547 usque 650. Deinceps usque ad I. Caeſarem: *Cl. Clodii*, *Numonii*, *Arrii*, *Ceſtii*, *Metelli*, *Sullae*, *Fufii Caleni.*

En tibi totum hactenus cognitum numorum conſularium aureorum agmen, ſed neque iſtud ſincerum; nam inde eximendi I. ii, quos primos citavi ſolo ROMA inſcriptos, qui verius ſunt moneta peregrina, ut veriſimile dixeram articulo praecedente. II. ii, quorum forte aetas verius in tempora I. Caeſaris, vel IIIvirorum cadit, quam enim iis adſignat Nauzeus, arbitraria ſaepe eſt, et ſolis nixa conjecturis. III. ii, qui forte adulterini ſunt. Nolo in virum ſummum Barthelemyum parum officioſus labem adſpergere ejus vel adcurationi, vel peritiae, quam quis ignorat? verum quos majore numero ex muſeo Pembrockiano recitat, non vidit ipſe; nemo vero negabit, inter numos ejus muſei aeri inciſos exhiberi numismata aliqua valde ſuſpecta. Quod ſi Frölichius, vir artis noſtrae ſcientiſſimus, potuit nonnullos aureos conſulares, quos in Catalogo cimelii Vindobonenſis indicavit, [a]) agnoſcere genuinos, quos indubitatum eſt eſſe ſpurios, facile etiam illuſtri ejus muſei auctori potuit aliquid humanitus accidere. Hos ergo omnes ſi ex modico conſularium aureorum numero praeterea eximas, vix denarius eorum numerus, qui omnium conſenſu reip. aevo debeantur, ſupererit. Cum ergo tam pauci ſint

a) pag. CLIV.

hujus generis aurei, quos inde ab anno V. C. 547 usque ad principatum I. Caesaris, five faeculo uno cum dimidio fignatos certo agnofcimus, an poterunt hi idoneum praeftare argumentum, lege quadam ordinaria fignatos fub confulibus aureos? Darem lubenter iftud, fi vel paucorum hujus clafsis numismatum copiofa exftarent exemplaria, ut copiofa exftant in moneta argentea, at vero numi omnes aurei, quos confulum aetati jure tribuimus, aut rarifsimi funt, aut, ut appellare folemus, unici, quae fane parfimonia tam parum favet monetae ordinariae, praecipue in tanto imperio, ut etiam propalam videatur repugnare.

Ergo, inquies, auro certa lege fignato caruit respublica? Intelligo, fi iftud adfero, adverfabitur quippe agmen eruditorum, quorum, quod fciam, usque nemini de cufis tum lege ordinaria aureis obortum dubium, obtendetur oraculum Plinii nequaquam de re monetaria Perfarum, Indorum, Garamantum, fed Romanorum, et domeftica fua differentis. Acquiefco, modo probabilis adferatur ratio, quid fit, quod in tanta imperii majeftate, atque a tot annis vix paucos ejus aevi habeamus refiduos? Interiere fcilicet temporis injurias experti. At quae tempori in unum iftud genus irarum caufa, quando aureis Philippi II. Macedonis, qui faeculo uno ac dimidio praetenfam fignati in urbe auri aetatem praevertunt, ac mox Alexandri M. et Lyfimachi fic pepercit, ut nondum nobis per copiam ac vilitatem molefti effe definant? Sed mittamus majora haec regna: at fuperfunt copiofi aurei Syracufarum, Tarenti, ac remotifsimae Cyrenes, fignati omnes multo ante dictam aurei in urbe faeculi epocham, atque harum civitatium ditio quotacunque tandem portio vafti Romanorum imperii? Ergo aurei I. Caefaris, Sex. Pompeji, Bruti, Cafsii, IIIvirorum, potuerunt evadere interitum, qui praecefferunt proxime, non potuerunt? Quod juftius fuit aptiusque tempus feriundi auri, quam cum L. Scipio victo Antiocho M., aut Cn. Pompejus victis Mithridate, et Tigrane totius Afiae opes urbi infudere? At argentei utriusque adfatim exftant, aureus nullus. Si cui mirum videbitur, in ea urbis potentia, iisque opibus aurum in re monetaria neglectum, is miretur etiam, idem inftitutum, quantum hactenus experientia conftat, placuiffe Athenienfibus, quorum perfpecta potentia, et facultates, nullo tamen eorum hactenus cognito aureo, et placere hodieque praepotenti Sinarum imperio.

Ad Plinii oraculum quod attinet, in quo maxima auro fiducia, quaefo, fi fcriptori praeftantifsimo adeo explorata fuit fignati auri epocha, cur in unis aureis difsimulavit commemorare typos, quibus ii infignes fuere, aut eorum in partes divifionem, harumque nomina, quando haec omnia in moneta argentea, aeneaque indicare non neglexit? Cur Livius, qui diferte fignati primum Romae argenti meminerat, [a]) cum ad indicatum a Plinio auri exortum deventum eft, ne minimam quidem fignati tum auri mentionem injecit? Cur

a) Epit. L. XV.

nemo ſcriptorum veterum, cum ejus aetatis res geſtas refert, numi aurei Romani meminit? quanquam etſi ejus aliquod exſtaret teſtimonium, iſtud aliud non probaret, quam auctorem προληπτικως loqui potuiſſe, et tum unum valorem ſpectaſſe, velut Dionyſius Halicarnaſſenſis de collatis ſub Tarquinio Superbo viritim decem drachmis meminit, [a]) et e converſo refert Seneca, philoſophum Cynicum ab Antigono Aſiae rege petiiſſe denarium, [b]) et Curtius, [c]) Alexandrum M. ſingulis captivis Graecis terna millia denarium dari juſſiſſe, et alibi ſingulis quinquaginta ſeſtertia, [d]) quo tempore neque denarii, ſeſtertiive exſtitere, neque ſi jam exſtitiſſent, agniti per Aſiam fuiſſent, at Plutarchus, qui idem philoſophi Cynici factum refert, diſerte et vere δραχμην dixit. [e]) Simili modo cum auctores veteres, qui ſaepe in hac cauſa parum fuere ακριϐεις, auream videntur monetam indicare, dubium non eſt, aut aurum rude, aut ſignatum peregrinum eſſe intelligendum. Sic cum narrat Appianus, [f]) Camillum captis Vejis conflatum ex pecunia a Romanis collata (ἀπο τωνδε των χρηματων) aureum craterem Delphis dedicaſſe, certum ſane eſt, eum aut falſum dixiſſe, aut nomine χρηματων aurum rude voluiſſe intelligi. Capti Veji V. C. 358, at ſecundum diſertum Plinii teſtimonium, quo uno maxime nituntur monetae aureae patroni, aurum Romae ſignari coeptum V. C. 547. Curatius Plutarchus, qui idem factum perhibet, non χρηματα, ſed κοσμον γυναικων, *mundum muliebrem* in aurei crateris fabricam collatum adſerit. [g]) Enimvero video, Romanos juxta auctores veteres, ac praecipue Livium, cujus teſtimonium in hac cauſa omnibus praeſtat, ante epocham Plinianam, ſeu V. C. 547 in ſumptibus faciendis auro adpenſo ſic uſos, ut numerato. Quo pacto Capitolium a Gallis redemerint, adpenſo nempe auro, vulgo notum. V. C. 544 premente Hannibale, et ſuccumbente aerario aurum factum a ſenatoribus liberaliter fuit in ſumptus belli collatum, quem Livii locum mox enucleatius proponam. Anno poſt, ſeu V. C. 545 magis premente pecuniae penuria *aurum viceſimarium, quod in ſanctiore aerario ad ultimos caſus ſervabatur, promi placuit.* [h]) Facile ergo, quod pecuniae vicem praeſtitit, pecunia dici potuit etiam poſt tempus, quo aurum ſignari coeptum ſtatuit Plinius.

Quaeri denique poteſt, cur ne unum quidem habeamus conſularem aureum a Trajano reſtitutum, quando non paucos imperatorios aureos ab eodem reſtitutos habemus, qui tamen in reſtituendis numis non typorum modo, ſed et metalli rationem habuit? Ex quo ſubit ſuſpicari, eodem tempore, quo I. Caeſari multa delata ſunt jura, eidem et in aurum lege ordinaria feriundum jus permiſſum, quod deinde per ejus aetatis licentiam retentum fuit ab iis, qui proxime ſucceſſere, Sex. Pompejo, Bruto, IIIviris, aliisque, paucos vero eos aureos, quos jure inter conſulares

a) L. IV. c. 43. b) de Benefic. L. II. c. 17. c) L. V. c. 5. d) L. VIII. c. 6. e) Apophthegm. p. 182. f) de reb. Ital. Vol. I. p. 38. edit. Schweigh. g) de vitando aere alieno p. 828. h) Liv. L. XXVII. c. 10.

referimus, extraordinariis quibusdam casibus deberi, quos praeter multa alia ignoramus, quanquam in promptu sit ratio, cur exstent Sullae aurei, etsi et hi rarissimi, cognita nimirum ejus dictatoris potentia et fastu. Quid quod ex lege ab ipso hoc Sulla lata satis id, de quo agimus, evincitur. *Lege Cornelia*, refert Vlpianus, [a]) *cavetur, ut qui in aurum vitii quid addiderit, qui argenteos numos adulterinos flaverit, falsi crimine teneri.* Si aurum tum lege ordinaria signatum fuit, cur lex *aurum* tantum enunciat, non vero numos aureos, perinde ac mox argenteos? Quod si cui istud in rep. institutum minus videatur credibile, ejusque sibi velit certiorem adferri causam, is idem agat, ac si causam sibi dari velit, cur ratione contrari-, inde a Claudio Gothico usque ad Diocletianum moneta argentea fere signari desierit, cum interim auream solita lege ac copia ferire liberet. Multi sunt in re antiquaria nodi vindice quidem digni, sed qui eos explicaret, nondum adfuit deus. Atque haec omnia eo differueram, non quo Plinium velim mendacii, aut inconsultae orationis arguere, verum quo eos, qui Plinii velint causam tueri, ultro invitem, ut proferant majore numero numos, qui ex certis indiciis consulari aetati debeantur.

Non dissimulabo auctoritates alias monetae aureae patronis amicas, nimirum Pomponii et Ciceronis ipsius. Secundum Pomponium: [b]) *IIIviri monetales aeris, argenti, auri flatores* instituti jam sunt circa annum V. C. 465. Cicero in epistola scripta ad Trebatium circa annum V. C. 700 ait: *Treviros vites censeo; audio, capitales esse, mallem auro, argento, aere essent.* [c]) Tum libro III. de Legibus c. 3, quod opus biennio post Fabricio lucem vidisse videtur, hanc legem sancit: *aes, argentum, aurumve publice signanto.* Parum moror Pomponium, cujus oratio, etsi veram demus, interpretatione certe molienda est, quam dabimus infra in numis familiarum cap. IV. Gravior auctoritas in utroque Ciceronis testimonio, ex quibus, etsi illud per jocum fuderit, in altero legem arbitratu suo ferat, patet tamen, auctorem ad receptum domi institutum adlusisse. Tamen hic mihi scrupulus minus molestus, cum non negem signatum sub consulibus aurum, sed lege ordinaria signatum pernegem. Dubium etiam movere posset Livius, quo teste M. Valerius Laevinus cos. V. C. 544 cessante tum ob belli Hannibalici pertinaciam aerario his verbis patres est cohortatus: *aurum, argentum, aes signatum omne senatores crastino die in publicum conferamus*, [d]) ex quibus verbis liquere videatur, jam tum Romanos auro signato usos. At facile probavero, in his Livii verbis vocabulum *signatum* nequaquam ad aurum, sed ad aes tantum, aut forte etiam argentum esse referendum. Ejus causam habeo duplicem. Primum, si τo *signatum* ad aurum quoque pertinet, sequetur, jam anno V. C. 544 Romanos passim moneta aurea usos, at tum abjicienda erit

a) Digg. L. XLVIII. tit. 10. § 9. b) de Orig. jur. leg. 2. c) L. VII. ep. 13. d) L. XXVI. c. 36.

auctoritas Plinii, nonnisi anno V. C. 547 coeptum Romae signari aurum adserentis. Deinde eundem, quem dixi, sensum fuisse Livio intentum, ex verbis mox consequentibus elucet. Nam cum definit Laevinus, quantum ex triplici hoc metallo singulis patribus relinqui possit, aeris tantum *signati* meminit, reliquum censum in *facto* tantum auro argentoque peragit: permittendam nimirum singulis sancit unciam auri in annulos sibi et conjugi, et bullam filio, libram argenti in ornamenta equi, salinum, patellamque deorum, at *aeris signati quinque millia.* Apertius alibi Livius mentem suam explicat, quando de iisdem agens temporibus Hannibalicis L. Valerium tribunum pl. in haec verba loquentem inducit: *cautum erat, quo ne plus auri et argenti* facti, *quo ne plus* signati *argenti et aeris domi haberemus.* a) Quorum verborum significationem nitide tradit Isidorus: b) *tria*, inquit, *sunt genera argenti et auri et aeris, signatum, factum, infectum. Signatum est, quod in numis est, factum est, quod in vasis et signis, infectum, quod in massis.* Signatum Graeci dixere ἐπισημον, ut Aelianus, c) et scholiastes Euripidis: d) *κυριως ἐπισημον ἀργυριον το κεχαραγμενον, και ἀσημον το μη κεχαραγμενον, παρασημον το παρακεχαραγμενον.*

Ceterum etsi Romanos ea aetate a feriundo auro fere abstinuisse statuamus, non tamen Romae defecit moneta aurea, cum tanto numero peregrina illata fuerit. Aureos intelligo Philippeos, seu Philippi II. Macedoniae regis nomine insignes, quorum quanta copia Romam migraverit, en ex uno Livio luculenta exempla, etsi in numis quoque Philippi jam memorata. Invexit Quinctius ex Graecia redux in triumpho Philippeos 14515, e) Scipio Asiaticus victo Antiocho M. 140000. f) M. Fulvius in triumpho de Aetolis 12422. g) Cn. Manlius victis Gallograecis 16320. h) Tantam summam in urbem infudit rapina publica a solo Livio, eoque misere manco indicata, quantam tulerit privata et repetita, tum et inter Romanos Graecosque commercium? Quae de hoc pecuniae peregrinae in urbe usu dixi, eximie confirmantur verbis Pompeji Festi: i) *etenim solebant* (Romani) *jam inde a Romulo numis auri atque argenti signati ultramarinis uti, id quod publicae et privatae rationes commentariorum docent.* Refert Lactantius, k) Sibyllam a Tarquinio Prisco pro libris IX. fatidicis petiisse trecentos Philippeos. Non moror ridiculum, ut videri possit, parachronismum, quo Tarquinius et Philippus Amyntae conjunguntur. Sed istud certe indicare auctor cetera non ἀπαιδευτος voluit, quo tempore Romani propriam monetam auream non habuere, usos externa. Ergo si jam altiore aetate Romanis praesto fuere numi

a) L. XXXIV. c. 6. b) L. XVI. 17. c) Var. hist. L. I. c. 22. d) ad Hecub. v. 379. e) L. XXXIV. c. 52. f) L. XXXVII. c. 59. g) L. XXXIX. c. 5. h) L. XXXIX. c. 7. i) in Patres. k) de fals. relig. c. 6.

peregrini, atque his monetae propriae vice usi sunt, quanto his plus abundabant deinde, quando eversorum regnorum thesauros in urbem derivaverant?

CAPVT V.

Catalogus numorum consularium.

Quos huic classi tribuo numos, F. Vrsinus, Vaillantius, Morellius inter incertos familiarum reposuere. Malo praesentem eis sedem adsignare, quod praestare existimo, cum sint certi consulares, incerti familiarum, eos loco certo, quam incerto recenseri.

Aureos aeneosque hoc loco frustra quaesiveris. Et quidem aureos inscriptos ROMA, quoniam Romanos non puto, in sequens caput conjeci. Aeneos commatis Romani, eosque certos consulares, recitavi supra capite II. § 4. Reliquos aeneos inscriptos ROMA, sed neque hos me judice numos Romanos, eodem capite VI. proponam. Quare de solis hic mihi numis argenteis secundum triplicem eorum divisionem sermo.

Denarii.

Caput muliebre galeatum alatum, pone X. ℞ *Dioscuri equites, infra* ROMA.

Videntur hi denarii omnium antiquissimi, et signati sub ipsum monetae argenteae exordium. Nam primum satis constat, ex denariis illos antiquitate praestare, qui in antica offerunt caput, quale descripsi, de cujus significatione agam in tractatu de numis familiarum. Deinde praevertunt aetatem, antequam mos signandae in numis familiae esset invectus. Denique idem utrinque typus est in quinariis antiquissimis, nam hi serius, ut dicetur, Victoria insigniri coeperunt. Dioscuros fuisse familiaria vetustissimorum Romanorum numina, satis docet vel ipsa popularis jurandi formula *Mecastor*, *Aedepol.*

* * *

Caput muliebre galeatum alatum, pone X. ℞ *Diana in citis cervorum bigis, in area lunula.* — *Diana in equorum bigis.* — *Victoria in citis bigis, in omnibus inferne* ROMA.

Hos aetate posteriores conjicio, quando omissis Dioscuris alii typi in partes aversas fuere admissi.

* * *

Caput Apollinis laureatum, infra quod fulmen. ☧ *Iuppiter fulminator in citis quadrigis.*

Caput Iovis laureatum. ☧ *Victoria tropaeum coronans variantibus per aream jam literis, jam ſigillis, inferne* ROMA.

Hi iterum denarii aetatem ſequiorem praeferunt, aliis jam etiam anticae typis. De capite Apollinis, hoc loco Vejovis, agetur in gente Caeſia, Fonteia, aliisque.

* * *

Caput muliebre galeatum alatum, pone X, *infra* ROMA. ☧ *Mulier galeata clypeis inſidens ſ. haſtae innititur, ante eam lupa gemellos lactat, in area hinc et illinc avis volans.* Pondus argenti variat. Reſtitutus item a Trajano.

In hujus denarii averſa Vrſinus vidit Fauſtulum paſtorem cum pico avi miraculum lupae conſiderantem, eumque adeo a Sex. Pompeio Foſtlo cuſum opinatur, quia in ejus denario ſimilis naturae thema objicitur. Iſtud jam eo falſum, quod figura ſedens nequaquam vir eſt, ſed mulier, mammis, ut tres integerrimi muſei Caeſarei commonſtrant, liberaliter inſtructa. Haec eadem cauſa redarguet Perizonium, qui figuram ſedentem Martem dixit in conſortio Martiae lupae, et Martii pici. a) Aliud placuit Havercampo, b) cui figura ſedens eſt imago Romae, hos autem denarios ſignatos fuiſſe a Romanis tempore belli ſocialis, lectumque ab iis hunc typum, quo jactarent praerogativam ſuam prae aliis Italiae populis ejus belli auctoribus, memorando imperium ſummum, quod Romulo augurium captanti vultures ſignificarunt, et urbem ſuam lactatis per prodigium gemellis deorum numine fundatam. In hac ſententia iſtud diſplicet, quod cauſam hujus typi a bello ſociali petit. Non ſane Titus bellum iſtud reſpexerit, in cujus numis aureis inſcriptis COS. VI. idem hic ad omnes apices typus compareț, quorum tres varii ſunt in muſeo Caeſareo. His adde alium non admodum diverſum, quem Morellius in incertis tab. II. lit. B. ſiſtit, et qui haud dubie ſub imperatoribus ſignatus eſt. Cum typus hic varia aetate monetariis placuerit, certum videtur, eum ſumptum a celebrata quadam deae Romae ſtatua, (nam eſſe Romae effigiem collati tot alii numi invicte arguunt) cujus explicatio plana eſt ac obvia; nempe exhibetur Roma illuſtri prodigio et auſpicato condita, quod indicatur cum gemellis miraculo nutritis, tum advolantibus vulturibus. Quod utrumque meritum cum toties a Latinis ſcriptoribus jactari videamus, juſtum etiam argumentum artificibus ſuffecit.

Quinarii.

Caput muliebre galeatum alatum, pone V. ☧ *Dioſcuri equites, infra* ROMA.

Simillimi ſunt hi quinarii denariis illis, quos paullo ante vetuſtiſsimos dixi, niſi quod pondere horum ſunt dimidii, et quod pro nota denarii X habent notam ſuam V, nempe tot aſsium. Et vero

a) Diſſ. III. p. m. 255. b) Famil. incert. p. 460.

non modo typorum ratio his quinariis majorem vetuſtatem tribuit (nam his utrinque typis nulli deinceps alii ſunt inſignes) ſed etiam quod ſerius Victoria inſigniri conſueverunt, ut dixi ſupra cap. III. § 3.

* * *

Caput Apollinis laureatum. ✕ *Victoria tropaeum coronans variantibus per aream jam literis, jam ſigillis, inferne* ROMA.

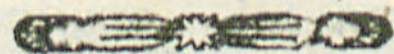
Similis rationis denarios ſupra recitavi, ex quo apparet, illis quinarios hos eſſe coaevos.

Seſtertii.

Caput muliebre galeatum alatum, pone IIS. ✕ *Dioſcuri equites, infra* ROMA.

Vidimus eosdem typos in antiquiſsimis denariis et quinariis, in quorum adeo aetatem ſeſtertii hi commode promoventur. Perfecta ergo omnium trium generum concordia, niſi quod pondere, hujusque notis diſcrepant, facile perſuadet, his typis promiſcue primam argenteam monetam fuiſſe inſignem. Alios ſeſtertios hujus claſsis non novi, ut monui ſupra capite III. § 4.

C A P V T VI.

De numis peregrinis inſcriptis ROMA.

Praeter numos hactenus deſcriptos non pauci exſtant alii in omni metallo cum epigraphe ROMA, quos propter hanc ipſam cauſam ab antiquariis paſsim cum moneta Romanorum miſceri videmus. Malo eos extra urbem ſignatos exiſtimari, quanquam a populis Romae ſervientibus. Novi, non defuturos, quibus illud inconſultius adſerere videbor. At ſpero, perlectis, quae ad ſingulos monebo, in gratiam mecum redituros.

§ I.

Numi peregrini AVREI inſcripti ROMA.

Caput Martis galeatum barbatum, pone ⩛X. ✕ ROMA. *Aquila fulmini inſiſtens.* (Muſ. Pembrock tab. VI. Muſ. Caeſ.)

Alius sed pone XXXX. (Pembrock ibid.)

Alius, sedpone XX. (Muf. Pembrock, Muf. Caef.)

De horum numorum pondere analogo, aetate, patria adfatim difputavi fupra capite IV. § 1. Valor elementi ⩛ in numo primo minus in vulgus cognitus. Pofitum illud pro L, feu 50, facile ex monumentis ipfis probavero. Ex obviis denariis Ti. Claudii, aliorumque liquet, veteribus Romanis notam quinquagenariam fcriptam fic ⊥, nempe more inverfi T. Ita videmus in citatis denariis: C⊥V. ⊥XXIIII. ⊥XXXXVI. etc. At placuit nonnunquam etiam, lineam rectam horizontalem in angulum acutum cogere, ex quo enatum ⩛, nimirum ut Romani teftibus obviis familiarum numis fcripfere L et V angulo jam recto, jam acuto, fic etiam ⊥ et ⩛ angulis jam rectis, jam acutis. Sed neque ad pofteriorem hanc formam ftabiliendam deficiunt monumenta haud dubie Romana. Confule denarios gentis Calpurniae, qui funt apud Morellium tab. V. et VI. et reperies ⩛XII. ⩛XXIII. ⩛XXXX. etc. Ex quo efficitur, dubitari non poffe, notam ⩛X. in numo aureo, de quo agimus, vice numeri fexagenarii pofitam. In fimili aureo mufei Genovevae, fed, ut reor, inique, numerus hic exprimitur fic: VX. [a]) et fic etiam ex eodem mufeo defcribitur ab Harduino, nifi quod invertat ordinem, fcribatque XV. Etiam Morellius in fuo, qui forte unus idemque eft cum priore, vidit VX addito altero peccato, dum aeneum ftatuit, qui certe aureus eft. [b]) At numi omnino quatuor, iique integerrimi mufei Caefarei habent luculentum ⩛X, perinde atque illud pingitur in Pembrockiano.

* * *

Caput Iani gemini imberbe laureatum. ✠ ROMA. *Duo milites haftati ftantes porcam bacillo contingunt, quam vir inter eos medius ingeniculatus tenet.* (Pembrock tab. VI. Muf. Caef.)

Vide, quae de numorum fimilium pondere et patria difputavi fupra cap. IV. § 1.

§ II.

Numi peregrini ARGENTEI infcripti ROMA.

Caput Iani gemini imberbe laureatum. ✠ *Iuppiter in citis quadrigis d. fulmen intorquet, f. fceptrum, Victoria habenas moderante, inferne* ROMA, *literis in aliis exftantibus, in aliis introrfum hiantibus.* Reftitutus etiam a Trajano.

Pondus horum numorum variat. Sunt id genus in mufeo Caefareo decem, qui

a) Tab. 17. n. XV. b) in numis ROMA tab. I. n. VI.

a drachma cum femiffe usque ad drachmam fenfim decrefcunt. In catalogo d'Ennery pag. 137 citatur fimilis aureus quinarii forma, fed fine addito ROMA.

Savotus, et poft eum alii, cum a veteribus majus viderent argenti pretium refpectu aeris proditum, quam fibi ullo pacto verifimile videretur, de quo egimus cap. II. § 2, fufpicati funt, vetuftifsimos denarios fuiffe ponderis auctioris, cumque hos, quos coram defcripfi, excedere pondere viderent, eos referre in ipfa monetae argenteae incunabula non dubitavere. Iis deinde fociarunt alios argenteos ejusdem fere ponderis infcriptos ROMANO, de quibus infra. At praeterquam quod judicium iftud una conjectura nititur, aperte repugnat fabrica, quae, cum in numis confularibus, quos antiquifsimos novimus, fpectata elegantia mediocritatem vix adfequatur, in his eft fummae, et vere Graecae artis. Vnde verifimile videtur, fignatos in Campania, aut alia Graeciae M. plaga, pondere ad rationem monetae fuae accommodato, neque adeo mirum, effe rationis diverfae a Romana. Reftitutum a Trajano mirum non videatur, nam numi hi etfi peregrini, tamen Romae fuerunt obvii, et cum in iis expreffum Romae nomen legeretur, poterant monetae R. accenferi. Sed de reftituto fingulari hoc numo vide Sectione II. cap. XVII.

* * *

Caput Martis galeatum cum tenui lanugine. X ROMA. *Caput equi frenatum, pone harpa.* AR. II. III. (Muf. Caef.)

Caput Martis galeatum cum tenui lanugine, pone clava. X ROMA. *Equus currens, fuperne clava.* AR. II. (Muf. Caef.)

Caput Apollinis laureatum. X ROMA. *Equus currens.* AR. II. (Muf. Caef.)

Numi hi fimilis funt cum praecedentibus ponderis, fimilis elegantiae. Perperam ergo ad officinam Romanam revocantur. Ad haec caput equi, aut equus liber currens typi funt a certa moneta R. prorfus extorres, at obvii in numis, qui Panormo Siciliae tribui folent, quosque in hujus gaza defcripfi. Similes etiam typos offerunt numi aenei, quos continuo recitabo.

§ III.

Numi peregrini AENEI infcripti ROMA.

Caput Martis galeatum. X ROMA. *Caput equi frenatum, pone harpa.* AE. III. (Muf. Caef.)

Caput Apollinis laureatum. X ROMA. *Equus currens.* AE. III. (Muf. Caef.)

Similes utrinque typos in praecedentibus argenteis vidimus. Sunt laboris delicatifsimi.

* * *

Caput muliebre corona turrita redimitum. ✗ ROMA. *Vir nudus eques d. flagellum citato curſu vectus.* AE. III. (Muſ. Caeſ.)

Caput juvenile galeatum. ✗ ROMA. *Canis gradiens.* AE. IV. (Muſ. Caeſ.)

Caput Herculis imberbe leonis exuviis tectum. ✗ ROMA. *Pegaſus volans, ſuperne clava.* AE. III. (Muſ. Caeſ.)

Fabrica perelegans, typi aeneae Romanorum monetae ignoti, voluminis modus, quod in numo II. eſt perexiguum, hos etiam numos aliorſum avertunt. Numus III. minus exquiſiti laboris in Corcyram inſulam invitat, cujus numi Herculem et Pegaſum ſaepe oſtentant.

* * *

Caput Apollinis laureatum. ✗ ΡΩΜΑΙΩΝ. *Bos dimidius cum facie humana, cui inſertum aſtrum.* AE. III. (Pellerin Suppl. II. p. 23.)

ΡΩΜΗ. (*retrograde*) *Caput Palladis.* ✗ *Apis.* AE. II. (Pellerin Rec. I. p. 61.)

Numus prior ad cauſam meam inſignis. Ejus ſimillimum ſpectatis typis, volumine, metallo, fabrica, omnibus, ex muſeo ſuo edidit cl. Neumannus, [a]) quem ſolum inſcriptum ΝΕΟΠΟΛΙΤΩΝ a priore diſcernit. Ergo Neapolitani Campaniae honoris cauſa Romanorum nomen, in quorum erant poteſtate, pro ſuo inſcripſerunt, niſi forte, tanquam cives eſſent Romani, Romanos ſe vocaverunt. Numus alter, etſi Romae nomen inſcriptum praefert, Romae tamen numus, quod nemo non videt, certe non eſt, ejusque adhuc incerta patria. Ergo utrinque probatur, urbes Romanis ſubjectas Romae nomine in moneta ſua uſas, atque ut libuit, jam Graece, jam Latine.

* * *

1. *Caput Apollinis, pone* L Γ. ✗ ROMA. *Dioſcuri equites, infra 5 globuli.* AE. II. (Muſ. Caeſ.)

2. *Caput muliebre incertum, pone 4 globuli.* ✗ ROMA. *Hercules ſtans d. clavam Centaurum crinibus arreptum retrorſum trahit, juxta 4 globuli.* AE. max. mod. (Morelli, Muſ. Caeſ.)

3. *Caput muliebre apri exuviis tectum, pone 3 globuli.* ✗ ROMA. *Bos currens, infra quem ſerpens, ſuperne 3 globuli.* AE. max. mod. item II. et III. formae. (Muſ. Caeſ.)

4. *Lupa gemellos lactans, infra 2 globuli.* ✗ ROMA. *Aquila florem roſtro ſtringens.* AE. I. (Muſ. Caeſ.)

5. *Caput Solis adverſum radiatum, juxta globulus.* ✗ ROMA. *Luna cum duobus aſtris, in medio globulus.* AE. II. (Muſ. Caeſ.)

6. *Caput Vulcani, pone forceps, omnia intra lauream.* ✗ *Caput Solis adverſum radiatum, juxta globulus.* AE. II. (Muſ. Caeſ.)

De numis his quid vere ſtatuendum ſit, difficile decidere. An monetam Romanam exiſtimabimus? Suadere iſtud ſane videtur additum ROMA. Sed ſatis hactenus vidimus, hoc adjecto vocabulo non ſemper officinam urbis probari. Ad haec numi Romani, qui pondus indicant, multum diverſos, eosque certos habent typos, ut dixi

a) Num. pop. p. 12.

cap. II. § 3. Quibus ego motus rationibus malim numos exteros putare, urbibus Italiae ſeu Romae mentione, ſeu typis Romam reſpicientibus, et Romanos rerum dominos obſervantibus. Ad nonnullos aliqua obſervanda.

Numum I. jam recitavi cap. II. § 4, quo loco adverti, nullum hactenus quincuncem, qui certo Romanus ſit, compertum. Adde teſtimonium emin. card. Zeladae in epiſtola catalogo ſuo praefixa pag. 15. *Quincuncem nullum habeo Romanum, et nullum ſe talem vidiſſe adfirmant, qui plurimos id generis numos tractarunt.* Quae quidem indicia cauſam meam praeclare juvant.

Numus II. loco promulgatus mole ſua eſt ſpectabilis, Supervacaneum eſt inquirere, quae ſit haec Herculis cum Centauro pugna, quia ſaepius illi cum formis bimembribus negotium fuit.

Numi III. loci cetera ſimiles mire in pondere divergunt; nam poſtremus quadrans vix octavam prioris partem conficit. Neque tamen utriusque aetas admodum diſtare videtur. En novos in ponderum doctrina laqueos. In typorum explicatione non mihi cum viris eruditis convenit. Frölichius [a]) et Havercampus [b]) caput anticae eſſe Iunonis Siſpitae dixerunt; quin et Wachterus numos hos a quopiam gentis Thoriae ſignatos cenſet, quia denarii L. Thorii ſimiles utrinque habent typos. [c]) Verum ego in binis illaeſis muſei Caeſarei numis nequaquam exuvias capri Siſpitae debitas, ſed apri video, luculento rictu, dente, auribus, ſetis inde a collo procurrentibus, neque iſtud ſoli mihi viſum, ſed et Scipioni Maffeio teſte eodem Wachtero. Interim difficile eſt adſequi, quae ſit haec mulier cum inſolito hoc capitis cultu. Typus averſae haud dubie eſt mythologicus, nimirum Bacchus taurus ex Iove ſerpentem ementito et Proſerpina natus, de quo conſule jam dicta in diſſertatione de tauro cum facie humana Campaniae numis ſubjecta.

§ IV.

Numi peregrini inſcripti ROMANO, *vel* ROMANOM.

Caput Palladis, pone clava, vel cornucopiae, vel pharetra. X ROMANO. *Victoria ſtans lauream oblongo palmae ramo adligat, in area* Ξ *vel* HH *vel* MM, *vel* ΩΩ, *vel* Σ *vel* Λ. AR. II. (Muſ. Caeſ. Pellerin Rec. I. p. 61, Dutens Explic. p. 54. Beger T. I. p. 359.)

Caput Herculis imberbe diadematum, juxta collum clava et exuviae leonis X

a) Animadv. p. 59. b) in Fam. Morell. p. 476. c) Archaeol. num. p. 142.

ROMANO. *Lupa gemellos lactans.* AR. II. (Musei Caes.)

ROMANO. *Caput Apollinis.* X *Equus salienti, superne astrum.* AR. (Beger l. c. p. 358)

Caput Martis galeatum barbatum. X ROMANO. *Caput equi frenatum, pone spica.* AR. II. (Mus. Caes.)

ROMANO. *Caput Palladis.* X ROMANO. *Aquila insistens fulmini.* AE. fere I. (Mus. Caes.)

Caput Palladis. X *Epigraphe varia*, ROMANO. ROMAN. ROMN. (Mus. Caes. et Neumann.) ROMAA. (Mus. Caes.) ROMAAC. (Hunter tab. 46. n. VII.) ROMAAOC. (Mus. Caes.) OMAAOC. (Oderici Num. Graec. p. 32.) *Caput equi frenatum.* AE. III.

De terminatione in NO, quae in his numis legitur, tum et de eorum patria jam egi volumine I. in dissertatione Campaniae numis conjuncta. Ad typos quod attinet, numus II. Herculem cum gemellis a lupa nutritis jungit. Typus hic uberius illustrabitur in numis Antonini Pii antiquitatem Romanam restituentibus. In numo III. videtur hinc Apollo, illinc equus, qui propter radiantem superne stellam Soli sacer est putandus. Aliorsum vero constat, Soli equos fuisse sacros, et sacrificatos, et variis in regionibus ejus honori ex publico nutritos. Sic Rhodios, apud quos praecipuus fuit Solis cultus, quotannis quadrigas Soli consecratas in mare abjecisse, quod is tali curriculo credebatur circumvehi mundum, refert Festus. a) In numo IV. hinc caput Martis, illinc equus dimidius. Ad Romana hic typus sacra pertinet. Refert Festus, b) *Equiria ludi, quos Romulus Marti instituit per equorum cursum, qui in campo Martio exercebatur.* De equo dicto Octobri, qui singulis annis Marti in campo Martio immolabatur, vide eundem Festum, (in *October equus*) et quae ad hunc Festi locum erudite disseruit Gaspar Odericus. c) Kal. Ian. a consule Iovi Soli equum sacrificari solitum, narrat Laur. Lydus. d)

Numi, quos postremos proposui, eo different, quod eorum plerique pro solito ROMANO vocabula offerunt a ROM quidem incipientia, sed varie deinde desinentia, ut vidimus. Cl. Odericus legere sibi in suo visus est OMAAOC, ut supra dictum, eumque hujus fiducia inscriptionis tribuit Temno Aeolidis urbi, et hoc vocabulo conjicit indicari Temni conditorem. Verum facile mihi persuadeo, ex numo suo excidisse literam primam R, eumque revera eundem esse cum altero musei Caesarei inscripto ROMAAOC. At enim quam statuemus varianti huic inscriptioni significationem? Cum re eam Romana connectendam facile patet. Quod ad insolentem variumque exitum attinet, haud aberravero, si hos quoque signatos existimo a Campanis Oscis, in arte quidem monetaria praestantibus, nam elegante omnes sunt opere, sed qui linguam seu Graecam, seu Latinam corrupere.

* * *

Aquila expansis alis fulmen unguibus stringit. X ROMANOM. *Pegasus volans.*

a) in Equuus. b) in Equiria. c) de numo Orcitirigis p. 45. d) de Mensib. in Ian.

AE. praegrandis moduli formae quadrilaterae.

Illuſtre iſtud cimelium, quod ex opulento muſeo ſuo mecum communicavit em. S. R. E. cardinalis Stephanus Borgia, olim pro vera ſua magnitudine pictum explicatumque ſtiti in mea Sylloge I. p. 90. Cauſa epigraphes ROMANOM vix eſſe opus Romanum putandum, ſed a vicina quapiam gente, Romanis tamen ſubjecta, ſignatum, late diſſerui in Volumine I. hujus operis, et diſſertatione ſingulari Campaniae numis adnexa. Adpendit hodiernae librae Romanae libras IV. uncias IX. Typi nimo vagi nihil ad cauſam idoneum ſuppeditant.

MONETAE ROMANORVM

PARTIS I.

SECTIO II.

DE NVMIS FAMILIARVM.

PROLEGOMENA

AD NVMOS FAMILIARVM.

CAPVT I.

Iudicium de utilitate numorum familiarum.

En arcto compendio hujus numorum claſsis praeſtantiam, et utilitatem. Cum ajo, paſsim in iis occurrere deorum dearumque non communium modo, ſed et domeſticorum nomina et imagines, ſacros ritus eorumque apparatum, vetera urbis decora, facta, et inſtituta, res domi foriſque praeclare geſtas, inſignia exterorum de majeſtate imperii judicia, leges a majoribus latas, magiſtratuum varios modos, et tributos ſingulis honores, ludorum auctores et ſolennia, effigies illuſtrium in rep. virorum, tum etiam nonnullorum regum exterorum, aedificia publica ſacra et profana, gentium R. vera et incorrupta nomina, dignitates, adoptiones, varium linguae veteris uſum et ſcribendi modum, denique in non paucis opus perelegans Graeco ingenio, manuque dignum, haec, inquam, de hac numorum claſſe cum praedico, facile quivis intelliget, quanta illi ſubſidia ad hiſtoriae, juris veteris, rituum ſacrorum profanorumque, mythologiae, grammaticae, iconologiae, variaeque eruditionis perfectiorem intelligentiam, quin ad artium etiam liberalium majora

incrementa conferant. Sed de hoc argumento copiose jam disseruit magnus Spanhemius per totum suum de praestantia numorum opus, et singulari libello Frölichius, sed qui intra actiores limites constitit.

At sunt in eadem hac classe non pauca, quae rei antiquariae studiosos illi subirasci, aliasque praehabere numomorum classes cogunt. Neque istud injuria. Ac primum quidem in tanta hujus generis numorum copia, quae post protractum eorum incredibilem ex terrae visceribus numerum necdum defecit, nimium exigua in potiore parte varietas, aut in levissimis tantum, capita partis adversae saepe vaga et incerti explicatus, et eodem frequenter vitio laborantes typi partium aversarum, tum vero, quod caput mali est, nulla in iis, aut rarissima aetatis indicia, quae maxime in numis concupiscimus, et quae si desunt, vitam quodammodo veteribus monumentis deesse putamus. Quae causa est, cur in paucissimis, qui saeculum V. C. octavum praecedunt, noverimus, quorum sint nomina numis his inscripta, cum gentis nomen cum omnibus, qui ex ea originem traxere, et qui per omnes annos in magistratibus potuerunt esse constituti, fuerit commune. Ex hac labe profecta tot conjecturarum examina, quas per vim obtrusere commentatores illi, quibus indecorum visum, plenumque pudoris, aliqua sese ignorare profiteri. Ex eadem causa reperiri hactenus ratio non potuit, qua classis hujus numi secundum aetatis successionem disponerentur, relicto solo ordine alphabetico, necessario illo quidem, sed quo voluptas omnis, quam naturalis partium series oculis subjecta efficit, e medio tollitur. Denique haec numorum classis exhausta jam potest videri, et jam potuit videri diu. Enimvero inde a Fulvio Vrsino, qui abhinc duo fere saecula praeclarum suum de Familiis opus edidit, quam pauci ad nostra usque tempora numi novi, et quos ille non vidisset, emerserint, in aperto est, quo nomine intelligo novam aliquam gentem aut familiam, aut typum principem nondum cognitum, nequaquam vero minuta per aream sigilla, aut typos sive per fraudem, sive lapsum monetariorum permutatos, quae sola saepe novum quidpiam suppeditant, sed quae vel negligimus, vel aspernamur.

Commemoratis iis, in quibus universum hujus classis agmen et excellit, et deficit, ad ipsos familiarum numos explicandos aggrediamur. Nihil tamen amplius de triplice eorum metallo, pondere, valore attingimus, quae omnia communia habent cum numis consularibus, de quibus egimus sectione I.

CAPVT II.

De nominibus in numis familiarum.

De hoc argumento exſtat liber ſingularis auctoris veteris inſcriptus: *de nominum ratione*, qui novem libris Valerii Maximi conjungi ſolet, a nonnullis, licet perperam, ipſi Valerio tributus. Ex recentioribus egregiam in eo operam poſuere Onuphrius Panvinius, et Carolus Sigonius editis praeclaris commentariis *de nominibus Romanurum*, quos vide in volumine II. theſauri Graeviani, quibus adde locupletem, ut in ſingulis argumentis numismaticis, ſic et in hoc, Spanhemium. [a]) Poſtremus idem argumentum erudite tractavit Henricus Cannegieterus in libro *de mutata Rom. nominum ſub principibus ratione.* At de toto gentium familiarumque R. agmine inſigniter meritus eſt Ioannes Glandorpius in opere, cui titulus praefigitur: *Onomaſticon hiſtoriae Romanae.* Hos fontes, qui cauſam penitius noſſe volet, adeat. Nihil enim amplius hoc loco tractabitur, quam quantum lucis nomina his numis inſerta poſtulabunt.

In Romanis fuere *gentes* et *familiae*, et ſic quidem, ut familiae tanquam ſpecies ſub gente comprehenderentur. Feſtus: [b]) *Gens appellatur, quae ex multis familiis conficitur.* Secundum haec habemus gentem Corneliam, ejusque familiae ſunt Blaſiones, Cethegi, Dolabellae, Lentuli, Scipiones, Siſennae etc. Confirmantur haec teſtimoniis veterum, quorum complura recitat Sigonius. [c]) En bina: Suetonius ait: [d]) *Imagines et elogia univerſi generis* (Sulpicii) *exſequi longum eſt, familiae* (Galbae) *breviter attingam.* Livius: [e]) *P. Scipio Naſica tribunos appellavit, orationemque habuit plenam veris decoribus, non communiter modo Corneliae gentis, ſed proprie familiae ſuae.*

Civium Romanorum, aut qui civitate donati fuere, tria plerumque fuere nomina, *praenomen*, *nomen*, *cognomen*, ut: Publius Cornelius Scipio. Servis unicum tantum indultum. Vnde apud Iuvenalem: [f]) *ſi quid tentaveris unquam hiſcere, tanquam habeas tria nomina.* His nonnunquam additur quartum, quod *agnomen* dicitur. Haec omnia his verbis definit vetus grammaticus, quem

a) de Praeſt. num. T. II. p. 21. b) in Gens. c) de nom. Rom. c. 4. d) in Galba c. 3. e) L. XXXVIII. c. 58. f) Sat. V. 126.

citat Sigonius: [a]) *Vocabulorum, quibus Romani capita recensebant, quatuor genera sunt*, praenomen, *quod nomini gentilicio differentiae causa praeponitur, ut: Publius.* Nomen, *quod originem gentis declarat, ut: Cornelius.* Cognomen, *quod nominibus gentiliciis subjungitur, ut: Scipio.* Agnomen, *quod extrinsecus addi solet ex aliqua ratione, vel eventu quaesitum, ut: Africanus.* In eandem sententiam scripsit etiam Valerius. Sed veteres dixerunt etiam cognomen, quod re ipsa fuit agnomen. Ejus in L. Calpurnio Pisone Frugi exemplum habemus apud Ciceronem. Ait is de hoc Pisone: [b]) *At in quem virum? qui tanta virtute, atque integritate fuit, ut etiam illis optimis temporibus, cum hominem invenire nequam neminem posses, solus tamen* Frugi *nominaretur. Quem cum in concionem Gracchus vocari juberet, et viator quaereret, quem Pisonem? quod erant plures:* cogis me, *inquit*, dicere inimicum meum, Frugi. *Is igitur vir, quem ne inimicus quidem satis in appellando significare poterat, nisi ante laudasset, qui uno* cognomine *declarabatur, non modo quis esset, sed etiam qualis esset etc.* Sed haec ratio florente tantum rep. obtinuit. Diversa fuit sub regibus, et principio reipublicae, diversa iterum sub imperatoribus, et jam sub ipso Augusto variari coeptum. Serius nihil amplius veteris moris retentum.

§ I.

De praenomine.

Constituti praenominis causa praecipua, ut, qui in singulis familiis commune et nomen et cognomen habuere, aliquo modo distinguerentur. Ejus usus ad captandam quoque gratiam valuit docente istud Horatio: [c]) *Quinte, puta, aut Publi (gaudent praenomine molles auriculae)* Eorum ad triginta collegit Sigonius, [d]) quem numerum jam confecit Varro, [e]) ex quibus ea solum repraesentabo, quae in numis nostri thematis habentur.

AP.	Appius.	L.	Lucius.
A.	Aulus.	M'.	Manius.
C.	Cajus.	M.	Marcus.
CN.	Cnaeus.	N.	Numerius.
D.	Decimus.	S. SP.	Spurius.

a) l. c. cap. 2. b) pro M. Fonteio c. 13. c) L. II. sat. V. 32. d) l. c. cap. 3.
e) Val. Maximus.

P.	Publius.	SER.	Servius.
Q.	Quintus.	TI.	Tiberius.
S. SEX. etiam		T.	Titus.
SX. in Quinctia	Sextus.	VOLVSVS.	

Pauca ad haec praenomina obſervanda :

C. et CN. tam pronunciata, quam ſcripta fuere ut G. et GN. nempe propter adfinitatem literarum C et G, quas item cognatas appellat Plutarchus. [a]) Iſtud non modo ex vetere grammatico Diomede tenemus, quem citat Sigonius, [b]) ſed confirmatur etiam a Graecorum uſu, qui nunquam ſcripſere Καιος et Κναιος, ſed Γαιος et Γναιος. Et ſecundum hanc rationem legimus in numis Oſcae Hiſpaniae G. CAESAR. In celebri, et perantiquo ſepulcro Scipionum legitur GNAIVOD pro CNAIO.

ꟿ aliud non eſt, quam ſigla complectens literas MAN. et repertum, ne confunderetur cum M, quod *Marcum* notat.

N. Numerius unius familiae Fabiae praenomen eſt, atque iſtud peregrinum Malevento adventitium, ut referunt Feſtus, [c]) et Val. Maximus. [d]) Tamen cum nonnullis etiam aliis fuiſſe commune, obſervat Spanhemius. [e])

S. ſolum dubitare nonnunquam facit, ſitne explendum legendo *Sextus*, an *Spurius*. Ejus exemplum offerunt numi gentis Afraniae. Sed in gente Poſtumia certo legendum *Spurius*, ut in hac dicetur.

VOLVSVS, praenomen gentis Valeriae, quam vide.

§ II.

De nomine.

Nomina gentilicia in IVS exivere. Ejus cauſam inde petit Sigonius, quod, ut exiſtimat, omnia gentium nomina fuerunt inſtar patronymicorum. Sic a Iulo ductos Iulios, ab Aemilo Aemilios, a Pompone Pomponios, a Calpo Calpurnios etc. more etiam Graecorum, apud quos e. g. Aeacides dicti fuere omnes, qui ab Aeaco deſcenderunt.

Haec de terminatione in IVS regula in nonnullis non tam fallit, quam fallere videtur. Nam in hac ipſa familiarum claſſe habemus Norbanum, Caecinam, Betilienum, Allienum, Satrie-

a) Quaeſt. Rom. b) de nom. Rom. c. 3. c) in Numerius. d) de rat. nom. e) Tom. II. p. 26.

num, qui aliter desinunt. At indubitatum fere est, non fuisse haec nomina gentilicia, sed cognomina, vel agnomina, ignorari autem nomina ipsa, quia placuit Romanis, alios ex nomine gentis, alios ex cognomine tantum compellare. Sic Cicero in orationibus, alibique semper dicit *Caesar*, nunquam *Iulius*, contra semper *Pompejus*, nunquam *Strabo*. Quin fuere etiam, qui de se semper omisso gentis nomine locuti sunt. Nunquam Agrippa se dixit, scripsitve *Vipsanium*, sed *M. Agrippam*, atque hinc historici, ut receptus in his illisve ferebat mos, sola etiam tantum cognomina prodidere. Quare cum legimus nomen hominis Romani aliter, quam in IVS desinens, cognomen erit putandum, et nisi de gentis nomine aliorsum constet, certum teneamus, gentilicium moris soliti nomen non defuisse quidem, sed ignorari. Sed haec quoque lex ad florentis tantum reip. tempora valet, quae sequiore aetate variavit.

§ III.

De cognomine, et agnomine.

Vt familias distinxere praenomina, sic gentes cognomina. Necesse vero fuit, natis cuivis genti per connubia prolibus totidem etiam stirpes enasci, quas iterum aliquo nomine oportebat ad vitandam confusionem discerni. Narrat Livius, [a]) anno V. C. 442 in una gente Potitia fuisse familias XII., in iisque puberes ad XXX. Ducebantur vero cognomina ex causis variis cum honestis, tum turpibus, ut a sapientia: Sempronius *Sophus*, Laelius *Sapiens*, aut e contrario: Iunius *Brutus*. A moribus: Tarquinius *Superbus*, Fabius *Gurges*, Aufidius *Lurco*. Ab arte: Fabius *Pictor*. A studio rei rusticae: Cornelius *Lentulus*, Calpurnius *Piso*, Tullius *Cicero*, Licinius *Stolo*. A capta regione, vel urbe: Servilius *Isauricus*, Marcius *Coriolanus*. Omitto causas alias, quas videsis in Sigonii tractatu capite III., tum praecipue apud Spanhemium. [b])

Agnomina reperta cum ob causam similem, ut a familiis familiae distinguerentur, tum etiam nulla necessitate honoris, aut ludicri ergo collata, ut: Calpurnius Piso *Frugi*, Cornelius Scipio *Africanus*, Cornelius Lentulus *Spinther*, Caecilius Metellus *Pius*.

---

a) L. IX. c. 29. b) Tom. II. p. 59.

§ IV.

De nominibus per adoptionem.

Romani adoptati ſic in adoptantis gentem transivere, ut ſuſceptis omnibus ejus nominibus ſuae gentis nomen poſtponerent, ſed productum in ANVS. Sic Aemilius Paullus a P. Cornelio Scipione adoptatus dictus eſt P. Cornelius Scipio *Aemilianus*. C. Octavius ſubinde Auguſtus, adoptatus a Caeſare dictatore evaſit C. Iulius Caeſar *Octavianus*, et ſic in numis: A. LICINIVS. NERVA. SILIAN*us*, et: T. QVINCTIVS. CRISPINVS SVLPICIANVS. Saepe tamen ab hac lege diſceſſum. M. Iunius Brutus is, qui Caeſarem interfecit, adoptatus a Q. Servilio Caepione appellatus eſt Q. Caepio *Brutus*, retento nempe familiae ſuae cognomine, cum Q. Servilius Caepio *Iunianus* dici debuiſſet. Sic et Scipio, qui in Africa adverſus Caeſarem ſtetit, adoptatus a Q. Caecilio Metello Pio dicitur in numis: Q. Metellus Pius *Scipio*, non *Cornelianus*. Neque tamen in uſurpandis nominibus, in quae ſucceſſere, admodum fuiſſe religioſos conſtat. Idem Brutus adoptatus ſaepe in numis dicitur tantum: BRVTVS. IMP., et P. Clodius adoptatus a Fonteio ad vitae finem P. Clodius dici perrexit. Productum etiam per adoptionem cognomen, ut ex Marcello *Marcellinus*, vide in numis Lentuli Marcellini gentis Corneliae.

§ V.

De mentione patris, et avi.

Patris, atque etiam avi nonnunquam mentionem in his numis legas, ut: P. CRASSVS. M. F. aut: C. ANNI. T. F. T. N. id eſt: *Titi Filius Titi Nepos*, qui mos apud Graecos quoque obtinuit, ut: ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ. ΤΟΥ. ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΥ. *Alexandri Neoptolemi F.* in numis Alexandri I. regis Epiri, item; ΖΕΥΞΙΣ. ΑΠΟΛΛΟΝΙΟΥ. ΤΟΥ. ΑΜΥΝΤΟΥ. *Zeuxis Apollonii F. Amyntae N.* in ciſtophoro Laodiceníi apud Pellerinium. [a]) Alius modus efferendi patris nomen, ſed nonnihil ambiguus, eſt e. g. REGVLVS. F. id eſt: *Filius*, de quo vide, quae dicentur in gente Curiatia.

a) Rec. II. p. 40.

CAPVT III.

De magiſtratibus in numis familiarum.

Horum varii in hac claſſe memorantur tam ſacri, quam profani. Eccos:

Magiſtratus ſacri.

PONT. MAX. in numis Lepidorum Aemiliae.

P. VENTIDI. PONT.

M. ANT. AVG. in numis M. Antonii. — Q. CORNVFICI. AVGVR. — M. SILANVS. AVG. gentis Iuniae.

L. LENTVLVS. FLAMEN. MARTIALIS. Corneliae.

L. CALDVS. VIIVIR. EPVL. Coeliae.

Magiſtratus profani.

SVLLA. COS. RVFVS. COS. Corneliae, et Pompejae.

P. LENT. C. MARC. COS. Corneliae, et Claudiae.

DOM. COS. ITER. Domitiae.

ALLIENVS. PROCOS. — ANNIVS. PROCOS. — Q. CAEPIO. BRVTVS. PROCOS. Iuniae. — MAGN. PROCOS. Pompeiae. Proconſules frequenter memorantur in numis peregrinis.

M. AQVINVS. LEG. Caeciliae. — M. SERVILIVS. LEG. etc.

P. CARISIVS. LEG. PROPR. vel: LEG. AVGVSTI.

PRAEF. CLAS. ET. ORAE. MARIT. EX. S. C. Pompeiae.

L. CESTIVS. PR. — A. HIRTIVS. PR. — L. REGVLVS. PR. Livineiae, quas literas alii legunt PR*aetor*, alii PR*aefectus*.

BALBVS. PROPR. Corneliae. — M. CATO. PROPR. Porciae.

C. CLOVI. PRAEF. — L. PLANCVS. PRAEF. VRB. Munatiae.

P. FOVRIVS. CRASSIPES. AED. CVR. — M. PLAETORIVS. AED. CVR. — P. HVPSAEVS. AED. CVR. Plautiae. — A. PLAVTIVS. AED. CVR. — GALB. AED. CVR. Sulpiciae.

M. FANN*ius* L. CRIT*onius* AED. PLEB. — MEMMIVS. AED.

Q. LVTATI. Q. id eſt: *Quaeſtor*, qui magiſtratus in his numis obvius.

TI. SEMPRONIVS. GRACCVS. Q. DESIG. — Q. VOCONIVS. VITVLVS. Q. DESIGN.

NERI. Q. VRB. *Quaeſtor* VRB*anus*. Neriae.

PISO. CAEPIO. Q. AD. FRV. EMV.

Quaestor AD. FRV*mentum* EMV*ndum*, Calpurniae, Serviliae.

L. MANLI. PRO. Q. id est: PRO-*Quaestor*, et sic in pluribus.

L. GELL. Q. P. Gelliae. — M. NERVA. PROQ. P. Liciniae. — M. SILANVS. AVG. Q. PROCOS. Iuniae. Vide plures similes, eorumque explicationem in Cocceia, et alibi.

LENT. CVR. X. F. EX. S. C. id est: CVR*ator denariorum* F*landorum*. Corneliae.

IIIVIR. vel IIIIVIR. A. A. A. F. F. nempe IIIviri, vel IIIIviri monetales, de quibus capite sequente.

His adde, etsi magistratus non sit: IMP. titulus obvius. — IMP. ITER. Sulla, Sex. Pompejus.

CAPVT IV.

De IIIviris, et IIIIviris monetalibus.

Qui fuerint inde a Servio Tullio, primisque reip. temporibus rei monetariae praefecti, et quo magistratus nomine, memoriae proditum non est. Quando instituti fuerint IIIviri monetales, deinceps ex numis abunde cogniti, unus memorat Pomponius: [a]) *constituti sunt eodem tempore - - - et IIIviri monetales aeris, argenti, auri flatores, et IIIviri capitales, qui carceris custodiam haberent etc.* Ex mentione *capitalium* etiam aetatem monetalium adsequimur. Ait Livius in Epitome libri XI. *Triumviri capitales tunc primum creati sunt*, quod incidit circiter in annum V. C. 465. Si verum est, quod de IIIviris monetalibus refert Pomponius, cum addat quoque *argenti* et *auri*, quando teste Plinio argentum nonnisi V. C. 485, et aurum multo serius signari coepit, sequitur, Pomponium aut locutum προληπτικως addendo utrumqne nobile metallum, aut latam quidem tum eam legem, sed executionem spectato auro argentoque dilatam.

IIIvirorum monetalium per jocum meminit Cicero in epistola ad Trebatium: [b]) *Treviros vites censeo; audio capitales esse, mallem auro, aere, argento essent.* Scripta est haec epistola circa annum V. C. 700, quo tempore Trebatius I. Caesarem sectatus prope Treviros Galliae Belgicae stetit, unde lusus in voce *Treviri* sensus duplicis.

a) de Orig. jur. leg. 2. b) L. VII. ep. 13.

Fugit Vrſinum teſtimonium Pomponii, quando opinatus eſt, IIIviros Ciceronis tempore, vel paullo ante creatos fuiſſe. [a]) At nihil moleſtius Vaillantio, qui cum alias adſereret,[b]) IIIviros non fuiſſe inſtitutos ante I. Caeſaris dictaturam, alio loco [c]) V. C. 667. a Mario Gratidiano praetore creatos ſtatuit, atque idem variis per opus ſuum locis ſui omnino oblitus paſsim IIIviros monetales agnoſcit in numis, qui ejus ipſius confeſsione multo ante tempora Gratidiani percuſsi ſunt. Vt omnes tres ſententiae una conſiſtere non poſſunt, ſic prima certe falſa tam ex oratione Pomponii, quam citata Ciceronis epiſtola, in qua, quinque ſaltem ante Caeſaris dictaturam annis ſcripta, jam hos memorari IIIviros vidimus. Quod vero de Gratidiano memorat, nihil ad praeſentem cauſam pertinet. Plinii verba ſunt: [d]) *Miſcentur aera falſae monetae. Alii e pondere ſubtrahunt - - Igitur ars facta denarios probare, tam jucunda lege plebi, ut Mario Gratidiano vicatim totas ſtatuas dicaverit.* Cicero, qui idem factum refert, [e]) legem a Mario latam ait, *ut res numaria de communi ſententia conſtitueretur. Iactabatur enim*, continuat idem, ſed quae ſententia eruditis videtur intruſa, *temporibus illis numus, ſic ut nemo poſſet ſcire, quid haberet.* Nihil in utroque auctore de praepoſitis modo IIIviris, tantum fraudibus cautum.

Cum hactenus tres numero eſſent, I. Caeſar, qui magiſtratuum numerum auxit, ut pluribus poſſet referre gratiam, unum addidit. Factum iſtud haud dubie V. C. 709, nam in hujus primum anni numis ad hunc dictatorem pertinentibus pro IIIviris notantur IIIIviri, ut patebit ex hujus moneta. Narrat Suetonius de I. Caeſare: [f]) *Praeterea monetae, publicisque vectigalibus peculiares ſervos praepoſuit.* Quam orationem ut conciliemus cum certis numorum teſtimoniis, qui auctum potius IIIvirorum numerum, quam ademptam iis monetae praefecturam, ſervisque traditam eloquuntur, dicendum erit, Caeſarem ſervis non monetae ſignandae negotium, ſed monetae publicae ſignatae cuſtodiam mandaſſe, quod ipſum ibi in ſpreti patrii moris exemplis refertur, cum, quod quaeſtorum fuit, in ſervos transtulit. IIIIviri etiam ſcribi perrexerunt in numis IIIvirorum R. P. C. nomine ſignatis. Amplus deinde hiatus, magiſtratu monetali per ſequentes proxime annos nomen ſuum in moneta publica reticente. Ternarium numerum reſtituit Auguſtus docente iſtud primum Dione, cujus verba infra recitabo, deinde numis. Quo iſtud anno factum, tuto adfirmari nequit. Aquillius, Caninius, Durmius, Petronius, quorum numi ſignati ſunt V. C. 734, aut proximis, ſeſe IIIviros appellant. Vtrum anteriore quopiam anno haec mutatio contigerit, ignoratur.

Quo loco Romae fuerint hi monetae praefecti, narrat Dio ad annum V. C. 741. [g]) Poſtquam enim dixiſſet, Auguſtum ex equitibus legiſſe XX viros,

a) in Gente Cornel. tab. I. b) in praef. § VI. c) pag. 388. d) L. XXXIII. § 46.
e) Offic. L. III. c. 20. f) Cap. 76. g) L. LIV. § 26.

qui obitis primum inferioribus muneribus adſpirare deinde ad ſenatoriam dignitatem poſſent, inter eos etiam praeter IIIviros capitales enumerat τȣς τρεις, τȣς το τȣ νομισματος κομμα μεταχειριζομενȣς, *tres ſignandae monetae negotium gerentes*. Iam vero cum referente Tacito [a]) Tiberius petierit a patribus, ut Nero Germanici F. *munere capeſſendi XXviratus ſolveretur, et quinquennio maturius, quam per leges, quaeſturam peteret*, conſtet autem, ut Lipſius ad hunc ipſum Taciti locum probat, non licuiſſe adire quaeſturam ante aetatis annum ſaltem vigeſimum quintum, eo ipſo, quod quinquennium Naroni demptum volebat, colligimus, jam aetatis anno XX. licuiſſe adire XXviratum monetalem. Vnde recte Ovidius, cum vitam ſuam deſcribit, ait: [b])

Coepimus et tenerae primos aetatis honores,
Eque VIRIS quondam pars TRIBVS una fui,

quo munere exacto: *Curia reſtabat etc.* ſed cui Muſarum otium antetulit. Ex quo patet, qui IIIvir monetalis fuit, eundem et XXvirum potuiſſe dici, ut revera in marmore Sponii legitur XXVIRO. MONETALI. [c]) Fuit igitur XXviratus, etſi magiſtratus inferior, ſed tamen talis, per quem ad majores in rep. honores enitendum fuit, quod non modo ex citato Taciti loco vidimus, ſed etiam ex Dione docemur narrante, [d]) a Claudio juſſos L. Iunium Silanum, et Cn. Pompejum Magnum generos ſuos inter XX. viros magiſtratum gerere, iisque ſero tandem permiſſum, ut quinquennio maturius ceteros magiſtratus peterent. Adde marmora bina a Marinio, [e]) et Grutero [f]) vulgata, quorum illud Iulium Proculum, hoc Q. Hedium poſt recitatos alios illuſtres magiſtratus in fine vocat IIIVIR*um* A. A. A. F. F. Conſtat autem, marmora in recenſendis magiſtratibus plerumque ſervare ordinem temporum, ſic ut, quos quis poſtremos obivit, memorentur primi, a quibus vero coepit, poſtremi. Quare mirum non eſt, nobiliſsimarum gentium nomina inter IIIviros monetales legi, qui et ipſi, ut vidimus, XXviris contributi fuere. Et ſecundum haec explicandi haud dubie ſunt denarii:

Caput Octaviani. ✕ TI. SEMPRONIVS. GRACCVS. IIIIVIR. Q. DESIG.
Caput I. Caeſaris. ✕ Q. VOCONIVS. VITVLVS. Q. DESIGN.

nempe Sempronius, et Voconius fuere IIIIviri monetales, et in hoc magiſtratu conſtituti, et jam ad quaeſturam deſignati hos curarunt denarios feriundos.

Annuum fuiſſe hunc magiſtratum paſſim adfirmant Vaillantius, et Havercampus. Poſterior ſic in praefatione: [g]) *neque anni unius ſpatium excedebat.* Sed haec temere adſerta nullo potuere argumento ſtabilire, quin quanto ſeſe incommodo ſtatuenda hac lege obligaverint, apparet ab anxio conatu, quo ex laqueis ſibi a Meſcennio IIIviro objectis evadere nititur Havercampus, [h]) de

a) Ann. III. c. 29. b) Triſt. L. IV. el. X. v. 33. c) Miſc. p. 189. d) L. LX. §. 5.
e) Iſcriz. Alban. p. 54. f) pag. 417. 5. g) Pag. 9. h) Pag. 279.

quo vide, quae in numis Augusti anni V. C. 738 differam.

Magistratus hic indicatur addito III-VIR, vel inde a I. Caesare: IIIIVIR. In denario Cossutii: C. COSSVTIVS. MARIDIANVS. A. A. A. F. F. id est: *Auro Argento Aeri Flando Feriundo.* In aeneis Augusti obvium: IIIVIR. A. A. A. F. F. Quanquam verisimile sit, non semper additam a IIIviris magistratus sui mentionem, ut dicetur capite sequente.

Notandae adhuc formulae: IIIIVIR. PRI. FL. in Flaminia, id est; PRI*mus* FL*avit*, etsi hanc esse veram explicationem, spondere nolim, ut in ejus gentis numis dicetur. Item: IIIVIR. A. P. F. in aureis Livineiae, et Mussidiae, id est: *Auro Publice Feriundo*, melius visum Khellio: *Ad Pecuniam Feriundam.* [a]) Quorsum referendum A. PV. vel ARG. PVB. vel P. A. vel EX. A. P. vel EX. A. PV. scripta in area denariorum Luciliae, Tituriae, Sentiae, Critoniae, Fabiae, Fonteiae, quo indicatur, materiam signandae monetae ex publico praebitam. Praeter morem est: LEN. CVR. X. FL. EX. S. C., quo docemur, eos, quibus monetae cura commissa fuit, etiam CVR*atores* X. (denariorum) FL*andorum* dictos.

Augustum sibi adrogasse jus cudendae monetae aureae et argenteae, aere senatui permisso, in quo successoribus praeivit, ipsi inspecti imperatorum numi satis docent, et nos prolixe docuimus in Voluminis I. Prolegomenis generalibus cap. XIII. At cur Havercampus propterea IIIviros distinguat, et alios adferat fuisse Augusti, alios senatus, non satis video. Quin apparet ex numis aeneis, in quibus ad nomina IIIvirorum perpetuo additur A. A. A. F. F., uni eidemque IIIviro jus fuisse tam in aureos, et argenteos Augusti nomine, quam aeneos senatus nomine feriundos, atque istud rite comprobatur exemplo M. Sanquinii, qui aeque argenteos cum Augusti capite, atque aeneos addito S. C. flavit, qui scopulus cum advertisset Havercampum, scite declinavit periculum adserendo: [b]) *custos fuisse diversis temporibus, cum non potuerit uno eodemque anno et Caesaris, et senatus IIIvir existere.* At hoc ipsum erat probandum, et sola nititur conjectura. Secundum hanc suam distinctionem utriusque ordinis IIIvirorum catalogum nectit, [c]) sed plenum sphalmatis, et conjecturis; nam inter hos adlegit L. Antestium Graccum, cujus tamen denarios ipse in commentariis fatetur cusos tempore belli Punici II., C. Caninium Gallum ex una Goltzii merce cognitum etc.

IIIvirorum, aut cujuscunque magistratus nomina numis Romanis imperante Augusto inscribi desivere. Vix credam, ultra annum V. C. 740 horum aliquem monetae amplius insertum, ut patebit ex numis Augusti.

Dabimus nunc catalogum IIIvirorum monetalium stante rep. et IIIIvirorum I. Caesare, et IIIviris R. P. C. rerum potitis, sed in quo eos tantum comprehendo, qui IIIviri vel IIIIviri dignitatem addunt; nam de aliis, qui eam omittunt, minus certi sumus, fuerintne

a) Supplem. ad. Vaill. p. 8. b) Pag. 373. c) in Praef. p. 11.

monetae praefecti, ut dicetur capite ſequente.

IIIviri monetales :

MV. ACILIVS. IIIVIR.
T. CARISIVS. IIIVIR.
CALDVS. IIIVIR. Coeliae.
RVFVS. IIIVIR. Cordiae.
P. FONTEIVS. P. F. CAPITO. IIIVIR.
GETA. IIIVIR. Hoſidiae.
L. PAPIVS. CELSVS. IIIIVIR.
Q. SICILIVS. IIIVIR.

IIIIviri monetales.

L. AEMILIVS. BVCA. IIIIVIR.
C. COSSVTIVS. MARIDIANVS. A. A. A. F. F.
L. FLAMIN. CHILO. IIIIVIR. PRI. FL.
L. REGVLVS. IIIIVIR. A. P. F. Livineiae.
L. MVSSIDIVS. T. F. LONGVS. IIIIVIR. A. P. F.
TI. SEMPRONIVS. GRACCVS. IIIIVIR. Q. DESIG.

IIIviros monetales, qui his ſucceſſere, quaere ad calcem numorum Auguſti.

CAPVT V.

An ad ſolos IIIviros pertinuerit monetae negotium.

Vaillantius poteſtatem feriundae monetae non modo cum conſulibus, praetoribus urbanis, aedilibus curulibus et plebejis, tribunis plebis, ſed et cum IIIviris menſariis, ſacris conquirendis, donis perſequendis, aedibus reficiendis etc. communicat. Huic liberalitati acerrime adverſatur Havercampus, propterea quod, ut ait, [a] liquido conſtet, in urbe ad ſolos quaeſtores urbanos, et praecipue IIIviros, et IIIIviros monetales eam curam pertinuiſſe, quam ille regulam per totum opus ſuum ad faſtidium inculcat. At cum contrariis ſeſe exemplis non uno loco premi videret, eam aliquoties mitigat docendo v. g. ad numum : P. GALB. AED. CVR. S. C., extraordinariam cudendae mone-

a) Praefat. p. 7. b) Pag. 403. 443. c) Pag. 91.

tae poteſtatem aedili datam.[a]) Ad numum M. Marcelli, et Cn. Domitii ait:[b]) patet cuſum fuiſſe V. C. 585, quo ſimul aediles curules fuerunt. Alibi omnes denarios nomine Panſae inſcriptos ab hoc ſignatos adſerit, cum eſſet conſul V. C. 711, etc. Sed quod idem ante benigne indulſerat, mox iterum antiquat. Sic cum olim concederet,[c]) M. Scaurum, et P. Hypſaeum in aedilitate ſignaſſe numos, iſtud iterum pernegat.[d]) Eodem modo, quod C. Clodio aedili non invitus permiſit,[e]) mutata ſententia rurſum adimit, addito: *aedilium non erat ſignare pecuniam.*[f]) Taedet plura conſarcinare exempla. Adeo praeſtiterat, non ferre legem, quam legislator ipſe toties cogitur infringere.

Credo, diſtinctione obvia omnem poſſe difficultatem tolli. Negari nequit, fuiſſe IIIviris demandatam monetae feriundae curam. At cum videamus, numis perſaepe inſcriptos praetores, aediles curules, et plebejos, quaeſtores, aliosque, eo exiſtimo indicari, his ſeu in belli uſus, ſeu ludos, ſeu frumentum emundum, ſeu reficiendas aedes, ſeu expeditionem bellicam etc. ex aerario ſuppeditatum argentum, ab his traditum IIIviris monetalibus ſignandum ſuo praetorum, aedilium etc. nomine. Iſtud perſpicuum fit eo, quod tum frequenter addi ſolet S. C. vel: EX. S. C. Quod cum factum, IIIviri monetales aut ſolum praetoris, aedilis etc. nomen in numo expreſſere, aut illi ſuum quoque addidere, cujus exemplum illuſtre, et forte unicum ſufficit denarius, qui hinc inſcribitur: C. COPONIVS. PR*aetor* S. C., illinc: Q. SICINIVS. IIIVIR. Eadem ratione quaeſtores provinciales jam ſuum ipſorum nomen ſolum, jam una proconſulis ſui memorant, ut in denariis Anniae hinc: C. ANNI. T. F. T. N. PROCOS. EX. S. C. illinc: Q. TARQVITI. P. F. *Quaeſtor*. Hinc eſt, quod juxta Fannium, et Critonium aediles plebejos adſcriptum videamus P. A., nempe: *Publicum Argentum*, ex publico ad frumentum emundum erogatum, ex quo cuſi denarii aedilium nomine, qui, cum ſuperioris ordinis eſſent magiſtratus, poterant ad imperata facienda adigere IIIviros monetales, quorum magiſtratus primus erat ad altiorem capeſſendum gradus.

Ex quibus colligo, certos nos eſſe non poſſe, nomine in his numis ſignato notari IIIvirum monetalem, niſi cum vel tria conjuncta leguntur nomina, ut: AP. CL. T. MA. Q. VR. vel: C. F. L. R. Q. M., quo modo vetuſtioribus reip. temporibus IIIviros notari ſolitos veriſimile eſt, vel additur IIIVIR, vel IIIIvir, aut denique inſtrumenta proponuntur ad feriundos numos adhiberi ſolita, ut in gente Cariſia. Qua in re video, parum ſaepe fuiſſe circumſpectos antiquarios, qui, cum primum nomen ſolitarium nulla addita magiſtratus mentione conſpexere, plerumque in eo IIIvirum monetalem viderunt, quod vel ex ſolis I. Caeſaris nondum dictatoris numis refellitur, in quibus ſaepe aliud non ſcribitur, quam CAESAR, quem fuiſſe tum IIIvirum monetalem vix quiſpiam probaverit.

a) Pag. 403. 443. b) Pag. 91. c) Pag. 8. d) Pag. 640. e) Pag. 94. f) Pag. 654.

Quod in Caefaris numis fallit, fallere etiam in aliis poteft. Omnium vero minime videntur effe nomina IIIvirorum, cum additur, S. C., vel EX. S. C. Iftud eo patefcit magis, quod in numis iis, quos ab adductis mox exemplis fatis certum eft a IIIviris cufos, nunquam videre licet IIIVIR. aut IIIIVIR. EX. S. C. Quare ubi ea nota additur, fignum eft, nomine infcripto notari alium magiftratum, cujus quidem mentio raro omittitur.

Ex quo confequitur, omnibus his omifsis, qui alterius funt magiftratus, quorum ingens eft copia, pauca pro tanto denariorum numero reftare nomina, quae in IIIvirorum monetalium catalogum legi pofsint. Sane fi IIIviris permiffum fuiffet, conftante lege, ac pro libitu nomine fuo ferire monetam, magis varia fefe eorum nomina deberent nobis offerre, non folum quod inde ab anno V. C. 465, quo eorum conlegium diximus effe conftitutum usque ad ipfum Augufti imperium, poft quem nulla amplius eorum leguntur nomina, atque adeo per tria fere faecula monetae fignandae erant praefecti, verum etiam quod eodem tempore fuere tres diverfi, et anno exacto, fi modo verum eft, quod adferit Havercampus, tres alii ad monetae negotium admoti fuere. At vero integris jam duobus faeculis, ex quo primum a Goltzio, et Vrfino familiarum numi collecti, et in lucem dati fuere, vix unus alterve denarius prolatus eft, qui IIIvirum novum, et antehac ignotum fifteret. Ex quo faepe fufpicari fubiit, jure, an injuria, alii viderint, non conftanter Romae, ac certa quadam lege, et quotannis cufam fuiffe monetam, verum five cum prior deficeret, five cum bella ingruentia, aut extraordinarii quidam apparatus praefentem, ac majore quidem copia monetam flagitarent, tum ex S. C. demandatam praetoribus, aedilibus, quaeftoribus novae monetae feriundae provinciam. Quam fententiam non obfcure videtur confirmare incredibilis numerus unius generis denariorum ab *uno* Calpurnio Pifone, aut Antonio Balbo, aut Rofcio Fabato, aliisque fignatorum, quibus mufea omnia referta funt. Quin et delatum hoc extra ordinem negotium videntur indicare denarii Cn. Lentuli, qui idem argumentum continent, fed quorum alii infcribuntur: CN. LEN. Q*uaeftor* EX. S. C., alii: LEN. CVR*ator* X*ariorum* FL*andorum* EX. S. C. Exemplum fignatae in ufum belli Mithridatici monetae Luculleae dabo capite fequente.

Havercampus, qui, ut diximus, in re monetaria omnia IIIviris, nihil aliis indulfit, eam tamen imperante I. Caefare octo praefectis fubjecit, qua veri fpecie, dicetur in numis gentis Ceftiae.

CAPUT VI.

An, et a quibus extra urbem ſignati numi Romani.

Cum ex lege ordinaria in urbe tantum moneta rep. integra feriretur, factum nonnunquam aut caſu, aut certa aliqua ratione, ut externus quoque malleus numos fingeret, quos Romanos, et familiarum jure dixeris, quia ſpectato pondere, et typis Romanum modum ſervant, et ab inſcriptis familiarum nominibus Romanos ſe palam profitentur. Caſui tribuas copioſos numos per cauſam bellorum civilium neceſſario peregre flatos, quos inter numeraveris denarios Metelli Scipionis, qui V. C. 707 in Africa bellum adverſus Caeſarem inſtauravit; neque enim feriri poterant in officinis urbis, quas Caeſar tenebat. Iam vero biennio ante per ſimilem cauſam ſignati foris denarii inſcripti: L. LENT. C. MARC. COS., nempe L. Lentuli, et C. Marcelli conſulum, quos Caeſar tranſito Rubicone una cum Pompejo excedere Italia, et in Graeciam transferre bellum coepit. Signatos Apolloniae Illyrici, veriſimile eſt, praeferente facem Cicerone. Narrat is in epiſtola ad Plancum: [a]) *hujus* (Capitonis) *propinquus fuit T. Antiſtius, qui cum forte quaeſtor Macedoniam obtineret, neque ei ſucceſſum eſſet, Pompejus in eam provinciam cum exercitu venit.* Poſtquam deinde excuſaſſet Antiſtium, cur a Pompejo ad Caeſarem non transiverit, pergit: *cum ſignaretur argentum Apolloniae, non poſſum dicere, eum praefuiſſe, neque poſſum negare adfuiſſe, ſed non plus duobus aut tribus menſibus.* Eodem modo per varias urbes Graecas ſignatos fuiſſe numos Bruti, et Caſsii, ipſa eorum tempora manifeſte docent, cujus facti certa proferam exempla in numis hujus Bruti. Huc etiam quodammodo pertinet, quod ad verſum Virgilii 684 libri VII. *quos dives Anagnia paſcis*, notat Servius: *dives Anagnia, aut fertilis, aut adludit ad hiſtoriam. Nam Antonius Auguſti ſorore contempta, poſtquam Cleopatram duxit uxorem, monetam ejus nomine in Anagnia civitate juſsit fieri.* Iſtud ſi verum, neceſſe eſt, officinam Anagniae conſtitutam fuiſſe aliquo tempore ante, quam inimicitiae Antonii et Octaviani in apertum bellum erumperent. Adde denarios Labieni Romanorum ho-

a) L. XIII. ep. 29.

ſtis, item quinarios Antonii inſcriptos LVGVD*unum*.

Ex certa aliqua ratione alibi ſignatos numos docet Plutarchus. a) *Sulla*, inquit, *Luculli opera nunquamnon eſt arduis in rebus uſus*, *ſicut etiam in cudendo numismate. Maximam enim ejus numismatis partem*, *quod ad bellum Mithridaticum eſt in Peloponneſo factum*, *Lucullus ſignavit*, *a quo Lucullea eſt dicta.* Sed neque deficiunt teſtimonia numismatica. Oſcae Hiſpaniae ſignatos denarios, et quidem ex S. C. a Lentulo Spinthere, et Domitio, ex ſingulorum numis patebit; idem apud Emeritam Luſitaniae factum a P. Cariſio legato Auguſti, in hujus denariis dicetur. Taceo exempla alia, ex quibus idem factum erui poteſt.

Non uno loco monet Havercampus, denarios, qui vocabulum ROMA juxta ſcriptum non habent, extra urbem fuiſſe percuſſos, cui legi refutandae non inhaerebo, cum quod multis eam locis aperte fallere conſtet, tum quod vir eruditus ejus immemor non raro ipſe aliud docet, cujus exemplum luculentum habes in Egnatuleia.

Cum pecunia in provinciis ſignabatur, ea cura haud dubie ad quaeſtores pertinuit, quod et Ciceronis verbis mox laudatis confirmatur, ac tum a quaeſtoribus idem fuit conſtitutum, quod in urbe a IIIviris. Nam aut ſua tantum inſcripſere nomina, aut proconſulis, ſeu propraetoris, cum quibus in provinciam miſsi ſunt, aut nomen ſuum junxere cum nomine proconſulis. Hujus exemplum offerunt numi gentis Anniae, in quibus hinc: C. ANNIVS. PROCOS., illinc: Q. TARQVITI. *Quaeſtor*.

CAPVT VII.

De epigraphe in numis familiarum.

Nomine epigraphes intelligo, quidquid literarum cujuscunque modi et explicatus in his numis occurrit. Ejus multiplicem rationem in plures paragraphos diſpeſco.

a) in Lucullo p. 492.

§ I.

Epigraphes lex ordinaria.

Praecipuam ejus partem conſtituunt inſcripta familiarum nomina. De magiſtratus vocabulis, quae ſaepe adduntur, egimus capite III.

Inſcribitur familia aut ſolo cognomine, ut: KALENI. in Fuſia, aut ſolo nomine gentili, ut NERI., aut nomine, et cognomine, ut: PETILLIVS. CAPITOLINVS, aut praenomine, et nomine, ut: A. HIRTIVS, aut praenomine, et cognomine, ut: L. SVLLA, aut junctis omnibus tribus nominibus, ut: L. MESCINIVS. RVFVS. Poſtremus hic caſus, et frequentius quidem in denariis vetuſtioribus, eam legem obtinet, ut cognomen ſcribatur in antica, ut: COTA, praenomen et nomen in averſa, ut: M. AVRELI., atque tum ſemper tria nomina ſunt conjungenda ad unam eandemque perſonam pertinentia. Perperam igitur Havercampus denarium, in cujus antica eſt GRAC., in averſa: L. ANTES., in duas perſonas dividit, nempe in Sempronium GRAC*cum*, et L. ANTES*tium*, cum ſit unius L. Anteſtii Grac - - quomodocunque hoc cognomen explendum ſit, ut in hac gente dicetur. Sane generalis haec regula uno alterove tantum loco fallere videtur, reipſa non fallit. Sic in denario, in cujus antica eſt: LAECA, in averſa: P. MAE. ANT., antica haud dubie quidem ad gentem Porciam pertinet, ut averſa ad Maeniam, ſed is aut ſubaeratus eſt, aut temere permutatae ſunt matrices. Idem exiſtima de numo Morelliano, in quo hinc eſt RVFVS, illinc Q. POMPONI. MVSA, nimirum perperam conjunctus eſt Pomponius Rufus cum Pomponio Muſa, ut typos Morellianos inſpicienti continuo patebit.

Si in una numi facie, et in una eademque linea ſcribatur praenomen et nomen familiae, tertium, aut etiam nonnunquam quartum nomen, quod ſequitur, non ſunt nomina alterius gentis, ſed cognomina ejus gentis, cui adduntur. Haec regula non obſervata in fraudem impulit. Sic Havercampus epigraphen C. TER. LVC. legit: C. *Terentius*, *Lucretius*, cum legendum ſit: LVC*anus*, nempe cognomen Terentiae, ut in hac dicetur. Sic idem epigraphen, P. MAE. AVT. (vel ANT.) ME. explicat: *P. Maenius*, *Autronius*, *Metellus*, cum ſint nomina unius perſonae, P. Maenii Antiatici Me - - - ut advertam infra in gente Maenia.

ROMA ſaepe familiarum nominibus additur, et quidem in denariis vetuſtiſſimis, et vetuſtioribus; in iis, qui ſunt reip. inclinantis, abeſſe ſolet. Ait Vail-

lantius, [a]) et ſexcentis locis Havercampus, eam vocem additam indicare nummum in urbe ſignatum, omiſſam in provincia. Haec lex jam primum eo fallit, quod, ut dixi, in numis recentioris aevi ea vox abeſt; deinde neſcio, cur numi, etſi in provincia, tamen a magiſtratu Romano ſignati, non potuerint ſe Romanos profiteri, quando moneta Romana ſine dubio fuerunt, praecipue cum, ut ſectione I. cap. VI. vidimus, in numis etiam peregrinis vox ROMA non raro legatur, nimirum quo populi ſubjecti ſuum cum urbe dominante nexum voluerunt teſtari.

§ II.

Compendia ſcripturae.

Compendiis ſcripturae uſi ſunt Graeci aeque, ac Romani, neque in numis modo, ſed et marmoribus inſcribendis. Eorum ratio non una, ut ſequentes modi indicabunt.

Per ſiglas.

Omitto minus arcta compendia pluribus literis conſtantia, et vel tironibus cognita, ut: DICT. — AED. CVR. — TR. MIL. etc. aut trita illa P. R. — S. C. Obvium etiam eſt COS. pro CONS. omiſſo N ἀρχαϊκῶς. Sic in marmore pervetuſto; COSOL. CESOR, pro CONSVL. CENSOR. [b]) Minus obvia ſunt alia, in quorum plerisque ſenſum tenemus certum, in nonnullis tamen ambiguum, et necdum ſatis exploratum. Vocatur autem *ſigla* vel *ſiglum* ſcriptura, quae vocabulum ſola ejus litera principe abſolvit.

A. A. A. F. F. *Auro Argento Aeri Flando Feriundo*, in obviis aeneis Auguſti, et in denario Coſſutii.

A. C. A*bſolvo*, C*ondemno*, Caſsii Longini.

AN. XV. PR. H. O. C. S. AN*norum* XV. PR*aetextatus* H*oſtem* O*ccidit*, C*ivem* S*ervavit*, Aemilii Lepidi.

A. P. F. — A. PV. — ARG. PVB. — EX. A. P. Has formulas explicui ſupra capite IV.

C. F. L. R. Q. M. in denario, quem Morellius in gente Fabia recitat. Quorum his literis IIIvirorum nomina indicentur, incertum.

D. P. P. D*ei* P*enates*, Sulpicii.

D. S. S. explicatione ambigua. Vide Caſsiam, et Quinctiam.

F. P. R. F*ortuna* P*opuli* R*omani*, Arrii.

G. P. R. G*enius* P*opuli* R*omani*. Cornelii Lentuli.

G. T. A. G*enius* T*utelaris* A*fricae*, Caecilii Metelli.

---

a) Praef. § VI. b) Piraneſi Monum. Scip.

I. S. M. R. *Iuno Sispita Magna Regina*, Thorii.

L. D. *Libero Damno*, Coelii.

O. C. S. *Ob Cives Servatos*, Aquillii.

P. P. *Penates*, Fonteji.

Q. C. M. P. I. *Quintus Caecilius Metellus Pius Imperator.*

Q. P. *Quaestor Propraetore*, secundum alios: *Quaestor Provinciae.* Vide, quae de harum lectione literarum diximus Vol. IV. p. 248.

S. C. D. T. sensu incerto, Volteji.

S. F. sensu incerto, Petillii.

V. *Vti*, vel *Veto.* Incertum. Cassii Longini.

Per monogrammata.

Nomine monogrammatis intelligimus literas sic colligatas, ut unus earum ductus pluribus sufficiat. Ejus exempla in hac numorum classe sunt obvia, defecere sub Augustis, revocata in monetam infimi saeculi, et Gothorum Italiae regum, deinceps in numis, et sigillis medii aevi potissimum valuere. En maxime illustria in numis nostri argumenti exempla, quae in aere incisa exhibet adnexa tabula aenea, et hoc loco explicantur.

1. Pro VR in denariis gentis Aburiae.

2. Pro MAN., quibus literis indicatur praenomen Manii, in numis Aciliae, Aemiliae, Aquilliae.

3. Pro TV in vocabulo Vale*tu*do, Aciliae.

4. Pro VT in numis Aeb*ut*iae.

5. Pro NT in vocabulo Po*nt*, Aemiliae.

6. Pro ANTE. in numis Antestiae.

7. Pro AL in vocabulo B*al*bus, Antoniae.

8. Pro L. APuleius.

9. Pro AT., in numis Atiliae, pro TA in vocabulo Lime*ta*nus, Mamiliae.

10. Pro AVFidius.

11. Pro AVRelius.

12. Pro METellus gentis Caeciliae.

13. Pro AP. in vocabulo APollo, gentis Caesiae.

14. Pro CALPurnius.

15. Pro VD in vocabulo Cla*ud*ius, gentis Claudiae.

16. Pro ALD, in vocabulo C*ald*us, gentis Coeliae.

17. Pro CRITonius.

18. Pro NATVL. gentis Egnatuleiae.

19. Pro CN. FOVLvius.

20. Pro TVB*ero* gentis Hostiliae.

21. Pro TIL. in numis Hos*til*iae.

22. Pro ITALia, gentis Muciae.

23. Pro VETurius.

24. Pro IB in V*ib*ia.

25. Pro ΠA. in Fabia.

26. In tribus his formis includuntur literae constituentes vocabulum Roma. Prima exstat in denariis Marciae, altera in semisse musei Caesarei, tertia obvia in denariis Calpurnii Pisonis Frugi.

	Monogrammata.	Archaismi.	
1	VR	A.	Λ Λ Λ Λ Λ
2	MV	G.	C Ϛ
3	TV	L.	V ⊥ ↓
4	TV	P.	Γ Γ
5	NT	V.	V
6	AE		
7	AL		
8	AER		
9	TA		
10	AF		
11	AR		
12	ME		
13	R		
14	CAE.		
15	VD		
16	AR		
17	CRT		
18	ATV		
19	CNFOV		
20	TVB		
21	TL		
22	IAL		
23	VE		
24	B		
25	[illegible]		
26	RÅ RÅ RA		

J. K. sc.

§ III.

Archaismi.

Archaismus eſt vetus loquendi, ſcribendive ratio, quae ſenſim exolevit. Ejus multa veſtigia in numis Graecis, et Latinis. Sed in Latinis poſt Auguſtum raro reperias. Quare de his hoc loco commodiſsime agitur. Conſiſtunt autem archaismi noſtri argumenti I. in forma literarum, II. in verbis vario modo ſcriptis.

I. De literarum forma haud multa erunt obſervanda. Neque enim in his innovare tam libuit Romanis, quam iſtud placuit Graecis. Quare et pauca erunt exempla, quae ex numis potui conferre, neque multo plura reperiet is, qui eorum numerum augere ex marmoribus, aut monumentis aeneis vetuſtiſsimis volet. Non enim continuo diverſam literae formam dixero, ſi quis lineae ductus aliquanto plus, minusve porrigatur, inclinetur, incurvetur. Pauca ſpecimina habes in tabula aenea paullo altius propoſita, quorum nunc domicilia, in quibus habitant, indicabo.

A.

Num. 1. Exſtat in numis conſularibus aeneis, et argenteis muſei Caeſarei. Conſulares autem, ut alias, hoc loco et deinceps voco eos numos, qui ſtante republica, et conſulum dominatu ſignati ſunt, neque familiae nomen inſcriptum offerunt, et plerumque familiarum numos aetate praecedunt. Exſtat etiam in inſigni aureo conſulari ejusdem muſei cum typo foederis porpa percuſſa initi. Extra numos comparet in vetuſtiſsima inſcriptione ſepulcrali, quam vulgavit Lanzius in ſuo *Saggio di lingua Etruſca* Tomo I. pag. 162, et in aere expreſſam dedit tabula II. num. XIII.

Num. 2. Hanc formam non raro reperi in aeneis conſularibus. Non differt a praecedente, niſi quod lineola media alteri adfixa cruri deorſum vergit.

Num. 3. In lineolae locum ſuccedit punctum inter duo crura poſitum, qui modus non modo Romanis altiore aevo placuit, ut videre eſt in eorum aſsibus conſularibus, quin et nonnullis denariis conſularibus, ſed et vicinis Volſcis, ut docet tabula aenea muſei Borgiani abhinc annos X. reperta, et inſcriptionem Volſcam continens.

Num. 4. Lineola media in formam v curvata cum utroque latere jungitur. Obvius eſt hic modus non modo in aſsibus conſularibus, ſed etiam hujus claſsis argenteis, quin et in denariis Atilii Sarani.

Num. 5. Excepi hanc formam ex aſſe gentis Saufeiae, quem dedit Morellius. Differt a modo primo, quod linea media per crus dexterum continuatur.

G.

Num. 1. Ejusdem omnino cum tertia alphabeti litera formae. Sed ejusdem etiam formae fuit Γ in vetuſtiſsimo Graecorum alphabeto teſtibus numis antiquiſsimis Agrigenti, et Gelae, inſcriptis: AKPACANTOΣ, et CEΛAΣ, neque adeo dubium, hanc formam a Graecis fuiſſe petitam. Atqui conſtat de adfinitate literae C cum Γ Graecorum, et G Latinorum. In inſcriptionibus Romanis antiquiſsimis raro videas ſcriptum C pro G. Comparet ſic in columna roſtrata Duillii, ut: CARTACINIENSIS pro CARTHAGINIENSIS. Ad numos quod attinet, hanc formam non reperi in numis conſularibus ſeu argenteis, ſeu aeneis. Invaluit tamen ſerius; nam legitur in denariis M. Lepidi: TVTOR. RECIS pro REGIS, et paſsim in denariis M. Antonii AVCVR pro AVGVR, item in quibusdam denariis Livineii Reguli, et Sulpicii Galbae.

Num. 2. Hujus formae G occurrit ſaepe in aureis argenteisque M. Antonii, ut videre praecipue eſt in ejus numis legionariis.

L.

Num. 1. Obvia forma in aſsibus, et denariis gentis Atiliae, tum et aliis. Sic etiam perantique ſcribitur Lambda alphabeti Graeci, et vidimus eandem formam in numis Etruſcis, Samniticis, Oſcis.

Num. 2. 3. Nolim adfirmare, utramque hanc formam valere literam L, iſtud tamen certum, eſſe poſitam pro L nota arithmetica, ſignificante *quinquaginta*, ut patet ex numeris, qui ſunt obvii in denariis gentium Claudiae, Crepuſiae, Mariae, Calpurniae Piſonis, aliarumque. Vide, quae de his formis jam diſputavimus Sectione I. cap. VI. pag. 45. Nota numeri 3 in alphabeto Etruſcorum, et in pervetuſta tabula aenea Graeca muſei Borgiani ponitur pro *Chi*.

P.

Vterque hic modus obvius in numis tam conſularibus, quam familiarum. Ejusdem formae eſt etiam Π vetuſtius alphabeti Graeci.

V.

Hanc literam ſemper ſibi conſtare video, praeterquam in denariis Pomponii Muſae, in quibus vocabulum MVSA ſemper praefert V, ex cujus ſiniſtro crure ſuperne lineola procurrit, et quod ſingulare eſt, abeſt haec lineola ab V verborum HERCVLES, et MVSARVM, quae iisdem denariis inſcripta leguntur. Fueritne iſtud factum ex certa aliqua linguae cauſa, an ex ſola monetarii privata libidine, plane ignoro.

* * *

II. Archaismos in ſcribendis verbis offerunt exempla ſequentia:

AI. pro AE. ſic: AIMILIA, CAI-

SAR. Item CONCORDIAI in Vinicia.

EI pro I, cum haec vocalis producitur, ſic: PREIVER*num*, in Plautia, DEIDI*us* — PREIMVS in Memmia, OPEIMI*us*, SERVEILI*us* — LEIBERTAS in Caſsia, et alibi. Inſolentius eſt CASSEI*us* pro CASSI*us*, quia I in hoc verbo corripitur; ſed ſcripſere etiam veteres *ubei*, *ibei*, *ſibei* pro *ubi*, *ibi*, *ſibi*, quamvis I in his vocabulis corripiatur etiam.

H aſpirata excluſa. Sic in denariis Flaminiae antiquae formae conſtanter CILO, at in junioribus ſub I. Caeſare CHILO. — PILIPVS in Marcia, TRIVMPVS in Papia. TAMPILVS in Baebia. GRACCVS in Sempronia. YPSAE. pro HYPSAEVS in Plautia. Aſpirandi licentiam copioſius invaluiſſe circum tempora Ciceronis, patet ex Catulli carmine 84, et Quinctiliano. (Inſtit. L. I. c. 9.) Sed vide, quae notabo ad denarios Clodii Pulchri.

K pro C, ut: PALIKANVS, in Lollia. KALENI in Fuſia.

O pro AV, ſic: FOSTLVS pro FAVSTVLVS in Pompeja, quanquam in multis vocabulis O pro AV fuerit γεωτεριϭμος, ſic qui olim fuere Claudii, ſerius facti ſunt Clodii, de quo vide plura infra in gente Claudia.

OI pro OE, ut: COIL. in Coelia.

OV pro OE, ſic: CLOVLI. in Cloulia. Item OV pro V, ut: FOVLVI*us*, FOVRI*us*.

Q pro C, ſic QVM pro CVM, in Anteſtia.

V pro Y, ut: ERVC. in Conſidia, SIBVLLA in Manlia.

V pro I, ut: MAXSVMVS in Egnatia.

XS pro X ſolo, ut PAXS in Aemilia Bucae, ALEXSANDREA in Aemilia Lepidi, AXSIVS — MAXSVMVS in Egnatia. Sic et HOC. SAXSVM in pervetuſto monumento Scipionum, et paſsim alibi exempla alia.

Vocales, cum longae ſunt, duplicatae, ſic: VAALA in Numonia, et FEELIX in Cornelia Sullae.

Conſona ſimplex, quam duplicavit poſteritas; ut in SISENA, CINA, SVLA, RVFVS, PILIPVS. Romani olim non geminabant ſemivocales docente iſtud Quinctiliano. [a]

§ IV.

De ſolitariis literis alphabeti.

In hac numorum claſſe res obvia, videre ſolitarias alphabeti literas plerumque Latini, rarius Graeci, per numi aream vagantes. Quorum denarii

a) Inſtit. L. 1.

eas pascant, longum foret recensere, et inutile. Commemorabo tantum varios modos, deinde verisimilem apud veteres earum usum.

Hae literae jam anticam, jam aversam insident ea lege, ut, quam semel partem iisdem monetarius destinaverat, eam constanter retineret. Variaruntta-men stationem numi Herennii, et Antonii Balbi.

In aliis, quae literae sunt in antica, eaedem redeunt in aversa. Vide numos Cornelii Lentuli Marcelli F., Crepereii, L. Iulii Caesaris, Poblicii, Titurii.

In aliis Latinae cum Graecis variant. Vide denarios Corn. Lentuli Marcelli F., et C. Fabii, et quinarios Catonis.

In aliis partem anticam occupant variantes literae, aversam notae arithmeticae, ut in numis Iunii Silani.

Variant literae cum notis arithmeticis in denariis Naevii Balbi.

Iunguntur plures literae nulla certa ratione, ut: MA. — CE. etc. in Iulia Bursionum.

Opulentiora musea nonnullorum integrum habent alphabetum. In museo Caesareo plenus est numerus in denariis Aelii Balae, Antonii Balbi, Cornelii Scipionis Asiagenis, Herennii, Iunii Silani, Thorii. Quo loco juvat advertere, postremam literam constanter habitam X, quae sequuntur Y et Z, in peregrinarum loco habitis, quae lex denariis Cassii Caeiciani, de quibus mox, invicte comprobatur. Legitur tamen Y in denariis Plautii Hypsaei scripto YPSAE., pro quo deinde in aliis HVPSAEVS. Fuit ergo alphabetum Latinorum literarum XXI. Ergo Athenodorus philosophus, quando auctor fuit Augusto, ut est apud Plutarchum, [a]) ne quid iratus antea statueret, quam XXIV. elementa apud se repeteret, alphabetum Graecorum respexit.

Singularis est modus in numis Cassii Caeiciani, et M. Servilii. In Cassianis utraque numi facies aliquam literam ostentat, sed antica exhibet literas alphabeti priores, aversa posteriores, sic ut prima litera jungatur cum ultima, secunda cum penultima, tertia cum antepenultima etc. Idem peragitur in Servilianis, sed cum alphabeto Graecorum. En harum seriem ex solo fere museo Caesareo additis paucis Morellianis.

Numi Cassii.

Antica.	*Aversa.*
A	X
B	V
C	T
D	S
E	R
F	Q

Numi Servilii.

Antica.	*Aversa.*	
ω	A	
X	C	Morelli.
Φ	D	
Υ	E	
T	F	
P	H	
M	N	

a) in Apophthegm.

H	O	Λ	O
K	M	K	P
		Θ	R Morelli.
		H	S

Cum nihil in arte noſtra videatur temere negligendum, obſervo etiam globulos, quorum unus, duo, tres, etiam quatuor ſaepe has literas, velut planetas ſui ſatellites, ſtipant, quod ſane non absque ratione factum, nam, ut praecipue videre eſt in denariis L. Iulii Caeſaris, quo numero, aut ſitu ſunt in antica, eodem et in averſa comparent. Ejusmodi globuli obvii ſunt in numis Caſsii Caeiciani, Cloulii, Coelii, Corn. Scipionis Aſiagenis, C. Fabii, Man. Fonteji, Fundanii, Herennii, L. Iulii Caeſaris, Sentii.

Literae hae ſolitariae ſub extremum Romae liberae tempus jam exolevere. Sane in numis, quos certo conſtat ſaeculo VIII. urbis conditae ſignatos, vix amplius comparent. Eas adhuc oſtentant nonnulli gentis Mettiae imperante I. Caeſare cuſi, aliique ejusdem Caeſaris inſcripti: COS. TERT. DICT. ITER.

Ad harum uſum literarum quod attinet, qui ſobrie de iis judicavere, in eo conveniunt omnes, fuiſſe adhiberi ſolitas ad notandam matricum diverſitatem, et opus ſingulis officinis injunctum diſtinguendum, cujus vicem muneris in aliis ſubierunt notae arithmeticae, aut adſtituta modica ſigilla, de quo utroque agetur in ſequentibus. Qui aliter de his ſenſere, certiſsime offenderunt, quos inter en tibi Vaillantium, cujus judicia ſaepe temere, atque irreverenter projecta ſi potes ſine ſtomacho legere, mirabor indulgentiam. Habes ex infinito numero exempla aliquot prae aliis ſtrepera. In quinario gentis Clouliae adſtitutum Iovis capiti F interpretatur *Feretrius*. Darem iſtud, ſi elementum hoc in omnibus exſtaret. At vel unum muſeum Caeſareum pro F offert D, E, K, N, O, S, T, X. Valeat igitur bonus, et opimus Feretrius. Novi, Vaillantium, ut plerumque alias, Pighii ſententiam ſecutum. Verum quam veniam damus Pighio, cujus adhuc aetate vacillabat ars noſtra, an dabimus etiam Vaillantio? Vnicum, quod citavi, muſeum tot offert variantium literarum exempla; an haec ipſe videre non potuit in urbe ſua, quae inde a centum, et amplius annis tota numismatica eſt? In denariis Coelii Caldi ſolitarium H legit *Hiſpanienſis*, nimirum quod ſignati eſſent ex vectigalibus Hiſpaniae, et in ſimili altero το M *Manubialis*. Habet muſeum Caeſareum ſimilium Coelii denariorum plenum fere alphabetum, qui ſi praeſto fuiſſent viro perſpicaci, etſi neque ſibi opulenta muſea deerant, quam tum habuiſſet patentem exercendi ingenii campum? In denariis Aelii Balae literam C explicat *Corſicus*, at pro C in aliis aliae ſunt literae, quarum integrum fere alphabetum habet iterum muſeum Caeſareum. Ad numum gentis Claudiae, in quo legitur LXXIIII., advertit, ſimiles denarios cuſos ex tributo regis Hieronis, quod erat pondo argenti LXXIIII. Ergo non vidit denarios id genus alios,

in quibus XV. CXXXXII. et infiniti numeri alii? Aliud illuſtre exemplum vide infra in Lucretia. Nolo commemorandis his abſurdis laborem inutilem impendere, quorum jam plura collegit Liebeus. [a]) Eodem modo literas ſolitarias in numis quoque Graecis explicare ſaepe adortus, quam inanes plerumque falſasque propinaverit conjecturas, patebit ex commentariis noſtris. Cum ergo ex iis exemplis, quae principio propoſui, manifeſtum ſit, id genus notas in numorum tantum diſcrimina valuiſſe, qui mos hodieque in multis officinis monetariis obtinet, poſſumus legis inſtar hanc ferre ſententiam: *Literae alphabeti, notae arithmeticae, minuta ſigilla tum tantum ad numi explicatum pertinent, quando ea conſtantia ſunt in omnibus, et nulli obnoxia varietati.*

Notas arithmeticas, de quibus articulo ſequente, et ſigilla προληπτικως legi incluſeram, cum eadem horum ſit ratio, et ne eandem cramben frequentius cogar recoquere. Secundum haec tenemus cauſam τȣ X. vel XVI. in denariis, et τȣ Q. vel V. in quinariis. Graecum Φ capiti Philippi regis Macedoniae in denariis gentis Marciae perpetuo adſtitutum commode pro principio nominis Φιλιππȣ habetur. Sic pes in Furia gente ad cognomen Craſsipedis, malleus in Poblicia ad cognomen Malleoli etc. ſine dubio adludunt. Cum haec variant, quemadmodum in omnibus his tribus modis, ac praecipue per denarios Piſonum, ſupra quam credi poſsit, variant, notae ſunt monetariorum, et diverſarum matricum. Ejusdem generis notae mirum etiam ſaepe differunt in numis Graecis, ac cumprimis in aureis Philippi II., Alexandri M., et Lyſimachi, quas qui quadam veri ſpecie explicare volet, aut nemo erit, aut cui caput tribus Anticyris inſanabile eſt.

§ V.

De notis arithmeticis.

Pro literis alphabeti, de quibus continuo egimus, in denariis aliis occurrunt notae arithmeticae. Earum cauſa, et uſus idem, quem literarum diximus, et hae quoque poſtremis reip. temporibus omitti coeptae. Habentur in Coſſutia, Crepuſia, Iunia Silanorum, Mamilia, aliisque, ac praecipue Piſonum Calpurniae. In Axia, et Maria Capitonum, quae notae ſunt in antica, repetuntur in averſa, quod idem factum cum literis diximus.

Scribuntur ſic: VII. XV. LXXXXIIII. CXVIII. etc. In his obſervandae notae ⊥ vel ᗐ, quae non raro occurrunt, praecipue in denariis Piſonum, et Ti.

a) Goth. num. p. 222.

Claudii. Hujus formae elementa poſita pro L, nempe nota numeri quinquagenarii, ſatis probavi Sectione I. cap. VI. § 1. In denariis Ti. Claudii numero ſaepe praefigitur A, ut: A. V. — A. XV. — A. CXXIII. incerta cauſa.

Vt literae Graecae, ſic et numeri in his numis habentur, ſed in unius gentis Volteiae, ut: E. IB. KE. KZ. ΞB. OΘ. etc.

CAPVT VIII.

De typis in numis familiarum in genere.

In tanta numorum hujus claſsis copia a tot variis magiſtratibus, et per varias cauſas ſignatorum neceſſe eſt, multiplices eſſe typos. Ea varietas habetur tantum in argenteis, nam aenei ſtatos ſuos typos habent, [a]) aurei usque ad I. Caeſaris aetatem vix exſtant. [b]) Ago autem hoc loco tantum de varietate in typis principibus, non in typis ἀδιαφόροις, de quibus agemus infra.

Pars antica, ut in Graecorum numis, conſtanter caput aliquod offert ſeu numinis, ſeu genii, ſeu regis, ſeu perſonae cujuspiam illuſtris, pars averſa omnis generis argumenta. Vtriusque partis typi aut capti ſunt ex indole aetatis, quemadmodum denarii vetuſtiores certos ſuos habuere typos, ut dicemus alias, aut ex temporibus, ut Bruti, Caſsii, et conjuratorum numi libertatem amant praedicare, aut pro arbitrio magiſtratuum, qui eos ſive in numinis, quod maxime obſervabant, ſive in gentis ſuae gloriam praeſcripſere. Multa argumenta ſunt vaga, neque cauſas offerunt certas, cur hic, illeve his potius typis prae aliis uti voluerit, in quae qui curioſius inquirunt, inanes plerumque, ac ſaepe frigidas conjecturas ad legentium faſtidium propinant. Exemplo ſit typus Victoriae. Conſtat, Victoriam fuiſſe proprium quinariorum typum, etiam quando victoria relata non eſt, ex quo dicti fuere Victoriati. Conſtat etiam, ſtetiſſe Romae aedes Victoriae ſacras, eamque non in bello modo, ſed et pace obſervatam, neque ſolum ob impetratum beneficium, ſed etiam ſperatum. Quis igitur typum ſimilem in numo omnibus notis chronologicis deſtituto ad certam quandam victoriam aliqua veri ſpecie poterit referre? Multi denique ſunt typi non ſatis ſuis attributis diſcreti, quod cumpri-

a) Sect. I. c. II. § 3. b) Sect. I. c. IV. § 1.

mis ſaepe in capitibus anticae uſuvenit, multi explicatus ambigui, et hactenus infeliciter tentati, et forte deſperati.

Atque haec princeps cauſa fuerit, cur commentarios ſuos temperaverint Vrſinus et Patinus, et cum veriſimile nihil dicere poſſent, tum maluerint nihil potius dicere, quam infirmis conjecturis augere operis molem. Aliud viſum Vaillantio, *audacior ego*, inquit, [a]) *nihil omnino intactum mihi relinquendum exiſtimavi, ne ſtudioſos rei antiquariae veluti fruſtra hiantes dimitterem.* Quo ſimul conſtituto nihil eſt in iſto numorum genere explicando, quod non attentet, nihil tam planum ac ſimplex, ceu in area numi litera, numerus, ſigillum, in quo non dignum aliquid animadverſione videat; nam dixerat alibi: [b]) *nihil enim in denariis ſine cauſa apponitur.* Ergo cum Victoriam videt, novit indicare victoriam, propter quam ea in numo proponitur, cum caput Apollinis, indicantur ludi Apollinares, cum Cereris, Cerialia, cum Magnae Matris, Megaleſia, ipſum adeo annum, quo ſinguli numi cuſi ſunt, eorumque auctorem tam confidenter definit, tanquam haec omnia numi ipſi diſertis verbis eloquerentur. Eodem exemplo Havercampus opus ſuum de familiis a Morellio digeſtis ad eam, quam videmus, molem promovit, quae ſola abſterrere hujus poſsit ſcientiae ſtudioſum, qui cum magnam partem verſatur in refutando Vaillantio, ac deinde ſuas prodit conjecturas non raro aeque infirmas, atque ad faſtidium verboſas, fecit, ut pro unis binas habeamus miſere exhauriendas. Si pudebat eruditos IIviros, aliqua ſe neſcire profiteri, oportuerat meminiſſe, vel ipſum illud, ſcire, quid ſciri nequeat, magnam eſſe ſcientiae partem, et Socratem, ut eſt apud Tullium, [c]) ideo ab Apolline omnium ſapientiſsimum eſſe dictum, quod id unum ſe ſcire eſt profeſſus, ſe nihil ſcire.

Varia aetate varii placuere typi, de quibus nunc agere ſuperſedeo, quia argumentum iſtud plenius perſequar infra capite XVIII., in quo agam de chronologia numorum familiarum.

Haec in genere de typis praefari viſum. De ſingulis agetur in numis ipſis, tum etiam per capita proxime ſequentia.

CAPVT IX.

De capitibus partis adverſae.

Deorum dearumque capita cum ex lineamentis, tum attributis plerumque ſatis cognoſcimus. Linameenta cum adcurate expreſſa non ſunt, nam attri-

a) Praeſat. § VIII. b) Tom. I. p. 293. c) Acad. quaeſt. L. I. c. 4.

buta nonnunquam cum pluribus ſunt communia, dubium ſaepe relinquunt, an caput laureatum, et barbatum Iovis ſit cenſendum, an Neptuni, an Aeſculapii, qui omnes et barbam promiſerunt, et lauro ſe induerunt. Quin et ſexus nonnunquam difficulter diſcernitur. Caput juvenile hedera coronatum, utrum Bacchum, an Baccham dicas, minus ſaepe expeditum. Dubitatur ab antiquariis, ſitne caput galeatum, quod eſt in denariis Satrieni, Martis, an Palladis. Videmus etiam attributa, quae certis diis ſaltem ex recepto more non competunt, ut diadema datum Apollini pro laurea in denario Coponiae. Romana ſuperſtitio, cum virtutes, et vitia conſecravit, geniorumque exercitum aluit, in iis fingendis non modo vagis uſa eſt attributis, ſed etiam in his ipſis parum ſibi conſtans fuit. Sic caput Libertatis, Concordiae etc. variis videmus modis effictum, aut etiam idem capitis cultus, eadem oris lineamenta pluribus diis geniisve tribuuntur inter ſe maxime diverſis. Quare niſi adſcripta ipſa ſint nomina, jure ſaepe dubitabis, an laureatum mulieris caput Salutis ſit, an Fidei, an Concordiae. Quae hic commemorare operae pretium viſum, ne in definiendis incertis his capitibus, quod operoſe et inutiliter fecere alii, operam perdamus. Quamobrem gratam me multis rem facturum confido, ſi catalogum propoſuero eorum capitum, quae ſpectato cultu ad plures poſſunt deos referri aut genios, aut quae minus certam habent appellationem.

Capita virilia.

Caput juvenile diadematum cincinnis ad perpendiculum dependentibus, in Caecilia. Iſtud Havercampus dei Triumphi cenſet, [a]) et probat ex numis Claudiae, et Fabiae, in quibus ad ſimile caput additur T, nempe Triumphi litera princeps. Verum hi denarii ſunt Goltziani. Caput ſimile in Marcia, et Pomponia dicit Apollinis, cui ſententiae favere videtur denarius Valeriae, in quo ſimili capiti imminet aſtrum.

Caput juvenile laureatum cincinnis ad perpendiculum dependentibus addito HOnos, in Fufia.

Caput laureatum barba in cincinnos contorta, et ad perpendiculum pendente, in Caecilia. Vaillantio Neptuni videtur, Havercampo Iovis Terminalis, quia tridens abeſt, et in aliis ſimilibus ejusdem gentis juxta eſt caput aquilae cum ſceptro. In Memmia propter ſimile caput legitur QVIRINVS.

Caput diadematum barba, et capillis in cincinnos contortis, et ad perpendiculum pendentibus, in Terentia. Alii Quirinum, alii Iovem Terminalem dicunt.

Caput juvenile diadematum alatum, in Calpurnia. Havercampus dei Termini dicit nulla certa ratione.

Caput juvenile laureatum alatum, pone tridens, in Iulia Burſionum. Havercampus Triumphum dicit, Vrſinus et Vail-

a) pag. 46.

lantius Mercurii. Vtrumque minus verisimile. Vide mea ad hunc numum obſervata.

Caput diadematum barbatum alatum, in Titia, incertum cujus.

Caput juvenile diadematum cum capillis inſtar Apollinis cum, aut ſine aſtro, in Coponia. Propter aſtrum Havercampus Apollinis putat, Vaillantius Tiburti Tiburis conditoris.

Caput juvenile nullo alio cultu, adſcribitur HONORI in Durmia.

Caput laureatum tantum, inſtar Apollinis, addito HONORIS, in Lollia. Caput ſimile, ſed retro tropaeum, addito TRIVMPVS, in Papia.

Caput juvenile nudum capillatum ceu Apollinis, retro ſceptrum, in Livineia. Havercampus Apollinis regis dicit, Vaillantius, genii P. R. Res incerta.

Caput diadematum barbatum, pone ſceptrum, addito Genius P. R., in Cornelia Lentulorum.

Caput barbatum tectum galea, cui palmae ramuſculus adfigitur, in Veturia. Simili galea tegitur Virtus, de qua articulo ſequente.

Capita muliebria.

Caput nudum nullo cultu, niſi quod capilli retro in nodum ligantur. Iuxta legitur MONETA in Cariſia, LIBERTAS in Caſsia et Iunia, PIETAS in Iunia, SIBVLLA in Manlia.

Caput cum ſolo tutulo, quo nomine intelligo faſciolam, quae ſupra frontem turget, quamque nimbum dicere poſsis, de quo alias. Sic Venus paſsim in numis I. Caeſaris fingitur. In Egnatia collo inhaeret Cupido. Propter ſimile caput in Plaetoria legitur MONETA. In gente Annia ea vox quidem non additur, ſed adſtituta in plerisque bilanx Iunonem Monetam commode indicat. Additur LEIBERTAS in Caſsia, et Cornelia. PIETAS in Herennia, SALVS in Iunia Silanorum.

Caput laureatum tantum, ſcripto juxta SALVTIS in Acilia, FIDES in Licinia, CONCORDIA in Vinicia. Havercampus caput ſimile in Caſsia, et Conſidia Libertatis putat. Exſtat et ſimile caput in adverſa parte numorum Pomponii Muſae, quod alii Muſae caput, verius Muſarum matris alii putant.

Caput laureatum cum tutulo. Sic comparet Venus Erycina in Conſidia. Venerem Victricem eo in Aemilia indicari putat Havercampus.

Caput diadematum. In Ceſtia et Plautia Vaillantio, et Havercampo Venus eſt, ut et caput illud, quod cum diademate ſatis lato comparet in Iulia apud Morellium Tab. 3. n. VIII.

Caput velatum cum, aut ſine tutulo, qui nullo diſcrimine jam adeſt, jam omittitur, juxta CONCORDIA in Aemilia, Didia, Fonteia, Muſsidia, LEIBERTAS in Caſsia, VESTA in Caſsia. Iunonis Monetae ab Havercampo dicitur in Crepuſia, et Mamilia nullo idoneo argumento. In Rubria videtur Iunonis ob adſtitutum pone ſceptrum.

Caput velatum laureatum cum modio in vertice, in Iunia. Havercampus dicit Pietatis, et nullam rationem adfert.

Caput pampino redimitum, in Caſsia. Havercampus deae Liberae dicit. Haec eadem eſt cum Proſerpina. Dubito, ſitne haec unquam pampino uſa.

Caput corona querna redimitum offert Venus in nonnullis Iuliae.

Caput tectum pileo instar Atalantae in numis Aetolicis, in Antonia et Plancia. Non satisfaciunt variorum de hoc conjecturae.

Caput, cujus crines pluribus filamentorum circulis colligati sunt, in Carisia, et Valeria. Censetur Sibyllae nulla idonea causa.

Caput tectum galea, cui palmae ramusculus adfigitur. In Aquillia juxta scribitur VIRTVS. Simile caput est in Axia, Iulia L. Caesaris, Licinia, Lutatia, Minucia, Poblicia. Esse muliebre, docet addita inauris in Carisia, et Manlia. Simile caput est in Veturia, sed cum luculenta barbula. At constat etiam, Romanorum genios, ut olim Tiresiam, variasse sexum. Sane Honos, quem praecedente articulo virum vidimus, in numo Galbae inscripto HONOS. ET. VIRTVS stat cultu muliebri. Idem passus est Bonus Eventus, ut videbimus in denariis Scriboniae.

Caput muliebre galeatum alatum. Esse caput Palladis, capite sequente probare contendam.

* * *

Aliqua etiam de capitibus regum, virorumque illustrium memoranda. Cum videris capita Quirini, Numae, Anci, primorum Romae regum, aut Bruti primi consulis, Ahalae, aliorumve, qui prima reip. aetate vixere, ea a posteris memoriae, aut observantiae causa numis illata teneto. Nam iis illi temporibus vixerunt, quibus aut nulli adhuc signati numi, aut nonnisi aenei. At neque numi, qui exhibent capita L. Sullae, Pompeji Rufi, Pompeji M., aliorumque, quorum aetas in extrema reip. tempora incidit, coaevi sunt iis, quorum exhibentur capita, sed a filiis in patrum memoriam signati. Quod ut rei monetariae praefectis permissum, ita vetitum, viventis caput in numis proponere, quod istud omni aevo regium, et principatus certissimum indicium est habitum. Primus erat I. Caesar, cui istud ex S. C. indultum fuit, ut observabimus ad ejus numos, atque istud etiam ex S. C. permissum fuisse Pompejo, adserit Patinus, [a]) sed qua auctoritate? Deinceps nullo quidem, quod constet, permissu publico istud sibi jus sumpsere Sex. Pompejus, M. Antonius, et L. Antonius fratres, M. Lepidus, Octavianus, atque ipse libertatis amicus M. Brutus. Sunt etiam in his numis capita regum exterorum, Philippi IV. Macedonis, et Bocchi Numidae, sed qui propter gloriam domesticam ex alieno traducti fuere a Marcio Philippo, et Cornelio Fausto Sullae filio, ut in horum denariis dicetur.

* * *

Catalogum deorum dearumque, qui in his numis occurrunt, et quo fuerint habitu, hoc loco describere supervacaneum puto, quia Romanae mythologiae in plerisque cum Graeca convenit, et quae illi sunt propria, per ipsos numos docentur, et peti poterunt ex in-

a) ad Suet. pag. 66.

dice huic volumini ſubjecto. Huc tamen diſtuli controverſiam de capite muliebri galeato alato, de quo mihi continuo ſermo.

CAPVT X.

De capite muliebri galeato alato.

Inde a principio ſignati argenti partem ejus adverſam occupavit caput muliebre galeatum alatum, idque non in denariis modo, ſed et quinariis, et ſeſtertiis, paullatim etiam aliorum deorum imagines admiſſae, denique poſt ſaeculi ab urbe condita VII. dimidium penitus neglectum eſt. Eſſe caput deae Romae primi artis noſtrae magiſtri conſtanter credidere, tantumque valuit una auctoritate nixa opinio, ut multorum eam annorum intervallo nemo in dubium vocaret, et in ſua ſinguli Roma, velut religione obſtricti, confidenter acquieſcerent. Primus abbas Olivierius auſus eſt inveteratum judicium impugnare, praeclaris uſus ad fidem faciendam argumentis. [a]) I. Nihil, ait, probare adjectam ſaepe capiti vocem ROMA, nam illam jungi etiam capiti Apollinis in Caecilia, Fabia, Poſtumia, Herculis in Cornelia, Saturni in Memmia etc. II. In nullo vetere monumento, quod certam dat Romae effigiem, qualia ſunt plurima, praecipue in numis, ejus deae galea alata eſt. III. In numis, quos Samniticos ſtatuimus, et ſignatos tempore belli ſocialis, ſimile habetur caput. An vero jurati Romae hoſtes genium urbis inimicae ſua in moneta ſignaverint? Haec argumenta ſatis per ſe valent ad aſpernandam veterem ſententiam. Supereſt, ut, cujus caput illud ſit deae effigies, quod facere neglexit praeclarus Olivierius, conſtituatur.

Ajo, eſſe Palladem. Hanc quo minus agnoſcerent antiquarii, vetabant, credo, adſtitutae alae. At non reflexere animum, aut idoneis monumentis deſtituti neſcivere, Palladi frequenter additas fuiſſe alas, easque illi jure competere. Mitto inſignes gemmas, quae Minervae galeae alas addunt, apud Begerum, [b]) et Zanettum, [c]) etſi hic, quo ſaepe hodieque peccari videmus, Alexandrum M. pro Pallade dixit. Mitto etiam eam ſic propoſitam

a) Saggi di Cort. Tom. IV. p. 133. b) Theſ. Brand. T. I. p. 49. c) Dactyl. num. 2.

in numis urbium longius ab urbe Roma distantium, ut Morgantiae Siciliae, [a]) Syracusarum, [b]) Camarinae Siciliae. [c]) At habes caput galeatum alatum in copiosis numis vicinae Graeciae M., Thurii, Metaponti, Veliae, in quibus nemo erat hactenus, qui praesentem Minervam inficiaretur. Ingreditur etiam alata in insigni numo aureo regis Agathoclis, [d]) et in numo insulae Neae prope Lemnum, [e]) et alatam exhibet insignis numus Domitiani cum mentione consulatus XVII., qui est in museo Caesareo. Quam alatam docent monumenta, comprobant etiam veterum testimonia. Cornutus de Pallade: [f]) πτερωτη παρεισαγεται, δια το οξυρροπον και αμεταβολον των πραξεων, *alata fingitur, quod ea negotia, quae suscipit, celerrime procedant, nec ullo modo impediri queant.* Nolo recoquere, quas auctoritates alias ad citatum Agathoclis numum commemoravi. Est nimirum Minerva Victrix, aut Minerva Victoria, quam cumprimis Athenis nomine Νικηφορȣ, aut etiam Νικης cultam fuisse, in Athenarum moneta aenea large ostendi. Ergo in argentea quoque Romanorum moneta, cum Palladem alatam conspicimus, Victrix intelligenda est. Atque hanc videtur respexisse Cicero, cum ait: *Minerva quinta Pallantis, - - - cui pinnarum talaria adfigunt.* [g]) Nemo miretur, adeo singularem Palladi a Romanis, et constantem honorem habitum, cum eam publice ipsi Iunoni praelatam voluerint, quo de argumento latius agam in numis Vespasiani ad annum V. C. 824.

C A P V T XI.

De geniis.

Secundum deos, deasque proximum locum obtinent genii, quo nomine intelligo I. imagines regioni, populo, urbi tributas, sive illae aliud non fuerint, quam allegoriae ad significandam provinciam, urbemve ex earum indole, causisque inventae, sive illis revera coelestes quidam, sed inferioris ordinis praesides sunt intellecti. II. Virtutes, ut: clementiam, fidem, pietatem etc.

a) Princ. Turr. Muc. in num. Sic. b) Ibid. Tab. LXXIV. n. 9. c) Paruta tab. 123. n. 8. d) Mus. Caes. e) Pellerin Rec. III. p. 88. f) de Nat. deor. cap. 20. g) de nat. deor. L. III. c. 23.

aut quaecunque in bonis putantur, neque in noſtra ſemper poteſtate ſunt poſita, ut: fortunam, honorem, libertatem, ſalutem, triumphum, valetudinem. III. Vitia, et mala, ut: pallorem, pavorem, febrim etc. Haec et ſimilia, quorum in veterum monumentis icones videmus, non nudas ſemper fuiſſe προσωποποιΐας, ſed coeleſtis naturae habita, inde patet, quod eorum honori aedes ſacrae perinde ac diis ipſis conſtitutae fuerunt. Harum aliquas, Virtuti, Honori, Menti, variaeque Fortunae dedicatas recenſent Cicero,[a]) Plutarchus, [b]) et Iuvenalis: [c])

Quandoquidem inter nos ſanctiſſima divitiarum
Majeſtas; etſi funeſta pecunia templo
Nondum habitas, nullas numorum ereximus aras,
Vt colitur Pax, *atque* Fides, Victoria, Virtus,
Quaeque ſalutato crepitat Concordia *nido.*

Vide plura exempla in P. Victoris libro de regionibus Romae. Huc pertinet, quod ad fratrem Quintum ſcripſit Tullius: [d]) *Quare quoniam in iſtis urbibus cum ſummo imperio et poteſtate verſaris, in quibus tuas virtutes conſecratas, et in deorum numero collocatas vides etc.* Atque hoc modo non Romani ſolum, ſed et Graeci ſic Olympum novis colonis, diis ſane ſecundum Plautum minutis et patellariis, implevere, ut jure apud Lucianum conquereretur Momus, [e]) neminem jam majoribus, veteribusve diis velle ſacrificare, ſed hecatombas proponere Virtuti, Naturae, Fato, Fortunae recens coelo illapſis, at ambroſiae, et nectaris ſextarium jam mina emi propter convivarum promiſcuam multitudinem. Quanquam ferenda fuit quodammodo ſuperſtitio, quae virtutibus honores divinos impertivit; verum quae alia major inſania, quam quae vitia, morbos, larvas diis aequiparavit? Quae quidem religio veteribus ipſis altiore quadam mente praeditis indigna, et intoleranda viſa eſt. Teſtis lex, quam Quiritium ſapientiſsimus ſanxit: [f]) *Aſt olla, propter quae datur homini adſcenſus in coelum, Mentem, Virtutem, Pietatem, Fidem, earumque laudum delubra ſunto. Nec ulla vitiorum ſacra ſolennia obeunto.* Quae deinde verba paullo infra ſic explicat: [g]) *Bene vero, quod Mens, Pietas, Virtus, Fides conſecratur manu, quarum omnium Romae dedicata publice templa ſunt, ut, illa qui habeant (habent autem omnes boni) deos ipſos in animis ſuis collocatos putent. Nam illud vitioſum Athenis, quod, Cylonio ſcelere expiato, Epimenide Crete ſuadente, fecerunt Contumeliae fanum, et Impudentiae. Virtutes enim, non vitia conſecrare decet. Araque vetus ſtat in palatio Febris, et altera Esquiliis Malae Fortunae deteſtataeque, quae omnia ejusmodi repudianda ſunt.* Laudat continuo Salutem, Honorem, Opem, Victoriam, Spem a Calatino conſecratam, Fortunam hu-

a) de Nat. deor. II. 23. b) de Fort. Rom. p. m. 318. 319. c) Sat. I. v. 112. d) L. I. epiſt. I. § 10. e) Concil. deor. ſub fin. f) de Legib. L. II. c. 8. g) Cap. 11.

jusce diei, et Refpicientem, Fortem Primigeniam. Addere poterat exempla externa, Impietatis, et Nequitiae aras, Ἀσεβειας και Παρανομιας, a Dicaearcho quodam publice erectas, [a]) Voracitatis, Ἀδδηφαγιας in Sicilia delubrum. [b]) Quanquam non deerant veteribus fpeciofae caufae, quae inftituti infaniam excufarent. Sunt apud Lacedaemonios, ait Plutarchus, [c]) *non Timoris modo, verum Mortis etiam, Rifusque, atque aliorum ejusmodi affectuum templa. Timorem autem venerantur, non quod, ficut quos alios deteftantur genios, noxium putent, fed quod remp. cumprimis timore contineri arbitrantur.* Valerius Maximus, quo loco tria Febri in urbe erecta templa enarrat, addit, eam ad minus nocendum templis cultam. [d]) Vide fimilia apud Plinium. [e]) Sed enim argumentum iftud in prolixam differtationem patens has commentariorum anguftias faftidit. En catalogum geniorum ex numis familiarum contextum fecundum triplicem divifionem, quam propofui, qui maximis poteft accefsionibus augeri, fi addatur geniorum agmen in ferie imperatorum propofitum, fed qui funt alterius loci.

Genii regionum, urbium, populorum.

Africa. Genius ftans miro cultu, addito G. T. A., vel caput muliebre elephanti exuviis tectum, in Caecilia Metelli.

Alexandrea in Aemilia Lepidi.

Hifpania in Poftumia.

Italia in Fufia.

Roma in Fufia. Ejus effigies obvia in numis imperatorum, ut Neronis etc. etiam in Graecis.

Genius P. R. Caput barbatum diadematum, pone fceptrum, addito G. P. R., aut ipfe barbatus fedens feminudus, d. cornucopiae, f. haftam, in Cornelia Lentuli Spintheris. Obvius eft etiam in numis autonomis fub imperatoribus fignatis, qui funt in incertis Morellii Tab. II. addito GENIVS. P. R. At ubi fe infinuavit adulatio, induit lineamenta imperatoris, qui tum fuit. Ejus exempla videbis in Augufto ad annum V. C. 734, et in Galba.

Boni genii.

Bonus Eventus, in Scribonia.

Clementia, in Sepullia.

Concordia, in Aemilia, Fonteia, Didia, Mufsidia.

Fides, in Licinia.

Fortuna P. R. Caput muliebre diadematum addito: F. P. R. in Arria.

Fortunae Antiates, et *Fortuna Redux*, in Ruftia.

Honos, in Durmia, et Lollia, junctus cum Virtute, in Fufia, et Mucia.

Lares fedentes, in Caefia.

Libertas, in Cafsia, Iunia, Cornelia, Farfuleia.

Pax, in Aemilia Bucae.

Pietas, cum vel fine ciconia, in Caecilia, Iunia, Herennia. Stans cum attributis, in denariis L. Antonii.

Salus, in Acilia, et Iunia Silani.

a) Polyb. hift. XVII. 35. b) Athenaeus L. X. p. m. 416. c) in Agide et Cleom. p. m. 808. d) L. II. c. V. § 6. e) H. N. L. II. p. 72.

Sors, in Plaetoria.
Triumphus, in Papia.
Valetudo, in Acilia.
Virtus, in Aquillia. De ejus cultu vide ſupra capite IX. in capitibus mulierum. Iungitur cum Honore in Fuſia, et Mucia.

Mali genii.

Pallor, et *Pavor*, in Hoſtilia. Nulla praeterea alia ejus generis abſurda in numis.

CAPVT XII.

De typis laudum domeſticarum teſtibus.

Vetus eſt labes, et in Romanis pervulgata, in generis antiquitate ambitioſius gloriari, et ſi qua merita propria deficiunt, majorum virtute, ac laudibus penſare. Sit haec vanitas ferenda, cum vera ſunt, quae jactantur, at cum falſa, et ementita, aut ſaltem nulla certa ratione, ſola plerumque nominis adfinitate nixa, tum demum hominem arceſsitis per vim laudibus ſtolide tumentem jure ridemus. Tametſi quaeſtuoſae ſaepe fuere hae nugae; nam cum Iulius Caeſar ſe Veneris abnepotem tulit, quod ipſe non credidit, iſtud illi profuit apud rudem populum, *qui ſtupet in titulis, et imaginibus*, atque eodem conſilio Severus imperator ſe M. Aurelio pridem mortuo adoptandum dedit, ut olim dicetur. Eam in populo inſaniam jam riſit ſi quis alius ſanus Cicero, *quanquam*, ait, [a]) *his laudationibus* (funebres intelligit,) *hiſtoria rerum noſtrarum eſt facta mendoſior. Multa enim ſcripta ſunt in eis, quae facta non ſunt, falſi triumphi, plures conſulatus, genera etiam falſa, et a plebe tranſitiones, cum homines humiliores in alienum ejusdem nominis infunderentur genus, ut ſi ego me a M. Tullio eſſe dicerem, qui patricius cum Serv. Sulpicio conſul anno X. poſt exactos reges fuit.* Dixerat palam I. Caeſar in laudatione funebri amitae Iuliae: *amitae meae Iuliae maternum genus ab regibus ortum, paternum cum diis immortalibus conjunctum eſt, nam ab Anco Marcio ſunt Marcii Reges, quo nomine fuit mater, a Venere Iulii, cujus gentis familia eſt noſtra.* [b]) Haec prodigia cum illuſtriores reip. familiae et venditarent publice, et credi cuperent, nequaquam

a) in Bruto c. 16. b) Suet. in Caeſ. c. 6.

mirum, ea a ſcriptoribus, ac praecipue poetis, qui opulentiorum fortunam ſectari ſolent, publicis literarum monumentis fuiſſe propagata. Sic Horatius Maecenatem Tyrrhenis regibus inſeruit, [a]) Piſones a Numa Pompilio deduxit, [b]) Virgilius Memmios, Sergios, Cluentios a vetuſtiſsimae memoriae Mneſtheo, Sergeſto, Cloantho derivavit. [c]) Plura ſimilis vanitatis exempla vide in numis M. Iunii Bruti. Quid vero magis ridiculum oratione D. Hieronymi, narrantis, ſua adhuc aetate extitiſſe Romae Toxotium quendam, qui ab Aenea et Iuliis ſanguinem traxerit, ejusque uxorem Paulam a Gracchis, et Agamemnone genus ducere? Vide haec laxius expoſita apud Spanhemium. [d]) Certe majori horum parti, qui vili prognati origine, ſubinde potentiam opesque conſecuti ſunt, recte adplicaveris illud Iuliani Aug. [e]) και τοι πως ȣκ ἀτοπον, μαγειρον μεν, ἠ σκυτεα, και ναι μα Δια κεραμεα τινα, χρηματα ἐκ της τεχνης, ἠ και ἀλλοθεν ποθεν ἀθροισαντα, μη δοκειν ἐυγενη, μηδε ὑπο των πολλων ἐπονομαζεσθαι τȣτο το ὀνομα. ἐι δε ὁ τȣτȣ παις διαδεξαμενος τον κληρον ἐις τȣς ἐκγονȣς διαπορθμευσειε, τȣτȣς δε ἠδη μεγα Φρονειν, και τοις Πελοπιδαις ἠ τοις Ηρακλειδαις ὑπερ της ἐυγενειας ἀμιλλασθαι; *et ſane quomodo non ſit abſurdum, coquum, vel ſutorem, aut ſi mavis figulum quempiam, cum opes ſive ab arte, ſive aliorſum collegit, nondum tamen putari nobilem, neque apud vulgus nominis eſſe conſpicui; at ubi hujus filius ſucceſſor haereditatem in nepotes transmiſerit, hos continuo inſoleſcere, et cum Pelopidis et Heraclidis de nobilitate contendere?*

Dixi haec cauſa numorum hujus claſſis, in quibus, qui eos malleo ſubjecere, ſaepe antiqua gentis ſuae decora oſtentant, quae ſi ex cyclo mythico deprompta ſunt, ſuapte fallunt, ſin ex prima rei Romanae aetate, oppido ſuſpecta poſſunt haberi. Fabuloſa ſunt: Iulii a Venere orti, in quorum numis perpetuus haec amorum dea typus, Antonii ab Antone Herculis ſocio ducti, cujus cauſa leo in M. Antonii IIIviri numis ſignatus putatur, Mamilii a Mercurio et Vlyſſe oriundi, ex qua cauſa utriusque imago in Mamiliorum monetam vocata. Suſpecta ſunt: Calpurnii et Pomponii a Numa profecti, ob quod Numam in denariis exhibent; M. Iunius Brutus, is, qui Caeſarem occidit, a Bruto, qui reges ejecit, ortus, propter quod hujus ille effigiem in numis jactat, qua de vanitate in hujus moneta late agetur. Quae ut vera eſſe poſſunt, ſic, quod urbis exordia Cimmeriis ſunt tenebris involuta, pro veris adfirmari nequeunt. Nam, ut ex vetere auctore Clodio refert Plutarchus, [f]) vetuſta Romanorum acta, cum urbs a Gallis exſcinderetur, ſunt abolita; quae vero nunc manibus teruntur, conſcripta fuere a nonnullis in gratiam certorum hominum in nobiliſsimas familias et gentes, a quibus alieniſsimi ſunt, penetrantium.

Aliter ſe res habet, cum decora pe-

a) Carm. L. III. od. 29. b) de Arte v. 291. c) Aen. V. 117. ſeq. d) Diſſ. XII. p. 348. e) Orat. II. p. 81. f) in Numa ſub init.

tuntur ex viciniore aetate, et veritati hiſtoricae magis amica, ut cum Manlii Torquati in numis proponunt torquem, Marcelli Iovem Feretrium, Aemilii Lepidum tutorem regis Ptolemaei, Fauſtus caput Bocchi Numidarum regis, et Iugurtham vinctum, quae fuere patris Sullae laudes. Quae facta illuſtria cum ex certa hiſtoria deprompta ſint, fidem certam obtinent, eoque delectant magis, quod, quae narravit hiſtoria, oculis picta objiciunt.

CAPVT XIII.

De typis cum adluſione ad nomen.

Non raro in hac numorum claſſe videmus, ab iis, qui eos feriundos curavere, ſeu toto typo, ſeu ſigillo aliquo ſolitario ad familiae nomen adludi, quod ſane unus urbanus jocus leporque ſuaſerit, perinde atque in Plutarcho legimus, [a]) Ciceronem Siciliae quaeſtorem dono argenteo, quod diis dedicaturus erat, priora duo nomina *M. Tullius* inſcribi, et juxta cicer inſculpi curaſſe, quod eſſet vice cognominis *Ciceronis*. Eodem modo Graeci quoque in numis ſuis non quidem ad nomina inſcripti magiſtratus, ſed ipſarum urbium ſaepe adluſere. Sic Selinuntii Siciliae in iis finxerunt folium ſelini, Sidetes Pamphyliae malum Punicum, Graecis σιδη, Cardiani Thraciae cor, Graecis καρδια, Clides inſulae Cypro vicinae clavim, Graecis κλεις, Melii Cycladum malum, atque iſtud adeo ſecuri, ut ſaepe urbis mentione abſtinerent, ſatis eam hoc luſu indicatam exiſtimantes, ut feciſſe Ciceronem vidimus. Quin et in numis infimi aevi Leonis I. Aug. typo leonis ad nomen adluſum eſt. Idem hodieque in ſcutis nobilium obtinere nemo eſt, qui ignoret, quae propterea Galli *armes parlantes* commode appellant. En harum in numis praeſentibus praecipua exempla:

Malleus capiti Virtutis imminens, in Poblicio *Malleolo*.

Malleus alterius formae, dictus *Aciſculus*, in Valerio *Aciſculo*.

Flos, in Aquillio *Floro*.

Pes humanus, in Furio *Craſſipede*.

a) Vita Cicer. ſub init.

Phaethontis forores in *larices* mutatae, in Accoleio *Larifcolo*.

Murex, ex quo *purpura* conficit, in Furio *Purpureone*.

Septem *triones*, in Lucretio *Trione*.
Saturnus, in Sentio *Saturnino*.
Mufa ftans, in Pomponio *Mufa*.

CAPVT XIV.

De figillis folitariis.

Vt praeter epigraphen principem habentur in his numis literae, aut numeri folitarii, fic etiam praeter typum principem minuti per aream typi, quos figilla folitaria appello. Petuntur ex omnibus tribus regnis, re facra, militari, domeftica, quacunque, mira varietate, praecipue in gente Papia, Rofcia, Calpurnia, et plerumque infigni in arcto volumine artificio, funtque Romani, qui Graecorum omnia imitari folebant, numos Syracufarum, Neapolis Campaniae, Philippi II., Alexandri M., Lyfimachi, in quibus eadem figillorum frequentia, haud dubie imitati. De eorum caufis idem efto judicium, quod de caufis literarum epithetarum, de quibus egi capite VII. § 4. Cum figillum in uno eodemque numo conftanter idem eft, ac invariatum, tum illud five typi, five familiae caufa, quae numum feriit, additum non dubitemus. Ita ciconia additur capiti Pietatis, cujus eft fymbolum. Pes humanus, aut murex comparent in numis Furiae per caufas, quas capite praecedente expofui, etfi funt aliqua fignificationis ignotae, aut ambiguae, ut avis in denariis Fabiae, aut mus in denariis Ti. Quinctii. Cum variant, funt, ficut literae folitariae, indicia variarum matricum, ac tum nonnifi rarifsime aliquem cum numo ipfo nexum habent, qualem v. g. facit tabella infcripto PAPI. in numis gentis Papiae, ad indicandam legem Papiam.

CAPVT XV.

De typis permutatis.

Frequenter accidit in moneta Romana, ut pars numi unius jungeretur cum parte numi alterius. Ejus exempla copiosa reperiuntur in numis imperatorum. At neque rara ſunt in hac numorum claſſe. En pauca ſpecimina, neque enim non obvia ſunt in ſingulis muſeis.

C. EGNATVLEI. C. F. *Caput Apollinis*, *infra* Q. ✠ T. CLOVLI. *Victoria tropaeum coronans.* Quin. ſubaer. (Muſ. Caeſ.)

Male cum adverſa Egnatuleii ſociata eſt averſa Clulii, ut collati utrique denarii docent.

RVFVS. S. C. *Caput Iovis.* ✠ Q. POMPONI. MVSA. *Mulier ſtans d. clavam*, *ſ. perſonam.* (Morelli in Pomponia.)

Antica pertinet ad Q. Pomponium Rufum, averſa ad Q. Pomponium Muſam, ut videre eſt apud Morellium.

Caput muliebre laureatum, *retro lyra.* ✠ L. SCIP. ASIAO. (*ſic*) *Iuppiter fulminans in citis quadrigis.* (Muſ. Caeſ.)

Adverſa petita eſt ex denariis P. Clodii, qui eſt apud Morellium in gente Claudia Tab. II. num. 1. Averſa nota ex denariis Scipionis Aſiagenis.

Communis praeceptorum noſtrae artis ſententia eſt, ſimiles permutationis caſus tribuendos oſcitantiae monetariorum, matrices nonnunquam alienas temere ſupponentium. Demus, iſtud accidere facile potuiſſe, cum in eadem officina numi diverſorum hominum cuſi fuere, et quidem aut eodem tempore, aut ſaltem annis non magnopere divergentibus, quae labes obvia eſt in numis Titi, et Domitiani. At quid, cum tempora nimio diſtant, ut in numo ex hic deſcriptis tertio, cujus antica debetur aetati IIIvirorum, ut dicetur in numis Clodii, averſa anno V. C. 564, qui IIIvirorum aetatem ſaeculo integro cum ſemiſſe praecedit? Ajunt, ab incuriis operis arreptam veterem matricem, quae in officina ſervabatur, et novae rationis numo inique ſociatam. Dura enimvero oratio, ac nonniſi effugii neceſſario quaeſiti loco putanda. Nolo tamen illam vexare moroſius. At qua quaeſo ratione explicabunt numos, quos continuo deſcribam:

SVLLA. COS. *Caput Sullae dictatoris.* ✠ BRVTVS. *Caput barbatum Bruti primi conſulis.* (Morelli in Corn. tab. IV. lit. A.)

Q. METEL. PIVS. *Caput laureatum*

barbatum. ✕ CAESAR. *Aeneas Anchiſen efferens.* (Morelli in Caecil. tab. II. lit. E.)

MAG. PIVS. IMP. ITER. *Caput Neptuni.* ✕ IMP. ITER. *Tropaeum.* (Morelli in Pompeja Tab. I. lit. D.)

Adverſa numi primi eſt ejus denarii, quem Q. Pompejus Rufus in memoriam Sullae et Pompeii Rufi cos., avorumque ſuorum Romae ſignavit. Averſa ad eos denarios pertinet, quos M. Brutus caeſo dictatore tempore illati ſibi a IIIviris belli procul ab urbe feriundos curavit. Quae ergo fortuna matrices tantis inter ſe intervallis diſtantes ſociavit?

Adverſa numi II. eſt eorum pars numorum, qui ſignati ſunt a Metello Scipione tempore belli, quod is in Africa adverſus Caeſarem inſtauravit. Averſa eſt ex cognitis denariis I. Caeſaris. In hoc numo Havercampus certam matricum permutationem videt. At quo iſtud pacto veriſimile, cum Caeſaris, et Scipionis officinae oppido diſtarent, illiusque numi haud dubie ferirentur in urbe, hujus in provincia Africa ſibi obnoxia? Ad haec Caeſaris id genus denarii videntur praecedere tempus, quo imperium Scipio in Africa obtinuit; nam eorum, qui Caeſare jam dictatore ſignati ſunt, alia fere eſt forma, et inſcriptionis lex. Quod exiſtimat Havercampus, direptis Scipionis caſtris ejus monetae matrices in Caeſareanorum manus deveniſſe, et iſtud hujus erroris monetariis occaſionem dediſſe, in frigidis conjecturis puto, cui nemo cordatus facile adſenſum dederit.

Adverſa numi III. eſt ex numis Sex. Pompeji in Sicilia cuſis, averſa ex numis M. Antonii in Oriente haud dubie, et caeſo quidem jam Pompejo percuſsis. Quo igitur pacto matrices ſic diſtantes, et inimicae idem contubernium nactae ſunt?

Manifeſtum eſt igitur, fortuitam matricum permutationem a viris eruditis praetenſam tam facile permittendam non eſſe. Adverto, numos id genus hybridas fere ſemper aliqua ſui parte peccare; aut enim ſunt ſubaerati, ut numus citatus Egnatuleii, aut ſive in inſcriptione, ſive fabrica aliquid eſt hiulcum pravumque a prototypi tenore abludens, ut in producto Scipionis Aſiagenis numo. Reliqui, quos deſcripſi, utrum ejusdem ſint farris, judicabunt ii, qui illos poſsident. Ex quo licet colligere, clandeſtinarum potius officinarum partus habendos, eorum vero non paucos, quando magis ſunt inconcinni, in barbarorum plagiis putandos, de quibus egi Vol. IV. pag. 176, et quod conſequitur, hos populi numismatici abortus inique ad philologiae criſin advocari. Qua in re graviter video deliquiſſe Havercampum, qui, cum animum non adverteret, in deſcripto ſupra Sex. Pompeji numo partem averſam ad M. Antonium pertinere, adſerere non dubitavit, Sex. Pompejum ter fuiſſe adclamatum imperatorem. [a]) Ergo quoties familiae ſe numus offert, qui in averſa typum habet, quem hactenus cum antica ſociatum non vidimus, fraudem jubeo continuo ſuſpicari. Quae quidem diligenter obſervata multis te

a) Pag. 338.

molestiis expedient. Etenim nihil est in arte nostra adeo firmum ratumque, quod mendax istud, atque impurum numorum genus, si fidem habebimus, non planissime evertat. En tibi luculentum ejus exemplum. Cum persuasum mihi esset, literas alphabeti solitarias in familiarum numis sub extrema reip. tempora negligi coeptas, obturbavit quinarius gentis Sestiae a Morellio loco III. propositus, qui in antica pone Iovis caput elementum A comite globulo offert. At constat, cognitos omnes L. Sestii numos per bellum civile Bruti et Cassii signatos. Attentius cum in rem inquirerem, patuit mala ejus numi causa, nam partem anticam male fugitivam apprehendit, retraxitque herus Titurius Sabinus, ut collati ejus numi docent. Addo denique alium alterius modi:

C. EGNATVLEI. C. F. *Caput Apollinis, infra,* Q. X MAN. ACILIVS. IIIVIR. VALETV. *Valetudo stans.* (Liebe Gotha num. p. 229.)

Est denarius, cum tamen pars antica non exstet, nisi in quinariis. Vtrum bis peccaverit monetarius, an falsarius, is inquirat, qui numi fabricam, et an subaeratus sit, an non, coram potest inspicere.

CAPVT XVI.

De numis serratis.

Agimus hoc loco de numis, quorum ora exterior in serrae modum incisa est, unde et *serrati* dicti, non nostro quodam artis vocabulo, sed hoc jam a Tacito notati, cum de Germanis veteribus scribit: [a]) *Pecuniam probant veterem, et diu notam*, serratos, *bigatosque.* Ingens exstat numorum hujus modi copia, sed in hac tantum familiarum classe, suntque tales denarii tantum; quinarii, aut aurei, aeneive nondum observati. Quae fuerit hujus causa instituti, indagandum. Verisimilis est eorum sententia, qui istud factum censent propterea, ut ope hiantis introrsum orae subaerati facilius discernerentur, et ars difficilior evaderet iis, qui monetae adulterandae institutum professi sunt. Enimvero credibile est, non aliam ob causam, quod refert Tacitus,

a) de morib. Germ. c. 5.

id numorum genus Germanis fuiſſe probatum, quam quod prae aliis ſuſpicione latentis intus aeris caruit, uti et praetulere bigatos veteres, quia vetus moneta argentea, cujus typus potior fuerunt bigae, et argenti purioris fuit, et ponderis juſtioris, quam quo tum pecunia Auguſtea ſignabatur. Reperit tamen cupiditas, cui nihil non pervium, etiam hos numos adulterandi modum; nam ejus generis aliquot ſunt exempla in muſeo Caeſareo, et alibi, quae pertuſa pellicula latens ignobile metallum produnt. Quam cauſam eſſe putant, cur fallente hac quoque cautione ad veterem modum ſit reditum. Dixi, ſententiam hanc eſſe veriſimilem; nam certam ſpondere non auſim. Continuo enim videbimus, ex numis una eademque aetate ſignatis alios fuiſſe ſerratos, alios non item; deinde ſi addita ſerra fuit ad detegendam fraudem in denariis, mirum videatur, cur eadem cura non etiam impenſa fuerit quinariis, qui item fuere argentei, et in quos non minore rabie ſaevitum ab impoſtoribus. Accedit denique, modum contrarium in numis regum Syriae obſervatum; nam ex his argenteus nullus eſt ſerratus, at fuit tempus, quo aeneos in ſerrae modum finxerunt. Vt ergo hujus apud Syros inſtituti cauſa certe non fuit metus, ne pecunia corrumperetur, ſic etiam apud Romanos alia potuit ejus intercedere cauſa, quam ignoramus, et forte alia non fuit, quam unum arbitrium, et novandi libido, quam deinceps retinuere alii, alii non item. Quid quod unus idemque magiſtratus aliis denariis ſuis ſerram addidit, in aliis abſtinuit. Sic ſerrati ſunt denarii Egnatii, qui mulierem bigis vectam exhibent, at non illi, qui alios habent typos, etſi omnium eundem eſſe auctorem Egnatium ipſa epigraphe doceat. Idem etiam conjicio ex numis Papiae, et Prociliae. Adverto denique, ſi qui ejusdem ſpeciei ſunt ſerrati, ſerratos eſſe omnes, qui ad eam pertinent. Ita ſerrati ſunt omnes Papii cum typo gryphi currentis, omnes Procilii cum typo Siſpitae in bigis, omnes Antonii Balbi, Scipionis Aſiagenis, verbo omnes, quorum mox catalogum habebis. Si qui ex his ſerrati non ſunt, certum habeto, aut eſſe ſpurios, aut ſubaeratos, aut ſemibarbaros, et quod ſequitur, aut clandeſtine, aut certe nulla magiſtratus Romani auctoritate percuſſos, quorum omnium plura exempla ſunt in muſeo Caeſareo.

Reſtat examinandum, quo tempore hic modus coeperit, et quo deſiverit. Quod antequam exſequar, lubet eorum catalogum ex ſolo muſeo Caeſareo praefigere. Vtrum praeter hos, quos deſcribam, alii adhuc exſtent ſerrati, ignoro; nam auctores noſtri, qui aut catalogos numorum confecere, aut iconismos propoſuere, hanc memorare periſtaſin plerique neglexerunt.

Catalogus numorum ſerratorum.

Afrania. Numus: M. AFRA. ex ſolo muſeo Caeſareo cognitus. Eum vide infra loco ſuo deſcriptum.

Antonia. Denarii L. Balbi omnes.

Aquillia. Denarius: VIRTVS. III-VIR, in X MAN. AQVIL. MAN. F. MAN. N. SICIL.

Aurelia. Denarii L. Aurelii Cottae omnes.

Claudia. Denarii: TI. CLAVD. TI. F. AP. N. ferrati omnes.

Cornelia. Denarii L. SCIP. ASIAG. ferrati omnes.

Crepereia. Denarii ejus omnes ferrati.

Domitia. Vide in Licinia.

Egnatia. Denarii: C. EGNATIVS. CN. F. CN. N., fed ii tantum, in quorum averfa funt bigae.

Fufia et *Mucia.* Infcripti KALENI. CORDI. omnes.

Hofidia. Denarii ejus omnes ejusdem legis.

Licinia. Denarii omnes, quorum averfa in fegmento inferiore exhibet IIviros L. LIC. CN. DOM. variante magiftratu tertio in antica, quos omnes in gente Cofconia defcriptos vide, ferrati funt.

Manilia. Denarii cum typo Vlyfsis omnes.

Maria. Denarii C. Marii Capitonis omnes.

Memmia. Denarii: L. MEMMI. GAL. ferrati funt omnes, fed infcripti: L. C. MEMIES. L. F. GAL., et femibarbari, ferrati non funt.

Naevia. Denarii C. Naevi Balbi omnes.

Papia. Denarii, in quorum averfa gryphus currens.

Poblicia. Denarii: C. POBLICI. Q. F. typo Herculis leonem fuffocantis.

Poftumia. Denarii tantum ii, qui infcribuntur: A. POST. A. F. S. N. ALBIN.

Procilia. Denarii tantum ii, in quorum averfa Iuno Sifpita bigis invehitur.

Rofcia. Ejus denarii ferrati omnes.

Sulpicia. Denarii: C. SVLPICI. C. F. typo fcrofae jacentis ferrati omnes.

Vettia. Serrati omnes.

Volteia. L. Volteji Strabonis ferrati.

De ferratorum initio et progreffu haec eruo. Sub initia fignati Romae argenti percufsi certe non funt. Conftat, primis his temporibus familiarum nomina monetae infcripta non fuiffe. At ferratum hactenus non vidi, qui harum aliquam non admififfet. Vetuftifsimi, quorum pofsimus aetatem indicare, funt Scipionis Afiagenis, fignati anno V. C. 564. Eadem tempora, aut forte altiora, videntur exigere denarii Liciniae et Domitiae, quod plura continent vetuftioris rationis argumenta, ut dicetur in Cofconia. Subinde per intervalla fignatos, et quidem adhuc poft dimidium faeculi ab urbe condita VII., probat non modo elegantia, et novitas typorum, fed etiam quod fatis liquido conftet, denarios Poftumiae fignatos circa annum V. C. 650, Muciae poft annum 653, Aquilliae poft annum 655, ut infra ad fingulos obfervabitur. Vltra haec tempora deinceps certum nullum. Inde a I. Caefare nullus amplius ejus modi confpiciendus. Quare neutiquam audiendus Bouterovius, cum adferit, eos fignatos inde a M. Antonio IIIviro, ut ejus fraudibus occurreretur denariis ferrum mifcentis. [a]) Et nefcio, qua fcientia adferere potuerit cl.

a) Recherch. cur. p. 98.

Beauvais, reperiri ſerratos cum capitibus I. Caeſaris, M. Antonii, et Augusti. a) Ipſe ſane horum nullum ſerratum hactenus vidi.

CAPVT XVII.

De numis reſtitutionum.

Magna eſt numorum copia omnis metalli, in quorum averſa memoratur aliquis imperatorum adjecto poſt omnes ejus titulos vocabulo REST., rarius plene RESTITVIT. Eos antiquarii appellare ſolent *numos reſtitutos*, mallem *numos reſtitutionum*, quia, ut dicetur, το REST. non in omnibus numum reſtitutum, ſed reſtitutum aliud indicat. In iſtud numorum genus commentati ſunt omnes artis noſtrae magiſtri, omnium liberaliſsime cl. le Beau diſſertatione in VI. partes tributa, quarum tres priores exſtant in Memoriis inſcriptionum Tom. XXI. p. 333, poſteriores Tom. XXIV. p. 151.

Antequam ad ejus vocabuli explicationem aggredior, neceſſe duco, ſimilium numorum catalogum praemittere, in quo componendo ſequentes mihi leges praefixi. I. Eos ſecundum tria metalla enumerabo addito reſtitutoris nomine. II. Adſidue monebo, qui ex numis his ſua habeant archetypa, qui non, aut ſi qua in re ab archetypo deficiant. III. Inſeram etiam numos Auguſtorum et Caeſarum, ſine quibus judicium in hoc examine exerceri nequit. IV. Solos tantum numos certae fidei adferam, et quos teſtes idonei viderunt, probaveruntque. Negligam igitur eos omnes, quorum praeco unus eſt Mediobarbus, cujus quidem jam auctoritati detraxit laudatus le Beau, ſed tamen, ut videtur, juſto plus indulſit. At quod in erudito hoc Gallo jure culpaveris, eſt, quod numos quosdam ſingulares ex muſeo regio non ſuo teſtimonio, ſed Harduini, aliorumque refert, cum tamen ejus intereſſet, de numorum, in quos tanto niſu commentatus fuerat, fide eſſe ſecurum, eosque coram inſpicere.

a) Hiſt. abr. T. III. p. 425.

§ I.

Numi reſtitutionum argentei.

Sunt omnes opus Trajani, dempto numo D. Trajani, in quo legitur reſtitutor Hadrianus, et numo M. Antonii IIIviri, quem reſtituerunt M. Aurelius, et L. Verus. In averſa numorum omnium a Trajano reſtitutorum legitur ſcripta in orbem epigraphe: IMP. CAES. TRAIAN. AVG. GER. DAC. P. P. REST., quam adeo deinceps repetere neceſſe non duco.

Numorum hujus claſsis omnium, dempto citato Hadriani, habemus archetypa cum reſtitutis plene conſpirantia, ſi leviſsima in uno, alterove diſcrimina demas.

Numi conſulares.

Caput Iani imberbe laureatum. ℞ *Iuppiter in citis quadrigis d. fulmen intorquet, ſ. ſceptrum, Victoria habenas moderante, inferne* ROMA, *literis introrſum hiantibus.* (Muſ. Caeſ. editus olim a Neumanno Num. Pop. P. II. p. 181.)

Prototypon propoſui Sectione I. cap. VI. § 2, a quo ſolo pondere deficit. Vide, quae de hoc denario notabo infra.

Caput Palladis galeatum alatum, pone X, *infra* ROMA. ℞ *Mulier galeata clypeis inſidens ſ. haſtae innititur; ante eam lupa gemellos lactans, in area ſuperne, et utrinque prora navis.* (Vaillant in incertis. Morelli in incert. fam. tab. I. lit. H. Pembrock Part III. tab. 93. M. C. de Vitzai.)

Vide archetypon Sectione I. cap. V., ſed in hoc pro duabus navium proris ſunt totidem aves advolantes, incerta hujus diſcriminis ratione.

Numi familiarum.

Aemiliae. *Caput Veſtae velatum, ante quod ſimpulum, pone corona.* ℞ M. LEPIDVS. AEMILIA. REF. S. C. *Baſilica Aemilia.* (le Beau.)

Caeciliae. *Caput Pietatis, prae quo ciconia.* ℞ Q. C. M. P. I. *Elephas loricatus.* (Morelli.)

Archetypa nobis cognita lorica carent.

Cariſiae. MONETA. *Caput muliebre.* ℞ T. CARISIVS. *Incus, pileus Vulcani, forceps, malleus.* (Panel ex le Bret Mem. Trevoux.)

Caſsiae. Q. CASSIVS. VEST. *Caput muliebre velatum.* ℞ *Templum rotundum, intra quod ſella curulis, in area hinc urna, illinc tabella, cui inſcriptum* A. C. (Morelli.)

Claudiae. MARCELLINVS. *Caput virile imberbe nudum, pone triquetra.* ℞ MARCELLVS. COS. QVINQ. *Templum 4 columnarum, ad quod vir velatus, et togatus accedit tropaeum geſtans.* (Morelli.)

Corneliae. AVGVSTVS. *Caput Au-*

gusti. ✗ COSSVS. CN. F. LENTVLVS. *Satua equestris viri galeati d. tropaeum tenentis, in ejus basi prora navis.* (Muſ. Caeſ. Morelli.)

Ejusdem. AVGVSTVS. COS. XI. *Caput laureatum.* ✗ M. AGRIPPA. COS. TER. COSSVS. LENTVLVS. *Caput Agrippae corona turrita intextis navium rostris redimitum.* (Morelli.)

Ejusdem. *Lentuli Marcellini.* Vide in Claudia.

Cornuficiae. *Caput Cereris.* ✗ Q. CORNVFICI. AVGVR. IMP. *Vir velatus, et togatus stans d. lituum coronatur ab adstante Iunone Sispita.* (Morelli.)

Didiae. Ejus numus citatur a Bimardo, (ad Iobert. T. I. p. 287.) et Beauvais. (Hiſt. abr. T. I. p. 198.)

Horatiae. COCLES. *Caput Palladis galeatum alatum, pone* X. ✗ *Dioscuri equites, infra* ROMA. In alio *infra Dioscuros caput humanum.* (Morelli.)

Iuniae. LIBERTAS. *Caput Libertatis.* ✗ BRVTVS. *Consulis processus inter duos lictores praecunte accenso.* (Morelli.)

Livineiae. *Caput virile nudum imberbe.* ✗ L. LIVINEIVS. REGVLVS. *Modius inter duas spicas.* (Theupoli.)

Lucretiae. *Caput Solis radiatum.* ✗ L. LVCRETI TRIO. *Luna inter septem triones.* (Morelli.)

Mamiliae. *Protome Mercurii, pone* E. ✗ C. MAMIL. LIMETAN. *Vlysses gradiens, cui adblanditur canis.* (Morelli.)

Marciae. Auctoribus Bimardo, et Beauvais. (ll. cc.)

Mariae. CAPIT. LXXV. *Caput Cereris, prae quo flos.* ✗ C. MARI. C. F. S. C. *Colonus arans, superne* LXXV. (Morelli)

Memmiae. C. MEMMI. C. F. QVIRINVS. *Caput barbatum laureatum.* ✗ MEMMIVS. AED. CERIALIA. PREIMVS. FECIT. *Ceres sedens d. spicas, s. facem, pro pedibus serpens.* (Morelli.)

Minuciae. Auctoribus Bimardo, et Beauvais. (ll. cc.)

Norbani. C. NORBANVS. *Caput Veneris, pone* CCIII. ✗ *Spica, fasces cum securi, caduceus.* (le Beau ex Rothelin.)

Numoniae. C. NVMONIVS. VAALA. *Caput imberbe nudum.* ✗ VAALA. *Miles vallum castrorum oppugnat, binis intus illud defendentibus.* (Vrſinus, Pellerin Mel. I. p. 192.)

Pompeiae. M. PIVS. IMP. ITER. *Caput Cn. Pompeji inter lituum et urceum.* ✗ PRAEF. CLAS. ET. ORAE. MARIT. EX. S. C. *Fratres pii parentes efferunt.* (Catal. d'Ennery p. 335.)

Rubriae. DOSSEN. *Caput Iovis, pone sceptrum.* ✗ L. RVBRI. *Lentae quadrigae, ex quibus superne avolat Victoria.* (Morelli.)

Ejusdem. DOS. *Caput Iunonis velatum, pone sceptrum.* ✗ L. RVBRI. *Idem typus.* (Morelli.)

Ejusdem. DOS. *Caput Palladis.* ✗ L. RVBRI. *Lentae quadrigae, ex quibus superne defixa Victoria in citis bigis vecta.* (Morelli.)

Scriboniae. LIBO. BON. EVENT. *Caput muliebre fascia redimitum.* ✗ PVTEAL. SCRIBON. *Puteal, ex quo pendent duae lyrae, et encarpi.* (Pembrock P. III. tab. 93.)

Sulpiciae. L. SERVIVS. *Caput nu-*

dum modice barbatum. ☧ *Viri duo nudi hastati stantes imminente capiti astro.* (Morelli.)

Titiae. *Caput diadematum alatum cum barba prolixa.* ☧ TITI. *Pegasus volans.* (Morelli.)

Tulliae. *Caput Palladis galeatum alatum*, *pone* ROMA. ☧ M. TVLLI. *Victoria in citis quadrigis s. palmae ramum*, *in area corona*, *et* X. (le Beau ex Rothelin.)

Valeriae. ACISCOLVS. *Caput Solis radiatum*, *pone malleus.* ☧ L. VALERIVS. *Luna in citis bigis.* (Morelli.)

Ejusdem. ACISCVLVS. *Caput juvenile diadematum imminente astro*, *pone malleus.* ☧ L. VALERIVS. *Europa tauro vecta.* (Mus. Caes.)

Ejusdem. *Protome Victoriae cum caduceo.* ☧ C. VAL. FLA. IMPERAT. EX. S. C. *Aquila legionaria inter duo signa militaria.* (Catal. d'Ennery p. 161.)

* * *

Iulii Caesaris. *Caput Veneris.* ☧ CAESAR. *Aeneas Anchisen gestans.* (Morelli.)

Ejusdem. *Instrumenta pontificalia.* ☧ CAESAR. *Elephas serpentem calcans.* (Morelli.(

Augusti. CAESAR. IIIVIR. R. P. C. *Caput Octaviani nudum.* ☧ *Sella curulis*, *super qua corona.* (le Beau ex Rothelin.)

Recedit ab archetypo, quod in hoc sellae inscriptum est: CAESAR. DIC. PER.

Ejusdem duos alios vide supra in Cornelia.

Agrippae. Vide supra in Cornelia.

Numus restitutoris Hadriani.

DIVVS. TRAIANVS. PATER. AVGVSTVS. *Caput Trajani.* ☧ IMP. HADRIAN. DIVI. NER. TRAIAN. OPT. FIL. REST. *Hadrianus stans ad aram sacrificat.* (Catal. d'Ennery pag. 334. Mangeart pag. 53.)

Numus a M. Aurelio, *et L. Vero restitutus.*

M. Antonii IIIviri. ANTONIVS. AVGVR. IIIVIR. R. P. C. *Triremis.* ☧ LEG. VI. *Aquila legionaria inter duo signa militaria*, *in area:* ANTONINVS. ET. VERVS. AVG. REST. (Morelli.)

Differt ab archetypo, quod in hujus antica legitur tantum ANT. AVG., at in restituto plene ANTONIVS. AVGVR.

§ II.

Numi restitutionum aurei.

Hi quoque omnes restitutorem habent Trajanum dempto sexto, quem restituit Titus, sed quem ipsum suspectum putat le Beau. Epigraphe in his quoque: IMP. CAES. TRAIAN. AVG. GER. DAC. P. P. REST.

Omnium horum aut nulla prorſus exſtant archetypa, aut ſi quod ſimile exſtat, notabile inter utrosque intercedit diſcrimen, ut ad ſingulos obſervabimus.

* * *

Iulii Caeſaris. C. IVLIVS. CAES. IMP. COS. III. *Caput nudum calvum.* In aliis: DIVVS. IVLIVS. *Caput laureatum, et in nonnullis juxta cometa.* ☧ *Venus ſeminuda, et averſa ſtans ſiniſtro cubito columnae innixa d. galeam, ſ. haſtam transverſam, pro pedibus clypeus.* (Muſ. Caeſ. Morelli Impp., le Beau.)

Horum numorum archetypon non exſtat, ut in moneta hujus Caeſaris ad ejus numos reſtitutos monebo.

Ejusdem. DIVVS. IVLIVS. *Caput laureatum.* ☧ *Mulier alata gradiens d. veſtem a pectore ad os adducit, ſ. caduceum, pro pedibus ſerpens.* (Ibid.)

Deeſt archetypon. Vide, quae ad hunc quoque numum loco citato monebo.

Auguſti. *Epigraphe varia. Caput vario cultu.* ☧ AEGYPTO. CAPTA. *Crocodilus.*

Archetypon hujus averſae obvium eſt in argento, in auro nondum repertum. Neque etiam ulla ex ter varia capitis inſcriptione, quam citat le Beau, in argenteis cum hoc averſae typo ſub Auguſto ſignatis reperitur. Ergo in his non numus, ſed Aegypti captae memoria eſt reſtituta. Numum hunc in argento reſtitutum videre potes apud Morellium, (Impp Tab. XVII. n. 40.) ſed hic muſeum non citat. Reliquum numi explicatum vide in numis Auguſti.

Ejusdem. DIVVS. AVGVSTVS. *Caput laureatum.* ☧ *Aquila legionaria inter duo ſigna militaria.* (Morelli, Muſ. Farnes.)

Deſideratur prototypon. Explicatur ibidem.

Tiberii. TI. CAESAR. DIVI. AVG. F. AVGVSTVS. *Caput laureatum.* ☧ *Mulier ſedens d. haſtam, ſ. ramum.* (Liebe pag. 439.) Alium addito in antica IMP. VIII citat Harduinus ex muſeo Colbert.

Ejusdem. *Alius ſimilis, ſed reſtitutore Tito.* (Vaillant.) Sed hunc numum, ut dixi, in ſuſpectis putat cl. le Beau.

Obvia ſunt hujus numi archetypa aurea in moneta Tiberii, tamen in horum averſa praeterea legitur PONTIF. MAXIM.

Claudii. TI. CLAVD. CAESAR. AVG. P. M. TR. P. *Caput laureatum.* ☧ CONSTANTIAE. AVG. *Mulier ſedens d. pateram, ſ. cornucopiae.* (Vaillant.)

In archetypis mulier ſedens cornucopiae non habet, et dexteram ori admovet.

Ejusdem. DIVVS. CLAVDIVS. AVGVSTVS. *Caput laureatum.* ☧ *Epigraphe reſtitutoris Trajani. Mulier ſedens d. pateram, ſ. duplex cornucopiae.* (Morelli, Patin ad Suet. p. 283. ex thes. reg.)

Archetypon hujus numi non habetur.

Galbae. *Ejus epigraphe, et caput.* ☧ *Sola epigraphe reſtitutoris Trajani. Libertas ſtans d. pileum, ſ. haſtam.* (le Beau, Morelli Impp.)

Exſtat archetypon aureum, ſed in hoc praeterea legitur LIBERTAS. PVBLICA.

Veſpaſiani. IMP. CAESAR. VESPASIANVS. AVG. *In aliis:* DIVVS. VESPASIANVS. *Caput laureatum.* ☧ *Sola epigraphe reſtitutoris Trajani. Tropae-*

um, infra quod captivus genuflexus, in aliis tropaeum ſolum. (Muſ. Caeſ. Morelli.)

Horum archetypa non comperta.

Ejusdem. DIVVS. VESPASIANVS. *Caput laureatum.* ✕ *Sola epigraphe reſtitutoris Trajani. Fulmen pulvinari impoſitum.* (Patin Thes. num. p. 8. Morelli.)

Hujus archetypon exſtat apud Morellium, (Impp. tab. X. n. 40.) ſed argenteum, et cum inſcriptione averſae: TR. P. IX. IMP. XV. COS. VIII. P. P., quae notae chronologicae docent, hanc averſam non ad Veſpaſianum, ſed Titum pertinere. Ergo numus hic inter reſtitutos non habendus.

Ejusdem. *Alius ſed: Capita adverſa Mercurii et Iovis, infra aſtrum majus.* (Olim muſ. de France Vindob.)

Archetypon deſideratur.

Titi. *Epigraphe varia. Caput Titi.* ✕ *Sola epigraphe reſtitutoris Trajani. Fulmen ſupra ſellam curulem, vel aram.* (le Beau.)

Hujus quidem numi prima exemplaria in auro exſtant, ſed in his inſcribitur numerus trib. poteſtatis, conſulatus, imperii.

Ejusdem. T. CAES. VESPASIANVS. AVG. *Caput laureatum.* ✕ *Eadem epigraphe. Tropaeum.* (Vaill.)

Idem judicium de hoc numo.

Nervae. IMP. NERVA. CAES. AVG. P. M. TR. P. P. P. *In aliis:* DIVVS. NERVA. AVG. *Ejus caput.* ✕ *Sola epigraphe reſtitutoris Trajani. Duae dexterae junctae.* (le Beau.)

Typus averſae obvius eſt in argenteis Nervae; aureum etiam ſimilem citat le Beau, ſed in his memoratur numerus conſulatuum et imperii.

Ejusdem. DIVVS. NERVA. AVG. *Hujus caput.* ✕ *Eadem epigraphe. Statua imperatoris inſidens thenſae, quam bini elephanti loricati cum ſuis ſinguli rectoribus trahunt.* (Vaill.)

Deſideratur archetypon.

In hanc claſſem a nonnullis vocatur etiam numus ſequens:

IMP. CAESAR. AVGVSTVS. *Caput Auguſti nudum.* ✕ HADRIANVS. AVG. P. P. REN. *Figura togata ſtans d. duas ſpicas praefert, ſiniſtra togae involuta.* AR. max. mod. (Baldinus ad Vaill. T. II. p. 30. ex muſ. olim Apoſt. Zeno.)

Baldinus truncum vocabulum REN. explet legendo REN*ovavit*, tanquam ſcilicet Hadrianus Auguſti memoriam poſt centum annos, ex quo deceſſerat, voluiſſet renovare. Lautae conjecturae. Eandem lectionem approbat quoque cl. Morcellus, (Stil. inſcript. p. 220.) ſed exiſtimat, verbum *renovavit* poſitum eſſe pro uſitato *reſtituit*, et ſignificare, ab Hadriano veterem monetam perinde, atque a Tito aliisque factum, reſtitutam fuiſſe. Sed hanc opinionem, quae infra ſubjiciam, praecepta evertunt. Ceterum numus hic ad praeſentem claſſem certe non pertinet. Nam primum, etiamſi demus, legendum REN*ovavit*, tamen incertum ſemper manebit, quidnam renovaſſe intelligendus ſit Hadrianus. Deinde ſatis apparet, numum hunc, quia maximi moduli eſt, in urbis moneta inuſitati, peregre extra urbem ſignatum, qua de lege in imperatorum numis frequens redibit ſermo. Ac numos quidem hujus formae argenteos cum Trajani ac Hadriani mentione non paucos habemus ſuperſtites,

fere omnes per Orientis provincias ſignatos, quos partim in his, partim in ipſorum moneta recenſemus. Sed et ſatis habeo compertum, numum hunc, qui modo in muſeo S. Floriani ſervatur, omnia praeferre commatis peregrini indicia. Quare veriſimile eſt, Auguſti quoddam templum, qualia plura per provincias, ac praecipue Aſiam ſtabant, ejusque ſimulacrum, quale in hujus numi averſa proponitur, ab Hadriano fuiſſe renovatum. Nequaquam temere iſtud conjicio; non enim unicum hoc eſſet beneficium ab Hadriano Auguſti aedi impenſum. Narrat Spartianus de hoc imperatore: [a]) *Poſt haec Hiſpanias petit, et Tarracone hiemavit, ubi ſumptu ſuo aedem Auguſti reſtituit.* Similia autem beneficia non principum modo, ſed et privatorum nonnunquam fuiſſe in numis jactata, (nam horum mentione abundant marmora) docet denarius Aemilii Lepidi cum epigraphe: AIMILIA. REF*ecta*, tum et numi a Tripolitanis Cariae imperante Trajano cuſi, in quorum averſa praedicatur, *Theodorum Tripolin vallo muniviſſe.* Probe autem vocabulum *renovare* ad ſubſtructiones fuiſſe adhibitum, docebit Cicero: [b]) *vides Honoris templum a M. Marcello renovatum.* Arbitretur lector, cujus explicatio videatur praeferenda.

§ III.

Numi reſtitutionum aenei.

Hujus metalli numi reſtitutores habent Titum, Domitianum, Nervam. Si qui reſtitutorem alium memorant, quod nonnunquam fieri in catalogis videmus, in ſuſpectis habendi.

Epigraphe reſtitutorum variat, ut variat etiam in aliis eorum numis. Domitianus in his nomen ſuum ſaepe ſolo D indicat. Sub finem additur REST. vel plene RESTITVIT.

* * *

Auguſti. DIVVS. AVGVSTVS PATER. *Caput radiatum.* ✠ PROVIDENT. S. C. *Ara.* Reſtituerunt *Titus*, *Domitianus*, *Nerva.* Vox PROVIDENT. in nonnullis abeſt. AE. II. (le Beau.)

Exſtat hic numus ſine reſtitutionis indicio.

Ejusdem. DIVVS. AVGVSTVS. *addito in aliis* PATER. *Caput vel radiatum, vel nudum.* ✠ S. C. *Aquila ſuper globo, vel fulmen unguibus ſtringens.* Reſtituerunt *Titus*, *Domitianus*, *Nerva.* AE. II. (le Beau.)

Habentur id genus archetypa.

Ejusdem. DIVVS. AVGVSTVS, *addito etiam:* PATER. *Caput vel radiatum, vel nudum.* ✠ S. C. *Fulmen.* Reſtituerunt *Titus*, *Domitianus*, *Nerva.* AE. II. (le Beau.)

---

a) in Hadr. cap. 12. b) de nat. deor. L. II. c. 23.

Horum quoque exſtant archetypa.

Ejusdem. DIVVS. AVGVSTVS. *addito in aliis* PATER. *Caput vel radiatum, vel nudum.* ℞ S. C. *Globus cum transverſo gubernaculo.* Reſtituerunt *Titus*, *Domitianus*, *Nerva.* AE. II. (le Beau.)

Habetur utriusque partis typus in numis aeneis II. formae Auguſti vivi, ſed diverſa utrinque inſcriptione. Reſtituti ergo tantum ſunt typi.

Ejusdem. DIVO. AVGVSTO. S. P. Q. R. *Duo capricorni globum et gubernaculum attinent, ſuperne corona, intra quam:* OB. CIVES. SER. ℞ *Aquila fulmini, vel globo inſiſtens.* Reſtituerunt *Titus* et *Domitianus.* AE. II. (le Beau.)

Archetypa mihi ignota.

Ejusdem. DIVVS. AVGVSTVS. PATER. *Caput radiatum.* ℞ S. C. *Victoria gradiens et tenens clypeum, cui inſcriptum:* S. P. Q. R. Reſtituerunt *Titus* et *Domitianus.* AE. II. (le Beau.)

Prima horum exemplaria mihi ignota.

Ejusdem. DIVVS. AVGVSTVS. *addito in aliis* PATER, *in aliis:* DIVI. F. PATER. PATRIAE. *Caput laureatum.* ℞ S. C. in medio numi. Reſtituerunt *Titus*, *Domitianus*, *Nerva.* AE. I. (le Beau.)

Horum quoque archetypon mihi ignotum.

Ejusdem. DIVVS. AVGVSTVS. PATER. *Auguſtus ſedens d. pateram, in aliis ramum oleae, ſ. haſtam.* ℞ S. C. *in medio numi.* Reſtituerunt *Titus* et *Domitianus.* AE. I. (le Beau.)

Similis adverſa eſt in numis Tiberii nomine cuſis.

* * *

Agrippae. M. AGRIPPA. L. F. COS. III. *Ejus caput cum corona roſtrata.* ℞ S. C. *Neptunus ſtans d. delphinum, ſ. tridentem.* Reſtituerunt *Titus* et *Domitianus.*

Obvia ſunt archetypa ſimilia.

* * *

Druſi ſenioris. NERO. CLAVDIVS. DRVSVS. GERMANICVS. IMP. *Caput nudum.* ℞ S. C. *Arcus triumphalis, cui inſcriptum:* DE. GERM. Reſtituerunt *Titus* et *Domitianus.* AE. I. (le Beau.)

Eadem averſa habetur in numis a Claudio cuſis.

Ejusdem. *Eadem adverſa.* ℞ S. C. *in medio numi.* Reſtituit *Titus.* AE. I. (Muſ. Caeſ.)

Archetypon non habetur.

* * *

Tiberii. CIVITATIBVS. ASIAE. RESTITVTIS. *Tiberius togatus ſedens d. pateram, ſ. haſtam.* ℞ S. C. *in medio numi.* Reſtituit *Titus.* AE. I. (le Beau, Morelli.)

Idem numus eſt in moneta Tiberii variante ſola averſae inſcriptione.

Ejusdem. TI. CAES. DIVI. AVG. F. AVGVSTVS. IMP. VIII. *Ejus caput.* ℞ S. C. *Caduceus alatus.* Reſtituit *Titus.* AE. II.

Numus in Tiberio obvius, ſed alia averſae inſcriptione.

Ejusdem. IVSTITIA. *Caput Iuſtitiae.* ℞ S. C. *in medio numi.* Reſtituit *Titus.* AE. II. (Morelli.)

Idem eſt in moneta Tiberii, ſed in averſa inſcribuntur hujus tituli.

Ejusdem. *Epigraphe et caput Tiberii.* ℞ S. C. *in medio numi.* Reſtituerunt *Titus* et *Domitianus.* AE. II.

Idem de his judicium.

* * *

Drusi jun. PIETAS. *Caput Pietatis.* ℞ S. C. *in medio numi.* Restituerunt *Titus* et *Domitianus.* AE. II.

Exstant similes, sed in quorum aversa sunt tituli Drusi jun.

Ejusdem. DRVSVS. CAESAR. TI. AVG. F. DIVI. AVG. N. *Caput nudum.* ℞ S. C. *in medio numi.* Restituerunt *Titus* et *Domitianus.* AE. II.

Est in numis Drusi, sed in aversa continuantur ejus ipsius tituli.

* * *

Germanici. GERMANICVS. CAESAR. TI. AVG. F. DIVI. AVG. N. *Ejus Caput.* ℞ S. C. *in medio numi.* Restituerunt *Titus* et *Domitianus.* AE. II.

Adversa est in numis, quorum aversae titulos Caligulae, et Claudii exhibent.

* * *

Agrippinae senioris. AGRIPPINA. M. F. GERMANICI. CAESARIS. *Huius caput.* ℞ S. C. *in medio numi.* Restituit *Titus.* AE. I.

Pars antica est in numo, cujus aversa titulos Claudii sistit.

* * *

Claudii. TI. CLAVDIVS. CAESAR. AVG. P. M. TR. P. IMP. P. P. *Hujus caput.* ℞ S. C. *Ceres sedens d. ramum, s. tacem.* In aliis : *Mulier galeata paludasa stans dexteram ori admovet, s. hastam.* In aliis : *Libertas stans.* In aliis : *Spes gradiens.* In aliis: *Pallas telum intorquens.* Restituerunt *Titus* et *Domitianus.* (Morelli.)

Hi numi habentur in moneta Claudii, nisi quod in hac plerumque adscribuntur dearum nomina.

* * *

Galbae. *Ejus epigraphe et caput.* ℞ S. C. *Libertas stans.* In aliis: *Mulier stans armorum congeriem incendit.* In aliis : *Mulier stans d. bilancem , s. hastam.* Restituit *Titus.* AE. II. (Morelli.)

Exstant in moneta Galbae haec archetypa, sed in horum aversa leguntur dearum nomina.

Ejusdem. *Ejus epigraphe et caput.* ℞ S. C. *in medio numi.* Restituerunt *Titus* et *Domitianus.* AE. II. (Morelli.)

Horum archetypa desiderantur.

* * *

Othonis. M. OTHO. CAESAR. AVG. P. M. TR. P. IMP. P. P. *Caput nudum.* ℞ IMP. T. CAES. DIVI. VESP. F. AVG. - - - *in medio* S. C. AE. II. (Pedrusi Mus. Farnes. Tom. VIII. p. 317.)

IMP. OTHO. CAESAR. AVGVST. TR. P. *Caput nudum.* ℞ IMP. TITVS. AVG. RESTIT. *Figura militaris stans d. elata, s. hastam.* AE. II. (Morelli Impp. Mus. d'Ennery p. 521.)

Hos Othonis numos neglexit le Beau, haud dubie, quod spurios crediderit. De eorum fide agemus in ejus Augusti moneta.

* * *

Iulia Titi. IVLIA. IMP. T. AVG. F. AVGVSTA. *Hujus caput.* ℞ IMP. D. VESP. AVG. F. REST. S. C. *Vesta velata et stolata dextrorsum sedens d. Palladium , s. facem praefert.* AE. II.

His verbis numum hunc usque huc aliis omnibus ignotum ex museo Apostoli Zeno descripsit Baldinus. (ad Vaill. T. II. p. 38.) Dedi operam, ut cime-

lii hujus, quod nunc in muſeo S. Floriani Auſtriae ſuperioris adſervatur, fidem haberem exploratam. Ajebat vir artis noſtrae peritiſsimus, qui meo rogatu numum inſpexit, in partis averſae criptura obſervari manifeſta admoti ſcalpelli veſtigia, inſcriptionem vero non eſſe talem, qualem prodidit Baldinus, ſed: IMP. D. VESP. AVG. REST., quae adeo ſuapte imperitum falſarium arguit; neque enim Domitianus unquam Veſpaſiani nomen tulit. Ergo Baldinus literam F. poſt AVG., quo vitium velaret, ultro intruſit, ut ſenſus ſit: *Domitianus* VESP*aſiani* AVG. F*ilius*. Sed neque ſic ſublata omnis culpa. Veſpaſiani enim nomini appellatio *divi* praeſigenda fuerat. Satis igitur cauſae, cur numo huic, qui ceteris partibus vere antiquus videtur, fidem abrogemus.

Animadverſiones

in deſcriptos reſtitutionum numos.

Eruditus baro Bimardus ſic de iſto numorum genere judicat. [a]) *Reſtitutos*, ait, appellamus numos tam conſulares, quam imperatorios, in quibus ſupra primaevum typum, et inſcriptionem obſervamus nomen ejus imperatoris, qui eos ſecundo feriit, addito vocabulo REST. Non igitur numos reſtitutos proprie dici poſſe aut illos, in quibus Gallienus praecedentium Auguſtorum conſecrationes reſtituit, aut illos, in quibus Auguſtus, Tiberius, Caligula, Claudius, Nero capita I. Caeſaris, Auguſti, Liviae, Agrippae etc. expreſſere, quia in his revocati non ſunt veteres typi, ſed numi ſunt plane novi, ſeu typum ſpectes, ſeu matricem. Bimardo in praeſente cauſa cum praecedentibus antiquariis fere convenit, ſic ut neceſſe non ſit, aliorum quoque ſententiis commemorandis immorari.

Non adriſit vetus haec opinio erudito le Beau. Nam I. nullum, ait, reperiri in veterum ſcriptis teſtimonium, quod reſtitutos a ſucceſſoribus praecedentium Auguſtorum numos traderet. II. Nullam poſſe adferri veriſimilem cauſam, quae ad iſtud inſtitutum Auguſtos impulerit, neque ullo pacto valere poſſe eas, quas commemorant alii. Sic, qui cenſuere, factum iſtud, ut haberetur honos principibus vita functis, aut vetuſtis reip. familiis, non expendiſſe, inter hos occurrere etiam Tiberium, et Claudium, qui nullos ſane honores promeriti ſunt, non paucas vero familias parum illuſtres, et pleraſque jam tum exſtinctas. III. Omnes has, ſimilesque conjecturas prorſus everti numis inſcriptis DIVVS. NERVA a Trajano addito REST. percuſsis. An enim veriſimile, a Trajano reſtitutum numum, quem feriri ipſe juſsit?

Rejectis his ſententiis aliam multo, ut putat, praeſtabiliorem inducit. Exiſtimat, verbum *reſtituit* ſignificare, imperatorem, quem numus reſtitutorem appellat, reſtituiſſe monumentum quoddam publicum ejus ſive imperatoris, ſive hominis illuſtris, cujus nomen numus prodit. Argumenta compendio haec ſunt: I. Copioſa exſtant veterum

a) ad Iobert. T. I. p. 285.

teſtimonia de operibus publicis, quae ſive aevo fatiſcentia, ſive incendio vexata reſtituerunt Auguſti, de numis nullus illis ſermo. II. Quod numi ſimiles incipiant ſub Tito, et deſinant ſub Trajano, expedita ratio. Conſtat, Romam per incendia ſub Nerone, Vitellio, Tito magna accepiſſe detrimenta, amplam adeo reſtitutionum materiem habuiſſe Titum, et ſucceſſores. Multis aliis profuſis conjecturis, ut novae huic ſententiae aliquam veri ſpeciem daret, locupletem omnium iſtius generis numorum catalogum inſtruit, et ad ſingulos monet, quod, et quale fuerit monumentum ab imperatore reſtitutum, et quando iſtud ex typis probare nequit, quod fere ſemper, ſua is praeſto habet effugia, v. c. ſtatuit, monumenta publica indicari etiam iis typis, qui nonniſi ſymbolici videri poſsint, quales ſunt: duae manus junctae, aquila conſecrationis etc. haec igitur cum reſtitueret imperator, reſtituit memoriam ejus, qui monumenti auctor extitit, reſtituendo una cum monumentis ipſos etiam typos, qui haec deſignabant. Haec auctor clariſsimus in prolixa diſſertatione, quae exſtat in Mem. d' Inſcr. et B. L. Tom. XXI. p. 350, et Tom. XXIV. p. 204.

Quod primum occurrerat ſumma prolixae ejus diſſertationis capita volventi, erat illud Epicharmi; μεμνασο απιστειν. Adeo ſpecioſa in ea ſunt omnia, unius digna Harduini ingenio. Perſtringam paucis, quae ſidem plane elevant commemoratis primum binis argumentis, quae ipſe ſibi objecerat. a) I. Bona horum numorum pars aliud in averſa non offert, quam nudum S. C., an et iſtud poteſt monumenti reſtituti vice accipi? Auctor eruditus ſatis verboſe eam conatur mollire difficultatem, b) ſic tamen, ut ſatis appareat, cymbulam in vado deſtitui. II. Exſtat numus M. Antonii cum typo hinc navis, illinc ſignorum militarium, quem in argenteis reſtitutis poſtremum deſcripſi. An et navis, et ſigna monumentum ſunt? an et manus junctae, inſtrumenta pontificalia, fulmen, aliaque? Qua ratione ab hoc ſe laqueo expedire conatus ſit, paullo ſupra diximus, utrum vere emerſerit, arbitretur lector. Addo III. Numi D. Auguſti, reſtituti a Tito, Domitiano, Nerva, eosdem ſaepe in averſa habent typos, aquilam globo vel fulmini inſiſtentem, fulmen, aram Providentiae, globum cum gubernaculo. Sequetur ergo ex doctrina cl. le Beau, omnes tres imperatores uno eodemque monumento reſtituendo fuiſſe occupatos. IV. Veriſimile eſt, urbis incendia, aut aevum non modo corrupiſſe monumenta principum, ſed etiam illuſtrium reip. virorum, qualia multa Romae ſtetere, Pompeji M., M. Lepidi, Scauri, aliorumque. Vidimus ex praefixo catalogo, ſolos principes memorari a reſtitutoribus Tito, Domitiano, Nerva. An ergo hi unorum principum opera reſtituerunt omiſsis privatorum operibus, quorum tandem miſeratio ceperit Trajanum? V. Argumento petito ex numo, qui inſcribitur: DIVVS. NERVA,

a) B. L. Tom. XXI. p. 349. b) l. c. p. 392.

ridiculum visum est auctori, a Trajano restitui numum, quem ipse feriundum curavit. Sed enim an non aeque ridiculum, monumento, quod Nerva recens posuerat, post pauculos annos restitutione Trajani opus fuisse? VI. Cum numi opus aliquod restitutum eloquuntur, addere solent ipsius etiam operis picturam. Sic in numo Antonini Pii scribitur: TEMPL. DIVI. AVG. REST., et additur forma templi octo columnarum. An simile quid in his, de quibus agimus, numis, aut nonnisi per conjecturas debiles? VII. Si veri sunt Othonis numi, an verisimile, potuisse hunc principem propter imperii sui et turbas, et brevitatem operi publico esse intentum? Mitto, ne me, lectoremque incassum vexem, sexcenta alia, quae auctoris nostri sententiam expendenti suapte sese offerent.

Si quis, quae mea sit in re ambigua sententia, exquirat, ajo, in hac quoque causa, perinde ac in quavis alia, certa in certis putanda, reliqua in incertis, ac forte desperatis, aut tantisper seponenda, dum forte aliquando lux major adfulgeat. Enimvero expenso, quem supra proposui, horum numorum catalogo, tria illo restitutionum genera video contineri, I., veram ipsorum numorum restitutionem, II. restitutionem imaginis principis, ac praeterea III. in nonnullis restitutionem tantum typorum, aut insignis cujuspiam facti. Singula paucis explicemus.

I. Numum in sensu primo restitutum appello eum, qui sic ad archetypi sui formam est exactus, ut non modo utriusque partis typi, et inscriptiones, et metallum, sed etiam, si qua ἀδιαφορα habet primaevum exemplar, plane conspirent, adeo ut, nisi adesset restituentis nomen, unum ab altero vix discerneres. Vtrumque obtinere in numis argenteis omnibus a Trajano restitutis, et non paucis aeneis, adeo certum est, ut primo conspectu continuo appareat, monetarium alterum restituendo ad omnes apices archetypo anxie ac religiose fuisse intentum. Patet istud continuo ex denario I., in quo monetarius ne quidem rationem literarum introrsus hiantium, quae eadem est in archetypo, et raro in aliis familiarum numis, in imperatoriis nunquam occurrit, negligendam duxerit, ut recte jam advertit pretiosi hujus cimelii et possessor olim, et praeco Neumannus. [a]) In numo gentis Mamiliae est litera solitaria E, in Maria, et Norbani notae arithmeticae, et quidem in Maria etiam utrinque, omnia ex archetyporum praecepto, quae literae ac notae etsi monetariorum tantum fuere discrimina, quia tamen ab altero scalptore retentae fuerunt, vel ideo canore arguunt, aliud illi propositum non fuisse, quam ut numum restitueret. Idem a monetario in exprimendis secundum archetypon minutis sigillis, quae vulgo contemnuntur, observatum videas. In numo gentis Numoniae est vetus orthographia VAALA Trajani aetate pridem antiquata. Haec si animo minus praejudicato reputasset cl. le Beau, nihil, credo, in his numis aliud vidisset praeter Trajani lubidinem numos ipsos restituere vo-

a) Num. pop. P. II. p. 181.

lentis. Sed reticent iſtud, ait, ſcriptores veteres. At ex cujus ipſe teſtimonio intellexit, imperatores his numis non numos reſtitutos, ſed reſtituta monumenta intelligi voluiſſe? Quod ego doceo, uſurpamus oculis, et palpamus manibus, ipſe cauſam ſuam auguriis ejus generis tuetur, qualia ſibi non ab Apolline illo Pythio, ſed Apolline Tortore, quem obſervavere quoque Romani, [a]) reor fuiſſe dictata. Neque tamen, quod exiſtimat, usque adeo invidos habemus veteres, ut non aliquam ſaltem luculam nobis indulgeant. Xiphilinus, poſtquam de Trajano ex Dione narraſſet, [b]) eum Pomptinas paludes ſilicibus ſtraviſſe, pontesque in iis magnificentiſsimos feciſſe, addit: το τε νομισμα παν το ἐξιτηλον ἐξεχωνευσε, *et omnem pecuniam evanidam attritamque conflaſſe.* Liceat et mihi eſſe auguri. Quem antea magnifica ſtatuiſſe opera perhibet Xiphilinus, eum denique refert pecuniam longo aevo exeſam, et inutilem conflaſſe, perinde quaſi iſtud non ab omnibus omni tempore factum eſſet, et commemorando trito hoc facto, quod ne mentionem quidem merebatur, aliquid poſſet gloriae Trajano accedere, qui ampliſsimis rebus bello ac pace geſtis immortale ſibi nomen peperit. Veriſimile ſane, a Dione poſtremis his verbis aliquid amplius, dignumque Trajani ingenio fuiſſe additum, et quidem illud ipſum, quod re factum videmus, *ex eaque veteres reip. numos reſtituiſſe*, quae quidem, aut his ſimilia verba Xiphilinus in breviario ſuo omiſerit. Enimvero Trajani aetate quae potuit eſſe evanida, et attrita pecunia, niſi vetus illa conſularis, quam reſtituendo conſuluit reverentiae veteris reipublicae, perinde atque Antoninus Pius, quem vetera naſcentis imperii decora in numis reſtituiſſe videbimus. Diximus, argenteos, quos habemus, nonniſi a Trajano reſtitutos, ex qua lege eximendi duo poſtremi, quorum prior Hadriani reſtituit memoriam patris Trajani, cujus archetypon non exſtat, alter reſtitutus a M. Aurelio et Vero, in quo tamen nonnihil a primo exemplo diſceſſum; nam pro ANT. AVG. plenius ſcribitur ANTONIVS. AVGVR. Quae fuerit Aurelio hujus reſtituendi numi cauſa, et quidem tantum LEG*ionis* VI., ignoramus. Cur nullum conſularem, vel familiae in auro reſtituerit Trajanus, expedita ratio. Reſtituit is numos, quales ab origine fuere, habita ergo etiam metalli ratione. At monetam auream Romae nonniſi inde a I. Caeſare feriri coeptam, alibi probabile dixi. [c]) Quod de reſtitutis ad omnem archetypi rationem argenteis dixi, intelligi etiam debet de compluribus aeneis, praecipue Auguſti, et Agrippae, ut docet catalogus.

II. Numi, in quibus reſtituuntur imagines principum, ad hanc claſſem pertinent cumprimis aenei, in quorum averſa praeter S. C. aliud nihil habetur; ex quo aliud intelligere non poſſumus, quam placuiſſe Tito, Domitiano, Nervae, ex quacunque demum cauſa, eorum imagines revocare.

III. Ad hanc claſſem, in qua vel ty-

a) Suet. in Aug. c. 70. b) L. LXVIII. § 15. c) Sect. I. cap. IV.

pi tantum restituuntur, vel singularia quaedam facta in memoriam revocantur, pertinent numi omnes aurei, et plerique aenei. Numi restituti dici non possunt, quia inter hos et archetypa notabile discrimen sive spectata epigraphe, sive typis intercedit, et nonnunquam aliud etiam metallum. Eosdem restitutos typos videas v. c. in aureo Tiberii primo, aliisque. In multis archetypa plane desiderantur, ut in plerisque aureis, et verisimile est, nunquam exstitisse, et excogitatos a Trajano horum typos numorum, quaecunque istud causa suaserit. Eodem modo Trebonianus quoque (Gallienum alii putant) praecedentium Augustorum consecrationes restituit, sed nova, aut certe ad archetyporum modum parum exacta ratione. Nemo vero velim sibi persuadeat, aureorum prima exemplaria periisse, et quod sequitur, aureos perinde, atque argenteos posse in numorum restitutorum numero haberi; nam quis credat, aureos eo fuisse fato, ut primaevae eorum formae interirent, quando argenteorum omnium, quotquot hactenus nacti sumus, exstant archetypa?

Haec de restitutionum numis aut certa, aut verisimilia, aut incerta, aut plane ignota reperio. Addo postremum paucas tantum animadversiones. I. Cum Trajanus obscurarum familiarum numos restituerit, ut Rubriae omnino tres, verisimile est, ab eo illarum plerosque, et forte omnes restitutos, sed quos hactenus videre non licuit. Videmus enim, eorum numerum, etsi lente, sensim tamen augeri, et haud dubie complures in variis museis latent, sed nobis ignoti. II. Nullum habemus a Trajano restitutum aureum sive consularem, sive familiae, qui tamen imperatorios restitutionum numos frequentes ex auro feriundos curavit. Mea igitur conjectura, stante rep. numos aureos cusos non fuisse, quam proposui Sectione I. cap. IV., hoc defectu multum videtur confirmari. Nam quae esset causa, cur is restituendis aureis consularibus abstineret? Quod restituendis reip. aeneis abstinuit, causam puto, quod hi tritos, et cuivis ponderi proprios habuere typos, quos restituere operae pretium non videbatur. III. Cum nullus hactenus repertus sit familiae cujuspiam numus restitutus, cujus non etiam archetypon exstet, parum jam spei adfulget, fore ut familiarum series justis amplius accessionibus possit locupletari. IV. Ex omni agmine numorum familiarum, quos Goltzii ubertas sibi uni cognitos in apricum protulit, nullus est numus restitutus nobis non cognitus; nullus etiam hactenus emersit numus restitutus, cujus archetypon solus thesaurus Goltzianus sufficeret. Mirum istud videatur, sed tamen possumus veram causam divinare. Ad fingendos restitutos animum non reflexerit, archetypa vero nunquam ipse poterit suppeditare, quod numi ab eo solo hactenus conspecti fere ad unum omnes in fictitiis sunt habendi.

CAPVT XVIII.

Chronologia numorum familiarum.

Posse universam hanc seriem in aliquem temporum ordinem, misso trito illo ac ignavo alphabetico, tribuere, optavimus saepe, sed nonnisi intra vota stetimus. Destituuntur nimirum notis chronologicis, quae, ut in multis imperatorum numis, multis etiam Graecis, temporis rationem docent. Quod unum superest, ex typis, aliisque nonnullis causis generalia quaedam praecepta possumus conficere, quae etsi ad numos singulos non magnopere valent, aliquid tamen lucis universae rei monetariae, qualis stante rep. fuit, impertiuntur. En ejus, quatenus iri potest, breve tentamen.

I. Omnium antiquissimi sunt, in quorum antica est: Caput Palladis galeatum alatum addito X, in aversa: nomen familiae addito ROMA, typus: Dioscuri equites.

His typis fuisse monetam argenteam consularem, cum ea primum feriri coepit, alias dixi, a) et cum nondum familiarum illi nomina inscribi consuevere. Hic mos cum primum stabiliri coepit, cujus epocha incerta, retenti tum adhuc typi veteris rationis, in quibus deinceps aliquid semper fuit immutatum, donec denarii veteres cum recentioribus collati penitus dissiderent.

II. His proxime succedunt, in quibus manent priora omnia, nisi quod vice Dioscurorum compareant numina varia, ut Victoria, Iuppiter fulminator, Pallas, Apollo, Diana, aliique, atque hi in bigis, trigis, quadrigis, plerumque citis, raro lentis.

Denarii cum his typis vetustiorem etiam fabricam produnt, et universim *bigati* dicti sunt, ut quinarii *victoriati*, nam multo frequentius bigas illis impressas videas, quam aut trigas, aut quadrigas. Fuisse bigatos jam olim in vetere moneta habitos, docet Tacitus: b) *Pecuniam probant veterem, et diu notam, serratos, bigatosque.* Etiam Plinius vetustiores argenteos numos *bigatos*, *quadrigatosque* appellat. c) Anno V. C. 538 mox post cladem Cannensem, cum de permutandis captivis ageretur, petiit Hannibal in capita Romana CCC,

a) Sect. I. c. V. b) de morib. Germ. c. 3. c) L. XXXIII. § 13.

numos *quadrigatos*, [a]) et eodem anno L. Bantio Nolano numerati ſunt D. *bigati.* [b]) Raro in numo antiquioris fabricae alius eſt averſae typus. In denario pervetuſto gentis Pompeiae Fauſtulus paſtor geminos a lupa nutritos obſervans averſae typum facit.

III. Quemadmodum caput Palladis galeatum alatum, nota denarii X vel XVI, bigae vel quadrigae, adſcriptum ROMA, cum haec omnia in uno eodemque denario habentur, numum eſſe perantiquum ſine dubio teſtantur, ſic tamen eadem ſeorſim ſumpta denariis multo etiam ſerius cuſis inhaerent. Sic denarii M. et C. Metellorum, quos certum eſt, ſaeculo urbis conditae VII. jam utcunque provecto ſignatos, in averſa habent decus huic genti ab elephantis petitum, denarius gentis Didiae militem vite caſtigatum, denarius Porciae imaginem civis provocantis, et tamen horum omnium antica veteris tota rationis eſt. Caput Palladis galeatum alatum adhuc exſtat in denario Sullae dictatoris. Omnia tamen haec vetuſtatis indicia, caput dictum Palladis, nota denarii, vox ROMA, et bigae ſic fictae paullo poſt hunc dictatorem, aut ſaltem vergente ad finem ſaeculo VII. ex moneta fuere depulſa. E converſo nonnunquam etiam in denariis ſat antiquis pro capite Palladis eſt caput alterius numinis. Ita denarii Scipionis Aſiagenis, qui haud dubie cuſi ſunt circa annum V. C. 564, habent caput Iovis, numi Metellorum, quos modo citavi, aliquanto ſerius cuſi, alii caput Palladis, alii caput dei juvenis.

IV. Perantiquus eſt etiam modus ſcribendorum nominum ſic, ut in antica exaretur cognomen, in averſa praenomen, et nomen gentilicium. Etiam hic modus circum tempora exeuntis reip. deſiit.

V. Numi ſerrati locum quaſi medium inter initia ſignatae monetae argenteae, et finem reip. obtinent. Dixi capite XVI., horum certos vetuſtiſsimos deberi anno V. C. 564, noviſsimos paullo poſt annum 655 cuſos.

VI. Eandem fere ſedem ſibi poſtulant numi, variantibus literis ſolitariis, notis arithmeticis, minutis ſigillis onuſti. Hos modos neque principia ſignati argenti tulerunt, neque facile amplius extrema reip. tempora.

VII. Addita nominibus magiſtratus dignitas, ut: IIIVIR, vel modus typos inſcriptione juvandi, ut: SALVS additum capiti Salutis, recentiorum temporum inventum eſt. Simplicitas ut in moribus, ſic et in numis certum eſt antiquitatis criterium, neque in Romanis ſolum, ſed et Graecis. In antiquiſsimis nulla eſt inſcriptionis copia, nullus titulorum faſtus, nulla typorum confuſio. Confer, ſi lubet, primos regum Syriae, et paſsim urbium Graecarum numos cum poſtremis, et idem in his, quod in Romanis, diſcrimen ſeſe offeret.

VIII. Circum tempora Sullae magiſtratus rei monetariae praefecti, ſaltem frequentius, miſsis veteribus et communibus typis coeperunt adhibere privatos, commemorando decora avita, aut initia gentis, et proponendo numi-

a) Liv. L. XXII. c. 52. b) Liv. L. XXIII. c. 15.

na, quae impenſius obſervabant. Atque juxta hanc legem moneta deinceps feriri perrexit, donec ſub imperatoribus illapſa adulatio et ſervitus typos potiſsimum imperarent.

Hae leges in conſilium vocatae iſtud ſaltem praeſtabunt, ut judicare commode poſsis, qui numi primae, mediae, infimae aetati intra terminos ſignati primum argenti, et incipientis imperii debeantur, quas ſi diligentius obſervaſſent artis noſtrae magiſtri, certius ſaepe de iis judicaſſent, et parcius ab iis in adſignanda aetate eſſet peccatum.

CAPVT XIX.

De auctoribus, qui numos familiarum illuſtrarunt.

Vtilitas, quam familiarum numi ad rei Romanae intelligentiam conferunt, tum et voluptas, quae in iis contemplandis percipitur, pridem invitavit viros eruditos, ut, quotquot nanciſci poterant, in unum conferrent, et aeri inciſos publice proponerent. Neque fere alia eſt numorum veterum ſeries contentiore eruditorum ſtudio illuſtrata dicam, an vexata? Praetereo eorum conatus, qui, ut occaſio, aut inſtitutum tulere, in nonnullos ſunt commentati, quales fuere Sebaſtianus Erizzo, Pighius in Annalibus Romanorum, Spanhemius in magnae molis opere de Vſu et Praeſtantia numorum, Perizonius in ſuis ad Morellium epiſtolis, et nonnulli alii. Eos tantum commemoro, qui ex propoſito colligendis omnibus, explicandisque his numis operam dederunt, quorum hactenus habemus quatuor, quos ſecundum aetatem additis ad ſingulos meis judiciis proponam.

HVBERTVS GOLTZIVS. *Faſti magiſtratuum, et triumphorum Rom. ab urbe condita ad Auguſti obitum etc. Brugis Flandrorum 1566, itcrum Antwerpiae 1708 in fol.*

Quae ſit operibus Goltzii generatim, ac privatim praeſenti habenda fides, dixi in Prolegomenis generalibus capite XXII. ſub initium.

FVLVIVS VRSINVS. *Familiae Romanae, quae reperiuntur in antiquis numismatibus ab urbe condita ad tempora D. Auguſti. Romae 1577. in fol.*

Opus Scaligero, et Spanhemio jure dictum aureum, et divinum, nimirum quale a tantae eruditionis viro debebat exſpectari. Modum, quem is in diſpo-

nendis explicandisque familiarum numis tenuit, ſedulo retinuere poſteri, atque iidem pauca ſcitu digna attulere, quae non ante a ſummo hoc viro fuiſſent praemanſa. Vellem tamen, non pauca abſurda ac frivola abeſſent, quae praeclarum hoc opus dedecorant. Raris jam ejus exemplis, alteris illud typis CAROLVS PATINVS reſtituendum curavit Pariſiis 1663 additis modicis ſuis obſervationibus, numisque, qui Vrſinum fugerunt.

IOANNES VAILLANTIVS. *Numi antiqui familiarum Romanarum perpetuis interpretationibus illuſtrati. Amſtelaedami 1703. Tom. II. in 4.*

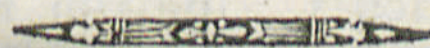
Cui non cognita praeclari hujus viri in univerſam rem numismaticam merita? Sed et cognita ejus in omni fere argumento peccata, quae ſi in praeſente opere magis quam in aliis gravia ſunt, et cumulata, in cauſa fuit, quod feſtinare lucubrationes juſſerat metus, ne praeverteretur a Morellio eundem laborem meditante. Vide praefationem Havercampi ad familias Morellii. Non in alio magis opere tot videas congeſtas, coacervatasque conjecturas, inanes plerumque, ac debili, nullove fundamento nixas. In hoc inſtituto quod fuerit ejus conſilium, perverſum ſane ac inficetum, partim ſupra capite VIII. expoſui. Accedit, quod, ubi ubi poterat, Pighium compilat, raro correctis ejus peccatis in numorum explicatione admiſsis, tum quod Goltzianos nullo diſcrimine perinde ac probiſsimos in conſortium admittit. Addunt infelici operi coronidem iconismi infideles, et longe ſaepe ab archetyporum habitu aberrantes. Non auderem ſic de viro tot ab arte noſtra palmis nobili judicare, niſi viderem, easdem querimonias ſingulis fere paginis ab Havercampo inculcari. Quid quod et teſtatur Bandurius, plerosque negare, Vaillantium iis artibus, quae in antiquario requiruntur, ad enarranda numismata acceſsiſſe. (Bibl. num.)

ANDREAS MORELLIVS. *Theſaurus Morellianus, ſive familiarum Romanarum numismata omnia. Commentario perpetuo illuſtravit* SIGEBERTVS HAVERCAMPVS. *Amſtelaedami in fol.*

Ex praegrandi hoc opere ſolae imagines aeri inciſae auctorem habent Morellium, ſed jam ab his maxima operi laus. Nam ſi fidem ſpectes, nullum in dilectu recepit, niſi quem vidit ipſe, aut ſaltem probavit Vrſinus, Goltzianis omnibus ſeorſim, et inter apocryphos editis. Sin adcurationem, nihil iconismis, ſi paucos demas, fidelius, ſic ut perinde ſit, hosne, an ipſos numos prae oculis habeas, dempto ſolo, quod illorum volumen ampliavit. Quos addere ipſe commentarios primum morbis, deinde morte praeventus non potuit, perfecit Havercampus. Ejus viri inſtitutum ejusmodi eſt: primum, quae Erizzus, Vrſinus, Vaillantius, Morellius, Perizonius, aliique in ſingulos numos commentati ſunt, retentis ipſis auctorum verbis reſtituit; ſuas deinde conjecturas liberali manu admetitur, easque longis veterum teſtimoniorum ambagibus utraque lingua recitatis firmat. Habes cauſam, cur opus iſtud in eam molem excreverit. Vaillantium quod perpetuo ſugillat, ut jure iſtud feciſſe videri poteſt, ſic culpandus certe, quod iisdem ſe peccatis, quae in Vail-

lantio reprehendit, perpetuo obligat. Male conjectavit Vaillantius, en tibi conjecturam aliam priore non multo praeſtabiliorem, ſic ut non magnopere aberraveris, ſi univerſum illud opus conjecturarum ſpecimen voles appellare. Lege, et experire. Ceterum opus iſtud cum habes, potes reliquis omnibus tuto carere. Nam iconismi et plenum ſiſtunt horum numorum catalogum, et numos cum affabre, tum ſancte ac religioſe depictos, ipſi vero commentarii omnia ea, quae praecedentes antiquarii de ſingulis numis ſeu recte, ſeu perperam judicavere.

CAPVT XX.

Inſtitutum auctoris.

Paucis ſic habeto. Brevitatem ſectari placuit. Eam non modo ſuaſit ratio operis omnes numorum claſſes complexi, ſed et ipſi hujus claſsis numi iſtud poſtulare viſi, qui plura continent incerta, et ambigua, quam quae nullo adverſante poſsint adfirmari. Quae vero voluptas aut ſcribentis, aut deinde legentis, cum ad prolixae diſputationis finem ventum eſt, eſſe aeque incertum, ac dudum? Habet iſtud omnis ars humana, ut plura ſint, quae neſcimus, quam quae ſcimus, et qui ſapit, dabit operam, non ut omnia explanet, ſed ut plura, reliqua relinquat poſteris, qui forte novorum ope ſubſidiorum ea expedient, aut nobiscum ignorabunt. Hoc ſane conſilio ad ſcribendum appellet animum, cui turpes videntur nugae difficiles, et ſtultus labor ineptiarum. Interea dum brevitati conſului, operam dedi, ne qua intercidere paterer, quae cognitu eſſent digna, vel quae utilia ab iis, qui praeceſſere, ſunt obſervata.

In enarrandis numis ordinem ſervavi alphabeticum gentium, quem primus intulit Vrſinus, quoque opportunior alter obtineri vix poterit. Inter gentes ipſas numi iterum pro alphabetico cognominum ordine diſpoſiti ſunt, cum is commode adhiberi potuit.

Gentes, et familias ex coloniarum, et municipiorum moneta cognitas, etſi eas in ſyllabum ſuum receperint Patinus, Vaillantius, Morellius, negligendas duxi. Magiſtratus enim municipa-

les, etſi gentibus Romanis homonymi, vix tamen ad eas pertinuere, ut dictum in tractatu de Coloniis Vol. IV. p. 482. Proconſules, praetores, provinciarum quaeſtores, quos pecunia peregrina ſiſtit, cum ſaltem aliquamdiu ſub imperatoribus ex unis fere gentibus Romanis capti fuerint, inter gentes, ad quas ſpectant, indicavi quidem, ſed plerumque in moneta ejus urbis, ex qua prodivere, explicavi. Iſti tamen inſtituto non ultra Domitiani imperium inhaeſi. Nam cum deinceps provinciarum regimen multo frequentius, ac antea demandatum fuerit peregrinis in civitatis et honorum communionem adſcitis, difficile jam eſt, atque intutum, hos, et vere Romanae proſapiae homines diſcernere. Familiarum numos uni Goltzio cognitos vetere meo inſtituto omnes aſpernor; ſuis tamen locis monere non negligo, ſi qua ex numis gens ab eo fuit intruſa, ne quid a me per incuriam praetermiſſum deſideret lector.

Denarios Bruti, Caſsii, Sex. Pompeji, IIIvirorum M. Antonii, et Lepidi, quoniam viri hi inter Iulii Caeſaris, et Auguſti tempora ſummo in republica loco ſtetere, et numorum, quos nomine ſuo ſignavere, argumenta hiſtoriam Caeſarum eximie illuſtrant, poſt numos Caeſaris dictatoris collocare, explicareque opportunius eſt viſum.

Singulis etiam numis ſui adjeci meriti ſtatum, ſic ut ſecundum notas jam paſsim receptas litera R indicet, numum eſſe rarum, RR. magis rarum, et ſic deinceps, litera autem C, numum eſſe communem, et obvium.

NVMI FAMILIARVM

DESCRIPTI, EXPLICATIQVE.

Praemonendum, quoniam hujus classis numos fere omnes ex Morellii Thesauro cepi, deinceps tum tantum musei me facturum mentionem, cum quis numus deest in Morellio, et aliunde petitus fuit.

ABVRIA.

Gens plebeja. Habemus in numis Caium et Marcum. Cognomen utrique, ut numi eloquuntur, GEM., quod Pighius, eumque secuti alii explent legendo GEM*inus*, sed nulla certa auctoritate.

GEM. *Caput Palladis galeatum alatum, juxta* X.

M. ABVRI. *Sol togatus capite radiato in citis quadrigis d. scuticam, infra* ROMA. AR. C.

Caput Herculis, pone 3 globuli.

M. ABVRI. M. F. GEM. *Prora navis, 3 globuli, infra* ROMA. AE. III. C.

* * *

GEM. *Caput Palladis galeatum alatum, juxta* X.

C. ABVRI. *Mars d. tropaeum, s. hastam cum clypeo tenens in citis quadrigis, infra* ROMA. AR. C.

Caput Herculis, pone 3 globuli. In alio: *Caput Mercurii, pone 2 globuli.*

C. ABVRI. GEM. *Prora navis, tres globuli, infra* ROMA. In alio: *2 globuli.* AE. III. C.

Typi aversae in denariis facile cul-

tum ſive Soli ſive Marti praeſtitum indicant, etſi ignota ejus cauſa. Vtrum recte conjecerit Pighius, qui in utroque typo adluſionem ad nomen *Aburius* videt, ductum a vetere *aburendo* pro *amburendo*, quod praeſtant et ſol, et ardens Martis aſtrum, [a]) dubitare licebit.

ACCOLEIA.

Gens fere tantum ex ſequente denario cognita.

P. ACCOLEIVS. LARISCOLVS. *Caput muliebre.*

Tres virgines adverſae ſtantes in arbores mutantur. AR. C.

Averſa omnium conſenſu proponit tres Phaethontis ſorores, quas fabula dixit fratris perempti deſiderio mutatas in populos. At videtur Accoleius noſter alteram ſecutus famam, quae abiiſſe eas in larices adſeruerit, ac propterea legiſſe argumentum, quod ad cognomen *Lariſcoli* adluderet, haud dubie ductum a *laricibus colendis*. Nimirum in cauſis mythologiae ſaepe variatum a veteribus. Ipſe Virgilius alibi dixit mutatas fuiſſe in populos, [b]) alibi in alnos. [c])

ACILIA.

Fuere Acilii cognomine *Aviolae*, *Balbi*, *Glabriones*, quorum duo poſteriores propter obitum tribunatum plebis certo plebeii. Sed Herodianus de ſui temporis Glabrione memorat: [d]) fuiſſe eum omnium patriciorum nobiliſsimum, ut qui genus ſuum ab Aenea Veneris et Anchiſae filio deduxerat. Et in eandem ſententiam Auſonius: [e])

Stemmate nobilium deducitum nomen avorum
Glabrio Aquilini, Dardana progenies.

* * *

Balbus.

BALBVS. *Caput Palladis alatum, prae quo* X, *infra* ROMA, *omnia intra lauream.*

MV. ACILI. *Iuppiter d. fulmen, ſ. ſceptrum tenens in citis quadrigis Victoria eas moderante, in area clypeus.* AR. R.

* * *

Acilii incerti.

M. ACILIVS. M. F. *Caput Palladis alatum, pone* X.

ROMA. *Vir nudus in lentis bigis d. clavam, ſ. tropaeum.* AR. C.

---

a) Ann. T. II. p. 278 et 308. b) Aen. X. 190. c) Ecl. VI. 63. d) in Pertinace. e) de profeſſ. Burdeg.

Vtrumque M in his denariis explendum *Manius*, non *Marcus* cenfet Havercampus, quoniam, ut ait, ex Aciliis nullus Marci nomine infignitus reperitur. Verum hoc ipfum eft, quod quaeritur. Sane cum Acilios variis cognominibus vel unus offerat Livius, nefcio, cur aliis cognomen Marci negandum fit.

* * *

SALVTIS. *Caput muliebre laureatum.*

MV. ACILIVS. IIIVIR. VALETV. *Mulier ftans d. ferpentem tenet, f. columellae innititur.* AR. C.

Offert antica caput Salutis, cui a C. Iunio Bubulco votum templum, locatum, et dedicatum narrat Livius, [a]) quod ftetiffe in regione VI. tradit Victor. At in varias fententias eruditos diftraxit vox VALETV. partis averfae. Onuphrius totam epigraphen conjungendo IIIVIR*os* VALE*tudinis* TV*endae* hactenus in re Romana ignotos produxit.[b]) Eodem pertinet Patini IIIVIR. VALETV*dinarius*. Melius Vrfinus, aliique proponi deam *Valetudinem* cenfuere; nempe ut in numis Aquillii eft IIIVIR. VIRTVS, ita hic IIIVIR. VALETV*do*. Deam hoc nomine unus forte Martianus Capella prodidit: [c]) *venit ex altera Fortuna et Valetudo, Favorque.* At quod deinde inter Salutem et Valetudinem difcrimen? Novi, valetudinem in utramque a Latinis partem acceptam, in bonam malamque, at eodem modo, quo in hoc denario effictam videmus Valetudinem, nempe quae ferpentem manu tractat, fingitur Graecorum Ὑγιεια, quae pafsim Romanis *Salus* dicitur. Neque vero etiam utramque diftinguunt numi Augufti, in quorum aliis, quos ad annum V. C. 738 recenfebo, legitur: *pro falute Caefaris*, in aliis: *pro valetudine Caefaris.*

His Salutis et Valetudinis typis non obfcure videtur adludi ad nomen *Acilius*, nempe Graecis ἀκεομαι, Ionice ἀκειομαι, *mederi* fignificat. Et fuit hic typus genti Aciliae adhuc Claudii aetate proprius; nam in numis Agrippinae Corinthi fignatis cum epigraphe: MV. ACIL. IIVIR. exhibetur item Hygia ftans, five hic IIvir ex ipfa Aciliorum gente fuit, quod vix verifimile, five cum nomine Acilii obfervantiae in hanc gentem caufa etiam fymbolum gentis recepit. Havercampum, qui olim hunc Acilium IIIvirum facris aedibus reficiendis conftituit, vide femetipfum ferius retractantem. [d])

* * *

M. ACILI. ROMA cum unciarum notis in aeneis. RR.

* * *

Aeneum alium a Morellio citatum: *Caput Iani.*

MV. ACILI. Q. *intra coronam*, non effe numum Romanum, fed verifimilius Panormi, in hujus Siculae urbis moneta diximus.

* * *

Glabrio.

Hujus nomen in moneta Romana, fi Goltzianam demas, non exprimitur, proditur tamen in numo commatis pere-

a) L. IX. c. 43, et L. X. c. 1. b) de Civit. Rom. c) de Nupt. Philol. L. I. d) pap. 639.

grini; M. ACILIVS. GLABRIO. PROCOS., quem vide descriptum in numis Augusti ad annum V. C. 729.

* * *

Aviola.

Proditur hic proconsulis addito, vel dissimulato titulo in moneta Ephesi et Smyrnae, quam vide. Proditur etiam C. Aviola vir illustris gentis Siliae in binis tabulis aeneis, quas restituit Morcellus. [a])

AEBVTIA.

Aebutii IIviri in numis coloniarum Caesaraugustae Tarraconensis, et Corinthi Achaiae, quos ex meo instituto negligo.

AELIA, ALLIA.

Plebeja. Cognomina numi certi offerunt *Balam*, *Lamiam*, *Paetum*, *Sejanum*.

* * *

Bala.

BALA. *Caput muliebre, juxta litera alphabeti.*

C. ALLI. *Diana in citis cervorum bigis d. facem, s. hastam, infra bigas cicada, delphinus, gryphus, ancora etc., omnia intra lauream.* AR. C.

Vna fere omnium est sententia, unam eandemque esse gentem *Aeliam*, *Ailiam*, *Alliam*, quo ex judicio non dubitant numos inscriptos ALLI. genti Aeliae tribuere. Tamen non satis idoneis istud argumentis adseritur. Magis controversa vox BALA. Vaillantius rationibus sane infirmis explet BALA*rus*. Hoc reprobato Havercampus legit BALA*tro*. Neuter rationem adfert, cur producendum esse vocabulum existimet, et non *Bala* per se efficere cognomen possit perinde ac *Buca*, *Cinna*, *Galba*. Sane Alexander I. Syriae rex dictus fuit *Bala*, cui sententiae quid repugnet, non video, et mecum sentit Liebeus. [b])

* * *

Caput Palladis alatum.

C. AL. *Dioscuri equites*, infra ROMA. AR. C.

Eidem Allio vel Aelio denarium hunc tribuunt eruditi. Res minus certa, nam AL. varie legi potest.

* * *

Lamia.

Aelios Lamias descendere a vetusto Lamo Formiarum olim tyranno docuit Horatius. [c])

Q. AELIVS. L. F. LAMIA. IIIVIR. A. A. A. F. F. in numis aeneis I. formae Augusti. C.

LAMIA. SILIVS. ANNIVS in aeneis III. formae, qui prioribus sunt coaevi. C.

---

a) de Stilo inscr. num. 314. 315. b) Goth. num. p. 215. c) L. III. Od. 17.

* * *

Paetus.

Caput Palladis alatum, *pone* X. P. PAETVS. *Dioscuri equites*, *infra* ROMA. AR. R.

* * *

Sejanus.

L. AELIO. SEIANO. COS. in numo Bilbilis Tarraconensis cum capite Tiberii, quo de numo agetur in moneta hujus Augusti ad annum V. C. 784.

AEMILIA.

Patricia, et insignibus factis inclyta testibus etiam numis. Cognomina in his: *Buca*, *Lepidus*, *Paullus*, *Scaurus*.

* * *

Buca.

L. BVCA. *Caput Veneris.*
Diana adstante Victoria palmifera ad virum humi super strato dormientem descendit. (Morelli, Mus. Caes.) AR. RRR.

Caput Veneris, *prae quo globus.*
Eadem adversa. (Morelli in Cornelia Tab. IV. lit. B.) AR. RRR.

Numum utrumque, quem separavit Morellius, conjunxi, geminum plane, nisi quod in posteriore deest epigraphe, et abundat globus. Horum priorem pridem edidit Morellius, a) et explicavit erudite secutus indicium Plutarchi narrantis: (in Sulla.) *Dicitur etiam Sullae in somniis se obtulisse dea, quam ex disciplina Cappadocum Romani colunt, sive ea Luna, sive Minerva, sive Bellona sit. Haec Sullae visa est adsistere, et fulmen tradere, jussisseque singulis nominatis inimicis ejus ferire. Illi icti concidere, atque e medio dilabi. Hoc ostento erectus narrat id postridie collegae, ac Romam pergit.* Factum istud V. C. 671, quando is ex Campania urbi imminebat. Haec olim a praestante Morellio tradita probata etiam fuere Havercampo, qui addit praeterea, cusum fuisse a L. Buca, qui quaestor fuit sub Sulla, pater autem filii cognominis, qui IIIIvir monetalis sub I. Caesare in numis, quos mox citabimus, proditur. Verum idem in numi alterius explicatu fastiditis prioribus Perizonii sententiam amplectitur negantis, praetensum Sullae somnium in his denariis exhiberi, quia, ait, L. Bucam non reperimus in numis, nisi tempore Caesaris dictatoris, sub quo ille IIIIvir monetalis fuit. At vero sub Caesare, maximo Sullae inimico, minime videri probabile, voluisse hunc hominem, qui Caesaris ipsius titulos et decora (caput Veneris et globum) in numis exprimit, gloriosum quoddam Sullae somnium ad memoriam posteritatis propagare. Instanti, incertum tum esse, utrum hic L. Buca idem sit, qui ille Caesarianus, respondet, esse probabile, eundem esse, quamdiu non reperitur atque ostenditur alius monetalis ejusdem plane nominis. Haec Perizonius. b) Apparet, universam

a) Specim. p. 236. b) de Num. cons. p. m. 560.

quaeſtionem eo redire, ſitne L. BVCA numi praeſentis idem cum L. BVCA. IIIIVIRo in numis Caeſaris. Sin idem, vicerit cauſam Perizonius; ſin vetuſtior aliquis, cauſa facile cadet. At quam infirmum eſt viri eruditi argumentum, exhiberi ſibi cupientis alium retrorſum hoc nomine IIIvirum monetalem. An ergo, ut vel uno exemplo utar, numi omnes C. Marcii Cenſorini nomine inſcripti, erunt ejus, quem ſub Auguſto conſtat fuiſſe IIIvirum, quoniam alius ejusdem nominis non reperitur? Quis in ea inſcriptionis parſimonia, qua numi conſulares laborant, facile aut aetatem numi, aut quis fuerit is, qui inſcriptus legitur, an IIIvir monetalis, an quaeſtor, an aedilis, enucleabit? At enim, inquit, ſunt in his numis decora Caeſaris, caput Veneris, et globus. Minus haec commode. Sane globi explicatus eſt ambiguus, atque is abeſt etiam in horum numorum uno; at Venerem ut Caeſari, ſic et Sullae fuiſſe familiarem, in hujus numis copioſe videbimus. Ergo cum numi thema tam belle cum Plutarchi narratione conſpiret, non credo, arceſſendum explicatum alium a Morelliano diverſum, atque omnium minime illum, quem ipſe denique ſufficit. Hunc Sullae typum praeclare illuſtrat teſtimonium Velleii Morellio praeteritum, ſcribentis: [a]) *Poſt victoriam, qua deſcendens montem Tifata cum C. Norbano concurrerat Sulla, grates Dianae, cujus numini regio illa ſacrata eſt, ſolvit, aquas ſalubritate medendisque corporibus nobiles, agrosque omnes addixit deae. Hujus gratae religionis memoriam et inſcriptio templi affixa poſti hodieque, et tabula teſtatur aerea intra aedem.* Horum agrorum modum a Sulla definitum ſerius ab Auguſto, iterum a Veſpaſiano ordinatum fuiſſe, docet nobile marmor apud Donium: [b])

IMP. CAESAR. VESPASIANVS AVG. COS. VIII. FINES. LOCOR. DICATOR. DIANAE. TIFATINAE CORNELIO. SVLLA. EX. FORMA DIVI. AVG. RESTITVIT

Addendum adhuc videtur, quod de Sulla narrat Plutarchus, [c]) ab eo monitum Lucullum, nihil perinde firmum ut ducat, quam quod ſecundum quietem ei praecipit deus. Stratum, cui Sulla incumbit, perperam Vaillantius literas Punicas, aut ignotas putat.

Iuvat hoc loco mirari commentatores noſtros in explicandis familiarum numis nequaquam difficiles ac moroſos. Sane ut vidimus, Havercampus, qui antea hunc L. Bucam quaeſtorem Sullae, et IIIIviri partem confidenter conſtituerat, repente numum intra Caeſaris imperium cogit. Si ſolida olim docuit, cur tam facile deſerit, ſin intuta, quorſum tanta confidentia? Liquet ab hoc uno exemplo (neque enim lubet in ſingulis agere cenſorem) quae ſaepe fides ſit habenda Vaillantio, aut Havercampo, cum quae maxime ambigua ſunt, incerta, fluctuantia, velut certa et explorata obtrudunt, et continuo ex tripode

a) L. II. c. 25. b) Inſcr. ant. Cl. I. n. 41. c) in Sulla p. m. 454.

pronunciant, quae numi aetas, quis ille, cujus nomen proditur, quo insignis magistratu numum ferierit, quarum praestigiarum exempla singulae fere eorum paginae offerunt. Sed de hoc argumento plura scripseram in prolegomenis.

* * *

Caput I. Caesaris.

L. BVCA. — L. AEMILIVS. BVCA. — L. AEMILIVS. BVCA. IIIIVIR. typis ad I. Caesarem pertinentibus, quorum praecipuos in hujus moneta descriptos vide.

PAXS. *Caput muliebre.*

L. AEMILIVS. BVCA. IIIIVIR. *Duae dexterae junctae.* Quin. RR.

* * *

Lepidus.

Lepidorum denarii insignes propter commemorata in his facta gentis domestica.

Caput muliebre.

M. LEPIDVS. AN. XV. PR. H. O. C. S. *Eques lento gressu s. tropaeum gestat.* AR. RR.

Memorabilis epigraphes sensus est: M. LEPIDVS. ANnorum XV. PRaetextatus Hostem Occidit, Civem Servavit. Eam Valerius Maximus paene ad verbum reddit: [a]) *Aemilius Lepidus puer etiam tum progressus in aciem hostem interemit, civem servavit. Cujus tam memorabilis operis index est in Capitolio statua bullata et incincta praetexta S. C. posita.* Simile factum, praemiumque jam regum temporibus reperit Macrobius. Narrat is, [b]) Tarquinium Priscum de victis Sabinis triumphasse, *quo bello*, addit, *filium suum annos XIV. natum, quod hostem manu percusserat, et pro concione laudavit, et bulla aurea, praetextaque donavit, insigniens puerum ultra annos fortem praemiis virilitatis et honoris. Nam sicut praetexta magistratuum, ita bulla gestamen erat triumphantium, quam in triumpho prae se gerebant, inclusis intra eam remediis, quae crederent adversus invidiam valentissima. Hinc deductus mos, ut praetexta, et bulla in usum puerorum nobilium usurparentur etc.* In horum denariorum parte antica nonnunquam additur corona querna, decus servati civis. Tamen tuto adfirmari nequit, quis fuerit hic puer Lepidus tam praeclari facti auctor.

* * *

ALEXANDREA. *Caput muliebre turritum.*

M. LEPIDVS. PONT. MAX. TVTOR. REG. S. C. *Lepidus togatus stans regi togato adstanti et d. hastam tenenti diadema imponit.* AR. R.

In denario musei Caesarei legitur: ALEXSANDREA, et PONF. pro solito PONT.

Insigne hujus numi argumentum rursus explicat Valerius Maximus: [c]) *cum Ptolemaeus rex tutorem populum R. filio reliquisset, senatus M. Aemilium Lepidum Pont. Max. bis consulem ad pueri tutelam gerendam Alexandriam misit.* Apertius Iustinus: [d]) *Morte regis legatos Alexandrini ad Romanos misere orantes, ut tu-*

a) L. III. c. 1. n. 1. b) Saturn. L. II. c. 6. c) L. VI. c. VI. n. 1. d) L. XXX. c. 2. 3.

telam pupilli suſciperent, tuerenturque regnum Aegypti. - - - Mittitur et M. Lepidus in Aegyptum, qui tutorio nomine regnum pupilli adminiſtret. Idem factum exempli cauſa memorat Tacitus: [a]) *exemplo, quo majores M. Lepidum Ptolemaei liberis tutorem in Aegyptum miſerant.* Rem illuſtrem, atque tot tamque claris teſtibus confirmatam mirum profecto tam ſpiſsis ſeptam tenebris, ut quis fuerit hic Ptolemaeus, cui Lepidus datus tutor, nondum perſpicue ſit explicatum, cujus ambigui cauſa jure auctorum veterum negligentiae tribuitur, male poſteritati, in cujus commodum ſcripſere, conſulentium, cum tot numero Ptolemaeos, quod plerumque factum, ne minimum quidem diſtinguerent. Vſſerius, eumque ſecuti alii plerique patrem pupilli cenſent fuiſſe Ptolemaeum IV. Philopatora, pupillum, quem denarius hic ſiſtit, Ptolemaeum V. Epiphanem. At Pighius miſſum a ſenatu Lepidum conjicit, qui Ptolemaei V. Epiphanis filios Ptolemaeum VI. Philometora, et Ptolemaeum VII. Phyſcona tutaretur, quorum per immaturam aetatem Aegyptiorum res perditum, et Syrorum, quod nolebant Romani, auctum ibant. [b]) Cauſam repetit ab hoc ipſo denario, et Val. Maximo, a quibus Lepidus noſter, quo tempore regis pueri tutelam ſuſcepit, dicitur pontifex maximus, et conſul iterum, qui tamen nonniſi compluribus poſt Philopatoris mortem annis utramque hanc dignitatem eſt adeptus. Mortuus eſt Philopator V. C. 550, Lepidus in locum C. Servilii Gemini dicitur pontifex maximus V. C. 574, [c]) conſul II. V. C. 578. Vnus viro erudito ſcrupulus haeret, quod Val. Maximo unus duntaxat rex puer memoratur, quo permiſſum ſibi putat librariorum culpam modeſte ſuſpicari, ſcriptumque forte *filiis* pro *filio*. En viri praeſtantis ſententiam, ſed quam graviſsima alia argumenta manifeſte evertunt. Omitto leviora, quae opponi poſſunt, non, quod cenſet Pighius, ſenatum ſuapte tutelam puerorum ſuſcepiſſe, ſed, ut prodidit Val. Maximus, ex teſtamento patris, ut Iuſtinus, petentibus Alexandrinis. Ad haec memorantur a veteribus tutores filiorum Epiphanis Cleopatra mater, Eulaius, Lenaeus, [d]) atque inter haec nihil de praeſtita a Romanis tutela. Quod ſi errorem ſuſpicatur in Val. Maximo filium unum pro binis prodente, neceſſe erit culpare quoque Iuſtinum, unicum etiam pupillum prodentem. At maxime fallitur Pighius, quod revera cenſuerat, propter mentionem pontificatus maximi, quem multis ſerius annis Lepidus adivit, dictam quoque tutelam differendam. Etenim luculento alio teſtimonio facile ptobaverim, non fuiſſe Lepidum, neque eſſe potuiſſe hoc magiſtratu inſignem jam tum, cum pupilli cauſa in Aegyptum profectus eſt. En verba Livii capta ex ejus epitome: [e]) *P. Licinius Craſſus, cum idem pontifex maximus eſſet, quod nunquam antea factum fuerat, extra Italiam profectus, praelio victus et interemptus eſt.* Factum iſtud V. C. 623, in bello a Romanis

a) Ann. II. c. 67. b) Annal. T. II. p. 403. c) Livius L. XL. c. 42. d) Frölich Ann. Syr. ad ann. A. X. 173. ſeq. e) L. LIX.

cum Ariſtonico in Aſia geſto. Ergo ſi Lepidus, cum pontifex max. eſſet, tutorem in remota Aegypto egit, qua ratione Craſſus primus dici potuit in pontificatu maximo Italiam egreſſus? Sane jam olim, cum ambigeretur, ſitne Scipioni, an Craſſo bellum Africanum cum Hannibale mandandum, Craſſum, quod pontifex maximus eſſet, lex, quam Plutarchus θειον appellat, in urbe coercuit. [a]) Denique adverſatur Pighio Iuſtinus narrans, gratam fuiſſe Romanis legationem Alexandrinorum, cauſam belli adverſus Philippum V. Macedoniae regem quaerentibus, qui inſidiatus eis tempore belli Punici fuerat; quare, addit, *mittuntur legati, qui Antiocho et Philippo denuncient, regno Aegypti abſtineant. Mittitur et M. Lepidus in Aegyptum, qui tutorio nomine regnum pupilli adminiſtret.* [b]) Victus eſt apud Cynoſcephalas Philippus, et ad pacem adactus V. C. 557, ergo neceſſe eſt aliquot annis praeceſſiſſe legationem Alexandrinorum, quod tum belli cauſam cum Philippo quaerebant Romani. At Lepidus, ut diximus, nonniſi anno V. C. 574 pontificatum max. abſtulit.

At qua ratione, quo argumento maxime nititur Pighius, potuit cum in hoc denario, tum a Val. Maximo dici M. Lepidus ſimul pontifex max., ſimul tutor regis? Expediam. Quiscunque is fuit ex poſteris hujus Lepidi, qui inſignem hunc denarium feriundum curavit, ei propoſitum aliud non fuit, quam ut in gentis ſuae decus jactaret palam, eum, cui regis tutela commiſſa fuit, fuiſſe etiam honorifico ſummi pontificatus magiſtratu functum, etſi hic multo acceſsit ſerius. Quidni? an non et Cicero, [c]) et Appianus [d]) hi quoque προληπτικως ſunt locuti, cum adſeruere, a P. Scipione Naſica pont. max. perduellem Gracchum fuiſſe caeſum? Conſtat, Gracchum a Scipione caeſum V. C. 621, quo tempore pontificatum max. tenuit P. Licinius Craſſus, quo deinde biennio poſt in bello Ariſtonici interempto hic Scipio ejus ipſius virtutis cauſa, quam in Gracchanis his turbis exhibuerat, ſummum hunc honorem abſtulit, ut diſerte Vellejus. [e]) *) Illuſtre exemplum aliud ſuppeditat numus gentis Claudiae, in cujus averſa epigraphe: MARCELLVS. COS. QVINQ. typus:

---

a) Plut. in Fab. Max. b) L. XXX. c. 3. c) Catilin. Orat. I. c. 1. d) Bell. civ. L. I. c. 16. e) L. II. c. 3.

*) Quae de Scipione tum nondum pontifice max. dixeram, ſerius etiam a Pitiſco praeclare confirmata reperi. (Lex. T. II. p. 467) At enim προληπτικως locutus Plutarchus dici nequit, qui diſerte narrat, Naſicam per Gracchanas has turbas fuiſſe pontificem max. (in Ti. Gracch. c. ult.) Plutarchum ſatis coarguit teſtimonium Velleji, tum quod probaveram, ea tempeſtate Craſſum fuiſſe pontificem max., denique quod Cicero, etſi caeſum a Scipione pont. max. Gracchum adſerat, addat tamen: *privato*, quod de homine pontifice maximo dici vix poteſt. Non advertit hoc ſphalma Rualdum immitem Plutarchi Ariſtarchum.

Marcellus Iovi Feretrio ſpolia offerens. Conſtat, Marcellum ea obtuliſſe V. C. 532, at conſulem V. proceſsiſſe demum V. C. 546. Vt ergo in hoc numo TO COS. QVINQ. nequaquam referendum eſt ad tempus ejus facti, quod typus exhibet, ita neque in hoc, de quo agimus, denario inſcriptum PONT. MAX. ad tempus praeſtitae tutelae. Secundum Val. Maximum, qui Lepidum tutorem etiam conſulem II. facit, haec exteri regis tutela ſaltem in annum V. C. 579 erit differenda, quod anno hunc praecedente proceſsit conſul II., at tum vide, qua ratione cohaeſura ſint tempora.

Omnibus igitur expenſis ita illuſtre iſtud factum explicandum cenſeo, ſecutus praecipue Iuſtinum, plurimas ejus periſtaſes commemorantem. Moritur Ptolemaeus IV. Philopator V. C. 550, quo tempore et belli in Philippum cauſas quaeſivere Romani. Mittunt Alexandrini legatos, qui impuberi regi Ptolemaeo V. Epiphani tutorem a ſenatu peterent. Ejus rei cauſa in denarii antica proponitur genius Alexandriae iſtud ſibi beneficium expoſcentis. Gliſcit bellum cum Philippo, cui is V. C. 557 ſuccumbit. Tutela perfunctus Lepidus, quo anno, ignoratur, conſul I. procedit V. C. 567, pontificatum max. adit V. C. 574, conſul II. V. C. 578.

Genius Alexandriae urbis in Aegypto principis argumenti cauſa in anticam eſt vocatus. Scripti XS pro X exempla ex numis jam dedimus altius in Proleg. Cap. VII. § 3.

* * *

Caput muliebre velatum, in nonnullis juxta ſimpulum, et corona. M. LEPIDVS. AIMILIA. REF. S. C. *Baſilica Aemilia.* — Idem reſtitutus a Trajano — In denario muſei Caeſ. antica offert *caput muliebre laureatum velatum.* AR. RRR.

Non pauci veterum inſignis hujus ſubſtructionis meminere, quae vulgo *Baſilica Aemilia,* vel *Pauli* dicebatur. Ejus exſtruendae occaſionem dedit corruptela. Nam, ut narrat Plutarchus, [a]) inter eos, quos ingenti pecunia corruperat Caeſar, fuit etiam Paulus conſul, talentis argenti MD. in partes tractus, quo argento celebrem illam Baſilicam juxta forum loco Fulviae aedificavit, dedicavitque. Fuit autem L. Aemilius Paulus conſul V. C. 704. Ejus baſilicae meminit quoque Cicero. [b]) Is tamen opus nonniſi inchoatum vidit; nam dedicatum denique eſt a Paulo Aemilio Lepido prioris filio, aut certe conſanguineo in conſulatu ſuo ſuffecto V. C. 720, ut refert Dio. [c]) Maximum decus in Phrygiis columnis fuit, propter quas eam *mirabilem* dixit Plinius. [d]) Damnum paſſa bis refecta legitur, primum V. C. 740 docente Dione. [e]) Pauli porticum incendio abſumptam, ignemque ad Veſtae usque graſſatum - - - poſtea ſpecie quidem ab Aemilio, ad quem primi conditoris genus reciderat, re autem ab Auguſto, et Pauli amicis refectam. Iterum imperante Tiberio *Lepidus a ſenatu petivit, ut baſilicam Paulli, Aemilia monumenta,*

a) in Caeſare p. 722. b) ad Attic. L. IV. ep. 16. c) L. XLIX. c. 42. d) L. XXXVI. §. 24. e) L. LIV. c. 24.

propria pecunia firmaret, ornaretque, verba ſunt Taciti. [a]) Ceterum quae alia ad hanc baſilicam, ejusque in urbe ſitum, tum alias eodem nomine (nam plures produntur) pertinent, vide nitide explicata a cl. le Beau. [b])

De tempore, quo denarius hic ſit percuſſus, diſputatur ab eruditis. Perizonius eum in aetatem Tiberii, qua eam fuiſſe refectam ex Tacito docuimus, promovet. [c]) Melius Havercampus ad priorem ſub Auguſto reſtaurationem retrahit. Iam enim ſub extremos hujus annos deſierunt Romae feriri numi gentium nomine inſignes, moneta omni uni Caeſaris nomini reſervata. Favet etiam poſteriori huic ſententiae caput anticae, quod haud dubie Veſtae eſt. Nam cum in dicto incendio ignis ad usque templum Veſtae pervaſerit, probabile eſt, numum reſpicere et Veſtae aedes, et baſilicam ab Auguſto reſtitutas. Addo, magis Auguſti, quam Tiberii aevum ſapere archaismum AIMILIA.

* * *

ROMA. *Caput muliebre laureatum*, *pone* X.

NV. AEMILI. *Statua equeſtris d. haſtam tenens inſiſtit ponti*, *intra cujus tres arcus ſcriptum* LEP. AR. R.

Refert Plutarchus, pontem in Tiberi ſublicium, quo primus Ancus Marcius Ianiculum cum urbe conjunxit, multis poſt ſaeculis ab Aemilio quaeſtore factum lapideum. [d]) Ab hoc Aemilio is Aemilii nomen abſtulit. Quo anno opus poſitum ſit, neque Plutarchus, neque, quod norim, alius prodidit. Pighius Man. Aemilium Lepidum quaeſtorem anno V. C. 675 inſerit, atque tum conditum ab eo pontem. Qua iſtud auctoritate, ignoro; nam vades alios non citat, praeter Plutarchum, et denarium praeſentem. At Plutarchus neque annum quaeſturae, neque Aemilio huic fuiſſe praenomen Manii prodit, et Manius, quem numus offert, poterat eſſe unus ex poſteris ejus, qui operis architectus fuit. Cujus ſit ſtatua equeſtis partis averſae, dubitatur. Havercampus eſſe regis Anci conjicit, qui pontis veteris ſublicii fuit auctor. Denarius hic aetatis eſt mediae inter antiquiſsimos, et modi recentioris; nam non exhibet caput galeatum alatum, et ſiſtit tamen notam X, quam aetas Caeſaribus vicina ex numis jam exegit.

* * *

Paullus Lepidus.

Paullus et Lepidus ſingula fuerunt cognomen gentis Aemiliae. At habemus ex hiſtoricis etiam Paullum Aemilium Lepidum, ſic ut ejusdem gentis cognomen in praenomen ceſſerit. Si vera memorat Fulvius Vrſinus, [e]) *Paullus Lepidus adoptatus a patre M. Lepidi IIIviri fuit*, *et ex Aemilio Paullo Paullus Aemilius Lepidus dictus eſt.* Nimirum cum et adoptans et adoptatus ex eadem gente Aemilia eſſent, Paullus adoptatus Aemilianus dici non potuit, ſed ex ſuo Paulli cognomine praenomen fecit, dictusque adeo fuit Paullus Aemilius Lepidus. Veriſimile iſtud, ſed utinam accederet quoque auctoritas. Vrſino conſona ſcribit et Pighius. [f])

---

a) Ann. III. c. 72. b) B. L. T. XXIV. p. 205. c) de num. conſ. p. m. 560. d) in Numa p. m. 66. e) num. fam. in Aemilia. f) Ann. T. III. p. 495.

Quoniam Paullorum et Lepidorum magnum fuit inde a principio ſaeculi V. C. VIII. nomen, iique ipſi Caeſarum domui adfines, non alienum, horum gentem hoc loco aliquanto explicatius proponere, praecipue cum eo numi, quos explicatum imus, lucem mutuentur. In eo argumento erudite verſatus jam eſt Noriſius, [a]) etſi in nonnullis diſſentire cogar.

L. Aemilium Paullum ſupra vidimus conſulem V. C. 704 grandi pecunia a Caeſare corruptum, et baſilicae ſuae architectum. Eum Noriſius perperam videtur conſtituere fratrem M. Aemilii Lepidi IIIviri ab eodem hoc fratre proſcriptum, et cenſorem ab Auguſto V. C. 732 nominatum. Praeterquam enim quod non ſatis videatur veriſimile, eum, qui conſul V. C. 704 fuit, poſt XXVIII. annos potuiſſe adhuc moleſto cenſurae negotio vacare, ſcrupulum etiam injicit Dio, qui refert, V. C. 720 ab Aemilio Lepido Paullo in conſulatu ſuffecto dedicatam baſilicam Aemiliam. [b]) Si vivus adhuc tum L. Aemilius Paullus, cur is non ipſe opus, cujus architectus exſtitit, dedicavit, ſed ſummum hunc honorem alteri ex ſua gente reliquit? Alium igitur Aemilium Paullum circumſpiciamus, cui opportunius ea, quae Noriſius in L. Aemilum Paullum congerit, competant.

Aemilium illum, quem ſupra dixi ab altero Aemilio adoptatum, et per hanc adoptionem dictum Paullum Aemilium Lepidum, Pighius cenſet fuiſſe adoptivum Lepidi IIIviri fratrem. [e]) Idem fuit eodem judice, quem frater IIIvir inter proſcriptos referri eſt paſſus. Idem deinde V. C. 720 conſul ſuffectus, ut dixi, porticum Aemiliam dedicavit, dictus Dioni Aemilius Lepidus Paullus, cujus conſulatus ſuffecti meminerunt etiam marmora duo, quorum unum recitat Pighius: [d]) L. SEMPRONIVS. L. SCRIBONIVS. (fuere hi ejus anni conſules ordinarii, aut ſaltem horum prior) mox additur: K. IVL. PAVL. AEMILIVS, quod poſtremum in altero marmore, niſi forte idem eſt cum priore, ſic notatur: K. IVL. P. AEMILIVS. [e]) Habemus ergo circum hanc aetatem Aemilium alium illuſtrem, certe ab Aemilio Noriſiano diverſum, qui poſterior neque Lepidi nomen tulit, neque Paulli nomine in praenomen uſus eſt, quique tum adhuc vegetae aetatis cenſurae XII. ſerius annis obeundae idoneus facile fuit.

V. C. 732 exercuiſſe cenſuram Paullum Aemilium Lepidum conlega L. Munatio Planco, diſerte prodit Dio, [f]) quem fuiſſe ſane eundem, qui V. C. 720 fuit conſul, ipſa nomina demonſtrant.

Ejus uxor Cornelia. Fuit filia P. Cornelii Scipionis et Scriboniae. At Scriboniam marito abductam duxit ipſe Octavianus V. C. 714, [g]) fuitque ex ea pater Iuliae clariſsimis, quos ea aetas habuit, viris, Marcello, Agrippae, Tiberio matrimonio junctae. Ergo Cornelia per ſororem Iuliam domui

a) Cenot. Piſ. diſſ. II. c. 13. b) L. XLIX. c. 42. c) Ann. Tom. III. p. 495 et 515. d) Ann. Tom. III. p. 494. e) Gruter p. 1087. 2. f) L. LIV. c. 2. g) Suet. in Aug. c. 62.

Caeſaris conſanguinea, Paullus Lepidus per uxorem Corneliam eidem adfinis in magna tum nominis claritate fuere, quam auxit etiam Propertius, qui tenerrimam ſcripſit elegiam, qua Corneliam fingit, cum praematura morte obiiſſet, mariti Paulli luctum moderantem. [a]) Annum mortis ipſa in eo carmine indicat, [b]) nempe in conſulatu fratris:

Vidimus et fratrem ſellam geminaſſe curulem,
Conſule quo facto tempore rapta ſoror.

Dubium non eſt, hunc Corneliae fratrem conſulem fuiſſe P. Cornelium Scipionem, quem faſti ad annum V. C. 738 memorant. Iſtud ſi verum, plurimum valet ad refellendum Noriſium, qui Corneliae hujus maritum conſtituit L. Aemilium Paullum, qui V. C. 704 conſul proceſsit. Eſto, fuiſſe illum tum annos natum nonniſi XXXV., neceſſe eſt, V. C. 738., quo mortua Cornelia, fuiſſe octogenarium. Sin iſtud, ridicula ſane erunt praecepta a Cornelia filiis data, quibus rationem praeſcribit, qua obſervanda noverca, ſi quam pater alteris nuptiis in domum induxerit, aut ſi maluerit coelibem vitam perſequi, diſcerent *venturam* patris *jam nunc ſentire ſenectam.* Non ſatis Paulli honori conſuluerat aut Cornelia, aut Propertius, ſi id aetatis virum, et jam conſtituta domi ſobole poſſe adhuc novis nuptiis inhiare ſunt ſuſpicati. Deinde anni LXXX. non jam ſunt *ventura ſenecta*, ſed ſenecta ipſa.

Paulli Lepidi duo memorantur filii. Eos in laudato carmine ſic compellat mater Cornelia: *Te Lepide, et te Paulle, meum poſt fata levamen.* Fuere ingenio multum diſsimili. M. Aemilius Lepidus cos. V. C. 759, cujus moderationem extulit ipſe Auguſtus, quando agens de iis, qui poſſent ambire imperium, *M. Lepidum* dixerat *capacem*, *ſed aſpernantem.* [c]) L. Aemilius Paullus cos. et ipſe V. C. 754 conlega C. Caeſare, ſed qui ipſum Auguſtum inſidiis petivit, ut refert Suetonius, [d]) a quo Auguſti progener appellatur; nam habuit junctam matrimonio Iuliam Agrippae et Iuliae filiam Auguſti neptem.

Haec ſunt, quae de Paullo Lepido ex veterum monumentis animadvertenda videbantur, veriſimilia ſane, dempto, quod ſpondere nolim, fuiſſe eum Lepidi IIIviri fratrem, ut viſum Pighio; nam video, eruditos plures huic ſententiae contraire, ac praecipue Perizonium. [e]) Ceterum aliud hoc loco probare non conſtitui, quam diverſum ab Aemilio Noriſii eſſe Paullum Lepidum hoc nomine a veteribus proditum, et ſic etiam inſcriptum numis, quos modo recitabo, et quorum cauſa iſthaec collegeram.

* * *

PAVLLVS. LEPIDVS. CONCORD. *Caput Concordiae velatum.*

---

a) L. IV. el. 12. b) vers. 65. c) Tacit. Ann. L. I. c. 13. d) in Aug. c. 19.
e) Animadv. hiſt. p. 121.

PVTEAL. SCRIBON. LIBO. *Puteal Libonis.* AR. C.

Eadem adverſa.

TER. PAVLLVS. *Tropaeum, juxta hinc vir togatus ſtans, illinc captivus revinctis poſt tergum manibus, adſtantibus duabus parvis figuris.* AV. (Pembrock P. I. tab. 7.) RRRR. AR. C.

Eadem adverſa.

CLEMENTIAE. S. C. *Caput Clementiae intra clypeum.* AR. RRRR.

Quoniam antica in omnibus his eſt eadem, certum pariter, uno omnes tempore ac conſilio ſignatos. Iam primum ſenſus τȣ PAVLLVS. LEPIDVS dijudicandus. Havercampus utroque nomine exhiberi putat Paullum et Lepidum Paulli Lepidi filios, de quibus continuo egi, ſignatosque hos numos tum, cum uterque eſſet IIIvir monetalis, cumque in averſa numi I. videret inſuper notatum Scribonium Libonem, omnes tres IIIviros, qui uno eodemque tempore exſtitere, credidit indicari. Nimium is per totum ſuum opus in ſtatuendis IIIviris liberalis, cum tamen ipſe toties quaeſtores, praetores, praefectos urbis etc. numorum auctores confiteri cogatur. Melius Perizonius ipſum utriusque patrem Paullum Lepidum, de quo ampla mihi mox facta mentio, in his numis videt, cauſa tanto certiore, cum utrumque illi fuiſſe hoc nomen conſtet.

Cur in omnibus his numis ſignata ſit CONCORDIA, certam cauſam non reperio, niſi forte palpari placuit Auguſto ob decretum a ſenatu novae Concordiae templum per cauſam reſtitutae a I. Caeſare pacis, de quo Dio, a) Iuvat judicium iſtud numus III., ut dicetur.

Numi I. averſa typum exhibet genti Scriboniae proprium, famigeratum nempe puteal, quod in ejus monetam reſervamus. At cur iſtud Scriboniorum decus numis ſuis inſeruerit Paullus, explicata ratio. Diximus, fuiſſe ei uxorem Corneliam filiam Scriboniae, ex quo adfinitatis vinculum inter gentes Aemiliam et Scriboniam, tanto magis Paullo venerabile, quod illo cum domo Caeſarum conjunctus eſt, ex quo Octavianus Scriboniam Corneliae matrem uxorem duxit, ut ſupra latius oſtendi. Iuſta igitur cauſa, cur Paullus honorificam hanc cum gente Scribonia unionem in moneta ſua jactaret.

Numi II. typus illuſtris argumenti. Revocat enim in memoriam L. Aemilii Paulli victoriam de Perſeo, captam Macedoniam, et deinceps Romanis ſervire coactam, et triumphi V. C. 587 magnificentiam, quo nullus hactenus per praedae opulentiam inſignior eſt actus, quae omnia ex veteribus adcurate collecta habes apud Pighium. b) Exhibet typus Paullum togatum ſtantem, et porrecta dextera imperantem quid Perſeo, qui adſtat vinctus, in comitatu duorum filiorum, qui triumphantis quoque victoris currum ſequebantur. Epigraphe TER. PAVLLVS ſenſus eſt ambigui. Aut enim ſignificat triumphum a IV. Kal. Dec. ejus anni in triduum porrectum, de quo Florus: c) *quippe cujus ſpectaculo triduum impleverit, primus dies ſigna tabulasque, ſequens ar-*

a) L. XLIV. c. 4. b) Ann. T. II. p. 386. c) L. II. c. 12.

ma pecuniasque transvexit, tertius captivos, ipſumque regem attonitum adhuc, tanquam ſubito malo ſtupentem. Aut ſignificat tres L. Paulli triumphos, quorum unus de Liguribus, alter de Perſeo, tertius incertum de quibus, quem ex Velleio elicit Pighius. Et ſane ternos hos triumphos, quos tamen controvertunt aliqui, confirmat marmor hodieque Romae exſtans, et ibidem citatum a Pighio: L. AEMILIVS. L. F. PAVLLVS. COS. II. CENS. AVGVR. TRIVMPHAVIT. TER. Vide de hoc numo plura apud Spanhemium. [a])

In numi III. averſa Vaillantius clypeum Macedonicum videt, putatque indicari *Clementiam*, qua erga Macedonas uſus eſt Paullus in bello contra Perſeum. At clypei Macedonici multo alia eſt figura, ut non modo ex numis Macedoniae conſtat, ſed vel ex ipſis numis conſularibus Caecilii Metelli. Clypeus vero hic ex eorum genere eſt, quales dedicari et ſuſpendi ſolebant in locis ſacris cum imagine deorum vel virorum illuſtrium, ut patet ex numis Tiberii cum ſimillimo typo, et inſcriptis CLEMENTIAE, vel MODERATIONI. Exſtat etiam numus gentis Meſciniae, qui Auguſti caput ſimili clypeo inſculptum offert. Exiſtimo ergo, typum hunc a Paullo lectum ad demerendum Auguſtum in memoriam patris Iulii, cujus cauſa obſervandi decretum a ſenatu, ut Clementiae Iuliae templum aedificaretur, de quo vide plura in numis I. Caeſaris. Eodem animo Paullum Concordiae effigiem numis intuliſſe ſupra conjecimus. Denarius hic eſt rariſsimus, et Goltzianum tantum crederem, niſi et a Morellio vulgatum viderem.

* * *

Lepidus IIIvir.

Hujus numos vide in moneta imperatorum.

* * *

Scaurus.

M. SCAVR. EX. S. C. *in imo:* REX. ARETAS. *Rex Aretas genuflexus ſ. camelum freno retinet, d. oleae ramum protendit, ex quo vittae dependent.*

P. HYPSAE. AED. CVR. — C. HYPSAE. COS. PREIVER. CAPTV. *Iuppiter fulminans in citis quadrigis.* AR. C.

Pars tantum antica ad gentem Aemiliam pertinet, nempe M. Aemilium Scaurum; nam averſa eſt P. Plautii Hypſaei, quam explicabimus in Plautia. Argumentum elegans, et totum hiſtoricum. Refert Dio, [b]) Pompejum M. conſtituta Syria et Phoenice Aretae Arabiae Petraeae regi, qui Syriam incurſionibus ſaepe vexaverat, bellum intuliſſe, victumque cuſtodiae tradidiſſe. Apertius et explicatius ſecundum hunc denarium Ioſephus: [c]) Pompejum rebus in Syria ordinatis, cum reditum in urbem pararet, omnem Syriam ab Euphrate usque ad Aegyptum Scauro commiſiſſe, qui confeſtim Aretam bello petiit. At hunc viribus ſuis diffiſum petiiſſe pacem, eamque ſolutis talentis CCC. impetraſſe. Facta haec V. C. 692. Siſtit ergo denarius Aretam re-

a) T. II. p. 220. b) L. XXXVII. c. 15. c) Antiq. L. XIV. c. 4 et 5. Bell. Iud. L. I. c. 6, 7, 8.

licto, quo Arabum more vehebatur, camelo ſupplicis more in genua prolapſum, et olaeae ramum porrigentem, in quo obſervandae, quod jam praeclare obſervavit Havercampus, pendentes vittae ſecundum ea, quae docuit Virgilius: [a])

Optime Grajugenum, cui me fortuna precari,
Et vitta comptos voluit praetendere ramos.

Fuit hic mos inter Graecos pervetuſtus. Auctore Aeſchylo [b]) Oreſtes poſt patratam matris caedem Apollini ſupplex tenebat manu

ἐλαιας θ' ὑψιγεννητον κλαδον,
Ληνει μεγιςῳ σωφρονως ἐςεμμενον,
Αργητι μαλλῳ.

et olivae praelongum ramum
Lana praegrandi prudenter coronatum,
Albo villo.

Vtraque numi ſuperficies par aedilium curulium, M. Scaurum, et P. Hypſaeum ſiſtit. Famigerata apud veteres Scauri aedilitas ob immoderatam ludorum et muneris magnificentiam, quae fidem vix reperiat. Operae pretium eſt legere apud Pighium, qui haec collegit, [c]) oſtentatam luxus inſaniam. Haec cum a tot ſcriptoribus tam magnifice crepaFRetur, miratur idem, neminem annum adnotaſſe, quo magiſtratum hunc geſsit, ac mox citato loco Ciceronis ex oratione pro Sextio [d]) non incommode eruit, geſtum eo anno, quo Clodius fuit tribunus pl., nimirum V. C. 696. Verum Harduinus hoc Pighii judicium inanem conjecturam vocat, et ex dubio Plinii ſui loco Scauri aedilitatem in annum V. C. 678 retrahit. [e]) Siccine Scaurus praeclarum hoc decus revocati ad obſequium Aretae, quod certum eſt anno V. C. 692 ſibi partum, ante annos omnino XVIII. jam praeſcivit, et in numis ſignavit? Ergo denarius hic aperte Pighio favet.

AFRANIA.

Gens plebeja.

Caput Palladis galeatum alatum, pone X.

S. AFRA. *Victoria in citis bigis, infra* ROMA. AR. R.

In aeneis quoque S. AFRA. cum nota aſsis et partium. RR.

Literam praenominis S in his numis Vrſinus, Vaillantius, Havercampus confidenter legunt *Spurius*, quin ejus certam rationem adferant. Eſto, in gente Poſtumia ſolum S legi *Spurius*, iſtud nondum probat, etiam in Afrania legi potius debere *Spurius*, quam *Sextus*, praecipue cum fateatur Vrſinus, Sp. Afranii, a quo cuſi hi numi, nullam exſtare mentionem in veteribus monumentis. In marmoribus perinde

a) Aen. VIII. 125. b) Eumenid. v. 43. c) Tom. III. p. 361. d) cap. 54.
e) ad Plin. L. XXXVI. § 8 not. 7.

Sextos, atque Spurios reperias, ſic: SEX. AFRANIVS. LAVTVS. SP. F. (Grut. p. 666. n. 7.) SEX. AFRANIO. SEX. F. (Murat. p. 1627. n. 6.)

* * *

Caput Iovis laureatum, pone S. C. *ſed litera S inverſa.*

M. AFRA. *Victoria in citis trigis, ſuperne* XXXXIII. (Muſ. Caeſ.) Eſt ſerratus. AR. RRRR.

Numum hunc integerrimum alibi editum non reperio. Eſt ſimillimus numis Q. Antonii Balbi.

* * *

Numi argentei, qui ſpectato modulo ſimiles ſunt denariis Romanis, et literas AΦPA. Graecas exhibent, ab Vrſino, Mahudelio [a]) et auctore muſei Pembrock [b]) genti Afraniae tribuuntur, cuſi, ut cenſent, in Hiſpania. Hujus eſſe regionis, dubium non eſt, ſed longe abſum ab eorum opinione, qui gentem Afraniam notari putant. Credam potius, regulum quemdam Hiſpanienſem exhiberi. Neque obturbant literae Graecae; nam et Emporitanorum Hiſpaniae numi literas Graecas antiquis Hiſpanicis mixtas offerunt. Minus veriſimilis ſententia Olivierii, qui hos numos Italicos putat, et cuſos tempore belli ſocialis. [c]) Iam numus Pellerinianus, in cujus antica AΦPA, in averſa integer verſus conſtans literis pure Hiſpanicis ſiſtitur, Olivierii ſententiam evertit. Ceterum fabrica ſimiles numos ſtante rep. cuſos arguit, nullo autem pacto Gothici haberi poſſunt, quorum multo alia eſt forma et fabrica, etſi Gothicos eſſe ſuſpicati ſint Vaillantius et Havercampus. (in Afrania.)

ALBIA. ALFINIA.

Numi Goltziani.

ALITIA.

P. Alitius IIvir Corinthi. Sed ut alias dixi, magiſtratuum municipalium in hoc opere rationem non habeo, quia ad gentes Romanas vix pertinent.

ALLIENVS.

Ex gente plebeia. Ejus nomen, ut putat Vrſinus, videtur productum ab *Allius*, quemadmodum a Naſidius habemus *Naſidienus*, a Satrius *Satrienus* etc. Ceterum το Allienus haud dubium eſt cognomen, quin nobis de gentis no-

---

a) Diſſert. ſur les monn. d'Eſpagne p. 14. p. 66.

b) P. III. tab. 7.

c) Sapgi di Cort. T. II.

mine, ad quam illud pertinuit, conſtet, non unico iſto in familiis R. exemplo.

C. CAES. IMP. COS. ITER. *Caput Veneris.*

A. ALLIENVS. PROCOS. *Vir nudus d. pede prorae navis inſiſtens d. triquetram tenet.* AR. RR.

Siſtit hic denarius A. Allienum, cui Siciliae praetori I. Caeſar multa in mandatis dederat, quando ex inſula in Africam contra Scipionem profectus eſt VI. Kal. Ian. ut refert Hirtius. [a]) Infra narratur, [b]) Allienum, ſed qui jam proconſul dicitur, ampla Caeſari ſubſidia ad id bellum ex Sicilia miſiſſe. Proconſulem etiam appellat Cicero in epiſtolis binis ad eum in Siciliam datis, quae ſunt poſtremae libri XIII. Ex verbis Hirtii et numo ipſo certam numi aetatem tenemus. Certum eſt, memoratum diem VI. Kal. Ian. eſſe anni V. C. 707, miſſa vero ſubſidia principio anni ſequentis 708. Ergo certum etiam, fuiſſe Allienum proconſulem Siciliae ſaltem exeunte anno priore, et ineunte altero. At vero I. Caeſar, qui in denario dicitur conſul iterum, anno V. C. 708 jam fuit conſul III. Ergo numus hic tribuendus anno V. C. 707. Triquetra Siciliam, vir nudus navis prorae inſiſtens demandatum Allieno maris imperium notant.

ANICIA.

Numus Goltzianus.

ANNIA.

Gens plebeia. In numis certis cognomen non additur.

C. ANNI. T. F. T. N. PROCOS. EX. S. C. *Caput muliebre, ante quod plerumque bilanx, ſaepe etiam pone caduceus alatus, infra caput ſaepe literae alphabeti, aut quid aliud, ut ſcorpius, etc.*

L. FABI. L. F. HISP. *ſuperne* Q. *Victoria in citis quadrigis, (rarius lentis) d. oblongum palmae ramum.* In aliis: Q. TARQVITI. P. F. Q. *Victoria in citis bigis d. palmae ramum, ſuperne notae arithmeticae, ut:* $\overline{\text{IIII}}$. $\overline{\text{XXXV}}$. etc. AR. C.

Plerique antiquarii hunc C. Annium eundem putant, quem refert Plutarchus a Sulla adverſus Sertorium in Hiſpaniam miſſum hujus ducibus e Pyrenaeo ſubmotis ipſum Carthaginem Novam retrocedere coegiſſe. [c]) Exiſtimant etiam, ejus tum quaeſtores fuiſſe L. Fabium Hiſpanienſem, et Q. Tarquitium, idque horum denariorum indicio. At enim iſtud profecto mirum, quod teſtatur Salluſtius, [d]) in extrema coena, qua a

a) de bell. Afric. c. 2. b) cap. 34. c) in Sertor. p. 571. d) apud Servium ad Aen. p. 702.

ſuis perfide interemptus eſt Sertorius, adfuiſſe inter convivas L. Fabium Hiſpanienſem ſenatorem ex proſcriptis, et Tarquitium. Enimvero hi, etſi eorum concordant nomina, ii ipſi eſſe non poſſunt, quos his denariis inſcriptos legimus. Nam etſi ſtatuamus, ſeceſsionem a Romanis ad Sertorium feciſſe, Fabius unus ex proſcriptis dici non potuiſſet. Etenim ſi eum Sulla in tabulas retuliſſet, nunquam Annio procos. additus quaeſtor fuiſſet. Multa offert haec numorum claſsis obvoluta tenebris, quas nulla oculorum acies pervadat. Caput anticae propter adſtitutam plerumque bilancem vel Aequitatis eſt, vel Monetae.

* * *

ANNIVS. LAMIA. SILIVS. IIIVIR. A. A. A. F. F. memorantur in aeneis III. formae imperante Auguſto ſignatis. *AE. C.*

ANTESTIA. ANTISTIA.

Gentem plebejam utramque conjungo, quia haud dubie paullum variato nomine gens una eademque fuit. Id jam ſuſpicatus eſt Vrſinus nixus vetere inſcriptione, quin et Pighius et Vaillantius. Havercampus horum conjecturae repugnat propterea, quod Auguſti aetate fuere et Antiſtii et Anteſtii, illorum teſtes denarii cum capite Auguſti, horum teſtis numus Calagurris cum ejusdem imperantis capite. Cl. Odericus, qui priorem ſententiam tuetur in erudita diſſertatione, quae exſtat in Tentaminibus Cortonenſibus tomo VIII., opponit Havercampo, non debere confundi familias municipales cum familiis Romanis, quamvis illae ab his oriundae eſſent; quin fieri poterat, ut Anteſtii Romani ſe ſerius vocarent Antiſtios, nomen autem vetus retinerent Hiſpani. Sane Livius conſtanter vocat Antiſtios etiam illos, quorum numos Havercampus Anteſtiis adjudicat. Quin etſi demus, fuiſſe revera diſtinctos et Anteſtios et Antiſtios, non tamen ſequitur fuiſſe gentes diſtinctas, ſed potius duas familias ejusdem gentis, quemadmodum gens una fuit Claudia et Clodia, Plautia et Plotia, etſi diverſae fuerint familiae, perinde ac unum idemque verbum fuit *anteſto* et *antiſto*, etſi variaret litera. Quod ſi utroque nomine una gens notatur, ut dubitari vix poteſt, certum eſt, nomen Anteſtiae eſſe vetuſtius nomine Antiſtiae, nam poſterius praeferunt numi ſub Auguſto ſignati, ſed Anteſtiae nomen cum denarii, tum numi aenei, qui ex typo et fabrica remotiora arguunt tempora, ut continuo patebit.

* * *

Anteſtius.

C. ANTESTI. *Caput Palladis galeatum alatum, juxta* X.
Dioſcuri in citis equis, infra ROMA, *et canis currens, ſed jam in antica, jam in averſa.* AR. C.

Caput Iani.
- ANTESTI. ROMA. *Navis, ſupra canis currens.* AE. I. R.

Praeter canem nihil in his obſervatu dignum. Eum Vaillantius ad Dianam

venatricem primum refert nullo idoneo fundamento, [a]) mox addit: *sed canis pertinet ad aliquam familiae historiam; quam Dio dedit nobis, cum ille Antestium quemdam servavit navigantem per fenestram latrans, unde Antestia gens semper in sigillo habuit.* Idem ex Vaillantio scripsit Havercampus. Quis non fidem haberet viris id tam audacter adfirmantimantibus? Tamen Dio neque hoc modo rem prodidit, neque de Antestio, sed de Galba; sic enim narrat: [b]) ἑτος γαρ προγονικῳ τινι σφραγισματι, κυνα ἐκ πρωρας νεως προκυπτοντα ἐχοντι ἐνομισεν, *hic enim* (Galba) *canem ex prora navis prospectantem, signum a majoribus acceptum usurpare solebat.* Causa ergo canis adhuc ignota.

* * *

GRAC. *Caput Palladis alatum, juxta* X.

L. ANTESTI. *Iuppiter fulminans in citis quadrigis, infra* ROMA. AR. C.

Caput Palladis, in area 4 globuli.

- ANTES. *Navis, supra quam avicula, infra* ROMA. AE. III. (Oderici Saggi di Cort. T. VIII. p. 158.) RRRR.

Insignis Odericus hanc alterius numi aviculam graculum putat, et adludere ad nomen GRAC. praecedenti denario inscriptum. Nomen *Graculus*, inquit, apud Romanos viguit; nam Plinius Turanii *Graculi* meminit, etsi Harduinus legere malit *Gracilis*. Non diffitetur, neminem veterum meminisse *Antestii Graculi*, sed neque veterum aliquis prodidit, Accoleium dictum fuisse Lariscolum, omissis exemplis aliis, quae ex numis praesto sunt. Satis igitur tuto hoc cognomen produnt numi, in quorum aliis expressae literae ἀρχαικσαι GRAC., in alio graculus ipse. Fatetur quidem Vrsinus, nescire se, quod nomen ex literis GRAC. ducendum putet. Confidentius, quam felicius eas Vaillantius et Havercampus explent GRAC*chus*, et fuisse Antestium una cum Sempronio Graccho IIIvirum monetalem adserunt. Parum haec dicta commode. Esto, ex eorum sententia legendum *Gracchus*, tantum tamen abest, ut το GRAC. ad Semproniam gentem trahendum sit, ut ex his ipsis numis doceremur etiam, fuisse et Antestiis cognomen Gracchi. Sane generalis putanda regula, quamque in prolegomenis jam insinuavi, [c]) quotiescunque in parte adversa legitur cognomen, in aversa praenomen cum nomine gentis, cognomen illud cum nominibus aversae conjungendum. Quam regulam his quoque denariis applicando habemus L. ANTESTI*um* GRAC*ulum*. Dixeram, graculum in triente expressum positum vice literarum GRAC. Eodem exemplo Cicero referente Plutarcho (Apophth. p. m. 204.) ἐκπωμα ἀργυρȣν τοις θεοις ἀνατιθεις τα μεν πρωτα των ὀνοματων γραμμασιν ἐσημανεν, ἀντι δε τȣ Κικερωνος ἐρεβινθον ἐτορευσε, *in poculo argenteo diis ab se dedicato praenomen nomenque literis indicavit, in locum vero Ciceronis cicer insculpsit.* Quae fuerit causa inditi cognominis *Graculi*, ut de plerisque non constat, ita neque de hoc exigi potest. Agathoclem Siculum malevoli dixere

a) pag. 71. b) L. LI. c. 3. c) Cap. VII. §. 1.

graculum. [a]) Narrat Plinius, [b]) *buteonem* (accipitrem) *hunc appellant Romani, familia etiam* (Fabiorum) *ex eo cognominata, cum prospero auspicio in ducis navi consedisset.* Revera in obviis gentis Fabiae denariis juxta epigraphen C. FABI. C. F. comparet avis, quae haud dubie buteo est, et valet ad ipsum cognomen *Buteonis*, quo typo praesens de Graculo sententia egregie juvatur.

* * *

Antistius.

Hi, qui *Antistius* inscribuntur, omnes Augusti caput, aut epigraphen sistunt. Cognomina ex numis bina habemus, *Reginus*, et *Vetus*.

* * *

Reginus.

CAESAR. AVGVSTVS. *Caput Augusti nudum.*

C. ANTISTIVS. REGINVS. IIIVIR. *Instrumenta pontificalia.* AR. RR.

* * *

Vetus.

C. ANTISTIVS. VETVS. III-VIR. *Protome muliebris.*

IMP. CAESAR. AVGVS. COS. XI. *Instrumenta pontificalia.* AR. R.

IMP. CAESAR. AVGVS. TR. POT. IIX. *Caput nudum.*

ANTISTI. VETVS. IIIVIR. APOLLINI. ACTIO. *Apollo stolatus insistens basi rostris navium et ancoris ornatae d. pateram ad aram sacrificat, s. lyram.* AR. RRR.

IMP. CAESAR. AVGVS. TR. POT. VIII. *Caput nudum.*

C. ANTIST. VETVS. FOED. P. R. CVM. GABINIS. (*in alio:* FOEDVS. P. R. QVM. GABINIS.) *Duo viri togati et velati stantes porcam super ara ignita simul tenent.* AR. RRR.

C. ANTISTIVS. VETVS. III-VIR. *Protome Victoriae.*

PRO. VALETVDINE. CAESARIS. S. P. Q. R. *Sacerdos velatus stans ante aram ignitam d. pateram, hinc victimarius taurum adducens.* AV. (Mus. Caes) RRRR.

Insignes sunt hi denarii tam argumento, quam quod aetatem, qua malleum subierunt, produnt; nam memorant Augusti trib. potest. VIII. et consulatum XI., quae sunt notae anni V. C. 738.

Numus II. longa explicatione non eget. Constat, Augustum Apollini Actio ob relatam propter ejus templum victoriam magna fuisse religione obstrictum. Idem in aliis quoque ejus numis frequenter typum facit, quos dabimus ad annum V. C. 742 in moneta Augusti.

Numus III. in aversa thema offert unis Antistiis proprium, lectumque a IIIviro Antistio, ut se Gabiis pervetusta Latii urbe oriundum testaretur. Sane Dionysius Halic. *Antistium Petronem* ἐπιφανεςατον Γαβιων *Gabiorum longe illustrissimum* vocat, qui fraude Sex. Tarquinii occisus est, oppido subinde in potestatem patris regis redacto. [c]) Mox restituta concordia foedus inter utrumque populum cum sacrificiis et jurejurando initum, cujus leges antiquis literis exaratas sua adhuc aetate in templo Iovis Pistii servatas idem refert. [d]) Idem tradit, bovem tum immolatum, at numi porcam exhibent, quae sane

a) Rhodig. Var. lect. L. XXIV. c. 4. b) L. X. c. 8. c) L. III. p. m. 255. d) l. c.

in ſanciendis foederibus offerri conſuevit, ut diſerte Livius, [a]) apud quem totus ritus et formula uſurpari ſolita deſcribuntur, et eleganter juxta numi imaginem Virgilius, ubi initum Romulum inter ac Tatium poſt raptas Sabinas foedus narrat: [b])

Tum idem inter ſe poſito certamine reges
Armati Iovis ante aras, paterasque tenentes
Stabant, et caeſa jungebant foedera porca.

Et Varro: [c]) *Initiis pacis foedus cum feritur, porcus occiditur.* Adde et Feſtum. [d]) Igitur ara accenſa eſt ara Iovis; nam et in formula Dieſpiter eſt enunciatus, quod ipſum quoque ex Graecorum diſciplina fluxit; nam apud Theocritum [e]) Tireſias jubet Alcmenam

Ζηνι δ' ἐπιρρεξαι καθυπερτερῳ ἀρσενα χοιρον.
Iovi mactare ſupremo maſculum porcum.

Multo autem vetuſtiorem religionem, Iovem caeſo porco teſtandi jam commemorat Homerus, cum juratum ait ab Agamemnone, intactam ſeſe Achilli reſtituere Briſeiden. [f]) At Talthybius

Καπρον ἐχων ἐν χερσι, παριςατο ποιμενι λαων.
Porcum tenens manibus adſtabat paſtori populorum.

Simili ritu athletae in ludis Olympiae teſtabantur Iovem Ορκιον, ſe ſine fraude rem ſuam facturos. [g]) Hoc porcae ſacrificium et foederis ritus ſimili fere modo exprimitur in numis Acerrae Campaniae, et in numis Samniticis. Vide etiam numos gentis Veturiae. Notandum in hoc numo ἀρχαϊκον QVM pro CVM. Sic in perantiquo marmore Dorvillii ſaepe recurrit ſcriptum PEQVNIA. [h]) Valuit tamen etiam inclinante imperio. Sic in marmore apud cl. Marinium: [i]) NATIONE. DAQVS pro DACVS. In marmore Nanii QVLINA pro CVLINA. [k])

Numi IV. typus, cum ad Auguſti hiſtoriam totus pertineat, explicabitur in ejus numis ad annum V. C. 738.

Videtur hic C. Antiſtius Vetus fuiſſe filius ejus Antiſtii Veteris, quo Ciceronis villam, quam ipſe Academiam dixit, poſsidente non multo poſt ejus oratoris obitum, eruperunt ibi fontes calidi oculis ſalubres, quod naturae donum eleganti epigramate celebravit Ciceronis olim libertus Laurea, quod totum recitat Plinius. [l])

a) L. I. c. 24. b) Aen. VIII. 638. c) de R. R. L. II. 4. d) in Porci. e) Idyll. XXIV. v. 97. f) Il. T. 250. g) Pauſan. L. V. c. 24. h) Sicul. pag. 595. i) Iſcriz. Alban. p. 70. k) Biagi Monum. Graec. Lat. p. 188. l) L. XXXI. § 3.

ANTIA.

Gens plebeia. Cognomen in numis *Restio.*

RESTIO. *Caput virile imberbe nudum.* In aliis: DEI. PENATES. *Capita duo jugata juvenilia diademata.*

C. ANTIVS. C. F. *Hercules nudus gradiens d. clavam sublimem gestat, s. tropaeum et exuvias leonis.* AR. R.

RESTIO. *Ara luculenta.*

C. ANTIVS. *Caput bovis cum infulis.* Quin. RRR.

Creditum antiquariis, capite virili sisti Antium Restionem auctorem legis sumptuariae, sed quam, etsi optimam, vitiorum firma concordia nullo abrogante irritam fecit. Istud memoriae prodiderunt Macrobius, [a]) et Gellius. [b]) Quo tempore eam legem tulerit, satis definite docet Macrobius, *Sulla*, inquit: *mortuo Lepidus consul legem tulit et ipse cibariam - - - dein paucis interjectis annis alia lex pervenit ad populum ferente Antio Restione.* Mortuus est Sulla dictator V. C. 676, anno sequente Mam. Aemilius Lepidus processit consul, ut adeo verisimile sit, C. Antium Restionem, quem denarius nominat, ejus ipsius legislatoris fuisse filium, qui patris mortui, et tam praeclaro in remp. animo adfecti memoriam restituit, et forte idem hic fuit, quem a IIIviris proscriptum etsi immerentem inaudita servi pietas incolumem praestitit, de quo vide Appianum, [c]) et Val. Maximum. [d])

DEI. PENATES scriptum plene, cum in Fonteia propter similia capita legatur tantum P. P., in Sulpicia D. P. P. De his opportunius agam in Sulpicia.

Herculem partis aversae Vaillantius aliique statuunt eum, qui Romae nomine Victoris, seu Triumphalis ob caesum Cacum colebatur. Videtur sententiae huic favere quinarius sequens. Ovidius, quo loco repertas ab Hercule boves, Cacumque peremptum memorat, haec ad numi hujus explicatum valentia addit: [e])

Immolat ex illis taurum tibi, Iuppiter, unum
Victor, et Evandrum, ruricolasque vocat.
Constituitque sibi, quae Maxima dicitur, aram,
Hic ubi pars urbis de bove nomen habet.

Secundum haec igitur ara hujus numi est ea ipsa, quae *Maxima* dicebatur, et caput bovis taurus Iovi mactatus. De hoc argumento vide plura in numis Antonini Pii antiquitatem Romanam restituentibus.

---

a) Sat. II. c. 13. b) L. II. c. 24. c) Bell. civ. d) L. VI. c. 8. n. 7. e) Fast. L. v. 579.

ANTONIA.

Gens antiquiſsima et patricia, nam ab Antone Herculis F. ſe deſcendere gloriabatur, et hujus unus T. Antonius Merenda Xvir legum ferundarum fuit, et Q. Merenda tribunus militaris conſulari poteſtate, ſed ea vel exſtincta eſt, vel ad plebem tranſiit. Sed de hujus gentis ſplendore dicam amplius in numis M. Antonii IIIviri. Etiam Antonii *Balbi*, quod unum in hac gente cognomen offerunt numi Romani, fuere plebeji, ut docent tribunatus ab his obiti. *Naſo* eſt in numis peregrinis.

* * *

Balbus.

Caput Iovis laur., *pone* S. C., *propter mentum litera alphabeti*, *niſi in averſam trajiciatur.*

Q. ANTO. BALB. PR. *Victoria in citis quadrigis d. elata lauream*, *ſ. oblongum palmae ramum et una habenas*, *in area litera alphabeti*, *niſi in anticam migravit.* Sunt ſerrati omnes. AR.

Id genus denarii abundant. Vaillantius et Havercampus Pighium ſecuti eos referunt ad Q. Antonium Balbum, qui praetor in Sardinia, nam PR*aetorem* eum etiam dicunt hi numi, poſtea a Sulla inde ejectus, et occiſus eſt V. C. 672, et in hac praetura illos ab hoc ſignatos. Sed cur Sardiniae cauſa, et ea tempeſtate pacatae neceſſe habuit praetor tanta copia ferire numos? Praeterea an non altius aevum hi poſtulant denarii, quia ſerrati ſunt omnes? Veriſimilius videtur, eos ab antiquiore quodam Q. Balbo hujus forte patre cuſos, cum is urbanus praetor eſſet, etiamſi is in annalibus non reperiatur. De literis alphabeti, quae in his denariis jam anticam, jam averſam inſident, egimus in Prolegomenis cap. VII. § 4.

* * *

M. Antonius IIIvir, *C. Antonius*, *et L. Antonius Pietas fratres.*

Horum numos, quoniam cum hiſtoria imperatorum miſcentur, vide in moneta imperatoria.

* * *

Naſo.

L. Antonium Naſonem procuratorem Veſpaſiani vide in Prolegomenis ad numos Bithyniae.

APPVLEIA.

Gens plebeia, ex qua fuit turbulentus L. Appuleius Saturninus.

Exſtant *aſſes* et *trientes* inſcripti L. AP. in monogrammate. Hi quo minus Appiae genti tribui poſsint, repugnat praenomen Lucii Appulejis familiare, ab Appiis alienum. Haec poſt Patinum Havercampus. At plus cauſae, quod

Appius in praenomen tantum valuit, genti Claudiae fere proprium. Quare huic in numos ſic inſcriptos jus eſſe nequit.

AE. R.

APRONIA.

Gens plebeja.

Obvii ſunt aenei III. formae: GALVS. MESSALA. IIIVIR. SISENNA. APRONIVS. A. A. A. F. F. aut ſimiliter. Haec Vaillantio videntur quatuor familiarum diverſarum nomina, ſed tum utique ſcribendum fuerat IIIIVIR, non IIIVIR. Quam difficultatem tollere conatur Havercampus ſtatuendo, το GALVS eſſe Apronii cognomen, etſi in una numi facie ſcriptum ſit APRONIVS, in alia GALVS. Sed et in hac ſententia nulla veri ſpecies, etſi quod melius ſtatuam, praeſto non habeam.

AE. C.

* * *

Commatis peregrini aeneus I. formae cum capite Druſi Tiberii F. haec continet: PERMISSV. L. APRONII. PROCOS. III. *Caput Mercurii*, ſed de quo et ſimilibus aliis egimus in numis Carthaginis et Hipponis.

AQVILLIA.

Gens patricia et plebeia. Quem numi ſiſtunt *Florum*, plebeius fuit.

Caput Solis radiatum, ante quod X.

MAN. AQVIL. *Diana in citis equorum bigis inter aſtra, in imo* ROMA. AR. R.

Denarius hic notis Aquilliorum numis antiquitate praeſtat. Cui Man. Aquillio is tribuendus ſit, nam plures hoc nomine fuere illuſtres ſeptimo ab V. C. ſaeculo, decidere vereor. Neque enim lubet continuo ſubſcribere Vaillantio, aliisque, qui, cum caput Solis conſpexere, mox in procurationem ludorum Apollinarium ruunt, hosque adeo denarios Man. Aquillio V. C. 619 praetori urbano tribuunt, ad quem pertinuit hos ludos regere. Mallem, cum hinc caput Solis, illinc Diana proponatur, typos hos ad ludos saeculares, in quibus praecipua fuere ea numina, revocare, ſi eruere e veteribus liceret, aliquid cum his rei Man. Aquillio fuiſſe. Ceterum cum videam, ſimillimum Solis caput multis poſt annis ab Aquillio etiam Floro uſurpatum, colligere licet, privatae in Solem religionis cauſa ab hac gente eum typum lectum, quemadmodum et Virtutis typus ab Aquilliis, qui multum diſpari aetate vixere, eſt adhibitus.

* * *

IIIVIR. VIRTVS. *Protome juvenilis capite galeato.*

MAN. AQVIL. MAN. F. MAN. N. *Miles ſ. clypeum tenens et reſpiciens d. mulie-*

rem nudam in genua procumbentem fublevat, infra SICIL. Sunt hi ferrati omnes. AR. R.

CAESAR. AVGVSTVS. *Caput nudum.*

L. AQVILLIVS. FLORVS. IIIVIR. *Idem typus.* AR. R.

Habes in his denariis infigne factum Man. Aquillii, qui conful V. C. 653. conlega C. Mario cos V. ad bellum fugitivorum miffus, eoque prorogata provincia feliciter confecto, pacataque provincia biennio poft ovans urbem ingreffus eft. Vide Pighium ad annos citatos. Fuiffe huic Aquillio cognomen Galli, docet infigne marmor apud Gruterum: [a]) M. AQVILIVS. M. F. GALLVS. PROCOS. VIAM. FECEI. AB. REGIO. AD. CAPVAM. - - - ET. EIDEM. PRAETOR. IN. SICILIA. FVGITEIVOS. ITALICORVM. CONQVAEISIVEI. REDIDEIQVE. HOMINES. etc. Egregium iftud factum elegantis hujus in his denariis imaginis occafio exftitit. De *Virtute*, cujus protomen fiftit antica, agetur in gente Durmia et Mucia. Conjunxi numum fequentem Augufti capite infignem, hac una de caufa, quod eundem uterque habet averfae typum. Nam quod cenfet Havercampus, unam utrique effe aetatem, horumque priorem perinde atque fecundum imperante Augufto cufum a Man Aquillio, et L. Aquillio Floro, qui ambo fub hoc fuere IIIviri monetales, eo certe eximie fallitur. Etenim prioris generis omnes, ut dixi, funt ferrati. An vero poteft vir eruditus vel unum denarium praeftare, qui ad Augufti aevum fine dubio pertineat, ferratusque fit? Ex quo apparet, permagni intereffe, ipfisne ex numis, an eorum imaginibus, ut Havercampus inftituerat, argumenta artis noftrae promamus. Neceffe ergo eft, utriusque aetatem multum differre. Cum numus prior tres nobis Manios dictet, videtur horum vetuftifsimus effe is, qui belli Afiatici ab Ariftonico Attalicae haereditatis caufa moti reliquias confecit, triumphavitque V. C. 628 victor eo bello non magis armis, quam impietate, mixtis veneno hoftium fontibus. [b]) Hujus filius Manius alter fugitivorum in Sicilia domitor, ut diximus, ac hujus denique filius Manius IIIvir, quem denarius memorat, et qui numum hunc non multo poft Siculum illud bellum ferierit, de quo pater V. C. 655 ovans urbem ingreffus eft; nam quod ferratus eft, longius differri nequit. Veterem deinde hunc typum L. Aquillius Florus fub Augufto IIIvir revexit, cum quod genti effet honorificus, tum quod Augufto etiam poterat adplicari, qui ipfe quoque Siciliam victo Sex. Pompejo erexit. Eodem modo idem L. Florus caput quoque Solis reftituit ex numo gentis fuae vetere, quem ipfe Havercampus Augufti aevo multo effe antiquiorem non dubitat adferere.

* * *

Reliqui hujus gentis numi a L. Aquillio Floro percufsi funt, in quibus tam propria gentis decora, quam Augufti tum imperantis praedicantur. Fuiffe autem hunc Florum IIIvirum monetalem V. C. 734, aut paullo poft, patet

a) Pag. 150. 7. b) Florus L. II. c. 20.

ex typis Armeniae captae, recuperatorum a Parthis ſignorum etc. quae fuere egregia Auguſti ejus anni facta, et fuiſſe circa eosdem annos in eodem magiſtratu Durmium, Caninium, Petronium, perſuadent ejusdem rationis typi Auguſtei cum horum denariis communes.

* * *

L. AQVILLIVS. FLORVS. IIIVIR. *Triquetra, in cujus medio caput Meduſae alatum.*

CAESAR. AVGVSTVS. *Corona querna inter duos lauri ramos, cui inſcriptum:* O. C. S. AV. (Muſ. Caeſ. Morelli Impp. T. I. p. 256.) RRR.

Typus anticae cum Siculo numorum praecedentium argumento penitus connectendus. Averſa obvia in numis Auguſti.

* * *

CAESAR. AVGVSTVS. *Caput nudum.*

L. AQVILLIVS. FLORVS. IIIVIR. *Flos.*

Adludit typus averſae ad cognomen. Hunc florem ignotum eſſe rei botanicae magiſtris cenſet Vaillantius. Havercampus eſſe cyanum apertis foliis ſe explicantem contendit. Viderint artis periti.

* * *

Numi ejusdem Flori reliqui:

Caput Solis radiatum, vel: *Caput Virtutis galeatum*, vel: *Caput Auguſti nudum.*

Symbola Armeniae captae, vel ſignorum a Parthis receptorum, vel ſcorpius Commagenes. AV. AR.

Horum typi numorum in moneta Auguſti ad annum V. C. 734 et gentis Durmiae explicantur.

ARRIA.

Gens plebeia magis ſub imperatoribus, quam ſtante rep. cognita. Cognomen *Secundus.*

M. ARRIVS. SECVNDVS. *Caput virile nudum modeſte barbatum.*

Haſta pura inter lauream, et quandam ſpeciem arae ignitae. AR. RR.

M. ARRIVS. SECVNDVS. *Caput muliebre, ſupra quod:* F. P. R.

Eadem averſa. AV. RRR.

Quis fuerit hic M. Arrius Secundus, cujus ſit caput in numo priore propoſitum, an ipſius Arrii, an Octaviani, moleſta diſputatio, quae hactenus a viris noſtri ordinis graviſsimis tractata nihil aliud praeter inanes conjecturas parturivit, quibus qui ſe imbuere volet, adeat minime avarum Havercampum loco ſuo, et in Addendis pag. 647. Id unum adſero, caput in numo ſimili integerrimo muſei Caeſarei nihil habere Octaviani.

Literas F. P. R. ſupra caput muliebre exaratas ſanior antiquariorum pars interpretatur: F*ortuna* P*opuli* R*omani.* Solus Vaillantius legit F*ortitudo.* Hanc a Romanis cultam non conſtat, quin diſerte negat D. Auguſtinus, fortitudi-

nem Romanis pro dea fuiſſe agnitam, [a]) Fortunae cultus multiplex. In gente Sicinia ſupra ſimile caput ſcriptum plenius FORT. P. R., quam vide.

* * *

Reliqui Arrii a Morellio ex numis citati ſunt magiſtratus municipales.

ARRVNTIA.

In numo Goltziano.

ASINIA.

Gens plebeia. Cognomina in numis *Gallus* et *Pollio*. Aſiniae gentis ſtirpem deductam vide a cl. Brotier ad Taciti Tom. I. p. 422.

* * *

Gallus.

C. ASINIVS. GALLVS. IIIVIR. A. A. A. F. F. *in aeneis I. et II. formae cum capite, vel inſcriptione, vel ſymbolis Auguſti.* AE. C.

Fuit hic Aſinius Gallus filius C. Aſinii Pollionis belli paciſque artibus clariſsimi, ac propterea Auguſto perchari, qui primus Romae bibliothecam in uſum publicum aperuit. Gallus noſter ſubinde V. C. 746 conſulatum, et quod magis ad gloriam profuit, Vipſaniam Agrippinam Agrippae F., cum repudiare eam cogeretur Tiberius, uxorem accepit, ex qua numeroſae ſobolis pater eſt factus, quam recenſet Brotierus. [b]) Eum poſtea Tiberius, quod tanti matrimonii fiducia plus quam civilia agitare videretur, et Pollionis patris in dicendo libertatem et ferociam retineret, e medio ſubſtulit. [c])

GALVS memoratur etiam IIIVIR. A. A. A. F. F. in aeneis III. formae ſub Auguſto ſignatis, de quibus vide numos Aproniae.

ACINIOC. ΓΑΛΛΟC proconſul Aſiae, et haud dubie idem cum priore in numo Temni Aeolidis, quem vide.

* * *

Pollio.

ΓΑΙΩ. ΑΣΙΝΙΩ. ΠΟΛΛΙΩΝΙ. ΑΝΘΥΠΑΤΩ. in numis Sardium, in quorum antica ſedentes Druſus Tiberii F. et Germanicus Caeſares. Hos recenſebo et explicabo in numis Germanici commatis peregrini. Fuit hic Pollio filius Galli praecedentis, geſsitque conſulatum V. C. 776. De tempore, quo Aſiam proconſul rexit, non ſatis conſtat.

a) de Civ. dei L. IV. c. 20. b) l. c. c) Tacit. Ann. I. c. 12. Ann. VI. c. 23. Dio. L. LVII. c. 2.

ATIA.

Gens plebeia. Cognomina in numis *Balbus* et *Labienus*.

* * *

Balbus.

M. ATIVS. BALBVS. PR. *Caput Balbi nudum.*

SARD. PATER. *Caput viri peregrino cultu prominente retro hasta.* AE. II. R.

Hic M. Atius Balbus Aricia oriundus Iuliam I. Caesaris sororem duxit, ex qua nata filia Atia, quae subinde denupta C. Octavio mater exstitit Octavii illius, qui adoptatus a I. Caesare dictus fuerat C. Iulius Caesar Octavianus, serius Augustus. [a]) Quapropter huic genti adulatus Virgilius, cum eam inde a Trojanis repeteret, et Iuliam Atiamque gentes jam tum animis concordes diceret: [b])

Alter Atys, genus unde Atti duxere Latini,
Parvus Atys, pueroque puer dilectus Iulo.

Hoc ergo numo docente hic Atius Balbus missus in Sardiniam praetor est, et a Sardis Augusto jam rerum potito hic cusus numus cum capite Atii, ut ab eo gratiam inirent. Sane barbara fabrica Sardiniam elegantibus artibus olim semper inhospitam olet. De Sardo patre Herculis F., quem exhibet aversa, quique in Sardiniam appulsus suum insulae nomen dedit, vide, quae in moneta Sardiniae monui.

* * *

Labienus.

Labienos genti Atiae inserit Patinus, [c]) utrum jure, graviter dubitat Spanhemius. [d])

Q. LABIENVS. PARTHICVS. IMP. *Caput nudum modica barba vestitum.*

Sine epigraphe. Equus frenatus cum stragulis. AR. RRR.

Q. Labienus, quem denarius hic sistit, filius fuit T. Labieni, cujus ope I. Caesar in bellis Gallicis multum est usus, qui initio belli Civilis ad Pompejum transfuga [e]) Cingulum in Piceno aedificat, [f]) denique communem cum Pompejanis fugam experitur. Filius paterni in Caesarem odii haeres Bruti secutus castra ab hoc ad Orodem Parthum petendi causa auxilii mittitur, mox audita calamitate Philippensi, et desperata a victoribus venia cum Antonium in Aegyto turpi otio immersum intelligeret, Parthos in Romanos concitat, copiisque ab Orode impetratis una cum hujus filio Pacoro Euphratem transgressus Palaestinam, Phoenicen, Syriam, Ciliciam, Cariam occupat, Parthicumque sese imperatorem appellat, ratione, ut observat Dio, [g]) a

a) Suet. in Aug. c. 4. b) Aen. V. 568. c) ad Vrsin. p. 40. d) T. II. p. 11. e) Dio L. XLI. c. 4. f) Caesar Bell. civ. L. I. c. 15. g) L. XLVIII. c. 26.

more Romano alienissima, cum Romani a victis gentibus sibi titulum petivissent, hic a victrice. Iure ergo tum Hybreas, qui cum lecta Carum manu Labieno restitit, dixerat: *ergo Caricum ego me imperatorem appellabo.* [a]) Bello denique petitus a P. Ventidio Antonii legato, fusus captusque imperium scenicum finivit V. C. 715. Haec ex Dione, [b]) aliisque.

Hic ergo denarius offert illius et caput, et adfectatum, ut dixi, *Parthici imperatoris* titulum. Equus aversae ad notum Parthorum studium equestre adludit. Habuisse Romanorum equos injectam tergo stragulam vel ornamenti causa, vel in sessorum commodum, hic numus testatur. Iam hunc morem regnante Latino obtinuisse finxit Virgilius: [c])

Omnibus extemplo Teucris jubet ordine duci
Instratos ostro alipedes pictisque tapetis.

Et monuit Martialis: [d])

Stragula succincti venator sume veredi,
Nam solet a nudo surgere ficus equo.

Quare et Silius Italicus huic gentis suae mori Nomadum morem opponit, quorum equi stragula carebant: *nullo decorare tapete cornipedem Nomas adsuetus.* [e])

ATILIA.

Gens patricia et plebeia. In numis memoratur *Saranus.*

SARAN. *Caput Palladis galeatum alatum, ante quod* X.

M. ATIL. *Dioscuri equites, in imo* ROMA.

Caput simile.

SAR. *Victoria in bigis, infra* ROMA.

Caput Iani.

SAR. ROMA. *Prora navis.* As.

M. ATILI, ROMA. *solitis typis.* As, semis.

Caput Palladis alatum, pone X.

C. ATIL. (*in monogrammate*) *Victoria in bigis, infra* ROMA.

Caput simile, pone XVI.

L. ATILI. *Victoria in bigis, infra* ROMA.

En numos Atiliorum omnes, et omnes ejus aetatis, cui incunabula monetae argenteae debentur. Saranum, quem numi hi produnt, Vrsinus eumque secuti alii omnes detorto paullum nomine a Serano profectum censent, de quo Virgilius: [f]) *et te sulco, Serane, serentem.* Incerta omnia.

AR. et AE. C.

---

a) Strabo L. XIV. p. m. 975. b) L. XLVIII. c. 24. seq. c. 39. seq. c) Aen. VII. 276.
d) L. XIV. ep. 86. e) Punic. XVII. 64. f) Aen. VII. 843.

ATTIA.

Gens incerta, quae reperitur in numo Nicaeae cum capite Neronis: ΕΠΙ. ΑΤΤΙΟΥ. ΛΑΚΩΝΟΣ. ΑΝΘΥΠΑΤΟΥ. Vide, quae ad hunc numum animadverti in prolegomenis ad numos Bithyniae. Attium Rufum Pompeji asseclam memorat Caesar. [a])

AVFIDIA.

Gens plebeia.

RVS. *Caput Palladis alatum, pone* XVI.

M. AVF. *Iuppiter in citis quadrigis d. fulmen, s. sceptrum, infra* ROMA. AR. R.

Vaillantius contendit, το RVS. explendum RVS*ticus*, Morellius et Perizonius RVSO. Praeplacet prior sententia, nam in integerrimo musei Caesarei solum RVS. legitur nullo vestigio τȣ O, quod additum fuisse suspicatus est Morellius.

AVRELIA.

Gens plebeia. Cognomina in numis: *Cotta*, *Rufus*, *Scaurus*.

* * *

Cotta.

COTA. *Caput Palladis alatum, pone* X.

M. AVRELI. *Hercules d. clavam vectus bigis Centaurorum, qui s. praelongum ramum bacciferum gestant, in imo* ROMA. AR. R.

Malo causam typi singularis, quem exhibet aversa, me ignorare profiteri, quam tam aliena arcessere, quibus viri eruditi eum explicare sunt conati, cujusmodi habes apud Spanhemium. [b]) Id unum lubet commemorare, similem typum exstare in numo Graeco inscripto OPPE., quem Horreo Epiri tribuo, in quo hinc caput Herculis, illinc Centaurus currens, et ramum bacciferum jactans.

* * *

Caput Vulcani, pone forceps, et X, *omnia intra lauream.*

L. COT. *Aquila fulmini insistens intra lauream. Literae alphabeti jam anticam, jam aversam occupant.* Sunt serrati omnes. AR. C.

Adversa recte cum aversa cohaeret. Vulcanus faber fulminum, quae aquila, *minister fulminis ales*, Iovi defert.

---

a) Bell. civ. L. III. c. 83. b) T. II. p. 16.

Cur typum hunc ſibi legerit Cotta, ignoramus.

* * *

Rufus.

Caput Palladis alatum, pone X.

AV. RVF. *Iuppiter d. fulmen vibrans, ſ. ſceptrum in citis quadrigis.* AR. C.

Denarium hunc genti Anniae adſerit Vaillantius, nam AV monogrammate ligatum perinde legi poteſt Annius, atque Aurelius. Cujus ſententia praeſtet, incertum, ferenda jactura.

* * *

Scaurus.

M. AVRELI. ROMA. *Caput Palladis alatum, pone* X.

SCAVRI. L. LIC. CN. DOM. *Mars nudus d. haſtam violente intorquens, ſ. clypeum et lituum militarem.* Sunt ſerrati. AR. C.

Vide, quae ad ſimiles denarios obſervabo in gente Coſconia.

AVTRONIA.

Incerti ordinis.

Caput Palladis alatum, pone X.

AVTR. (*in monogrammate*) *Dioſcuri equites, infra* ROMA. AR. R.

Genti Semproniae numum hunc tribuit Morellius, at Vaillantius et Havercampus opportunius Autroniae. Reliqui hujus gentis denarii unum Goltzium auctorem habent.

AXIA.

Gens plebeia. Cognomen *Naſo.*

NASO. S. C. *Caput muliebre tectum galea, quam exornant rami duo prominentes ſive lauri, ſive palmae, in area notae arithmeticae.*

L. AXSIVS. L. F. *Diana ſuccincta d. haſtam in citis cervorum bigis; praecurrit canis unus, ſequuntur duo, in area eadem nota arithmetica.* AR. C.

De typis his multa nobis ἀσυςατα occinit Vaillantius. Sed neque adſentior Havercampo, qui denarios hos extra urbem ſignatos contendit, quia vocabulum ROMA abeſt, quae lex non raro fallit.

* * *

Exſtant et aenei inſcripti NASO, quos vide apud Morellium. Hos non eſſe monetam Romanam, ſed veriſimilius ſignatam Panormi, dictum in hujus urbis numis, etſi ſatis veriſimile ſit, inſcriptum his Naſonem ad gentem Axiam pertinere.

BAEBIA.

Gens plebeia, *cujus nomen ab ululatu ovium bae, bae derivatum videtur*, verba ſunt Vaillantii. Concinne in utramque partem. Cognomen ex numis Romanis *Tampilus*, ἀρχαΐκως pro *Tamphilus*, quemadmodum etiam in numis TRIVMPVS pro TRIVMPHVS. Apud Nepotem in vita Attici fit mentio domus Tamphilianae, quae ſtetit in Quirinali.

TAMPIL. *Caput Palladis alatum, juxta* X.

M. BAEBI. Q. F. *Apollo nudus in citis quadrigis d. ramum, ſ. arcum, infra* ROMA. In denario cetera ſimillimo muſei Caeſarei eſt: M. BAEBI. M. F. AR. R.

Caput Iovis.

TAMP. (*in monogrammate*) *Victoria coronans tropaeum, infra* ROMA. (Muſ. Com. Vitzai.) AR. RRRR.

Q. Baebius Tamphilus pater Marci circa annum V. C. 535. bis ad Poenos legatus, ut cum his de oppugnato injuſte Sagunto expoſtularet, deinde bellum denunciaret. [a]) Filius Marcus, a quo hic denarius percuſſus, conſul proceſsit V. C. 573. Satis remotam hic numus ſpirat antiquitatem, ut facile poſsit vicinis temporibus congruere. Abunde Harduinus deridiculo fuit eruditis, quando repugnantibus his denariis, marmoribus, ſcriptoribusque Baebium Plinii ſui non cognominatum Tamphilum, ſed Pamphilum pertinaciter adſeruit, et denarii hujus literis TAMPIL. ſenſum adpingit, quem nonniſi febri correpti, cum maxime delirant, adprobaverint. [b])

* * *

Sunt etiam aenei aſſales inſcripti M. BAEBI. typis ſolitis. AE. RR.

* * *

Reliqua cognomina hujus gentis, quae antiquarii ex coloniarum numis hauſere, huc proprie non pertinent. De cognomine *Ruſticelii* ex numo genti Baebiae perperam a Liebeo adficto agetur in gente Ruſticelia.

BARBATIA.

De numis dubiis hujus gentis vide infra in Valeria.

---

a) Liv. L. XXI. c. 6. et 18. b) ad Plin. L. XIII. § 27.

BELLIA.

Hanc gentem ſcriptoribus omnibus ignotam Morellius ex numo coloniae Corinthi, qui IIvirum M. Bellium Proculum ſiſtit, vulgavit, qui adeo praeſentis inſtituti non eſt.

BETILIENVS.

Gentis nomen videtur intercidiſſe ſalvis tantum cognominibus.

P. BETILIENVS. BASSVS. *in medio* S. C.

IIIVIR. A. A. A. F. F. *Incus.* AE. III. C.

Fuit ergo IIIvir monetalis imperante Auguſto, cujus tamen hominis praeter hunc numum nulla mentio. Ejus nominis alium ex veteribus eruerunt antiquarii, nempe Betilienum Baſſum, unum ex iis, quos Caligula uno die flagellis cecidit torſitque non quaeſtionis, ſed animi cauſa, ut refert Seneca. a) Quod teſtimonium induxit eruditos nonnullos, ut Βετιλῖνον Κασσιον, quem ab eodem Caeſare interfectum narrat Dio, b) eundem cum Betilieno Baſſo Senecae putent, et in Dione librarii peccatum ſuſpicentur. Verum aliis non ſatis iſtud probabile viſum. Vide Fabricium ad hunc Dionis locum. In marmore pervetuſto, quod ad hunc numum ex Grutero recitat Patinus, legitur L. BETILIENVS. L. F. VAARVS.

CADIA.

C. Cadium Rufum procos. Bithyniae vide in prolegomenis ad numos Bithyniae.

CAECILIA.

Gens plebeia, quanquam et patricios fuiſſe ex Caeciliis, patet ex Livio. c) Cognomina in numis Romanis *Metellus Pius*, et forte *Aquinus*. Metellorum inſigne nomen, quorum complures a victis gentibus nomina tulere, ut *Macedonici*, *Numidici*, *Balearici*, *Cretici*. Eorum genealogiam vide apud Glandorpium. *Creticum Silanum* vide in numis Antiochiae Syriae, *Cornutum* in numis Amiſi Ponti.

---

a) de ira L. III. c. 18. b) L. LIX. c. 25. c) L. IV. c. 6 et 7.

* * *

Metellus.

Q. METE, *Caput Palladis alatum, juxta* X.

Iuppiter in lentis quadrigis d. ramum, s. fulmen, infra ROMA. AR. R.

Q. METE, in aſſalibus, et partibus aſsis. RR.

Numi hi per typos hujus gentis ſunt antiquiſsimi. Ex Metellis, quibus nomen Quinti fuit, longe celeberrimus fuit is, qui V. C. 608 pro praetore de Andriſco, vulgo Pſeudophilippo, ſcenico Macedoniae rege triumphavit, *Macedonici* etiam cognomen ex re bene geſta nactus. Huic propter ſingularem felicitatem alium, quem compararet, non reperit Velleius. [a]) Nam praeter excellentes triumphos, honoresque ampliſsimos, et principale in rep. faſtigium, extentumque vitae ſpatium quatuor filios ſuſtulit, omnes adultae aetatis vidit, omnes reliquit ſuperſtites et honoratiſsimos. Mortui ejus lectum pro roſtris ſuſtulerunt quatuor filii, unus conſularis et cenſorius, alter conſularis, tertius conſul, quartus candidatus conſulatus, quem honorem adeptus eſt. Eidem huic Metello denarium hunc tribuendum praedicat Havercampus, quia in eo proponitur Iuppiter triumphator velut ſymbolum ſui de Pſeudophilippo triumphi. Sin iſtud, ergo poſt actum ſuum triumphum ſignatus eſt hic numus. At vero, quomodo is, qui toties per opus ſuum negat ab alio percuſſam monetam, quam quaeſtore urbano et IIIviro, permiſerit, a viro praetorio et triumphali, et qui triennio poſt conſul proceſſerit, hunc ſignatum denarium, et quidem in urbe, quod arguit additum ROMA? Facile dedero, hujus eum Metelli eſſe, at ſignatum ante, cum in minore magiſtratu eſſet, neque neceſſe eſt, typo Iovis triumphantis credere adludi ad triumphum Metelli, cum Iuppiter ipſe *clarus Giganteo triumpho* exſtiterit.

* * *

ROMA. *Caput Palladis alatum, juxta* X. vel: ROMA. *Caput juvenile diadematum pendentibus cincinis, juxta* X.

M. METELLVS. Q. F. *Caput elephanti intra clypeos Macedonicos, omnia intra lauream.* AR. C.

ROMA. *Caput Palladis, ut ſupra.*

C. METELLVS. *Vir togatus in bigis elephantorum, quem advolans Victoria coronat.* AR. C.

Caput Palladis, ut ſupra.

ROMA. *Mars in citis bigis, in imo caput elephanti.* AR. C.

Caput Iovis laureatum, juxta ROMA.

C. METELLVS. *Navis, in area* S, *et caput elephanti pendente ex collo tintinnabulo.* AE. Semis. RR.

M. et C. Metellos numi hi inſcribunt, utrumque filium Q. Metelli Macedonici, de quo mox egimus. Vterque in his denariis illuſtria majorum facta in memoriam revocat, et quidem elephanti indicant egregiam victoriam a L. Metello V. C. 504 de Asdrubale ad Panormum relatam, et triumphum ductis in eo CXX. elephantis bello captis inſi-

a) L. I. c. 11.

gnem, de quo vide Pighium. [a]) At ſcuta Macedonica notant victoriam Q. Metelli Macedonici V. C. 606 de Pſeudophilippo relatam, de quo actum ſupra. Hi ergo denarii in gentis decus ſignati a M. et C. Metellis Macedonici filiis.

* * *

L. METEL*lum* conjunctum cum A. ALB*ino*, et C. MAL*leolo* vide in gente Poblicia.

* * *

Metellus Scipio.

Caput muliebre, juxta ciconia. Q. C. M. P. I. *Elephas.* AR.

Alius ſimilis a Trajano reſtitutus, ſed in hoc: elephas loricatus. AR. RRR.

Q. METEL. PIVS. *Caput laureatum barba et capillis per cincinnos pendentibus.* SCIPIO. IMP. *Elephas.* AR. R.

Caput muliebre, juxta ciconia. IMPER. *Vrceus et lituus intra lauream.* AR. C.

Succedunt numi *Q. Caecilii Metelli Pii Scipionis imperatoris.* Haec ſunt nomina ejus omnia ex his numis collecta, ſecundum quae explicantur ſiglae numi primi: Q. C. M. P. I. Fuit hic filius naturalis P. Cornelii Scipionis Naſicae, ſed teſtamento adoptatus a Q. Metello Pio pont. max., ut collegit Glandorpius. Hujus igitur omnibus nominibus adſcitis conjunxit nomen Scipionis, ut ex qua gente eſſet adoptatus, intelligeretur. V. C. 702 conſul Pompejo M. conſule III. ſine collega, cujus ſocer fuit, in reliquos V. menſes conſul adſcitus, eidem ſubinde in bello civili adhaeſit. Victis ad Pharſalum Pompejanis, hisque in Africa bellum inſtaurantibus totius ipſe exercitus imperator appellatur ſuperſtitione nominis Scipionis, quod in Africa invictum habitum, quod omen ut eluderet Caeſar, deſpectiſsimum quemdam ex Corneliorum genere, cui ad opprobrium vitae Salutioni cognomen erat, in caſtris ſecum habuit. [b]) Fuſus a Caeſare fugatusque conſcenſa navi in hoſtes incidit, quos cum evadere non poſſet, ſimul gladio ſe transfigit, ſimul in mare dat praecipitem. [c])

Expedienda nomina *Pii* et *imperatoris*, nam reliquorum cauſas ex dictis tenemus. Nomen *Pii* ad eum per adoptantem Q. Caecilium Metellum transiit, qui honorificum iſtud vocabulum eſt promeritus, quod patris Q. Metelli Numidici per Appuleji Saturnini furorem V. C. 654 in exilium acti reditum quibus potuit modis impetrare adlaboravit. [d]) Altior Caeciliae pietatis cauſa a L. Metello Poenorum victore, qui pontifex max. in ardens Veſtae templum ingreſſus Palladium ac Penates ex flammis eripuit oculorum inde uſu amiſſo. Vide Pighium. [e]) Iſtud haereditarium. *Imperatoris* titulum ipſe ſibi emeruit, et quidem V. C. 706 in Cilicia, quod per riſum commemorat ipſe Caeſar: [f]) *His temporibus Scipio detrimentis quibusdam circa montem Amanum acceptis ſeſe imperatorem appellaverat.* At in praeſentibus numis imperator dicitur ob collatam ſummam gerendi adverſus Caeſarem belli poteſtatem. Atque in hanc ſententiam reſpondit Conſidius captivo,

a) Tom. II. p. 48. 49. b) Suet. in Caeſ. c. 59. c) Appian. Bell. civ. d) Victor de vir. illuſtr. n. 63, Valer. Max. L. V. c. 2. e) ad ann. V. C. 512. f) Bell. civ. L. III. c. 31.

qui ſeſe literas illi a Caeſare imperatore ferre dixerat, *unus eſt*, ajebat, *Scipio imperator hoc tempore populi Romani.* a)

Elephas. Variae poſſunt eſſe lecti hujus typi cauſae, vel ea ipſa, ob quam ſuperiores Metelli animal iſtud in numis ſuis ſignavere, nempe in memoriam victi Asdrubalis, et magno tum elephantorum numero de Poenis capto, vel quod elephas eſt ſymbolum Africae, in qua tum pugnatum, quod magis patebit ex numo ſequente, vel quod Scipio eo bello magnam in his belluis habebat fiduciam repoſitam, de quo vide paſsim Hirtium. b) In numo, quem reſtituit Trajanus, idem elephas eſt loricatus, nimirum et lorica tectos Scipionis elephantos tradit idem Hirtius. c) Etiam in ſacris literis mentio ſit elephanti τεθωρακισμενȣ θωρακι. d) Neque rarum eſt videre haec animalia iſto cultu in numis imperatorum inſcriptis MVNIFICENTIA. AVG, vel in numis regum Syriae, vel in numo Nicaeae cum capite Elagabali. e)

Pietatis caput, *et hujus ſymbolum ciconia.* Vſus his eſt Scipio, quoniam, ut dixi, a Metello Pio adoptatus ipſe etiam *Pii* nomine gloriabatur. Nota ex Plinio, f) aliisque ciconiae pietas, parentum ſenectam ſublevantis. Qua de cauſa Petronio dicta *Pietaticultrix.* g)

Vrceus et lituus pontificatus argumenta. Fuiſſe Scipionem ex pontificibus unum, eo conſtat, quod ipſe in caſtris ad Pharſalum ex eorum numero fuit, qui pontificatum max. ambivere, I. Caeſari poſt victoriam, quam ſtulte praeceperant, abrogandum. h) At ex Romanorum inſtituto nemo poterat ad pontificatum max. aſpirare, niſi pontifex. Eum hoc munere praeditum teſtatur etiam Suetonius. i) Denarium cum hoc typo, etſi ſolo IMPER. inſcriptum ad hunc tamen Scipionem pertinere, docebit numus ex ſequentibus unus, qui manente eodem typo omnia Scipionis nomina memorat.

* *

Q. METELL. SCIPIO. IMP. *Caput muliebre elephanti exuviis tectum, infra aratrum, et ſpica.*
EPPIVS. LEG. F. C. *Hercules nudus ſtans ſ. clavae innixus.* AR. R.

Q. METEL. PIVS. SCIPIO. IMP. *Mulier ſtolata ſtans adverſa, capite, ut videtur, leonis, cui ſuperne globus imminet, d. triangulum, ſ. pectori admota, ſupra literae* G. T. A.
P. CRASSVS. IVNI. LEG. PROPR. *Victoria ſtans d. caduceum, ſ. clypeolum rotundum.* AR. R.

METEL. PIVS. SCIP. IMP. *Caput virile barba et capillis per cincinnos pendentibus, infra caput aquilae et ſceptrum.*
CRASS. IVN. LEG. PROPR. *Bilanx ex cornucopiae pendens, infra ſella curulis, hinc ſpica, illinc manus erecta, pollice et indice numum, ut videtur, ſtringens.*

---

a) Hirt. bell. Afric. c. 4. b) de Bello Afric. 6. c) l. c. c. 72. d) L. II. Macchab. c. e) Frölich IV. Tent. f) L. X. § 32. g) Satyric. c. 55. h) Caeſar Bell. civ. L. III. c. 83. i) in Tib. c. 4.

AV. (Pembrock.) RRRR. AR. R. METEL. PIVS. SCIP. IMP. *Tropaeum inter lituum et urceum.* CRASS. IVN. LEG. PROPR. *Caput muliebre turritum, hinc ſpica, illinc caduceus, ſupra quid inſtar lineolae, infra prora navis.* AR. R.

Quos deſcripſi, denarii praeter Scipionem ejus etiam legatos memorant, ſed eorum argumenta ad ipſum fere Scipionem tantum pertinent, licet horum nonnulla hariolum omnino requirant.

Caput elephanti rictu tectum notum eſt Africae ſymbolum, aratrum et ſpica regionis ubertatem deſignant. Egregie huc valent, ut jam advertit Vrſinus, verſus Claudiani: [a])

Tum ſpicis et dente comas inſignis eburno,
Et calido rubicunda die ſic Africa fatur.

Similem typum, quo notatur Africa, vide in numis Agathoclis, Hadriani, Antonini, Severi, Clodii Macri, et hujus formae fuerit caput, quod P. Victor memorat in II. regione urbis: *Caput Aphricae*, et a quo haud dubie nomen ſibi ſumpſere PAEDAGOGI. A. CAPITE. AFRICAE, quos memorat marmor apud Sponium. [b]) De averſa, quae ſaltem aperte ad Scipionem non pertinet, agetur in gente Eppia.

Argumenta in numis reliquis, qui auctorem habent Craſſum Iunianum, de quo agetur in gente Licinia, ſunt:

Mulier numi II. eo eſt cultu, qualem deſcripſi. Nihil hactenus probabile adlatum eſt, quo ea ſit nomine appellanda. Ante omnia literarum G. T. A. ſenſus indagandus. Vrſinus legit: *Genius Tutelaris Aegypti.* Verum quid Scipioni cum genio Aegypti, quae tum adhuc propriis regibus paruit? Tutius ergo ſecundum Vaillantium aliosque legetur *Africae.* Simulacrum numi antiquarii omnes dixere Iſidem. Facile ignoverim Vrſino ſic cenſenti, nam cum literam A eſſe ἀρχαιϰσαν Aegypti putaret, facile in peregrino hoc cultu Iſidem vidit, quae fuit Aegyptiorum numen. At miror Vaillantium et Havercampum, qui cum in ejus literae explicatu ab Vrſino diſcederent, Africamque ea intelligi ſtatuerent, in adſerenda tamen Iſide conſpirarent, quam tamen fuiſſe inter Libyae et Africae propriae numina receptam, ſic ut ejus genius tutelaris dici potuiſſet, nullo monumento probaverint. Tuetur quidem ſententiam ſuam Havercampus ſimili Iſide, quam ait exſtare in Tabula Iſiaca; at in eadem juxta adcuratam comitis Caylus picturam, quam Tomo VI. propoſuit, caput caninum pro leonino eſt. Verum ut facile eſt deturbare Iſidem, ita difficile verum ei nomen imponere. Iſtud certum, eſſe numen, quod peculiari modo ei tractui praeeſſe creditum eſt. Reperio, fuiſſe apud Carthaginem ſimulacrum a Didone ibi collocatum, quod Libyes Vraniam, alii aliter dixere, et quae eadem cum luna habita, de qua plura commemorabimus in numis Severi et Caracallae ad annum V. C. 956, in quibus eadem dea proponitur leone vecta. Sunt, quae fidem faciant, denarii hujus ſigillum eſſe hanc

a) de Laudib. Stilic. L. II. v. 256. b) Miſc. p. 227.

ipſam Vraniam, ſive Coeleſtem. Sphaera, ſeu diſcus, qui capiti imminet, hanc deam, quatenus luna fuit, non inficiatur, quo cultu obviam videmus in monumentis Iſidem, ſed et hanc fuiſſe lunam conſtat. Vt adſerere non poſſum, caput ei leonis fuiſſe, tamen conſtat, ejus comitem et vectorem exſtitiſſe leonem, in cujus adeo caput eodem potuit jure involare, quo tot Aegyptiorum numina in capita animalium omnis generis.

Caput anticae numi III. item ambiguum. Adſtitutum aquilae caput, et ſceptrum Iovem arguunt, et quidem, ut cenſent Vaillantius aliique, Terminalem. In area averſae ejusdem numi conſpicitur manus humana, quam neglexere Vrſinus et Vaillantius, at reſtituit Morellius. Ea ſecundum Havercampum [a]) videtur priorem digitum ita habere formatum, ut ſolent ii, qui jurant. Verum in integerrimis muſei Caeſarei aliquid numismati prorſus ſimile pollice et proximo digito ſtringit, quod indicaſſe ſatis habeo, neque enim ultro in ambiguum hunc typum inquiro. Aream averſae numi poſtremi ajebam ſuperne offerre aliquid inſtar craſsioris lineolae, cujus etiam, quis ſit explicatus, ignorare me profiteor. At non tam rudis bardusque Havercampus, cui eſſe fructus ex genere prunorum Damaſcenorum et Aegyptiorum viſus eſt, quanquam, ut erat ingenii facilis et minime moroſi, non repugnabat magnopere, ſi illud quis vellet ficum putare, quoniam teſte Plutarcho Africa inſignis praeſtantiae ficus tulit. Vide eum has ſuas conjecturas ſtabilientem pag. 241.

* * *

Q. METELLVS. PIVS. SCIPIO. IMPER. legitur in inſigni ciſtophoro Pergameno, quem edidit Haymius, quemque latius, ut merebatur, explicatum dedimus in tractatu de Ciſtophoris.

* * *

Aquinus.

LIBERTAS. M. AQVINVS. *Caput muliebre.*

C. CASSI. PR. COS. *Tripus.* AV. RRR.

Non ſatis exploratum, ex qua gente fuerit hic M. Aquinus. Seguinus, qui numum hunc edidit, ſed minus fideliter pictum, [b]) contra fidem Morelliani, alteriusque muſei Caeſarei, Aquinum eſſe genti Caeciliae ſubjiciendum exiſtimat. Eſto, nam non lubet conjecturam conjecturis evertere. Typi explicationem vide in Caſsia, in qua numus hic ab antiquariis proponi ſolet.

* * *

Reliqua gentis Caeciliae cognomina, quae ex numis ab eruditis eruuntur, ſunt municipalia, neque adeo huc proprie facientia.

a) Pag. 241. b) Sel. num. p. 90.

CAECINA.

Caecina certum cognomen gentis, ſed quam numi reticent. Licinium Caecinam virum praetorium memorat Plinius. [a]) Vide de Caecinae gente plura apud Spanhemium. [b])

A. CAE. legitur in aſſe, (Morelli.) tum in quadrante. (Muſ. Caeſ.) AE. R.

CAEDICIA.

Numi Goltziani.

CAELIA.

C. CAELIVS. TAX. magiſtratus in numo Vticenſi, qui huc non pertinet.

CAESENNIA.

Caeſennius Paetus procos. memoratur in numis Epheſi et Smyrnae imperante Domitiano cuſis.

CAESIA.

Plebeia parum clari nominis ignoto cognomine.

Protome diademata dei juvenis obverſo tergo d. ſagittam triſulcam vibrantis, pone AP. *in monogrammate.*

L. CAESI. *Duae figurae juveniles cum haſtis ſedentes capite galeato ſuperne nudae, inferne veſtitae, medio inter hos cane, ſupra quos caput Vulcani cum forcipe, in area hinc* LA. *illinc* RE., *utrumque in monogrammate.* AR. R.

Quae ad denarii hujus explicationem pertinent, pleraque jam in eruditorum commentariis praeclare praecepta reperio. Caput anticae creditur eſſe Apollinis Vejovis docente Gellio: [c]) *Simulacrum dei Vejovis - - - ſagittas tenet, quae ſunt videlicet paratae ad nocendum. Quapropter eum deum plerique Apollinem*

a) L. XX. § 76. b) T. II. p. 9. c) L. V. c. 12.

esse dixerunt. Hujus Apollinis Vejovis caput exstat etiam in numis gentis Fonteiae, et Liciniae cognomine Macri, et literae nexae AP., quae in hoc et gentis Fonteiae numis adduntur, sunt principium AP*ollinis*, nisi forte verius explendae: A*rgentum* P*ublicum*, ut observabo in Fonteia.

Aversa Lares exhibet. Hos ita definit Appuleius, [a]) dum Genios, Lemures, Lares, Larvas, Manes deos distinguit: *ex hisce ergo Lemuribus, qui posterorum suorum curam sortitus pacato et quieto numine domum possidet, Lar dicitur familiaris.* Copiosius Arnobius Larium naturam, variasque de iis sententias persequitur. [b]) *Possumus*, inquit, *si videtur, summatim aliquid et de Laribus dicere, quos arbitratur vulgus vicorum atque itinerum deos esse, ex eo, quod Graeci vicos cognominant lauras. In diversis Nigidius scriptis modo tectorum domuumque custodes, modo Curetas illos, qui occultasse perhibentur Iovis aeribus aliquando vagitus, Indigetes Samothracios, quos quinque indicant Graeci Idaeos dactylos nuncupari. Varro similiter haesitans, nunc esse illos Manes, et ideo Maniam matrem esse cognominatam Larum, nunc aerios rursus deos, et heroas pronunciat appellari, nunc antiquorum sententias sequens larvas esse dicit Lares, quasi quosdam genios defunctorum.* Binos juvenes in denario nostro sedentes esse Lares, probat primum adstitutus canis. Audi de hoc Plutarchum: [c]) *Cur Laribus his, quos proprie praestites vocant, canis adstat, ipsi vero canum pellibus amiciuntur? an quod praestites sunt ii, qui praesunt, hos autem custodes esse domus oportet, et formidandos exteris, quod videmus in canibus, mansuetos vero placidosque domesticis?* Audiamus Nasonem numum uberius explicantem: [d])

Praestitibus Majae Laribus *videre Kalendae*
Aram constitui, signaque parva deum - - -
At canis ante pedes *saxo fabricatus eodem*
Stabat. Quae standi cum Lare causa fuit?
Servat uterque domum, domino quoque fidus uterque,
Compita grata deo, compita grata cani.
Exagitant et Lar, et turba Diania fures,
Pervigilantque Lares, pervigilantque canes.
Bina gemellorum *quaerebam* signa deorum - - -

Deinde cum Vulcani capite apposite conjunguntur Lares, qui praeesse foco credebantur; unde vetus scholiastes ad Horatii Epod. II. *juxta focum dii Penates positi fuere, Laresque inscripti idcirco, quod ara deorum Larium focus fuit habitus.* Quare Vulcanus et Lares junguntur etiam in marmore, quod ad hunc numum recitat Vrsinus, positumque fuit Augusto: VOLCANO. LARIBVS. PVBLICIS. SACRVM. Denique et adstituta monogrammata, quae in LARE

a) de deo Socratis. 129.
b) adv. gent. L. III.
c) Quaest. Rom. p. m. 276.
d) Fast. V.

commode refolvuntur, Lares ultro eloquitur. Docuit me eruditus abbas Fea, anno 1773 in agro Perufino repertum fuiffe fignum ex terra cocta praeclari artificii, quod exhibet larem domefticum fedentem, et pelle canina veftitum, addita infcriptione: C. FVFIVS. FINXIT. a)

CALIDIA.

Gens plebeia.

M. CAL. vel CALID. in confortio cum Q. Metello, et Cn. Fulvio in denariis perantiquae formae. AR. R.

CALPVRNIA.

Gens plebeia, fed perantiqua, quippe a Calpo Numae F. originem traxit, ut infra dicetur.

Cognomina in numis: *Pifo:* cujus originem his verfibus declarat Saleius Baffus: b)

Claraque Pifonis tulerit cognomina prima,
Humida callofa cum pinferet hordea dextra.

Ei faepe additur *Frugi*, propter frugalitatem inditum L. Pifoni, ut teftatur Cicero. c) Infigne abftinentiae exemplum in Calpurnio Pifone commemorat Val. Maximus. d) Aliud cognomen *Bibulus.*

* * *

Caput Palladis alatum, pone X. CN. CALP. *Diofcuri equites, infra* ROMA. AR. R.

* * *

Pifo Frugi.

Caput Apollinis laur.

L. PISO. FRVGI. in aliis: C. PISO. L. F. FRVGI. *Eques rapide invectus, qui in aliis tridentem, in aliis facem, aut gladiolum, aut palmam, aut flagellum tenet, in imo faepe* ROMA. AR. C.

Incredibilis eft horum denariorum numerus, quorum plerique aut nota arithmetica, aut litera alphabeti, aut folitario fymbolo differunt, quam varietatem uni monetariorum lubidini, aut officinarum inftituto Davus ego tribuo, cum defit ingenium, quale fuit in Vaillantio et Havercampo, qui harum rerum omnium caufas reperiendo fibi praeclare fatisfecerunt. Cufi funt hi denarii a L. Pifone Frugi, ejusque filio Caio, de quorum aetate ariolari piget, etfi illam definivere alii, utrum fatis recte, judicent alii. Peritorum judicio utraque numi pars ludos Apollinares

a) ad Winkelmanni Storia delle arti Vol. III. p. 239. b) in Carm. ad Pifonem v. 16. c) pro Fonteio c. 13. d) L. IV. c. 3.

indicat, quod nimirum hi auctore Calpurnio praetore V. C. 543 in perpetuum voti ſunt, cum nullo ante ſenatus conſulto firmati eſſent, de quo vide Livium, a) et Pighium, b) at praecipue Macrobium, qui horum ludorum originem late enarrat. c) Eos equeſtri curſu celebrari ſolitos praeclare ex veteribus eruit Spanhemius. d) Idem argumentum eſt in numis gentis Marciae, ſed conſtat etiam, Marcium quendam vaticinio illuſtrem, quem Zonaras perperam Μαρκον pro Μαρκιον appellat, e) Calpurnio et ſenatui fuiſſe auctorem, ut ludi hi conſtituerentur, ut videre potes ex citatis Livii et Macrobii locis. Habes in his numis certos Apollinarium ludorum typos, quos in moneta familiarum nimis frequenter, neque ex certa cauſa vident numorum interpretes. Minus, ut opinor, recte Vaillantius, Havercampus, aliique horum denariorum equitem appellant *deſultorem*, nam fuit deſultorum ſaltem binos equos agere, ut dicetur in numis gentis Marciae.

* * *

Caput Apollinis.

L. PISO. FRVGI. *Victoria gradiens d. lauream, ſ. palmam.* Quin. C.

Hunc quoque typum Havercampus ad ludos Apollinares trahit motus oratione Livii et Macrobii perhibentium, f) eorum originem ludorum *victoriae*, non valetudinis ergo. Sed cur non potius dicamus ſignatam Victoriam, quia haec ordinarius fuit quinariorum typus?

* * *

PISO. CAEPIO. Q. *Caput barbatum laureatum, pone quiddam inſtar falcis ſerratae, in imo tridens, vel arcus, vel aliud.*

AD. FRV. EMV. EX. S. C. *Duo viri togati ſedentes, hinc et illinc ſpica.* AR. R.

Docet hic denarius, Piſonem et Servilium Caepionem *Quaeſtores* AD FRV*mentum* EMV*ndum* EX S. C. miſſos eſſe. Factum iſtud contendit Pighius V. C. 508, quod etſi nullo argumento comprobat, habuit tamen conſentientes Vaillantium et Havercampum. Vrſinus denarios hos Auguſti aevo malleum paſſos conjicit, quod hoc imperante IIviri creari ſolebant frumento diſtribuendo, et aediles Cereales, ut teſtatur Dio. Verum alia eſt horum forma numorum, quam ut Auguſto ſynchroni poſsint exſtimari. Patienter ergo feramus, nos veram eorum aetatem ignorare. Pighius caput anticae, quale etiam eſt in numis Memmii, Portuni dei putat, nulla iſtud veri ſpecie; alii caput Saturni, quod magis probabile, non modo propter adſtitutam falcem, ſed etiam quod teſte Plutarcho Saturnus a Romanis habitus eſt praeſes agriculturae et frugum, g) et ſic antica cum averſa belle componitur. Vide ſimili falce armatum Saturnum in Memmia et Sentia, at ſimul certiſsimum Saturnum in Neria. Similem averſam offerunt denarii Critonii et Fannii aedilium plebis.

---

a) L. XXV. c. 12 et L. XXVI. c. 23. b) Ann. T. II. p. 182. c) Sat. L. I. c. 17. d) T. II. p. 131. e) Annal. L. IX. c. 1. f) ll. cc. g) Quaeſt. Rom. p. m. 275.

* * *

CN. PISO. PROQ. *Caput barbatum cinctum diademate, cui inscriptum* NVMA.
MAGN. PROCOS. *Prora navis.* AR. RR.

Caput Numae in numis suis jactat gens Calpurnia, quod haec sese a Calpo Pompilii Numae F. procreatam praedicabat, ut diserte narrat Plutarchus, [a]) et Festus. [b]) Vnde et Horatius in epistola ad Pisones: *Vos o Pompilius sanguis.* Et laudatus supra Saleius Bassus versu 4.

Nam quid memorare necesse est,
Vt domus a calpo nomen Calpurnia ducat?

Idem Numae caput exstat etiam in aeneo Cn. Pisonis IIIviri, in cujus aversa est caput Augusti. Vide tabulam III. Vrsini et Morellii. In Marcia quoque gente Numae caput habetur, et auguris habitu proponitur in Pomponia. Hic Cn. Piso proquaestorem sese Magni proconsulis, nempe Pompeji, profitetur. Existimat Vrsinus, Pisonem hunc esse eum ipsum, cujus opera Pompejum in bello praedonum usum refert Appianus, [c]) et hac de causa navis rostrum in numo signatum. Probabile istud, verum video, eum Pisonem ab Appiano dici Publium, non Cneum, nisi forte in hoc erratum.

* * *

Signum Termini, hinc corona, illinc capeduncula. In aliis: *Caput juvenile diadematum, per aream corona, capeduncula, astrum.*
M. PISO. M. F. FRVCI. *Patera et secespita, omnia intra lauream.* AR. RR.

Ad quem M. Pisonem pertineant hi denarii, conjecturas suas attulere Vrsinus et Havercampus, quas, si lubet, adi. Neque satis explorata typorum ratio. Vrsinus, quem secuti sunt reliqui, in priore numo signum dei Termini, in altero ejus ipsius caput vidit, quem, ut et vasa pontificalia, proposuit Piso ad indicandam originem a Numa religionum auctore ductam, qui primus Termino in colle Tarpejo sacellum erexit testibus auctoribus, quos citat.

Hos denarios Vaillantius in gentem Pupiam trajecit causa denarii Goltziani, in cujus una facie PISO. FRVGI., in altera: M. PVPIVS. M. F., et quia revera constat, Pisonum aliquem a Pupio fuisse adoptatum. Verum etiamsi genuinus esset hic Goltzii numus, quem nemo alius vidit, inde nequaquam sequitur, omnes eos denarios, qui *Pisonem Frugi* inscriptum offerunt, esse ejus Pisonis, quem adoptavit Pupius, perinde quasi praeter hunc nemo alter Piso Frugi exstitisset. Atque etsi demus, denariorum nostrorum Pisonem esse eum ipsum, quem a Pupio adoptatum novimus, tamen vel propterea, quia Pupii nomen abest, certi essemus, hos denarios ante adoptionem cusos, atque adeo ex numis gentis Calpurniae non eximendos. Sane Vrsinus, et Morellius, quibus haec adoptio ignota non fuit, nihil mutandum rectius censuere.

a) in Numa p. m. 73. b) in Calpurnii. c) Bell. Mithrid.

* * *

CN. PISO. CN. F. IIIVIR. A. A. A. F. F. in aeneis obviis Augufti I. et II. formae. Idem poftea fub Tiberio Syriae praefectus Germanico veneno perfide fublato fe ipfe interemit.

* * *

Bibulus.

L. BIBVLVS. PRAEF. CLAS. typo navis, in aeneis M. Antonii, de quibus agam in moneta hujus IIIviri.

CALVISIA.

Numi Goltziani.

CANIDIA.

Gens plebeia, praetermiffa ab Vrfino et Morellio, nimirum numis, qui huc pertinent, in gentem Liciniam translatis. Cognomen *Craffus.* Non exftant, nifi commatis peregrini.

CRAS. *Prora navis. Crocodilus.* AE. II. (Vrfinus, Morellius in Licinia.) RR.

- ΛΕΟΠ - - Γ. M. A. T. *Caput Cleopatrae.*

ΚΡΑΣ. *Crocodilus.* AE. I. (Muf. Caef.) RRRR.

Horum primum Goltzius, Vrfinus, Vaillantius genti Liciniae tribuerunt, fed Patinus Canidiae, quem fecutus Havercampus negat, M. Licinio Craffo IIIviro a Parthis occifo, ut volebat Goltzius, competere poffe, qui prius infanae cupiditatis poenas dederat, quam Romanis cum Aegypto, cujus certum fymbolum eft crocodilus, rei quidpiam fuerit. At P. Canidii Crafsi frequens in hiftoria Aegypti mentio, quo tempore Antonius in ea morabatur. Ab hoc in Armeniam miffus multa ibi fortiter ac profpere patravit, poftremo univerfi peditatus dux ad Actium, fuperato mari cum Antonio ipfe in Aegyptum evafit, ibique anno fequente V. C. 724 Octaviani juffu caefus eft. Eum ipfum numum huic Canidio tribuendum confirmat numus fequens. Conftat, Canidium, quod apud Antonium gratiofus effet, a Cleopatra multum obfervatum, ut latius oftendi in meis Numis veteribus, quo loco hunc Cleopatrae numum vulgavi.[a]) Vide et numos hujus Cleopatrae.

* * *

Caput Apollinis laur.

CRA. *Fafces cum fecuri.* AE. fere II. (Muf. Caef. Liebe p. 393. Morelli, Vaill. in Licinia.) RR.

Hunc item numum Vaillantius genti Liciniae largitur, putatque a Craffo quodam in Aegypto fub Caefaribus cufum. At negat hoc poft Spanhemium

a) pag. 292.

Liebeus, [a]) quia ab his nunquam praetores in Aegyptum miſsi ſunt, ſed viri equeſtris ordinis. Putat igitur Havercampus, [b]) ſignatos fuiſſe a M. Caninio Craſſo, qui pro quaeſtore adfuit Catoni, cum is per Clodii violentiam pro praetore in Cyprum miſſus eſt.

CANINIA.

Gens plebeia. Cognomen in numis Romanis *Gallus*.

AVGVSTVS. *Caput Auguſti.*

L. CANINIVS. GALLVS. IIIVIR. *Ianua domus, aut domus ipſa, cui impoſita corona querna cum epigraphe:* OB. C. S., *utrinque laurus.* AR. RR.

Averſam hujus numi explicabimus in numis Auguſti ad annum V. C. 727.

* * *

AVGVSTVS. *Caput Auguſti.*

L. CANINIVS. GALLVS. IIIVIR. *juxta:* AVGVSTVS. *Sedile humilius et porrectum adſtituta haſta, ſuperne* TR. POT. AR. RR.

De hoc item denario agemus in numis Auguſti ad annum V. C. 731.

* * *

Reliqui Caninii numi Auguſti caput perinde offerunt, et in averſa typos, qui ad unum Auguſtum pertinent, ut Parthus flexo genu ſignum reſtituens, quos vide in ejus principis moneta.

* * *

L. Caninius Agrippa IIvir Corinthi.

CARISIA.

Gens nonniſi Auguſto imperante memorata a ſcriptoribus, cum geſtum ejus in Hiſpania bellum perſequuntur. Vide Dionem, Florum, Oroſium. Denarii T. Cariſii Auguſti aevum haud dubie praecedunt, P. Cariſii in ejus tempora cadunt.

* * *

Caput Dianae prominente retro pharetra et arcu.

T. CA. *Canis currens.* AR. R.

Antiquarii omnes denarium hunc T. Cariſio tribuunt, perinde quaſi non eſſent tot aliae gentes, quibus literae CA. poſſent applicari. At nihil moleſtius eſt reliquo eorum examine, quo cauſam ſignatae in hoc Dianae indagant. Nolo commemorandis inanibus tot conjecturis augere praeſentes commentarios, juſtae ſemper futuros molis, etſi tantum certa, probabilia, et utilia adferantur. Ceterum quando literae CA. varie poſſunt accipi, quid obſtat, quo minus referamus denarium ad aliquem T. CA*ninium*, et ſuſpicemur, eſſe canem partis averſae adluſionem ad ipſum gentis nomen, cujus infinita in hac numorum claſſe habemus exempla?

---

a) l. c. b) pag. 243.

Sin iſtud, appoſite anticam occupat Diana, cujus comites ſunt canes, quos Ovidius ex hac cauſa *turbam Dianiam* appellat. [a]) Et vero T. Caninium Rebilum praetorem prodit Pighius ad annum V. C. 707.

* *

MONETA. *Caput muliebre.* SALVTARIS. (pro hoc in aliis: T. CARISIVS.) *Incus, pileus Vulcani, forceps, malleus.* AR. RRR. cum vocabulo SALVTARIS.

Denarius cum poſteriore modo, nempe: T. CARISIVS, *reſtitutus eſt a Trajano.* (Panel ex le Bret. Mem. Trevoux.) AR. RRRR.

Teſte Cicerone, [b]) *cum terrae motus factus eſſet, ut ſue plena procuratio fieret, vocem ab aede Iunonis ex arce exſtitiſſe; quocirca Iunonem illam appellatam MONETAM.* At ſecundum Suidam [c]) Romani, cum in bello contra Pyrrhum et Tarentinos pecunia egerent, Iunoni votum fecerunt, quam ferunt reſpondiſſe, ſi bellum juſtum gererent, pecuniam non defuturam. At hi voti compotes facti Iunonem Monetam coluerunt, hoc eſt, conſultricem, et decreverunt, ut numi in ejus templo cuderentur. Haec Suidas. Secundum Livium [d]) L. Furius Camillus in bello Auruncorum V. C. 409 Iunoni Monetae templum vovit dedicavitque, loco in arce deſtinato, quae area aedium M. Manlii Capitolini fuerat. Idem vero antea dixerat, [e]) Manlii domum fuiſſe, *ubi nunc aedes atque officina monetae eſt.* Livio inhaerens Ovidius ſic canit: [f])

Arce quoque in ſumma Iunoni templa Monetae
Ex voto memorant facta, Camille, tuo:
Ante domus Manli fuerant, qui Gallica quondam
A Capitolino reppulit arma Iove.

Recte igitur in hoc numo cum Iunone Moneta conjuncta habes inſtrumenta feriundae monetae deſtinata,

Ακμονα τε, σφυραντ᾽, ἐυποιητον τε πυραγρην,
Οισιν τε χρυσον ἐιργαζετο.

Incudemque, malleumque, bene factamque forcipem,
Quibus aurum tractabat faber Homericus. [g])

Dicitur Iuno SALVTARIS, quia adflictis bello rebus ſalutem attulit. Ejus etiam caput certum cultu parum diverſo exſtat in numis gentis Plaetoriae. Epigraphe MONETA deinde obvia in numis Auguſtorum, et quidem maximi moduli inferioris aevi, quin et in Alexandrino Commodi legitur Graece MONHTA.

* *

Caput muliebre crinibus faſcia colligatis.

---

a) Faſt. V, 141. b) de Divinat. L. I. c. 45 et L. II, c. 32. c) in Μονητα. d) L. VII, c. 28. e) L. VI, c. 20. f) Faſt. VI. 183. g) Odyſſ. Γ. 434.

T. CARISIVS. IIIVIR. *Sphinx ſedens.* AR. RR.

Ad hujus denarii explicationem arceſsit Vaillantius verba Stephani perhibentis, [a]) ex urbe Troadis Gergithe dictam *Gergithiam Sibyllam oraculorum interpretem, cujus imago in Gergithiorum numismate una cum Sphinge expreſſa fuit.* Atqui, inquit, conſtat ex Suetonio, [b]) Auguſtum adito V. C. 741 pontificatu maximo, quidquid fatidicorum librorum nullis, vel parum idoneis auctoribus ferebatur, cremaſſe retentis ſolis Sibyllinis. Satis apparet, non aliam ob cauſam Vaillantio caput Sibyllae viſum, quam quod Sphingem in averſa vidit. At vero habemus numum Auguſti: ARMENIA. CAPTA typo Sphingis, quem dabo in ejus moneta ad annum V. C. 734. Quid in hoc cimelio Sphingi cum Sibylla? Conſtat etiam, Auguſto jam placuiſſe Sphingem, antequam in fatidicos hos libros criſin intenderet; nam inter initia imperii hujus monſtri imagine ſignaſſe epiſtolas eodem loco ex veteribus oſtendam. Denique dubitare licet, utrum poſt annum V. C. 741 permiſſum adhuc fuerit IIIviris monetariis ſua in numis proponere nomina. Sane annus V. C. 738 poſtremus eſt, qui, ſaltem quod exploratum ſit, magiſtratum hunc offerat, atque etiam tum nunquam abeſt Auguſti vel caput, vel epigraphe. Remotiora igitur tempora ſibi denarius hic poſtulat, ipſa vero Sphinx hujus numi in noſtram usque aetatem aenigma eſt, nullo adhuc vindice reperto. Ceterum verum Sibyllae caput vide in gente Manlia.

* * *

Omitto brevitatis cauſa alios T. Cariſii denarios per argumentum parum illuſtres.

* * *

IMP. CAESAR. AVGVSTVS. *Caput nudum.*

P. CARISIVS. LEG. PROPR. In aliis tantum: LEG. vel: LEG. AVGVSTI. *Tropaeum ex armis Hiſpanicis conflatum.* — *Porta urbis, cui inſcriptum:* EMERITA. — *Arma Hiſpanica.* — In quinariis: *Victoria ſtatuens tropaeum.* AR. C.

Cariſium Auguſti in Hiſpania legatum Cantabros et Aſtures fortiter repreſsiſſe tradunt Dio, [c]) Florus, [d]) Oroſius, [c]) quo bello circa annum V. C. 729 finito, ait Dio, [f]) Auguſtum dimiſiſſe milites EMERITOS (*ἀφηλικεςερȣς των ςρατιωτων*) eisque urbem in Luſitania Auguſtam EMERITAM dictam aedificare permiſiſſe, ob quam cauſam denariis inſcriptum EMERITA. Omnes quoque numi reliqui typos habent ad Hiſpaniam pertinentes, ex quo veriſimile, eos omnes in ipſa Hiſpania prognatos curante opus P. Cariſio, non inficiante iſtud barbara eorum fabrica, tum et epigraphe, nam in horum nonnullis, qui ſunt apud Morellium, et in muſeo Caeſareo, pro EMERITA legitur IMIRITA, vel IIMIIRITA, de quo ſcribendi modo vide, quae monebo in moneta Antonii IIIviri. In quinariis Havercampus victoriam Cariſii Hiſpanicam videt, ego antiquum morem, quo in

---

a) in Γεργις. b) in Aug. c. 31. c) L. LIII. c. 25. L. LIV. c. 5. d) L. IV. c. 12. n. 56. e) L. VI. c. 21. f) L. LIII. c. 26.

quinariis Victoria ſignari conſuevit. Dio Cariſium Cantabrorum victorem non ſecundum numos *Publium*, ſed *Titum* vocat. Quare, niſi mendum irrepſit, videntur fuiſſe diverſi duo Cariſii. De forma armorum Hiſpanicorum vide, quae dixi ex his etiam numis in prolegomenis ad numos Hiſpaniae. De aetate horum numorum vide monetam Augusti ad annum V. C. 732, ubi inſignis Havercampi parachronismus perſtringetur.

* * *

Numos alios Cariſiis a nonnullis tributos vide in ſequente Carvilia.

CARVILIA.

Gens plebeia.

Caput juvenile laureatum, infra quod fulmen.

CAR. OGVL. VER. *Iuppiter in citis quadrigis d, fulmen intentat.* AR. C.

Caput Iani.

CAR. OGVL. VER. *Prora navis.* As. RR.

Numi hi ab aliis genti Cariſiae, ab aliis Carviliae inſeruntur pro varia τo CAR. explendi lubidine. Vtraque pars ſolis conjecturis pugnat, exigua victoriae gloria.

Caput anticae numi prioris omnes eſſe Iovis Axuris ſtatuunt, cum tamen iidem ſimillimum aliud gentis Fonteiae eſſe Apollinis Vejovis adſerant. Quorſum haec ſententiae inconſtantia? Nos illud remur confidenter poſſe Vejovi tribuere, non modo quod certus Vejuppiter in gentibus Caeſia et Licinia imberbis quoque eſt, et armatus fulmine, verum etiam quod Axur gentis Vibiae diverſum praefert cultum.

CASSIA.

Patricia, quae defeciſſe videtur, et plebeia. De hac gente Tacitus loquens de L. Caſsio Longino Druſillae marito: [a]) *Caſſius plebei Romae generis, verum antiqui honoratique.* Cognomina in numis habemus *Caeicianus*, *Longinus*, *Celer*.

Caeicianus.

CAEICIAN. *Caput Cereris ſpicis coronatum, pone litera alphabeti.*

L. CASSI. *Iugum boum aratro junctum, ſuperne litera alphabeti.* AR. C.

Productum *Caeiciani* cognomen ſuſpicari jure facit, Caeicium quendam in Caſsii familiam adoptatum. Ad typos Cereris et boum haec conjicit Havercampus, videri IIvirum deducendae coloniae fuiſſe Caſsium hunc, tempore, quo diviſo plebi agro Campano circiter millia civium viginti eo tradu-

a) Ann. VI. 15.

cta ſunt ex lege I. Caeſaris V. C. 694. Verum an IIviris jus feriundae monetae fuit? quod ab eodem toties video objici Vaillantio et Vrſino. Enimvero forma horum numorum remotiorem haud dubie aetatem flagitat, et Ceres, cui ſacrum animal eſt bos, multis aliis ex cauſis potuit ſignari. L. CASSI. KAECIANI. meminit etiam marmor Gruteri. [a]) De miro in his denariis alphabeti ordine vide ſupra in Prolegomenis pag. 76.

* * *

Longinus.

Q. CASSIVS. *Caput muliebre velatum, juxta* VEST.

Templum rotundum, intra quod ſella curulis, in area hinc urna, illinc tabella, cui inſcriptum: A. C. Eſt AR. C.

Eundem denarium reſtituit Trajanus. AR. RRR.

Q. CASSIVS. *Caput muliebre, juxta* LIBERT.

Eadem averſa. AR. R.

Inſignes hi denarii jam praeclare a viris eruditis ſunt explicati. Caput Veſtae, ejusque in averſa templum revocant memoriam L. Caſsii Longini, qui V. C. 641 rogatione Peduceia conſtitutus quaeſitor praetoria poteſtate de Veſtalium ſtupris Liciniam ac Marciam a L. Metello P. M abſolutas in judicium revocavit damnavitque, ut ex Aſconio, aliisque docet Pighius. [b]) Fuit hic Caſsius ſeveritatis inſigne exemplar, ſic ut *reorum ſcopulus* vulgo vocaretur, [c]) quo modo Pompejus M. apud Petronium dicitur *piratarum ſcopulus.* [d]) Notum ejus ſolenne: *cui bono*, toties Ciceroni in ſimili cauſa repetitum. Sella curulis intra templum notat praetoriam poteſtatem, qua eum in hac cauſa fuiſſe praeditum diximus.

Ad ejusdem Caſsii hiſtoriam pertinent urna, tabella inſcripto A. C., et caput Libertatis denarii ſequentis. Innuitur his typis lex tabellaria de judiciis, quam is in tribunatu ſuo V. C. 617 tulit, uti populo in omnibus judiciis, perduellione excepta, per tabellam ſuffragium eſſet, qua lege ſuffragiorum LIBERTATI praeclare conſuluit. Teſtimonia plura Ciceronis partam hac lege libertatem praedicantis collegit Spanhemius. [e]) Literae A. C. ſunt ἀρχαικσαι vocum *Abſolvo Condemno* his tabellis inſcriptae, adſtat urna, Ciceroni ſaepius dicta ſitella, ad eas excipiendas parata. Lubet tabellarium iſtud beneficium petito a Graecis exemplo illuſtrare. Quo tempore Athenienſes gravi XXX. tyrannorum jugo premebantur, hi in ſenatu ſedebant in ſubſelliis, inquit Lyſias, [f]) in quibus nunc conſident prytanes. Ante eos poſitae ſtabant menſae duae, calculos vero non licebat, ut ante, mittere in ſitellam, ſed oportebat palam in menſis deponere, et condemnantem quidem in poſteriore, abſolventem in priore. Haec auctor laudatus. Enimvero in omni civitate vere libera ſuffragia clam ferri ſunt ſolita ſive metu potentium reorum, ſive judicum partibus faventium. Quem morem collaudavit quoque Demoſthenes: [g]) ἀλλα και τȣτο και παντων ἀριϛα ὁ τιθεις τον

a) p. 864. n. 11. b) Ann. III. p. 109. ſeq. c) Pighius l. c. p. 14. d) Satyric. c. 123. verſu 239. e) T. II. p. 198. f) Orat. in Agorat. g) de fals. legat. p. 330. A.

νομον ἐιδε, το κρυϐδην ψηφισεσθαι. δια τι; ὁτι τȣτων μεν ȣ̓δεις ἐισεται τον ἑαυτῳ κεχαρισμενον ὑμων. *Sed et hoc omnium optime legislator praevidit, ut clam ſuffragia ferrentur. Cur? ut nemo veſtrum, qui rei ſunt, ſciret, qui ſibi eſſet gratificatus.*

* * *

Caput Veſtae velatum, prae quo variae alphabeti literae, pone ſimpulum.

LONGINVS. IIIV. *Vir togatus ſtans d. tabellam, cui inſcriptum V. ſuper baſi tenet.*

Denarii hi propter idem Veſtae caput ab eodem Q. Caſsio, a quo praecedentes, videntur ſignati. Litera V tabellae inſcripta Vaillantius credit indicari plures ab eodem L. Caſsio latas leges, quae cum omnes vocabulo VTI incipiant, primam ejus vocabuli literam in tabella exprimi. At Havercampus verbum VETO, quo uſi ſunt tribuni plebis, cum intercedere legi placuit, mavult, et auguratur, a L. Caſsio circa illud *vetandi* jus aliquam fuiſſe latam legem. Vtraque ſententia intra conjecturas ſiſtit.

* * *

Caput juvenile nudum prolixis crinibus, pone ſceptrum.

Q. CASSIVS. *Aquila fulmini inſiſtens, hinc lituus, inde praefericulum.* AR. R.

Exiſtimat Pighius, in antica exhiberi caput Apollinis cum ſceptro regio, atque iſtud propter ludos Apollinares a Q. Caſsio Longino in praetura editos,[a]) cui ſententiae non adverſatur Havercampus, etſi toties contendat, non fuiſſe praetorum ferire monetam. At non adrident praetenſi Apollinares, et toties ad faſtidium obtruſi cum alias, tum ad hunc praecipue denarium. Nam videor poſſe negare, caput anticae eſſe Apollinis, quod potius Iovis putandum, cujus certa attributa ſceptrum, fulmen, aquila. Quod imberbis eſt, et luxuriant capilli, Iovem non inficiatur, qui eodem cultu comparet in numis Syracuſarum inſcriptis ΖΕΥΣ. ΕΛΛΑΝΙΟΣ. Quid quod et Vejuppiter, et Iuppiter Axur intonſi ſunt, ut docent denarii Caeſiae et Vibiae.

* * *

Caput Bacchi hedera et corymbis coronatum, pone thyrſus.

L. CASSI. Q. F. *Caput muliebre pampinis coronatum.* AR. C.

Vrſinus, quem deinde ſecuti ſunt reliqui, in his numis capita Liberi, Liberaeque videt, quibus adeo typis cenſet innui, quod refert Dionyſius, Sp. Caſsium cos. V. C. 261 aedem Cereris, Liberi, Liberaeque votam bello Latino dedicaſſe. Sed enim Libera eadem eſt cum Proſerpina; at vero hujus caput pampinis exornari, ut in praeſente numo, nondum mihi compertum.

* * *

C. Caſſius Longinus imp.

Hujus hominis, qui cum Bruto contra Caeſarem dictatorem conjuravit, bellumque deinde cum IIIviris geſsit, numos in monetam imperatorum differimus.

* * *

Celer.

C. CASSIVS. CELER. IIIVIR. A. A. A. F. F. in aeneis Auguſti II. formae. C.

a) Tom. III. p. 298.

* * *

Cassii incerti.

Caput Palladis alatum, pone X, *et quid urnae simile.*

C. CASSI. *Mulier d. pileum ostentans, s. hastam in citis quadrigis, infra* ROMA.

Perizonius numum ad C. Casſium percussorem Caesaris propter libertatis signum refert. At hic remotioris antiquitatis manifestus est partus. Ad haec in hujus Casſii denariis semper additur IMP. Acutius in speciem Havercampus C. Casſio L. Casſii, severi illius judicis filio, largitur, a quo tribuno pl., ut narrat Asconius, lex lata est, ut, quem populus damnasset, senatu moveretur, ad quod factum libertatis typum revocat. Dixi, in speciem. Sequamur enim calculum et verba Havercampi.[a]) Hic C. Casſius, ait, quaestor provincialis fuit V. C. 642, ante quem annum, cum quaestor urbanus esset, credimus signatum hunc denarium. Tribunus pl. fuit V. C. 649, quo adeo dictam legem tulit. At enim quaerimus, quomodo is typo libertatis in numo V. C. 642 signato ad legem adludere potuit, quam minimum octo annis serius tulit? Verisimilius igitur typus ad celebrem illum L. Casſium libertatis populi vindicem, de quo supra, referendus lata V. C. 617 lege tabellaria, cum qua praeterea aetate melius componetur caput anticae vetustioris rationis.

* * *

Caput Vulcani, pone forceps, in area S additis tribus globulis.

C. CASSI. ROMA. *Navis, in area* S. *additis tribus globulis.* AE. RR.

Hujus semisſis partim causa capitis Vulcani pro solito in semisſibus capite Iovis, partim causa additorum ad S. globulorum altius mentionem feci pag. 12. 13 et 15.

* * *

Caput Iani, inter cujus capita lunula.

L. SALIN. C. CASSIVS. *Prora navis, cui inscriptum:* D. S. S. AE. I. RR.

Literarum D. S. S., quae leguntur etiam in denariis Quinctiorum, verus sensus nondum compertus. Legunt alii: *Deo Senoni Sanco*, qui fuit Sabinorum deus, de qua lectione vide multa apud Vrsinum, [b]) alii: *De Senatus Sententia*, alii: *De Siculis Sardis*. SALI*nator* est cognomen gentis Liviae, et Oppiae, ad quam posteriorem hi videntur numi pertinere, ut dicetur in Oppia. Additam Iano lunam Havercampus opinatur propterea, quod illi tributa fuerat anni dimensio, et a nonnullis creditus filius Hecates, id est: lunae. Aliam causam dabimus in denariis gentis Fonteiae.

* * *

De Casſio, qui est in Antiochenis Graecis Claudii, vide numos Antiochiae Syriae.

a) p. 79. b) p. 289.

CESTIA.

Gens plebeia. Ejus numi duo insignes.

C. NORBANVS. L. CESTIVS. PR. *Caput muliebre religatis diademate crinibus.*

S. C. *Cybele capite turrito in leonum bigis, s. tympano innixa.* AV. RRR.

Caput muliebre elephanti exuviis tectum.

L. CESTIVS. C. NORBA. PR. S. C. *Sella curulis, super qua galea.* AV. RRR.

Vaillantius statuit, hos numos ex S. C. fuisse percussos a L. Cestio et C. Norbano, cum essent aediles, Havercampus, cum uterque esset praetor. At quae hic antea scripserat, retractavit in gente Hirtia, deinde in numis Norbani explicatione nova inducta; nimirum I. Caesarem adversus Pompeji liberos V.C. 708 in Hispanias meditantem Romae sub Lepido reliquisse sex vel octo praefectos, ut ait Dio. [a]) His monetae signandae jus permissum adserit docentibus numis; nam Munatius Plancus et Livinejus Regulus revera in numis se scribunt PRAEF. VRB., Clovius simpliciter PRAEF., Hirtius, Cestius, Norbanus, Oppius tantum PR., quod adeo legendum PR*aefectus*, non PR*aetor*. Erunt igitur sex illi, quos numi produnt, memorati a Dione praefecti, quibus ὡς ἐν παρόδῳ addit L. Rubrium Dossenum. [b]) Addit, conspirare quoque typos. Caput elephanti proboscide tectum ad Africanam Caesaris victoriam adludere, in altero caput Veneris suapte ad Caesarem referri. Sellam curulem et fasces, qui insuper in numis Livineji propter sellam adstituuntur, indicare honorem praefectorum, perhibente revera Dione, [c]) eos accusatos, quod *lictoribus*, *vesteque ac sella curuli uterentur*. Galeam ad virtutem Caesaris revocat, et το S. C., quod data esset his Caesaris praefectis potestas nomen suum monetae inserendi, denique Cybelen indicare ludos Megalesia. Hanc Havercampi sententiam latius proposui, non quod securam et legis instar tenendam putem, multa enim admodum vaga et insuta continet, verum ut, cum ipse probabile quidquam ad explicandos hos numos adferre non possim, alterius viri eruditi conjecturas objiciam, quas lector, ut visum fuerit, adprobet vel repudiet.

* * *

Memoratur etiam Cestius in numis Antiochenis Neronis, quos vide.

---

a) L. XLIII. c. 28. b) in Rubria. c) L. XLIII. c. 48.

CICEREIA.

Numus Goltzianus.

CIPIA.

Gens plebeia.

M. CIPI. M. F. *Caput Palladis alatum, pone* X.

Victoria in citis bigis, infra gubernaculum et ROMA. AR. R.

Exstat et semis eodem utrinque modo inscriptus. RR.

CLAVDIA.

Gens Sabina, [a]) deinde non modo in civitatem accepta, sed etiam in patriciorum numerum. [b]) Ab arrogantia et in plebem odio cognita, tum clara decemviratu legum ferundarum, dictaturis, consulatibus, censuris, triumphis. *Claudius* et *Clodius* unum idemque est, ut *Plautius* et *Plotius*, *Cauponius* et *Coponius*, unde jocus Vespasiani apud Suetonium: [c]) *Mestrium Florum consularem admonitus, ab eo* plaustra *potius, quam plostra dicenda, die postera* Flaurum *salutavit.*

Cognomina in numis Romanis *Marcellus* et *Pulcher*, ex quibus Pulchri tantum fuere patricii, Marcelli plebeji. *Rufus* proconsul est in numis Agrigenti, et hoc nomine proconsul Bithyniae sub Claudio, de quo vide prolegomena ad numos Bithyniae. Clodii *Macri* legati Africae sub Nerone numos vide post monetam Neronis.

* * *

Marcellus.

Caput Palladis alatum, prae quo X, *pone modius.*

M. MARC. *Victoria in bigis, in imo duae spicae, et* ROMA. AR. C.

* * *

MARCELLINVS. *Caput virile imberbe nudum, pone triquetra.*

MARCELLVS. COS. QVINQ. *Templum 4 columnarum, ad quod vir velatus et togatus accedit tropaeum gestans.* AR. C.

Restitutus item a Trajano. AR. RRR.

Praestans hic denarius M. Claudium Marcellum, magnum in historiaR. nomen, ejusque insigniores laudes persequitur. In consulatu I. adversum Gallos Insubres missus V. C. 532 relata insigni ad Cla-

a) Liv. L. II. c. 16. b) Liv. L. IV. c. 3. Dionys. Hal. L. V. c. 40. Plut. in Public. c) in Vespas. c. 22.

ftidium victoria ipſum hoſtium ducem Virdomarum ſingulari certamine interfecit, et detracta ſpolia opima tertius ab Romulo Iovi Feretrio obtulit. In bello deinde Punico primus Hannibalem vinci poſſe experimentum dedit. In Siciliam pro conſule miſſus Syracuſas cepit V. C. 542, denique V. C. 546 conſul V. adverſus Hannibalem profectus Poenorum inſidiis prope Venuſiam circumventus nobilem mortem reperit.

Pars numi averſa bina ejus praecipua decora memorat, et quidem epigraphe fuiſſe COnSulem QVINQuies jactat, typus honorificam ſpoliorum dedicationem, quam divina ſua poeſi celebravit etiam Virgilius: [a])

Aſpice, ut inſignis ſpoliis Marcellus opimis
Ingreditur, victorque viros ſupereminet omnes.
Hic rem Romanam magno turbante tumultu
Siſtet eques, ſternet Poenos, Gallumque rebellem,
Tertiaque arma patri ſuſpendet capta Quirino.

De Iove Feretrio, ſpoliis opimis, aliisque cauſis huc pertinentibus lege praeter alios Propertium. [b])

Caput anticae ipſam celebris hujus viri effigiem ſiſtit, etſi ſcriptum juxta legatur MARCELLINVS, quod nomen Marcellorum aliquem ex gente Claudia in aliam gentem adoptatum manifeſte docet. Fuiſſe hunc Marcellum a Lentulo quopiam adoptatum, ex Cicerone colligunt eruditi, de quo vide, quae in numis gentis Corneliae Lentulorum diſſeram. Per hanc ergo inſitionem dictus Lentulus Marcellinus, veterisque ſuae gentis memor illuſtris M. Marcelli honores huic denario inſeruit. Adſtituta capiti triquetra tertium ejus decus, captas Syracuſas eloquitur. Idem numus, ſed aeneus I. formae, proponitur in muſeo Pembrock. P. III. tab. 6, an genuinus?

*

L. LENT. C. MARC. COS. Inſcriptos ſic numos explicatos vide in gente Cornelia Lentulorum.

* * *

Pulcher.

Caput Palladis alatum.

C. PVLCHER. *Victoria in citis bigis.* AR. R.

PVLCHER. TAVRVS. REGVLVS. IIIVIR. A. A. A. F. F. in AE. III. C.

Ait Cicero in Oratore: [c]) *Quin ergo ipſe, cum ſcirem, ita majores locutos eſſe, ut nusquam niſi in vocali aſpiratione uterentur, loquebar ſic, ut* pulcros, Cetegos, triumpos, Kartaginem *dicerem etc.* Numus ex propoſitis prior, quod ex typo colligere licet, multis prius annis ſignatus eſt, quam Oratorem ſcriberet Cicero, et tamen jam PVLCHER cum aſpirata ſcribebatur, de quo diſceptent grammatici.

*

AP PVLCHER. AP. F. PROCOS. in ciſtophoro Laodiceno.

a) Aen. VI. v. 869. b) L. IV. eleg. 11. c) cap. 48.

C. PVLCHER. PROCOS. in ciſtophoris Trallium et Pergami.

Vide hos numos explicatos in tractatu de Ciſtophoris.

* * *

IMP. CAESAR. *Caput I. Caeſaris laur.*

P. CLODIVS. M. F. *Mars galeatus nudus ſtans d. haſtam, ſ. parazonium.* AR. R.

CAESAR. IIIVIR. R. P. C. *Caput Octaviani nudum.* In alio: M. ANTONIVS. IIIVIR. R. P. C. *Caput M. Antonii barbatum.*

P. CLODIVS. M. F. *Mars galeatus nudus ſtans d. haſtam, ſ. parazonium.* In alio: *Mulier ſtans d. pateram, ſ. haſtam.* AR. C.

Caput Solis radiatum, pone I.

P. CLODIVS. M. F. *Luna inter 5 aſtra.* AV. RR. AR. C.

Caput muliebre laureatum, pone lyra.

P. CLODIVS. M. F. *Diana ſtolata ſtans utraque manu oblongam facem tenet.* AR. R.

Ab uno omnes hos denarios P. Clodio percuſſos, certum, neque hactenus inter eruditos controverſia exſtitit. Quis fuerit hic P. Clodius, non reperit Vrſinus, unumque ajebat hoc nos ſcire poſſe, fuiſſe eum IIIIvirum tum, cum Octavianus eſſet IIIvir R. P. C. numo II. iſtud docente. Vaillantius cenſet, fuiſſe Clodium Bithynicum, quem, quod Octaviano pertinacius adverſaretur, capta Peruſia interfectum narrat Appianus, a) quod verene, an falſo adſertum ſit, non decido, etſi certum ſit, numos hos ſub initium IIIviratus Octaviani et Antonii ſignatos, quod manifeſte apparet ex barba Antonii, quam is circum haec tempora promiſit, ac paullo poſt attondit, ut dicetur in ejus numis.

Vaillantius et Havercampus nullo negotio horum typos numorum ad ludos Apollinares, aliasque ejus aevi periſtaſes trahunt. Minus ego aut perſpicax aut credulus typos hos privatae Clodii religioni imputo, aut etſi publica facta ejus temporis reſpiciunt, non ſatis video loquaces, ut certum quid inde duci poſsit. Spanhemius eos ad ludos ſaeculares refert. b) In numo IV. certum eſt caput muliebre, quod credere jubent crines muliebrem in morem diſpoſiti, et manifeſtae inaures, quas oſtentat cum pictura Morelliana, tum denarius integerrimus muſei Caeſarei. Lyra adſtituta perſuadet eſſe Muſam, niſi caput eſt allegoricum. Haec monui, quoniam Vaillantius et Havercampus eſſe caput Apollinis confidenter ſtatuunt, credo, ne ſui ſibi ludi Apollinares peſſum eant.

* * *

C. CLODIVS. C. F. *Caput muliebre floribus redimitum, pone flos.*

VESTALIS. *Mulier velata ſedens d. ſimpuvium.* AV. RRRR. (Muſ. Caeſ.) AR. R.

Signatum in denario hoc caput Florae cenſent antiquarii ad iudicandos magnificos ludos, quos C. Claudius Pulcher unus ex majoribus hujus Clodii IIIviri in aedilitate ſua celebravit V. C. 655, quosque depraedicant Ci-

a) Bell. civ. L. V. b) T. II. p. 127.

cero, Plinius, et Val Maximus, pertinuiſſe autem ad aediles celebrare ludos Cereris, Liberi, Liberae, Florae, Iovis, Iunonis, Minervae, ut docet ipſe Cicero. [a]) Liceat ab his diverſum ſentire, cum dignior alia cauſa, quae in gentis decus praedicetur, praeſto ſit. Credam potius, adludi ad C. Claudium Centhonem, quo conſule, et collega Sempronio Floralia peragi coepta ſunt, de quo vide, quae plura notabo in gente Servilia.

Typo Veſtalis ſedentis recolitur memoria Claudiae Veſtalis, etſi ſciri non poſsit, qualis intelligatur Claudia, nam duae erant in hac gente praeclaro facto inſignes. Vna Quinta Claudia, quae navim cum ſacris Matris Idaeae Peſsinunte advectae, cum vado Tiberino adhaereret, implexo cingulo in vitae inculpatae teſtimonium Romam adverſo flumine deduxit, quod factum V. C. 549. Vide praeter Livium hanc fabulam late deſcribentem, et quod mirum, etiam credentem, aliosque, Iulianum Aug. [b]) Tamen ſunt, demptis nonnullis poetis, non pauci ex veteribus, qui eam non Veſtalem, ſed matronam dixere. Vide variorum notas ad Livii L. XXIX. c. 14. Altera, quae patrem contra leges triumphantem adverſus tribunum pl. eum ex curru detrahere parantem religione objecti corporis defendit V. C. 611. [c])

* * *

Claudius incertus.

Caput Dianae cum pharetra et arcu, juxta S. C.

TI. CLAVD. TI. F. AP. N. *Victoria in citis bigis d. lauream, ſ. palmam, in area notae arithmeticae, ut:* XXV. XXXI. CXXI., *etiam addito* A, *ut:* A. X. — A. XV. — A. CXXIII. Sunt ſerrati omnes, et C.

Viri eruditi Pighium ſecuti obvios hos denarios referunt ad Ti. Claudium, qui V. C. 504 quaeſtor Siciliae, cum male contra Poenos pugnatum eſſet, ad reparandas res perditas magnam pecuniae vim ex S. C. ſignaverit, et quidem in Sicilia, quod ſuadet Dianae typus. At vero tantam aetatem hi denarii certe non praeferunt, et potius poſterior aliquis Claudius inveſtigandus, quod operae aliis permitto.

* * *

AP. CL*audius*, T. MAL*lius*, Q VR -- de quibus vide gentes Manliam, et Marciam.

CLOVIA.

Gens plebeia.

CAESAR. DIC. TER. *Protome Victoriae, pone aſtrum.*

C. CLOVI. PRAEF. *Pallas gradiens d. tropaeum ſuper humero, ſ. clypeum Meduſae capite horrentem et ſex haſtilia, humi ſerpens.* AE. II. C.

Numum hunc cuſum fuiſſe V. C. 708, probabimus in moneta I. Caeſaris. Hic eodem hoc anno Dictator III. ad-

a) L. V. in Verr. c. 14. b) Orat. V. p. 159. c) Val. Max. L. V. c. 4.

verſus Pompeji liberos in Hiſpaniam profectus plures Romae pro ſe praefectos reliquit, ut diximus in gente Ceſtia, ex quorum numero fuiſſe C. Clovium praeſens numus docet. Haec Havercampus. At enim univerſa horum numorum ratio dubium facit, ſintne moneta urbis putandi; ad haec aliorum urbis praefectorum numi argentei ſunt, quin et aurei, hi nonniſi aenei. Videntur adeo ejusdem eſſe generis, cujus ſunt numi aenei Sempronii, Bibuli, Oppii praefectorum claſsis M. Antonii, quorumque numi haud dubie extra urbem ſignati ſunt. Clovium hunc ab Octaviano inter conſulares relatum V. C. 725 tradit Dio. [a]) Pars antica connexa ſimul cum averſa certam ſiſtit Minervam Nicephoram, de qua egimus in moneta Athenienſium.

CLOVLIA.

Gens patricia, nam T. Cloelium Siculum inter tres patricios numerat Livius, qui V. C. 309 tribuni militares pro conſulibus facti ſunt, de quo lege differentem Vrſinum. At Cloelii antiquitus dicti ſunt Cloulii.

Caput Palladis alatum, infra ROMA.

T. CLOVLI. *Victoria in citis bigis, infra ſpicae.* AR. C.

Caput Iovis, in area variae alphabeti literae.

T. CLOVLI. *Victoria tropaeum coronans, infra* Q. Quin. C.

Denarius veteris argumenti explicatum non deſiderat, neque plus tribuendum quinario, qui utrinque offert typos quinariis imprimi ſolitos. Acutiores Vaillantius, et Havercampus, qui typo Victoriae ad relatam de Poenis in Sicilia victoriam, typo ſpicarum ad feracitatem inſulae adludi cenſuere. Literae alphabeti aliud non ſunt, quam ſigna monetariorum. Quam turpiter in his explicandis lapſi ſint Pighius, et, quod magis mirere, Vaillantius, alibi diximus. At elementum Q partis averſae, quoniam invariatum in omnibus eſt, Quinarium indicat.

COCCEIA.

Fueritne patricia, an plebeia, incertum. Ex hac prodiit Cocceius Nerva, qui Domitiano ſucceſsit. Cognomen *Nerva.*

M. ANT. IMP. AVG. IIIVIR. R. P. C. M. NERVA. PROQ. P. *Caput M. Antonii nudum.*

L. ANTONIVS. COS. *Caput L. Antonii nudum.* AR. R.

Cuſus eſt hic denarius V. C. 713, nam hoc anno L. Antonius conſul proceſsit. Cum in reliquis dubium non ex-

a) L. LII. c. 42.

ſtet, in judicium venit ſola epigraphe M. NERVA. PROQ. P., quam eſſe legendam PROQ*uaeſtore Propraetore*, veriſimile diximus Vol. IV. p. 248. Hic Nerva favente M. Antonio proceſsit conſul V. C. 718 collega L. Gellio.

COELIA.

Gens plebeia. Cognomina in numis *Caldus*, quod idem eſt ac *Calidus*, nam et perinde veteres dixere *valde*, et *valide*. Novi equidem, dicere Ciceronem: a) *ut ſi dicamus, idcirco aliquem CALDVM vocari, quod temerario et repentino conſilio ſit*, at hoc ipſum metaphoricum eſt ductum a calore animi. In numo Nicaeae *Balbus*, de quo vide prolegomena ad numos Bithyniae.

* * *

Caput Palladis alatum.

CALD. *In aliis:* C. COIL. CALD. *Victoria in citis bigis, in area variae alphabeti literae.* AR. C.

Caput idem, pone X.

L. COIL. *Dioſcuri equites, infra* ROMA. AR. C.

Eadem adverſa.

P. CALD. *Mulier in citis bigis, quam advolans ſuperne Victoria coronat, infra* ROMA. AR. R.

Nihil ad denarios hos animadvertendum praeterquam COIL. antiquioris rationis ſcriptum pro COEL., ut et ipſi hi numi per typos perantiquae ſunt formae. Qui fuerint trini hi Caldi, conjectoribus lubens permitto.

* * *

C. COEL. CALDVS. COS. *Caput virile nudum imberbe, hinc vexillum, cui inſcriptum:* HIS. *illinc aper. In aliis: hinc pilum haſtae, illinc vexillum ſimile. In aliis: Aper haſtili praefixus.*

C. CALDVS. IMP. A. X. (*ſcriptum literis perpendicularibus*) *Numen propoſitum in lectiſternio, cui inſcriptum:* L. CALDVS. VIIVIR. EPVL. *hinc et illinc tropaeum, in imo* CALDVS. IIIVIR. AR. R.

C. COEL. CALDVS. COS. *Caput virile nudum imberbe, pone tabella, cui inſcriptum:* L. D. CALDVS. IIIVIR. *Caput Solis radiatum, ante quod clypeus rotundus, pone clypeus oblongus.* AV. (Liebe p. 26.) RRRR. AR. R.

Sunt hi denarii inſignis artis et elegantiae. Siſtit antica non nomen modo, ſed et effigiem C. Coelii Caldi, qui tribunus pl. V. C. 647 legem tabellariam a L. Caſsio Longino ante ſexennium latam, ut in denariis Caſsiae diximus, ampliavit. Nimirum cum Caſsius in judiciis publicis tabellam populo in ſuffragia dediſſet, perduellionis tamen judicium excepit, cujus nunc in hac quoque cauſa poteſtatem nova lege fecit Coelius, ut docet Cicero: b) *Vno in genere relinqui videbatur vocis ſuffragium, quod ipſe Caſſius exceperat, perduellionis. Dedit huic quoque judicio Coelius tabellam, docuitque, quoad vixit,*

a) de Invent. L. II. c. 9. b) de Legib. L. III. c. 16.

ſe, ut opprimeret C. Popilium, nocuiſſe et reip. Vidimus in denariis Caſsii tabellae inſcriptum A. C. id eſt: *Abſolvo Condemno*, at in his L. D. id eſt: *Libero Damno*, de quo vide plura apud Pighium. [a]) Ea lege gratiam a populo inivit, factumque, ut in conſulatus petitione V. C. 660 ipſe homo novus candidatos alios facile ſuperaret, ut iterum teſtatur Cicero. [b]) Exinde videtur miſſus pro conſule in Hiſpanias, et tum virtutem militarem comprobaſſe, quod tacentibus hiſtoricis docent numi, in quibus vexillum cum vocabulo truncato HI*Spania*, et arma Hiſpanica. Ad eandem regionem pertinet etiam aper, qui eodem modo ex haſtili praefixus geſtatur ab equite in numo Hiſpanico apud Morellium. [c]) Ex numis Cluniae a Florezio vulgatis apparet, aprum fuiſſe hujus urbis inſigne, ſuper quo argumento vide etiam, quae a me in numis autonomis Galbae Auguſti differentur, et dicta jam ſunt ad eosdem Cluniae numos, et in prolegomenis ad numos Galliae. Quare animal iſtud in Coelii numis ſignatum forte memoriam revocat Cluniae ab eodem aut captae, aut ad obſequium reductae, aut inſignis facti ad eam urbem patrati, quod discutere ſupervacaneum tacentibus hiſtoricis.

In averſa ſiſtitur C. CALDVS. IMP. A. X., quam inſcriptionem Havercampus ad eundem Caldum cos., cujus caput anticam occupat, refert. At ego deſidero exemplum nominis unius ejusdemque viri in utraque numi facie expreſsi. Quisquis ergo fuit hic Caldus, ex epigraphe certum ſit, fuiſſe eum IMP*eratorem*, *Augurem*, X*virum agris dividundis*, cumque epigraphe literis perpendicularibus ſecundum longitudinem tropaeorum exarata ſit, apparet, ad hunc C. Caldum ipſa haec tropaea pertinere, et adludi ad victoriam, ex qua imperator eſt acclamatus. Neque plus conſtat de L. CALDO. VII. VIR*o* EPVL*onum*. Praeclaram lectiſternii imaginem hi denarii exhibent. De lectiſterniis et epulonibus, qui ſecundum Feſtum Iovi ceterisque diis epulum indicendi poteſtatem habuere, vide, quae tradunt rituum R. interpretes. In numo quoque Hadrumeti Byzacenes Fabius Maximus dicitur VII. VIR. EPVLO. In infimo numi margine notatur CALDVS. IIIVIR. monetalis, qui majorum ſuorum inſignes honores reſuſcitavit.

Caput Solis in numo poſtremo ſecundum Havercampum adludit ad ejus aſtri cultum, in Hiſpania, ut ait, celebrem, quod aegre probat. Praeplacet vetus ſententia Pighii, [d]) quam adoptavit etiam Vaillantius, etſi auctorem diſsimulet, qui in hoc typo uſitatam ad nomen adluſionem videt; nam ſive *Coelum* reſpicias, ſol per *coelum* gyrat, ſive *Caldum*, ſol *calorem* efficit. Appoſite huc Varro: [e]) *Comitiis cum SOLE CALDO ego, et Q. Aſcius ſenator tribulis ſuffragium tuliſſemus etc.*

---

a) Ann. T. III. p. 135. b) de Petit. conſ. c. 3. c) Num. Hiſp. num. 17. d) T. III. p. 136. e) de L. L.

COMINIA.

Plebeia. ΕΠΙ. ΚΟΜΙΝΙΟΥ. ΠΡΟΚΛΟΥ. ΑΝΘΥΠΑΤΟ. ΚΥΠΡΙΩΝ. in numo Cypri, quam vide.

CONSIDIA.

Plebeia. Cognomina *Nonianus*, et *Paetus*.

Nonianus.

C. CONSIDI. NONIANI. S. C. *Caput Veneris laureatum, et margaritis distinctum.*

Templum in vertice montis, cui inscriptum ERVC., *ipse mons moenibus cinctus.* AR. C. Quem aureum Frölichius ex museo Caes. promulgavit, certe spurius est.

Litigant antiquarii, an hoc typo templum Veneris Erycinae, quod erat in Sicilia antiquissimum, ac donis opulentum, indicetur, an unum ex binis Romae erectis, quorum unum in jugo Capitolino stetit, [a]) aliud prope portam Collinam. [b]) Vero propius est, designari in hoc denario Siculum, quod impositum arduo monti et propugnaculis munitum, ut ipsa numi imago exhibet, copiosa veterum testimonia docent. Fuit illud Romanis apprime charum, quoniam a Segestanis, qui Trojani domo fuere, conditum, neque alia causa fuit, cur ei reficiendae studiosius incumberent Tiberius et Claudius, ut perhibent Tacitus, et Suetonius. Sane Diodorus Siculus multum extollit senatus R. curam ditando, et exornando huic Siciliae templo impensam. [c]) Videtur adeo stante adhuc rep. aliquid liberalitatis S. C. in illud collatum, ejusque reficiendi cura demandata Considio cuipiam, quod scriptores dissimulavere.

* * *

Paetus.

Hujus denarii obvii nihil observatu dignum offerunt. Epigraphe: C. CONSIDI. PAETI. vel: C. CONSIDIVS. PAETVS. Typi: *Caput Veneris laureatum*, quale in numis Noniani. ✠ *Sella curulis.* Vel: *Caput Veneris, rarius Palladis.* ✠ *Victoria in citis quadrigis.* Havercampus, qui typum Victoriae ad victoriam Africanam revocat, meras conjecturas obtrudit.

AR. C.

---

a) Liv. L. XXII. c. 10, et L. XXIII. c. 30. 31. ubi vide notam Caroli Neapolis, et Strabo ad Erycem. b) Liv. XL. 33. Ovid. Fast. L. IV. 871. c) L. IV. c. 83.

COPONIA.

Patriciane fuerit, an plebeia, non satis exploratum. Istud certum teste Cicerone, [a]) T. Coponium Tibure profectum Romae consedisse. Dictos olim fuisse Cauponios, testantur marmora Tiburtina, quae recitat Havercampus. Sed et dixere veteres, et ipse Cicero, *copo* pro *caupo*, et dicebatur *copa* cauponis uxor. Vide lexicographos.

C. COPONIVS. PR. S. C. *Clava erecta cum spoliis leonis, hinc telum, illinc arcus.*

Q. SICINIVS. IIIVIR. *Caput Apollinis diadematum, infra astrum.* AR. RR.

Havercampus cum primum edixisset, [b]) το PR. legendum *praetor*, subinde se retractat, [c]) et legendum adserit PR*imus*, sic ut Q. Sicinium, et C. Coponium Primum fuisse IIIviros monetales statuat. Nulla istud veri specie, cum literae PR. fere tantum *praetorem*, rarius *praefectum* soleant indicare; deinde cum nullum in hoc denario curtatum sit nominis vocabulum, non erat, ratio, cur nomen *Primus* curtaretur. Accedit, quod nullo monumento probari potest, fuisse Coponiis cognomen Primi. At memoratur a Cicerone C. Coponius, qui *praetorio imperio* classi Rhodiae praefuit, quo tempore bellum civile Caesarem inter et Pompejum exarsit, quique hujus partium fuit, [d]) cum qua aetate numi fabrica egregie conspirat. Additum S. C. probat, ex S. C. aliquid molitum C. Coponium, ad quod perficiendum publice suppeditata et cusa pecunia curante istud Q. Sicinio IIIviro monetali. Herculis arma haud dubie ad Coponium Tibure oriundum pertinent, quo in oppido magni Herculi honores sunt habiti, unde et *Herculeum* dictum Propertio, [e]) et Tibure fuisse fanum Herculis, testatur Strabo.

CORDIA.

Gens vix cognita. Cognomen *Rufus.*

RVFVS. IIIVIR *Capita Dioscurorum.*

MAN. CORDIVS. *Mulier stans, cujus humero noctua insidet, d. bilancem, s. hastam transversam.* AR. R.

RVFVS. S. C. *Caput Veneris.*

MAN. CORDIVS. *Cupido delphino vectus.*

RVFVS. *Noctua galeae insistens.*

MAN. CORDIVS. *Aegis inserto Medusae capite.* AR. R.

MAN. CORDIVS. *Caput Solis radiatum.*

RVFVS. *Aquila stans expansis alis.*

a) pro Balbo c. 23. b) in fam. Copon. c) in fam. Sicin. d) de Divin. L. I. c. 32. ad Attic. L. VIII. ep. 12. e) L. II. eleg. 32.

Quin. (Muſ. Caeſ.) RRRR.

MAN. CORDIVS. *Caput Veneris.*

RVFI. *Cupido ſaltans d. corollam, ſ. palmae ramum.* Seſtert. (Liebe Goth. p. 228.) RRRR.

MAN. COR - - *Galea.*

RVFVS. *Idem Cupidinis ſaltantis typus.* Seſtert. (Muſ. Com. Vitzai.) RRRR.

Numi hi ut varietate typorum jucundi, ita animadverſionum inopes. In denario I. finguntur Dioſcuri, qui aliis dei Penates videntur, nullo certo inter utrorumque capita diſcrimine, ut dicetur in gente Sulpicia, In ejus averſa creditur expreſſa Aequitas, ſed cur huic inſideat noctua, cauſam non habeo. Cum denarius alter in Veneris typis occupetur, cenſet Havercampus, quem veteres conjecturarum glandes delectant, fuiſſe hunc Cordium IIIvirum tempore I. Caeſaris, perinde quaſi huic uni jus in hanc amoris praeſidem fuiſſet. Quinarius muſei Caeſ. iſtud peculiare habet, quod pro ſueto quinariorum typo aquilam offert. In hoc caput anticae dixi eſſe Solis, niſi quis malit illud propter aquilam averſae Iovis Axuris putare, quem fuiſſe quoque imberbem et radiatum, docebit denarius gentis Vibiae. Poſtremum numum dixi ſeſtertium fide praeſtantis Liebei, quam confirmat numus poſtremus, hic quoque ſeſtertius, quem vidi ipſe, et qui typis ſuis junctos Palladis, et Veneris honores teſtatur.

CORNELIA.

Gens cum patricia, quae clariſsimos reip. viros dedit, tum plebeia. Cognomina magnopere varia, ex quibus in moneta R. habentur *Balbus*, *Blaſio*, *Cethegus*, *Cinna*, *Coſſus* (olim, ſed in numis Lentuli praenomen) *Fauſtus*, *Lentulus*, *Scipio*, *Siſenna*, *Spinther*, *Sulla.* In numis Cretae argenteis *Lupus*, in Carthaginienſibus *Dolabella.*

* * *

Balbus.

Ad illuſtrem patriciorum gentem non pertinuere Balbi, nam horum primus L. Cornelius Balbus Gaditanus domo fuit, et quod praeclare ſe in bello Sertoriano geſsit, a Pompejo civitate donatus eſt, peregrinitatis deinde accuſatum defendit Cicero, cujus adhuc exſtat oratio. Dictus vero eſt L. Cornelius, ut exiſtimat Manutius, [a]) a L. Cornelio Lentulo, qui Balbo civitatis beneficium a Pompejo impetravit, quique ſerius, belli civilis alterius tempore, conſul fuit. Adoptatus a celebri Theophane Mytilenaeo Theophanis quoque nomen ſumpſit. [b]) Ad maximos ſubinde honores evectus, et ipſum conſulatum ſuffectum, quem iniit V. C. 714, primo exemplo ejus honoris in hominem extra Italiam natum collati. E-

a) ad Ciceron. pro Balbo c. 8. b) Capitolin. in Balbino, Cic. pro Balbo c. 25, ad Attic. L. VII. ep. 7.

jus etiam ex fratre nepos clarae memoriae, qui de Garamantis victis triumphavit V. C. 735. Vide numos Gadium. Balbi ſenioris vitam eleganter ſcripſit Nauzeus. [a])

C. CAESAR. IIIVIR. R. P. C. *Caput Octaviani nudum.*

BALBVS. PRO. PR. *Clava.* AR. R.

Ad Balbum ſeniorem pertinet hic denarius, quem pro praetore miſſum in provinciam, incertum quam, circa annum V. C. 713 docet numus, conſulatum anno ſequente aditurum. Neque numis ſuis caret junior, ſed apud Gades ſignatis, quas vide. Clava partis averſae haud dubie adludit ad Herculem Gaditanum fama inclytum.

* * *

Blaſio, gens patricia.

CN. BLASIO. CN. F. *Caput, ut videtur, Martis imberbe galeatum, ſuperne* X, *pone ſpica, caduceus etc.*

Bacchus adverſus nudus ſtans d. thyrſum, ſ. ſtrophium et faſcem ſagittarum, quem adſtans ad ſiniſtram Pallas coronat; ad dexteram ſtat mulier alia d. haſtam puram tenens, in arca ramus palmae, ſpica etc. vel literae Graecae A. Θ. Π. Υ. Φ. *in imo* ROMA. AV. (B. L. T. XXX. p. 363.) RRRR. AR. C.

In aeneis: C. BLAS. — P. BLAS. — CN. BLASIO. CN. F. — BLASIO. CN. F. CN. N., ſuntque R.

Divinare, ad quos Blaſiones varii hi numi pertineant, conjectorum opus eſto, quibus huic numorum claſsi inde a principio liberaliter ſemper fuit proviſum. In definiendo averſae ſigno medio ejusque attributis inter eruditos non ſatis convenit, cum tamen certum Bacchum faciant thyrſus et ſagittae, quas cinnamomi aridi fruticem inconſulte admodum dixit Vaillantius. Bacchum ſagittis armatum non modo comprobant numi Maroneae Thraciae, ſed et Pallas his verbis eum ad fortiter dimicandum cohortata: [b])

Πη σεθεν ἀλκιμα θυρσα και αμπελοεντες οἶςοι.

Vbi tui validi thyrſi, et viteae ſagittae.

Coronatur a Pallade ob relatam de Titanibus victoriam, et belli gloriam ad ipſos orbis terminos propagatam. Vtrumque numen hoc cultu ſive Romae, ſive in Graecia publice fuiſſe propoſitum, arguit onyx muſei Caeſarei arte mirabili exſcalptus, qui exhibet Bacchum ſimillimum thyrſo et ſagittis armatum, et ab adſtante Pallade coronatum, quemque alibi copioſius explicui. [c]) Quae ſint mulieris tertiae in hoc conſortio partes, ignoro.

* * *

Cethegus gentis patriciae.

EX. S. C. *Caput muliebre tectum galea ſuperne in gryphi caput exeunte, juxta* X.

CETHEGVS. *Vir nudus tectus galea in pilei Phrygii modum formata citato hirco vectus d. ramum, infra* ROMA, *omnia intra coronam hederaceam.* AR. RRRR.

Rariſsimus hic denarius ab uno an-

a) B. L. Tom. XIX. pag. 327. b) Nonnus Dionyſ. L. XXX. v. 259. c) Choix de pierr. grav.

tehac Goltzio conſpectus editusque, deinde repertus etiam a Morellio, eidemque probatus, et bis oſtenſus [a]) fecit, ut inſignis hic vir aliique noſtris ſtudiis dediti mitius de reliquis Goltzii figmentis ſentirent, qua in cauſa quale ſit meum judicium, alibi ex propoſito diſcuſſi. [b]) Quis fuerit hic Cethegus, aeque incertum, atque quis ſit mirus utriusque partis typus, et piget commemorandis inanibus aliorum conjecturis paginam implere.

* * *

Cinna gentis patriciae.

CINA inſcriptum aſsibus, ſemiſsibus, trientibus. AE. R.

* * *

Coſſus gentis patriciae. Vide infra in *Lentulus*.

* * *

Dolabella gentis patriciae. Ejus mentio in numis Carthagini tributis, quos vide.

* * *

Fauſtus, vide infra poſt Sullam.

* * *

Lentulus gentis patriciae.

Caput Iovis laureatum.

CN. LENTVLVS. *Aquila fulmini inſiſtens*. AV. RRR.

G. P. R. *Caput barbatum diadematum, pone ſceptrum.*

CN. LEN. Q. EX. S. C. In aliis: LENT. CVR. X. F. EX. S. C. *Sceptrum intexta corona, globus, gubernaculum.* AR. R.

Protome Martis galeata cum haſta tergo obverſo.

CN. LENTVL. *Victoria in citis bigis*. AR. R.

Caput Iovis.

CN. LENT. *Victoria tropaeum coronans*. Quin. R.

CN. LENT. in aſsibus et ſemiſsibus. AE. RR.

Ad quos numi hi omnes Cn. Lentuli nomine inſcripti ſint referendi, otioſum inquirere. Ex his explicandi ſoli

Denarii loco II. poſiti, quorum antica exhibet G*enium* P*opuli* R*omani* eodem cultu, quo fingitur in denariis autonomis Auguſto imperante cuſis, quos recitabimus in hujus numis anni V. C. 734, et in denariis autonomis imperii Vitelliani, exhibetur etiam in numis Auguſti et Galbae, ſed ſic, ut utriusque imperantis lineamenta diſtincte exprimat. Conſtat ex Dione, ſtetiſſe Romae ſacras huic deo aedes. [c]) Idem tibi genius mox infra in numis Lentuli Spintheris redibit. Ex parte averſa, componendo utriusque denarii epigraphen, palam fit, hunc Cn. Lentulum EX. S. C. fuiſſe conſtitutum CVR*atorem* X. (denariorum) FL*andorum*, de quo vide, quae diximus in Prolegomenis ſuperioribus pag. 64.

* * *

NERI. Q. VRB. *Caput barbatum, pone harpa.*

L. LENT. C. MARC. COS. *Aquila legionaria inter duo vexilla, quorum uni inſcriptum* H, *alteri* P. AR. R.

L. LENT. C. MARC. COS. *Caput juvenile promiſſis crinibus.*

Iuppiter nudus ſtans d. fulmen, ſ. aquilam,

---

a) Specim. p. 238, et in num. Famil. b) in Prolcg. gen. Vol. I. pag. CXLI. ſeq. c) L. XLVII. § 2.

in area hinc ara luculenta, illinc astrum, et Q. AR. C.

Caput nudum barbatum.

L. LENTVLVS. C. MARC. COS. *Diana Ephesia cum adminiculis.* AR. RR.

Triquetra inserto Medusae capite et spicis.

LENT. MAR. COS. *Iuppiter stans d. fulmen, s. aquilam, in area culter incurvus.* AR. R.

Annus V. C. 705 horum numorum natalis, qui consules habuit C. Claudium Marcellum, et L. Cornelium Lentulum in his numis memoratos. Enato tum Caesarem inter et Pompejum bello in Graeciam metu profugi Italiam turpiter prodidere. Consulis in magistratu numis inscripti rarum stante rep. exemplum. Verisimile esse, hos denarios signatos Apolloniae Illyrici, dixi supra capite VI.

Denarium I. explicatum vide in gente Neria. Numi II. et III. Siciliam respiciunt. Eam certe indicat triquetra notum insulae symbolum. Adsentior etiam Havercampo, qui in numo II. caput juvenile promissis capillis esse Iovis Hellenii, et Iovem partis aversae Eleutherium erudite conjicit, quo utroque nomine Iovem Syracusis eximie cultum ex harum numis constat. At quod idem literam Q esse vetus *Koph* Phoenicium conjicit, positumque in hoc numo ad indicandam Syracusarum a Corintho tractam originem, id longius arcessitum, et ab hujus aevi moribus alienum, magisque adridet sententia Vaillantii, etsi imperite prolatam dicat Havercampus, statuentis esse literam ἀρχαικσην verbi *Quaestor*, cum toties eam in numis sic debere expleri in confesso sit. Neque etiam denarii hi, quod typos Siculos habent, necessario in Sicilia sunt signati; nam possunt adludere ad M. Marcellum Syracusarum debellatorem, qui fuit ex majoribus C. Marcelli nostri, non unico hoc in sequioribus Marcellis exemplo, ut in gente Claudia vidimus. Cujus sit caput barbatum numi postremi, et quae causa insertae illi Dianae Ephesiae, dicere non habeo.

* * *

AVGVSTVS. *Caput nudum.*

L. LENTVLVS. FLAMEN. MARTIALIS. *Vir seminudus stans d. Victoriolam, s. hastam imminente capiti astro, coronatur ab adstante viro togato clypeum humi attinente.* AR. R.

Existimat Havercampus, exhiberi Lentulum flaminem, qui Augusti nomine statuam I. Caesaris, cujus capiti Iulium sidus imminet, in templo Martis Vltoris dedicat tenens d. clypeum votivum. Haec nullo certo argumento satis probata, qui volet, credat. Explicationem, qua mihi satisfactum putem, praesto ipse non habeo. L. Lentulum, filium *flaminis*, hoc nostro vetustioris utique, memorat Cicero. a)

* * *

Lentulus Spinther.

Caput nudum barbatum, pone OSCA. *In aliis:* Q. S. C.

P. LENT. P. F. L. N. *in aliis:* P. LENT. P. F. SPINT. *Vir barbatus velatus seminudus sedens in sella curuli d. cornucopiae, s. hastam, et d. pede globo insistens coronatur ab advolante Victoria.* AR. R.

a) ad Quintum fr. L. III. ep. 1. § 5.

Serpens ex cista promicans intra coronam hederaceam.

P. LENTVLVS. IMPERATOR. *Duo serpentes exsurgentes, in area* ΑΠΑ. *vel* ΛΑΟ. Sunt cistophori. AR. RRR.

In Spintheres divisa fuit Lentulorum familia nomine tracto a quodam Spinthere histrione, cui L. Lentulus simillimus fuit, et qui, quod mirere, non dubitavit, tractum a similitudine turpicula nomen nominibus reliquis sociare, numisque inscribere. Factum lepidum iisdem paene verbis perhibent Val. Maximus, [a]) et Plinius. [b]) Quo tempore consules fuere Lentulus et Metellus, (fuit is annus V. C. 697.) duorum simul consulum imagines in scena spectatas, binis histrionibus productis Spinthere et Pamphilo, quorum ille Lentulum, hic Metellum referebat; ex illo Lentulum revera Spintheris nomen traxisse, ex altero Metellum quoque habiturum fuisse nomen Pamphili, nisi jam habuisset alterum cognomen Nepotis. Ceterum etsi veram esse demus eam agnominis Lentulo dati causam, certum est ex sequentibus denariis, Lentulum jam ante suum consulatum Spintheris nomine usum.

Denarii loco I. descripti offerunt caput nudum barbatum, quale occurrit in obviis drachmis Hispaniensibus, ac praeterea OSCA, quod fuit nomen praeclarae Tarraconensis urbi. Satis igitur causae, cur signati in Hispania credantur. Et vero constat, hunc Lentulum V. C. 695 Hispaniam citeriorem pro praetore sortitum, de quo vide Pighium. Quin et ipse hic Lentulus, ubi I. Caesaris maxima in se beneficia commemorat, haec deprecandae salutis causa profitetur: [c]) *se per eum in collegium pontificum venisse, provinciam Hispanicam ex praetura habuisse, in petitione consulatus ab eo fuisse sublevatum.* Ex quo efficitur, Lentulo praetore, ejusque nomine hos in Hispania signatos numos, addito etiam OSCA, nempe urbis nomine, in qua malleum experti sunt. Pro hoc in aliis legitur: Q. S. C., nempe *Quaestor* provinciae, quiscunque is fuit Lentulo additus, eos ex S. C. feriundos curavit. Sic et in numis Cn. Lentuli supra citatis CN. LEN. Q. EX. S. C. Caput anticae verisimile est esse veteris herois indigenae. Herculis ipsius censet Havercampus Hispaniensi cultu propositi. Caput simile, adscripto item OSCA, objiciunt denarii Domitii ex eadem causa, ut dicetur. Errare illos, qui numos hos memoratum toties Livio argentum Oscense putant, dixi in Prolegomenis ad numos Hispaniae. Pars aversa sistit genium P. R. Talis nimirum comprobatur ex descriptis supra denariis Cn. Lentuli, in quibus juxta caput barbatum diadematum adstituta hasta scriptum legitur G. P. R. Eundem genium P. R. comprobat etiam cornucopiae, quod manu sinistra praefert, nam illud ei datum quoque videmus in numis Augusti, quos recitabo ad annum V. C. 734, et in numo Galbae cum aversa MARTI. VLTORI. Patet adeo ex his numis, quod supra innui, Lentulum jam ante suum consulatum Spintheris nomen sibi proprium fecisse.

a) L. IX. c. 13. 4. a) L. VII. p. 379. c) Caesar B. C. L. I. c. 22.

Numum alterum, etsi peregrinum, historiae causa connectere placuit. Idem hic P. Corn. Lentulus Spinther ex consulatu, quem gessit V. C. 697, provinciam Ciliciam sortitus eam triennio administravit, bello cum hostibus, incertum quibus, praeclare gesto ab exercitu *imperator* dictus, acto etiam ex eo triumpho, ut testantur epistolae Ciceronis ad hunc Lentulum datae, et confirmat numus praesens. Praeclari hi numi cusi sunt Apameae et Laodiceae Phrygiae, ut dictum in tractatu de Cistophoris. Idem hic Lentulus V. C. 705 una cum Domitio imminenti ex Gallia Caesari resistere a Pompejo jussus desperato successu sese et Corfinium eidem dedidit. [a]) Veniam a victore nactus hujus iterum hostes sectatur, irrisus merito, quod pontificatum max. contra aemulos Domitium et Scipionem inter gravissimas verborum contumelias sibi deposcere attentavit, quo tempore duces Pompeji in castris ad Pharsalum munia Caesaris velut jam victi inter se partiti sunt. [b]) Quo magis mirere Havercampum adserentem, Lentulum hunc a Caesare Corfinii venia donatum deinceps Puteolis in villa sua tranquille usque ad ejusdem Caesaris mortem vixisse. [c]) Post cladem ad Pharsalum in Asiam fugam intendit, exclusus a Rhodiis, [d]) receptus tamen serius, [e]) quam deinde fortunam habuerit, non satis constat. Fuisse ex iis unum, qui per id bellum occubuere, innuit Cicero, [f]) qui eum omnibus, quibus potuit, laudibus semper extulit, appellando *parentem ac deum suae vitae, fortunae, memoriae, nominis*, [g]) quod ejus ab exilio revocandi in consulatu princeps auctor exstitit.

* * *

CASSI. IMP. LEIBERTAS. *Caput Libertatis in aliis velatum, in aliis nimbo redimitum.*

LENTVLVS. SPINT. *Guttus et lituus.* AR. R.

BRVTVS. *Securis, capeduncula, secespita.*

LENTVLVS. SPINT. *Guttus et lituus.* AR. R.

AVGVSTVS. DIVI. F. *Caput nudum.*

LENTVLVS. SPINT. *Guttus et lituus.* AR. R.

Patris monetam excipiunt numi filii P. Cornelii Lentuli Spintheris. Ejus primum meminit Dio, cum datum illi in fraudem legis auguratum persequitur: [h]) *Lex aperte prohibebat, ne duo quidam ex una gente idem sacerdotium haberent. Spinther autem consul filium suum Cornelium Spintherem inter augures referre cupiens, cum in eum ordinem jam ante Faustum Sullae F., qui ex gente itidem Cornelia erat, adscriptum videret, suum filium in Manlii Torquati genus adoptandum dedit, eoque modo verbis quidem observata lex, ipsa autem re dissoluta est.* Factum istud V. C. 697 in consulatu patris Spintheris. In bello civili Pompeji partes secutus his eversis impetrata venia in urbem rediit, compertoque,

a) Caes. B. C. L. I. c. 22. b) Ibid. L. III. c. 83. c) Pag. 116. d) Cic. ad fam. L. XII. ep. 14. e) Cic. ad Attic. L. XI. ep. 13. f) in Bruto c. 77. g) ad Quir. post redit. c. 5. h) L. XXXIX. c. 17.

Caesarem, a conjuratis interfectum, his sese impudenter miscuit, tanquam ipse caedis particeps fuisset, in cujus communionem admissus nunquam fuit. [a]) Continuo post ex S. C. in Asiam pro quaestore pro praetore profectus, ut vectigalia in potestatem redigeret, et Dolabellam hostem reip. judicatum persequeretur. [b]) Indicto subinde Caesaris percussoribus bello suae ipse salutis causa Bruto Cassioque adhaesit, ut docent propositi denarii.

Haec enarrata priores duos numos plene explicant. At eos Vaillantius et Havercampus cum Spintheri patri tribuunt, magno se piaculo obstringunt. Causa abnormis peccati fuit, quod credidere, patrem fuisse, qui Caesaris se percussorem ferebat, eumque item, qui ex S. C. missus in Asiam sese deinde cum Bruto et Cassio conjunxit. At enim an verisimile, non tam, virum consularem et triumphalem ex S. C. proquaestore propraetore in provinciam mitti, quam hominem provectae jam aetatis, cujus obtentu quinque retro annis sibi prae aemulis pontificatum max. deberi acriter contendit? [c]) Quid vero ad patrem propositus in his denariis lituus, quem augurem fuisse non constat? Pontificem eum tantum appellat Cicero, [d]) et alio loco, [e]) cum ejus pontificis munia persequitur, haec ait: *te appello, Lentule, tui sacerdotii sunt thensae, curricula, praecentio, ludi, libationes, epulaeque ludorum publicorum.* Augur si fuisset, num tacuisset Cicero volatum praepetum, garritum oscinum, pullorum pastum, tripudium solistimum, quae observari augurum fuit? At vero filium augurem diserte dixit citatus supra Dio. Patrem etiam ac filium memorat Cicero, cum narrat, profligato in Thessalia Pompejo illum Rhodi, hunc Alexandriae commoratum. [f]) Quid multa? patrem per bellum Pompejanum mortuum supra ex ipso Cicerone indicavi. Tamen filio negare ausi non sunt numum postremum, qui ante annum V. C. 727 propter additum Augusti titulum signari non potuit. Quo tum in munere constitutus denarium hunc ferierit, decidere vereor. At en tibi iterum Vaillantium et Havercampum, IIviros in muneribus dividundis exercitatissimos paratissimosque. Fuisse ab Augusto constitutum IIIvirum monetalem confidenter adserunt. Ergo is, qui V. C. 697 fuit augur, 710 pro praetore Asiam rexit, tandem post annum 727 admotus ab Augusto est muneri, quod principium fuit remp. adeunti, et cui aetatis annus XX. jam suffecit? Adoptatum a Manlio ex Dione vidimus, verum nulla in his denariis ex quacunque causa ejus adoptionis vestigia.

* * *

Cossus Lentulus.

AVGVSTVS. DIVI. F. *Caput Augusti.*

COSSVS. CN. F. LENTVLVS. *Statua equestris viri galeati paludati d. tropae-*

---

a) Appian. B. C. L. II. b) Cic. ad Fam. L. XII. ep. 14. 15. c) Caes. Bell. civ. L. III. c. 83. d) de Harusp. resp. c. 6. e) ibid. c. 10. f) ad Attic. L. XI. ep. 13.

um tenentis, in ejus basi prora navis. AR. RR.

Restitutus etiam a Trajano. AR. RRR.

AVGVSTVS. COS. XI. *Caput laureatum.*

M. AGRIPPA. COS. TER. COSSVS. LENTVLVS. *Caput Agrippae corona turrita intextis navium rostris redimitum.* AR. RRR.

Restitutus etiam a Trajano. AR. RRR.

Fuit olim Cossus cognomen Corneliae, et memorantur stante rep. plures Cornelii Cossi praeclaris factis inclyti. At Augusti aevo divisa Lentulorum familia harum una cognomen Cossi in praenomen vertit, cujus exempla instituti plura recenset Spanhemius, [a]) et luculentum supra vidimus in Aemilio, qui Paulli cognomen in praenomen vertit dictus Paullus Aemilius. Deinceps non in his modo numis, sed et in marmoribus, quae recitat Havercampus, [b]) reperiuntur Cossi Lentuli, et a Dione ad annum V. C. 753 proditur consul *Cossus Cornelius Cn. F. Lentulus*, [c]) quem fuisse eum ipsum, qui pluribus antea annis hos denarios feriundos curavit, ipsa epigraphes concordia facile persuadet. Signari non potuere ante annum V. C. 731, quo tandem Augustus consulatum XI. iniit, neque serius anno 742, quo Agrippa diem obivit.

Pars aversa numi prioris sistit insigne Cossorum decus A. Cornelium Cossum, qui V. C. 326 Lartem Tolumnium Vejentium regem in praelio ipse interfecit, et primus a Romulo detracta ei spolia opima Iovi Feretrio obtulit, quod narrat Livius, [d]) et Propertius. [e]) Verisimile, ei propterea statuam equestrem publice positam, quam denarius hic exhibet. Praeclare advertit Spanhemius, [f]) recte hoc veteris Cossi factum cum capite Augusti jungi, quia hic imperator teste Livio [g]) aedem Iovis Feretrii refecit. Expressae in basi navis causa incerta.

* * *

Lentulus Marcellinus.

MARCELLINVS. *Caput nudum imberbe, pone triquetra.*

MARCELLVS. COS. QVINQ. *Marcellus spolia opima ad templum Iovis Feretrii gestans.* AR. C. Restitutus item a Trajano. AR. RRR.

Caput Herculis juvenis nudum cum clava et exuviis leonis, infra ROMA, *in area clypeus, et solitaria litera alphabeti jam Latini, jam Graeci.*

LENT. MAR. F. *Figura alte succincta stans capite turrito d. hastam coronatur ab adstante viro seminudo s. cornucopiae tenente, in area eadem litera, quae in antica, omnia intra coronam.* AR. C.

Marcellinos binae gentes suppeditant, Claudia et Cornelia. Priorem habemus ex Livio [h]) memorante praetorem M. Claudium Marcellinum ad annum V. C. 569, a quo eodem denarium priorem in quaestura sua cusum conjicit Pighius, [i]) quae conjectura certe nimio fallit, cum similium numorum tota ratio et labor perelegans tam remo-

a) Tom. II. p. 36. b) Pag. 136. c) Epit. ad lib. LV. d) L. IV. c. 20. e) L. IV. eleg. 11. v. 23. f) Tom. II. p. 224. g) Lib. IV. c. 20. h) L. XXXIX. c. 23. i) T. II. p. 274.

tum aevum fastidiat. Quoniam in nonnullis Livii codicibus hoc loco pro *Marcellinus* legitur *Marcellus*, ac posteriorem hanc lectionem non pauci eruditi adprobant, res semper incerta erit, utrum revera exstiterint Claudii Marcellini. Certe praeter Livianum hunc Marcellinum nullus alius in gente Claudia proditur. Existimat Pighius, qui lectionem *Marcellinus* sequitur, aliquem in familiam Claudii Marcelli adoptatum denarium hunc cum honorifico Marcellorum typo feriundum curasse. a) Stomachatur hanc sententiam Havercampus, quia, ait, si is in familiam Claudiam transivisset, non vocaretur Marcellinus ex cognomine Claudiorum, sed productum haberet nomen ejus gentis, ex qua in Claudiam migravit. b) Verum istud, si adoptatus ex aliena gente in Claudiam transivit; sed quid, si hic adoptatus ex familia Claudia Marcellorum in aliam ejusdem gentis Claudiae migravit? Cum igitur tum Claudianus dici non potuerit, fieri poterat, ut Marcellinum se diceret ad indicandam familiam, unde procesſit, quod jam suspicatus est Dukerus. c) Simili ratione habemus in eadem Postumiorum gente et A. Postumium *Album*, et A. Postumium *Albinum*, quod nomen ex similis generis adoptione natum licet suspicari.

Gens Cornelia Marcellinos habuit certos Lentulum Marcellinum, quem Pighius V. C. 696 praetorem Syriae ex Appiano constituit, et P. Cornelium Lentulum Marcellinum consulem V. C. 737, ex quo efficitur, Marcellum aliquem a Lentulo quopiam adoptatum cognomen Marcelli in Marcellinum produxisse. Marcellum a Lentulo adoptatum hausere eruditi ex Cicerone: d) *M. Marcellus Aesernini pater non ille quidem in patronis, sed et in promptis tamen, et non inexercitatus ad dicendum fuit, ut filius ejus P. Lentulus.* Marcellus filium Lentulum habere non potuit, nisi in Lentulorum familiam per adoptionem translatum, adoptante, ut leviter conjicit Pighius, e) P. Lentulo Sura.

Huic ergo Lentulo Marcellino, aut quod malim, hujus filio tribui vulgo solet numus ex propositis prior inscripto MARCELLINVS, cujus typos, cum ad Claudiam Marcellorum pertineant, jam in hac praecepi. Denarius alter obvius, et per varias alphabeti literas multiplex offert epigraphen: LENT. MAR. F., quam sic explet Vaillantius, et Havercampus: LENT*ulus* MAR*cellini* F*ilius*. At cui in hac sententia mirum non videatur, Lentulum filium, qui perinde ac pater dictus erat Lentulus Marcellinus, sese in numo vocare Marcellini filium? Romani, cujus essent filii, indicavere addito patris praenomine, cum idem uterque non semper habuerit, non cognomine, vel agnomine, quod utrique fuit commune. Quod si quis patrem suum per cognomen enunciavit, certum argumentum adoptionis, per quam utriusque cognomina variant. Quare nescio, an non

a) l. c. pag. 283. b) Pag. 89. c) ad cit. loc. Livii. d) in Bruto c. 36. e) Tom. III.

magis praeferenda lectio LENT*ulus* MAR*celli* F*ilius*, ipſo Cicerone facem praeferente, qui nobis loco citato Lentulum Marcelli filium diſerte commonſtrat. Sententiam meam invicte ſtabiliunt numi inſcripti ALBINVS. BRVTI. F., nimirum ut dicetur in gente Iunia, D. Brutus ab A. Poſtumio Albino adoptatus hujus lege adoptionis ſe dixit Albinum, at praeterea Bruti filium, ut cujus eſſet filius natura, intelligeretur. Contende cum hoc Albini numo numum Lentuli noſtri, et nihil ſupererit dubii. Eodem modo in marmore Reineſii legitur: P. CORNELIVS. PAVLI. F. SCIPIO. AFRICANVS. a) Typum averſae ſenſus perobſcuri explicare non tento. Ad cujus palatum faciunt conjecturae longe petitae, adeat notos II-viros.

* * *

Lentulus Lupus, cujus mentio in numis Cretae. Vide prolegomena ad numos hujus inſulae.

* * *

Scipio gentis patriciae.

Caput laureatum, *in area literae alphabeti*, *ſi non habentur in averſa.*

L. SCIP. ASIAG. *Iuppiter in citis quadrigis d. fulmen vibrat*, *ſ. ſceptrum*, *in area litera alphabeti*, *ſi non habetur in antica.* Sunt ſerrati omnes, et C.

Eſt hic L. Cornelius Scipio conſul V. C. 564, cui populus tum demum Graeciam, bellumque cum Antiocho M. gerendum decrevit, cum P. Africacus frater major legatum ſe cum fratre conſule iturum in ſenatu dixiſſet. b) Eodem anno victo ad Magneſiam Syro et ad pacem adacto, ipſe, *ne cognomini fratris cederet*, *Aſiaticum ſe appellari voluit*, ut ait Livius, qui toto libro XXXVII. bellum iſtud ac triumphi magnificentiam deſcribit. Partum bello cognomen hi quoque denarii confirmant, non tamen ſine eruditorum diſſenſu. Pighius cum in ſuis ASIAC. legeret, dictum putavit *Aſiacum*. c) Verum alias diximus, veteres Romanos in ſcriptura ſaepe C et G permutaſſe. Morellii iconismi omnes habent ASIA. G. puncto elementum G praecedente, quo vero is modo epigraphen hanc expleverit, ignoro, neque magnopere moror, cum in integerrimis ſeptem et viginti numis muſei Caeſarei luculentum legatur ASIAG. vel ASIAC. nullo puncti veſtigio, quo adeo loco Morellii notam adcurationem deſidero. Id vocabulum haud dubie ASIAG*enes* legendum; nam Livius, qui loco ſupra citato Scipionem hunc *Aſiaticum* vocat, eundem infra *Aſiagenem* dicit: *in equitatu recognoſcendo L. Scipioni Aſiageni ademptus equus.* d) De quo vide plura in ſubjectis huic Liviano loco eruditorum notis. Sed in epitaphio mauſolei Scipionum nuper Romae reperti legitur: CORNELIVS. L. F. L. N. SCIPIO. ASIAGENVS. Videntur numi hi ſignati ex divite praeda eo bello capta, ut in donativum militi cederent, cui magnam poſt triumphum erogatam pecuniam tradit Livius.

---

a) Syntagm. Tom. I. p. 409. b) Cic. Phil. XI. c) Tom. II. pag. 293. d) L. XXXIX. c. 44.

* * *

Sisenna gentis patriciae.

SISENA. *Caput Palladis alatum, in area* X *et* ROMA.

CN. CORNEL. L. F. *Iuppiter in citis quadrigis fulmen in subjectum Gigantem vibrat, per aream capita Solis, Lunae, et duo astra.* AR. R.

SISENNA. APRONIVS. A. A. A. F. F. in minutis aeneis sub Augusto signatis. C.

Monstrum quadrigis subjectum inconsulto ab antiquariis Triton vocatur, cum certus sit Gigas inferne in binos dracones abiens, de quo abunde olim disputavi in meis Numis veteribus pag. 231. De Iove Tritoni inimico nihil tenemus, at Iuppiter *clarus Giganteo triumpho* cui non dictus? Similem Iovis ex quadrigis pugnam offert insignis gemma opus Athenionis, quam vulgavit Winkelmannus. [a]) Ventis igitur ferendas dedere conjecturas eruditi, quas ad explicandum hunc typum per vim huc adegere, qui ceterum symbolicus totus videtur, et notare seditionem aliquam Romae feliciter sopitam, perinde ac Iuppiter Gigantes rebelles perdomuit.

* * *

Sulla gentis patriciae.

Caput Palladis alatum, pone X.

P. SVLA. *Victoria in citis bigis, infra* ROMA. AR. R.

P. SVLA in assibus. R.

Sulla dictator, et Faustus filius.

L. Cornelius Sulla virtute per bella Iugurthinum, Cimbricum, sociale insigniter comprobata consul V. C. 666, cum decretam sibi provinciam Asiam bellumque Mithridaticum agente P. Sulpicio tribuno pl. in C. Marium transferri videret, admoto ad urbem exercitu Marium vincit ejicitque, et rep. ut libuit ordinata anno proximo adversus Mithridatem proficiscitur, eumque victo in Graecia tribus praeliis legato Archelao ad pacem compellit. Cum inter haec urbs a Marii factione misere vexaretur, eo progressa impotentiae, ut Sullam hostem reip. judicaret, hic redux cruento ad ipsa urbis moenia praelio victor in adversas partes inaudita crudelitate saevit proposita publice proscriptionis tabula, creatusque dictator perpetuus V. C. 672 leges alias fert novas, alias antiquat, tribunorum potestatem evertit, et de Mithridate insignem triumphum agit. Constituta, ut visum, rep. post biennium sponte dictaturam abdicat, factusque privatus, reliqua vita in otio, ac quod mirere, impune exacta, infausto morbo, pediculis toto corpore enatis exstinguitur V. C. 676, amplissimo funere senatoribus lectum subeuntibus deportatus in campum Martium, omniumque ordinum stipatus praesentia rogo impositus. Vir ut in maximis reip. putandus, sic propter crudelitatem, quam vindictae studio post victoriam exercuit, memoriae detestandae, quique primus experimentum dedit, posse rei summam ad unius principatum devolvi. Vitam scripsit Plutarchus.

Faustus filius in bello civili Pompeji

a) Monum. ant. n. 10.

partes fecutus, cujus gener fuit, poſt infelicem ad Pharſalum pugnam in Africam ad Scipionem elapſus, victis hic iterum Pompejanis captus in tumultu militum interfectus eſt, caede, ut creditum, a Caeſare imperata. Alia, quae ad utriusque hiſtoriam pertinent, dicentur ad ipſos numos.

* * *

L. MANLI. PROQ. *Caput Palladis alatum.*

L. SVLLA. IMP. *Sulla in quadrigis triumphalibus d. caduceum, quam advolans Victoria coronat.* AV. RRR. AR. R.

Caput Palladis galeatum, quod a Victoria retro ſtante coronatur.

SVLLA. IMP. *Sulla paludatus ſtans ſ. parazonium dexteram jungit cum milite adſtante, et ſ. haſtam tenente, pone navis, e qua Sulla egreſſus videtur.* AR. RRR.

L. SVLLA. *Caput Veneris, ante quod Cupido ſtans d. oblongum palmae ramum tenet.*

IMPER. ITERVM. *Guttus et lituus inter duo tropaea.* AV. RRR. (Pembrock.) AR. C. Omnes, quot viderim, ſunt operis rudis, et videntur fuſi.

A. MAN - - - *Caput Palladis.*

L. SVLL. IMP. *Imperator eques pacificatoris habitu.* AV. RRRR. (Pembrock tab. VIII.) In alio cum ſimili utrinque typo, ſi modo certae fidei, epigraphe anticae eſt: A. MANLI. A. F. Q., averſae: L. SVLLA. FELIX. DIC. et hic AV. (Venuti duoden. nomism. expos.)

Sunt hi ſoli Sullae denarii eo vivente percuſsi. Primus videtur proponere inſignem triumphum, quem dictator de Mithridate egit. De typo numi II. quid ſtatuam, in incerto ſum. Quae antiquarii hactenus attulere, non ſatsifaciunt. Numus III. magis in animadverſiones patet. Caput Veneris in antica ponitur, quia teſte Plutarcho [a]) Martem, Fortunam, *Venerem* tropaeo inſcripſit. Cupido cum palma facile Venerem Victricem notat. Et vero hanc referente Plutarcho [b]) ſingulari cultu proſecutus ſe ex ejus nomine Επαφροδιτον, quod Latine verteres *Venuſtum*, appellavit. Verba ejus ſunt: τοις δε Ελλησιν ὑτως ἐγραψε: Λυκιος Κορνηλιος Συλλας Επαφροδιτος, και τα παρ' ἡμιν ἐν Χαιρωνειᾳ τροπαια, και τα των Μιθριδατικων ὑτως ἐπιγεγραπται. *Ad Graecos vero ſic ſcripſit: L. Cornelius Sulla Venuſtus, et tropaea, cum quae apud nos ſunt Cheronaeae, tum Mithridatica ſic inſcripta ſunt.* Adoptati hujus cognominis meminere etiam Diodorus Siculus, [c]) et Appianus. [d]) Addit idem, Veneri ab eodem dona miſſa addito epigrammate, dedicare ea Veneri Sullam imperatorem, quod illam ſecundum quietem viderat milites obeuntem, iisque Martiis indutam armis immixtam. Reliqua, quae ad hoc Επαφροδιτυ nomen pertinent, mox infra ad nomen *Felicis* notabo. Bina tropaea partis averſae denotant binas victorias, quas V. C. 667 de Archelao Mithridatis duce ad Thurium montem, et in campis Chaeronenſibus retulit, ex quibus et bina tropaea fuiſſe erecta ex Plutarcho diſcimus. [e]) Ex geminis his victoriis fuiſſe

a) in Sulla p. m. 464. b) de Fortun. Rom. pag. 318. c) L. XXXVII. eclog. 2.
d) Bell. civ. c. 97. e) in Sulla p. 464.

dictum IMPER*atorem* ITERVM, ipſa hujus denarii epigraphe ſatis docet, quo videtur erroris convinci Dio adſerens, ex Romanorum inſtituto de eodem bello ſemel tantum, non ſaepius imperatoris nomen adſumi, queſtus, eam legem a Claudio infractam. [a]) Cum omnium confeſsione denarius hic cuſus ſit vivo Sulla, isque guttum et lituum, auguratus certa inſignia, offerat, patet, augurem fuiſſe Sullam, perinde ac ſerius filium Fauſtum. Sacerdotio fuiſſe praeditum, tradit Appianus. [b])

Numus IV. aliis omnibus muſeis ignotus videtur a Cicerone lucem mutuari, qui meminit ſtatuae equeſtris inauratae L. Sullae poſitae. [c]) A. Manlius, cujus hic numus meminit, videtur is idem, qui C. Marii legatus in bello Iugurthino fuit, et ab hoc una cum Sulla noſtro ad regem Bocchum pacis cum Romanis cupidum miſſus eſt. [d]) Serius ergo videtur adhaeſiſſe Sullae. Aurei hi tres numi ſolitum et praeſcriptum aureorum pondus nimio excedunt, quod ut excuſet Barthelemyus, exiſtimat, eſſe eos ex eorum genere, qui imperante in Graecia Sulla, et procurante Lucullo, unde et *pecunia Lucullea* dicti ſunt, in Peloponneſo ſignati fuere. [e]) Forte in moneta Lucullea, de qua loquitur Plutarchus, [f]) certius putandi ſunt ii, quos loco III. propoſui, quod, ut dixi, operis ſunt hiulci, et facile caſtrenſe opus referunt.

* * *

SVLLA. COS. *Caput imberbe nudum.*

RVFVS. COS. — Q. POM. RVFI. *Caput imberbe nudum.* AR. R.

\- SVLLA. COS. — Q. POMPEI. *Sella curulis*, *hinc lituus*, *inde corona.*

RVFVS. COS. — Q. POMPEI. Q. F. *hinc telum*, *illinc ramus.* AR. R.

Vterque hic denarius ſiſtit par conſulum, L. Corn. Sullam, et Q. Pompejum Rufum, qui una proceſſere V. C. 666, et prior ipſa etiam utriusque capita. Volupe eſt videre in hoc denario effigiem Sullae, cujus conſpecto vultu Chalcidenſis quidam φυσιογνωμων, ut refert Plutarchus, [g]) fieri non poſſe ajebat, quin ſummus hic vir futurus eſſet, mirari etiam ſe, qui ferre poſsit, ſe nondum in civitate eſſe primum. Reliqua, quae ex numo non apparent, idem perhibet, [h]) oculos glaucos, eosque amaros ac truces, faciem rubro alboque colore variam. Alibi comam auri colore rutilantem memorat. [i]) Non eſſe numos hos vivo Sulla ſignatos, non modo eo certum, quod vetitum erat vivi imaginem numis inferre, ſed etiam conſtabit eo, quod mox dicetur.

Q. Pompejus Rufus conlega, cujus caput averſa ſiſtit, in ipſo conſulatu caeſus eſt a Cn. Pompejo Strabone indignato, quod exercitum, cui per bellum ſociale praefuit, eidem tradere jubebatur, [k]) atque is paullo ante necem fili-

a) L. LX. c. 21. b) Bell. civ. L. I. c) Phil. IX. c. 6. d) Salluſt. Bell. Iug. Appian. Excerpt. 28. de legat. e) B. L. Tom. XXX. p. 372. f) in Lucull. p. 492. g) in Sulla pag. 453. h) l. c. pag. 451. i) l. c. pag. 454. k) Appian. Bell. civ. L. I.

um suum Quintum, eumque Sullae generum in C. Marii, et Sulpicii tribuni pl. turbis caesum vidit. [a]) Hujus Quinti filius, et per matrem Sullae nepos temporibus Clodianis et ipse turbulentus tribunus pl., cum monetae praefectus esset, utrumque creditur denarium signasse, et utrumque avum, paternum, maternumque, et gestum una consulatum in eo proposuisse. In denarii primi lectione, et quod sequitur, explicatu mirus est eruditorum dissensus. Morellius legit: Q. POM. RVF. P., et Havercampus in suis ad eum commentariis [b]) legit: Q. POM*pejus* RV*fi* *Filius*, quin ullam addat causam aberrantis a Morellii pictura explicationis. Idem repetit in gente Pompeja, [c]) *sed in denariis non F, sed P esse videtur, ut in pictura Morellii.* Concludit subinde: *verum non errabimus forsan, si legamus :* Q. POM*pejus* RVF*us* P*ater*, *atque ita statuamus, Q. Pompejum nepotem universum familiae suae decus hoc denario expressisse, et avorum quidem, ut in consulatu collegarum facies et nomina, patris vero duntaxat nomen.* Haec ille contra Vaillantium, qui et in Cornelia et Pompeja legit: Q. POM. RVF. F. et quod mirere, in utraque pictura P pro F obtrudit. Vrsinus quoque, et auctor Theupoli Q. POM. RVF. F. scripsere. Harduinus legit: Q. POM. RVF. P., et tamen mox explicat: *Q. Pompejus Rufi filius.* [d]) Lubet tantorum virorum antilogiam mirari, qui aliud scribunt, aliud legunt. Recurramus ad ipsos fontes. In duobus integerrimis musei Caesarei legitur distincte: Q. POM. RVFI, et quod sequitur, neque P, neque F. In denario altero utrum scriptum hinc Q. POMPEI. RVF, inde Q. POMPEI. Q. F. ad unum eundemque Rufum referatur, utrum diversi duo intelligantur, ambiguum. Vide in ejus explicatione misere se torquentem Havercampum. Sella curulis indicat supremum consulatus honorem, lituus Sullae auguratum, de quo ad numum praecedentem, reliqua attributa incerta.

* * *

FEELIX. *Caput regis diadematum promicante e genis lanugine, amictu leonino ad collum in nodum collecto.*

FAVSTVS. *Diana in citis bigis d. flagellum in litui formam effictum, in area tria astra.* AR. R.

FAVSTVS. *Caput Dianae imminente lunula, pone lituus.*

FELIX. *Vir togatus sedens, cui vir flexo uno genu ramum porrigit, adest vir alter eodem situ, sed manibus retro ligatis.* AR. R.

Caput Veneris, juxta globus.

Vir humi decumbens adsistentibus Diana et Victoria palmae ramum tenente. AR. RRR.

Caput Veneris laureatum, pone sceptrum, et S. C.

Monogramma constans literis FAVST. *Tria tropaea, hinc guttus, illinc lituus.* AR. R.

Caput Herculis imberbe leonis rictu tectum, pone monogramma

---

a) Ibid. et Liv. epitom. L. LXXVII. b) pag. 122. c) pag. 342. d) Hist. Aug. pag. 690.

FAVST. *et* S. C. *(in aliis hoc monogramma abeſt.)*

Quatuor corollae globum ambientes, infra acroſtolium, et ſpica. AR. R.

En numos a Fauſto filio ſignatos, qui fere in patris laudibus occupantur. Caput numi I. inde a Seguino eſſe Iugurthae creditum, [a]) verius eſt Bocchi Numidiae regis, cujus benevolentiae multum debuit Sulla in bello Iugurthino C. Marii quaeſtor, dum ſibi Iugurtham ſocerum a Mario victum, et apud generum ſalutem quaerentem vinctum tradidit. Eo honore elatus Sulla rei totius geſtae imaginem annulo inſculpi juſsit, ut narrat Plutarchus primum in libro de reip. ger. praec. p. 806, deinde in vita Marii, at liberalius in Sulla p. 452. Addo verba: *ἐις τȣτο φιλοτιμιας προηλθεν, ὡϛε γλυψαμενος ἐν δακτυλιῳ φορειν ἐικονα της πραξεως, και ταυτῃ γε χρωμενος ἀει διετελεσεν. ἠν δε ἡ γραφη* Βοκχος *μεν παραδιδȣς*, Συλλας *δε παραλαμϐανων τον* Iȣγȣρθαν. *Eo progreſſus eſt ambitionis, ut facti hujus ſculptam in annulo geſtaret imaginem, qua etiam conſtanter deinde uſus eſt. Exprimebatur ſculptura Bocchus tradens, Sulla accipiens Iugurtham.* Idem refert Val. Maximus. [b]) Praeterea Bocchus in gratiam Sullae ſigna Victoriae (Plutarchus in Sulla *ἐικονας τροπαιοφορȣς*, et in Mario Νικας *τροπαιοφορȣς* appellat) in Capitolio dedicavit, juxtaque Iugurtham aureum, ut Sullae ab ſe fuerat traditus, narrante iſtud iterum Plutarcho. [c]) Immodici hi honores graviter pupugere Marium, quod ſuis detrahere laudibus viderentur, cum ſuo tamen auſpicio res geſta eſſet, aemulatione non multo poſt toti imperio fatali. Argumentum iſtud eleganter expreſſum ſiſtit denarius ſequens.

FEELIX et FELIX uterque prior denarius inſcribit, nomen ad Sullam pertinens. Hanc ſibi appellationem, quod perpetua omnibus in rebus uſus eſſet felicitate, ipſe ſibi dedit teſte Plutarcho. [d]) Quare et Appiano dicitur *ἐυτυχεϛατος ἀνδρων, ὡσπερ και ὠνομαζετο*, *feliciſſimus hominum, quam et appellationem tulit.* [e]) Et teſtatur Plinius, [f]) *unum hominum ad hoc aevi FELICIS ſibi cognomen adſeruiſſe L. Sullam.* Nomen iſtud privatim ſibi datum, ſubinde reliquis ejus titulis publice fuiſſe additum Appianus auctor eſt, cum ſcribit, ei ſtatuam equeſtrem auratam in roſtris poſitam hoc epigrammate: *Cornelio Sullae imperatori Felici.* [g]) Sed et Sullam adhuc vivum Cicero *felicem* dixit. [h]) Et vero ſic erat animo comparatus Sulla, ut factorum ſuorum gloriam omnem acceptam referret fortunae, nihil ſibi, aut conſilio, et quod in dedecus vertunt alii, de fortuna gloriaretur etiam. [i]) Idem ut fortunae ac felicitati fauſtitatem quoque ſociaret, non modo *Fauſtus* etiam eſt appellatus, [k]) ſed idem quoque nomen liberis, quos eodem partu uxor Metella edidit, filium Fauſtum, filiam Fauſtam vocando impertivit. [l])

---

a) Num. ſel. p. 218. b) L. VIII. c. 14. 4. c) in Mario et Sulla. d) in Sulla p. 473. e) Bell. civ. L. I. c. 105. f) L. VII. c. 44. g) Bell. civ. L. I. c. 97. h) Pro Roſc. Amer. c. 8. i) Plut. in Sulla p. 454. k) Appian. l. c. l) Plut. in Sulla p. 473.

En tibi Sullam Felicem non modo dictum, ſed etiam omnium ſententia habitum, cum illuſtrius felicitatis exemplar anteactae reip. tempora non haberent, ſi tamen felicitas dicenda eſt, poſſe, quidquid velis, qua inſigni et digna philoſopho ſententia Sullae hiſtoriam abſolvit Appianus. [a]) Habemus ergo tria haec nomina, *Felicis*, *Epaphroditi*, *Fauſti*, quibus Sullam gloriatum fuiſſe tradit Appianus, [b]) ipſis etiam numis confirmata. Addit, reperiſſe ſe in commentariis, qui tradant, eum ex S. C. Επαφροδιτȣ nomen abſtuliſſe, et mox infra ait, *Fauſti* nomen ad vim nominis Επαφροδιτȣ, *venuſti*, proxime accedere. Praeclare utriusque vocabuli adfinitatem comprobat Spanhemius, cum ait, [c]) *Epaphroditum* Graecis eſſe eundem, qui Latinis *Felix*, ſeu *Venuſtus*, a feliciſsimo *Veneris* jactu in talorum luſu. Vnde et *invenuſtus* et *infelix* conjungit Terentius: [d])

Adeon' hominem invenuſtum eſſe, aut infelicem quemquam, ut ego ſum?

Scriptum FEELIX pro FELIX errorem monetarii facit Havercampus, quod certiſsimus eſt archaismus. Nam ſi iſtud, etiam lapſus eſt monetarius ſcribendo VAALA pro VALA in numis Numoniae. Ex Dianae typo in his denariis arguit Havercampus, eos in Sicilia ſignatos, quod facere ſolet, quotiescunque in numis Dianam videt, perinde quaſi ignotum in urbe, et neglectum numen iſtud fuiſſet. Vera cauſa, cur in Sullae numis exiſtat, patebit ex numo ſequente. Morellium reprehendit Havercampus, quod flagellum Dianae bigis vectae figura litui expreſſerit, perperam, nam in numis ipſis, quod Diana dextera praefert, certiſsimam habet litui formam, neque hic absque cauſa, quaecunque ea fuit, huic deae videtur commiſſus, cum et in denario II. ejusdem capiti adſtitutus compareat. Veriſimile, eo adludi ad auguratum, quo Fauſtus ipſe praeditus fuit teſte Dione. [c])

Denarius III. ſiſtit Venerem Sullae amicam, ut in praecedentibus docui, averſa Dianam Sullae per ſomnium viſam, hortantemque, ne dubitaret Romam contendere facta ejus occupandae ſpe, quod argumentum jam habes adfatim explicatum in numis Aemilii Bucae.

Denarium IV. etſi a Fauſto percuſſum non abnuat Havercampus, tamen typos non ad Sullam, ſed Pompejum M., cujus Fauſtus gener erat, refert, et partem quidem anticam ad aedem Veneris Victricis a Pompejo dedicatam, tria tropaea ad annulum Pompeji, cui tria tropaea inſculpta fuere teſte Dione. [f]) Sed non video, cur recurrendum ſit ad Pompejum ſocerum, cum utriusque partis typus Sullae patri omni jure competat. Pietatem Sullae in Venerem ſatis in praecedentibus vidimus. Neque minus Sulla, quam Pompejus, annulo uſus eſt tribus tropaeis inſignito. Diſerte enim Dio loquens de annulo Pompeji: [g]) ἐνεγεγλυπτο δε ἐν αὐτῳ τροπαια τρια, ὡσπερ και ἐν τῳ τȣ

a) Bell. civ. L. I. c. 105. b) l. c. c. 97. c) T. II. p. 74. d) Andr. Act. I. ſc. 5. e) L. XXXIX. c. 17. f) L. XLII. c. 18. g) l. c.

Συλλα, *in eo autem insculpta fuere tria tropaea, ut in annulo Sullae.* At, inquies, secundum ea, quae supra ex Plutarcho docuimus, in hoc scalptus erat Bocchus Iugurtham tradens. Non inficior; verum idem Plutarchus etiam Pompeji tropaeis adversatur, qui annulo Pompejo exanimi detracto insculptum fuisse ait leonem, qui ensem tenet. [a]) Ex quibus testimoniis, si modo non fallit alteruter auctor, istud tenemus, et Sullae, et Pompejo binos varii argumenti fuisse annulos, ut Augusto per intervalla fuere tres teste Suetonio, atque uti tria tropaea in Pompejo notare videntur ejus victorias per tres orbis partes relatas, sic eadem numero in Sulla indicare tres ejus de Archelao victorias ad Chaeroneam, Thurium, Orchomenum, quanquam etiam indicari possunt tropaea in Sullae gratiam in Capitolio dedicata, de quibus actum supra, et quae memorantur adhuc in tabula aenea honestae missionis sub Domitiano: ROMAE. IN. CAPITOLIO. POST. TROPAEA. edente cl. Cajetano Marino. [b]) Guttus et lituus, qui tropaeis adstituuntur, pertinent ad Fausti auguratum supra ex Dione adsertum.

Denarii postremi argumentum iterum Havercampus Vaillantium secutus ad Pompejum revocat, et capite leonis exuviis tecto partis anticae exhiberi putat Alexandrum M., et quidem *sine dubio et collatis ejus regis numis*, cui praeeunte Plutarcho similis habitus fuit Pompejus. Quatuor coronas capit de totidem triumphis ex victoriis per tres orbis partes, et victoria praedonum actis. Quod hic tam confidenter adfirmat, rursum infra elevat, [c]) ubi in hujus numi capite potius videt Augustum Alexandri vel Herculis specie, et coronas ad hunc ipsum imperatorem pertinere adserit. Vah! ubi nunc ille Alexander ex ejus ipsius numis tam confidenter adsertus? Siccine vir bonus tam facile vadimonium deserit tanto prius hiatu constitutum? Credamus ergo potius, proponi caput Herculis juvenis, quod eodem omnino cultu existit apud Morellium in numo II. gentis Voltejae, ex quacunque causa illud Faustus monetae intulerit.

CORNVFICIA.

Gens plebeia.

Caput Ammonis.

Q. CORNVFICI. AVGVR. IMP. *Vir velatus et togatus stans d. lituum coronatur ab adstante Iunone Sispita s. clypeum ancili similem, cui avicula insidet, tenente.* AV. (Baudelot Hist. B. L. T. III. p. 187.) RRRR. AR. RR.

Protome muliebris elephanti exuviis tecta, pone duo jacula.

---

a) in Pomp. sub fin. b) Giorn. di Pisa T. XIV. p. 291. c) pag. 450.

Eadem aversa. (Pembrock P. III. tab. 9.) AR. RRRR.

Caput Cereris.

Eadem aversa. AR. RRR.

Restitutus etiam a Trajano. AR. RRR.

In denarios hos prolixe commentatur Baudelotius, qui primus aureum hujus gentis vulgavit, a quo tamen in nonnullis dissentire cogor. Hic Q. Cornuficius I. Caesaris partes secutus ab hoc anno V. C. 706 in Illyricum pro praetore missus strenue barbaros ultus est,[a] ac forte ex ea causa *imperatoris* dignitatem, qua in his numis gloriatur, abstulit. Missus deinde in Syriam testibus Ciceronis epistolis, quarum plures liber XII. continet. Post Caesaris caedem Africam veterem pro praetore rexit. Subinde cum stare pro rep., quam parere IIIviris mallet, a Sextio, quem Octavianus Africae novae praefecit, bello petitus, victusque et interemptus est.[b])

Caput barbatum cornutum Baudelotius nequaquam Ammonis putat, sed Fauni, cujus sententiae ut adseclas sit habiturus, magnopere vereor. Propter Ammonem Havercampus priorem denarium in Africa percussum putat, quam sententiam esse veram, non modo comprobat illud, quod rexisse eum Africam constat, sed etiam caput elephanti pelle tectum, quod fuit alterum Africae symbolum. Ex typo Iunonis Sispitae arguunt eruditi, fuisse Cornuficium domo Lanuvinum. Augurem eum comprobat non modo inscriptum AVGVR, et quod ipse habitu augurali effictus adstat, sed etiam quod a Cicerone, qui et ipse augur fuit, in pluribus ad eum datis literis *conlega* salutatur.

COSCONIA.

Gens plebeia.

L. COSCO. M. F. *Caput Palladis alatum, pone* X.

L. LIC. CN. DOM. *Mars nudus in citis bigis d. hastam intorquet, s. clypeum et lituum militarem.* Sunt serrati, et C.

Exstant denarii copiosi iisdem utrinque typis, et serrati omnes, in quorum omnium aversa legere est L. LIC. CN. DOM. Vnum discrimen facit epigraphe anticae, quae est vel: M. AVRELI., vel: L. COSCO., vel: C. MALLE., vel: L. POMPONI. vel: L. PORCI. LICI., quos omnes potes collectos videre apud Morellium in Domitia. Verisimile adeo, M. Aurelium Scaurum, L. Cosconium, C. Poblicium Malleolum, L. Pomponium, L. Porcium Licinum fuisse IIIviros monetales, quo tempore L. Licinius, et Cn. Domitius majore quodam magistratu una functi sunt, quorum adeo jussu diversi hi denarii essent signati. Habemus Cn. Domitium Ahenobarbum, et L. Licinium Crassum censores ad annum V. C. 662, ad quos ex mente Havercampi aversae inscriptio pertinet. Ta-

a) Hirt. Bell. Alex. c. 42. b) Appian. Bell. civ. L. IV.

men horum fabrica numorum, typi, literarum forma et poſitio, haec omnia ſi in variis his numis expendantur, altius haud dubie aevum exigunt.

COSSVTIA.

Gentem fuiſſe equeſtrem docemur ex Suetonio, [a]) cognomina in numis: *Maridianus*, et *Sabula*.

* * *

Maridianus.

C. MARIDIANVS, *in aliis:* C. COSSVTIVS. MARIDIANVS. A. A. A. F. F. *cum capite I. Caeſaris in antica.* AR. C.

* * *

Sabula.

SABVLA. *Caput Meduſae diadematum alatum ſerpentibus revinctum.*

L. COSSVTI. C. F. *Bellerophon Pegaſo vectus haſtam intorquet, in area variantes notae arithmeticae.* AR. C.

Cum Meduſa rite componitur Pegaſus, quem ex ejus defluo ſanguine natum fabulatur Heſiodus. [b]) Exiſtimant eruditi, cum Bellerophon ſit Corinthiorum argumentum notum, ſignatos hos denarios cauſa Corinthi, quam V. C. 710. I. Caeſar reſtituendam curavit, et coloniam deduxit. Verum an hujus aevi denariis adhuc notae arithmeticae inſcribi ſunt ſolitae? Aetatem certe remotiorem ſibi poſtulant, et ignoramus cauſam lecti hujus typi.

CREPEREIA.

Gens equeſtris teſte Cicerone. [c]) Cognomen in numis *Rocus*. Sic dictum Vaillantius putat a *rocca*, quae vox, ut ait, Calepino *colum* notat. Amplexus eſt conjecturam Havercampus, et promovit etiam, nam inde noſtrum *Spinnrocken* enatum contendit, quam rarae eruditionis doctrinam fugere lectorem nolui.

Protome muliebris obverſo tergo deflua in illud caeſarie, in area litera alphabeti, et variantia ſigilla.

Q. CREPER. M. F. ROCVS. *Neptunus in bigis hippocamporum, in area eadem litera, quae in antica.* Sunt ſerrati. RR.

Si laxos Havercampi in Morellium commentarios pervolvas, miraberis, inſignis virum eruditionis potuiſſe tantum tribuere conjecturis aut nullo nixis fundamento, aut quas leviſsimus halitus facile difflet. Adverte, quae ad hos Creperei numos dictet. Denarius praecedentis Coſſutii Sabulae propter typum Bellerophontis certe Corinthum reſpicit. Atqui et Neptunus hippocampis vectus exiſtit in moneta Corinthi, ergo et hi Crepereji denarii eandem co-

a) in Iulio c. 1. b) Theog. v. 280. c) in Verr. L. I. c. 10.

loniam recens a I. Caesare deductam notant. Qua edicta sententia confidenter arguit, Cossutium et Crepereium primos fuisse sub I. Caesare ejus coloniae IIviros, ac denique gloriari se posse arbitratur, huic se denario ignotam hactenus ex historicis lucem adfudisse. Haec ille. Praetereo, quae multa singulari huic doctrinae videri possunt repugnare. Sufficiat dixisse, hos Crepereii numos omnes esse serratos, cujus generis utrum numi aliqui extremo Caesaris anno exstiterint, Havercampus ante comprobet, ac tum, utrum reliquae conjecturae ferri possint, expendemus. In parte antica fisti deam aliquam marinam, propter nexum cum parte aversa nullus dubito. Havercampus certam Venerem Anadyomenen facit persuasus eo, quod hanc quoque in numis Corinthi occurrere statuit, quod ipsum nondum satis exploratum. Eruditi enarratores gemmarum ducis Aurelianensis Leandrum hac protome expressum adfirmant, [a]) sed vix persuaserint, nam in parte antica numorum hujus classis vix alia videas capita praeterquam deorum, aut virorum illustrium, aut geniorum, minime vero ejus generis, cujus fuit Leander ab una amoris intemperie cognitus.

CREPVSIA.

Gens in veteribus parum cognita.

L. CENSORIN. *Caput muliebre velatum.*

C. LIMETA. P. CREPVSI. *Mulier in citis bigis.* AR. C.

L. Marcius Censorinus, C. Mamilius Limetanus, et P. Crepusius IIIviri monetales in his denariis propositi videntur.

* * *

Caput juvenile laureatum seu Apollinis, seu Vejovis, pone sceptrum, prae illo minuta sigilla variantia, pone litera alphabeti.

P. CREPVSI. *Eques citato cursu d. jaculum vibrat, in area variae notae arithmeticae.* AR. C.

Horum ratio typorum incerta.

CRITONIA.

Gens plebeia.

AED. PL. *Caput Cereris.*

M. FAN. L. CRIT. *Duo viri togati sedentes, humi spica, in area* P. A. Sunt AR. vix R.

Libera rep. quatuor fuere aediles, duo patricii, totidem plebeii. At I. Caesar in Parthos profecturus V. C. 710 plebeiis alios duos adjecit, quos *Cereales* vocavit, nimirum qui annonae urbis intentius providerent. [b]) Cum Dione consentit Pomponius referens, Cae-

a) Tom. I. p. 294. b) Dio L. XLIII. c. 51.

ſarem duos aediles adjeciſſe, qui frumento praeeſſent, et a Cerere Cereales appellarentur, [a]) qui confirmantur binis marmoribus ab Vrſino citatis, et inſcriptis: AEDILI. PLEB. CERIAL. [b]) Fuiſſe Critonium eodem anno aedilem, docet Appianus, cum refert, [c]) Critonium aedilem in ſolennibus ludis, quos parabat, obſtitiſſe Octaviano, quo minus in iis ſellam auream et coronam patri Iulio S. C. decretam proponeret. Et fuiſſe eum AED*ilem* PL*ebis*, ſatis docet denarii epigraphe, tum etiam quod ſellae vulgari inſidet, quando aediles curules curuli uſi ſunt, a quo honore nomen quoque ſunt adepti, quod diſcrimen maxime patet collatis denariis Furii Craſsipedis aedilis curulis. Vide de hoc plura in numis Sulpicii Platorini.

Pars antica exhibet caput Cereris, quod et annonae, et ludorum Cerialium procuratio penes aediles non minus plebeios, quam curules ſtetit. [d]) Cereris etiam ſacris plebeios fuiſſe praefectos, eruo ex Livio: [e]) *inſtitutum etiam ab iisdem conſulibus* (L. Valerio et M. Horatio) *ut ſenatusconſulto in aedem Cereris ad aediles plebis deferrentur.* Pars averſa aedilem utrumque, M. Fannium, et L. Critonium ſiſtit eodem modo ſedentes, quo Piſonem et Caepionem ad FRV*mentum* EMV*ndum* EX. S. C. deſignatos ſedere in numis conſpicimus. Literae averſae P. A. varie explicantur. Credo ſignificare idem, quod in denariis gentis Sentiae pluribus literis: ARG. PVB., *argento publico* notatur, quo indicatur, ex argento publico ſumptus in annonae procurationem factos.

CVPIENNIA.

Gens parum cognita.

Caput Palladis alatum, ante quod X, *pone cornucopiae.*

L. CVP. *Dioſcuri equites, infra* ROMA. AR. C.

C. CVP. in ſemiſsibus. RR.

CVRIATIA.

Gens plebeia. Cognomen *Trigeminus.*

TRIG. *vel* TRIGE. *Caput Palladis alatum, prae quo* X.

C. CVR. F. *Mulier in citis quadrigis ſ. ſceptrum, quam ſtans retro victoria coronat, in imo* ROMA. AR. R.

C. CVR. F. in ſemiſsibus, trientibus, quadrantibus. R.

C. Curiatius adoptando cognomen *Trigemini* haud dubie videri volebat a Curiatiis Albanis, qui ab Horatiis Romanis victi Albam Romae ex pacto ſervire fecerunt, deſcendere. Curiatios

a) de Orig. jur. b) in fam. Fann. c) Bell. civ. L. III. c. 28. d) Cic. in Verr. L. V. c. 14. Dio L. XLVII. § 40. e) L. III. c. 55.

hos, quod uno partu editi fuere, dictos *tergeminos*, teſtatur Plinius. [a]) *Tergeminos naſci certum eſt Horatiorum Curiatiorumque exemplo.* Propius ad hos denarios Columella, memorans [b]) *Albanas Curiatiae familiae TRIGEMINORVM matres.* Si memoratus in hoc denario C. Curiatius idem fuit cum C. Curiatio tribuno pl., qui V. C. 616, quod antehac inauditum, D. Brutum et P. Scipionem conſules in vincula conjecit, nihil ſane in veterem illam Curiatiorum gentem juris habuit, nam a Cicerone, qui factum iſtud refert, [c]) *homo omnium infimus et ſordidiſſimus* appellatur. Epigraphes C. CVR. F. non ſatis explicata ratio. Nequaquam probare poſſum modum, quo ea compendia explicat Havercampus legendo: *Caius* CVR*iatii Filius*, perinde quaſi filius Curiatius alium patrem, quam Curiatium habere potuiſſet. Sane alia fuit Romanis ratio profitendi patris. Videtur melius legendum: C. CVR*iatius Filius*, nam ſic etiam habemus in Livineia: REGVLVS. F., in Procilia: L. PROCILI. F., nimirum ut inter patrem filiumque diſcrimen eſſet, quod potiſsimum confirmatur exemplo: MESSAL. F., de quo vide infra in Valerio Meſſalla.

CVRTIA.

Gens plebeia.

Q. CVRT. *Caput Palladis alatum, pone* X.

M. SILA. *Iuppiter in citis quadrigis d. fulmen intentat, ſ. ſceptrum, ſuperne quid inſtar litui, infra* ROMA.

CN. DOMI. *Caput Iovis laureatum, pone* S.

M. SILA. Q. CVRTI. *Clava.* Semis.

CN. DOMI. *Caput Herculis imberbe.*

M. SILA. Q. CVRTI. *Arcus, clava, jaculum.* AE. II.

CN. DOMIT. *Caput Apollinis laur.*

Q. CVRT. SILAN. *Lyra.* AE. III.

Veriſimile, Cn. Domitium, M. Iunium Silanum, Q. Curtium fuiſſe una IIIviros forte coloniae deducendae, hosque numos aeneos extra urbem feriundos curaſſe, quia ſpectatis typis nihil habent cum reliqua Romanorum moneta aenea commune.

AR. et AE. minus R.

a) L. VII. § 3. b) de Re ruſt. L. III. c. 8. c) de legib. L. III. c. 9.

DIDIA.

Gens plebeia.

Caput galeatum alatum, in area X, *et* ROMA *in monogrammate.*

T. DEIDI. *Vir curto habitu, praecinctus parazonio, s. clypeum tenens, et d. flagellum attollens castigat virum nudum et armatum adstantem.* AR. R.

De argumento hujus numi longaeva est inter eruditos lis, et in hunc diem, ut videtur, nondum decisa. Alii ad castigatos bello servili servos, alii ad restitutam a Didio disciplinam militarem, et militem a centurione vite punitum referunt, alii aliud censent, quorum sententias tenui conjectura nixas recensuit Baro Bimardus in parergo de vita, rebus gestis, et numis T. Didii, quin tamen, quas ipse attulit, majoris esse ponderis videantur. Vide et Spanhemium. [a])

* * *

P. FONTEIVS. CAPITO. III. VIR. CONCORDIA. *Caput Concordiae velatum.*

T. DIDI. IMP. VIL. PVB. *Porticus duplici in altum columnarum serie conspicua.* AR. R.

Omissa antica, quae huc non pertinet, posticam inspiciemus, quae oculis objicit, et inscribit VIL*lam* PVB*licam.* Ejus usum explicat Varro comparando illam cum villa Reatina. [b]) *Haec,* (publica) *quo succedant e campo cives, illa,* (Reatina) *quo equae et asini. Praeterea cum ad remp. administrandam haec sit utilis, ubi cohortes ad delectum consuli adductae considant, ubi arma ostendant, ubi censores censu admittant populum.* Alium usum memorat Livius: [c]) *Macedones deducti extra urbem in villam publicam, ibique illis locus, et lautia praebita.* Adde alibi Livium, [d]) et Ciceronem. [e]) Causa item hujus typi incerta, ut et illa, quam Bimardus attulit. [f]) De T. Didio IMP*eratore* haec Sallustius apud Gellium: [g]) *magna gloria tribunus militum* (Sertorius) *in Hispania T. Didio imperatore.*

DOMITIA.

Cognomina in numis: *Ahenobarbus*, cujus originem nominis hanc tradit Suetonius, [h]) et Plutarchus, [i]) ei, qui princeps illud adoptavit, ruri juvenes geminos augustiore forma factos obvios, et imperasse, nunciaret senatui victori-

a) T. II. p. 229. b) de R. R. L. III. c. 2. c) L. XXXIII. c. 9. d) L. IV. c. 22. e) ad Attic. L. IV. ep. 16. f) l. c. g) L. II. c. 27. h) in Neron. c. 1. i) in Aemilio.

am, tum in fidem majeſtatis adeo permulſiſſe malas, ut e nigro rutilum, et aeri ſimilem capillum redderent. Manſiſſe etiam inſigne illud in poſteris, ac magnam partem rutula coma fuiſſe, unde eam etiam Tertullianus *barbam tactu irrufatam* dixit. a) Horum primos fuiſſe plebeios, certum eſt ex tribunatu pl., quem geſſerunt, adlectos ſubinde in patricios, eodem loco tradit Suetonius. *Calvini* plebeii. *Corbulo.*

* * *

Ahenobarbus.

AHENOBARBVS. *Caput nudum barbatum.*

CN. DOMITIVS. IMP. *Prora navis, ſupra quam tropaeum.* AR. R.

Eadem adverſa.

CN. DOMITIVS L. F. IMP. *Templum 4. col., juxta quod:* NEPT. AV. RRR. (Pembrock, Catal. d' Ennery, Comit. de Vitzai. Eſt etiam in muſeo Theupoli, ſed male deſcriptus, et Romae in muſeo bibliothecae Caſanatenſis.)

ANT. IMP. IIIVIR. R. P. C. *Caput Antonii nudum, pone lituus.*

CN. DOMIT. AHENOBARBVS. IMP. *Prora navis, ſupra quam aſtrum.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.) Vtrique RRR.

Hi denarii pertinent ad Cn. Domitium ejus L. Domitii filium, qui V. C. 705 I. Caeſari Rubiconem transgreſſo reſiſtere auſus, mox Corfinii ſe dedere coactus, cumque victoris clementia libertati reſtitueretur, Pompejum iterum ſectatus ad Pharſalum ſuccubuit. b) Ipſe inter conſcios Caeſarianae necis quanquam inſons damnatus lege Pedia ad Brutum ſe contulit, poſt cujus interitum commiſſam ſibi claſſem retinuit tamen, et Octaviani rem maritimam per Ionium vagando, et Italiae litus infeſtando graviter adflixit. Partibus ubique profligatis V. C. 714 ad M. Antonium ſponte transivit, ſolusque omnium, qui pari lege damnati fuere, reſtitutus in patriam amplisſimos honores eſt adeptus. Redintegrata diſſenſione civili ſub ipſum belli Actiaci diſcrimen ab Antonio ad Caeſarem transmiſit, ſive quod ſiniſtrum exitum praevideret, ſive, quod Antonius jactabat, deſiderio amicae Serviliae Naidis, non tamen diu ſuperfuit, paucis poſt diebus exſtinctus. c) Fuit hic Neronis abavus. d)

Ad denarium priorem quod attinet, cenſebat primum Havercampus, Domitium ſuam ipſius effigiem exemplo Bruti in eo propoſuiſſe. Serius rectiusque ſe idem retractavit adferendo, e) caput illud pertinere ad primum Ahenobarbum auctorem ſtirpis, quia barbam habet, quae hujus aetati non convenit. Navis, templumque Neptuni potentiam maritimam, tropaeum exuſtas Octaviani triremes indicant. Quare numorum aetas facile ex ſupra dictis colligitur, uti et numi III., qui praeclare confirmat ea, quae Appianus de ejus ad Antonium transitione memoriae prodidit. f) Aſtri, quod in altero hoc denario navi imminet, incerta ſignificatio.

* * *

CN. DOM. PROCOS. in numis coloniae Panormi.

a) Apol. c. 22. b) Suet. in Ner. c. 2. Appian. Bell. civ. L. V. d) Suet. ibid. c) Suet. in Ner. c. 3. Velleius L. II. c. 84. e) p. 455. f) Bell. civ. L. V. c. 50. ſeq.

* * *

Calvinus.

OSCA. *Caput nudum barbatum.* DOM. COS. ITER. IMP. *Inſtrumenta pontificalia.* AR. RR.

Pertinet denarius ad Cn. Domitium Calvinum, qui conſul primum proceſsit V. C. 701, deinde Caeſarem dictatorem ſecutus, eum in Graecia adverſus Pompejanos, ſubinde in Ponto adverſus Pharnacem varia fortuna juvit. Conſul iterum V. C. 714 ex conſulatu Hiſpaniam ſortitus Ceretanos rebelles ſubegit, et de iis triumphavit. [a]) Eadem adverſa tam epigraphe, quam typo exſtat etiam in denariis Corn. Lentuli Spintheris, quorſum lectorem revoco. Perinde ergo hi numi ſignati ſunt apud Oſcam Hiſpaniae citerioris a Ceretanis Pyrenaei adcolis non multum diſtantem. Averſa Domitium fuiſſe pontificatu inſignem arguit.

* * *

Corbulo.

Inſignis ſub Nerone dux. Ejus meminit numus Dioshieritarum Lydiae, quem vide Vol. III. p. 100.

* * *

Domitii incerti.

Caput Palladis alatum additis variis nominibus.

L. LIC. CN. DOM. *Mars nudus in citis bigis d. haſtam intorquet, ſ. clypeum et lituum militarem.* Sunt ſerrati omnes, et C.

De obviis his denariis egi ſupra in Coſconia, quo loco ajebam, poſſe eos referri ad Cn. Domitium Ahenobarbum, qui V. C. 662 cenſor fuit collega L. Licinio Craſſo, etſi iſtud quoque dubium ſit, ut ibi innui.

* * *

Caput Palladis alatum, *juxta* X. CN. DO. *Dioſcuri equites.* — CN. DOM. *Victoria in citis bigis; infra miles leonem adverſum haſta petens.* — CN. DOMI. *Iuppiter in lentis quadrigis d. ramum, ſ. fulmen.*

CN. DOMI. M. SILA. Q. CVRTI. Numos ſic inſcriptos vide ſupra in Curtia.

CN. DOMI. — CN. DOME. in ſemiſsibus et quadrantibus.

AR. et AE. C.

DVILIA.

Numi Goltziani.

DVRMIA.

Gens ignota usque ad Auguſti aetatem, cujus capite vel inſcriptione omnes Durmii denarii inſignes ſunt.

---

a) Dio L. XLVIII. Velleius. L. II. c. 78.

CAESAR. AVGVSTVS. *Caput nudum, vel corona querna redimitum.*

M. DVRMIVS. IIIVIR. *Aper venabulo transfixus.* — *Leo cervum depascens.* — *Pagurus papilionem forficibus retinens.* Hic postremus est AV. RRR. plerique C.

HONORI. M. DVRMIVS. IIIVIR. *Caput juvenile.*

AVGVSTO. OB. C. S. *intra quernam.* AV. — CAESAR. AVGVSTVS. S. C. *Quadrigae lentae, ex quibus superne flos prominet.* — CAESAR. AVGVSTVS. SIGN. RECE. *Parthus genuflexus signum militare offert.* — AVGVSTVS. CAESAR. *Vir in bigis elephantorum d. ramum praetendit.* AV. RR. AR. C.

Aper et leo facilem habent explicatum, nam indicant venationes sumptuosas, quibus Augustum magnopere delectatum pluribus locis testantur Dio et Suetonius. At verum aenigma offert pagurus papilionem stringens. Antiquarii, quibus suum Apollo tripodem benigne indulsit, facile reperere, hoc symbolo exprimi adagium teste Suetonio ab Augusto iterari solitum: σπευδε βραδεως, ἀσφαλης γαρ ἐς' ἀμεινων, ἠ θρασυς ϛρατηλατης, *festina lente, dux enim providus praestat temerario*, [a]) nimirum papilione celeritatem, paguro tarditatem rati indicari. Sed eidem significationi subjecere etiam numum Octaviani, quem in ejus moneta ad annum V. C. 719 recitabo, qui Hermen fulmini impositum sistit. Quorum sententiae, qui volet, subscribat.

In denariis alteris anticam semper occupat caput HONORIS, perinde ac in numis similibus et eodem tempore signatis Aquillii Flori IIIviri sistitur caput Virtutis. Refert Dio, [b]) Augustum V. C. 737 aliqua in ludis Virtuti et Honori sacris immutasse, cujus causa ab Aquillio et Durmio, qui annis annum 734 proxime consequentibus una cum Caninio et Petronio fuere IIIviri monetales, utriusque caput denariis insertum videtur. De Honore et Virtute laxius agetur in numis gentis Muciae. Aversas, quae ad unum Augustum pertinent, explicatas vide in ejus numis ad annum V. C. 734.

EGNATIA.

Gens plebeia. Cognomen in numis *Maximus.*

MAXSVMVS. *Caput Veneris, ex cujus collo pendet Cupido.*

C. EGNATIVS. CN. F. CN. N. *Mulier in lentis bigis capite laureato et velato, quam advolans Victoria coronat, retro pileus.* Sunt serrati, et C.

Quae causa fuerit, cur hic Egnatius Venerem, aut saltem ejus comitem Cupidinem in omnibus suis denariis signaverit, incompertum. Figuram bigis insistentem Havercampus marem dicit, et intrepide L. Sullam adserit. Perperam, nam aversa talis est, qualem recitavi, et mulier bigis vecta verius est Liber-

a) in Aug. c. 25. b) L. LIV. § 18.

tas, quam exhibet etiam denarius sequens.

* * *

MAXVMVS. *Caput muliebre, pone pileus.*

C. EGNATIVS. CN. F. CN. N. *Duae mulieres galeatae et haſtatae ſtantes, quarum dexterior ſ. parazonium tenet, et ſ. pede capiti animalis inſiſtit, ad alteram advolat Cupido, hinc et illinc remus prorae navis infixus, in area variantes alphabeti literae.* AR. C.

Ad hos denarios, quoniam argumentum admodum implexum offerunt, animadvertere nihil lubet, conjecturis qui inhiant, ex Havercampo eas petant. Satis putabam, eos adcurate ex archetypis integerrimis muſei Caeſarei deſcripſiſſe, nam et in hoc video aberrare auctores noſtros. Ita, quod mulier pede calcat, Vaillantio eſt caput bovis, Morellius caput apri pinxit, at recte obſervat Havercampus, eſſe ſimile capiti, in quod litui militares exeunt. Idem perperam Victoriam advolantem facit id, quod luculentus eſt Cupido, qui alioqui in omnibus Egnatii numis ſuas habet partes.

* * *

MAXVMVS. *Protome Cupidinis.*

C. EGNATIVS. CN. F. CN. N. *Templum diſtylum, intra quod ſtat vir togatus d. haſtam, ſupra quem in epiſtylio fulmen, adſtat mulier manibus expanſis, ſupra quam eodem loco pileus, in area notae arithmeticae.* AR. C.

Obſcurum iterum argumentum. Ne tamen diſsimulem virorum praeſtantium oracula, exiſtimant Vaillantius et Havercampus, proponi in averſa Iovem Gamelium, et Iunonem Zygiam, et denarios hos in urbe quapiam Graeca ſignatos.

EGNATVLEIA.

Gens parum cognita.

C. EGNATVLEI. C. F. *Caput Apollinis infra* Q.

Victoria inſcribens clypeo ex tropaeo ſuſpenſo, in area Q, *infra* ROMA. Quinarii C.

Numi hujus ſenſus planus ac obvius. Victoria quinariorum typus conſtans, litera Q utrinque ſcripta Quinarium notat. Non ſic Havercampus, cui omne illud viſum ignavum, quod ſimplex, indignum adeo, quo ſuum ſeſe ingenium exerceret. Ergo Q partis anticae explicat *Quaeſtor*, at alterius Q ſenſus reconditus, et ſibi demum uni repertus. Illo enim in numis multis, quorum catalogum in operis ſui indice ſub Q adfert, nequaquam Q Latinum, ſed vetus Koph Phoenicium exprimi adſirmat obvium in numis Syracuſarum, quo tractam Corintho originem indicari conſtat. Ad eandem ergo legem hos quoque quinarios adigit, adſeritque, percuſſos in Sicilia a C. Egnatuleio Octaviani quaeſtore, et quidem poſtquam ex inſula pulſus eſt Sex. Pompeius, cujus cauſa inſerta numo Victoria. Non alia magis res ſic me delectat, atque cum intempeſtivos hos conjectores ſuis ipſorum poſſum verbis refutare. Non

uno loco ſanxit Havercampus: cum vocabulum ROMA in numo legitur, eum Romae percuſſum puta. Qua ergo ratione eruditus hic deſultor numos hos poteſt in Sicilia cuſos adſerere, quorum frons inſcriptum luculentum ROMA praefert? Sed de ſimilibus ejus dictatis parum ſolidis habes plura in Prolegomenis.

Denarium edidit Liebeus, [a]) qui hujus Egnatuleii anticam conjungit cum averſa Man. Acilii inſcripta: MAN. ACILIVS. IIIVIR. VALETV., in quo certus eſt monetarii lapſus, aut certa impoſtoris veteris fraus. Singulare tamen, quod pars una ex quinario, altera ex denario deprompta eſt. Alius eſt in muſeo Caeſareo, qui cum adverſa Egnatuleii ſociat averſam obvii quinarii T. Cloulii, et ſubaeratus eſt. Sed his quisquiliis immorari piget.

E P P I A.

Gens non magnopere cognita. Eppium Cicero hominem ſui ordinis appellat. [b])

EPPIVS. LEG. F. C. *Hercules Farneſius.*

Q. METEL. SCIPIO. IMP. *Caput muliebre elephanti exuviis tectum, in area ſpica et aratrum.* AR. R.

Docet numus, Eppium Scipionis legatum in bello Africano contra I. Caeſarem ſtetiſſe, et in belli uſus hos denarios feriundos curaſſe, quod τῳ *Faciundum*, vel *Feriundum Curavit* confirmatur, niſi verius *Flandum Curavit*, ut in numis Lentuli: CVR. X. FL. Harduinus literas F. C. legit: *Frumento Convehendo*, [c]) quod ſane minus veriſimile, ut et eorum ſententia, qui eas ad ſignum Herculis Eppii ſumptibus erectum referunt. Eaedem literae ſunt etiam in numis Oppii Capitonis aeneis cum capite M. Antonii, et in numis Vticae.

* * *

Caput geminum Iani media ara, ſuper qua ovum dimidium, cui ſerpens circumvolvitur.

EPPIVS. *Prora navis, infra* ROMA. AE. I. RRR.

MAGNV. PIVS. IMP. *Typus, qui in praecedente.*

EPPIVS. LEG. *Prora navis.* AE. I. (Muſ. Caeſ.) RRR.

Non pauca docent Eppii numi ab hiſtoricis praeterita. Priorem aeneum videmus ſignatum Romae, haud dubie antequam bellum civile cum Pompejo erumperet. Secutum partes Pompeji, ſatis colligitur ex citata Ciceronis epiſtola, qua is M. Eppium *vigilantem hominem et induſtrium* appellat, et in ejus belli apparatu ſtetiſſe Minturnis refert. Elapſum deinde in Africam, et fuiſſe legatum Scipionis, docuit denarius, at numus poſtremus arguit, poſt cladem ad Thapſum evaſiſſe in Hiſpaniam ad

a) Goth. num. p. 229. b) ad Attic. L. VIII. c. 11. c) Hiſt. Aug p. 688.

redintegrandum Pompejorum auſpiciis bellum, atque his victis adhaeſiſſe demum Sex. Pompeio, cujus ſeſe LEG*atum* in numo profitetur.

Pars adverſa ob inſertam Iani capiti aram cum ſerpente digna, cui nonnihil immoremur. Idem omnino typus eſt in aeneis ſimilibus Rubrii Doſſeni, et haud dubie utriusque numi eodem tempore ſunt ſignati. Serpente indicari Aeſculapium, colligunt eruditi ex numo alio Rubrii aeneo quoque, in cujus averſa ſimilis ara, ovum, ſerpens, adſtituta prora navis, quo typo ajunt indicari Aeſculapium ſerpentis ſpecie ab Epidauro navi in urbem advectum, et fuiſſe forte Rubriae gentis aliquem inter legatos, qui ad deportandum numen miſsi fuere. Iſtud ſi verum, licebit idem de Eppio quoque conjicere, quoniam utriusque numi ejusdem fere ſunt rationis. Praeſtat interea nihil adfirmare. Inquirendum etiam, cur Aeſculapii ſerpens ovo implexus ſit. Varias conjecturas Havercampus ad hunc numum commemorat, quibus recitandis abſtineo, quoniam longius arceſsitae videntur. Occurrit hoc loco, quod refert Lucianus, [a]) praeſtigiatorem Alexandrum cum perſuadere Abonotichitis vellet, natum iterum apud eos Aeſculapium, recens editum ſerpentem excavato multa arte ovo anſerino incluſiſſe, eumque inde protractum adſtanti confertae multitudini oſtentaſſe, quo viſo adclamatum: enimvero bis natum Aeſculapium, idque non ex Coronide, neque ex cornice, ſed ex anſere. Videtur vetus aliqua nobisque incomperta fuiſſe fabula, quae Aeſculapii ſerpentem, aut forte ipſum Aeſculapium cornicis ovo incluſum docuerit, nam ſecus aut Luciani verba, aut Alexandri fraus minus apte cohaerebunt. Vide, quae de ſerpente, ejusque cum ovo nexu plura ex Aegyptiorum mythologia congeſsit cl. Schaw. [b])

EPRIA.

Sub Veſpaſiano primum Eprius Marcellus memoratur, ejusque mentio tanquam proconſulis fit etiam in autonomo aeneo, utroque antehac Cypro inſulae tributo, ſed quem potius vindicandum Cyme Aeolidis, in hujus numis diſputavi, quos vide.

FABIA.

Gens patricia, quin et divina, ducta ab Hercule, ſi fides Silio Italico. [c]) Cognomina in numis: *Hiſpanienſis*, *Labeo*, *Maximus*, *Pictor*.

a) in Pſeudomant, b) Voyage T. II, p. 116. c) Punic. L. VI. 627.

* * *

Hispaniensis.

C. ANNI. T. F. T. N. PRO. COS. EX. S. C. *Caput muliebre, prae quo bilanx, pone caduceus.*

L. FABI. L. F. HISP. Q. *Victoria in citis quadrigis.* AR. R.

Denarius hic propositus jam est in numis gentis Anniae, quo loco vide, quae de hoc Fabio Hispaniensi Annii quaestore observata sunt. Hujus familiae modica apud veteres mentio.

* * *

Labeo.

LABEO. *Caput Palladis alatum, in area* X *et* ROMA. In alio: *Caput Iovis laureatum, pone* S. C.

Q. FABI. *Iuppiter in citis quadrigis d. fulmen vibrat, s. sceptrum, infra prora navis.* AR. R.

Denarios hos referunt eruditi ad Q. Fabium Labeonem, qui V. C. 565 tempore belli cum Antiocho M. praetor classem sortitus est, verum facta interim cum Syro pace, ut aliquid tamen egisse videretur, in Cretam appulit, sparsosque per insulam captivos Romanos magnam partem redemit, ac propterea navalem triumphum meruit, de quo Livius L. XXXVII. Eam ob caussam prora navis his denariis insculpta creditur.

* * *

Maximus. Pervetustum gentis Fabiae cognomen, sed non primum a Fabio Cunctatore invectum, ut dictavit Polybius homo Graecus, [a]) nam fuere Fabii Maximi hoc antiquiores.

Q. MAX. *Caput Palladis alatum, prae quo* X, *pone* ROMA. In aliis: Q. MAX. *Caput Apollinis laureatum, prae quo lyra, et* X, *pone* ROMA.

Cornucopiae cum transverso fulmine, omnia intra coronam ex papavere, et spicis. AR. vix R.

MAX. vel: Q. MAX. in assibus, quadrantibus, sextantibus. R.

Cognomen *Maximi* cum pluribus gentibus commune, sed Fabii Maximi saepe Quinti praenomine gavisi sunt. Quare hi numi satis tuto hujus gentis monetae inseruntur. Sed ad quem Maximum referendi sint, omnino incertum.

* * *

ΦΑΒΙΟΣ. Ο. ΜΑΞΙΜΟΣ in numo Hierapolis Phrygiae, editus a Seguino, [b]) et restitutus a Morellio.

FA. MAX. COS. PROCOS. VII. VIR. EPVLO in numo Hadrumeti, quam vide.

* * *

Pictor.

Caput Palladis alatum, prae quo variae alphabeti literae, pone X.

N. FABI. N. PICTOR. *Roma galeata sedens d. apicem pontificalem, s. hastam et clypeum, cui inscriptum:* QVIRIN., *in imo* ROMA. AR. C.

Inscriptum clypeo QVIRIN. Vrsinus, Vaillantius, et Spanhemius explevere legendo QVIRIN*us*, et credidere, figurae sedentis typo exhiberi ipsum Quirinum. At vero numi adcurate inspecti non modo mulierem luculentam produnt, sed etiam constat, Quirinum promissa barba proponi solitum, ut videre

a) Hist. L. III. 88. b) Sel. num. p. 99.

eſt in gente Memmia. Quare, ut recte obſervat Havercampus, Romae potius ſimulacrum eſt, et legendum: QVIRINalis, nempe Flamen, ut in numis gentis Corneliae plenius ſcribitur: L. LENTVLVS. FLAMEN. MARTIALIS. Fabiorum, qui flamines Quirinales fuere, frequens mentio apud Livium, et Val. Maximum. Tamen ad quem Fabium Pictorem denarii hi pertineant, ratio non ſatis expedita.

Nonnulla etiam ad hujus Fabii nomina animadvertenda. Praefixum N praenomen notat, nempe *Numerius*, de quo ſic auctor incertus de Nominibus: *Numerii* (praenomine) *ſola patricia familia uſa eſt Fabia*, cujus inditi cauſam mox ſubjicit. At qua ratione explicandum ſit alterum N, quod nomen FABI. conſequitur, non ſatis adſequor. Elementum illud fugit Vrſinum, et quod magis mirum, adcuratiſsimum Morellium. Comparet tamen in binis muſei Caeſarei, et in iconismo Vaillantii, ſed qui illius ſignificationem in animadverſionibus ſuis praeterivit. An forte ſubaudiendum F., ſic ut ſit: *Numerii* filius? Cognomen *Pictor* tractum a C. Fabio, qui aedem Salutis pinxit V. C. 450, quae pictura duravit in ipſa Claudii tempora, quo imperante fanum arſit, ut teſtatur Plinius, [a]) qui iſtud artis experimentum Fabiae genti honorificum cenſet, longe diſsidente Val. Maximo, qui idem factum narrans ſordidum iſtud ſtudium in cive nobiliſsimo faſtidit. [b])

* * *

Fabii incerti.

Caput muliebre velatum turritum, pone EX. A. PV.

C. FABI. C. F. *Victoria in citis bigis, infra avis, et varians litera alphabeti Latini.* AR. C.

Caput muliebre velatum, pone varians litera alphabeti jam Latini, jam Graeci.

C. FABI. C. F. *Victoria in citis bigis, infra ales ſimilis.* AR. C.

Denarii hi antiquariorum miſere torſerunt ingenia. Vrſinus eos C. Fabio Pictori conſuli V. C. 484 dedicavit, quo anno primum ſignata moneta argentea teſte Plinio, quae ſententia vix jam cordato alicui adrideat. Vaillantius cum legeret in Val. Maximo, C. Pictorem legatum miſſum ad Ptolemaeum Philadelphum, huic denarios hos largitur, et hoc percitus opinionis ſuae oeſtro jam omnia in illis Aegyptiaca videt, et quidem in typo anticae caput Alexandreae, in averſa notam avim ibin. Praeterquam quod parum probabilia ſunt haec, nituntur etiam in luxata Val. Maximi lectione; nam ſana lectio nequaquam Caium, ſed N. Fabium Pictorem in legatis numerat, ut docent Criticorum judicia ad hunc Valerii locum, [c]) quod jam vidit Havercampus. Sed et hic ſuas expedit conjecturas Iam primum alitem partis averſae ſtruthiocamelum confidenter ſtatuit. Hujus ergo obſervato volatu augur ipſe, ut ſperat, minime vanus Africam ejus

a) L. XXXV. § 7. b) L. VIII. c. 14. 6. c) L. IV. c. 3. n. 9.

alitis patriam respicit, et reperit denique C. Fabium cognomento Hadrianum, qui V. C. 670 a Cinna et Carbone cos. propraetore in Africam missus est, ut Metellum Pium, qui eam tum provinciam obtinebat, ejiceret, quod et praestitit. At eum oppidani Vticenses, quod sordido ab eo imperio et incredibili saevitia vexarentur, congestis sarmentis incensisque cum omni familia vivum exussere nulla secuta senatus animadversione. Ad hunc cum praesentes denarios refert, literas EX. A. PV. non interpretatur, ut alii, EX. *Argento* PV*blico*, sed EX. *Auctoritate* PV*blica*, nempe delata a consulibus, et ne quid discordet, caput turritum illi est dea Coelestis, magna religione per eam Africae partem observata. En quanti nisus ad nihil denique solide probandum! Si avis buteo esset, numi hi referri possent ad Fabium quendam, *Buteonem* cognomine. Plinius, ubi accipitrum genera refert, [a]) haec de buteone: *buteonem hunc appellant Romani, familia etiam ex eo cognominata, cum prospero auspicio in ducis navi sedisset.* Sane buteonem in his denariis agnovit Vrsinus, jurene, an injuria, aucupum esto judicium, neque lubet in re ambigua et exilis momenti novas veteribus conjecturas addere. Ceterum literas EX. A. PV. idem significare, quod in Sentia AVG. PVB., dubium non videtur.

* * *

Caput Palladis alatum, pone X. C. F. L. R. Q. M. *Victoria in citis quadrigis, infra* ROMA. AR. RR.

Hunc denarium hoc loco commemoro, ut sit aliquo loco, nam literae C. F. non solum *Caius Fabius*, sed et aliter legi possunt, ut et literae sequentes varie possunt expleri. Sed quaecunque his gentes indicantur, videntur esse nomina IIIvirorum monetalium. Vide similem in Marcio Libone.

FABRICIA.

Gens plebeia. Cognomen in numo *Paternus*, si fides Vaillantio, ut dicetur.

L. FABRICI. *inscriptum tabellae, supra* PR.

PATE - - *Serpens.* AE. II.

Ita numum proponit Morellius, at in simili altero Vaillantius legit plene PATERNVS, atque istud fuisse cognomen Fabricio adserit. Similis alius exstat in museo Pembrock, [b]) sed in antica desunt literae PR, in aversa legitur: P. ATE - - ut adeo, nisi de numi Vaillantiani integritate certi sumus, neque cognomen istud certum praestare liceat.

Quod ad typorum explicationem attinet, refert Dio, [c]) anno V. C. 692 pontem lapideum, qui in insulam Tiberinam duceret, exstructum, Fabriciumque dictum esse. Idem testatur inscriptio in utroque pontis latere hodieque exstans, quam correctiorem sic proponit Fabrettus: [d]) L. FABRICIVS.

a) L. X. § 9. b) Part. III. tab. 19. c) L. XXXVII. c. 45. d) Inscript. p. 240.

C. F. CVR. VIAR. FACIENDVM. COERAVIT. EIDEMQVE. PROBAVIT. Quod eidem epigrammati ex Smetio addit Gruterus: [a]) Q. LEPIDVS. M'. F. M. LOLLIVS. M. F. COS. EX. S. C. PROBAVERVNT, non reperit Fabrettus autopta navus. Et mirum ſane videatur, opus V. C. 692 conſtitutum tandem V. C. 734, quo Lepidus et Lollius proceſſerunt, probatum fuiſſe. Ad hunc pontem in Tiberi factum adludere numi epigraphen eo veriſimile, quod L. FABRICI. inſcriptum legitur tabellae, quales eſſe ſolent, quae epigrammata in poſteritatis memoriam continent. Amplius iſtud confirmatur typo ſerpentis, nempe Aeſculapius ſpecie ſerpentis Epidauro Romam deportatus in ea inſula Tiberina, quae Fabricio hoc ponte cum urbe conjungitur, templum habuit, de quo auctores paſsim. Literarum PR. tabulae imminentium incerta ſignificatio. Ceterum vix credam, numum hunc veram habuiſſe monetae rationem, eique potius in pſeudomoneta adſignandum locum cenſeo.

* * *

CAIVS. FABRICIVS. *Caput muliebre diadematum.*
C. CONSIDI. *Victoria in quadrigis.* AV.

Numum hunc promulgavit auctor catalogi muſei d'Ennery. [b]) Vtinam addidiſſet etiam, ejus antiquitatem eſſe indubitatam, quae ſane multis ſuſpecta videri poſsit.

FABRINIA.

Gens omnibus veterum monumentis, ſi numos demas, ignorata.

M. FABRINI. in trientibus et quadrantibus.

FADIA.

Exſtant numuli aenei inſcripti: L. FAD*ius* addito altero magiſtratus nomine. Ait ad hunc Havercampus, demonſtrari non poſſe, in municipiis Italicis minutam monetam ſignatam fuiſſe. Quare ſimiles numos ad I. Caeſaris tempora refert, quibus Fadius IIIIvir monetalis horum numorum auctor videretur. At vero in aliquibus Italiae coloniis ſignatam fuiſſe monetam, certum eſt ex numis Copiae, Valentiae, Brunduſii, et Paeſti, ad quam poſtremam certe hi Fadii numi, qui in hac IIvir fuit, ſunt referendi. Vide numos Paeſti.

a) Pag. 160. 3. b) Pag. 134.

FANNIA.

Gens plebeia.

Caput Palladis alatum, prae quo X, *pone* ROMA.

M. FAN. C. F. *Victoria in citis quadrigis.* AR. C.

AED. PL. *Caput Cereris spicis redimitum.*

M. FAN. L. CRIT. *Duo viri togati sedentes, in area spica, et* P. A. Sunt AR. fere C. Denarium alterum vide supra explicatum in gente Critonia.

C. FAN. PONT. PR. in Cistophoris Trallium, quos vide.

FARSVLEIA.

Gentis hujus non exstat memoria, nisi in aliquot marmoribus, quae recitat Vrsinus. Cognomen *Mensor.*

MENSOR. S. C. *Caput muliebre, pone pileus libertatis. In aliis praeterea notae arithmeticae.*

L. FARSVLEI. *Vir galeatus paludatus s. hastam in citatis bigis vectus porrecta dextera virum togatum in currum recipit, infra equos scorpius, aut in hujus locum notae arithmeticae, quando his antica caret.* AR. C.

Vt gens obscura, sic et typi ratio. Hunc esse symbolicum conjiciunt eruditi, et indicari legem Iuliam latam V. C. 664, qua Italis civitas data, quod beneficium recepto in currum socio P. R. adumbrari autumant, favente huic conjecturae etiam dea Libertate, quam antica exhibet. Haec illi. Vt id genus numi sunt obvii, ac viles, ita nonnulli fabricae barbarae non modo per picturae modum, sed etiam per literas distortas et luxatas.

FLAMINIA.

Gens plebeia. Cognomen *Cilo*, vel *Chilo.*

Caput Palladis alatum, prae quo X, *pone* ROMA.

L. FLAMINI. CILO. *Victoria in citis bigis d. lauream.* AR. R.

IIIIVIR. PRI. FLA. *Caput Veneris.*

L. FLAMIN. CHILO. *Victoria in citis bigis d. lauream.* AR. R.

L. CONSIDI. NONIANI. S. C. *Caput Veneris laureatum.*

Eadem aversa. AR.

Caput I. Caesaris.

L. FLAMINIVS. IIIIVIR. *Mulier stans d. caduceum, s. hastam.* AR. R.

Numus ex his prior ut per fabricam et typum capitis galeati alati, ita et per scriptum CILO pro CHILO reliquos aetate praecedit. Veteres prae

aſpiratis malebant tenues. Satis nota ex ipſis numis PILIPVS, TRIVMPVS, GRACCVS, quorſum et facit teſtimonium Ciceronis, quod ſupra in numis Clodii Pulchri recitavi. Ceterum non ſolus orthographiae modus, ſed hic conjunctus cum veteris rationis typo remotiorem huic denario antiquitatem praeſtat; nam ſub Caeſare adhuc dictatore, quin et Auguſto viguiſſe archaismos, lege nova nondum ab omnibus recepta, probant numi imperante Auguſto ſignati, et inſcripti GRACCVS. Dixeritne Tullius *Cilo*, an *Chilo*, quo loco ejus meminit, [a]) incertum, nam in codicibus legitur utrumque. Appianus ſcriptor longe inferior habet Κίλων geminata etiam litera. [b])

Denarius alter inſcripto CHILO recentiorem legem ſequitur. Fuiſſe hunc Chilonem ſub I. Caeſare IIIIvirum monetalem, numus poſtremus eloquitur. At nondum ſatis compertus ſenſus epigraphes IIIIVIR. PRI. FL., qua viri praeſtantes exiſtimant indicari, poſt conſtitutos a I. Caeſare IIIIviros monetales Flaminium hunc PRI*mum* fuiſſe FL*andae* monetae praefectum. Fueritne hic Cilo idem ille, quem refert Appianus, [c]) cum egreſſus e curia intellexiſſet, ſe a IIIviris proſcriptum, una cum Decio trepide fugiſſe per portam, et ab hac ipſa fuga facile proditum centurionibus, an forte ejus pater, non ſatis conſtat.

Ad numum III. advertit Havercampus, videri Conſidium et Flaminium eodem tempore fuiſſe Siciliae quaeſtores, et Veneris Erycinae templum, de quo egimus in Conſidia, ex S. C. refeciſſe. Sed mihi potius videtur facta matricis permutatio, aut numus ipſe ſubaeratus.

FLAVIA.

Gens plebeia. Cognomen *Hemic* - - de quo mox.

Caput Palladis alatum, pone X. FLAVS. *Diana in citis bigis, infra* ROMA. AR. C.

Vtrum hic antiquae formae denarius ad gentem Flaviam pertineat, dubitari poteſt. Veriſimilius ſane, το FLAVS eſſe cognomen, ſcriptumque pro FLAVVS, quomodo et in Grutero legitur P. RVFFIVS. FLAVS pro FLAVVS. [d]) Sic et in aureis et argenteis Veſpaſiani operis optimi legimus PRIN. IVEN. pro IVVEN., tum in indice Gruteri [e]) DAVS, INGENVS, IVENTIVS pro DAVVS, INGENVVS, IVVENTIVS.

* * *

Hemic - -

C. FLAV. HEMIC. LEG. PRO. PR. *Caput Apollinis, prae quo lyra.*

Q. CAEP. BRVT. IMP. *Victoria tropaeum coronans.* AR. R.

Magnas hic denarius excitavit lites,

a) ad Fam. L. VI. ep. 20. b) Bell. civ. L. IV. c) l. c. d) Pag. 755. 8.
e) Pag. XCV. col. 2.

cum alii THEMIS, alii HEMIS legendum censerent, sed numi integerrimi et saniores constanter HEMIC. offerunt, in quo tamen explendo multa absurda prolata sunt. Istud indubitatum, esse cognomen Flavii quomodocunque enunciandum. Fuisse Flavium Bruti legatum, veteres non prodidere. Narrat Plutarchus, [a]) Brutum ex iis, quos acies Philippensis abstulit, maxime miseratum Labeonem et Flavium, sed is illum nequaquam cum numo legatum, sed praefectum fabrum appellat.

* * *

ΕΠΙ. ΦΛΑΟΥΙΟΥ, in numis Hierapytnae Cretae, quam vide.

FONTEIA.

Gens plebeia, nam P. Fonteio adoptandum se dedit Clodius, ut tribunus pl. esse posset. Cognomen *Capito.*

* * *

Caput Iani more geminum lanugine vestitum, in area X *et litera alphabeti.*

C. FONT. *Navis cum remigantibus et gubernatore, ex puppi defixum acrostolium, et fasciae dependentes.* AR. C.

Vaillantius in antica horum denariorum expressum geminum Iani caput vidit ad indicandam Fonteiorum originem genus suum a Fonto Iani filio deducentium docente Arnobio: [b]) *Ianum ferunt Coelo atque Hecate procreatum in Italia regnasse primum, Ianiculi oppidi conditorem, patrem FONTI, Vulturni generum, Iuturnae maritum.* Praeclara conjectura, nimirum aliorum exemplis valide confirmata. Sic Calpurnii in numis finxere caput Numae, quia a Calpo Numae filio oriundi, Antonii leonem Herculis, quia nomen traxere ab Antone Herculis filio, iterum Numam Pomponii, quia generis auctorem credidere Pomponem Numae filium. Ergo justum fuerat, a Fonteiis monetae inseri Ianum, quia generis parentem agnovere Fontum Iani filium. Quod in his denariis Ianus proponatur imberbis, caussam adfert, quod is Romanis ex illo imberbis pingi coeperit, ex quo illi barbam posuere. Si verum est, quod refert Plinius, [c]) usum tondendae barbae jam anno V. C. 454, radendae sub Scipione Africano sequente apud Romanos invaluisse, et cum exstent numi hac aetate haud dubie posteriores, quorum unum dedimus in gente Eppia, in quibus Ianus adhuc barbatus fingi consuevit, caussae suae Vaillantius hoc judicio non magnopere consuluit. Iam vero utrum in his Fonteii denariis caput anticae sit Iani putandum, videtur posse dubitari. Neque enim satis existimo validum Arnobii testimonium, qui, quod norim, unus nobis Fontum Iani filium memorat. Ad haec nimis faciles saepe video antiquarios in statuendo Iano, cum tamen caput geminum junctis occipitiis multum saepe a Iano diversa significet. Operae igitur me pretium facturum existimo, atque

a) in Bruto p. 1008. b) adv. gentes L. III. p. m. 69. c) L. VII. § 59.

hoc quidem loco opportune, quo nobis geminatum item caput offertur, inquirere, quae ſint vere Iani capita putanda, et quae jure aliter accipi poſsint, debeantque.

Iam primum certam Iani effigiem inveſtigemus. Eam ſine dubio manifeſtam offerunt aſſes hujus aevi domeſtici, in quorum parte antica effictum eſſe Ianum, altius graviſsimis Romanorum teſtimoniis ſtabilivimus, [a]) quibus addo etiam denarios gentis Furiae. Offerunt omnes hi numi caput geminum, et utrumque prolixe barbatum, illudque variis modis exornatum. Plerumque illud corona laurea ambit. Dicerem, factum iſtud propterea, quod coronae fuiſſe inventor ferebatur, [b]) niſi obvium iſtud eſſet variorum numinum ornamentum. Lunulam habet utroque capite interceptam, forte ideo, quia judicio Fonteii, quem auctorem laudat Laurentius Lydus, [c]) Ianus fuit ἐφορος τȣ παντος χρονȣ, *praeſes univerſi temporis*, vel quia, ut idem paullo infra ex Praetextato refert, creditum, eſſe Ianum δυναμιν τινα ἐφ' ἑκατερας ἀρκτȣ τεταγμενην, και τας θειοτερας ψυχας ἐπι τον σεληνιακον χορον ἀποπεμπειν, *vim aliquam poſitam juxta utramque urſam, a qua diviniores animae ad lunarem coetum deducuntur.* In aſsibus Iunii Silani, et Titurii utriusque capitis cervici infixi pali conſpiciuntur, qua imagine ſignificari poſſunt aut deſcripti condendae urbis ſines, in quorum locum ſerius ſuccesſit ſulcus aratro ductus, aut urbs palis adverſus vim externam munita, quo modo Tertullianus quoque agens de Saturno dixit: [d]) *Mons, quem incoluerat, Saturnius dictus, civitas, quam depalaverat, Saturnia usque nunc eſt.* Atqui et Ianum Arnobius loco ſupra indicato Ianiculi oppidi conditorem dixit. In aliis aſsibus ejus caput geminum tegitur pileo, velut in gente Caſſia, vel protuberat quid flori, forte loto, ſimile, ut in Cornelia Lentulorum, vel obeli quaedam ſpecies utrumque caput dividit, quae quidem ſingula explicare non tento, cum conſtet, quam varia, et abſurda de Iano ſuo docuerit Romana ſuperſtitio, tametſi quod obelus aliis videtur, aliud forte non eſt, quam nota aſsis, quae ſaepe in hoc numorum genere Iani capiti imminet. Hanc Iani effigiem ex numis, ut res palam docet, captam ſaepe veteribus lucernis inſertam videmus, ut docent lucernae complures a Paſſerio vulgatae.

Eadem Iani imago, quam modo ex numis Romanis deſcripſimus, haud dubie etiam in nonnullos commatis peregrini numos migravit. In volumine I. hujus operis pag. 234 plures produxi numos aeneos, in quorum antica ſimile comparet caput duplicatum, quale modo in aſsibus Romanis conſpeximus. Illo quoque exhiberi Ianum, dubium non videtur. Nam praeterquam quod barbatum utrumque eſt, Romanum numen perſuadent etiam inſcripta magiſtratuum Romanorum nomina, qui adeo domeſticum ſuum numen in numos, quos Panormi fuiſſe ſignatos dubitari vix poſſe diximus, intulerint. Eandem geminati capitis formam habemus

a) Pag. 14. b) l. c. c) Περι μηνων ſub Ianuar. c. 2. d) in Apolog. c. 10.

etiam in numis Amphipolis, et Thessalonicae Macedoniae urbium, neque dubitavimus, eo loco, quo eos descripsimus, signatum in illis Ianum adferere. Nimirum populi Graeciae, ex quo in Romanorum potestatem transivere, signando in moneta sua Iano, qui inde ab urbis incunabulis inter praecipua ejus numina colebatur, testati sunt, eundem se Romanis diis deferre cultum, quem privatim suis, quo modo non paucae aliae urbes Graecae Iovem Capitolinum in numis suis signaverunt.

Ab adductis his exemplis discimus, Ianum Romanorum, si modo certus Ianus sit, constanter fuisse barbatum. Neque disident monumenta aevi serioris. Comparet enim idem barbatus in numo aeneo Antonini Pii, quem dabimus ad annum V. C. 893, tum et in denario Pertinacis inscripto IANO. CONSERVAT. At fuere, suntque etiamnum viri praeclari, qui capita imberbia monetae Romanae ad hunc modum disposita Ianum quoque dixere, neque inficiar, re nondum satis expensa in eadem me usque modo fuisse sententia, quod apparet ex iis, quae in eodem opere alibi professus sum. [a]) Nimirum esse Iani illis visa sunt capita imberbia, quae sunt in numo aureo imscripto ROMA, cujus iterato a me altius facta mentio, [b]) et de quo agam copiosius in numis gentis Veturiae, tum quae sunt in praesentibus C. Fonteii denariis. Vna illis istud adferendi ratio fuerit modus capitum ad Iani morem dispositorum. At vero eundem capita sic jungendi modum video etiam placuisse populis externis nullo certe ad Romanorum seu religionem, seu institutum respectu. In numis Syracusarum duae mulieres sua sic committunt occipitia. Idem in numo Atheniensium argenteo, et obviis Tenediorum praestant vir mulierque. Possem his addere numos Rhegii, Lemni, Atellanorum, sed quos, quia Goltziani sunt, non audio. In numis Volaterrarum Etruriae is typus frequens gemino capite imberbi coalescente. In singulari ejusdem urbis apud Arigonium caput imberbe cum barbato committitur. [c]) Quid quod eodem modo in aeneis gentis Rubriae junguntur capita Herculis, et Mercurii.

Ex his apparet, alienum hunc a natura morem et a Graecis, et Etruscis, et Romanis fuisse receptum. Non vacat inquirere, quorum prodigium istud ingenio debeatur. Praestitit istud comes Caylus, sed more quodam suo fluctuavit. Nam cum olim confidenter dixisset, Etruscorum esse inventum, [d]) mutata mente illud Aegyptiis acceptum tulit serius, oblato nimirum sibi sacerdotis sigillo aeneo operis Aegyptii binis capitibus ditato. [e]) Omissis his conjecturis istud potius videamus, quid formis his bicipitibus a veteribus fuerit intellectum. Allegoriam iis fuisse inclusam, vel ex iis patet, quae scriptores Romani de Iano suo tradidere. Alii effictum bifrontem dixerunt, quia a Saturno praeteritorum, et futurorum scientia donatus fuit. [f]) Alii, quod in medio constitutus annum incipientem

---

a) Vol. I. p. 94. b) Pag. 31 et 45. c) Num. Hetrur. tab. XIII. d) Rec. d'Antiq. T. II. p. 81. e) Rec. T. IV. p. 18. f) Cedrenus ex Dione.

pariter, et recedentem ſpectare videatur. [a]) Servius uno loco: [b]) *Alii dicunt Tatium, et Romulum facto foedere hoc templum aedificaſſe; unde et Ianus ipſe duas facies habet, quaſi ut oſtendat duorum regum coitionem.* Idem alio: [c]) *Rite hunc* (Ianum) *quoque invocat, quia ipſe faciendis foederibus praeeſt. Namque poſtquam Romulus et Titus Tatius in foedera convenerunt, Iano ſimulacrum duplicis frontis effectum eſt, quaſi ad imaginem duorum populorum.* Denique Plinius: [d]) *Ianus geminus a Numa rege dicatus, qui pacis, bellique argumento colitur.* Vt caput geminum Iani, ſic et geminum viri ac mulieris, quod eſt in numis Tenedi, ex allegoriae myſteriis explicuere veteres, ut in hujus inſulae moneta dictum. Herculis et Mercurii capita eodem modo unita, et quidem cauſa familiaritatis, quae inter utrumque deum intercedit, videbimus infra in numis gentis Rubriae. Cum conſtaret de Caracallae in Alexandrum M. adfectu, factum eſt illud, quod narrat Herodianus: [e]) *ἐσθ' ὁπου δε και χλευης ἐιδομεν ἀξιας ἐικονας ἐν γραφαις, ἑνος σωματος ὑπο περιφερειᾳ κεφαλης μιας, ὀψεις ἡμιτομους δυο, Αλεξανδρου τε και Αντωνινου. Vidimus item imagines ridicule pictas, in corpore uno, uniusque capitis circumſcriptione vultus duos dimidios, Alexandri, et Antonini*, ſc. Caracallae. Haec allegoriarum exempla ſufficere poſſunt, tametſi neceſſe non eſt allegorias ſemper reſpicere; nam fieri poterat, ut artifex aliquis praeter morem deorum aliquem duplici capite inſtrueret, quia forte ſic fuerat locandus, ut, ſive intus quis eſſet, ſive foris, ejus conſpicuam haberet faciem, quales ſecundum Lucianum fuerunt Hermae nonnulli, *διπροσωποι, και ἀμφοτερωθεν ὁμοιοι, και προς ὁποτερον ἀν ἀυτων μερος ἐπιστραφησῃ, bicipites, et utrinque ſimiles, in utramvis te partem converteris.* [f]) Et forte ſimili uſui fuerit deſtinatum ſigillum illud aeneum a com. Caylus vulgatum, cujus ſupra mentionem intuli.

Ergo cum videris capita geminata in numis ſeu Etruſcorum, ſeu Syracuſanorum, ſeu Athenienſium, certam puta ſubeſſe allegoriam, tametſi verum ejus divinare ſenſum ſaepe opis noſtrae non ſit. Sic cum in vaſe Campano, quod edidit com. Caylus, [g]) facies muliebris in juventutis flore jungitur cum facie muliebri jam per aetatem deformi, veriſimile eſt, quod et opinatur illuſtris is auctor, voluiſſe ingenioſum pictorem cenſorio ſuo penicillo exprimere, quam in ruinam forma mulierum fluxa et caduca denique deſinat. Contra quis facile dabit cauſam duarum noctuarum in unum caput coaleſcentium, qui obvius eſt typus in numis Athenarum, et Miletopolis Myſiae? atqui et hic certa ſubtus allegoria latet, et forte illa mutuus partium conſenſus indicatur. Denique cum in numis Romanis videmus bina haec capita jam barbata, jam imberbia, nequaquam

a) Cyprian. de idol. vanit. ſub init. b) ad Virg. Aen. I. v. 291. c) ad Aen. XII. v. 198. d) L. XXXIV. § 16. e) L. IV. in Carac. f) in Iove tragoedo ſub fin. g) Rec. Tom. II. tab. XXVI.

dubitemus, si barbata sunt, iis indicari Ianum, at si imberbia, aliud, neque istud difficulter, posse indicare. Sic in numo aureo, cujus supra memini, in cujus antica est *caput geminatum imberbe*, in aversa: ROMA, *et sacrificium mactata porca peractum*, quoniam hic aversae typus certus est initi foederis ritus, atque is numus, ut alibi diximus, et dicemus infra in numis gentis Veturiae, haud dubie extra Romam sit signatus, necesse non est, in antica signatum Ianum credere, sed potest more Graecorum revocata cum Romanis unio ἀλληγορικως intelligi. Atque ut a longa Iani interpellatione ad praesentes C. Fonteii denarios revertar, si Ianum in his placuisset proponere, nescio cur imberbem, quem liberaliter barbatum, ut longi ejus aevi mos ferebat, omni tempore fuisse propositum, ex certis monumentis constare supra dixi, et docemur amplius verbis Ciceronis: a) *Aliquis mihi ab inferis excitandus est, ex barbatis illis, non hac barbula, qua ista delectatur, sed illa horrida, quam in statuis antiquis, et imaginibus videmus.* Cui adde Varronem, b) et Gallium. c) At cum gens Fonteia deos Penates, sive Dioscuros magno in honore habuerit, atque hi, ut ex proximis videbimus, saepe capitibus jugatis sint propositi, nihil obstat, quo minus et in capitibus Iani more unitis eosdem gentis Fonteiae penates agnoscamus, cum perinde sit, utrum duorum familiarium unio hoc illove modo exprimatur.

Ad partem aversam horum denariorum quod attinet, fasciae ex puppi dependentes Havercampo diadema regium visae fecerunt, ut crederet, frequentes hos numos signatos in sumptus belli Iugurthini, et diademate indicari bellum regium. Argumenta, quibus sententiam stabiliat, valentiora desunt.

* * *

C. FONT. in semissibus et trientibus. Facile hi possunt ad eundem Fonteium pertinere, cujus sunt praecedentes denarii. AE. R.

* * *

Capita duo juvenilia jugata laureata imminentibus astris, in area X, *in aliis praeterea* P. P.

MAN. FONTEI. *Navis, quam gubernator sedens moderatur, in area literae alphabeti, et praeterea in nonnullis unus, duo, tres globuli.* AR. C.

Parte antica exhiberi deos *penates*, literis P. P. indicatos, patet ex numis similibus gentis Antiae, et luculentius ex denariis Sulpiciae, ad quos prolixius in domestica haec numina commentabor, quorsum lectorem remitto. Ea autem monetae intulit Fonteius, quia, ut in Sulpicia item docebimus, summo in honore habita fuere Tusculi, qua ex urbe oriundi fuere Fonteii. Cicero: d) *primum generis* (Fonteiorum) *antiquitas, quam Tusculo ex clarissimo municipio profectam in monumentis rerum gestarum incisam ac notatam videmus.*

* * *

MAN. FONTEI. C. F. *Caput juvenile laureatum, infra quod ful-*

a) pro Coelio c. 14. b) de R. R. L. II. c. 11 sub fin. c) Noct. Att. L. III. c. 4.
d) pro Fonteio c. 14.

men, in horum nonnullis juxta monogramma AP.

Puer alatus in hirco equitans, in area duo pilei Dioſcurorum, infra thyrſus, omnia intra coronam myrteam. AR. C.

EX. A. P. *Caput ſimile.*

Eadem averſa. (Muſ. Caeſ.) AR. RRRR.

Caput anticae non injuria creditur eſſe Apollinis Vejovis, cujus protome, etſi diſpare cultu, addito etiam AP. nempe AP*ollo*, proponitur in numis gentis Caeſiae. Ad illud comprobandum citavimus ibi teſtimonium Gellii,[a]) cujus mox conſequentia verba averſam hujus denarii commode explicant: *immolaturque illi* (Vejovi) *ritu humano* (legunt alii: *Cumano*) *capra, ejusque animalis figmentum juxta ſimulacrum ſtat*, quod confirmat Ovidius ſic de Vejove loquens; [b]) *Stat quoque capra ſimul.* At quod idem vates paullo altius canit:

Iuppiter eſt juvenis, juveniles aſpice vultus,
Aſpice deinde manum, fulmina nulla tenet.
Fulmina poſt auſos coelum adfectare Gigantas
Sumpta Iovi; primo tempore inermis erat.

iſtud ſententiae de Vejove in praeſente numo ſignato non parum obeſſe videtur, nam infra ejus caput luculentum eſt fulmen. Verum ſatis conſtat, variare mythologiam. Dixi ex aliorum ſententia, monogramma AP. in his denariis, ut et gentis Caeſiae, notare Apollinem. Quid ſi praeeunte numo altero muſei Caeſarei, quem mox citavimus, in quo eſt EX. A. P., monogramma illud legendum eſſet *Argentum Publicum*, quemadmodum in Sentia plenius legitur ARG. PVB.? Puer alatus capro inſidens videtur potius eſſe genius ipſius Vejovis, quam quod aliis viſum, Cupido, in quo ſequor Paſſerium, qui alatos puellos, niſi cum ſagittam, arcumve tenent, genios putat. [c]) Pilei Dioſcurorum ad deos Penates pertinent, de quibus in praecedentibus denariis. Cur ſignati praeterea thyrſus, et myrtea corona, ignoro, ut etiam, quis fuerit hic Man. Fonteius horum auctor denariorum.

* * *

Capito.

P. FONTEIVS. P. F. CAPITO. IIIVIR. *Caput Martis galeatum promicante e genis lanugine, et pone tropaeo.*

MAN. FONT. TR. MIL. *Eques citato curſu, inferne figurae duae in ſingulari certamine.* AR. R.

P. FONTEIVS. CAPITO. III. VIR. CONCORDIA. *Caput Concordiae velatum.*

T. DIDI. IMP. VIL. PVB. *Porticus duplici in altum columnarum ſerie conſpicua.* AR. R.

C. FONTEIVS. CAPITO. PRO. PR . . *Capita jugata M. Antonii nudum et muliebre.*

M. ANT. IMP. COS. DESIG. ITER.

a) L. V. c. 12. b) Faſt. III. v. 443. c) Lucern. T. I. p. 51, et T. II. in Proleg.

ET. TERT. IIVIR. R. P. C. *Navis.* AE. II. RR.

In denario I. incerta omnia. Neque enim cur in antica proponatur Mars tropaeophorus, et quis ſit eques partis averſae, aut inſcriptus MAN. FONT*e-ius* TR*ibunus* MIL*itum*, et qui duo infra digladiantes, ſatis conſtat, etſi Havercampo in conjecturas verba non defuerint. Neque magis exploratum, quis fuerit hic P. Fonteius Capito, et in quem circiter annum ejus IIIviratus monetalis cadat, quem hic et ſequens denarius praedicant. De VIL*la* PV-B*lica* numi alterius vide dicta in numis gentis Didiae. Numum poſtremum, etſi peregrinum, quia tamen ad hanc gentem pertinet, huc vocare libuit. Haud dubie hic Fonteius Capito idem ille eſt, de quo Horatius: [a])

Capitoque ſimul Fonteius, ad unguem
Factus homo, Antoni non ut magis alter amicus.

Neque vero Fonteius hic, quod ex Horatio conſtabat, ſolum fuit M. Antonii amicus, ſed etiam ad res gerendas adhibitum hic numus docet, qui eum pro praetore adminiſtraſſe provinciam, incertum quam, memorat. Ad ſuffectum etiam conſulatum promotus V. C. 721. Homo, ut videtur, lautus, benignus, quemque omnis color, et ſtatus, et res decuerit. Horatio comitibusque Brunduſium profectis culinam praebuit, [b]) habitus etiam idoneus ad erotica, cui ab Antonio haec quoque provincia demandata, ut Cleopatram ad ſe in Syriam arceſſeret. [c]) Vide de hoc ſimilibusque aeneis plura in moneta Antonii IIIviri.

FVFIA.

Gens plebeia. Cognomen *Calenus.*

KALENI. *Capita duo jugata, juvenile laureatum, juxta quod* HO., *et juvenile galeatum, juxta quod* VIRT.

CORDI. *Mulier, juxta quam ſcriptum* ITAL., *ſtans, et ſ. cornucopiae tenens dexteram jungit cum muliere alia, juxta quam ſcriptum* RO. *ſiniſtra ſceptrum tenente, et d. pede globo inſiſtente.* Sunt ſerrati R. — Numus idem, ſed *quinarius aureus*, eſt in muſeo regis Galliarum teſte Barthelemyo, [d]) idemque RRRR., et forte unicus.

Quo fuerit in magiſtratu conſtitutus hic Fuſius Calenus, et quem averſa collegam conjungit, Mucius Cordus, divinare difficile. De capitibus *Honoris* et *Virtutis* opportunius agetur in Mucia. Typum averſae, quo Italia et Roma finguntur amice manus conſerere, eruditi referunt ad concordiam Romanos inter et Italiae populos reſtitutam, quando his lege Iulia civitas

a) L. I. Sat. 5. v. 32. b) Horat. l. c. c) Plut. in Anton. p. 932. d) B. L. Tom. XXX. p. 372.

data eſt, quam communi defectione, et armis denique ſibi quaeſivere. Barthelemyus ad foedus a Sulla cum Italicis populis initum refert, [a]) ſed inter conjecturas tantum.

FVLCINIA.

Gens Romae pervetuſta.

ΤΑΜΙΟΥ. ΛΕΥΚΙΟΥ. ΦΟΛΚΙΝΝΙΟΥ. in numis Macedonum in genere, quos vide.

FVLVIA.

Gens plebeia.

Caput Palladis alatum, in area X *et* ROMA.

CN. FOVL. M. CAL. Q. MET. In aliis: M. CALID. Q. MET. CN. FL. *Victoria in citis bigis.* AR. C.

Reliqui copioſi cum variis cognominibus Fulviorum numi, quos pictos ſiſtit Morellius, coloniarum ſunt, neque adeo huc pertinent.

FVNDANIA.

Gens plebeia.

Caput Palladis alatum, pone variae alphabeti literae.

C. FVNDAN. Q. *Iuppiter d. ſceptrum, ſ. fulmen in quadrigis lentis, quas ſeſſor d. ramum tenens moderatur.* AR. C.

Caput Iovis.

C. FVNDA. Q. *Victoria tropaeum coronans captivo juxta genuflexo.* Quin. C.

Nullo certo argumento hunc Fundanium antiquarii Scipionis quaeſtorem in bello Numantino faciunt, et Victoriae tropaeique typos ad triumphum de Numantinis trahunt. At ego Iovem triumphantem etiam ſine Romanorum triumpho ſaepe in denariis ſignatum reor, Victoria autem in quinariis fere conſtans typus.

FVRIA.

Gens patricia demptis Brocchis, de quorum conditione non ſatis conſtat. Cognomina in numis: *Brocchus*, *Craſſipes*, *Philus*, *Purpureo*.

* * *

Brocchus.

BROCCHI. IIIVIR. *Caput Cereris ſpicis redimitum inter ſpicam et granum hordei.*

---

a) l. c.

L. FOVRI. CN. F. *Sella curulis*, *hinc et illinc fasces securibus muniti.* AR. R.

Habes typos, quod unum numus hic certum offert. Vtrum hic Brocchus cum Vaillantio statuendus sit IIIvir ad frumentum emundum, an cum Havercampo IIIvir monetalis, non magnopere laboro. Spanhemius cum videret secures fascibus illigatas, putavit per hanc ipsam causam indicari Furii praeturam, non quidem urbanam, nam haec fasces sine securibus habuit, sed provincialem, quae adjunctas secures habuit. [a]) Verum si praetor fuit, cur in his denariis dicitur IIIvir? Istud sane ad numi explicatum omittendum non fuit.

* * *

Crassipes.

AED. CVR. *Caput muliebre turritum*, *pone pes humanus.*

P. FOVRIVS. CRASSIPES. *Sella curulis.* AR. R.

Caput Iani gemini.

KRASSIPES *intra lauream.* AE. II. (Arigoni Tom. IV. edito Tarvisii 1759 in Fam. tab. VI. n. 52.) RRR.

Fuisse hunc Furium aedilem curulem, docet hic denarius, neque quid praeterea. Pes adstitutus lepida est adlusio ad cognomen *Crassipes.* Alterum aeneum alias verisimile dixi esse commatis peregrini, cusumque apud Panormum Siciliae, ut videre est in hujus urbis moneta. Enimvero M. Furium Crassipedem V. C. 581 praetorem Siciliae diserte nominat Livius. [b])

* * *

Philus.

M. FOVRI. L. F. *Caput Iani gemini.*

PHILI. *Pallas*, *vel Roma galeata stans s. hastam tropaeum coronat*, *in area* ROMA. AV. (B. L. T. XXX. p. 367.) RRRR. AR. R.

Aeque iterum ad historiam incerta omnia, quo vitio laborant omnes Furiorum numi.

* * *

Purpureo.

Caput Palladis alatum, *pone* X.

PVR. *Diana in citis bigis*, *superne purpura*, *infra* ROMA. In aliis: *Dioscuri equites.* AR. R.

PVR. in assibus. RR.

Parcam epigraphen PVR. legendam PVRPVREO, plene confirmat adstituta purpura ex concharum genere, ex qua purpura confici solita, de quo plura disputantur ad numos Tyri. Est vero et in his adlusio ad nomen. L. Furius Purpureo vir bello acer et triumphalis memoratur a Pighio ad annum V. C. 553.

FVRNIA. GABINIA.

Numi Goltziani.

a) Tom. II. p. 111. b) L. XLII. c. 1.

GALLIA.

Gens plebeia. Cognomen *Lupercus*.
C. GALLIVS. C. F. LVPERCVS. IIIVIR. A. A. A. F. F. in aeneis Augusti, qui sunt C.

GELLIA.

An patricia, an plebeia, incertum.

Caput Palladis alatum, pone X, *omnia intra lauream.*

CN. GEL. *Vir militaris citis quadrigis invectus secum mulierem, quam amplectitur, rapit, infra* ROMA. AR. R.

Ambiguus aversae sensus, et incertum etiam, quis sit hic Cn. Gellius praesentis denarii.

* * *

M. ANT. IMP. AVG. IIIVIR. R. P. C. L. GEL. Q. P. *Caput M. Antonii nudum, pone urceus.*

CAESAR. IMP. PONT. COS. IIIVIR. R. P. C. *Caput Octaviani nudum, pone lituus.* AR. C.

Iam adverterunt eruditi, hunc L. Gellium esse eundem, qui cum esset inter principes Bruti et Cassii amicos, utrique struxit insidias, quibus detectis etsi nactus delicti veniam, geminata perfidia a benefactoribus ad Caesarem et Antonium descivit narrante istud Dione. a) Gessit deinde consulatum V. C. 718 conlega Cocceio Nerva. Adjectas nomini literas Q. P. significare verius *Quaestor Propraetore*, quam quod plerisque aliis visum, *Quaestor Provinciae*, diximus Vol. IV. p. 248.

* * *

ΓΕΛΛΙΟΣ. ΡΟΥΦΟΣ. ΑΝΘΥΠΑΤΟΣ a Vaillantio et Morellio ex numis Nicaeae perperam lectum pro ΚΑΔΙΟΣ. ΡΟΥΦΟΣ. Vide Prolegomena ad numos Bithyniae.

GESSIA.

A. ΓΕΣΣΙΟΣ. ΦΙΛΟΠΑΤΡΙΣ Smyrnae magistratus ad familias R. non pertinet.

GRANIA.

Idem esto judicium de L. GRANIO. IIVIRO Calagurris.

a) L. XLVII. § 24.

HELVIA.

Numus Goltzianus.

HERENNIA.

Gens plebeia.

PIETAS. *Caput muliebre.*

M. HERENNI. *Frater pius parentem efferens, in area litera alphabeti, quando non eſt in antica.* AR. C.

Cohaeret pars antica cum averſa, in utraque pietatis argumentum, et habes in averſa celebratam in antiquitate fratrum Catanenſium pietatem, propoſitam etiam in numis Catanae, et Sex. Pompeji, cujus argumentum latius deductum vide in moneta Catanae, ubi inſigne hoc pietatis exemplum domeſticum. Quis fuerit hic Herennius, et quae legendi hujus typi cauſa, incertum.

HIRTIA.

Gens plebeia.

C. CAESAR. COS. III. *Caput muliebre velatum.*

A. HIRTIVS. PR. *Lituus, urceus, ſeceſpita.* AV. C.

Obvii, ſi qui alii, hi ſunt numi. Fuit A. Hirtius Caeſari dictatori percharus, cujus etiam commentariis ſupremam creditur manum impoſuiſſe. V. C. 711 in praelio Mutinenſi conſul ipſe periit una cum conlega Vibio Panſa. In numis his dicitur PR., quod aliis legendum videtur PR*aetor*, aliis PR*aefectus*, conjecturis vagis, quas explicatius propoſui in gente Ceſtia. A nonnullis antiquariis caput anticae velatum, tanquam ipſius Caeſaris eſſet, pingebatur, cum tamen conſtanter numi mulierem exhibeant, quod recte jam obſervavit Havercampus. In muſeo Caeſareo quinque ſunt ſimiles, omnes capite muliebri, ſed varia aetate, ſic ut primus ſiſtat peradoleſcentem, eamque reliqui per gradus in turpe ſenium deducant.

HORATIA.

Gens vetus patricia. Cognomen *Cocles.*

COCLES. *Caput Palladis alatum, pone* X. *Dioſcuri equites, infra* ROMA. *Reſtitutus etiam a Trajano.* Vtrique AR. et RRRR.

Rariſsimos hos denarios pertinere ad

aliquem ex gente Horatia, verisimile facit inscriptum COCLES, quod cognomen primus tulit famigeratus ille *hostium victor et fluminis*, ut ait Paulus Diaconus; sic autem vocatum ait Aurelius Victor, a) et Dionysius Halicarnassensis, b) quod oculum in praelio amiserit. Imaginem Coclitis sese in Tiberim praecipitantis vide in insigni numo max. mod. cum capite Antonini Pii. Quis fuerit ille ex ejus posteris, qui numum hunc feriundum curavit, divinari nequit. Denarios hos ampla dissertatione illustravit Patinus, quae exstat in commentariis Havercampi p. 194, quo loco eorum raritas immensum extollitur.

HORTENSIA.

Numi Goltziani.

HOSIDIA.

An patricia, an plebeia, incertum. Cognomen *Geta*.

GETA. IIIVIR. *Protome Dianae.* C. HOSIDI. C. F. *Aper venabulo transfixus adlatrante cane.* Ex his denariis illi, qui Dianae caput capillis retro in nodum collectis exhibent, serrati sunt, non item illi, qui ejus caput cum fascia in fronte sistunt.

Dictante Havercampo denarii hi signati sunt V. C. 734, quo anno in Augusti natalibus insignes venationes editae. At idem vir eruditus in suis ad Petronii Turpiliani numos commentariis cum videret hujus Petronii denarios eosdem habere typos cum denariis Aquillii et Durmii, et hi commode ad annum V. C. 734 possent referri, monuit, Turpilianum eodem anno fuisse IIIvirum monetalem una cum Aquillio et Durmio. Ergo si et hic Hosidius ad eundem annum accedat, habebimus IIIIviros, non IIIviros. Aliud docet judicium ex ipsis his denariis haustum. Non modo cognomen GETA in alteram numi partem trajectum, sed etiam quod serrati sunt, eos facile Augustea aetate multo antiquiores constituit, aper vero necessario venationes non arguit, cum suapte componatur cum Diana venatrice, quam Hosidius ex quacunque causa parti adversae insculpsit.

HOSTILIA.

Gens vetus et clara, ex qua fuit rex Tullus Hostilius. Qui in numis supersunt cognomine *Sasernae*, et *Tubuli*, incertum, cujus ordinis fuerint.

a) Vir. illustr. § 11. b) L. V. c. 23.

* * *

Saserna.

SASERNA. *Caput Palloris, pone lituus militaris.*

L. HOSTIL. (*tribus postremis literis colligatis*) *Septa cum cancellis, per quorum pontem tres figurae togatae incedunt.* AR. R.

Caput Palloris, pone lituus militaris.

L. HOSTILIVS. SASERNA. *Diana peregrino cultu stans d. cervum cornibus retinet, s. hastam.* AR. C.

Caput Pavoris.

L. HOSTILIVS. SASERN. *Bigae citato cursu, ex quibus vir nudus armatus retrorsum pugnat auriga equos flagro incitante.* AR. C.

Caput Veneris.

L. HOSTILIVS. SASERNA. *Victoria gradiens oblongum palmae ramum et caduceum gestat.* AR. R.

Sasernae in Romanis cogniti, at hos genti Hostiliae deberi, ex unis his denariis novimus. Sasernas vetustiores agriculturae deditos commendant Varro, Columella, Plinius, quorum testimonia vide apud Havercampum. Hirtius meminit P. Sasernae et fratris, sed cujus praenomen dissimulat, qui in bello Africano inter duces Caesaris fuerunt. [a]) Hoc caeso horum unum accessisse Antonio docet Cicero, qui Sasernam inter praeclaros ejus senatores nominat. [b]) Ex his denariis prior propter literas monogrammate ligatas, et divulsum a reliquis nominibus cognomen alterius haud dubie est Sasernae, quam cujus sunt tres sequentes. Hos facile dabimus Sasernae Publii fratri, cujus mox ex Hirtio meminimus.

Palloris et Pavoris capita insigne sunt in his denariis argumentum, petendum inde a Tullo Hostilio, qui cum in ipso praelii cum Vejentibus fervore audiret Albanos perfide desciscere, *in re trepida XII. vovit Salios, fanaque PALLORI ac PAVORI.* [c]) Et praeclare ad hos numos Lactantius: [d]) *Pavorem, Palloremque Tullus Hostilius figuravit, et coluit.* Fuerunt autem Pallor et Pavor a vetustissimis poetis Graecis ad belli negotium adhibiti, dicti Δειμος και Φοβος Homero, [e]) secundum Hesiodum [f]) Martis et Veneris filii, quorum erat Martem ad bella comitari, et, ut alibi placitum Homero, [g]) ejus equos jungere. Eodem modo Aeschylus VII. duces, qui adversum Thebas steterunt, jurare facit per Αρην, Ενυω, και φιλαιματον Φοβον, *Martem, Bellonam, et sanguinis avidum Pavorem.* Haec vetera: recentius exemplum Spartani praebent. Teste Plutarcho: [h]) ἐςι δε και Λακεδαιμονιοις ȣ̓ Φοβȣ μονον, ἀλλα και Θανατȣ και Γελωτος και τοιȣτων ἀλλων παθηματων ἱερα. *Sunt apud Lacedaemonios non Pavoris modo, sed et Mortis et Risus, et similium aliarum affectionum templa.* Pavori, Φοβῳ, Romani opposuere *Audaciam*, Τολμην, hanc quoque deam, utrique sacra facta ad avertendos terrores Panicos. Sic Africanus senior teste Appiano [i]) dum Asdrubali nocturnas insidias com-

a) Bell. Afric. c. 10. b) Phil. XIII. c. 13. c) Liv. L. I. c. 27. d) L. I. c. 20. e) Il. Δ. 440. f) Theog. 933 et Scut. Herc. 195. g) Il. O. 119. h) in Cleomene p. 808, i) Punic. c. 21.

parat, ἐθυετο Τολμῃ και Φοϐῳ, μηδεν, ὡς ἐν νυκτι, πανικον οἱ γενεθαι, ἀλλα τον ϛρατον αὐτῳ θρασυτατον μαλιϛα ὀφθηναι, *sacrificavit Audaciae et Pavori, ne quis, ut in nocte, Panicus terror accideret suis, sed ut exercitus sibi plenus audacia obtingat.*

His ergo typis vanus hic homuncio Saserna fidem suis posterisque facere voluit, Hostilii regis sanguinem secum communicatum, cujus argumentum unicum fuit communio nominis. Eundem regem judice Havercampo respiciunt septa comitiorum numi I., nimirum quod primus legitimo civitatis suffragio rex declaratus est teste Dionysio Halic. Comitiorum forma luculentius sistitur in gente Silia. Typos numorum II. et III. mihi ignotos profiteor, quantumcunque in iis explicandis perspicaces noverim avos proavosque meos.

* * *

Tubulus.

Caput Palladis.

L. H. TVB. *intra lauream, infra* ROMA. AE. III. RRR.

Patinus, qui primus hunc numum edidit, trunca hujus numi nomina legit: *Lucius Helius* TVB*ero*, at erudite ostendit Perizonius, explenda L. *Hostilius* TVB*ulus*. [a]) C. Hostilius Tubulus saepius laudatus Livio, et L. Tubulus praetor, et judex infamis aliquoties Ciceroni. Annum, quo signatus hic numus, difficile est conjicere. Cum a modo numorum aeneorum Romae signatorum prorsus abludat, verisimile est, in provincia quapiam cusum. Similis editus etiam est in museo Pembrock, [b]) sed in hoc vocabulum ROMA non legitur.

I T I A.

Gens prorsus ignota, saltem ut in numis scribitur.

Caput Palladis alatum, pone X.

L. ITI. *Dioscuri equites, in imo* ROMA. AR. RR.

I V L I A.

Gens illustris, et in *Caesaribus* patricia, in *Bursionibus* incerta, quae duo sola cognomina in numis occurrunt.

* * *

Bursio.

Caput juvenile alatum capillis per cincinnos dependentibus, promicante retro tridente, pone sigilla minuscula mira varietate.

L. IVLI. BVRSIO. *Victoria in citis quadrigis, in area notae arithmeticae, vel al-*

a) Diss. III. p. m. 250. b) P. III. tab. 19.

phabeti, junctis etiam pluribus literis, ut: MA. CE. DT. RO. *etc.* AR. C.

Eadem adversa, pone malum Punicum.

EX. A. P. *Victoria in citis quadrigis.* (Mus. Caes.)

Caput anticae in obviis his denariis formae est insolentis, et cujus sensum aegre adsequare. Nam quod Vrsino et Vaillantio visum est esse Mercurii, istud ut crederent, aliud non impulit, quam quod adstitutas alas viderunt, perinde quasi soli in has Mercurio jus esset. Havercampus audacter caput Triumphi dixit. Habemus in gente Papia certum Triumphi caput adscripto TRIVMPVS liquido definitum. Absunt in hoc alae, et pro tridente prominet tropaeum. Cum numinum symbolicorum capita solis possint attributis, aut addita inscriptione dignosci, nescio sane, qua confidentia possit Havercampus Triumphi caput adfirmare, quod a certo ejus numinis capite tot modis differt. Si caput illud virile est, forte certius Pantheon dici posset ex Apolline, Mercurio, Neptuno conflatum. Sin muliebre, ut sane lineamenta praefert, quae mulierem non dedeceant, posset propter adjectum tridentem alasque haberi Oceanis; nam Oceanides Oceani filias alis instruxit Aeschylus. a) Et vero multa ex fabulis etiam obscurioribus petita in hac numorum classe occurrunt. Sed nolo huic conjecturae nimium tribuere, aut longius insistere. Cujus Bursionis sint hi denarii, etiam post prolixas Vaillantii et Havercampi conjecturas me plane ignorare profiteor.

* * *

Caesar.

Caput Palladis alatum, prae quo X, *pone ancora.*

SEX. IVLI. CAISAR. *Mulier in citis bigis coronatur a Victoria retro stante, superne* ROMA. AR. R.

CAESAR. *Caput Palladis, in area litera alphabeti.*

L. IVLI. L. F. *Venus d. sceptrum in bigis Cupidinum volantium, in area lyra, et eadem litera, quae in antica.* AR. C.

Denarius prior antiquae formae cujus sit Sex. Iulii, incertum. Incertum etiam, utrum recentior alter referendus sit ad L. Iulium, qui consul fuit V. C. 690, et subinde non dubitavit ire legatus Caesari postea dictatori propinquo suo in Galliam, an ad ejus filium Lucium, qui Catoni ad Vticam pro quaestore adsuit, post cladem Africanam a dictatore per insidias, ut putatur, interemptus. Vide Hirtium. Venus ad originem gentis adludit, cui bini Amores recte tribuuntur, canente Ovidio: b)

Alma fave, dixi, geminorum mater Amorum.

De lyra quod dicam, non habeo.

* * *

Iulii incerti.

Caput Palladis alatum, pone XVI.

L. IVLI. *Dioscuri equites, in imo* ROMA. AR. C.

Caput Palladis alatum, pone spica.

a) Prometh. v. 124. seq. b) Fast. L. IV. 1.

L. IVLI. *Victoria in citis bigis.* AR. C.

* * *

Numos Caeſaris dictatoris quaere in moneta imperatorum.

IVNIA.

Gens ſub regibus patricia, ſed quae in numis exſtat, plebeia ex tribunis pl. agnoſcitur. Cognomina: *Brutus*, *Silanus*, et forte *Libo*.

* * *

Brutus.

Hoc nomine binos habemus numis inſignes, *M. Iunium Brutum*, qui et *P. Caepio*, Caeſaris dictatoris percuſſor, et *Decimum Iunium Brutum*, ambos in aevi ſui hiſtoria magnum nomen adeptos. M. Bruti Caepionis denarios in monetam imperatorum differimus.

D. IVNIVS BRVTVS, qui et ALBINVS.

Caeſari dictatori in paucis charus, ab eoque rebus gerendis adhibitus, praefectusque claſsi ad Maſsiliam obſidendam deſtinatae oppidanos pugna maritima vicit. Mirum adeo viſum, et hunc inter principes exſtitiſſe, qui in Caeſaris necem conſpiravere, et intendit invidiam comperta ſuprema Caeſaris voluntas, quae eum in ſecundis heredibus ſcripſerat, et quod conſul etiam in annum ſequentem deſignatus fuerat. V. C. 711 proconſul Galliae citerioris a M. Antonio jam hoſte reip. judicato obſeſſus Mutinae, ſed ab Octaviano una cum Hirtio et Panſa coſ. liberatus, inito ſubinde inter IIIviros foedere tanquam Caeſaris percuſſor hoſtis judicatus, et a ſuis deſertus, cum ad propinquum M. Brutum in Macedoniam fugere pararet, occiſus eſt. Vide Appianum fine L. III. de Bell. civ. aliosque.

Adoptatus ab A. Poſtumio Albino in omnibus ſe numis ſcripſit *Albinum Bruti F.* Vnde recte Dio: [a]) τον δε Βρȣτον τον Δεκιμον, ὃν και Ιȣνιον, Αλβινον τε ἐπεκαλȣν, *Decimum Brutum, quem et Iunium, et Albinum vocaverunt.* Spanhemio cum diſpliceret, Brutum adoptatum dici in numis *Albinum Bruti F.*, cum dicendus potius fuiſſet *Albinus Brutus*, maluit hos denarios ejus ipſius filio tribuere. [b]) Verum quis quaeſo fuit hic D. Bruti filius, cui in tot, ac tam inſignes denarios jus eſſe poſsit?

* * *

A. POSTVMIVS. COS. *Caput A. Poſtumii nudum.*
ALBINVS. BRVTI. F. *intra coronam ſpiceam.* AR. R.

Caput Martis lanugine veſtitum.
ALBINVS. BRVTI. F. *Duo litui militares decuſſati, ſuperne, et inferne clypeus.* AR. R.

a) L. XLIV. § 14. b) Tom. II. p. 79.

PIETAS. *Caput Pietatis.*
ALBINVS. BRVTI. F. *Duae dexterae junctae caduceum tenent.* AR. R.
C. PANSA. *Perfona Fauni barbata.*
Eadem averfa. AR. R.

De capite A. Poftumii cos. clari a victoria ad lacum Regillenfem agetur in gente Poftumia. Illud D. Brutus numis fuis intulit ad praedicandum gentis fplendorem, cui infertus eft. Reliqui numi ejus temporis periftafes in genere notant. Signati videntur per id tempus, quo proconful Galliae contra Antonium in armis ftetit, quod verifimile efficit denarius poftremus, in quo fcriptus C. PANSA tum conful. De perfona hujus numi agetur in gente Vibia.

* * *

Silanus.

Caput Palladis alatum, pone litera alphabeti.

D. SILANVS. L. F. ROMA. *Victoria in citis bigis, fuperne nota arithmetica.* AR. C.

D. SILANVS. L. F. ROMA, in affibus, in quibus caput Iani infixos fuperne palos offert, de quibus vide, quae diximus in gente Fonteia. R.

Denarii hi infigni funt numero, incertum tamen, quis fuerit hic D. Silanus eorum auctor.

* * *

SALVS. *Caput Salutis, juxta plerumque alphabeti litera, omnia intra torquem.*

D. SILANVS. L. F. *Victoria in citis bigis d. flagellum, f. palmae ramum, infra cicada, vel pro his* ROMA. AR. R.

~~*Perfona barbata*~~ *laureata, infra quod aratrum, vel pro hoc* ROMA, *omnia intra torquem.*

Similis averfa. AR. R.

Torquis caufam praeclare explicat Vrfinus. T. Manlius Torquatus filium fuum adoptandum dedit D. Iunio Silano, quem fubinde pater naturalis Torquatus V. C. 612 a Macedonibus repetundarum accufatum damnavit, ob quod probrum filius Silanus fufpendio vitam finivit. Vide Ciceronem, [a]) Val. Maximum, [b]) Livium. [c]) Ab hujus Silani pofterorum quodam hos cufos denarios jure credimus fuadente iftud torque, qui eos ambit, et qui eodem modo denarios gentis Manliae exornat, a quo Manlii *Torquati* dicti funt, quod decus Silanus nofter, cujus majores a gente Manlia in Iuniam transivere, in numis renovatum voluit. Vide etiam numos Manliae gentis.

Salutis caput arbitris Vaillantio et Havercampo in Iuniae gentis decus his denariis infertum. Nimirum C. Iunius Bubulcus Brutus conful V. C. 443 aedem Salutis bello Samnitico vovit, quam deinde cenfor locavit, et dictator dicavit, ut docet Livius. [d]) Eam paullo poft a C. Fabio pictam, ex quo Pictoris cognomen abftulit, dixi fupra in hujus numis. Sed neque folum iftud memorabile factum in hoc Iunii confulatu contigit. Conftat, eodem anno tibicines cum Claudio cenfore collifos recefsiffe Tibur, lepido deinde aftu reductis, placatisque permiffum, ut quotannis per quinquatrus minores, quae eadem ex caufa tum conftituebantur,

---

a) de Finib. L. I. c. 7. b) L. V. c. 8. c) Epit. L. LIV. d) L. X. c. 1.

personati et stola induti per urbem vagarentur, de quo liberalius agetur infra in numis gentis Plautiae. Ad istud adludere personam alterius denarii conjicio, nam et personam exhibent denarii Plautii, qui ad idem argumentum sine dubio pertinent. Vaillantius et Havercampus esse caput Fauni diserte statuunt. Esse Fauni facile dedero, sed personam, non caput, nam deest collum certo personae criterio. Ex quo alia occurrit conjectura, intentam a Silano fuisse personam Sileni non incommoda ad nomen suum adlusione; nam pro Σιληνος Dores dixere Σιλανος, horum dialecto linguae Latinae amica. Sic et ΣΙΛΑΝΟΣ pro ΣΙΛΗΝΟΣ dicitur magistratus in drachma Dyrrhachii urbis Doricae.

* * *

ANTONIVS. AVGVR. COS. DES. ITER. ET. TER. *in aliis:* ANTON. AVG. IMP. III. COS. DES. III. IIIVIR. R. P. C. *Caput M. Antonii nudum.*

M. SILANVS. AVG. Q. PROCOS. *sine typo.* AR. C.

M. Silanus primum I. Caesaris legatus in Gallia, post hujus caedem M. Lepido adhaesit, qui ejus praecipue opera usus est in sustentandis ad Mutinam M. Antonii rebus, cum id palam non posset, quod is S. C. hostis esset judicatus. [a]) Potestate subinde inter Antonium et Octavianum divisa Antonio sese adjunxit, sed Cleopatrae contumelias pertaesus ad Octavianum transiit, paullo ante quam postremum cum Cleopatra bellum erumperet. [b]) Ab hoc in navatae operae praemium dictus consul V. C. 729. Fuisse eum augurem, hi denarii testantur. De titulo Q. PRO. COS. vide in Cocceia.

* * *

ΕΠΙ. ΣΙΛΑΝΟΥ in numis Antiochiae, sed qui est Caecilius Silanus Creticus. Vide numos Antiochiae Syriae.

* * *

Libo.

LIBO. *Caput Palladis alatum, juxta* X.

C. IVNI. C. F. *Dioscuri equites, in imo* ROMA.

Cum nullus veterum cognominis hujus Iuniae genti proprii meminerit, opinatur Havercampus, Libone, et C. Iunio IIviros monetales intelligi. At hoc repugnat legi a nobis in Prolegomenis latae, secundum quam το LIBO ad C. Iunium referendum. Nisi ergo Iunia revera Libones tulit, quod dissimulatum veteribus, credi poterit permutatam matricem ex gente Marcia, ex qua fuere Libones, et inter cujus denarios habemus obvios cum eadem antica.

* * *

Iunii incerti.

Caput Palladis alatum, pone quod X, *pone caput asini.*

M. IVNI. *Dioscuri equites, in imo* ROMA. AR. C.

Caput Palladis alatum, pone X.

C. IVNI. C. F. *Dioscuri equites, in imo* ROMA. AR. C.

C. IVNI. in asse. R.

a) Dio. L. XLVI. § 38. 51. b) Plut. in Ant. p. 943.

IVVENTIA.

Numus Goltzianus. Iuventium magiſtratum habent etiam numi Caeſarauguſtae.

LAELIA.

Numus Goltzianus.

LAETILIA.

C. Laetilius Attalus IIvir in numis Gadium. Alius Goltzianus.

LAETORIA.

Numus Goltzianus.

LICINIA.

Gens plebeia. Cognomina in numis: *Craſſus*, *Macer*, *Murena*, *Nerva*, *Stolo*. Item *Mucianus* legatus in numis Antiochiae Syriae, quos vide.

* * *

Craſſus.

Caput Veneris, pone S. C.
P. CRASSVS. M. F. *Miles ſtans ſ. haſtam et clypeum, d. equum capiſtro retinet, intra equi pedes quid thoraci ſimile.* AR. R.

Videtur ſignatus denarius a P. Craſſo Marci a Parthis occiſi filio, qui et ipſe in eodem bello occubuit, ſed ante bellum Parthicum Caeſaris caſtra in bello Gallico ſecutus eſt, ut iſtud ipſe aliquoties in ſuis commentariis teſtatur. Fueritne, quod opinantur aliqui, ſignatus ab eo tum in Galliis quaeſtore, an alias, incertum. Averſa creditur exhibere transvectionem equi coram cenſore peragi ſolitam, revocato decore avito, nam et pater et avus cenſores fuere. Vide Spanhemium. [a])

* * *

Numulos aeneos inſcriptos CRA. vel CRAS. typo crocodili, vel faſcium non pertinere ad gentem Liciniam, ſed Canidios Craſſos, dictum in Canidia.

* * *

a) Tom. II. pag. 99.

Craſſus Iunianus.

Craſſum Iunianum memorat Cicero hominem ſibi deditum, [a]) ex quo colligimus, Iunium quempiam in Liciniam Craſſorum familiam adoptatum. Numos inſcriptos: P. CRASSVS. IVNI. LEG. PROPR. jam recitavi in numis Metelli Scipionis gentis Caeciliae, quibus docemur, Craſſum hunc Metello Scipioni belli Africani adverſus Caeſarem duci legatum pro praetore adfuiſſe. Morellius hos numos bis propoſuit, in gente Caecilia et Licinia, at poſteriore loco in horum uno pro IVNI. legit IVN. F. Quare Havercampus legendum cenſet: IVNI*ani Filius.* Credam potius, Morellianum hunc numum in judicium revocandum, cumque in iis, quos alii edidere, conſtanter legatur IVN. vel IVNI., et ipſe Morellius variet, licet ſuſpicari, Morellio legendo IVN. F. illuſum fuiſſe. Hos Craſsi Iuniani numos explicatos vide in moneta Metelli Scipionis.

* * *

Macer.

Protome juvenilis obverſo tergo d. telum triſulcum vibrat.

C. LICINIVS. C. F. MACER. *Pallas in citis quadrigis d. haſtam intentat.* AR. R.

Pro typo anticae, qui Apollinem Vejovem ſiſtit, conſule dicta in numis gentis Caeſiae et Fonteiae. Veriſimile eſt, pertinere hunc denarium ad C. Macrum, qui praetore Cicerone repetundarum reus omnibus ſuffragiis damnatus vivendi ipſe finem fecit. Vide ejus facti teſtes apud Havercampum.

* * *

Murena.

L. MVRENA. ROMA, in aſsibus et quadrantibus. C.

* * *

Nerva.

NERVA. *Caput Apollinis laur.*

A. LICINI. *Eques rapido curſu.* AR. R.

NERVA. FIDES. *Caput Fidei laur.*

A. LICIN. IIIVIR. *Vir paludatus citato equo vectus barbarum nudum et barbatum crinibus prehenſum rapit.* AR. R.

NERVA. FIDES. *Caput Fidei laur.*

ALBINVS. BRVTI. F. *Duae dexterae junctae caduceum ſuſtinent.* AR. R.

A. LICINIVS. NERVA. SILIAN. IIIVIR. A. A. A. F. F. *in* AE. II. *cum capite Auguſti.* R.

Quid Nervae cum Fidei capite, incertum. Typo averſae alterius numi antiquarii indicari cenſent A. Licinium Nervam, qui praetor Macedoniam ſortitus pſeudo - Perſeum per quaeſtorem ſuum vicit, ex quorum ergo conjectura barbarus hic crinibus tractus falſus hic Perſeus eſt. Iidem putant, ex numo III. Nervam poſſe probari D. Bruti quaeſtorem, at multo veriſimilius, permutatas fuiſſe matrices. Vocabulum SILIAN., quod eſt in numo poſtremo, docet, Silium aliquem a Licinio adoptatum. Ex ſententia hujus numi Velleius quoque: [b]) *et A. Licinius Nerva Silianus P. Silii filius, quem virum etc.*, qui imperante Auguſto in bello Dalmatico ſtrenue ſe geſsit.

---

a) ad fratrem L. III. ep. 8.

b) L. II. c. 116.

* * *

Numos inſcriptos : P. NERVA potius cum Vaillantio refero ad gentem Siliam, quam vide.

* * *

Stolo.

AVGVSTVS. TR. POT. *Caput Augusti nudum.* In aliis : *Augustus eques d. coronam praetendit.*

P. STOLO. IIIVIR. *Apex inter duo ancilia.* AR. R.

P. LICINIVS. STOLO. IIIVIR. A. A. A. F. F. *in aeneis Augusti I. et II. formae.* C.

Teſte Varrone [a]) is Licinius, qui tribunus pl. legem tulit, ne quis civis R. plus D. jugeris haberet, dictus eſt *Stolo*, quod tam pertinax in colendis agris ſtudium adhibuit, ut nullus in ejus fundo reperiri poſſet *ſtolo.* Ex hujus poſteris fuit Stolo, quem numi hi ſiſtunt ſub Auguſto IIIvirum monetalem. Exiſtimat Vaillantius, his denariis exhiberi Auguſtum e Syria reducem, et ovantem urbem ingreſſum, quod ſine ſanguine cives et ſigna a Parthis recuperavit, ut perhibet Dio, quorſum etiam referri cenſet partem averſam; nam ſigna haec ſuſpendebantur in templo Martis Vltoris, hujus flamen apicem geſtabat, et ejus erat ſervare ancilia. De ancilibus vide, quae dicam in numis Antonini Pii ad annum V. C. 893.

* * *

Licinius incertus.

Denarii veteris rationis, et ſerrati, in quorum averſa : L. LIC. CN. DOM., de quibus vide, quae dixi in gente Coſconia, et Domitia.

LIVIA.

Gens plebeia.

Ejus denarii hactenus noti Goltziani ſunt omnes. Exſtant vero aenei inſcripti : L. SALIN. C. CASSIVS, quos jam recitavi in gente Caſsia. Eos nonnulli genti Liviae inſerunt, quod haec *Salinatores* tulit. Sed cognomen iſtud fuit etiam genti Oppiae, ad quos pertinere hos numos veriſimilius eſt, ut in hac dicetur.

Druſus, cognomen etiam gentis Liviae, ſed Druſorum, aut in gentem Iuliam adoptatorum, aut huic adfinitate junctorum numos in monetam imperatorum differimus. Cl. Nauzeus copioſe illuſtravit denarium inſcriptum : M. LIVI. L. F. DRVSVS. LIBO. EX. S. C. [b]) Ejus praeconem citavit Vaillantium in familia Livia, parum iſtud adcurate pro diſciplinae noſtrae legibus. Citandus enim fuerat Goltzius, ex quo eum hauſit Vaillantius. Neque enim ab alio aliquo conſpectus unquam fuit. Ergo cum numus ſit mere Goltzianus, eum pro inſtituto meo in hunc catalogum non recipio.

---

a) de R. R. L. I. c. 2. b) B. L. T. XXXV. p. 600.

LIVINEIA.

Gens plebeia. Cognomina in numis: *Regulus*, *Gallus*.

* * *

Regulus.

L. REGVLVS. PR. *Caput nudum imberbe*, (*ſaepe abeſt epigraphe*) in alio: *Caput juvenile*, *pone ſceptrum.*

L. LIVINEIVS. REGVLVS. *Sella curulis*, *hinc et illinc tres faſces ſine ſecuribus.* AV. (Pembrock.) RRRR. AR. C.

Caput idem,

L. REGVLVS. *Duo luctantes cum leone*, *tigride*, *tauro.* AR. C.

Caput idem.

L. LIVINEIVS. REGVLVS. *Modius inter duas ſpicas.* AR. C.

Reſtitutus etiam a Trajano. (Theupoli.) RRRR.

L. REGVLVS. PR. *Caput idem.*

REGVLVS. F. PRAEF. VR. *Sella curulis*, *ſuper qua corona*, *hinc et illinc faſces ſine ſecuribus.* AR. RR.

Caput I. Caeſaris, *prae quo caduceus*, *pone ramus lauri.*

L. LIVINEIVS. REGVLVS. *Bos cornupeta.* AR. R.

Vt certum eſt, caput anticae, quod eſt in his numis, eſſe vetuſtioris cujuspiam Reguli, ita quis hic fuerit, plane ignoratur. Adjectas literas PR. Havercampus legendas cenſet: *Pater Reguli*, propterea quod in averſa legitur REGVLVS. *Filius.* In fraudem induxere typi Morelliani, in quibus exaratum P. R. Verum in tribus integerrimis muſei Caeſarei eſt PR. ſine medio puncto. Quocirca legendum potius PR*aetor*. Epigraphen averſae legendam REGVLVS. *Filius*, et indicari L. Reguli praetoris filium, dubium non videtur. Sic et in numis gentis Valeriae legitur MESSAL. F. Hi ergo numi ſignati ſunt ab eo L. Regulo, qui, ut additum PRAEF. VR. innuit, ex Havercampi ſententia fuit unus ex praefectis urbis, quos I. Caeſar in Hiſpanias profectus in urbe reliquerat, ut refert Dio, [a]) quique jus lictorum et ſellae curulis ſibi ſumpſerunt, ut hujus quoque Reguli numi docere videntur, quam conjecturam uberius propoſui ſupra in Ceſtia, niſi forte hic typus in praeſentibus denariis verius ad praeturam patris Reguli pertinet, praecipue quod faſces ſecuribus carent, quas a praetorum urbanorum faſcibus abfuiſſe docet Spanhemius. [b]) Venationis typo indicantur forte magnifica munera a I. Caeſare edita. Taurum numi poſtremi explicat Havercampus ex Plinio docente, primum Caeſarem Romae ſpectaculum dediſſe Theſſalorum tauros mira arte necantium. [c]) Verum idem hic typus frequens eſt etiam in numis Auguſti.

* * *

C. CAESAR. IIIVIR. R. P. C. *Caput Octaviani modice barbatum.*

a) L. XLIII, § 28. b) T. II. p. 106. ſeq. c) L. VIII. c. 46.

L. LIVINEIVS. REGVLVS. *Victoria stans.* In alio: L. REGVLVS. IIIIVIR. A. P. F. *Aeneas Anchisen efferens.* AV. (Pembrock, Catal. d'Ennery p. 323. in nota.) RRR.

M. ANTONIVS. IIIVIR. R. P. C. *Caput M. Antonii.*

L. REGVLVS. IIIIVIR. A. P. F. *Vir seminudus sedens d. hastam, s. clypeum.* AV. RRR.

M. LEPIDVS. IIIVIR. R. P. C. *Caput M. Lepidi.*

L. REGVLVS. IIIIVIR. A. P. F. *Vesta stans d. simpuvium, s. hastam transversam.* AV. RRR.

Aetatem suam numi ipsi manifestant. Regulus dicitur IIIIVIR. A. P. F., quod videtur legendum *Auro Publico Feriundo*, quia aurei sunt. De typo numi II. nihil pronuncio, quoniam eum ex numo varie exceperunt eruditi. In pictura Morelliana videtur Hercules. In numo III. est Vesta, credo, quia Lepidus anticam obtinet, qui fuit pontifex maximus. Havercampus virginem Vestalem dixit, verum an Vestales hastam praegessere.

* * *

REGVLVS. PVLCHER. TAVRVS. IIIVIR. A. A. A. F. F. *in aeneis III. formae sub Augusto signatis.* C.

Teste Dione [a]) V. C. 736 Livineius quidam Regulus (in vulgatis mendose est Licinius pro Livineius, ut jam advertit Vrsinus) deletum se ex albo patrum indignatus, cum interea ejus ipsius filius in senatum adlectus esset, in ipsa curia denudato corpore, enumeratisque stipendiis citatrices ostentabat. Verisimile, hunc senatu motum esse eum, ad quem denarii praecedentes pertinent, filium vero, qui in numis praesentibus REGVLVS dicitur.

* * *

Gallus.

C. LIVIN. GALLVS. PRO. PR. in aeneo Hadrumeti Africae signato, quem ibi vide.

LOLLIA.

Gens plebeia. Cognomen *Palikanus.*

* * *

LIBERTATIS. *Caput Libertatis.* PALIKANVS. *Porticus, cujus columnis adfixa rostra navium, et cui imposita mensa.* AR. RR.

HONORIS. *Caput juvenile laur.* PALIKANVS. *Sella curulis inter duas spicas.* AR. RR.

Cum Vrsino conspirant antiquarii omnes, statuente, in aversa numi prioris exhiberi rostra P. R., quo nomine appellabatur suggestum in foro exstructum, et captarum navium Antiatium rostris adornatum, de quo vide plura apud Vrsinum, hoc vero typo spectari M. Lollium Palikanum, qui tribunus pl. V. C. 684 perfecit adnitente etiam Pompejo cos., ut tribunatui vetus potestas restitueretur, cujus Sulla imaginem sine corpore reliquerat. Vide Vrsinum, et Pighium ad hunc annum. Capite igitur

a) L. LIV. § 14.

Libertatis facile indicatur libertas P. R. reſtituta, et roſtris locus, quo tribuni pl. dicere pro concione ſunt ſoliti, qno de argumento vide plura apud Spanhemium. [a]) Caput Honoris numi alterius, et ſella curulis lucem adhuc deſiderant.

* * *

Opportune hoc loco agemus de numis Lolliorum extra urbem ſignatis, quoniam ſine dubio ſunt hujus gentis, eorumque admodum controverſa eſt patria.

1.) *Caput Ammonis.*
ΛΟΛΛΙΟΥ. *Sella curulis, cui impoſita corona, intra ejus fulcra in nonnullis nota arithmetica, ut:* ΙΑ. AE. I. (Muſ. Caeſ. Morelli.)

2.) *Caput juvenile diadematum, prae quo ſceptrum, et* B.
L. LOLLIVS. *Sella curulis cum corona, intra fulcra* Γ. AE. I. (Muſ. Caeſ. Morelli.)

3.) IMP. AVG. TR. POT. *intra lauream.*
PALIK. PR. *Sella curulis.* AE. II. (Pellerin Lettres p. 212.)

4.) *Caput juvenile diadematum.*
ΛΟΛΛΙΟΥ. B. *Caduceus inter ſpicam, et pavaver.* AE. II. (Morelli.)

5.) *Caput Dianae.*
L. LOLLIVS. *Cervus, intra cujus pedes in nonnullis notae arithmeticae* B. Δ. ΙΒ. ΙΔ. ΙΓ. ΙΖ. Κ. AE. II. (Muſ. Caeſ. Morelli, Catal. d'Ennery p. 175. Galandus apud Woltereck p. 80.)

6.) *Caput Apollinis laur.*
ΛΟΛΛΙΟΥ. *Dromas, intra cujus pedes* B *vel* ΙΒ. AE. II. (Muſ. Caeſ.) *In alio:* E. (Liebe pag. 393.)

7.) L. LOLLIVS. *Clava, in area* B.
Δ *intra lauream.* AE. III. (Muſ. Caeſ.)

In horum numorum explicatione nolo immorari commemorandis variorum conjecturis, quas in noſtra hac luce inanes agnoſcimus. Quae novimus probabilia, haec ſunt. Priores tres numos eſſe Cyrenaicos, et ſignatos a L. Lollio Palikano praetore, docent numi collati Sex. Catonis, et A. Pupii, quos deſcriptos vide in moneta Cyrenaica. Liquet iſtud praeterea ex capite Ammonis, in numis ejus regionis autonomis obvio, et tertius Pellerinio Tripoli Barbariae adlatus eſt, quae ſtetit in eodem tractu. Caput numi II. Vaillantius eſſe Ptolemaei Phyſconis, Havercampus Ptolemaei Apionis, qui moriens eam regionem populo R. legaverat, crediderunt. Vtrumque incertum, etſi poſtremum veriſimilius, nam ſignari ſerius potuit in memoriam regis propter cognitum ejus in Romanos adfectum. Numi reliqui eruditos nonnullos, ut Galatiam iis patriam conſtituerent, impulere. Ea regio mortuo V. C. 729 rege Amynta in provinciae formam redacta eſt impoſito praefecto Lollio. Iam vero, inquiunt, numi ex citatis nonnulli per typos Galatiam palam eloquuntur. Numi Amyntae hinc caput Dianae, illinc cervum exhibent, perinde ac numus ex citatis V. Numus Galatarum, quem ſiſtit Morellius in gente Neratia, habet caduceum cum ſpica et

a) T. II. p. 190.

papavere colligatum, ceu numus IV. Ad haec conſtat, Lollium tum primum in provinciam miſſum, cujus nomen in id genus numis perpetuum. Verum quidem, ait Morellius in ſuis ad Perizonium quaeſitis, Lollium hunc a Rufino dici Marcum, quem tamen numi hi omnes Lucium diſerte appellant, at putat, potuiſſe Rufinum facile in praenomine peccare. Quocirca jure cenſet, poſſe hos numos Galaticos exiſtimari. At Perizonius magnam in praenomine vim reponit; nam, ait, Lollium hunc non unus tantum Rufinus, ſed omnes, Velleius, Eutropius, Obſequens, Caſſiodorus, ipſa tabula Collotiana, et lapis Gruteri [a]) Marcum vocant. Quare mavult numos omnes, qui L. Lollium inſcribunt, in Cyrenaicam revocare. Tamen in hac cauſa minus adcuratum video Perizonium, nam pleraque monumenta, quae citat, Lollium quidem Marcum dicunt, at non addunt omnia, fuiſſe eum hunc ipſum, qui Galatiae praefectus fuit, quod tamen maxime probandum fuerat. Nam non negamus, fuiſſe circum haec tempora Marcum aliquem Lollium, nempe eum, qui V. C. 733 proceſsit conſul, moderator deinde et comes C. Caeſari in orientem profecto additus, ejusque proditor, de cujus fortuna varia congeſsit Noriſius. [b]) Tamen primum hunc Galatiae praefectum Eutropius quoque Marcum appellat, quanquam erret in nomine, cum Πολλιον appellet, pro quo certe reponendum Λολλιον. Verum in haec nunc curioſius non inquiro, quando veriſimile prorſus videtur, alteros quoque hos numos deberi Cyrenaicae, et fuiſſe adeo Lucium Marci aut fratrem, aut propinquum. Sunt enim utrique fabricae ſimilis, epigraphe in alteris quoque jam Graeca, jam Latina, uti et perinde notae arithmethicae. Ex typis, quorum nonnulli cum Galaticis conſpirant, nihil magnopere ſubſidii, nam Diana, et ſymbolicus felicitatis typus in qualemcunque provinciam jus ſuum porrigunt, dromas vero numi VI. animal magis Africae proprium, quam illi Aſiae tractui, in qua ſita Galatia. Haec ergo argumenta conjuncta cum eo, quod tamen auctores aliqui Galatiae praefectum non Lucium, ſed Marcum nominant, (niſi forte velis conjicere, Lucium Marco ſeu fratri, ſeu propinquo in Galatiae regimine ſuceſſiſſe) eorum certe favent ſententiae, qui numos hos perinde Africanos putant. Quod ad notas arithmeticas attinet, conjicit Havercampus, iisdem indicari annos, quibus Lollius Cyrenaicae praefuit, cumque annus in iis IZ notetur, ejus in hac provincia commorationem in annum XVII. porrectam, quin et XX., cum in ſimili legatur K. teſte Gallando citato. At vero iſtud minus veriſimile, et praeſtat horum ſenſum numerorum in incertis putare, non uno hoc in re numismatica exemplo. Ex numo III. docemur, hunc L. Lollium inde ab anno V. C 727 in Cyrenaica ſtetiſſe, nam hoc demum anno Caeſar Auguſti titulo uti coepit.

a) pag. 160. b) Cenot. Piſ. diſſ. II. c. 24.

LVCILIA.

Gens plebeia. Cognomen *Rufus.*

* * *

Caput Palladis alatum, pone A. PV. *vel* PV. *tantum, omnia intra lauream.*

M. LVCILI. RVF. *Victoria in citis bigis.* AR. C.

Typus ſimplex, et incertus hic Lucilius nihil adferunt, quod obſervari mereatur. In omnibus ecſypis hactenus editis reperio ſcriptum A. PV., at in archetypis muſei Caeſarei tantum legitur PV. Subauditur ergo litera A, ſic ut ſenſus ſit: A*rgento* PV*blico.*

LVCRETIA.

Gens patricia exſtincta; quae in numis ſupereſt, plebeia. Cognomen *Trio.*

* * *

TRIO. *Caput Palladis alatum, juxta* X.

CN. LVCR. *Dioſcuri equites, infra* ROMA. AR. R.

Caput Solis radiatum.

L. LVCRETI. TRIO. *Luna inter VII. triones.* AR. R.

Reſtitutus etiam a Trajano. RRR.

Caput Neptuni, pone notae arithmeticae.

L. LVCRETI. TRIO. *Cupido delphino vectus, quem freno regit.* AR. C.

Denario alteri inlatos VII. triones cauſa adluſionis ad nomen, inter omnes convenit. Addo, fuiſſe praeterea ſignatum ſolem et lunam, quod haec ſidera uberiorem prae aliis *lucem* diffundunt, quo adludi puto ad nomen *Lucretii.*

Cupido in delphino eques incertum in Lucretio eſt argumentum. Vaillantius Phoebo plenus utriusque partis typum ad Aemilii Siciliae praetoris relatam victoriam navalem refert, quin eo ſuam provexit perſpicaciam, ut ex numero XXXI., quem in numo ſuo juxta Neptuni caput vidit, ipſum captarum navium numerum colligeret. Quis haec refutabit?

LVRIA.

Gens parum cognita. Cognomen *Agrippa.*

P. LVRIVS. AGRIPPA. IIIVIR. A. A. F. F. *in aeneis Auguſti I. et II. formae.* R.

LVTATIA.

Gens plebeia, cognomen *Cerco*.

* * *

CERCO. *Caput Palladis tectum galea, ex qua bina aſtra collucent, pone* X, *ſuperne* ROMA.

Q. LVTATI. Q. *Navis intra coronam quernam.* AR. C.

Non moror conjecturarum farraginem, quas antiquarii attulere, ut et hujus auctorem denarii, et cauſam typi reperirent. Pronisſimum eſt credere, typo averſae indicari celebrem victoriam navalem, quam C. Lutatius Catulus ad Aegates de Poenis retulit V. C. 512, quamque ſerius hic Q. Lutatius Cerco in gentis ſuae decus in numis praedicat. Fuiſſe autem Catulorum, et Cerconum eandem gentem, probat Pighius. a)

MAECIA.

M. Maecius Rufus procos. legitur in numis Bithyniae, quos vide in Prolegomenis ad numos ejus provinciae.

MAECILIA.

Gens plebeia. Cognomen *Tullus*.

* * *

M. MAECILIVS. TVLLVS. IIIVIR. A. A. A. F. F. *in aeneis Auguſti I. et II. formae.* C.

MAENIA.

Gens plebeia. Cognomen *Antiaticus*, ut dicetur.

* * *

Caput Palladis alatum, *pone* X.

P. MAE. *Dioſcuri equites, infra* ROMA. AR. C.

Eadem adverſa.

P. MAE. ANT. *Victoria in citis quadrigis*, *infra* ROMA. AR. C.

Caput Herculis.

P. MAE. ANT. ME. *Prora navis.* AE. III. RR.

Hos numos explico verbis inſignis Aloyſii Oderici ex praeclara ejus diſſertatione, quae exſtat in *Saggi di Cortona.* b) Havercampus, inquit, ex his

a) Annal. T. II. p. 65.

b) Tom. VIII. p. 158.

epigraphes ſiglis (nam literae ſunt colligatae) exſculpſit perſonas tres, P. Maenium, Antonium, (vel Autronium) et Metellum, cum tamen unicus indicetur *P. Maenius Antiaticus Megellus*, vel *Medullinus*, vel quocunque alio cognomine, quod a ſyllaba ME. incipit. Primum cognomen jure tribuitur genti Maeniae, ex quo C. Maenius V. C. 416 triumphavit de Antiatibus narrante Livio, et Faſtis Capitolinis, in quibus: C. MAENIVS. P. F. P. N. COS. DE. ANTIATIBVS. Alterum cognomen, qualecunque fuit, diſtinguit hunc Maenium ab aliis Antiaticis, ut cognomen Spinther Cornelios Lentulos a Marcellinis diſtinguere debuit.

* * *

Denarius cetera ſimilis, ſed in cujus antica juxta caput legitur LAECA, absque dubio permutationem matricis arguit.

MAEVIA.

Aeneus III. formae cum capite Auguſti: L. POL. MAEVI., quem edidit Seguinus, et gentis eſſe Maeviae adſeruit, [a]) eſt Ptolemaei Mauretaniae regis, ut docet Vaillantius in ſuis ad Seguinum notis p. 404.

MAIANIA.

Caput Palladis alatum, pone X.
C. MAIANI. *Victoria in citis bigis, infra* ROMA. AR. C.
C. MAIANI. in aſse. C.

Vrſinus et Morellius hos numos genti Maianiae tribuerunt, at cum hujus nulla apud veteres exſtet mentio, Vaillantius eos genti Maeniae accenſuit. Havercampus literas has monogrammate ligatas legit MAINIA, putatque indicari *Maenianum* aliquem, qui ex gente Maenia alteri ſe adoptandum dederit. Sed tertia litera luculentum eſt AN colligatum, ut integerrimi quique exhibent, ut adeo *Maenia* legi non poſsit. Omnium minime ferendus Perizonius, qui Minatiam gentem indicari opinatur.

Morellius in numis Auguſti tab. XXXIII. n. 4. aeneum II. formae ex muſeo Dron citat inſcriptum: MAIANIVS. GALLVS. IIIVIR. A. A. A. F. F. S. C. At cum numum hunc nusquam alibi citari videam, occurrit, perperam forte lectam epigraphen pro: C. ASINIVS. GALLVS.

---

a) Num. ſel. p. 93.

MAMILIA.

Gens nobilissima Tusculo profecta, ut dicetur, sed plebeia Romae evasit. Cognomen *Limetanus*, datum, ut creditur, C. Mamilio tribuno pl., quod V. C. 589 legem de limitibus tulit. Vide Pighium. [a])

* * *

Protome Mercurii, pone litera alphabeti.

C. MAMIL. LIMETAN. *Vir curto habitu, tectus pileo rotundo, s. scipionem graditur; ei adblanditur canis.* Sunt serrati. AR. C.

Restitutus etiam a Trajano. RRR.

Caput Dianae, prae quo S. C. *Eadem aversa.*

Ad explicandos hos denarios plurima jam praeclare praecepit Pighius. [b]) De Mamiliae gentis auctore haec Livius: [c]) *Octavio Mamilio Tusculano (is longe princeps Latini nominis erat, si famae credimus, ab Vlixe deaque Circe oriundus) ei Mamilio filiam nuptum dat* Tarquinius Superbus. Hunc regno ejectum ad generum Mamilium Tusculum abiisse idem refert, [d]) serius L. Mamilium Tusculi dictatorem propter praestitam praeclaram Romanis operam civitate donatum. [e]) Multa etiam de Mamiliis Tusculanis vide apud Dionysium Halic. Eos per Telegonum ad Vlyssem et Circen genus suum retulisse, luculenta habemus testimonia. Verba sunt Pompeji Festi: [f]) *Mamiliorum familia a Mamilia Telegoni filia, quam Tusculi procreaverat, quando id oppidum ipse condidisset*, quo testimonio tenemus et originem nominis gentilis Mamiliorum, et Tusculum a Telegono Vlysis et Circes F. conditum. Quare et ab Ovidio Tusculum dicitur *Telegoni moenia*, [g]) ab Horatio *Telegoni juga parricidae*, [h]) alibi *Circaea moenia.* [i])

His praemansis facile utriusque partis typum explicamus, quorum uterque illustrem Mamiliorum prosapiam jactat. Cum pars adversa plerumque numinis alicujus caput ostentet, lectus jure Mercurius, quo Mamilii per Vlyssem descenderunt. Mercurius enim pater Autolyci, hic Anticliae, haec uxor Laertis, et mater Vlysis, hic pater Telegoni etc. [k]) quod et Ovidio agnitum praedicante Vlysse: [l])

Est quoque per matrem Cyllenius addita nobis
Altera nobilitas.

Etiam aliorsum Mercurius in Vlysis familia non peregrinus, nempe qua Penelopen ejus uxorem spectabat. Nimirum cum vox, incertum, unde missa, Thamum navis gubernatorem propter Echinadas vectum palam compellaret, moneretque, magnum Pana mortuum,

---

a) Tom. II. p. 392. b) Ann. T. II. p. 490. c) L. I. c. 49. d) L. II. c. 15. e) L. III. c. 18. 29. f) in Mamiliorum. g) Fast. III. v. 92, Fast. IV. v. 71. h) L. III. ode 29. i) Epod. Ode I. v. 29. k) Hygin Fab. 201. l) Met. L. XIII. v. 146.

viri docti a Tiberio, quo iſtud imperante contigit, conſulti reſponderunt, videri fuiſſe eum ipſum, qui natus eſſet ex Mercurio, et Penelope. Vide iſtud adcurate deſcriptum a Plutarcho, [a]) et Euſebio. [b]) Etiam Herodoto Pan dicitur filius Mercurii ex Penelope, [c]) ut et Luciano in lepido dialogo. [d]) Recte etiam Mercurius doloſus ad Vlyſſem pertinet; quare eum Vlyſſes ſic invocat apud Sophoclem: [e])

Ερμης ὁ πεμπων δολιος ἡγησαιτο νῷϊν.

Mercurius autem doloſus, ut huc duxit, porro ducat nos.

Inſignius argumentum partis averſae, exhibens Vlyſſem in patriam reducem mendici habitu, ne a procis agnoſceretur, qualis nimirum a Homero deſcribitur: [f])

Πτωχῳ λευγαλεῳ ἐναλιγκιος ἠδε γεροντι,
Σκηπτομενος, τα δε λυγρα περι χροϊ ἑιματα ἑσο.

Pauperi triſti ſimilis et ſeni,
Baculo innixus, laceraque circum corpus veſtimenta indutus erat.

Caput tegitur pileo hemisphaerico vel conico, quod ejus fuiſſe operimentum, alibi dixi. [g]) Eleganter etiam adſtituitur canis adblandiens, graphice iterum ſecundum Homerum, perhibentem, [h]) fuiſſe Vlyſsi canem, dictum Argum, qui dominum poſt XX. demum annos reverſum agnovit tamen, et qua potuit, cauda mota, dejectisque auribus ſubitam teſtatus laetitiam. Haec de praeclaro hoc denario. Ceterum inſignem errorem errant Vaillantius et Havercampus, qui Telegonum Tiburis conditorem, et Mamilios Tibure devectos dixere, quae de Tuſculo ſingula adfirmanda fuere.

* * *

C. LIMETA. in denario alio, quem recitavi in numis gentis Crepuſiae.

MANILIA.

Numi Goltziani.

MANLIA.

Gens patricia, et nobiliſsima. Cognomina in numis *Ser* - - et *Torquatus.*

* * *

Ser - -

SER. *Caput Palladis galeatum, juxta* ROMA.

a) de Orac. def. p. m. 419. b) Praepar. evang. c) L. II. c. 145. 146. d) Dial. deor. 22. e) Philoctet. v. 134. f) Odyſſ. P. v. 337. g) Num. vet. p. 6 et 8. h) Odyſſ. P. 291. ſeq.

A. MANLI. Q. F. *Sol adverſus quadrigis invectus, hinc et illinc aſtrum, ſuperne hinc* X, *inde lunula.* AR. R.

Cognomen SER. qua ratione ſit explendum, non ſatis expeditum. Placet Havercampo SER*ranus*, Vaillantio SER*ratus*, qui conjicit Vrſinum ſecutus, illum primum denarios ſerratos cudiſſe ſic dictos ab impreſſa *ſerrae* circa ambitum nota. An ferenda conjectura nulla ſuffulta veri ſpecie? Cognomen *Sertor* memorat Val. Maximus in opere de Nominibus ſibi tributo, ſed cujus gentis fuerit, non addit. Vulgavit Florezius numum aeneum: a) T. MANLIVS. T. F. SERGIA. *Caput virile nudum.* ☧ *Epigraphe vitiata. Navis, infra quam piſcis.* Certum eſt, vocabulo SERGIA indicari tribum Sergiam, ex qua fuit T. Manlius, atque eſt hoc unicum in re numismatica exemplum inſcriptae tribus Romanae, etſi ejus obvia ſint in marmoribus exempla. Quare quamvis invitent elementa hujus denarii SER., non tamen audeo, nullo alio in hac numorum claſſe exemplo, conjicere, his quoque literis indicari Manlii tribum Sergiam.

* * *

Torquatus.

L. MANLI. PRO. Q. *Caput Palladis alatum.*

L. SVLLA. IMP. *Sulla in quadrigis triumphalibus d. caduceum coronatur ab advolante Victoria.* AV. RRR. AR. R.

ROMA. *Caput Palladis alatum, juxta* X, *omnia intra torquem.*

Eadem averſa. AR. RR.

Eadem adverſa.

L. TORQVA. Q. EX. S. C. *Vir galeatus d. haſtam, ſ. clypeum rapido equo vectus.* AR. R.

SIBVLLA. *Caput Sibyllae.*

L. TORQVAT. IIIVIR. *Tripus, ſuper quo diota inter duo aſtra, omnia intra torquem.* AR. R.

Torquatis denarios hos ſive ipſum additum Torquati nomen, ſive torques, qui in nonnullis numi oram claudit, vindicat. Cognomen iſtud familia abſtulit virtute T. Manlii, qui V. C. 393 Gallum viribus praevalidum ſingulari certamine interemit, eidemque torquem detraxit. Tempus, quo ea laus parta, nec ipſi Livio ſatis conſtitit. b) Egregie iſtud deſcribitur apud Gellium ex Q. Claudio Quadrigario. c) In facti hujus memoriam Manlii poſteros torque uſos docet Suetonius: d) *vetera familiarum inſignia nobiliſſimo cuique ademit, Torquato torquem, Cincinnato crinem, C. Pompejo ſtirpis antiquae Magni cognomen.* Et Livius, qui factum illud iterum memorat, e) inter carmina, ait, militaria *Torquati cognomen auditum, celebratum deinde poſteris etiam, familiaeque honori fuit.* Hoc igitur decus in ſuis quoque numis jactant Manlii, neque ſolum ii, qui in gente Manlia perſtitere, ſed etiam Manlius is, qui in gentem Iuniam adoptatus eſt, ut vidimus in Iunia Silanorum.

Fuiſſe Manlium Torquatum, qui in denario I. pro quaeſtore dicitur, unum

a) Medall. de Eſpann. Tom. III. p. 144. b) L. VI. c. 42. c) L. IX. c. 13. d) in Calig. c. 35. e) L. VII. c. 10.

ex ducibus Sullae, Plutarchus docet.[a]) Alibi idem narrat, Manlium virum egregium, qui ſub Sulla meruerat, conſpiraſſe cum Catilina.[b]) In parte aversa numi III. veriſimile eſt propoſitum T. Manlium praefervidae virtutis adoleſcentem, quem V. C. 414 bello Samnitico pater conſul T. Manlius, idem, a quo partum Torquati cognomen mox diximus, quod injuſſu ſuo pugnaverat, etſi re bene geſta, et Gemini Metii Tuſculanorum equitum magiſtri ſingulari equeſtri certamine victorem ſecuri percuſsit, ut perhibent Livius,[c]) Cicero,[d]) aliique. Tres hos numos ab eodem Torquato Sullanis temporibus percuſſos dubium non eſt.

Denarius poſtremus Sibyllae caput objicit adſcripto SIBVLLA pro SIBYLLA. Sic et in Kalendario Praeneſtino ad prid. non. Aprilis: EX. LIBRIS. SIBVLLINIS. Sic et AEGVPTO Romae in obeliſco maximo Solis. Nimirum ut ad citata Kalendarii verba ex Velio Longo obſervat Fogginius:[e]) *Verrio Flacco videtur eandem eſſe apud nos V literam, quae apud Graecos Υ.* Eruditi ad explicandam hujus typi cauſam nihil adhuc veriſimile attulerunt.

* * *

Manlius incertus.

Caput Palladis alatum, pone O. T. MAL. AP. CL. Q. VR. *Victoria in trigis.* AR. C.

Auctores hactenus omnes colligatas literas MAL. legerunt MANL., at literae N in hoc nexu nullum veſtigium. Contendit Vaillantius, a veteribus, praecipue Graecis, nonnunquam dictum Mallius pro Manlius. Quidquid erit, certum tamen etiam ex Faſtis, et Grutero, fuiſſe quoque gentem Malliam, ad quam adeo praeſentes denarii pertinere aeque poſſent. Quid quod etiam Poblicius Malleolus ſolum MAL. denariis inſcripſit. De his redibit iterum mentio in ſequente Marcia.

MARCIA.

Olim patricia, ſed quam numi memorant, plebeia. Cognomina in his: *Cenſorinus*, *Libo*, *Philippus.*

* * *

Cenſorinus, quod nomen primus tulit C. Marcius Rutilus bis cenſor, et quidem ab altera cenſura, ut diſerte Faſti Capitolini ad annum V. C. 489.

Caput barbatum diadematum, juxta ſcriptum: NVMA. POMPILI. *vel:* NVMAE. POMPILI., *cum quo jugatum alterum imberbe, adſcripto:* ANCVS. MARCI. *vel* ANCI. MARCI.

C. MARCI. CENSO. ROMA, *vel:* C. CENSO. ROMA. *Duo arcus, in quorum uno Victoria baſi inſiſtens, in altero ſubducta navis, ſupra quam lunula.* In aliis: *Duae navium prorae varia compagis lege, ſuper quarum una Victoria baſi in-*

a) in Sulla p. m. 470. b) in Ciceron. p. 867. c) L. VIII. c. 7. d) de Finib. L. I. c. 7. e) Faſt. Verrii p. 44.

ſiſtens. AE. I. R.

Capita ſimilia jugata, in nonnullis pone litera alphabeti.

C. CENSO. *Deſultor capite pileato binis equis citato curſu invectus, infra equos jam notae arithmeticae, jam literae alphabeti, jam minuta ſigilla.* AR. C.

Caput juvenile diadematum cincinnis in occiput recta pendentibus.

C. CENSORI. *Equus citato curſu, per aream notae arithmeticae, aut variantia minuta ſigilla.* AR. C.

Caput Apollinis laur.

L. CENSOR. *Silenus ſtans d. elata rejecto poſt tergum utre, pone columella, cui ſimulacrum inſiſtit.* AR. C.

C. MARCI. L. F. CENSORIN. AVG. IIIVIR. A. A. A. F. F. *in aeneis Auguſti I. et II. formae.* C.

Illuſtres hi numi digni ſane, quibus longius immoremur.

Numi I. loco poſiti exhibent capita Numae Pompilii et Anci Marcii regum additis ipſis nominibus. Eadem ſunt in numo II., niſi quod deſunt nomina. Gentem Marciam voluiſſe videri genus ſuum ab Anco Marcio IV. Romanorum rege deducere, conſtat primum ex oratione funebri I. Caeſaris, qua is diſertis verbis adſerit, ut eſt apud Suetonium: [a]) *amitae meae Iuliae maternum genus ab regibus ortum - - - nam ab Anco Marcio ſunt Marcii Reges, quo nomine fuit mater.* Deinde ex Val. Maximo, [b]) et ex Ovidio, cujus teſtimonium infra in Marcio *Philippo* recitabimus, nam et Philippi, ut ibi ex ipſis etiam numis videbimus, Ancum Marcium in majoribus agnovere. Ex quo docemur, decus idem jactaſſe et *Cenſorinos*, et *Philippos*, ex oraculo ſcilicet numorum, et *Reges*, ex citato Suetonii loco. Mirum vero, in omnibus his numis, ut et in ſequentibus Philippi, Anci caput proponi imberbe, cum capita remotioris aetatis, ſi homo Romanus ſit, liberaliter barbata fingi conſueverint. Tamen legem hanc poſſe fallere, docet Varro, cum ait: [c]) *Olim tonſores non fuiſſe, adſignificant antiquorum ſtatuae, quod pleraeque habent capillum, et barbam magnam.* Anco jungitur Numa, et jure quidem, quando et hunc Marcii per Ancum in ſuis numeraverant. Nam teſte Livio [d]) *Numae Pompilii regis nepos, filia ortus, Ancus Marcius erat.* Idem aliquot locis docet Dionyſius Halicarnaſſenſis. Pompiliam appellat Plutarchus, qui hunc Anci cum Numa nexum uberius explicat. [e]) Numae caput habent etiam numi Calpurniorum ob cauſam ſimilem, ut et Pomponii Molonis. Pars averſa in his numis per navium ſtationem facile indicat portum Oſtiae ab Anco ſtructum, Victoria qualemcunque ejus victoriam, luna judice Havercampo annum a Numa in XII. menſes diſtributum.

Numus II. eadem continet Numae et Anci capita. Inſigne etiam thema offert pars averſa, nempe deſultorum unum, quorum erat in ludis equos duos pernici curſu incitare, ſic ut inſidentes uni mox in alterum mira celeritate deſilirent. Inde per metaphoram deſultores etiam dicti leves et inconſtantes,

a) in Caeſ. c. 6. b) L. IV. c. 3. c) de R. R. L. II. c. 11. d) L. I. c. 32. e) in Numa p. 74.

quique caufam facile prodidere. Sic et Ovidius: [a])

Non mihi mille placent, non fum defultor amoris.

Hujus typum denarii graphice defcribit Hyginus agens de Diofcuris alterna morte redemptis: [b]) *unde et Romani fervant inftitutum, cum defultorem mittunt, unus duos equos habet, pileum in capite, equo in equum tranfilit, quod ille* (Pollux) *fua et fratris* (Caftoris) *vice fungatur.* Appofite ad haec verba defultor pileo tegitur, et conico quidem, nimirum ut Diofcuros proxime imitetur, quorum pileos hujus fuiffe formae et monumenta innumera teftantur, et diferte Lucianus, qui eos vocat τȣ ὠȣ το ἡμιτομον, *ovi dimidium fegmentum*, [c]) quo indicaretur, fuiffe ex ovo prognatos. Non poffum mihi temperare, quo minus hoc loco infignes Homeri verfus hunc defultorum modum eleganter defcribentis proponam: [d])

Ως δ' οτ' ανηρ ἱπποισι κελητιζειν ἐυ ειδως,
Οστ' ἐπει ἐκ πολεων πισυρας συναγειρεται ἱππȣς,
Σευας ἐκ πεδιοιο μεγα προτι ἀςυ διωκει,
Λαοφορον καθ' ὁδον, πολεες τε ἑ θησαντο
Ανερες ἠδε γυναικες, ὁ δ' ἐμπεδον ἀσφαλες αιει
Θρωσκων, ἀλλοτ' ἐπ' ἀλλον ἀμειβεται, ὁι δε πετονται.

Vt vero cum vir equis defultoriis uti peritus,
Qui poftquam ex multis quatuor felegit equos,
Agitans ex campo magnam ad urbem urget
Publicam per viam, multique eum admirantes fpectant
Viri et mulieres; ille firmiter fui fecurus adfidue
Saliens alias in alium alternat, illi interim volant.

Praeclare etiam fecundum hunc typum Manilius: [e])

Nec non alterno defultor fidere dorfo
Quadrupedum, et ftabiles poterit defigere plantas,
Perque volabit equos, ludens per terga volantum.

Lectum hunc a Cenforino typum in memoriam celebris ex hac gente vatis Marcii, qui auctor fuit fenatui, ut Apollinares ludi equeftres conftituerentur, jam dixi in numis Calpurniae Pifonum, qui fimilem typum continent ex eadem caufa, ut et denarii Sepullii. Ad idem argumentum revoca typum numi III.

Numus IV. lepidum habet thema Silenum. Ejus veram caufam in numis Cenforini ignoro, etfi fuas nobis conjecturas liberaliter propinaverunt eruditi, fed quas irritas venti abftulerunt. Iidem, quis fuerit hic Cenforinus, horum praecedentiumque auctor numo-

a) Amor. L. I. eleg. 3 v. 15. b) Fab. 80. c) Dial. deor. 36. d) Il. O. v. 679.
e) Aftron. L. V. 85.

rum, inter ſe litigent.

* * *

L. CENSORIN. *Caput muliebre velatum.*

C. LIMETA. P. CREPVSI. *Mulier in citis bigis.* AR. C.

Denarium hunc jam propoſui in gente Crepuſia, et Mamilia.

* * *

Libo.

LIBO. *Caput Palladis alatum, juxta* X.

Q. MARC. *Dioſcuri equites, infra* ROMA. AR. R.

Caput Palladis alatum, pone X.

Q. MARC. C. F. L. R. *Victoria in citis quadrigis, infra* ROMA. AR. R.

Q. MARC. LIBO. in aſsibus, ſemiſſibus, trientibus. C.

* * *

Philippus.

Caput Palladis alatum, pone X.

Q. PILIPVS. *Eques citato curſu d. haſtam, infra* ROMA. AR. C.

ANCVS. *Caput Anci Marcii diadematum, pone lituus.*

PHILIPPVS. *Arcus continui, quibus inſcriptum:* AQVA. MAR. *his impoſita ſtatua equeſtris.* AR. C.

Reſtitutus etiam a Trajano. RRR.

Caput tectum galea ipſum mentum claudente, ex ea ſuperne protuberant duo cornua hircina defluo retro diademate, ante quod Φ, *pone* ROMA *in monogrammate.*

L. PHILIPPVS. *Statua equeſtris d. ramum.* AR. C.

L. PHILIPPVS in quadrantibus. R.

Denarius I. reliquos antiquitate praeſtat cum per typi veteris modum, tum per veterem ſcribendi legem in voce PILIPVS neglecta aſpirata, et ſimplice P. De typo equitis agetur in numo proximo.

Denarius II. utrinque vetera gentis Marciae decora renovat. Marcios ab Anco Marcio duxiſſe genus, ſatis ſupra in Cenſorino diſputavimus. Philippis ſuccurrit etiam oraculum Ovidii: a)

clari monumenta Philippi
Adſpicis, unde trahit Marcia caſta genus.
Marcia ſacrifico deductum nomen ab Anco.

Vocabulum *ſacrifico* cauſam etiam litui praebet, qui Anco adſtituitur, nimirum qui teſte Livio, cum videret *neglectas religiones aut prave cultas, longe antiquiſſimum eſt ratus, ſacra publica, ut ab Numa inſtituta erant, facere.* b) Alterum genti decus ab AQVA MAR*cia* adfluit, cujus clauſum fornicibus alveum averſa objicit. De ea haec Plinius: c) *Clariſſima aquarum omnium in toto orbe frigoris ſalubritatisque palma praeconio urbis MARCIA eſt. - - - Primus eam in urbem ducere auſpicatus eſt Ancus Marcius unus ex regibus. Poſtea Q. Marcius Rex in praetura, rurſusque reſtituit M. Agrippa.* De eadem iterum infra. d) Quod ad equitem fornicibus impoſitum attinet, cum is in plerisque Philipporum numis recurrat, veriſimile eſt, adludi ad cognomen *Philippi*, etſi nolim

a) Faſt. VI. 801. b) L. I. c. 32. c) L. XXXI. § 24. d) L. XXXVI. § 24. n. 9.

inficiari, poſſe praeterea referri ad domeſticam gentis laudem, nam Q. Marcio Tremulo victis Hernicis ſtatuam equeſtrem publice poſitam teſtantur Livius, [a]) et Plinius. [b]) Havercampus, cui ſaepe in leviſsima numorum periſtaſi ampliſsimarum rerum indicia latere videntur, cum videret in his denariis fruticem ſilveſtrem ſub equo exſurgentem, eo putabat indicari audacem Q. Marcii Philippi expeditionem, qua is per ſaltus et avia in Macedoniam, ut bellum Perſeo faceret, penetravit. At idem hic frutex, ſeu quidcunque illud eſt, quod ſub equo conſpicitur, confirmat, eſſe revera ſtatuam equeſtrem cuidam ex gente Marcia poſitam, et ſervire fulcro, cui ſcitus artifex marmoream, gravemque maſſam equi inniti voluit, qua ratione perſaepe ſolidiora ſigna ſuſtentari videmus, cujus exemplum habeo in binis ſtatuis equeſtribus aeneis muſei Herculanenſis. [c]) Ejusmodi fulcra dicta fuere adminicula, aut etiam verua, quomodo Prudentius equeſtres Dioſcurorum ſtatuas deſcribit: [d]) *gemini quoque fratres - - impendent retinente veru*, nimirum quod velut in aere librati prolapſuri eſſent, niſi veru, ſeu adminiculum retineret. Ab hac deinde ſtatua monetarium praeſentem ſumpiſſe typum probabile eſt.

Denarius III. certum Philippi Demetrii F. Macedoniae regis caput ſiſtit, quod comprobant non modo cornua hircina galeae addita, de quo Macedoniae regum cultu vide, quae ad numos Antigoni I. Gonatae diſſeruimus, ſed etiam litera Φ, quae conſtanter his denariis additur, et certa ἀρχαισσα nominis Φιλιππȣ eſt. Atqui, quod caput eſt, conſtat quoque ex Livio, [e]) Q. Marcio Philippo amicitiam, hoſpitiumque cum hoc rege Philippo fuiſſe, quo adeo vetere gentis ſuae honore poſterior hic L. Philippus in hoc numo gloriatur. Vidimus ſupra in numis Cornelii Fauſti Sullae F. etiam regis Bocchi caput monetae Romanae illatum.

* * *

Marcius incertus.

Caput Palladis alatum, juxta aſtrum.

M. MARC. *Victoria in citis bigis, infra duae ſpicae, et* ROMA. AR. RR.

M. MARCI. M. F. in quadrante. RR.

* * *

Obvii ſunt denarii, quos jam in gente Claudia, et Manlia recitavi, in quorum averſa leguntur tria nomina: AP. CL. T. MAL., de tertio litigatur, quod Vaillantius jam legit Q. MAR., jam Q. VR. In Morellii numo exprimitur Q. MAR., et ſic in Vrſiniano quoque. Havercampus eandem lectionem tuetur provocando ad ipſos numos. [f]) At in ſex integerrimis muſei Caeſarei, quos partim in Claudia, partim Manlia quaeras, conſtanter legitur Q. VR. Ergo viri hi aut ſunt decepti, aut revera tertius IIIvir alio tempore additus fuit Q. MAR*cius*, alio Q. VR - - - quisquis hic fuit ab his literis incipiens.

---

a) L. IX. c. 43. b) L. XXXIV. § 11. c) Bronzi T. II. tab. 63. 65. d) contra Symmach. e) L. XLII. c. 38, 39. f) Pag. 91.

Spanhemius, qui meam quoque lectionem probat, literas Q. VR. legit: *Quaeſtor* VR*rbanus*, tanquam nimirum in hoc munere fuiſſent conſtituti Appius Claudius, et T. Manlius Ingenioſe iſtud. Verum video, eſſe praeter morem, in denariis veteris rationis, in quibus gentium nomina inferius ſegmentum occupant, eodem iis loco adſcribi magiſtratus vocabulum. Sunt igitur in hoc denario aeque IIIviri qualescunque intelligendi, atque vidimus in gente Fabia: C. F. L. R. Q. M., et ſupra in Marcio Libone: Q. MARC. C. F. L. R., ut alia exempla omittam triplicati in eodem numo magiſtratus.

MARIA.

Gens plebeia. Cognomina in numis *Capito* et *Trogus*. Proconſul *Cordus* eſt in numis Apameae Phrygiae.

* * *

Capito.

CAPIT. *addita continuo nota arithmetica. Caput Cereris, ante quod varia minuta ſigilla.*

C. MARI. C. F. S. C. *Colonus arans, ſupra eadem nota arithmetica, quae in antica.* Sunt ſerrati omnes. AR. C.

Reſtituti etiam a Trajano. RRR.

C. MARI. C. F. CAPIT. *addita continuo nota arithmetica. Caput Cereris.*

Colonus arans, ſupra eadem nota arithmetica, quae in antica. Sunt ſerrati omnes, et C.

Horum denariorum ingens eſt vis, etſi eorum auctor incertus. Havercampus in conjecturas praeceps cuſos cenſet a C. Mario C. Marii ſepties conſulis nepote. Sin iſtud, eorum natales figendi erunt ad annos poſtremos ſaeculi V. C. ſeptimi, vel primos octavi. At tum vir eruditus valuiſſe adhuc Romae numos ſerratos praeſtet.

* * *

Trogus.

Fuit C. Marius Trogus IIIvir monetalis imperante Auguſto, quod probant ejus denarii, qui omnes ejus principis capite inſignes ſunt. Signatos veriſimiliter eſſe circa annum V. C. 741, dicetur in numis Auguſti ad annum V. C. 737. Cum denarii hi dempto nomine nihil offerant, quod ad Trogum pertineat, ſed typi omnes Auguſtum, ejusve familiam reſpiciant, atque hi quoque ambigui ſint explicatus, ſatisfactum meo inſtituto putabo, ſi eos paucis deſcripſero:

Epigraphe: C. MARIVS. TRO. III. VIR. vel: C. MARIVS. C. F. TRO.

Typi: in antica, ut dixi, *Caput Auguſti.* In averſa: *Caput Iuliae Auguſti filiae inter capita Caii et Lucii filiorum.* Hunc typum explicatum vide in numis Auguſti ad annum V. C. 737. — *Duo viri togati ſtantes, quorum unus capite laureato, alter turrito, ſ. volumen tenent, pro ſingulorum pedibus quid inſtar arae, vel baſis, vel*, ut Havercampus putat, *ſcrinium, qualia ante pedes ſtatuarum ſenatoriarum fingi conſuevere*, qui idem in his Auguſtum, et Agrippam agnoſcit,

et posteriorem quidem ex corona turrita. — *Sacerdos velatus stans d. simpuvium.* Forte is Augustus est V. C. 741 ad pontificatum max. evectus. — *Quadrigae citae, in quibus palmae ramus.* — *Caput Dianae.* ✠ *Sacerdos aratrum junctis bobus agens.* Est AV. (Catal. d'Ennery p. 197.)

MEMMIA.

Gens plebeia. Cognomina ambigua, ut dicetur.

* * *

Gallus, vel *Galbius.*

Caput barbatum laureatum, pone quiddam instar falcis serratae, in area litera alphabeti et ROMA.

L. MEMMI. GAL. *Mulier lentis bigis vecta s. sceptrum, cui advolans Victoria coronam offert.* Sunt serrati omnes, et C.

Eadem adversa, sed pro ROMA *legitur:* EX. S. C.

L. C. MEMIES. L. F. GAL. *Idem typus.* Hi serrati non sunt, et C.

Verbum GAL., quo modo explendum videatur, litigatum. Priores antiquarii legerunt: GAL*ius*, etsi nulla istud auctoritas firmaverit. Havercampo praeplacet GAL*bius*, quia in marmore Gruteri [a]) memoratur L. MEMMIVS. L. F. PALAT. GALBIVS, quod videtur praeferendum, cum accedat auctoritas. De capite anticae, quod Saturni creditur, jam egi in gente Calpurnia Pisonum. Aversae typus incertae significationis.

Denarius, quem altero loco descripsi, nondum definit crucem figere antiquariis. Cum is praecedenti simillimus sit, nisi quod EX. S. C. impressum offerat, et serratus non sit, et aliter exaretur gentis nomen, tamen cum reliqua omnia tam accurate conspirent, atque etiam ipsa nomina MEMIES. GAL., licet distorto priore vocabulo, dubium non est, hunc quoque eundem auctorem Memmium habere. Interpretatio Havercampi, legendum censentis: *Lucius Caius* MEMIES. *Lucii Filii* GAL*bii*, nondum omnium suffragia abstulit. Et quid MEMIES pro MEMMIVS, vel MEMMII, ut scribendum fuerat? Contendit idem, factum istud videri vitio monetarii, quod concedere non possum propter copiam horum denariorum. Museum Caesareum horum quinque, Morellius quatuor, diversarum omnes matricum exhibet. Verius igitur credam, posteriores hos denarios in provincia quapiam signatos, quod facile persuadet etiam fabrica parum scita. Etrusci verba in VS desinentia flexerunt in ES. Vide Lanzium. [b])

* * *

Quirinus, secundum aliquos cognomen.

C. MEMMI. C. F. QVIRINVS. *Caput barbatum laureatum liberaliter capillatum.*

MEMMIVS. AED. CERIALIA. PREI-

a) pag. 26. n. 10. b) Saggio T. II. p. 553.

MVS. FECIT. *Ceres sedens d. spicas, s. facem*, (aliis colum) *pro pedibus serpens.* AR. C.

Restitutus etiam a Trajano. RRR.

Vox QVIRINVS utrum indicet cognomen Memmii, an caput, quod esset Quirini seu Romuli, an simul utrumque, quaesitum. Qui cognomen putant, advocant exempla Calpurnii Quirini, et Sulpicii Quirini, unde verisimile putant, idem etiam cognomen fuisse quibusdam ex gente Memmia. Vt haec conjecturam non excedunt, ita certum, capite illo indicari deum Quirinum; additumque QVIRINVS eodem modo, quo NVMA vel ANCVS secundum horum capita, etsi non obstet, eam praeterea vocem notare posse cognomen, ut in gente Pomponia vox MVSA et cognomen notat, et Musam, sed quod ignoramus. Nam Memmium Quirinum nullus veterum produxit. Parum etiam valent exempla Calpurnii, et Sulpicii, quae citat Havercampus, nam Calpurnium Quirinum habemus tantum ex marmore Hispaniensi, [a]) Sulpicius vero apud Tacitum non Quirinus, sed Quirinius appellatur. [b]) Cur Quirini caput his denariis insertum sit, incertum. Vaillantius, eumque secutus Fogginius [c]) factum istud contendunt propterea, quod is primus teste Dionysio Lupercalia, et quae in aversa memorantur, Cerialia invexit. Perperam, nam eo loco nulla Dionysio Cerialium mentio. Aversa docet, fuisse Memmium quendam primum, qui Cerialia Romae fecit, cujus facti veteres scriptores non meminere. Vide de aetate hujus numi variorum conjecturas allatas a Bimardo. [d])

* * *

Memmii incerti.

C. MEMMI. C. F. *Caput Ceris.*

C. MEMMIVS. IMPERATOR. *Tropaeum, cujus trunco adligatus captivus flexo uno genu.* AR. R.

Caput virile imberbe corona querna redimitum, juxta X.

L. MEMMI. *Dioscuri hastati stantes cum suis singuli equis.* AR. R.

L. MEMMI. in semissibus. RR.

Denarius I. insignis est operis. Neque tamen hoc magis, quis fuerit hic Memmius imperator, aut sequentium L. Memmius, novimus.

MESCINIA.

Gens plebeia. Cognomen *Rufus.*

L. MESCINIVS. RVFVS. IIIVIR sub Augusto. Ejus nomine inscripti denarii complures exstant, quoniam nonnisi Augusti facta praedicant, recitatos, explicatosque vide in moneta hujus imperantis ad annos V. C. 737 et 738.

---

a) Grut. p. 384. 1. b) Ann. III. c. 48. c) Fast. Verrii p. 55. d) ad Iobert. T. I. p. 275.

METTIA.

Gens in hiſtoria R. parum cognita. Numos habemus *M. Mettii* nomine inſcriptos, quorum plerique I. Caeſaris caput praefigunt. Et vero M. Mettii ab Arioviſto in catenis vincti et mox liberati binis locis meminit Caeſar. [a]) Etiam Cicero Mettium nominat. [b])

CAESAR. DICT. QVART. *Caput I. Caeſaris laur.*

M. METTIVS. *Iuno Siſpita in citis bigis haſtam intentat, ſ. clypeum praetendit.* AR. R.

Caput juvenile diadematum.

M. METTI. *Puella Iunonis Siſpitae ad ſerpentem accedens.* Quin. RR.

Caput Iunonis Siſpitae, pone ſerpens.

M. METTI. *Victoria in citis bigis.* Quin. R.

Ex typo Iunonis Siſpitae colligere licet, gentem Mettiam fuiſſe Lanuvio oriundam, niſi forte velimus ſtatuere, propterea hanc deam numis inſertam, quod Lanuvium a I. Caeſare ex municipio factum eſt colonia et muro circumdatum teſte Frontino. [c]) De typis Siſpitae agetur in gente Roſcia.

* * *

Reliqui M. Mettii denarii hinc caput I. Caeſaris, illinc Venerem Victricem additis literis alphabeti exhibent, cujus cauſam typi vide in moneta I. Caeſaris.

MINATIA.

Gens plebeia. Cognomen *Sabinus.*

* * *

CN. MAGNVS. IMP. *Caput Pompeji M. nudum.*

M. MINAT. SABIN. PR. Q. *Pompejus navi egreſſus dexteram jungit cum muliere turrita ſ. haſtam tenente, pro cujus pedibus ſtrues armorum Hiſpanicorum.* AR. RR.

CN. MAGN. IMP. *Caput idem.*

M. MINAT. SABIN. PR. Q. *Pompejus M. paludatus ſtans d. haſtam, cui hinc adſtans mulier turrita ſuccincto habitu, et ſ. binas haſtas tenens dexteram offert, illinc mulier tropaeophora ejus capiti coronam imponit.* — In alio; *Stans idem inter duas mulieres turritas, quarum altera flexo uno genu ei coronam offert.* AR. RR.

Iure Vrſinum carpit Havercampus, quod vivo Pompeio hos in Hiſpania a M. Minatio ſignatos denarios putavit, cum nondum permiſſum fuerit, viventium capita numis inferre. Cum igitur certe ab ejus morte lucem viderint, neceſſe eſt, aut ſignatos eo mortuo a Cn. Pompeio filio in Hiſpania, aut ab altero filio Sexto in Sicilia, quod curatius expendemus in Pompeia.

---

a) Bell. Gall. L. I. c. 47 et 53. b) ad Attic. L. XV. ep. 27. c) de Coloniis.

MINDIA.

L. Mindius Balbus, et *L. Mindius Pollio* proconſules praedicantur in numis urbium Bithyniae, de quibus egimus in prolegomenis Bithyniae.

MINEIA.

Huic genti Morellius tribuit numulos aeneos:

MINEIA. M. F. *Caput muliebre.* P. S. S. C. *Templum.* Conſentit Havercampus, legitque MINEIA*nus* M*arci* F., cenſet etiam, templum in numo propoſitum ex S. C. erectum fuiſſe. Ergo is hos numos monetam R. putavit. At enim certi ſunt coloniae cujuspiam numi, ut dixi in moneta Carthaginis Africae, quo loco numos omnes inſcriptos P. S. S. C. protuli, etſi certum non ſit, eos revera hujus eſſe coloniae.

MINVCIA.

Gens plebeia. Cognomina in numis: *Augurinus*, *Rufus*, *Thermus*.

* * *

Augurinus.

Caput Palladis alatum, *pone* X. C. MINVCI C. F. AVGVRINI. *Columna ſtriata*, *cui impoſita ſtatua*, *ad columnae ſiniſtram vir augurali habitu ſtans cum lituo*, *ad dexteram alia figura togata ſtans utraque manu incertum quid tenens*, *et pede ſ. incertum quid calcans*, *ex columnae baſi hinc et inde exſurgit ſpica.* AR. C.

Caput Palladis, *prae quo* X, *pone* ROMA.

C. AVG. *Idem typus*, *ſed praeterea ad columnae baſin hinc et illinc leo procumbens.*

C. AVG. in ſemiſsibus, et quadrantibus. C.

C. AVG. in aureo M. Antonii IIIviri, quem vide.

Renovatur in his denariis memoria L. Minucii, qui et ipſe a Plinio loco mox citando *Augurinus* dicitur, qui praefectus annonae in ſumma rei frumentariae caritate, quo tempore Sp. Melius frumenti largitione plebem corrumpere tentabat, ejus perniciosa conſilia detexit, et ad ſenatum retulit, levique ſubinde pretio Melianum illud frumentum plebi diviſit. Haec copioſe apud Livium, [a]) quare teſte Plinio [b]) ſtatua ei extra portam trigeminam a populo ſtipe conlata poſita eſt. Haec ſtatua in his denariis comparet impoſita columnae, ut Vaillantius dicit, *ſtriatae*, ut Havercampus, forte nimis in-

a) L. IV. c. 13. b) L. XVIII. § 4 et L. XXXIV. § 11.

geniose, *constanti ex multis modiis sibi invicem impositis.* Apposite ad argumentum ad columnae basin exsurgunt spicae. Figura ad dexteram adstans aliquid utraque manu tenet, quod discernere difficile est. Vrsino et Begero creditum, ea exhiberi Sp. Melium panes ad inescandam plebem manu tenentem, Vaillantio, esse L. Minucium, pileum libertatis, cui pernicies intentabatur, ostentantem, Havercampo, qui totus in modiis suis est, modii visi, atque etiam modius visus illud, quod s. pede calcat. Figura altera augur ex cultu agnoscitur, indicaturque, ut recte advertit Vrsinus, M. Minucius Fessus, qui V. C. 454 inter primos fuit, qui ex plebe facti sunt augures docente Livio, [a]) ex quo haec gens *Augurini* cognomen abstulerit, ut Marcii ex honore censurae *Censorini* dicti sunt.

In museo Caesareo duo sunt numi aurei, in quorum antica: IMP. SPONSIANI. *Caput imperatoris cujuscunque radiatum;* aversa prorsus eadem, quae in denario II. Sed de dubiis his numis agemus post numos Philipporum Augg.

* * *

Augurinus procos. in numis Gortynae, Hierapytnae, Polyrhenii Cretae urbium, quas vide.

* * *

Rufus.

RVF. *Caput Palladis alatum, juxta* X.

Q. MINV. *Dioscuri equites, in imo* ROMA.

* * *

Thermus.

Caput muliebre galeatum.

Q. THERM. M. F. *Duo milites strictis se gladiis petentes tertio medio in genua prolapso.* AR. C.

Typus servati civis honorem aperte indicat, sed dubium relinquit, ad quem pertineat egregii hujus facti gloria.

* * *

Minucius incertus.

Caput Palladis alatum, pone X.

L. MINVCI. *Iuppiter fulmen vibrans in citis quadrigis, infra* ROMA. AR. C.

L. MINVCI. in quadrantibus. R.

MITREIA.

Gens ex solis binis numulis cognita.

* * *

C. MITREIVS. L. F. MAG. IVVENT. *Caput virile nudum.* XI. *vel* XII. *intra lauream.* In alterius aversa: L. SEXTILI. L. F. *inscriptum aedificio columnis fulto, in imo* IIII. AE. III. (Morelli, Pembrock P. III. tab. 97.)

Hos in verae monetae usum serviisse, adduci non possum, ut credam. Plures exstant aenei III. formae his similes cum capite Augusti variis notis arithmeticis insignes, quorum etiam usus

a) L. X. c. 9.

hactenus ignotus. In praeſentibus C. Mitreius vocatur *magiſter juventutis*, ſi Havercampum audias, Caio et Lucio regendis additus. Vnum illi iſtud opinandi argumentum, quod anticae caput Agrippam utriusque patrem exhibeat. Sed enim et iſtud perperam ſtatuitur, et eſt potius ipſius C. Mitreii, cujus adſtituitur epigraphe, ſervierintque hi numi in gymnaſii ſui uſum ad eum fere modum, quo certos quosdam numulos Epheſios arti pharmaceuticae ſerviiſſe in Epheſi moneta diximus. Similis argumenti numos, ſed plumbeos dabimus in tractatu de pſeudomoneta. Hujus C. Mitreii nulla apud veteres mentio. Verrium Flaccum Caii et Lucii praeceptorem indicat Suetonius. [a])

MVCIA.

Gens plebeia. Cognomen *Cordus.*

* * *

KALENI. *Capita duo jugata, juvenile laureatum, juxta quod* HO., *et juvenile galeatum, juxta quod* VIRT.

CORDI. *Mulier, juxta quam ſcriptum* ITAL., *ſtans et ſ. cornucopiae tenens dexteram jungit cum muliere alia, juxta quam ſcriptum* RO., *ſ. ſceptrum tenente, et d. pede globo inſiſtente.* Sunt ſerrati, iique R.

Prodiit jam hic denarius in gente Fufia, ex qua fuit Kalenus, quo loco adverti, non ſatis conſtare, quis fuerit uterque hujus denarii auctor. De *Honore* et *Virtute*, quorum in antica capita proponuntur, hic diſtinctius agendum, quoniam Mucia gens de utroque numine praeclare eſt merita. Honoris et Virtutis vetus in urbe religio, cum Marcellus in bello Gallico ad Claſtidium utrique aedem voviſſet, aedificaſſetque, ut teſtatur Livius, [b]) Val. Maximus, [c]) et Plutarchus, [d]) de qua aede et alibi ſic: [e]) ἐιτα Μαρκελλος το Ουιρτȣτις τε και Ονωρις προσαγορευομενον aedificavit. Alteras deinde utrique aedes C. Marius excitavit, cujus teſtis vetus lapis citatus a Grutero, [f]) qui inter alia haec de Mario prodit: DE. MANVBIEIS. CIMBRICEIS. ET. TEVTONICEIS AEDEM. HONORI. ET. VIRTVTI. VICTOR. FECIT. Ejus non modo binis locis meminit Vitruvius: [g]) *ad Mariana Honoris et Virtutis*, idem: *aedes Honoris et Virtutis Marianae cellae*, ſed etiam architectum perhibet C. Mucium, ingentes ei ab hac ſcientia laudes admenſus. Triumphavit Marius de Cimbris V. C. 653, ac tum erecta utrique genio aedes, et non multo poſt a quopiam Cordo gentis Muciae hic ſignatus denarius, propoſitis in eo Honoris Virtutisque capitibus, quod C. Mucius in ſtatuenda eorum aede ſcientiam ſuam tanta cum gloria comprobavit. Dixi, non multo poſt, nam cum denarii hi ſerrati ſint, non poſſunt in multo recentiora tempora dimoveri.

---

a) de illuſtr. gramm. c. 17. b) L. XXVII. c. 25. c) L. I. c. 1. 8. d) in Marcell. p. m. 314. e) de Fort. Rom. p. m. 318. f) pag. 436. 3. g) L. III. et VII.

Non advertit ad hanc periſtaſin Begerus, qui eos ſub Auguſto ſignatos putavit, propterea quod hic narrante Dione ad annum V. C. 737 aliqua in ludis Honori et Virtuti ſacris immutavit. [a]) Numi Galbae: HONOS. ET. VIRTVS, uterque genius ſtans cum ſuis attributis. HONOS vero ſolus in numis M. Aurelii adhuc Caeſaris.

De partis averſae ITAL*ia* et RO*ma* egi in gente Fuſia.

MVMMIA.

Numi Goltziani.

MVNATIA.

Gens plebeia. Cognomen *Plancus.*

* * *

C. CAES. DIC. TER. *Protome Victoriae.*
L. PLANC. PR. vel PRAEF. VRB. *Guttus.* AV. C.

M. ANTON. IMP. AVG. IIIVIR. R. P. C. *Lituus et guttus.*
L. PLANCVS. PRO. COS., *in alio:* IMP. ITER. *Guttus inter fulmen et caduceum.* (Morelli in Munat. et Anton.) AR. R.

L. Munatius Plancus a Caeſare dictatore ſtetit, et initio belli civilis in Hiſpania adverſus L. Afranium arma tulit. Praefectus deinde urbi a Caeſare conſtitutus mox Galliam ulteriorem proconſul rexit, quo tempore Lugdunum coloniam deduxit. Ex S. C. bellum gerere cum M. Antonio juſſus, qui ad Mutinam victus in Galliam fugerat, prodita rep. una cum Lepido tum Galliae Narbonenſis praeſide ad Antonium transivit. Cujus cauſa officii permiſſum ei a IIIviris, ut V. C. 711 de Gallis triumpharet, et in annum ſequentem conſul deſignaretur. V. C. 714 ab Antonio regendae Aſiae praeficitur. [b]) Conſul iterum V. C. 718, poſtea Syriae praefectus de Sex. Pompeji caede ab ſe imperata ſuſpectus fuit. [c]) Apertis inter utrumque IIIvirum inimicitiis Antonii proditor ad Octavianum transivit. V. C. 732 cenſuram egit. [d])

Numi priores aurei, iique obvii Plancum praefectum urbi appellant, de quo magiſtratu complura obſervavi in gente Ceſtia. Hos, ut et ſequentes denarios, praeclare explicat marmor Gruteri: [e]) *L. Munatius L. F. L. N. L. Pron. Plancus cos. cens. imp. iter. VIIvir epul. triump. ex Raetis, aedem Saturni fecit, de manubis agros diviſit in Italia Beneventi, in Gallia colonias deduxit Lugdunum et*

a) Thes. Br. T. II. p. 566. b) Dio L. XLVIII. § 24. c) Appian. B. Civ. L. V. ſub fin. d) Dio. e) p. 439, 8.

Rauricam. Argentei alterius loci haud dubie ſignati ſunt, cum Aſiam rexit.

* *
*

PLANCVS. COS. *Caput nudum.* S. P. Q. R. OB. CIV. SER. *intra coronam.* AE. I. et II. (Catal. d'Ennery p. 58.) Similis editus jam fuit a Goltzio, tum et ſerius in Catalogo Pembrock Part. III. tab. 6.) ſed in utriusque antica deeſt COS.

Auctor catalogi d'Ennery utrumque ſuum numum vere antiquum profitetur, cuſumque conjicit a Lugdunenſibus in gratiam L. Munatii Planci, qui, ut diximus, Lugdunum coloniam deduxit. Quod quidem judicium, ſiquidem genuini ſunt hi numi, magis mihi adridet prae altero Vaillantii, qui in ſuis ad citatum Goltzii numum obſervatis ejus auctorem numi facit L. Munatium Plancum, teſte altero Goltzii numo IIIvirum monetalem ſub Auguſto, qui adeo patris imaginem jure ſuo in moneta ſpectandam obtulit.

MVSSIDIA.

Gens praeterquam in numis parum cognita. Cognomen *Longus.*

* *
*

Caput I. Caeſaris laureatum. — *Caput Solis radiatum.* — CONCORDIA. *Caput Concordiae velatum, ante quod aſtrum vel ſolis, vel lunae.*

L. MVSSIDIVS. LONGVS. *Comitium, in quo ſtans diribitor et civis ſuffragium ferens, comitio inſcriptum:* CLOACIN. AR. C.

Hujus denarii typum jam prolixe illuſtravit Vrſinus. Eſſe comitium, indicant ſepta, et cancelli, et pons, quibus illud conſtitiſſe teſtantur veteres. Quare et obſervat Servius: [a]) *Septa proprie ſunt loca in campo Martio incluſa tabulatis, in quibus ſtans P. R. ſuffragia ferre conſueverat; ſed quoniam haec ſepta ſimilia ſunt ovilibus, duo haec invicem pro ſe ponuntur.* Vnde et Livius agens de comitiis conſularibus: [b]) *datum ſecreto in ovili cum his conloquendi tempus.* Et Lucanus: [c]) *Concidit, et miſerae maculavit ovilia Romae.* Et Auſonius agens de conſulum in comitiis electione memorat ovilia. [d]) Denique et Iuvenalis: [e]) *Iſidis, antiquo quae proxima ſurgit ovili.* In ponte ſtat diribitor, cujus erat, populo diribere, ſeu diſtribuere tabellas ſuffragiorum, ciſta item, in quam tabellae mittebantur. Verbum CLOACIN. ipſum hoc comitium notat; nam T. Tatius Sabinorum rex Veneris ſtatuam in cloaca repertam ab eventu *Cloacinam* nominavit, et in comitio dedicavit. Vide Minucium, [f]) Lactantium, [g]) Cyprianum. [h]) Sed lege de his largius diſſerentem Vrſinum. Non abſimilem comitii typum videre eſt in gente Silia. Cauſam lecti hujus a Muſ-

---

a) ad Eclog. I. v. 34. b) L. XXVI. c. 22. c) L. II. v. 197. d) Paneg. ad Gratian. c. 13. e) Sat. VI. 529. f) Octav. c. 25. g) Inſtit. L. I. c. 20. h) Idol. van. c. 2.

ſidio typi variam conjiciunt eruditi, nullam ſolidam.

* * *

Caput I. Caeſaris.

L. MVSSIDIVS. LONGVS. *Gubernaculum, globus, cornucopiae, caduceus.* AR. C.

Caput Octaviani — M. Antonii — Lepidi.

L. MVSSIDIVS. T. F. LONGVS. IIIIVIR. A. P. F. *Mars nudus ſtans d. haſtam, ſ. parazonium, ſ. pede clypeo inſiſtit.* AV. R.

Ex poſterioribus apparet, fuiſſe Muſſidium IIIIvirum monetalem ſub IIIviris. At tum jure quaeritur, ſitne is idem cum illo, qui denarium praecedentem, et tot alios cum capite I. Caeſaris ſignavit? Sin iſtud, conſequens eſt, ſi modo I. Caeſaris numos eo vivo percuſſos ſtatuamus, Muſsidiis IIIIviratum in tertium annum prorogatum. Hanc difficultatem cum perſentiſceret Havercampus, diverſos facit L. Muſsidium Longum, et L. Muſsidium T. F. Longum IIIIvirum, priorem vero, qui frequenter caput I. Caeſaris numis intulit, praefectum urbis, de quo actum in Ceſtia. Sed haec obſcura omnia, quibus inveſtigandis operam perdimus.

Omitto numos alios aureos argenteosque inſcriptos: L. MVSSIDIVS. LONGVS, quod typos obvios continent.

N A E V I A.

Gens plebeia. Cognomina: *Balbus, Capella, Surdinus.*

* * *

Balbus.

Caput Veneris, in area S. C.

C. NAE. BALB. *Victoria in citis trigis. In parte antica ſunt literae alphabeti, aut cum hae abſunt, in averſa notae arithmeticae.* Sunt ſerrati omnes, et C.

* * *

Capella.

C. NAEVIVS. CAPELLA. IIIVIR. A. A. A. F. F. in aeneis III. ſub Auguſto ſignatis. C.

* * *

Surdinus.

L. NAEVIVS. SVRDINVS. IIIVIR. A. A. A. F. F. in aeneis I. et II. formae ſub Auguſto ſignatis. C.

N A S I D I A.

Gens ſero nomen adepta.

NEPTVNI. *Caput Pompeji M., prae quo tridens.*

Q. NASIDIVS. *Navis expanſo velo.* AV. RRRR. AR. R. In alio: *Quatuor triremes cum vectoribus.* AR. R.

Pars antica explicabitur in numis Sex. Pompeji. Averſa inſcribit Q. Naſidium, quem fuiſſe in Sicilia Sex. Pompeji claſsi praefectum, horum denario-

rum typi testantur. Ejus rebus desperatis descivisse ad M. Antonium perhibet Appianus, [a]) a quo iterum rei maritimae praefectum ex Dione discimus. [b])

NERATIA.

M. Neratius Pansa in numis Graecis Galatiae et Cappadociae sub Tito signatis, quos vide.

NERIA.

Gens plebeia.

NERI. Q.' VRB. *Caput Saturni prominente retro harpa.*

L. LENT. C. MARC. COS. *Aquila legionaria inter duo signa militaria, quorum uni inscriptum* H, *alteri* P. AR. C.

Hactenus ab antiquariis caput anticae esse Plutonis, sive Ditis creditum, illudque, quod pone prominet, esse uncum, pro quo in sequente Nonia apparent duo remi, nimirum, ut explicat Havercampus, [c]) hoc unco ad inferos raptantur quasi omnes mortales, quibus cunctis *Orcus ducit pedes*, ut est apud Suetonium, [d]) remis autem indicari cymbam Charontis, et transvectionem animarum, Plutonem vero divitiarum deum vulgo habitum, atque idcirco a Nerio quaestore, cui demandata aerarii cura, jure numis insertum. At Vaillantius uncum Plutoni pro sceptro datum putat, quod divitiae ex terra unco extrahi videantur. Verum caput illud per harpam seu falcem sine dubio esse Saturni, facile intelliges, si velis consulere, quae ad numos Valeriani inscriptos AETERNITATI. AVGG. disseram. At non modo falx Saturnum probat, sed et additus Nerio *Quaestoris* VRB*ani* titulus, et signa militaria, quae sunt in aversa. Quaestores fuisse praefectos aerario constat, sed constat etiam, fuisse aerarium in aede Saturni. [e]) Quare et Tertullianus: [f]) *Ab ipso* (Saturno) *primum tabulae et imagine signatus numus, et inde aerario praesidet.* In eandem sententiam Cyprianus. [g]) Aerarium a Romanis ex vetere instituto in ejus fuisse templo, praeclare docet Plutarchus, [h]) qui cum perhiberet, quae Poplicola de quaestoribus sanxit, commemorat etiam, ab eo templum Saturni aerario tributum, atque istud in suam usque aetatem obtinere, quod et confirmat marmor Sponii, in quo P. Plotius dicitur PRAEF*ectus* AER*ario* SAT*urni*, [i]) et sic alibi Albinius. [k]) Quid vero ad quaestorem signa militaria? Iure istud, nam ea in templo Saturni servabantur, quaestoribus eorum

a) Bell. civ. L. V. b) L. L. § 13. c) pag. 295. d) in Nerone c. 39. e) Ascon. ad Verr. III. 4. f) Apolog. c. 10. g) de Idolor. van. sub init. h) in Poplic. p. m. 103. i) Miscell. p. 134. k) Doni Inscr. Cl. V. n. 219.

cuſtodiae praefectis. Praeclare iſtud docet Livius: [a]) *Haec omnia adeo mature perfecta accepimus, ut ſigna eo ipſo die a quaeſtoribus ex aerario prompta delataque in campum, quarta diei hora mota ex campo ſint.* Et alibi: [b]) *Is impigre exercitu ſcripto cum omnes extra portam Capenam ad Martis aedem convenire armatos juniores juſſiſſet, ſignaque eodem quaeſtores ex aerario deferre.* En tibi perſpicuam cauſam, propter quam quaeſtor Nerius caput Saturni, et ſigna militaria denario ſuo inſeruit. Adde praecipuam aliam a tempore petitam. Ab inſcriptis conſulibus L. Lentulo, et C. Marcello patet, denarium hunc ſignatum anno V. C. 705, quo I. Caeſar pecuniis publicis inhians aerarium per vim effregit diripuitque, L. Metello tribuno plebis, qui ſacras reip. opes objectu corporis tueri perrexerat, mortis metu ſtatione depulſo. Haec Plutarchus, [c]) Appianus, [d]) Lucanus. [e]) Placuit igitur Nerio quaeſtori, qui una cum conſulibus metu Caeſaris urbe exceſſerat, ut hujus invidiam augeret, Saturni caput numis inſerere, cujus nempe numen per vim violatum erat. Commode locum, in quo theſaurus hic reconditus, Lucanus appellat *Saturnia templa.* [f]) In haec certa ſolidaque inquirere, non vacavit IIviris noſtris, credo, quia conjecturarum modum, quibus fere unis delectabantur, exceſſere. Superſunt explicandae literae H et P vexillis inſcriptae. Cenſet Vaillantius, cum legio conſtaret ex Haſtatis, Principibus, et Triariis, H notare haſtatos, P principes, mediam vero aquilam triarios. Verum eruditus le Beau exiſtimat, has literas eſſe ἀρχαικσας praefecti centuriae. Cauſam addit, quia inde ab annis ſaltem L., ex quo denarii hi cuſi ſunt, in legione R. neque principes amplius fuere, neque haſtati. [g]) In re adeo incerta arbitrentur alii. Eadem averſa eſt etiam in denario Valerii Flacci.

NONIA.

Gens plebeia. Cognomina *Sufenas*, et *Quinctilianus*.

* * *

Sufenas.

SVFENAS. S. C. *Caput Saturni prominente retro harpa.*

SEX. NONI. PR. L. V. P. F. *Mulier d. haſtam, ſ. gladiolum clypeis inſidens coronatur a Victoria retro ſtante.* AR. R.

Ea, quae ad praecedentem denarium gentis Neriae de capite Saturni diximus, facile perſuadent, Sex. Nonium Sufenatem in quaeſtura ſua hos denarios feriundos curaſſe, niſi forte gens Nonia Saturnum tutorem ſuum profeſſa eſt. Lego apud Donium: [h]) SATVRNO. AVG. SACRVM. P. NONIVS. SABINVS. Idem in averſa vetus gentis

---

a) L. III. c. 69. b) L. VII. c. 23. c) in Caeſare p. m. 725. d) B. C. L. II. p. 453. e) L. III. v. 114. f) l. c. g) B. L. T. XXXV. p. 295. h) Inſcr. Cl. I. n. 79.

ſuae decus memorat, ſed in epigraphes lectione diſcrepant eruditi. Legunt alii: PR*imus* L*udos* V*otivos* P*ublicos* F*ecit*, alii pro PR*imus* legendum cenſent PR*aetor*. Poſteriorem lectionem longe praefert Spanhemius, ubi et de ludis votivis late diſſerit. [a])

* * *

In denario, quem ſolus protulit Morellius, eadem pars antica hujus Sufenatis conjungitur cum averſa nota gentis Plautiae: C. YPSAE. COS. PRIV. CEPIT, ex quo nimis confidenter probare contendit Havercampus, Nonium Sufenatem una cum Hypſaeo adfuiſſe in Syria Aemilio Scauro Pompeji M. legato. Credam potius, matrices fuiſſe temere permutatas exemplo non raro, aut forte denarium hunc ſubaeratum, ad faciendam adeo fidem ineptum.

* * *

Quinctilianus.

SEX. NONIVS. QVINCTILIANVS. IIIVIR. A. A. A. F. F. in aeneis Augusti. C.

NORBANA.

Gens plebeia. Ejus nomen interiit, et cognomen *Norbanus* nominis vicem ſubiit. Perperam Spanhemius opinatur, Norbanos genti Iuniae ſubjiciendos, [b]) ſententiam quam ſuapte invalidam praeclare refutavit doctiſsimus Odericius. [c]) Pighius Norbanos in Tigelliis numerat, [d]) ſed nulla adlata auctoritate.

C. NORBANVS. *Caput Veneris, pone notae arithmeticae.* *Spica, faſces cum ſecuri, caduceus.* AR. C.

Reſtitutus etiam a Trajano. AR. RRR.

Obvii ſunt hi denarii ſolis numeris differentes, ad quem vero C. Norbanum pertineant, incertum.

* * *

Aureos inſcriptos: C. NORBANVS. L. CESTIVS. PR. recitatos et explicatos vide in Ceſtia.

NOVIA.

Novii IIviri in coloniis, qui huc non pertinent.

NVMITORIA.

Gens plebeia.

Caput Palladis alatum, juxta X, *pone* ROMA. C. NVMITORI. *Vir in quadrigis triumphalibus coronatur ab advolante Victoria.*

In alio: *Victoria in citis quadrigis.* AR. C.

---

a) T. II. p. 140. b) T. II. p. 11. c) Saggi di Cort. Tom. VIII. p. 180. d) Tom. II. p. 692.

C. NVMITORI. (non: L. NVMITORI., ut Morellium corrigit Liebeus in Goth. num. p. 396.) in femifsibus, trientibus, quadrantibus. C.

NVMONIA.

Gens obfcura. Cognomen *Vala*. Meminit Numonii Valae Velleius, [a]) qui Varum in Germania turpiter deferuit, et Horatius ad Numonium Valam fcripfit epiftolam, quae eft L. I. 15.

* * *

Caput Victoriae.

C. NVMONIVS. VAALA. *Miles vallum caftrorum oppugnat, intus binis illud defendentibus.* AV. (Muf. Caef.) RRRR.

C. NVMONIVS. VAALA. *Caput imberbe nudum.*

VAALA. *Typus idem.* AR. R.

Reftitutus etiam a Trajano. (Pellerin Mel. I. p. 192.) RRRR.

Ex numis his difcimus, quod a fcriptoribus praeteritum, aliquem C. Numonium in expugnando *vallo* inclaruiffe, et infuper ex facto *Valae* cognomen adeptum ad pofteros pro more propagatum, quo nunc eius pofterorum quispiam gloriatur, praeclari etiam ejus viri imagine numo illata. VAALA pro VALA archaismus eft, ut in numis Sullae FEELIX pro FELIX. Archaismus etiam extrufum unum L. Sic et PILIPVS pro PHILIPPVS in gente Marcia. Habes in his denariis valli Romani formam; aliam vident eruditi in numis Licinii infcriptis: VIRT. EXERC.

OCTAVIA.

Numi aut Goltziani, aut IIvirorum Corinthi.

OGVLNIA.

Plebeia. Cognomen *Galbus*.

Caput juvenile laureatum, infra fulmen.

Q. OGVL. GAL. VER. CAR. In aliis: OGVL. VER. CAR. *Iuppiter fulminator in citis quadrigis.* AR. C.

OGVL. VER. CAR. in afsibus. R.

De his numis actum jam eft in gente Carvilia.

---

a) L. II. c. 119.

OPEIMIA.

Plebeia, celebris L. Opimio consule, a quo oppressus C. Gracchus.

Caput Palladis alatum, juxta X, *pone corona.*

L. OPEIMI. *Victoria in citis quadrigis, in imo* ROMA. AR. R.

Caput Palladis alatum, juxta X, *pone tripus.*

M. OPEIMI. *Apollo arcum intendens in citis bigis, infra* ROMA. AR. R.

OPEI. — L. OPEIM. — M. OPEI. in assibus, semissibus, quadrantibus. R.

OPPIA.

Gens plebeia. Cognomina *Capito* et *Salinator.*

* * *

Capito.

M. OPPIVS. CAPITO. PROPR. PR. CLAS. F. C. in aeneis M. Antonii, quos vide illustratos in moneta hujus IIIviri.

* * *

Salinator.

Caput Iani gemini.

C. CASSI. L. SALIN. *Prora navis, cui inscriptum :* DSS. AE. II. RR.

Cognomen SALIN*ator* ad binas potest gentes pertinere, Liviam et Oppiam, teste Livio, [a]) *praetores - - - creati C. Livius, et L. Oppius, utrique eorum SALINATOR cognomen.* Mirum adeo, tam confidenter hunc numum genti Liviae a plerisque adjudicari. His contrarius Havercampus gentem Oppiam maluit suadente typo navis. Nam perhibente Livio L. Oppius Salinator V. C. 561 missus est cum classe ad tuendam Siciliae oram, et frumentum convehendum, quae adeo, inquit, frumentatio his numis celebratur. [b]) Verum an necesse est post tot exempla comprobare, stante rep. perpetuum et fere unicum in moneta R. aenea fuisse typum proram navis? nisi velimus adserere, omnibus iis, quorum numi navim sistunt, aliquid in re maritima fuisse demandatum. Quod tamen numos hos malim potius genti Oppiae tribuere, in causa est praenomen Lucius, quo saepius Oppios, nunquam Livios Salinatores usos video. Iudicia a variis de epigraphe DSS lata in Cassia proposita vide.

* * *

Oppius incertus.

Caput Veneris, in nonnullis pone capricornus.

Q. OPPIVS. PR. *Victoria gradiens d. oblongum palmae ramum super humero, s. pateram frugibus refertam tenet.* AE. II. C.

Ex Havercampi sententia literae PR. legendae sunt PR*aefectus*, fuitque adeo Q. Oppius ex octo praefectis unus,

a) L. XXXV. c. 24. b) Pag. 245.

quos I. Caesar in Hispanias profecturus Romae constituit. Eam viri eruditi opinionem latius proposui in gente Cestia, quam tamen ut universim vagam et intutam esse monui, ita adfirmare non vereor, in his Oppii numis non parum claudicare. Capricornus enim, qui in horum nonnullis adstituitur, in tempora magis sera invitat, nimirum Augusti rerum potiti, cujus gratia, et forte unius tantum, animal illud numis insertum est. Deinde numi ipsi fabricam urbis non obscure inficiantur, ut adeo magis sit verisimile in provincia quapiam signatos, quod etiam de aeneis Clovii probabile dixi, et cujus certa alia habemus exempla in aeneis Catonis, Lollii, aliorumque.

PACVVIA vel PAQVIA.

Hujus gentis memoriam conservant numi sequentes:

A. C.I.V. *Caput M. Antonii nudum.* Q. PAQVIVS. RVF. LEG. *Figura togata sedens in sella curuli d. chartam, in quam intuetur, humi vas, aut globus.* AE. III. R.

Hujus generis unum olim vulgavi, [a]) indicatis nonnullis aliis ejus exemplaribus. Dixi ibi, verisimile videri, adversae literas legendas: *Antonius Colonia Iulia Vienna,* nempe Galliae Narbonensis. Neque tamen hic Q. Paquius Rufus inter magistratus municipales ablegandus, qui in his numis manifestus est M. Antonii LEG*atus*. Gens Paquia scriptoribus, quod norim, ignota. Ejus tamen aliquoties meminere lapides. Apud Gruterum in marmore Arelatensi legitur C. PAQVIVS, [b]) sed secundum castigationem Maffeii. [c]) Alios adhuc Paquios vide in indice Gruteri. Exstat marmor apud Muratorium: [d]) OSSA. PAQVVIAE. PAQVVI. RVFI. L. quo loco nequaquam dubito scriptum PAQVVI pro PACVVI. exemplis innumeris positi Q pro C, et satis cognita Romae gente Pacuvia. Ergo si PAQVVIVS idem est, quod PACVVIVS, facile erit, numi nostri PAQVIVM cum eadem gente componere, si modo statuamus, alterum in scribendo hoc nomine V omissum, cujus plura exempla tam ex numis, quam marmoribus supra in gente Flavia dedimus. Quo permisso verisimile est, Paquium Rufum numi ex eadem esse gente, ex qua Pacuvium Rufum marmoris laudati.

Opportune hoc loco describemus numos alios ejusdem Paquii, et officinae, quos nuperrime jam cognitis addidit abbas Sestinus, subjectis nonnullis observatis. Vtar autem verbis ipsius praeconis. [e])

A. C. I. V. *ordine retrogrado circa caput Claudii nudum.*

Q. PAQVIVS. RVF. LEG. C. D. *Vir togatus in sella curuli sedens, d. elata ra-*

a) Num. vet. p. 3. b) pag. 448. 5. c) Ant. Gall. p. m. 54. d) pag. 1616. 38.
e) Lettere Tom. V. p. 41.

mum, pro pedibus vas luſtrale. AE. III.

Satis apparet, numum hunc eſſe geminum illi, quem a me viſum continuo deſcripſi, niſi quod ego caput M. Antonii adſerui, Seſtinus Claudii.

A. C. I. V. *Aper jacens.*
Q. PAQVI. RVF. LEG. *in medio numi.* AE. III.

A. C. I. V. *Vas luſtrale, infra* P.
Q. PAQVI. RVF. LEG. D. D. *in area numi.* AE. III.

Inquirendum primo, cujus eſſe videatur caput numi I. In numo ea parte integerrimo, quem ipſe oculis uſurpavi, tum et in alio ſimili, quem vidi Romae in muſeo Ducis Bracciani, primo conſpectu agnovi effigiem Antonii IIIviri. Eandem agnovit etiam Petrus Fundi auctor eruditus Muſei Theupoli. a) Verum Seſtinus in ſuis caput Ti. Claudii videt, et hanc ſuam ſententiam confirmat eo, quod in horum uno infra caput ait ſcriptas literas T. C., quas legit: *Tiberius Claudius.* De hoc Claudii capite dubium non moveo, cum Seſtinianos numos ipſe non viderim. Interim nemo ſanus dubitabit, cum in omnibus his numis legatur Q. Paquius Rufus legatus, aut omnes hos numos offerre caput Antonii, aut omnes Claudii, niſi credere malit, Paquii legationem inde a M. Antonio in Claudii tempora pertinuiſſe. Ceterum ſiglas T. C. ad Ti. Claudium referri, non mihi poteſt ſatis probari. T. ſolum ex lege ordinaria Titum ſignificat, Tiberium nonniſi rariſsime. At iſtud plane praeter morem, principis Romani nominibus nullos ſummi principatus titulos, ſeu Caeſaris, ſeu Auguſti, ſeu imperatoris videre adjectos.

Plus diſsidii efficiunt ſiglae caput ambientes. Eae in omnibus his numis hoc modo notantur:

A I
C V

Eas olim ſic explicandas cenſui: *Antonius Colonia Iulia Vienna*, additis cauſis, quas olim ſcriptas non recoquo. b) At Seſtinus: *Colonia Veterana Invicta Apros*, tribuitque adeo hos numos urbi, quae coloniae nomine a Plinio et Ptolemaeo in Thracia collocatur, dicta *Apros.* Ergo hae literae Seſtino ſcriptae videntur eo modo, quem nos βϛστροφηδον vocamus. Nolo longius pugnare, parum commode aetati numi cum hac ſcribendi lege convenire. Iſtud obſervaſſe ſufficiat, nullum in hac exſtare exemplum ſcripturae ſic poſitae, ut lectio incipiat a verſu inferiore, et propagetur in ſuperiorem. Majus nobis ſcripturae βϛστροφηδον prodigium offert ex numo poſtremo ſupra deſcripto, in quo literae ſic exaratae comparent:

A I
C V
P

legendae adeo ex mente Seſtini: *Colonia Veterana Invicta APros*, atque adeo elemento P ex tanto intervallo cum A ſociato. Praeſtabit adeo, dum plus lucis accedat, hoc numorum genus in incertorum numerum referre.

a) pag. 646. b) Numi vet. p. 3.

PAPIA.

Gens plebeia. Cognomen *Celſus.*

TRIVMPVS. *Caput juvenile laureatum prominente pone tropaeo.* In aliis : *Caput Iunonis Siſpitae.*

L. PAPIVS. CELSVS. IIIVIR. *Lupa fomitem ore ſtringens, et aquila expanſis alis ſtantes ante ardentem lignorum ſtruem.* AR. R.

Caput Iunonis Siſpitae, pone varia minuta ſigilla.

L. PAPI. *Gryphus currens, infra quem varia minuta ſigilla.* Sunt ſerrati omnes, et C.

Caput Victoriae.

L. PAPIVS. CELSVS. *Virgo Lanuvina ſerpenti pabulum praebens.* Quin. RR.

CELSVS. *Caput Mercurii.*

L. PAPI. *Lyra.* Quin. RR.

Numi hi omnes elegantis ſunt fabricae, et typi eruditi ſimul et non injucundi. Argumentum his maxime frequens ſuppeditat Lanuvium, unde gentem Papiam fuiſſe ortam non ab his modo numis comprobatur, ſed et auctoritate Aſconii, qui ad Ciceronis pro Milone orationem narrat, Milonem, qui antea C. Papius dictus eſt, ab Annio adoptatum, dictumque T. Annium Milonem Papianum. Ergo et Silius: [a])

Lanuvio generate, inquit, quem Soſpito Iuno
Dat nobis, Milo.

Et in Miloniana narrat Cicero, Miloni fuiſſe iter neceſſarium Lanuvium ad prodendum Flaminem.

Denarius I. caput Triumphi exhibet adſcripto etiam ἀρχαΐκως TRIVMPVS, more apud Romanos conſtante, qui omnia beatae honorataeque vitae ſubſidia imaginibus expreſſere. TRIVMPE quinquies repetitum legitur in antiquiſſimo cantico fratrum Arvalium anno 1778 Romae effoſſo. Triumphi inſtar dei culti nullus veterum meminit. Pars averſa novum argumentum objicit. Praeclare illud explicat Dionyſius Halic. [b]) Lavinium, inquit, cum conderetur, oblata Trojanis quaedam prodigia. In nemore accenſo ſua ſponte igne lupum ore adgeſsiſſe fomitem aridum, ibi aquilam advolaſſe, et alarum motu flammam excitaſſe, vulpem contra cauda in flumen merſa accenſum ignem aſperſiſſe, et modo praevalentibus, qui accenderant, modo vulpe, quae flammam ſopiverat, hanc denique victam diſceſsiſſe. Addit hiſtoricus, aereas horum animalium effigies in Lavinienſium foro, ἐν τῃ Λαϐινιατων ἀγορᾳ, in hunc usque diem adſervatas. Cum fere in omnibus L. Papii numis Iuno Lanuvina recurrat, et, ut vidimus, Papia gens Lanuvio ortum debeat, cenſuere nonnulli, legendum in Dionyſio Lanuvium, non Lavinium, quos inter Vrſinus ipſe. Sed perperam, nam nar-

a) L. XIII. v. 364. b) L. I. p. 48.

rat hiſtoricus, factum iſtud prodigium interea temporis, cum urbs ab Aenea conderetur, at ab hoc non Lanuvium, ſed Lavinium conditum novimus. Si igitur mendum ſubeſt, illud non librario, ſed ipſi Dionyſio imputandum, qui memoriae lapſu, et adſini nomine deceptus Lavinio tribuerat, quod de Lanuvio fuit praedicandum. Non unus Dionyſius utramque urbem temere confudit. Quis ignorat, Lanuvii cultam Iunonem Siſpitam, atque ibi ſacrum fuiſſe ſerpentem a virgine paſci ſolitum? de quo agam pluribus in gente Roſcia. Tamen Aelianus haec item non de Lanuvio, ſed Lavinio narrat. [a]) Sed in hoc quoque abſolvendus librarius, omnisque in auctore ipſo culpa, nam et hic agit de urbe, quam condidit Aeneas, et de uxore Lavinium appellavit. Adde ſimile ſphalma in Appiano, aut ejus librariis, [b]) et quae ex uno Livio dubia collegit Drackenborchus. [c]) At Begerus ſic Dionyſium cum numis conciliat, ut putet, Papium in Iunone Siſpita reſpexiſſe Lanuvium, in lupa et aquila Lavinium, atque ita eleganter familiae ſuae origines conjunxiſſe cum originibus Romae. [d])

Denarius II. offert caput Siſpitae, de qua, ut et de virgine draconis nutricia, quam quinarius ſequens pingit, agam liberaliter in moneta gentis Roſciae. Quae ſit cauſa gryphi parti averſae inſerti, malo me ignorare candide profiteri, quam cum Havercampo exiſtimare, notari curam monetae, quod hoc animal in locis in Orientem vergentibus aurum cuſtodire credebatur. Vaillantius veterem nobis cantilenam occinit, cum grypho, quod Apollini ſacer eſt habitus, indicari ludos Apollinares putat.

Dixi, in his denariis utrinque exſtare minuta ſigilla, quae ſane, ut lepida ſunt, ita infinita varietate, ex quo matricum monetae R. ſtupendam copiam colligas. Neglectis reliquis adiaphoris commemorandus denarius a Morellio propoſitus, qui juxta Siſpitae caput tabellam exhibet, cui inſcriptum PAPI. Duae libera rep. memorantur leges Papiae, una de Veſtalibus lata, altera de peregrinis urbe pellendis, de quibus vide rerum R. ſcriptores.

Numus IV. Mercurium lyrae inventorem praedicat, de quo Horatius, aliique paſsim.

Quo tempore ſignati fuerint hi numi, nihil certi poſſe definiri, dicetur in Roſcia.

PAPIRIA.

Plebeia. Cognomina in numis *Carbo* et *Turdus*.

* * *

Carbo.

Caput Palladis alatum, prae quo X, *pone ramus.*

---

a) Nat. anim. L. XI. c. 16. b) Bell. civ. L. II. c. 20. c) ad L. III. cap. 29. d) Obſerv. in num. ant. p. 19.

CARB. *vel* M. CARB. *Iuppiter fulminator in citis quadrigis, in imo* ROMA. AR. C.

CARBO in ſemiſsibus, et quadrantibus. R.

ΕΠΙ. ΓΑΙΟΥ. ΠΑΠΙΡΙΟΥ. ΚΑΡΒΩΝΟΣ, de quo vide prolegomena ad numos Bithyniae.

* * *

Turdus.

TVRD. in aſsibus et quadrantibus. R.

PASIDIENVS.

Gentis incertae. ΕΠΙ. ΦΡ. ΠΑΣΙΔΙΗΝΟΥ. ΦΙΡΜΟΥ. ΑΝΘΥΠΑΤΟΥ. Vide prolegomena ad numos Bithyniae.

PASSIENVS.

Numus Goltzianus.

PEDANIA.

Gens obſcura. Cognomen *Coſta.*

COSTA. LEG. *Caput muliebre laur.*

BRVTVS. IMP. *Tropaeum.* AR. R.

Aliud ex hoc denario non eruimus, quam Coſtam hunc Bruto in bello civili adhaeſiſſe.

PEDIA, PERPERNA.

Numi Goltziani.

PETILLIA.

Plebeia. Cognomen *Capitolinus.*

CAPITOLINVS. *Caput Iovis.*

PETILLIVS. *Templum ſex columnarum. In nonnullis hinc* S, *inde* F. AR. R.

PETILLIVS. CAPITOLINVS. *Aquila expanſis alis fulmini inſiſtens.*

Templum ſex columnarum faſtigio multis ſtatuis exornato. In nonnullis hinc S, *illinc* F, *vel hinc* F, *illinc* S. (Muſ. Caeſ.) AR. R.

Quaecunque ratio fuerit, cur Capitolini cognomen abſtulerint Petillii, iſtud certum, typum tam Iovis Capitolini,

quam templi ad cognomen istud adludere. Serius quispiam ex eadem gente templi Capitolini curator pretiosa varia ex eodem sufffuratus dicitur Horatio: [a])

Mentio si qua
De Capitolini furtis injecta Petilli
Te coram fuerit.

Literas S. F. Vaillantius legit *Sacris Faciundis*, Havercampus mavult, *Sexti Filius*. Vtramque sententiam vexant numi musei Caesarei, in quibus promiscue S. F. et F. S. scribitur. Hactenus ergo ignotus earum sensus.

PETRONIA.

Plebeia et antiquissima. Cognomen *Turpilianus*. Fuit P. Petronius Turpilianus IIIvir monetalis sub Augusto, cujus aut caput, aut epigraphen numi ejus omnes offerunt. Typi aut ad ipsum Petronium pertinent, aut in laudibus Augusti occupantur, commemorando, quod et praestant denarii Aquillii, Durmii, Caninii, signa a Parthis recepta, Armeniam captam, aliaque, quae fuere Augusti decora V. C. 734 parta. Ex quo intelligimus, Petronium hunc inde ab hoc anno fuisse IIIvirum monetalem.

* * *

CAESAR. AVGVSTVS. *Hujus caput nudum.*
IIIVIR. TVRPILIANVS. *Virgo Tarpeia clypeorum congerie obruta.* AR. R.

FERON. TVRPILIANVS. IIIVIR. *Caput deae Feroniae.*
CAESAR. AVGVSTVS. SIGN. RECE. *Parthus genuflexus signum offert.* AR. R.

Typos Sabinos jure monetae suae intulit Petronius, cujus gens et ipsa Sabina fuit; nam Petronios ipso etiam cognomine *Sabinos*, nimirum capto ex regione, e qua Romam commigraverunt, ex Val. Maximo, Fastis, et marmoribus praeclare comprobat Vrsinus. Prioris denarii argumentum insigne Tarpeia virgo, filia Sp. Tarpeii, qui per bellum a Sabinis raptarum virginum causa illatum Romanae arci praeerat. Ea armillarum, quas aureas Sabini gestaverunt, cupiditate illecta prodituram se illis arcem pacta est ea lege, ut darent, quod in sinistris manibus (armillas intelligebat) haberent. Et stetere promissis Sabini, sed pro armillis clypeos, quos sinistrae etiam manus tulere, in eam conjecerunt, dum obrueretur. Haec praeter Varronem et Servium Livius. [b]) At Dionysio Halic. proditionis absolvenda videtur, quod eam Romani in eo loco, ubi ceciderat, sepulchri honore dignati sunt, eique inferias quotannis faciunt. [c]) Admonet me imago hujus numi, quae Tarpeiam scutis paene obrutam sistit, ejus convicii, quod apud Homerum in Paridem torsit Hector: [d])

ἤ τε κεν ἤδη
Λαΐνον ἕσσο χιτῶνα κακῶν ἕνεχ', ὅσσα ἔοργας.

a) L. I. Sat. IV. v. 93. b) L. I. c. 11. c) L. II. c. 40. d) Il. Γ. 56.

jam enim vero
Lapideam indutus fuiſſes tunicam ob mala, quae patraſti,

id eſt: *lapidibus obrutus fuiſſes.* Denarius alter caput Feroniae ſiſtit, quam a Sabinis cultam, dictamque a Graecis Ανϑηφορον, Φιλοϛεφανον, Φερσεφονην tradidit Dionyſius Halic. [a]) Feroniam urbem, quae eodem nomine deam magna religione coluit, ſub monte Soracte poſitam refert Strabo. Argumenta Sabina, nempe eandem iterum Tarpeiam, et Sabinarum raptum, vide in numis Titurii, qui Sabinus et ipſe fuit, et appellatus eſt aeque ac Petronius.

* * *

CAESAR. AVGVSTVS. *Hujus caput nudum.*

P. PETRON. TVRPILIAN. IIIVIR. *Siren ſtans ſingulis manibus ſingulas tubas tenet.* AR. R.

En Sirenum unam, earumque ſecundum veterum ſigmenta verum habitum, quas Acheloo et Terpſichore, ſecundum alios Calliope Muſa progenitas ut propter cantus illecebras amabiles, ita propter collocatas incautis inſidias inimicas finxit antiquitas. Stat ore virgineo, nexis humero alis, inferne in volucrem deſinens, et tubas in cantum praeferens, nimirum, ut ait Servius, [b]) Sirenes tres fuere, harum una voce, altera tibiis, alia lyra canebat, et primo juxta Pelorum, poſt in Capreis inſula habitaverunt. Revera, ait, fuiſſe meretrices, quae quia transeuntes ad incitas redegerunt, his fictae ſunt inferre naufragia. Stantes in concentu tres, et cum iisdem artis inſtrumentis videre ſaepe eſt in veterum anaglyphis, ac praecipue Etruſcorum ſarcophagis, ſociato plerumque Vlyſſe navi vecto religatis ad malum manibus. Vide de Sirenibus plura ad numos Apterae Cretae, et Neapolis Campaniae, et apud Apollonium, [c]) ejusque ſcholiaſtem. Anaxilaus apud Athenaeum, [d]) dum Theano meretricem Sireni comparat, ſic eam lepide deſcribit: ἡ Θεανω δ' ὀυχι Σειρην ἐϛιν ἀποτετιλμενη; ϐλεμμα και φωνη γυναικος, τα σκελη δε κοψιχου. *Theano vero an non Siren vulſa eſt? aſpectus et vox mulieris, crura merulae.* Cur typus Sirenis in Petronii numis compareat, ignoro. Qui eo indicari putant ſeu deductam ab Auguſto Cumas coloniam, ſeu inſtauratam Neapolin, incertis conjecturis nituntur.

* * *

Numi, in quibus *Armenia genuflexa* — *Parthus ſigna reddens* — *Imperator bigis elephantorum vectus*, ſimilesque alii exſtant, cum Auguſti acta eloquantur, explicabuntur ad annum V. C. 734. Argumenta alia dubia: *Pegaſus* — *Aſtra ſolis et lunae* — *Caput Bacchi* — *Vir nudus humi ſedens* — *Lyra*, quae omnia incertum, utrum Auguſtum an Petronium reſpiciant.

* * *

Petronium proconſulem Aſiae ſub Tiberio vide in numis Smyrnae, Petronium proconſulem Syriae ſub Claudio in numis Antiochiae Syriae.

---

a) L. III. p. 173. b) ad Aen. V. 864. c) L. IV. v. 892. d) L. XIII. p. m. 558.

PINARIA.

Gens patricia et antiquifsima, Pinariis jam ab Evandro una cum Potitiis ad facrorum Herculis minifterium defignatis. [a]) Cognomina in numis *Natta* et *Scarpus*.

* * *

Natta.

Caput Palladis alatum, pone X.

NAT. *vel* NATTA. *Victoria in citis bigis*, vel: *Diofcuri equites, in imo* ROMA. AR. C.

NAT. in afsibus et quadrantibus. R.

* * *

Scarpus.

M. ANTO. COS. III. IMP. IIII. *Caput Iovis Ammonis*.

ANTONIVS. AVG. SCARPVS. IMP. *Victoria gradiens*. In alio: SCARPVS. IMP. *Aquila legionaria inter duo figna militaria adfcripto* LEG. VIII. (Pembrock Part. III. tab. 13.) AR. RR.

* * *

Hos ordine fequuntur numi Octaviani nondum Augufti, qui, etfi Scarpi nomen non adjiciant, tamen propter typum Ammonis ab eodem in Africa videntur fignati. Eos vide defcriptos inter numos Octaviani ab anno V. C. 719 usque 726.

* * *

CAESAR. DIVI. F. AVG. PONT. *Victoria ftans fuper globo coronam porrigit*.

IMP. CAESARI. SCARPVS IMP. *Manus aperta*. AR. R.

AVGVSTVS. DIVI. F. *Victoria ftans fuper globo coronam porrigit*.

IMP. CAESARI. SCARPVS. IMP. *Manus aperta*. AR. R.

M. ANTON. IMP. COS. DES. ITER. ET. TER. IIIVIR. R. P. C. *Caput Antonii jugatum cum capite Cleopatrae*.

L. PINAR. SCARPVS. IMP. AF. *Navis expanfo velo*. AE. I. (Angeloni poft pag. 19 num. 10.)

Denarius I. caufa COS. III., qui honos Antonio tribuitur, fignatus eft inde ab anno V. C. 723, quo conful III. procefsit. Praeclare ad explicandum hunc numum fervit, quod narrat Dio: [b]) victum ad Actium Antonium curfum in Africam direxiffe ad Pinarium Scarpum, qui ibi cum exercitu ad tuendam Aegyptum haerebat, fed ab hoc non receptum infectis rebus difcedere coactum. Hunc ipfum effe hujus denarii Scarpum, dubium non eft; nam primum fignatus eft fub exitum rerum Antonii, deinde ipfe etiam typus Ammonis Africanam ejus praefecturam eloquitur. Neceffe ergo eft, hunc numum in ea provincia fignatum. Conjunctus denarius Pembrockianus per figna militaria delatum ei exercitus imperium indicat, de qua Dio. Et hactenus dicta liberaliter comprobat aeneus Angelonianus, cujus epigraphe fi rite excepta eft, habemus etiam certum Pinarii praenomen *Lucius*, quod reticuerunt et numi alii, et Dio,

a) Liv. L. I. c. 7.

b) L. LI. § 5.

et praeterea literis AF. Africanum ejus imperium. Quae alia ad aenei hujus numi explicatum pertinent, vide in ejus conlegis in moneta M. Antonii lustratis.

Denarii Scarpi reliqui, ex quo is prodito Antonio ad Octavianum transivit, deinceps per vices sunt signati, et tertius quidem propter titulum CAESAR. DIVI. F. usque ad annum V. C. 727 cusus agnoscitur, quo demum Caesar Augusti nomen admisit, inde ab hoc anno signatus est numus, qui sequitur, cum Augusti appellatione. Qua is in provincia, incertum. Perhibet iterum Dio, [a]) Scarpum vivo adhuc Antonio Octaviani jussu exercitum suum Cornelio Gallo tradidisse, quod et confirmat Orosius. [b]) Fieri tamen poterat, ut paullo post ad priorem stationem rediré juberetur, nam Octavianus non multo post eundem Gallum captae Aegypto praefecit.

Typum manus sic apertae, ut interiorem ejus partem, seu volam, oculis objiciat, Vrsinus refert ad cognomen *Scarpi*, quasi illud ducatur a Graeco καρπος, quod *manus volam* significat. Addit continuo: *S literam, quae detrahendi vim habet, Graecae voci καρπος adjectam opinor, quod qui primus Scarpi cognomine usus est, aliquam in ea manus parte, quae καρπος dicitur, vel a natura, vel a fortuna labem acceperit, cum contra, qui nullum in ea incommodum passi fuerint, ἐνκαρποι dicti sunt.* Graviter in hoc judicio adversus linguae Graecae indolem peccari a viro praestantissimo video, etsi facile in eo acquieverint Vaillantius et Havercampus. Quis enim unquam grammaticorum adseruit, elementum S in Graecis habere detrahendi vim? Satis apparet, homini Italo, ut fit, linguam patriam imposuisse, in qua saepe praefixum S detrahit, ut in vocabulis: *sconoscere*, *sconfortare*, *sconcertare*, et similibus. Novi, Atticos nonnunquam elemento K vel M praefixisse Σ, at novi etiam, praefixum hunc sibilum nihil in significatione mutasse, et fuisse perinde κνιψ, μικρος scripserint, an σκνιψ, σμικρος. Nova etiam vox, et lexicographis ignota ἐυκαρπος, sic ut ea significetur is, qui sano est carpo. Tamen facile puto concedendum, Scarpum typo volae adlusisse ad vocem καρπος, nimirum quod suum cognomen Scarpus non magnopere a καρπος differt. Sic et Accoleius larices in numis suis signavit, quod cognomen suum Lariscolae aliquam cum laricibus adfinitatem habet.

PLAETORIA.

Gens plebeia. Cognomen *Cestianus*. *Caput muliebre, pone varia sigilla.*

M. PLAETOR. CEST. S. C. *Protome juvenilis imposita basi, cui inscriptum:* SORS. AR. R.

a) L. LI. c. 9. b) L. VI. c. 19.

Caput muliebre crinibus in occipite reticulo colligatis , pone varia ſigilla.

M. PLAETORI. CEST. S. C. *Faſtigium templi trigonum.* AR. R.

Prior denarius Sortis habet effigiem. Eſt vero Sors teſte Cicerone a) *idem propemodum, quod micare, quod talos jacere, quod teſſeras, quibus in rebus temeritas et caſus, non ratio, nec conſilium valet.* Tamen etſi totum ſortis negotium a fortuna pendebat, vetus illi ſuperſtitio, perinde atque noſtra, oraculi vim addidit, quin et religione conſecravit, ſic ut teſte Plinio pro deo eſſet. b) Iunctam ſemper cum Fortuna declarant ſortes Antiaticae et Praeneſtinae olim inſignis nominis, nam apud Antium et Praeneſte celeberrima fuere Fortunae templa. Cujus generis, locive ſit Sors in hoc denario propoſita, et templum denarii alterius, (nam illud eſſe Sortis, videtur veriſimile) incertum eſt. Illud non omittendum, Fortunas Antiates non abſimili modo proponi in denario gentis Ruſtiae.

* * *

CESTIANVS. S. C. *Protome muliebris galeata, humero alato, prominente pone pharetra, juxta cornucopiae.*

M. PLAETORIVS. M. F. AED. CVR. *Aquila fulmini inſiſtens.* AR. R.

CESTIANVS. *Caput muliebre turritum, ante quod globus.*

M. PLAETORIVS. AED. CVR. *Sella curulis, juxta varia minuta ſigilla.* AR. C.

Caput juvenile prolixis crinibus, pone varia minuta ſigilla.

M. PLAETORI. CEST. EX. S. C. *Caduceus.* AR. C.

Caput muliebre crinibus in occipite reticulo colligatis. In aliis: MONETA. S. C. *Caput Monetae.*

M. PLAETORI. CEST. EX. S. C. *Guttus et fax ardens.* AR. C.

Denarii priores Plaetorium aedilem curulem faciunt, et revera Cicero M. Plaetorium hoc magiſtratu inſignem memorat, c) et ad hunc videntur alludere typi. De ſella curuli iſtud extra controverſiam. Aquila, et caput turritum Cybeles ſacros Iovi et Matri Magnae ludos, et ab aedilibus curulibus peragi ſolitos haud dubie indicant. At protome numi I., niſi Pantheon eſt, quod congeſta attributa videntur ſuadere, aenigmatis rationem habet. Neque etiam typi numorum ſequentium ſenſum ſatis aperiunt, nullo operae pretio ei indagando longius immorari.

* * *

MONETA. S. C. *Caput Monetae.*

L. PLAETORI. L. F. Q. S. C. *Vir nudus currens d. et ſ. incertum quid tenet, infra varia minuta ſigilla.* AR. C.

BRVT. IMP. L. PLAET. CEST. *Caput Bruti nudum.*

EID. MAR. *Pileus libertatis inter duos pugiones.* AR. RRR.

Taedet commemorare, qua ratione Vaillantius et Havercampus ambiguum averſae typum, qui eſt in denario priore, explicare ſint aggreſsi. Rem

a) de Divin. L. II. c. 41. b) L. II. § 5. p. 73. c) pro Cluent. c. 45.

fatius in incerto reliquendam puto. Denarius alter, quem in moneta Bruti latius explicabimus, L. Plaetorium ſiſtit, qui in bello civili a Bruto ſtetit.

PLANCIA.

Gens plebeia.

CN. PLANCIVS. AED. CVR. S. C. *Caput muliebre tectum pileo.*

Capra ſilveſtris, pone arcus et pharetra. AR. C.

Praetereo iterum, quae de numi hujus auctore, et typis multa, ſed incerta omnia hactenus prolata ſunt. Caput ſimili pileo tectum exſtat quoque in numis C. Antonii. Praeplacet nupera ſententia cl. Ennii Viſconti, adſerentis, hoc typo expreſſum caput Dianae, quod praeclare ſtabilit ex vetere marmore, in quo mentio fit DIANAE PLANCIANAE, ex quo conjici poteſt, fuiſſe in Planciorum aedibus cultam Dianam, atque ab his illi nomen inditum. [a]) Et vero partis averſae attributa plane Diania ſunt.

* * *

M. Plancius Varus proconſul in numis urbium Bithyniae imperante Veſpaſiano, quos deſcripſimus in prolegomenis ad numos Bithyniae. Idem proconſul Aſiae eodem imperante. Vide monetam Apameae Phrygiae.

PLAVTIA, PLVTIA.

Gens plebeia. Cognomina: *Hypſaeus*, et *Plancus*.

* * *

Hypſaeus.

P. YPSAE. S. C. *Caput muliebre latiore faſcia redimitum, pone delphinus.* In aliis: *Caput Neptuni, pone tridens.*

C. YPSAE. COS. PRIV. CEPIT. *Iuppiter fulminator in citis quadrigis.* AR. C.

P. HVPSAEVS. AED. CVR. C. HVPSAE. COS. PREIVER. CAPT. *vel* CAPTV. *vel* CAPTVM. *Iuppiter fulminator in citis quadrigis, infra quas in nonnullis ſcorpius.*

M. SCAVR. AED. CVR. EX. S. C. REX. ARETAS. *Aretas juxta camelum genuflexus oleae ramum offert.* AR. C.

Vterque denarius decorum genti Plautiae argumentum ſiſtit. Nimirum C. Plautius V. C. 425 conſul Privernum cepit, et de urbe victa triumphavit, de quo vide Pighium ad hunc annum. Dicitur hic in Faſtis triumphalibus *C. Plautius Decianus*, ex quo, numorumque praeſentium teſtimonio conficitur, Decium quendam a Plautio Hypſaeo ad-

a) Muſ. Pio - Clem. Tom. II. p. 21. nota a.

optatum, dictumque adeo C. Plautium Hypſaeum Decianum. At Pighius in hujus denarii C. Hypſaeo non ejus, quem diximus, anni conſulem C. Plautium indicari putat, ſed C. Plautium conſulem anni V. C. 413, cui ex ipſis his denariis fuiſſe cognomen Hypſaei conjicit. Enimvero bis a quodam C. Plautio conſule intra annos XII. Privernum captum refert Livius, anno V. C. 413, a) et V. C. 425. b) Res obſcura. Crederem lectum Iovis fulminatoris typum cum adluſione ad nomen *Hypſaei*, nempe qui *ἀπο τȣ ὑψȣς*, *ex alto*, tonat fulguratque, niſi idem typus in conſulibus eſſet perfrequens. Notandum in praecedente denario ſcriptum YPSAE pro HYPSAE., omiſſa Graecorum more aſpirata. Cujus ſit caput numi prioris, decidere vereor, forte Veneris marinae propter adjectum delphinum; neque etiam certa ratio capitis Neptuni, et qui ſaepe per averſae aream repit, ſcorpii. Averſam denarii alterius jam explicavimus in numis Aemilii Scauri, quo loco et veriſimile diximus, P. Hypſaei noſtri, et M. Scauri aedilitatem incidere in annum V. C. 696. Vterque V. C. 702 Pompeio ſine conlega conſule propter ambitum, et vim damnatus eſt. c)

* * *

Plancus.

L. PLAVTIVS. *Perſona muliebris intextis capillitio ſerpentibus, qui in nonnullis abſunt.*

PLANCVS. *Aurora alata quatuor equos junctos ducens.* AR. C.

Lubet hujus argumenti hactenus non rite intellecti explicationem, quam olim dederam, d) huc transferre. Vaillantius faciem partis adverſae caput Solis plenum dicit, et argumentum ſolito ſuo more ad ludos Apollinares refert. Idem ſentit Havercampus addito altero errore, numum potuiſſe in Oriente ſignari, Aurora eam orbis partem deſignante. At vero denarii hujus typos dilucide explicat Ovidius. e) Narrat, tibicines Romae a cenſorum altero (Appius Claudius is erat) irritatos urbem exilio mutaſſe, et Tibur receſsiſſe. At mox Romanos profugorum deſideriam tenuit, quod iis abſentibus et ſcena, et ſacrificia, et ſupremae naeniae conticuere. Id aegre ferens C. Plautius in cenſura conlega aſtu rem aggreſſus, homines noctu vino madidos plauſtris impoſitos mane ſub Aurorae tempus Romam Tibure devehi, et ne a magiſtratu agnoſcerentur, eorum vultus perſonis tegi juſsit. Reſtituta pax, et in facti memoriam quinquatrus minuſculae inſtitutae, quibus permiſſum tibicinibus, *veſtitu*, *quo vellent*, *perſonatis*, *temulentisque urbem pervagari*, ut ait Cenſorinus. f) Omiſsis reliquis eos verſus, qui praecipue huc faciunt, exſcribam:

Iamque per Esquilias Romanam intraverat urbem,
Et MANE in medio plauſtra fuere foro.
PLAVTIVS, ut poſſent ſpecie numeroque ſenatum
Fallere, perſonis imperat ora tegi.

---

a) L. VIII. c. 1. b) L. VIII. c. 20. c) Appian. B. C. L. II. Dio L. XL. § 53. Val. Max. L. IX. c. 5. d) Numi veteres pag. 13. e) Faſt. VI. 651. f) de die natali c. XII.

Nemo non videt, factum iſtud per ſe leve quidem, ac leporis plane ruſtici, ſed quod Romanis inſtituendi novi feſti, nempe quinquatruum minorum, occaſionem dedit, a poſterorum quodam Plautii, qui hic ab Ovidio fabulae, et reſtitutae pacis auctor dicitur, in numo eſſe ſignatum. In averſa typo Aurorae tempus deſignatur, quo revera lepida fabulae cataſtrophe peracta fuit, quodque vates vocabulo *mane* innuit, et apertius Livius, qui factum iſtud facete narrat: [a]) *nec prius ſenſere, quam plauſtris in foro relictis plenos crapulae eos LVX oppreſſit. Tunc concurſus populi factus etc.* Vide etiam Val. Maximum. [b])

Iam igitur facies partis adverſae perſona eſt ab Ovidio memorata, quae caput Meduſae eſſe nequit, niſi improprie, quatenus Meduſae crines ſerpentibus horrentes propter aſpectus atrocitatem perſonis Gorgoneis nomen fecere, ut Heſychio γοργεια dicuntur προσωπεια, nempe in quibus effictum ſit Gorgonis caput. Perſonam, licet ab hac diverſam, exhibet etiam denarius gentis Iuniae, eadem, ut opinor, de cauſa; nam annus, quo iſtud contigit, ſcilicet V. C. 443, conſulem habuit C. Iunium Bubulcum, ut diximus in numis gentis Iuniae Silanorum. Averſa ſiſtit certam Auroram alatam, et quatuor ſuos equos freno cohibentem. Cauſa alarum eam Euripides vocat λευκοπτεραν, *albis alis inſtructam*, [c]) eidemque quadrigas tribuit, [d]) etſi idem, aliique in equorum numero varient. Binos ei largitur Homerus expreſsis praeterea nominibus: [c])

Λαμπον και Φαεθονθ', οἱτ' Ηω πωλοι αγουσι.
Lampum et Phaethonta, qui Auroram equi ducunt,

tum et bigis vectam ſinuato per caput peplo ſaepe propoſitam videmus in gemmis veteribus. Alibi unicum illi indulget Euripides, cum μονοπωλον illam, id eſt: *uno equo vectam*, appellat, (in Oreſte v. 1004.) et uno equo contenta eſt in numo Aegyptio, quem olim ex muſeo Caeſareo edidi, adjecto praeterea Aurorae nomine HΩ. (Sylloge I. p. 72.) Lycophron Pegaſo vectam contendit. (in Alexandra v. 17.) Idem Aurorae argumentum, eodemque, ut in his numis, modo propoſitum, exſtat in inſigni gemma, quae fuit olim ducis Aurelianenſis, Ruſi artificis nomine inſuper notata. (Deſcript. des pierr. grav. T. I. p. 195.) Alia praeterea Aurorae in numis permiſſa attributa vide in laudato numo Aegyptio, et in numo divi Trajani, quem in moneta Trajani proponemus.

Hujus denarii aliud adhuc eſt meritum, quod veram Pighii lectionem confirmat, qui in Ovidii Faſt. VI. v. 685 legendum recte cenſet *Plautius*, cum in hoc vocabulo varient codices, quorum alii jam *Callidus*, jam *Cautius*, jam *Claudius* praeferunt. Verba *Callidus*, et *Cautius* ſenſum corrumpunt. Vox *Claudius* veritati hiſtoricae adverſatur, nam

a) L. IX. c. 30. b) L. II. c. 5. § 4. c) in Troad. v. 848. d) Ibid. v. 855. Odyſſ. Ψ. v. 246.

Claudius cenfor tibicinum conlegio inimicus fuit, et auctor, cur Tibur discedere maluerint.

*
* *

Commemorandi hoc loco numi fequentes:

PLAVTIVS. *Perfona fimilis. Sine epigraphe. Aurora alata d. haftam unum, in alio numo duos Solis equos freno ducit.* AV. (Muf. Caef.)

Horum tres funt in mufeo Caefareo, aliis, quod norim, mufeis ignoti, et una cum pluribus aliis numis barbaris anno 1713 in Tranfilvania effofsi in hunc thefaurum translati funt. Hae periftafes, ac praeterea, quod nonnihil barbarae funt fabricae a Romanae monetae modo multum abludentis, fufpicari jure faciunt, effe ex eorum numorum genere, quos cuderunt barbari adhibitis cultiorum populorum archetypis, de quo more alibi ex propofito egimus. (Vol. IV. p. 176.)

*
* *

Plautii incerti.

A. PLAVTIVS. AED. CVR. S. C. *Caput muliebre turritum.* BACCHIVS. IVDAEVS. *Bacchius genuflexus f. camelum freno retinet, d. olea ramum offert.* AR. R.

Cum ex Plautiis foli Silvani cum praenomine Auli reperiantur, jure conjicit Havercampus, horum cuipiam hunc denarium tribuendum. Caput anticae ludos Matris Magnae indicat ab aedilibus curulibus obiri folitos, ut diximus ad caput fimile gentis Plaetoriae. At averfa, argumentum hiftoricis intactum offert, nempe Bacchium Iudaeum eodem modo fupplicem, quo in numis M. Aemilii Scauri regem Aretam. Indubitatum igitur, quo tempore Cn. Pompejus per Scaurum ad petendam pacem Aretam compulit, per A. Plautium Bacchio Arabiae, ut videtur, dynaftae, et religione Iudaeo leges dictaffe, quam deinde laudem in denariis in fua aedilitate percufsis reftituit.

*
* *

A. PLAVTIVS. PROCOS. in numo Cypri cum capite Augufti. Vide numos ejus infulae.

*
* *

Plutius.

Caput Palladis alatum, pone X. C. PLVTI. *Diofcuri equites, infra* ROMA. AR. C.

Ad gentem Plautiam hunc denarium vulgo referunt eruditi, quia *Plautius*, *Plotius*, *Plutius* eandem notare gentem exiftimant.

PLOTIA.

Eadem cum Plautia. Sic et Claudius, et Clodius, Cauponius, et Coponius, Fauftulus, et Foftulus etc.

C. PLOTIVS. RVFVS. IIIVIR. A. A. A. F. F. in aeneis Augufti. C.

Forte hic eft idem, quem confpiraffe contra Auguftum refert Suetonius. a)

a) in Aug. c. 19.

POBLICIA.

Gens plebeia. Cognomen *Malleolus*.

C. MALLE. C. F. *Caput Palladis alatum, retro* X.

L. LIC. CN. DOM. *Mars nudus in citis bigis d. haſtam intorquet, ſ. clypeum, et lituum militarem.* Sunt ſerrati, et C.

De denariis ſimilibus jam egi in Cosconia.

* * *

Caput muliebre tectum galea, cui ſuperne malleolus imminet, juxta X.

C. MAL. *Vir nudus ſtans ante tropaeum d. haſtam dexterum pedem thoraci imponit, in area prora navis, cui in nonnullis apis inſiſtit; in aliquibus* το C. MAL. *inſcul-ptum eſt ciſtae quadratae.* AR. C.

Caput Apollinis laureatum, in nonnullis juxta ſcriptum: L. METEL. A. ALB. S. F.

C. MAL. *Figura ſeminuda clypeis inſidens d. haſtam pendente ad latus parazonio coronatur a Victoria retro ſtante, in imo* ROMA. AR. C.

In priore denario obſervandus malleolus manifeſte ad cognomen Malleoli adludens. Quam dixi ciſtam quadratam, incudem ſtatuit Havercampus, nempe cum qua opportune jungas malleum. Denarius alter videtur offerre tres monetales L. Metellum, A. Albinum, et C. Malleolum. Quis fuerit hic C. Malleolus, et quis reliquorum typorum ſenſus, incertum. Vis conjecturas? paſce te ex Havercampo.

* * *

Poblicii incerti.

Caput muliebre galeatum, pone ROMA, *ſuperne litera alphabeti.*

C. POBLICI. Q. F. *Hercules ſtans leonem ſuffocat, in area arcus et pharetra, et eadem litera, quae in antica.* Sunt ſerrati, et C.

M. POBLICI. LEG. PRO. PR. *Caput Palladis.*

CN. MAGNVS. IMP. *Pompejus M. paludatus ex navi egrediens palmam accipit, quam ei accedens genius muliebris Hiſpaniae duo jacula et clypeolum rotundum geſtans offert.* AE. R.

De priore item denario certa adferri non poſſunt. Alter ſecundum receptam opinionem ſiſtit M. Poblicium legatum propraetore ſub Pompejo M., et indicat typus eundem Pompejum a genio Hiſpaniae benigne exceptum, cum is ad debellandum Sertorium eo profectus eſt, ſed quam ſententiam uberius expendemus in Pompeja. Simile fere argumentum habet averſa numorum M. Minatii Sabini.

POMPEIA.

Gens plebeia. Cognomina in numis: *Fauſtulus, Magnus, Pius, Rufus.*

* * *

Fauſtulus.

Caput Palladis alatum, prae quo X, *pone urceus.*

SEX. POM. FOSTLVS. *Romulus et Remus lactentes sub ficu Ruminali, cui picus insidet, quem adstans pastor Faustulus extenta manu indicat.* AR. C.

Gemini a lupa nutriti, ficus Ruminalis, picus avis, pastor Faustulus, nimirum urbis aeternae incunabula, notiora sunt, quam ut iis enarrandis inhaeream. Sex. Pompejus hujus auctor denarii hunc selegit aversae typum, seu quod idem haberet cum geminorum nutricio cognomen, seu quod revera genus suum ab hoc pastore duci credidit, aut credi voluit. Scribitur FOSTLVS pro FAVSTVLVS. Paullo supra in Plotia vidimus AV et O permutata, etiam V saepius extrusum, sic *vincula* et *vincla*, *Proculus* et *Proclus*, *Alcumena* et *Alcmena*.

* * *

Magnus.

Cn. Pompejus natus eodem, quo M. Tullius anno V. C. 648. patre Cn. Pompejo Strabone, cujus eximia virtus bello sociali enituit. In dissensu civili Sullae et Marii, illius partes amplexus praeclaram Sullae operam navavit, adeo hoc adolescentis virtutem mirante, ut annos natum XXIII. *imperatorem* ipse salutaret. Ab eodem paullo post in Africam missus, ut Cn. Domitium Ahenobarbum ad obsequium revocaret, qui unus ex proscriptis armis sese tueri intenderat, confecto feliciter bello redux maximis a Sulla et universo populo laudibus elatus est. Longum esset referre, quantis subinde accessionibus has famae meritorumque primitias auxerit, Sertorio, piratis, Mithridate, Tigrane incredibili virtute devictis, prolatisque imperii finibus, felix undequaque cum propria virtute, morumque commendatione, tum singulari totius imperii in eum adfectu, at eo infelix, quod gloriae aemulum nactus est Caesarem, cum quo minus reip., quam occultae ambitionis causa collisus post cladem Pharsalicam exitum in Aegypto, quo confugerat, reperit ipsis victoribus indignum visum, et seriis lacrimis decoratum V. C. 706, relictis binis filiis Cnaeo et Sexto calamitatis paternae haeredibus, de quibus mox. Vide haec passim in rei R. scriptoribus, at praecipue Plutarchum.

MAGNI cognomen, si Plutarcho credimus, adeptus est mature admodum praecone ipso Sulla, hoc eum nomine compellante, cum victo in Africa Domitio Romam reversus est. [a]) In eadem sententia fuit Plinius. [b]) Alii serius sic compellatum tradunt, ut dicetur ad proximos numos. Vtut erit, in cognomen certe deinde abiit omisso patrio Strabonis, duravitque in hac familia, dum a Caligula, quem aviti et illustres civium tituli urerant, aboleretur, [c]) non diuturna jactura, nam restituit successor Claudius, qui suam insuper filiam Cn. Pompejo Magno uxorem dedit. [d])

* * *

CN. PISO. PRO. Q. *Caput Numae barbatum cinctum diademate, cui inscriptum* NVMA

MAGN. PRO. COS. *Prora navis.* AR. R.

---

a) in Pomp. p. m. 625. b) L. VII. § 27. c) Sueton. in Calig. c. 35. d) Dio L. LX. § 5.

VARRO. PROQ. *Caput barbatum diadematum instar termini.*

MAGN. PROCOS. *Aquila et delphinus medio inter hos sceptro erecto.* AR. R.

MAGNVS. *Caput muliebre elephanti exuviis tectum lituum inter et urceum, omnia intra coronam.*

PROCOS. *Pompejus in quadrigis adstante Victoria.* AV. (Catal. d'Ennery p. 195.) RRRR.

Omnium confessione numi hi signati sunt tum, cum Pompejus bello praedonum intentus esset, proquaestoribus Cn. Pisone, et Varrone, de quibus, ut et de partibus horum numorum anticis agitur in Calpurnia, et Terentia. Facile istud colligitur ex typis aversarum maritimis. Pompejus in his dicitur *proconsul*, nimirum decreto, uti toto mari, et ad quinquagesimum a mari milliarium eo in bello proconsularem potestatem haberet. Additum *Magni* nomen aliquam de tempore collati ejus honoris lucem adfundit. Appianus binis locis, (Bell. Mithr. c. 97. 118. 121.) sed dubitantis modo innuit, post bellum Mithridaticum, aut saltem post victos praedones istud ei elogium datum. Alexander Severus apud Lampridium adserit, Pompejum illud post magnos triumphos accepisse. Quoniam ergo in praesentibus denariis, qui certe per bellum praedonum signati sunt, jam *Magni* nomine gloriatur, plus fidei meretur oratio Plutarchi et Plinii supra citata, collatum a Sulla adfirmantium. Vide et numos sequentes.

* * *

M. POBLICI. LEG. PRO. PR. *Caput Palladis.*

CN. MAGNVS. IMP. *Imperator paludatus e navi egrediens palmam accipit, quam ei accedens muliebris Hispaniae genius duo jacula, et clypeolum rotundum gestans offert.* AR. R.

CN. MAGNVS. IMP. *Caput Pompeji M. nudum.*

M. MINAT. SABIN. PR. Q. *Imperator paludatus navi egressus dexteram jungit cum muliere turrita s. hastam tenente, pro cujus pedibus strues armorum Hispanicorum.* AR. RR.

Adde similes alios in gente Minatia descriptos.

Denarium priorem statuunt antiquarii signatum tum, cum Pompejus M. in Hispania proconsule bellum cum Sertorio gessit M. Poblicio legato numos hos feriundos curante. Istud si verum, jam tum Pompejus Magni nomine insignis fuit, de quo actum in numis praecedentibus. Ab his abit Havercampus, cum censet signatos serius, nimirum quando Pompejus duas Hispanias proconsulari potestate in quinquennium obtinuit, de quo vide Pighium ad annum V. C. 699. Quare, ait, adventum Pompeji laeta excipit Hispania, illique victorias suas gratulatur, cum paullo supra adseruisset, tum iterum Pompejum in Hispaniam proconsulari potestate profectum. Istud luculente falsum, nam certum est ex scriptoribus omnibus, Pompejum, ex quo decreta illi tum Hispania fuit, nunquam toto eo quinquennio pedem in eam tulisse, Afranio, Petreio, Varrone legatis eam pro se administrantibus, ipsum vero rei frumentariae causa ex S. C. in urbe substitisse. Quare cum Pompejus secundum typum

hujus denarii vere in Hispaniam videatur appulsus, nullo pacto in alterum hoc tempus denarius hic potest moveri.

Quo minus antiquarii denarium alterum in Pompeji vivi tempora vocarent, etsi typorum similitudo aetatem priori synchronam suaderet, obstitit religio capitis Pompeji in eo signati, cum illa aetate nondum licuisset hominis vivi caput monetae inferre. Ergo a Sex. Pompejo in Sicilia cusus vulgo creditur. Quid si statuamus, utrumque denarium signatum in Hispania, quo tempore Cnaeus Magni F. bellum adversus Caesarem apparavit? Sane in hac sententia typi nihil obturbant. Proponitur enim Cnaeus in Hispaniam appulsus, et ab ejus urbibus propter patris memoriam benigne exceptus. Ejusdem memoriae, et in filio pietatis causa insertum numo Pompeji mortui caput. Non obstat epigraphe CN. MAGNVS. IMP., quae ad filium Cnaeum aeque potest pertinere; nam nomen *Magni* perinde ac Sextus habuit haereditarium, dictum autem fuisse imperatorem, etsi istud a nemine veterum proditum norim, tamen pronum est credere, quod rei summa in eo bello ad Cnaeum delata is titulus auctoritatem in castris addidit, ac vel ideo ambitiosius est quaesitus, neque multo labore partus. Sic et M. Brutum, cum bellum adversus Octavianum pararet, hunc sibi honorem promereri studuisse, ut majore dignitate rebus praeesset, in ejus numis dicetur. Adverto etiam, minus videri verisimile, alterum hunc denarium a Sex. Pompejo cusum, nam hic in certis suis numis sua semper nomina capiti patris adscripsit, quae lex in hoc M. Minatii Sabini denario observata non est. Auctor belli Hispaniensis meminit L. Minatii, qui in Hispania desperatis ducis sui Cnaei rebus ad Caesarem deficere parabat. [a]) Praeclare istud conjecturam meam juvaret, sed Minatius in numo dicitur Marcus, non Lucius.

* * *

Numum Γ. ΠΟΜΠΗΙΟC. cum capite Pompeji M. vide in numis Pompejopolitarum Ciliciae.

* * *

Sex. Pompeji numos nexus historici causa in monetam imperatorum differo.

* * *

Rufus.

Denarios Q. Pompeji Rufi vide recitatos in numis Cornelii Sullae.

* * *

Pompeji incerti.

POMP. — L. POMP. — SEX. POM. — P. POM. — T. POM. SEX. F. in aeneis cum unciarum notis, incertum tamen, an non horum aliqui sint gentis Pomponiae.

a) Cap. 19.

POMPONIA.

Gens plebeia. Cognomina in numis Romanis: *Molo*, *Musa*, *Rufus*, in externis, *Bassus*, *Flaccus*.

* * *

L. POMPON. MOLO. *Caput Apollinis laureatum.*

NVMA. POMPIL. *Numa s. lituum tenens stat ante aram luculentam, camillo caprum admovente.* AR. RR.

Molones in historia R. ignoti. Gentem Pomponiam ad Numam retulisse genus, disertum testem habemus Plutarchum. (in Numa p. 73.) Cum enim enarrasset, fuisse Numae filios quatuor, Pomponem, Pinum, Calpum et Mamercum, subdit: ἐιναι γαρ ἀπο μεν τȣ Πομπωνος τȣς Πομπωνιȣς, *a Pompone enim derivari Pomponios.* Ejus causa in aversa proponitur Numa occupatus sacro munere, cujus ipse praecipuus auctor exstitit. Eodem titulo Calpurnii quoque, Calpi nepotes, et Marcii Censorini Numam denariis intulere, ut vidimus.

* * *

Musa.

Q. POMPONI. MVSA. *Caput juvenile diadematum crinibus per cincinnos dependentibus.*

HERCVLES. MVSARVM. *Hercules stans cum attributis lyra canit.* AR. R.

Caput muliebre laureatum, pone varia minuta sigilla.

Q. POMPONI. MVSA. *Musarum una stans cum attributo sui muneris, quod in singulis variat.* AR. C.

Dubitatum a nonnullis, utrum MVSA in his denariis cognomen Pomponii indicet, an ad ipsas in illis propositas Musas, ut habemus in numis Aciliae VALETV*do* scriptum juxta Valetudinem stantem, sit referendum. Verum tota scripturae ratio satis comprobat, esse putandum cognomen. Nequaquam obest, nullum a veteribus memorari Pomponium Musam, nam neque Pomponium Molonem, ut diximus, habemus. Et fuit cum hoc Musae cognomine Antonius, notus Romae sub Augusto medicus.

Offerunt hi denarii primum Herculem Musarum, dein ipsum earum chorum. Fuisse Romae templum Herculis Musarum, seu Musagetae, veteres docuere. Liberalissime de hoc Eumenius: [a]) *Aedem Herculis Musarum in circo Flaminio Fulvius ille Nobilior ex pecunia censoria fecit - - quod in Graecia cum esset imperator, acceperat Herculem Musageten esse, id est: comitem ducemque Musarum, idemque primus novem signa, hoc est: omnium Camenarum ex Ambraciensi oppido translata sub tutela fortissimi numinis consecravit, ut res est, quia mutuis opibus et praemiis juvari ornarique deberent, Musarum quies defensione Herculis, et virtus Herculis voce Musarum.* Transvectae sunt hae ab Ambracia opes V. C. 568,

a) orat. pro restaur. schol. c. 7.

quo Fulvius de Aetolis triumphavit. Facti hujus meminit quoque Servius. [a]) Teste Suetonio [b]) inter praeclara opera, quae a privatis hortante Augusto aedificata sunt, fuit etiam aedes Herculis Musarum a Marcio Philippo Augusti vitrico exstructa, idemque confirmat Ovidius, [c]) qui et alibi docet, ficticios crines, quos mulierculae in nativorum deficientium locum suffecere, Romae fuisse venales

Herculis ante oculos, virgineumque chorum. [d])

At cum constet ex Eumenio, aedes has jam olim conditas a Fulvio, apparet, eas a Philippo solum refectas, aut sic novis accessionibus auctas, ut earum velut conditor dici meruerit. Quae alia de Hercule Musageta dici possunt, pete ex praeclara dissertatione abbatis Fontenu. [e]) Proponitur in hoc numo lyra canens, atque eo cultu videtur fuisse archetypon in denarium translatum. Ita et Ovidius de hoc Hercule Musageta loquens ait: [f])

Admuit Alcides, increpuitque lyram.

Herculem citharoedum dixit etiam Theocritus: [g])

Αυταρ ἀοιδον ἐθηκε και ἀμφω χειρας ἐπλαξε
Πυξινᾳ ἐν φορμιγγι Φιλαμμονιδας Ευμολπος.

Sed cantorem eum (Herculem) *fecit,*
et ambas manus formavit
In buxea cithara Philammonides Eumolpus.

Habemus ergo invidum Herculem bis in Apollinis jura involantem, olim, cum Delphicum illi tripodem per vim abstulit, et modo primum inter Musas subsellium, cum ex vetere lege Apollo esset Μυσηγετης, et sic etiam compellaretur a Strabone. [h])

Denarii altero loco descripti novem Musarum agmen seorsim exhibent, quas, ut dixi, sua singulas attributa distinguunt, et dubium non est, ipso hoc cultu fuisse novem illa Musarum signa, quae a Fulvio Ambracia translata ex Eumenio narravimus. Difficile tamen, sua singulis ex cultu, quem in numis praeferunt, nomina imponere. Tentarunt istud Vrsinus, Vaillantius, Havercampus, quo successu, arbitretur lector. Pluribus additur lyra, vel tibia, ambiguo adeo criterio. Eadem difficultas in discriminandis Musis, quae sunt exsculptae in celebri sarcophago, quem vulgavit Sponius. [i]) Confer etiam picturas Herculanenses sub initium tomi II., in quibus videre est non solum sua singulis Musis adscripta nomina, sed et adpicta attributa. Vide etiam statuas musei Pio-Clementini tomo I. et ibidem tomo IV. tabulas XIV. XV., et museum Capitolinum tomo IV. p. 141. In re numismatica unicam habemus Musam nomen suum professam,

a) ad Aen. I. 8. b) in Aug. c. 29. c) Fast. L. VI. v. 797. d) Art. amat. L. III. 168. e) B. L. Mem. T. VII. p. 51. f) in Fast. l. c. g) Id. 24. v. 127. h) L. X. p. m. 717. i) Misc. p. 44.

nempe CALLIOPE. AVG. in numo Probi. Vraniam ſatis diſtinguit globus coeleſtis tripodi impoſitus, quem ipſa radio contingit. Quae dextera clavam, ſiniſtra perſonam Sileni tenet, capite leonis exuviis tecto, Euterpe eſt, ſecundum alios Melpomene, habita tragoediae inventrix; Herculis enim cultus ad facta heroica adludit, quae ſunt tragoediae argumentum, et fuit tragoedia ſacra Baccho, cujus comes Silenus. Terpſichore binas tibias manu tenet, quas inveniſſe ferebatur, et iis animaſſe choreas, parum pudicae ipſa vitae, quae ſectata fluvios ex Acheloo Sirenes, ex Strymone Rheſum peperit. [a]) Horum pars antica conſtanter praefert caput muliebre laureatum, quod eſſe Muſae plerique cenſent. At mihi videtur indicari communis Muſarum mater. Hanc plerique ſtatuunt Mnemoſynen, at ſunt etiam, quos inter Hyginus, qui eas Iove, et Moneta natas adſerunt, de quo vide Hyginum in prooemio ad fabulas, et ibi obſervata Munckeri. Monetae igitur caput per adluſionem cum ipſa moneta recte componitur, ac praeterea tanquam Muſarum mater cum partibus averſis horum numorum.

* * *

Rufus.

RVFVS. S. C. *Caput Iovis.*
Q. POMPONI. *Aquila d. pede lauream ſtringens, in area ſerpens, ſcorpius etc.* AR. C.

Quis fuerit hic Pomponius Rufus, non liquet. In numo Morelliano eadem antica jungitur cum averſa Q. Pomponii Muſae, quod tribuendum aut falſario, aut monetario indiligenti.

* * *

Pomponius incertus.

L. POMPONI. CN. F. *Caput Palladis alatum, pone* X.
L. LIC. CN. DOM. *Mars nudus in citis bigis d. haſtam intorquet, ſ. clypeum et lituum militarem.* Eſt ſerratus et C.

De numis ſimilibus egi in gente Cosconia.

* * *

Baſſus, Flaccus.

T. Pomponius Baſſus legatus Nervae et Trajani in numis Graecis Galatiae, et Cappadociae, quas vide.

ΕΠΙ. ΦΛΑΚΚΟΥ, in numo Antiochiae Syriae cum capite Tiberii. Vide ejus urbis numos.

PONTINIA, POPILIA, POPPAEA.

Numi Goltziani.

PORCIA.

Gens plebeia. Cognomina in numis: *Cato, Laeca, Licinus.*

* * *

Cato.

Caput Palladis alatum, pone X.
C. CATO. *Victoria in citis bigis, in*

a) Euripid. in Rheſo.

imo ROMA. AR. C.

M. CATO, *addito in nonnullis* PRO. PR. *Caput muliebre, pone* ROMA, *in nonnullis sine hoc.*

VICTRIX. *Victoria sedens d. pateram protendit, s. palmae ramum, in aliquibus intra sellae fulcra* ST. AR. C.

M. CATO, *addito in nonnullis* PRO. PR. *aut pro hoc literis alphabeti Latini, rarius Graeci, vel minutis sigillis. Caput juvenile hedera redimitum.*

Eadem aversa. Quin. C.

Denarium I. nihil nisi longius aevum commendat. Denarii et quinarii sequentes ut idem habent argumentum, ita et eundem auctorem, et quidem M. Porcium Catonem Vticensem, ut plerique existimant, quanquam eo differunt, quod alii percussos putant tum, cum ad redigendas Ptolemaei opes pro praetore in Cyprum missus est, alii, cum bellum in Africa adversus Caesarem duce Scipione gereretur. Res incerta. Havercampus utriusque partis epigraphen conjungit, sic ut legendum sit: ROMA. VICTRIX. Verius videtur, quod opinatur Vrsinus, a Catone renovari vetus gentis suae decus narrante Livio ad annum V. C. 561: [a]) *Iisdem diebus aediculam Victoriae virginis prope aedem Victoriae M. Porcius Cato dedicavit.*

* * *

CATO inscriptum numis aeneis, quos Panormo Siciliae tribuimus, ut in hac dictum. Item S. CATO. PR. vel PRO. COS. in Cyrenaicis.

* * *

Laeca.

LAECA. *Caput Palladis alatum, juxta* X.

M. PORC. *Mulier in citis quadrigis d. pileum praefert, et ab advolante Victoria coronatur.* AR. C.

P. LAECA. *Caput Palladis alatum, in area* X *et* ROMA.

PROVOCO. *Vir paludatus stans dexteram imponit capiti adstantis civis togati, illinc stans lictor cum virgis.* AR. R.

Insignis denarius alter revocat memoriam legis Porciae de provocatione latae pro tergo civium, qua gravis poena irrogabatur, si quis verberasset, necassetve civem Romanum, ut ait Livius. [b]) Ejus saepe meminere Cicero, aliique. A quo tamen Porcio lata sit, ignoratur. Lege Pighium de ea fuse differentem. [c]) Ad eam legem videtur adludere mulier denarii prioris, quae pileum libertatis ostentat.

* * *

Licinus.

L. PORCI. LICI. *Caput Palladis alatum, pone* X.

L. LIC. CN. DOM. *Mars nudus in citis bigis d. hastam intorquet, s. clypeum, et lituum militarem.* Est serratus.

Vide, quae de denariis similibus dixi in gente Cosconia.

a) L. XXXV. c. 9. b) L. X. c. 9. c) Tom. II. p. 255.

POSTVMIA.

Gens patricia, et talis ſemper permanſit a nullo plebeio adoptata. Cognomen *Albinus*, quae familia fuit clariſsima, et ad quam veriſimile eſt pertinere ſequentes denarios omnes, etiam in quibus Albini nomen non additur.

* * *

A. POSTVMIVS. COS. *Caput Poſtumii nudum.*

ALBINVS. BRVTI. F. *ſcriptum intra coronam ſpiceam.* AR. R.

Diximus in numis gentis Iuniae Brutorum, ſignatum hunc denarium a D. Iunio Bruto, qui adoptatus ab A. Poſtumio Albino deinde *Albinus Bruti F.* dictus eſt, quique ad indicandam gentis claritatem, in quam transiit, A. Poſtumium Album numis inſcripſit, qui V. C. 258 in ipſis reip. incunabulis inſignem de Latinis ad lacum Regillenſem victoriam retulit, a qua et Regillenſis dictus eſt, caeſis in acie Tito et Sexto Tarquiniis regis Superbi filiis, praecipuis belli auctoribus, de quo late egere rei Romanae ſcriptores.

* * *

Caput Apollinis laureatum, prae quo X, *pone aſtrum, infra* ROMA.

A. ALBINVS. S. F. *Dioſcuri ſtantes equos ſuos ad fontem potant, in area lunula.* AR. C.

Caput Dianae, pone ROMA.

A. ALBINVS. S. F. *Tres equites armati citato curſu, quos miles pedeſtris effugere nititur.* AR. C.

L. METEL. A. ALB. S. F. *Caput Apollinis.*

C. MAL. *Vide reliqua in gente Poblicia.*

Averſam denarii I. luculente explicant ſcriptores Romani, ac praecipue Plinius, Dionyſius, Livius. Refertur nimirum ad eandem A. Poſtumii ad lacum Regillenſem victoriam, quo eodem tempore viſi ſunt Romae in foro duo adoleſcentes pulcherrimi militari cultu equos ſudore manantes ad fontem lavare, qui cum circumſtantibus incompertam hactenus victoriam narraſſent, deinceps amplius conſpecti non ſunt. Viſi etiam in ipſa acie duo juvenes ex candidis equis ſumma virtute pro Romanis pugnare. Hi cum paſsim Dioſcuri crederentur, eorum in urbe cultus coepit inclareſcere dicata iis publice aede. Eodem etiam haud dubie pertinet argumentum denarii II. Nam cum in eodem praelio nutaret victoria, magiſter equitum equis frenos demi juſsit, ut tanto acrius in hoſtem ferrentur, quo facto aciem hoſtium perruperunt, et caſtra ceperunt. Similem Dioſcurorum ἐπιφανειαν pro Locris adverſus Crotoniatas dimicantium habes apud Iuſtinum,[a]) et Simonidem poetam a camerae ruina illaeſum ſervantium, ut narrat Phaedrus.[b])

In Poſtumiorum numis praenomen *Spurius*, nunquam ſcribitur SP., ſed S ſimplice, quod quo minus legatur *Sex-*

a) L. XX. c. 3. b) L. IV. fab. 24.

tus, vetat, quod Poſtumiorum gens Sextos non tulit. Eodem modo et in S. C. de Bacchanalibus ſcribitur: S. POSTVMIVS. L. F.

* * *

Caput Dianae, cui ſuperne caput cervi imminet.

A. POST. A. F. S. N. ALBIN. *Mons, ſuper quo ſtans vir togatus dexteram ſuper bovem victimam extendit, media inter utrumque ara ignita.* Sunt ſerrati, et C.

HISPAN. *Caput muliebre velatum ſparſis crinibus.*

A. POST. A. F. S. N. ALBIN. *Vir togatus ſtans dexteram extendit verſus aquilam legionariam juxta defixam, pone faſces cum ſecuri.* Sunt ſerrati, et R.

Narrat Livius, [a]) A. Poſtumium Albinum in locum L. Cornelii Lentuli Xvirum ſacris faciundis creatum. Xvirorum cum eſſet procurare ludos ſaeculares, exiſtimant antiquarii, ab hoc, aut ejus filio in eodem munere conſtituto eos celebratos, et hunc honorem ſerius ab Aulo his denariis inſculptum. Acti enim fuere in honorem Apollinis et Dianae, cujus imago in antica proponitur. Praeterea in monte Aventino ejus templum et ara ſteterunt, et immolatae in his ludis Dianae boves teſte horum omnium Horatio in carmine ſaeculari:

Quique vos bobus veneratur albis - - -
Quaeque Aventinum tenet, Algidumque,
Quindecim Diana preces virorum
Curet - -

De quo vide plura apud Vrſinum ad hunc denarium. Certius forte adludit typus ad templum Πιςιυ Διος, *Iovis Fidii*, a Tarquinio votum, a Sp. Poſtumio dedicatum, quod ſtetit in colle Quirinali. [b])

Denarii II. typis putat Vrſinus adludi ad triumphum, quem L. Poſtumius Albinus V. C. 576 de Luſitanis et Vaccaeis ex Hiſpania ulteriore egit, ut teſtantur Livius, et faſti triumphales.

Iuvat inquirere in auctores primum, deinde veriſimilem aetatem numorum, qui A. ALBINVS. S. F. et A. POST. A. F. S. N. ALBIN. inſcribuntur. Recte me judice conjicit Vrſinus, A. Albinum priorem fuiſſe filium ejus Spurii, qui conſul fuit V. C. 606. Filius vero Aulus idem forte eſt, qui V. C. 655 proceſsit conſul, quique in faſtis dicitur SP. F. SP. N. Hujus deinde A. Albini filius fuerit A. Albinus poſterior, dictus in numis Auli F. Spurii N. Ex quo colligitur, poſterioris hujus numos ſignatos circa annum V. C. 650, quod propter aetatem numorum ſerratorum indagare placuit, cujus rationis ſunt denarii omnes A. Albini Auli F. Spurii N.

* * *

Caput Palladis alatum, prae quo X, pone apex.

L. POST. A. F. *Mars tropaeophorus in citis quadrigis, infra* ROMA. AR. C.

Caput Dianae.

C. POSTVMI. *Canis currens, infra quem haſta, in imo monogramma* AT. AR. C.

De utroque hoc numo, quod ad cer-

a) L. XLII. c. 10. b) Dion. Halic. L. IX. c. 60.

tum, aut dignum memorem, non habeo. Satis liberales de iis conjectores fuerunt, qui me praeceſſere. In numo priore Mars proponitur, qualis a Marone deſcribitur: [a])

Parte alia Marti currumque, rotasque volucres
Inſtabant, quibus ille viros, quibus excitat urbes.

PROCILIA.

Gens plebeia.

Caput Iovis laureatum, pone S. C.

L. PROCILI. F. *Siſpita cum calceolis repandis gradiens d. haſtam vibrat, ſ. ſcutulum praetendit, pro pedibus ſerpens.* AR. R.

Caput Iunonis Siſpitae, pone S. C.

L. PROCILI. F. *Iuno Siſpita in citis bigis d. haſtam vibrat, ſ. ſcutulum praetendit, infra ſerpens.* Sunt ſerrati. AR. C.

Ex typis Iunonis Siſpitae apparet, gentem Prociliam fuiſſe Lanuvio oriundam. Eos hic explicare non aggredior, cum iſtud ex inſtituto facturus ſim in moneta gentis Roſciae. Animadvertenda litera F nomini ſubjecta. Exiſtimat Havercampus, indicare F*laminem* Iunonis Siſpitae, cujus ordinis ſacerdotem apud Lanuvium ſacra ejus deae procuraſſe ex Ciceronis pro Milone oratione conſtat. Cum haec ſcriberet vir eruditus, non advertit animum, perinde etiam ſcribi in numis REGVLVS. F. — MESSAL. F. — C. CVR. F. Eodem igitur modo explicandum etiam L. PROCILI. F., et veriſimiliter τo F. legendum F*ilius*, ut dixi in Curiatia. Quis fuerit hic L. Procilius, incertum. Secundi loci denarii omnes ſunt ſerrati, etſi tales non ſint, quos priore loco ſtiti, et tamen ſatis apparet, utrosque eundem habere auctorem, de quo vide, quae in Prolegomenis capite de numis ſerratis dixi.

PROCVLEIA.

Gens primum ſub Auguſto cognita.

Caput laureatum barbatum, pone monogramma, quod ex O *et* K *conflatum videtur.*

C. PROCVLEI. L. F. *Bipennis*, in aliis: *Raia piſcis.* AE. III. Vaillantius male argenteos facit. AE. R.

Numi ſimiles jam pridem editi, ac praecipue ab iis, qui in imagines virorum illuſtrium inquiſivere, Fulvio Vrſino, ejusque commentatore Fabro, Bellorio, Haymio, cumque horum nonnulli ſub piſce legerent ſcriptum ΤΑΡΑΣ, alii monogrammatis literas reſolverent in

a) Aen. VIII. 433.

ΑΡΚ., numos credidere Tarentinos, et a Tarentinis in antica propositum Archytam philosophum celebrem apud se natum. Sed haec adserta jam fastidiuntur. Morellius et Havercampus esse numos Corcyrenses edixere, quod simile monogramma in moneta Corcyrae frequenter comparet. Verum an unquam in hac insula signati numi Latine inscripti? Nihil igitur aliud certum suppeditant hi numi praeter nomen gentis Proculeiae, reliqua incerta.

PVBLILIA.

ΤΑΜΙΟΥ. ΓΑΙΟΥ. ΠΟΠΛΙΛΙΟΥ, de quo vide, quae notavi in numis Macedoniae in genere.

PVPIA.

Numos A. Pupii Rufi Graece inscriptos vide in moneta Cyrenaica.

QVINCTIA.

Olim patricia, subinde plebeia. Cognomen *Crispinus* addito agnomine *Sulpiciani* per adoptionem.

* * *

Caput Palladis alatum, prae quo X, *pone apex.*

T. Q. *Dioscuri equites, infra quos clypeus instar Macedonici, in imo* ROMA. AR. R.

Caput Iovis, pone S.

T. Q. ROMA. *Prora navis.* AE. III. (Mus. Caes.) RR.

Caput Palladis alatum, pone X.

SX. Q. *Dioscuri equites, infra* ROMA. AR. R.

Priorem denarium ad aliquem Quinctium Flamininum pertinere propter adstitutum apicem eruditis verisimile visum, quia verisimile quoque, a Flamine, cujus insigne apex, Quinctiorum quampiam familiam Flaminini cognomen tulisse, et videtur hoc loco apex pro ipso Flaminini cognomine positus, pro recepto nimirum in hujus aevi denariis more, quo cognomen in partem anticam trajici est solitum. Cl. Pacciaudus arguit, typo clypei Macedonici adludi ad victoriam a T. Quinctio Flaminino de Philippo Macedonum rege relatam. [a]) Nequaquam repugnavero, quod videam, in denario quoque M. Caecilii Metelli typo scutorum Macedonicorum jactari Q. Metelli victoriam de Macedonum rege Philippo partam. At vero quod idem contendit, hunc T. Quinctium Philippi victorem fuisse pri-

a) Monum. Pelop. Vol. II. p. 109.

mum, qui illato in domum ſuam flaminatu Flaminini cognomen abſtulerit, et in poſteros propagaverit, iſtud certe fallit, cum jam multis ante annis Livivius quemdam L. Quinctium Flamininum prodiderit. [a])

* * *

Protome Herculis laureata pendentibus ab humero leonis exuviis, et eminente ſurſum clava.

TI. Q. *Deſultor cum binis equis citato curſu, humi repit mus, ſuperne variantes alphabeti literae, inferne baſis, in qua literae introrſum ſculptae* D. S. S. AR. R.

Denarios hos Morellius inter incertos repoſuit. Havercampus non vane conjectat, eos collatis numis praecedentibus ad quendam TI*berium Quinctium* pertinere, qui forte *Muris* cognomen habuit, ut Decii. [b]) Minus placet, quod literas D. S. S. legit: D*edit* S*umptibus* S*uis.* Hae literae, quae leguntur etiam in aeneis Caſsii, et Oppii Salinatoris inſculptae navi, idoneum interpretem adhuc exſpectant, ut dixi in gente Caſſia.

* * *

Criſpinus Sulpicianus.

T. QVINCTIVS. CRISPINVS. SVLPICIANVS IIIVIR. A. A. A. F. F. in aeneis I. et II. formae ſub Auguſto ſignatis. C.

QVINCTILIA.

Gens patricia. Cognomen *Varus.*

ΕΠΙ. ΟΥΑΡΟΥ. in numis Antiochiae Syriae, quos vide.

P. QVINCTILI. VARI in numis Achullae Byzacenes, quos vide.

RABIRIA.

Gens pebeia.

In argenteo Chiorum numo cum obvio typo Sphingis et diotae legitur ΡΑΒΙΡΙΟΣ. ΧΙΟΣ. Fuit igitur Rabirius quidam hujus inſulae magiſtratus, ſed vix credam, fuiſſe hominem Romanum, et adeo gentem Rabiriam ex iis, quae in numis leguntur, expungendam cenſeo.

RENIA.

Gens ex hiſtoricis ignota.

Caput Palladis alatum, pone X.

C. RENI. *Mulier in citis hircorum bigis.* AR. C.

Ad hujus denarii averſam haec Vrſinus; *alii non hircos, ſed renos eſſe, qui*

a) L. XXV. 1. b) p. 460.

currum ducant, opinantur, affirmantque ex veteris ſcriptoris auctoritate, animal id eſſe hirco perquam ſimile, a quo fortaſſe Renius nomen familiae deductum fuiſſe indicare voluerit. Quis ſit hic vetus ſcriptor, non additur. Quae Vrſinus ex aliorum ſententia attulit, cupide amplexi ſunt Vaillantius, et Havercampus. Addit praeterea Vaillantius, eorum adhuc uſum eſſe in Finlandia ſupra nivem ad trahendos currus, quod ſunt veloces. Ex quo patet, ab eo intelligi animal, quod *Rennthier* appellamus, Galli *rennes*. At viris praeſtantibus inquirendum ante omnia fuerat, utrum Romanis cognitum unquam fuerit animal iſtud, quod ſuapte domicilia ſua nonniſi frigidiſsimo Septentrionis tractui admovet. Ejus natura cum adeo adverſetur calori, ut in Germaniam, Galliamve vi migrare juſſum poſt paucos plerumque dies exſpiret, quo pacto Italici coeli aeſtum ferret, quando teporem Germanicum perferre non poteſt? Sunt, quibus habitaſſe olim inter Germaniae Galliaeque nives veriſimile videtur, quo tempore utraque haec regio propter ſaltuum paludumque inculta frigore concreta jacuit, at horum conjectura in dubia Iulii Caeſaris, ac Plinii deſcriptione nititur. Cum ergo Romanis fuerit plane ignotum, ac praecipue remota illa aetate, qua praeſens denarius ſignatus fuit, quo pacto illi ex lingua ſua nomen *reni* imponere poterant? aut quo pacto animal iſtud *reni* nomine fuiſſe ſignatum poterunt contendere, quando vocabulum iſtud omni retro Latinorum antiquitati fuit ignotum? Cum deficeret vetus, verumque nomen Latinum, noſtra, ut ſit, aetas aliquod reperit, et eſt nobis nomine *renonis* vel *rangiferi* cognitum. At multo magis mirandum, cum bina denarii noſtri animalia tam perfecte hircos referant, quam unquam hircos fabricavit natura, poſſe dici renones, qui ſunt ex cervorum genere, et formae plane diſparis, et cum in hoc denario nolint agnoſcere hircum, mirum iterum, cur animal ſimillimum in numis gentis Fonteiae malint dicere hircum, quam renonem. Vrſino, qui ante duo et amplius ſaecula ſuum Familiarum Romanarum opus ſcripſit, veniam damus, ſi renonum naturam minus habuit perſpectam. An poſſumus pari indulgentia excuſare Vaillantium, ac praecipue Havercampum? Ceterum cur C. Renio hircorum bigae placuerint, ignoramus.

ROSCIA.

Gens plebeia. Cognomen *Fabatus.*

L. ROSCI. *Caput Iunonis Siſpitae, pone variantia minuta ſigilla.*

FABATI. *Virgo adſurgentem ſerpentem ex ſinu paſcit, in area variantia minuta ſigilla.* Sunt ſerrati, et C.

Qui Lanuvio oriundi fuere, Iunonem Siſpitam, maxima religione hoc in oppido cultam, numis ſuis inſeruerunt. Luculentum ejus exemplum in Papia, et Thoria habemus, et eadem de cauſa Antoninus Pius, et Commodus eam quoque numis inſculpſerunt, quia uter-

que Lanuvii natus fuit. De Roſcio in eadem urbe nato haec Cicero: [b]) *Quid amores, ac deliciae tuae Roſcius? num aut ipſe, aut pro eo Lanuvium totum mentiebatur? qui cum eſſet in cunabulis, educareturque in Solonio, qui eſt campus agri Lanuvini, noctu lumine adpoſito experrecta nutrix animadvertit puerum dormientem circumplicatum ſerpentis amplexu. Quo aſpectu exterrita clamorem ſuſtulit. Pater autem Roſcii ad haruſpices retulit, qui reſponderunt, nihil illo puero clarius, nihil nobilius fore.* Video eruditos omnes, qui in hos Roſcii Fabati numos ſunt commentati, haec Ciceronis verba ad gentem noſtram Roſciam muneribus publicis in urbe conſpicuam referre, atque ex iis probare, Roſcios fuiſſe Lanuvio oriundos, et ſatis mirari non poſſum, qua ratione potuerit adſerere Vrſinus, memoratum iſtud ſerpentum prodigium in Roſcio Fabato, cujus ſunt praeſentes denarii, contigiſſe. Etenim cum Cicero magis infra ſtultum iſtud prodigium, haruſpicumque reſponſum his verbis irrideat: *nam quod haruſpices reſponderunt, nihil illo clarius, nihil nobilius fore, miror, deos immortales HISTRIONI futuro claritatem oſtendiſſe, nullam oſtendiſſe Africano,* [b]) quis non videt, non agi hic de noſtro L. Roſcio Fabato, ſed Q. Roſcio hiſtrione in paucis claro, cui ex facto *Comoedi* cognomen inditum, quemque Cicero reum oratione, cujus pars exſtat, defendit? Tamen horum typi denariorum, qui Lanuvini toti ſunt, perſuadent, etiam Roſciam Fabatorum gentem Lanuvio fuiſſe oriundam. Dio legatos a Pompejo ad Caeſarem miſſos perhibet L. Caeſarem, et L. Roſcium, [c]) at Cicero L. Caeſarem, et Fabatum, [d]) habemus ergo legatorum alterum L. Roſcium Fabatum, forte filium ejus L. Roſcii Fabati, a quo praeſentes denarii cuſi.

Ad hunc locum diſtuli, quae de Iunone hac, non Lanuvii modo, ſed et in urbe magni nominis, jam ad varios gentium praecedentium numos animadvertenda fuere. Innumera ſunt veterum auctorum, aut monumentorum teſtimonia, quae ſtabilitum Lanuvii ejus deae cultum memoriae prodidere. Sed fecit adfinitas nominum *Lanuvii*, et *Lavinii*, ut non librarii modo, ſed ipſi quoque auctores Lavinium pro Lanuvio ſive per imprudentiam, ſive ignorantiam ſcriberent. Lapſus a Dionyſio Halicarnaſſenſi et Aeliano admiſſos ſupra in gente Papia perſtrinximus. Librariorum peccata jam ab aliis obſervata reperio apud Ovidium: [e]) *Laviniumque meum*, et apud Silium: [f]) *Lavinio generate*, cui lectioni praeter argumenta alia ſatis cognita reclamat etiam lex metri, cum in vocabulo *Lavinium* ſecunda ſyllaba certo producatur.

Quam auctores paſsim dixere *Soſpitam*, numi Antonini, et Commodi appellant *Siſpitam*. Certum tamen, valuiſſe utramque appellationem. Ita nempe Feſtus: [g]) *Siſpitem Iunonem, quam vulgo Soſpitem appellant, cum ea vox ex*

---

a) de Divinat. L. I. c. 36. b) de Divinat. L. II. c. 31. c) L. XLI. § 5. d) ad Attic. L. VIII. ep. 12. e) Faſt. VI. v. 60. f) L. XIII. v. 364. g) in Siſpitem.

Graeco videatur ſumpta, *quod eſt* σωζειν. Vide de hoc plura apud Spanhemium. [a])

Species hujus Iunonis, aliaeque periſtaſes, quoniam ea frequenter in numis cum familiarum, tum imperatoris recurrit, adcuratius hoc loco pertractanda. Graphice eam ſecundum numos deſcribit Tullius: [b]) *Quid igitur cenſes? Apim illum, ſanctum Aegyptiorum bovem, nonne deum videri Aegyptiis? tam hercle, quam tibi illam noſtram Soſpitam, quam tu nunquam neque in ſomnis quidem vides, niſi cum pelle caprina, cum haſta, cum ſcutulo, cum calceolis repandis.* Pelle caprina tegitur in numis omnibus. At unde hic cultus Iunoni? An quod Lacedaemone colebatur Iuno αἰγοφαγος, *caprivora*, et ei immolabantur caprae inſtitutore ejus ſacrificii Hercule, ut narrat Pauſanias? [c]) fuitque forte hic Iunonis Spartanae cultus traductus Lanuvium, ut Iunonis Argivae ad vicinos Faliſcos? Non inhaereo his incertis. Lubet tantum commemorare Iunonem huic Siſpitae adfinem ex vetere marmore edito a principe Turris Muciae: [d])

IVNONI. DORCADI. S.

quae forte Graecis eadem fuit cum Siſpita noſtra; nam δορκας Graecis *capra*. Haſta et ſcutulum habentur in omnibus iis numis, in quibus ea toto corpore fingitur, ut in numis Mettiae, et Prociliae. Calceoli vero repandi, ſeu recurvi manifeſte agnoſcuntur in denariis Prociliae.

In variis id genus numis pars averſa puellam in conſortio cum ſerpente arrecto ſiſtit. In gente Mettia ea velut colloquens cum ſerpente proponitur. At in Papia et Roſcia ei pabulum ex ſinu offert. Sacrum hunc ritum praeclare deſcribit Propertius: [e])

Lanuvium annoſi vetus eſt tutela draconis,
Hic ubi tam rarae non perit hora morae.
Qua ſacer abripitur caeco deſcenſus hiatu,
Qua penetrat virgo, tale iter omne cave.
Iejuni ſerpentis honos cum pabula poſcit
Annua, et ex ima ſibila torquet humo.
Talia demiſſae pallent ad ſacra puellae,
Cum temere anguino creditur ore manus.
Ille ſibi admotas a virgine corripit eſcas,
Virginis in palmis ipſa caniſtra tremunt.
Si fuerint caſtae, redeunt in colla parentum,
Clamantque agricolae, fertilis annus erit.

Idem refert Aelianus [f]) verbis Latine redditis: *Ceterum apud Lanuvium ſacer eſt lucus magnus et opacus, juxtaque ipſum aedes Iunonis Argolidis. In luco autem latibulum eſt amplum ac profundum, draconis cubile. In hunc lucum ſacrae virgi-*

a) Tom. I. p. 124. b) de Nat. deor. L. I. c. 29. c) L. III. c. 15. d) Inſcript. Sicil. p. 3. e) L. IV. eleg. 8. f) de Nat. anim. L. XI. c. 16.

nes ſtatis diebus ingrediuntur offam geſtantes manibus, oculis faſcia revinctis. Eas recta ad latibulum divinus quidam ſpiritus deducit, ſenſimque ac pedetentim progrediuntur ſine offenſione, ac ſi apertis oculis viderent. Quod ſi virgines fuerint, admittit cibos draco, tanquam puros, et convenientes animali diis amico; ſin minus, faſtidit, intelligens, divinansque, eſſe corruptos. Idem auctor paullo ſupra [a]) ſimilem ſuperſtitionis ritum, qui apud Epirotas valuerat, expoſuit. Eodem modo draconem velleris aurei cuſtodem a Medea ſaginatum canit Valerius Flaccus: [b])

multifidas regis quem filia linguas
Vibrantem ex adytis cantu dapibusque vocabat,
Et dabat heſterno liventia mella veneno.

Ajebam, in ipſa urbe magnam fuiſſe ejus deae religionem. Nam cum primum civitas Lanuvinis data fuit, ſancitum, ut aedes lucusque Soſpitae Iunonis communis Lanuvinis municipibus cum populo Romano eſſet. [c]) Duae etiam ejus aedes in urbe ſtabant, altera in foro Olitorio, quam C. Cornelius Cethegus vovit, dedicavitque, [d]) altera in regione X. referente P. Victore: *aedis matris deum; huic fuit conterminum delubrum Soſpitae Iunonis*, quod et confirmat Ovidius. [e]) Et teſtatur Cicero, omnes conſules huic deae ex lege ſacrificaſſe, [f]) et forte ab hac diverſa non eſt *Iuno Caprotina*, quam in urbe cultam fuiſſe narrat Varro. [g])

Ad Roſcii noſtri denarios ut revertar, pleraque cum denariis L. Papii habent communia, elegantiam operis, typum Siſpitae, copiam inſignem, miram minutorum ſigillorum varietatem, oram ſerratam. De tempore, quo utriusque hi numi ſignati ſunt, nihil poteſt adfirmari. Opinatur Havercampus, Papii numos ſignatos a filio C. Papii, qui fuit tribunus pl. V. C. 698, Roſcianos vero cuſos in Gallia V. C. 698 a Roſcio I. Caeſaris quaeſtore. Verum an ea adhuc aetate numi ſerrati valuere?

RVBELLIA.

Gens equeſtris Tibure profecta, ut docet Tacitus. [h]) Cognomen *Blandus*.

C. RVBELLIVS. BLANDVS. IIIVIR. A. A. A. F. F in minutis aeneis ſub Auguſto ſignatis. C.

a) Cap. II. b) Argon. I. 61. c) Liv. L. VIII. c. 14. d) Liv. L. XXXIV. c. 53. e) Faſt. II. v. 55. f) pro Murena cap. ult. g) de L. L. Lib. V. h) Ann. L. VI. c. 27.

RVBRIA.

Gens plebeia. Cognomen *Doſſenus*.

DOSSEN. *Caput Iovis, pone ſceptrum.*

L. RVBRI. *Lentae quadrigae, ex quibus ſuperne avolat Victoriola.* AR. C.

Reſtitutus a Trajano. RRR.

DOS. *Caput Iunonis velatum, pone ſceptrum.*

L. RVBRI. *Idem typus.* AR. C.

Reſtitutus a Trajano. RRR.

DOS. *Caput Palladis.*

L. RVBRI. *Lentae quadrigae, ex quibus ſuperne defixa Victoria in citis bigis vecta.* AR. C.

Reſtitutus a Trajano. RRR.

Exiſtimat Vrſinus, quem ſequuntur reliqui, his quadrigis indicari thenſas, quibus deorum ſigna ludis Circenſibus in Circum vehi ſolebant, easque his denariis inſertas, vel quod inter pontifices eſſet Rubrius, ad quos pertinuere thenſae, vel alias ob cauſas nobis ignotas. At qui ipſas numi imagines volet inſpicere, videbit, currus hos eſſe ejus formae, qua triumphales fingi ſunt ſoliti, et multum abludere a thenſis, quas ſuperne compages arcuata clauſit, clauſis etiam lateribus, patente ſolo anteriore, per quod condita intus deorum ſigna poterant conſpici, quam formam paſsim offerunt numi Auguſtarum conſecratarum, quin et numi Graeci Epheſii addito ΑΠΗΝΗ. Veriſimilius ergo hi denarii victoriam aliquam reſpiciunt. Solitis ſuis conjecturis indulget Havercampus, dum ex his ipſis, ut putabat, thenſis Rubrium noſtrum praefectum urbis ſub I. Caeſare facit. Quo tempore ſint ſignati, conjecturas aliquas dictabo in ſequentibus.

* * *

DOSSEN. *Caput Neptuni cum tridente.*

L. RVBRI. *Victoria gradiens ſ. oblongum palmae ramum ſuper humero tenet, pro pedibus ara, ſuper qua ovum dimidiatum, cui ſerpens obvolvitur.* Quin. R.

Caput Iaui geminum intermedia ara cum ovo et ſerpente, ut in praecedente.

L. RVBRI. DOSSEN. *Navis prora, infra* ROMA. AE. I. R.

Capita Herculis juvenis, et Mercurii inſtar Iani conjuncta cum ſuis attributis clava et caduceo.

L. RVBRI. DOSSEN. *Prora navis, juxta templum diſtylum, intra quod ara cum ovo et ſerpente, ut in praecedentibus.* AE. I. R.

Aram, ſerpentem ovo implexum, et navim eruditi ad Aeſculapium Epidauro Romam vectum referunt, de quo prolixe egi in numis gentis Eppiae, qui ſimilis ſunt rationis. Sed quaecunque adferuntur, una nituntur conjectura. Iſtud unum ex Eppiae numis ſatis liquido colligitur, tam Eppii, quam Rubrii numos eadem aetate fuiſſe cuſos, et ut credibile eſt, cum uterque in eodem magiſtratu, qualis eſſe poterat IIIviratus monetalis, eſſet conſtitutus. Quo admiſſo irrita ſunt, quae Havercampus inaniter conjecit ſtatuendo Rubrium ex octo praefectis unum, quos Iulius Caeſar in Hiſpanias adverſus Pompeji liberos profecturus Romae

reliquit, ac tum ab eo hos numos ſignatos. Enimvero Eppium Caeſari inimicum Pompejanis fideliter adhaeſiſſe ex ejus numis videmus. Vnde ergo in hoc animorum diſſenſu is conſenſus, quem teſtantur numi? Scimus ergo, utriusque numos in eandem aetatem, nimirum ſaeculum urbis conditae octavum, incidere, quae alia ad Rubrium pertinent, ignoramus.

Pars adverſa numi poſtremi videtur explicare, quod ſcribit Cicero ad Atticum: [a]) *Signa noſtra, et HERMERACLAS, ut ſcribis, cum commodiſſime poteris, velim imponas.* Signa juncta Mercurii, et Herculis paſsim in gymnaſiis, et palaeſtris erigi ſolebant, cujus cauſam adfert Athenaeus, [b]) quod Mercurius orationis, et facundiae eſt praeſes, Hercules roboris ac virium, quo utroque conjuncto vigent in republica amicitia, et conſenſio, quibus libertas invaleſcit. Ex ſimili cauſa natum Herculem Muſarum, in Pomponia diximus. Idem utriusque conſortium memorat Ariſtides quoque: [c]) ἀλλα μην Ερμȣ γε και Ηρακλεȣς ἐςι νυν ἀγαλματα κοινα. προς τοσȣτον. ἡκȣσι της ἑταιριας, *jam inter Mercurium, et Herculem tanta intercedit familiaritas, ut eorum ſtatuae conjungantur.* Novi, ab aliquibus, quos inter Sponius, [d]) Hermeraclas dici capita Herculis lapidibus quadratis impoſita, nempe in Hermarum morem, et ſecundum hoc explicant Hermathenam Ciceronis, et Hermerotas Plinii. At qua tum ratione explicabimus Ζηνοποσειδωνα Athenaei? [e]) Capita bina ſic a veteribus jungi ſolita docent obvia exempla Iani, et in numis Tenedi capita Tennis, et Hemitheae. Vide, quae de hoc argumento plura dixi ad denarios gentis Fonteiae.

RVPILIA.

Numi Goltziani.

RVSTIA.

Gens ſtante rep. vix cognita.

Caput Martis imberbe, prae quo X, *pone* S. C.

L. RVSTI. *Aries.* AR. C.

Audi ingenioſam Vaillantii, et Havercampi explicationem in compendium redactam. Marti, a quo Martius menſis nomen habet, ex zodiaci ſignis reſpondet aries. Martius Romae ante Numam annum aperuit. Pronum igitur credere, typis Martis, et arietis reſpici annum a Iulio Caeſare correctum.

a) L. I. ep. 10. b) L. XIII. p. m. 561. ſeq. e) L. VIII. p. m. 337. c) Orat. Tom. I. p. 35. d) Miſcell. p. 9.

Haec illi. Miferet me male collocatae operae. Vniverfa hujus denarii ratio loculente arguit, antiquiorem eum effe anno V. C. 708, quo faftos correxit Caefar. In certis ejus aetatis denariis non amplius reperiri notam X, omnes norunt, etfi commode hunc ictum declinaffe vifi fint illuftres IIviri, dum adferunt, *fub mento effe Martis aftrum fex radiis conftans*, *ne quis denarii notam literam* X *effe exiftimet.* Verum adeo fimilis eft numi hujus nota illi, quae paffim in denariis occurrit, nimirum τῷ X linea horizontali biffecto, ut neceffe fit, aut in omnibus aliis notari aftrum, fin contra, hujus quoque numi nota indicari denarium. Accedit, fatis effe ambiguum, fitne in adverfa caput Martis potius, quam Palladis. Vultus certe eft ambiguus inter marem juvenem et feminam, quod idem dubium urget etiam in denariis Satrieni fatente ipfo Havercampo.

* * *

Q. RVSTIVS. FORTVNAE. ANTIAT. *Duae protomae muliebres impofitae cippo utrinque in caput arietis excurrenti.*

CAESARI. AVGVSTO. EX. S. C. *Ara, cui infcriptum:* FOR. RE. Eft AR. R.

Fortunae Antiates, dictae ab urbe Antio, ubi illuftre templum habuere, magni fuere apud veteres nominis, et a multis commendatae fcriptoribus. Fortunae etiam Antiati commendat Auguftum Horatius: *o diva, gratum quae regis Antium.* [a]) Forte, quod cippum dixi, vehiculum eft, quo, admonente Macrobio, [b]) *apud Antium promovebantur fimulacra Fortunarum ad danda refponfa.* Simili fere typo eft SORS in numis Plaetoriae. Averfa ad Auguftum pertinet, quae docet, denarium fignatum V. C. 735, ut dicetur in ejus numis ad hunc annum.

RVSTICELIA.

Numos coloniae incertae binos cum capite Tiberii edidit Pellerinius, [c]) in quorum uno legitur: L. RVSTICELIVS. CORDVS. IIVIR. QVINQ. D. D., in altero: C. BAEBIVS. P. L. RVSTICELIVS. BASTERNA. IIVIR. QVINQ. D. D. qua vera lectione lis omnis tollitur, quae hactenus eruditos diftraxit, quamque fufe enarratam videre potes in commentariis Havercampi. [d]) Reliqua non moror, cum Rufticelii hi fint magiftratus municipales.

RVTILIA.

Gens plebeia. Cognomen *Flaccus.*

FLAC. *Caput Palladis alatum.*

L. RVTILI. *Victoria in citis bigis.* AR. C.

a) L. I. ode 35. b) Sat. L. I. c. 23. c) Mel. I. p. 257. d) pag. 369.

SALVIA.

Gens plebeia. Cognomen *Otho.*

C. CAESAR. IIIVIR. R. P. C. *Caput Octaviani modice barbatum.*

Q. SALVIVS. IMP. COS. DESIG. *Fulmen.* AR. R.

Cum non reperirent eruditi Q. Salvium, cui omnia, quae in hoc denario praedicantur, convenirent, conversi sunt ad Q. Salvidienum Rufum, de quo ad annum V. C. 714 haec perhibet Dio: fuisse obscuro genere natum, pascentique gregem flammam e capite emicuisse, postea a Caesare ad id dignitatis evectum, ut CONSVL, cum senator nunquam fuisset, DESIGNARETVR, postea rerum novarum suspectum Caesaris jussu interfectum. De eo Dio pluribus locis. Ad hunc ergo pertinere denarios hos existimat, etsi rationem non reperiant, cur pro Salvidieno, ut eum constanter vocant Dio et Appianus, in numo dicatur Salvius. Ex quo praeclaro facto *imperatoris* titulum abstulerit, non satis liquet.

* * *

Otho.

M. SALVIVS. OTHO. IIIVIR. A. A. A. F. F. in aeneis I. et II. formae cum capite Augusti. C.

Fuit hic avus Othonis Augusti, ut dicetur in hujus numis.

SALVSTIA.

Ex qua gente fuit *primus Romana Crispus in historia*, ut canit Martialis. Ejus imaginem conservant numi aliquot inscripti: SALVSTIVS. AVTOR, sed de quibus, quod contorniati sunt, agitur alibi.

SANQVINIA.

Gentis Sanquiniae praeter hos numos, Tacitum et Dionem, qui Sanquinii Maximi consularis meminere sub Tiberio, et Caligula, monumenta deficiunt.

M. SANQVINIVS. IIIVIR. *Caput laureatum, cujus vertici astrum imminet.*

AVGVST. DIVI. F. LVDOS. SAE. *Vir togatus stans capite galeato d. caduceum, s. clypeum rotundum gestat.* AR. R.

Astrum vertici imminens facit, ut dictum caput credatur esse Iulii Caesaris, quod olim astro coruscum passim fingebatur propter causam, quam in numis D. Iulii copiose persequar. Quanquam, ut verum fatear, lineamenta in his denariis parum I. Caesari respondeant. Pars aversa praedicat ludos saeculares

ab Augufto celebratos, de quibus agetur in hujus numis ad annum V. C. 737, quo acti fuere. Fuit ergo Sanquinius nofter illo anno IIIvir monetalis. Hoc tamen loco agendum eft de infolentiore averfae typo. Virum eo cultu, qualem defcripfimus, plerique facerdotem Salium effe adfirmant facerdotii fui clypeum ancile geftantem. At ancilia multum diverfa fuere forma, ut conftat ex denariis Licinii Stolonis, aliisque monumentis. Ad haec Saliorum non erat curare ludos faeculares, fed XVvirorum facris faciundis. Alii Fecialem maluere. Sed neque ad Feciales faecularium apparatus pertinuit. Verior multo eorum fententia, exiftimantium, effe praeconem facro indutum habitu, denunciantem populo ludorum faecularium folennia. Narrat Suetonius, [a]) *fecit et faeculares -- quare vox PRAECONIS irrifa eft invitantis more folenni ad ludos etc.* Similia refert Herodianus agens de ludis faecularibus a Severo factis; nimirum per urbem ac Italiam iviffe praecones, hortantes, venirent, viderent, quae nec vidiffent hactenus, nec vifuri effent. Similis praeco occurrit etiam in denariis Domitiani infcriptis: COS. XIIII. LVD. SAEC. FEC., praeterquam quod pro caduceo fceptrum, aut baculum geftat.

* * *

M. SANQVINIVS. Q. F. IIIVIR. A. A. A. F. F. in aeneis I. et II. formae cum capite Augufti. C.

SATRIENVS.

Ex folis numis cognitus, noti tamen Satrii, a quibus videtur ductus Satrienus, ut a Nafidio Nafidienus, ab Allio Allienus etc.

Caput juvenile galeatum, pone variantes notae arithmeticae.

P. SATRIENVS. *Lupa gradiens.* AR. C.

Caput anticae alii Martis, alii Palladis putant. Certe Palladi magis favent lineamenta delicata. Sin Mars eft, facile cum hoc conciliabis lupam partis averfae. Tefte Albrico [b]) *ante Martem lupus ovem portans pingebatur, quia illud animal ab antiquis gentilibus ipfi Marti fpecialiter confecratum erat.* Propius huc pertinet, quod refertur in *Origine gentis R.* Aurelio Victori vulgo tributa, *lupam Martiae effe tutelae*, Marte infigne illud beneficium rependente, quod ea fuis ex Rhea gemellis lac praebuit. Eam effe caufam puto, cur lupus Virgilio dicatur *Martius*, [c]) et apud Livium: [d]) *hinc victor Martius lupus gentis nos Martiae, et conditoris noftri admonuit.* Recte igitur dixit Laurentius Lydus: [e]) Διος συμϐολον αετος, Ηλιȣ λεοντες, Αρεως λυκος, Ερμȣ δρακοντες, *Iovis fymbolum eft aquila, Solis leones, Martis lupus, Mercurii ferpentes.*

---

a) in Claud. c. 21. b) deor. imag. n. 3. c) Aen. IX. 566. d) L. X. c. 27. e) de Menfib. P. I. c. 7.

SAVFEIA.

Gens plebeia.

Caput Palladis alatum, pone X.
L. SAVF. *Victoria in citis bigis, infra* ROMA. AR. C.

L. SAVF. in aſsibus. — C. SA. in aeneis varii ponderis, ſed poſterior haec ratio an Saufeiam indicet, dubium. C.

SCRIBONIA.

Gens plebeia. Cognomen *Libo.*

Caput Palladis alatum, pone X.
C. SCR. *Dioſcuri equites, infra* ROMA. AR. C.

C. SCR. in aſsibus, et trientibus. R.

* *

PAVLVS. LEPIDVS. CONCORD. *Caput Concordiae velatum.*
PVTEAL. SCRIBON. *infra:* LIBO. *Puteal, ex quo pendent duae lyrae, et encarpi.* AV. (Muſ. Caeſ.) RRRR. AR. R.

LIBO. BON. EVENT. *Caput muliebre, cujus frons faſcia redimitur.*
PVTEAL. SCRIBON. *Idem typus.* AR. C.

Reſtitutus item a Trajano. (Pembrock Part. III. tab. 93.) RRRR.

CAESAR. AVGVSTVS. *Caput Auguſti nudum.*
Eadem averſa. (Haym T. II. tab. 25.) AR. RRRR.

Quis fuerit Paulus Lepidus partis anticae, et cur in eodem numo conjunctus cum Scribonio Libone, copioſe differui in Paulo Lepido gentis Aemiliae. Ibidem actum etiam de capite Concordiae. Averſa utriusque denarii ſiſtit celebratum puteal Scribonii. Eſt autem puteal, ductum a *puteus*, ſeptum cujuscunque materiae impoſitum puteo, ne incautius accedentes in praeceps ruant. Fecit rei ſimilitudo, ut vocabulum iſtud transferretur ad ſignificandum ſeptum loco ſacro circumjectum, ne humus conſecrata irreligioſius pedibus conculcaretur. In altero hoc ſenſu bina fuere in urbe putealia inſignis famae. Horum unius meminit Cicero, cum Attii Navii miraculum cotem novacula diſcindentis enarraſſet. *Cotem autem illam*, addit, [a]) *et novaculam defoſſam in comitio, ſupraque impoſitum puteal accepimus.* De altero, et quod noſtri eſt argumenti, haec Pompejus Feſtus, ſed loco lacunis turpiter hiante, quas aliqui ſic explent: [b]) *SCRIBONII PVTEAL ante atrium Minervae, quod Scribonius, cui negotium datum fuerat, ut conquireret ſacella, id ponendum curavit, quia in eo loco olim ſacellum fuit, quod ignorabatur. Tradunt quidam, fulgur*

a) Divinat. L. I. c. 17.   b) in: Sceleratus campus.

conditum eo loco, quod nefas est integi, sed super foramine aperto coelum patet. Sed et locus de coelo tactus, et eodem modo ſeptus *bidental* appellabatur. Vetus ſcholiaſtes ad Perſii Sat. II. v. 27. *Bidental locus ſacro percuſſus fulmine, qui bidente ab aruſpicibus conſecratur, quem calcare nefas eſt.* Et Sidonius Apollinaris: [a])

Nec quae fulmine Tuſcus expiato
SEPTVM numina quaerit ad BIDENTAL.

Quoniam in ea populi Romani ruditate non ex naturae legibus cadere fulmina videbantur, ſed in oſtentis habita, non defuit aegris mortalibus ea procurandi votum, ac deſiderium. Eam ſcientiam cum ſibi parare cuperet omnis ſuperſtitionis Romanae architectus Numa, deae Egeriae monitu collocatis opportune inſidiis Faunum et Martium Picum fateri coegit, quibus ad terras modis Iuppiter poſſet ſacrificiis elici. Hac arte ſuperum regem coelo detractum novis iterum fraudibus circumvenit Numa, et ſancitum denique, ut fulgurita capite cepitio, capillo, piſce procurarentur, expiarenturque. Vide haec humanae mentis opprobria, quae ſe divinae particulam aurae credi voluit, curate enarrata apud Ovidium, [b]) Plutarchum, [c]) Arnobium ex Antiate, [d]) Livium. [e]) Memoriae praeterea proditum, Tullum Hoſtilium volventem commentarios Numae, cum ibi quaedam occulta ſacrificia Iovi Elicio facta inveniſſet, his quoque fuiſſe operatum, ſed cum haec non rite inita curatave eſſent, non ſolum nullam ei oblatam coeleſtium ſpeciem, ſed ira Iovis, ſollicitati prava religione, fulmine ictum cum domo conflagraſſe. [f])

Si fato Hoſtiliano abſteriti poſteri auſi amplius non ſunt Iovem coelo elicere, perrexere tamen, quod periculo vacabat, fulgurita praeſcriptis caerimoniis condere, ac procurare. Earum nos partem edocuit Lucanus, [g]) quo teſte vocatus in urbem Tuſcus

Arruns diſperſos fulminis ignes
Colligit, et terrae moeſto cum murmure condit,
Datque locis numen ſacris; tunc admovet aris
Electa cervice marem etc.

Vetus ſcholiaſtes ad verſum Iuvenalis: [h])

Atque aliquis ſenior, qui publica fulgura condit,

haec obſervat: *Condi fulgura dicuntur, quotiescunque pontifex diſperſos ignes in unum redigit, et tacita ignorataque prece locum aggeſtione conſecratum it.* Alter ſcholiaſtes ad verſum Perſii: [i])

Triſte jaces lucis, evitandumque bidental,

a) Carm. IX. 188. b) Faſt. L. III. 285. ſeq. c) in Numa p. 70. d) adv. gent. L. V. ſub. init. e) L. I. c. 20. f) Livius L. I. c. 31. Plinius L. XXVIII. § 4. et L. II. § 54. g) Phars. L. I. 606. h) Sat. VI. 586. i) Sat. II. 26.

haec memorat: *In usu fuit, ut augures, vel aruspices adducti de Etruria certis temporibus fulmina transfigurata in lapides infra terram absconderent.*

His occupatis facilis est partis aversae horum numorum explicatio. Dicitur puteal, quia veri putealis puteo impositi habet formam, serviitque, ne locus sacer, in quo fulgurita condita essent, accessu profanaretur, ut principio dictum. Sed et arae formam his in denariis exhibet. Quo factum, ut Dionysius Halicarnassensis, qui Attii Navii prodigium copiose describit, [a]) hujus puteal jam *φρεαρ*, *puteum*, jam *ϐωμον*, *aram* dixerit. Ornatur lyris et encarpis, quibus arae etiam ornari saepe extrinsecus consuevere. Scriboniani hujus putealis saepe meminere poetae. Ei vicinum fuit tribunal, unde Horatius: [b]) *Forum, putealque Libonis mandabo siccis.* Vide testimonia alia apud eruditos lexicographos. Vtrumque istud puteal, et Attii Navii, et Scribonii ab eruditis fuisse confusum, post Salmasium advertit Spanhemius. [c])

In denario altero occurrit *Bonus Eventus*, consecrantibus nimirum Romanis, quidquid boni, malive inferendi capax exstitit, ut Fortunam, Spem, Genium etc., ita et Eventum, secundum quae Lucretio in Eventis ponuntur servitium, libertas, divitiae, paupertas, bellum, concordia. [d]) Est vero Eventus definiente Cicerone: [e]) *alicujus exitus negotii, in quo quaeri solet, quid ex quaque re evenerit, eveniat, eventurumque sit.* Ergo si quid bene evenit, id Bono Eventui acceptum ferebatur. Fuisse eum ejusdem naturae cum Felicitate habitum, probat denarius, quem proponit Morellius, [f]) in quo juxta caput muliebre scriptum: BON. EVENT. ET. FELICITAS. Credo, hunc Romanorum genium eundem esse cum Αυτοματια Graecorum. Refert de Timoleonte Plutarchus: [g]) *ἐπι δε της οικιας ἱερον ἱδρυσαμενος Αυτοματιας ἐθυσεν, ἀυτην δε την ὀικιαν Ιερῳ Δαιμονι καθιερωσεν*, *domi exstructo sacello* Αυτοματιας *ei sacrificavit, ipsam vero domum sacro Genio dedicavit.* Et Nepos in ejus vita: *itaque suae domi sacellum* Αυτοματιας *constituerat, idque sanctissime colebat.* Causa fuit, quod quidquid tentaverat, etiam praeter spem feliciter caderet. Ergo Αυτοματια aliud non est, quam spontanea Fortunae actio, seu Eventus, et quidem Bonus, quia grates illi rependebantur, et cui praeesse credebatur Bonus, vel Sacer Genius, Graecis ἀγαθος, vel ἱερος δαιμων. Habuit Bonus Eventus teste P. Victore in urbe templum in regione IX, cujus meminit quoque Ammianus. [h]) In his denariis muliebris sexus Eventui datur, ut et in numis Galbae Aug., at in aliorum Augustorum numis usque ad Gallienum est vir nudus stans ad aram, d. pateram, s. spicas cum papavere tenens. Hanc ejus formam graphice proponit Plinius, [i]) cum laudat *simulacrum Boni Eventus d. pateram, s. spicam, ac papaver tenens*, opus Euphranoris. Atqui et Bonum Eventum in

a) Ant. Rom. L. III. p. 204. b) L. I. epist. 19. v. 8. c) Tom. II, p. 189. d) L. I. v. 456. e) de Invent. L. I. c. 28. f) in incertis tab. II. A. g) in ejus vita cap. 36. h) L. XXIX. i) L. XXXIV. p. 655.

numinibus rusticis posuit Varro, [a]) quia *sine successu, ac Bono Eventu frustratio est, non cultura.* Et Festus: [b]) *Panibus redimibant caput equi immolati idib. Octobris in campo Martio, quia sacrificium fiebat ob frugum eventum.* Vide de Bono Eventu praeclaram dissertationem cl. Moreau de Mautour. [c])

SEMPRONIA.

Cognomina in numis *Atratinus, Graccus, Pitio*, ex quibus Atratini patricii, ut constat ex Livio, [d]) Gracchi plebeji, Pitionum ordo incertus.

* * *

Atratinus.

Caput Iani gemini.

ATRA. *Prora navis, infra* ROMA. AE. I. RR.

Denarium antiquae formae per monogramma ATR. Atratinis tribuit Morellius; verum illud resolvendum potius in AVTR. videtur, et esse familiae Autroniae, ut in hac diximus.

L. ATRATINVS. AVGVR. *Caput imberbe in Iani morem.*

ANTONIVS. IMP. *Prora navis.* AE. II. (Liebe p. 398.) RRRR.

L. ATRATINVS. AVGVR. PRAEF. CLAS. F. C. in aeneis I. formae cum capite M. Antonii, de quibus agetur in moneta hujus IIIviri.

In numis Lilybaei et Entellae Siciliae legitur magistratus ATRATIN., verum an is ad hanc gentem pertineat, incertum.

* * *

Graccus.

CAESAR. (*etiam sine epigraphe*) *Caput Iulii Caesaris laureatum, in nonnullis juxta* S. C. *vel lituus.*

TI. SEMPRONIVS. GRACCVS. Q. DESIG. *Signum militare, aquila legionaria, aratrum, decempeda, in area* S. C. AR. R.

DIVI. IVLI. F. *Caput Octaviani modice barbatum.*

TI. SEMPRONIVS. GRACCVS. IIIIVIR. Q. DESIG. *Typus idem sine* S. C. AR. R. In alio: *Mulier stans d. gubernaculum, s. cornucopiae.* AV. RRR.

TI. SEMPRONIVS. GRACCVS. IIIVIR. A. A. A. F. F. in aeneis Augusti I. et II. formae. C.

Havercampus ad definiendam aetatem numorum, quos I. et II. loco recensui, adoptat regulam Vaillantii: Octavianum non dici Divi filium, nisi post victum Antonium, et triumphum de Aegypto; deinceps cessasse appellationem IIIviri R. P. C., et dictum DIVI Filium, donec Augusti titulum admitteret. Quo constituto arguit eos signatos ab anno V. C. 725 usque 727, cumque Dio in actis ad annum 725 narret, ab Octaviano coloniam Carthaginem deductam, [e]) quod is alio loco copiosius persequitur, [f]) ideo a IIIIviro Ti. Gracco coloniae typum lectum.

---

a) de R. R. L. I. c. 1. b) in Panibus. c) B. L. Tom. II. p. 418. d) L. IV. c. 6 et 7. e) L. LII. f) L. XLIII.

In hac dissertatione bis altum dormitat Havercampus, primum, quod de titulo DIVI. IVLI. F. memorat, quem multo ante ab Octaviano adscitum, in hujus moneta liquido docebitur. Deinde quae Dio L. XLIII. de deducta colonia Carthagine perhibet, ad Octavianum non pertinent, sed I. Caesarem. Lege prolixos eruditorum in haec numismata commentarios apud Havercampum in Sempronia, et Schlegelium in Morellii Impp. T. I. p. 43, si lubet conjecturis te implere. Istud certum, numos hos multo ante signatos, quam istud Havercampo creditum, nimirum eo tempore, quo barbam adhuc aluit Octavianus, de qua peristasi agam ex instituto in hujus numis, et est verisimile, Graccum hunc fuisse IIIvirum monetalem, et una quaestorem designatum. Eodem modo in numis Q. Voconii eadem occurrunt Iulii, et Octaviani capita cum eadem inscriptione: DIVI. IVLI. F. et Q. VOCONIVS. VITVLVS. Q. DESIGN., et quod mirere, eos ipsos Havercampus paullo post Iulii Caesaris mortem signatos adserit, qui similes hos Gracchi numos, etsi eadem eorum sit ratio, multis serius annis cusos statuere non dubitavit.

* * *

Pitio.

PITIO. *Caput Palladis alatum, juxta* X.

L. SEMP. *Dioscuri equites, in imo* ROMA. AR. C.

L. SEMP. PITIO in assibus. R.

Pitionum familiae scriptores veteres non meminerunt.

SENTIA.

Gens plebeia. Cognomen *Saturninus.*

ARG. PVB. *Caput Palladis alatum.*

L. SENTI. C. F. *Iuppiter in citis quadrigis d. hastam, s. fulmen, in area varians litera alphabeti.* AR. C.

Caput Palladis alatum.

L. SATVRN. *Vir nudus in citis quadrigis d. elata cultrum incurvum, in area varians alphabeti litera.* Noti id genus argentei, sed in catalogo d'Ennery citatur similis aureus, an genuinus? AR C.

Caput Palladis alatum, pone litera alphabeti.

L. SAT. *in monogrammate. Caput simile Palladis.* AR. C.

Quis fuerit hic L. Sentius, qui priores denarios ex ARG*ento* PVB*lico* feriundos curavit, non liquet. Quod vir nudus denarii alterius dextera gestat, et Vaillantio lituus est visum, verius Havercampus falcem dixit, atque ex hac agnoscendum Saturnum, tanto lubentius a Sentio in numos suos lectum, quod deus hic ad suum Saturnini cognomen adludit. Vide falcem non absimilem Saturno additam in numis gentis Memmiae, et Calpurnii Pisonis. Denarius III. sitne hujus gentis, minus expeditum, nam monogramma literis SAT. conflatum perinde in STA*tius* resolvi potest.

SEPVLLIA.

Gens ex unis numis cognita. Cognomen *Macer*.

Caput Iulii Caesaris vario cultu et inscriptione.

P. SEPVLLIVS. MACER. *Venus stans d. Victoriolam*, *s. hastam.* AR. C.

Caput M. Antonii barbatum velatum, *hinc lituus*, *illinc guttus.* In aliis; CLEMENTIAE. CAESARIS. *Templum quatuor columnarum.*

P. SEPVLLIVS. MACER. *Eques desultor binos equos incitans*, *in area corona*, *et palmae ramus.*

Ex barba M. Antonio addita, quam is aliquanto tempore causa luctus ob Caesaris necem aluit, apparet, hos Sepullii denarios haud multo post dictatoris caedem fuisse percussos, inserto horum nonnullis Iulii capite ob memoriam tanti viri dominantibus tum IIIviris gratam. De Venere Victrice in Iulii Caesaris numis obvia et Clementia agetur in hujus numis. Desultoris typum explicavimus in gente Marcia.

* * *

Caput Mercurii, *pone* HS, *quae nota in aliis abest.*

P. SEPVLLIVS. *Caduceus.* Sestertius RRRR.

Vt rari sunt sestertii omnes, ita rarissimi, qui gentis nomen adscribunt. Praesentem vero unicum novi, qui praeter gentis nomen ipsam etiam sestertii notam offert. Idem sestertius est etiam in Caesareo, sed absque nota HS.

SERGIA.

Gens patricia, quam ad Aeneae usque tempora promovet Virgilius: [a])

Sergestusque, *domus tenet a quo Sergia nomen.*

Ex ea fuit Catilina in Ciceronis gloriam perduellis. In numis cognomen *Silus.*

* * *

EX. S. C. *Caput Palladis alatum*, *pone* ROMA.

M. SERGI. SILVS. *Eques galeatus paludatus citato cursu s. gladium*, *et amputatum caput humanum gestans*, *in area* Q.

Aversa hujus denarii sistit veterem M. Sergium, fortitudinis, animique ad bella nati prodigium, per bella Gallica, et Hannibalica spectatum. De eo insignis locus Plinii, [b]) ex quo, etsi totus legi meretur, pauca tantum huc facientia excerpam. *M. Sergio*, *ut quidem arbitror*, *nemo quemquam hominum jure praetulerit*, *licet pronepos Catilina gratiam nomini deroget. Secundo stipendio dexteram manum perdidit*, *stipendiisque duobus ter et vicies vulneratus est* - - - *Si-*

a) Aen. V. 121. b) L. VII. § 29.

nistra manu sola quater pugnavit - - dexteram sibi ferream fecit, eaque religata praeliatus etc. Quare cum in his denariis videamus, equitem hunc ensem, et hostile caput tenere sinistra, quod dexterae competit, eundem hunc M. Sergium eo typo adumbratum dubitari nequit, cui probabile est ob haec virtutis documenta statuam equestrem ea specie, quam numus exhibet, positam fuisse.

SERVILIA.

Haec gens excisa Alba Romam traducta, et in patriciorum numerum lecta est testibus Livio, [a]) et Dionysio Halic. [b]) In multas divisa familias, sed in numis memorantur tantum *Ahala*, *Caepio*, *Casca*, *Rullus*. Posteriores duo fuere plebeji. De Rullo istud satis constat, et Cascam tribunum plebis facit Dio. [c])

* * *

Ahala.

AHALA. *Caput Ahalae nudum barbatum.*

BRVTVS. *Caput Bruti nudum barbatum.* AV. (Mus. Caes.) RRRR. AR. C.

Vide, quae ad hunc denarium commentabimur in numis Iunii Bruti.

* * *

Caepio.

Denarios inscriptos PISO. CAEPIO. Q. vide in numis Calpurnii Pisonis.

Alios inscriptos: Q. CAEPIO. BRVTVS. IMP., quae sunt nomina M. Bruti ejus, qui Caesarem percussit, vide in numis hujus Iunii Bruti.

* * *

Casca.

CASCA. LONGVS. *Tropaeum erectum inter duas navium proras, in medio numi* L.

BRVTVS. IMP. *Caput M. Bruti nudum intra coronam quernam.* AV. (Mus. Caes.) RRRR.

CASCA. LONGVS. *Caput Neptuni.*

BRVTVS. IMP. *Victoria stans s. palmae ramum, et simul utraque manu coronam lemniscatam.* AR. RR.

Duos Servilios Cascas fratres fuisse inter percussores Caesaris, tradit Plutarchus. [d]) Ex his P. Casca, quem fuisse tribunum plebis adserit Dio, [e]) primum Caesari ictum tulit. [f]) Moto deinde in parricidas bello eum sese Bruto sociasse docemur primum a Plutarcho, [g]) a quo P. Casca in eo bello inter amicos Bruti recensetur, tum a numis, quos hic recensui. Alteri Cascae fuisse praenomen Caji, docet Appianus. [h]) Ceterum longum, et taediosum apud Havercampum examen, sintne *Casca* et *Longus* diversarum familiarum cognomina, an Longus agnomen Cascae, an aliud. [i]) Typi ad victoriam maritimam adlu-

---

a) L. I. c. 30 b) Ant. L. III. p. 170. c) L. XLIV. § 52. d) in Caes. p. 739. e) L. XLIV. § 52, et L. XLVI. § 49. f) Plut. l. c. g) in Bruto p. 1005. h) Bell. civ. L. II. i) in fam. Iunia p. 226.

dunt, incertum quam.

* * *

Rullus.

RVLLI. *Protome Palladis.*

P. SERVILI. M. F. *Victoria in citis bigis*, *in area* P. AR. C.

Notus P. Servilius Rullus tribunus plebis, cujus legem agrariam Cicero conſul oratione, quae adhuc exſtat, ſolide impugnavit. Ejus pater fuit P. Servilius Rullus, quem fuiſſe Romanorum primum ait Plinius, qui ſolidum aprum in epulis adpoſuit. [a]) Vtrius ſit hic denarius, incertum.

* * *

Servilii incerti.

ROMA, *Caput Palladis alatum*, *prae quo* X, *pone lituus.*

C. SERVEIL. *Eques galeatus cum haſta et clypeo*, *cui inſcriptum* M, *citato curſu invehitur in equitem alium fugientem*, *et ſeſe adducto gladio retrorſum defendentem.* AR. C.

ROMA. *Caput muliebre laureatum*, *prae quo* X, *pone lituus*, *et variantes alphabeti literae.*

Eadem averſa. AR. C.

FLORAL. PRIMVS. *Caput muliebre floribus ornatum*, *pone lituus.*

C. SERVEILI. C. F. *Duo milites armati*, *et adverſi ſtantes pugiones eductos conferunt.* AR. C.

Cum in omnibus his numis compareat lituus, veriſimile viſum eruditis, tribuendos Servilio Auguri, quem narrat Plutarchus, [b]) a Lucullo adoleſcente publico crimine accuſatum, quod ſui patris is ântea accuſatorem egerat. Poſſunt tamen praecedentes duo denarii eſſe ejus filii, qui ſeſe typo litui patre augure fuiſſe natum potuit profiteri. Tertius tam vetuſti operis non eſt, de quo poſtea. In typo averſae, quem priores duo denarii exhibent, non morabor, quia ad eum explicandum veriſimile nihil adferre poſſum.

Antica denarii III. illuſtre argumentum continet, et deae Florae proprium. Havercampus, qui in id genus numis, ectypon Morellianum ſecutus, non FLORAL. legit, quod ab aliis factum, ſed FLORA, receptam hactenus eorum ſententiam repudiat, qui legendum cenſuere: FLORAL*ia* PRIMVS *fecit*, cumque certum putet, praetenſum FLORA referri ad propoſitum caput Florae, et τo PRIMVS eſſe cognomen gentis Serviliae, utriusque partis inſcriptionem conjungendo legit; FLORA. C. SERVEILI. C. F. PRIMVS. Perperam. Nam, quod ait, inauditum eſſe morem loquendi: *Floralia primus* ſubintellecto *fecit*, falſum eſt, et miror ſane, non advertiſſe animum ad numos gentis Meſciniae, et Sanquiniae, in quibus poſt verba LVDOS SAEC. etiam ſubaudire oportet: *fecit*, ut et ipſe ſubintelligi debere docuit. Deinde non ſatis commode cuidam familiae hujus gentis fuiſſe cognomen *Primi* ex numo coloniae Corinthi conficit, quem ibidem pictum ſiſtit Morellius, et in quo ſcriptum; C. SERVILIO. PRIMO. II-VIR., nam dubitari jure poteſt, utrum hi coloniarum magiſtratus revera ad familias Romanas cognomines pertineant. Ceterum quidquid in rem ſuam adfer-

a) L. VIII § 78.

b) in Lucullo ſub init.

re posuit Havercampus, illud omne eo corruit, quod in numis his non legatur FLORA, sed FLORALI, literis A et L manifeste colligatis, ut istud denarii integerrimi musei Caesarei aperte docent.

Retinenda igitur vetus sententia, qua docemur, C. Servilium Floralia primum fecisse. Quo anno ea primum fieri coeperint, variare videntur auctores. De iis sic Velleius: [a]) *proximoque anno, Torquato, Sempronioque cos., Brundisium, et post triennium Spoletium, quo anno Floralium ludorum factum est initium.* Torquati, et Sempronii consulatus incidit in annum V. C. 510, ergo Floralium initium in annum V. C. 514. Aliud videtur docere Ovidius: [b])

Convenere patres, et, si bene floreat annus,
Numinibus nostris (Florae) *annua festa vovent.*
Adnuimus voto. Consul cum consule ludos
Postumio Laenas persoluere mihi.

L. Postumii, et Popilii Laenatis consulatus incidit in annum V. C. 581. Pugnantes in speciem sententiae facile conciliantur. Idem Ovidius paullo supra [c]) narrat, Floralia aedilibus Publiciis fieri coepta rursum intermissa esse. Quod aegre ferens Flora segetes herbasque passa est aeris injuriis corrumpi. Quare demum anno V. C. 581 patrum decreto annua, et constantia festa vota sunt. Locum Plinii anno V. C. 516 Florales institutos scribentis [d]) in mendo cubare jam suspicati sunt Pighius, [e]) et Harduinus. Lege de hoc argumento copiose differentem Spanhemium. [f])

Si Lactantium audimus, [g]) fuit Flora nobile Romae scortum, quae ingentes opes meretriciis artibus partas supremis tabulis populo reliquerat ea lege, ut quotannis ejus dies natalis editione ludorum celebraretur, quos appellabant Floralia. Pudendae rei ut dignitas adderetur, Floram Romani deam dixerunt, floribusque praesidere jusserunt. At vero hoc Lactantii testimonium, qui vadem neminem citat, suspectum videri potest, cum Varro testetur, [h]) jam Romuli aetate a rege Tatio Sabino Florae cultum inductum. Ovidio Flora nympha fuisse dicitur nupta Zephyro, florumque ac hortorum praeses. Lege eum omnia, quae ad hanc deam pertinent, fuse ac eleganter persequentem. [i]) Habuit aedem juxta Circum maximum a L. et M. Publiciis aedilibus constitutam, ut narrat Tacitus [k]) innuitque Ovidius. [l]) Ejus ludi Floralia bis celebrabantur, exeunte Aprili, et ineunte Majo, ut testatur Ovidius: [m])

Incipis Aprili, transis in tempora Maji.

et Kalendaria, etsi in his, si dies spectes, nonnullus sit dissensus, de quo vide disserentem Fogginium. [n]) Liberam per

a) L. I. c. 14. b) Fast. V. 327. c) v. 287. d) L. XVIII. § 69. e) ad ann. 513. f) Tom. II. p. 246. g) de fals. relig. L. I. h) de L. L. i) Fast. L. V. 183. seq. k) Annal. II. 49. l) l. c. v. 287. m) Fast. L. IV. 947. n) Fast. Verrii p. 67.

hos ludos obſcoenitatem non modo profitentur ſcriptores Chriſtiani Lactantius, [a]) Auguſtinus, [b]) et Arnobius, [c]) ſed neque veteres licentiam tum permiſſam inficiantur. In his enim ait Ovidius: [d]) *Scena joci morem liberioris habet.* Et auctores ſunt Val. Maximus, [e]) et Seneca, [f]) cum per ludos Florales mos obtineret, ut meretrices nudarentur, idque populus praeſentis Catonis reverentia poſtulare erubeſceret, Catonem ejus rei ab amico admonitum e theatro diſceſsiſſe, quo ejus conſilio publice collaudato mox ſolitum jocorum morem in ſcenam revocatum. Quod factum lepide perſtringit Martialis: [g])

Noſſes jocoſae dulce cum ſacrum Florae,
Feſtosque luſus, et licentiam vulgi,
Cur in theatrum Cato ſevere veniſti?
An ideo tantum veneras, ut exires?

Atqui idem jam ſupra dixerat: [h]) *Epigrammata illis ſcribuntur, qui ſolent ſpectare Florales. Non intret Cato theatrum noſtrum, aut ſi intraverit, ſpectet.* Ad quod haud dubie adluſit Auſonius, cum canit: [i])

Nec non laſcivi Floralia laeta theatri,
Quae ſpectare volunt, qui voluiſſe negant.

Typum partis averſae in eodem hoc denario plerique ad duos Servilios Caſcas, de quibus egi ſupra, referunt, qui nimirum gladio elato proponerentur, tanquam qui de Caeſare ab ſe interfecto palam gloriarentur. Ei ſententiae acceſsit quoque Spanhemius, [k]) etſi dubium illi moveat habitus militaris, quo certe tum induti non fuerunt, cum Caeſarem percuſſere. Iuſtum viri eruditi dubium. Enim vero cum in numo aeneo, qui certo eſt Acerrarum Campaniae, ſed quem ex iniqua inſcriptionis Oſcae lectione perperam gentis Serviliae numis intulere Vaillantius, [l]) et Morellius, [m]) ſimillimus ſit typus duorum militum pugiones conferentium, communis utrique numo explicatus, certe a Caeſaris caede alienus, eſt inveſtigandus. Sine dubio vetus aliquod, illuſtriusque foedus a quopiam ex gente Servilia procuratum in his C. Servilii denariis renovatur. Accedit, denarios praeſentes antiquioris videri fabricae, quam ut veriſimile ſit poſt Caeſaris mortem ſignatos, ac denique, ut principio dixi, denarii Serviliorum omnes, qui lituum praeferunt, verius videntur ad Servilios Augures, quam Caſcas pertinere.

* * *

Caput Palladis alatum, retro litera varians alphabeti Graeci.
M. SERVEILI. C. F. *Duo equites omiſſis equis pedeſtrem pugnam ineunt, in imo litera varians alphabeti Latini.* AR. C.
Caput Palladis alatum, retro X *et corona, infra* ROMA.
C. SERVEILI. M. F. *Caſtor et Pollux in*

a) de falſa rel. L. I. c. 12. b) de civ. dei L. II. c. 27. c) adv. gentes L. III. et VII. d) Faſt. L. IV. v. 946. e) L. II. c. 10. § 8. f) Epiſt. 97. g) L. I. epigr. 3. h) in epiſt. ad libr. I. i) Carm. 385. v. 25. k) Tom. II. p. 148. l) num. 12. m) tab. II. lit. A.

diverſum equitantes. AV. (Pembrock P. I. tab. 7.) RRRR. AR. C.

C. SERVEILI. M. F. in quadrantibus. RR.

Ambiguum in his denariis argumentum. In priore haud dubie ad illuſtre aliquod Servilii cujuspiam factum adluditur. Secundum Morellii picturam ex unius equitis fronte protuberant duo cornua. Quo viſo continuo ariolaturHavercampus,indicari hoc typoMacedonum quempiam ducem a M.ServilioPulice devictum, quia teſtibus numis gentis Marciae ex galea regis Philippi hircina cornua prominent. Verum conjectura haec non ſat firmo ſtat talo, nam dubitare licet, utrum praetenſa haec a Morellio cornua in ipſis archetypis exiſtant. Sane ea abſunt in numis id genus omnibus, qui ſunt in muſeo Caeſareo. Quod ad denarium alterum attinet, ingenioſa eſt eruditorum conjectura, qui propter typum Caſtoris et Pollucis geminorum denarios ſimiles ad quemdam Servilium cognomine *Geminum* referendos putant. Quod vero in diverſas partes tendunt, eo videtur adludi ad notum eorum fatum, quo decretum erat, ut alternis viveret alter, alter moreretur ſecundum illud Maronis: [a])

Si fratrem Pollux alterna morte redemit,
Itque, reditque viam toties.

Eodem modo explicamus capita duo in diverſum ſpectantia in numis Iſtri Moeſiae inferioris, quos vide. Hic denarius ſpectatis utriusque partis typis ſimillimus eſt numis C. Papii Mutili, qui recenſentur in numis Samniticis.

* * *

M. SERVILIVS. LEG. *Caput muliebre laureatum.*

Q. CAEPIO. BRVTVS. IMP. *Tropaeum.* AV. (Muſ. Caeſ.) RRRR.

C. CASSI. IMP. *Caput ſimile.*

M. SERVILIVS. LEG. *Acroſtolium.* AV. RRR.

C. CASSEI. IMP. *Caput ſimile.*

M. SERVILIVS. LEG. *Pagurus forficulis acroſtolium ſtringens, inferne diadema ſolutum, et balauſtium.* AR. R.

Ad quem M. Servilium Bruti et Caſſii legatum hi numi pertineant, multis diſputatum, nullo hactenus emolumento. Videtur is idem eſſe, quem Cicero tribunum plebis vocat, [b]) et pro libertate ſtetiſſe, [c]) ſed cognomen non prodit. Priores duo typos habent temporibus Bruti, et Caſsii adcommodatos. Poſtremus in aenigmata patet, quae cum explicare nituntur Vaillantius, et Havercampus, mira nobis et incredibilia occinunt. Cum typus plane eſt allegoricus, veniam nobis dabunt ipſi veterum manes, ſi griphos, quibus ſaepe verum occuluere, nonnunquam explicare recuſemus. Id unum forte veriſimile, balauſtium, quoniam is obvius eſt Rhodiorum typus, adludere ad victoriam a Caſsio de his νησιωταις relatam, quam perhibent Dio, et Appianus. Ajebam, inferne comparere diadema ſolutum, atque iſtud adſero confidenter ex numis nitidiſsimis muſei Caeſarei, cum tamen illud in iconismis paſsim ſingatur, tanquam eſſet ſtolo ex

a) Aen. VI. 121. b) ad Famil. L. XII. ep. 7. c) Phil. IV. cap. 6.

balaustii caudice prognatus. Arduum divinare, quis hujus sit diadematis sensus, nisi forte adludit ad solutam, quam Iulius Caesar adfectavit, regiam potestatem.

SESTIA.

Eadem cum Sextia esse putatur. Olim patricia, serius plebeia.

L. SESTI. PRO. Q. *Caput muliebre velatum.*

Q. CAEPIO. BRVTVS. PRO. COS. *Tripus, hinc secespita, inde simpuvium.* AR. R.

Eadem adversa.

Eadem epigraphe. Victoria gradiens. Quin. (Mus. Caes.) RRR.

L. SESTI. PRO. Q. *Sedile cum hasta inclinata, infra quid modio simile.*

Aversa similis. Quin. RRR.

Narrat Appianus: a) *Publius Bruti quaestor ab Antonianis de proditione frustra solicitatus, ac propterea proscriptus, tandem in patriam reversus in Caesaris amicitiam receptus est, cui aliquando domi suae imagines etiam Bruti spectandas praebuit, id quoque probanti.* At quis hic Publius Bruti quaestor, cujus solum hic praenomen ponitur? Ergo Vrsinus pro *Publius* legendum censet *L. Sestius*, motus eo, quod simillima facta a Dione de L. Sestio praedicari vidit. Sic enim ille ad annum V. C. 731 agens de Augusto: b) *subrogavit in locum suum* (consulatum) *L. Sestium, qui vir semper Bruti rebus faverat, omnibusque in bellis ei adfuerat, ac adhuc ejus memoriam colebat, imagines ejus habebat, eumque laudare solebat. Amicitiae vero observantiam, fidemque Sestii non modo non odio, sed honori etiam habebat Augustus.* Sedile et hasta jus quaestorium indicant, de quo agam copiosius in denariis Sulpicii Platorini. Aversas explicatas vide in numis M. Iunii Bruti, qui et Caepio.

Notandus Vrsini lapsus, qui bina mensae fulcra binos putavit pugiones, et quod modio simile diximus, pileum libertatis, numumque adeo suum secundum notum illum Plaetorii Cestiani, inscriptum EID. MAR. explicavit. Vnde apparet, cimelium suum ea parte labem traxisse.

Alium adhuc quinarium protulit Morellius:

Caput Iovis, pone A.

L. SESTI. PRO. Q. *Mensa cum hasta.*

Ea aetate, qua L. Sestii numi cusi sunt, vix amplius alphabeti literae numis insertae sunt. Quare arguere licet, numum esse hybridam, et anticam monetarii vitio captam ex similibus quinariis Titurii Sabini.

SEXTIA.

Numi Goltziani.

---

a) Bell. civ. L. IV. cap. 51. b) L. LIII. c. 32.

SEXTILIA.

Binos aeneos proponit Morellius, quorum unus inſcribitur - - - SEXTILIVS, alter: L. SEXTILI. L. F., ſed qui aut numi Romani non ſunt, aut monetae rationem non habuerunt. Vide etiam, quae ad gentem Mitreiam advertimus.

SICINIA.

Gens plebeia, ſed et olim patricia.

FORT. P. R. *Caput muliebre.* SICINIVS. IIIVIR. *Caduceus, ramus palmae, corona laurea.* AR. R.

Primum denarii hujus vocabulum Vrſinus explet: FORT*itudo*, ſed rectius alii: FORT*una*. Fortitudinem a Romanis cultam non conſtat, ſed pro hac Virtutem, etſi utrumque fere aequivaleat. At Fortunae apud Romanos ingens honos, cui templa ſplendida, antiqua, ac nomine multiplici, et tantum non cum primis urbis fundamentis poſita ſunt, ut ait Plutarchus, [a]) qui praeterea adfirmare non dubitat, plus Romanos fortunae, quam virtuti ſuae debuiſſe incrementa, quae poſtquam primum Aſſyrios et Perſas, deinde Macedones, mox Syriam, Aegyptum, tum et Carthaginienſes in ſinu geſtaſſet, tandem transmiſſo Tiberi abjectis continuo alis talaribusque, et relicto verſatili globo Romam ut manſura intravit. In numis gentis Arriae eſt item F. P. R. Pars averſa ſymbolis occupatur.

* * *

Denarium alium hujus Q. Sicinii vide in gente Coponia.

SILIA.

Gens plebeia. Cognomina *Nerva*, et *Italicus.*

* * *

Nerva.

ROMA. *Protome muliebris galeata d. haſtam ſuper humero, ſ. clypeum, ſupra galeam lunula, juxta* X.

P. NERVA. *Septa comitiorum, intra quae ſtans civis tabellam urnae immittit accedente altero tabellas a diribitore accepturo, aream numi ſuperiorem ſecat linea, ex qua defixa tabula, quam animal quoddam cenſuit Havercampus.* AV. (Pembrock P. I. tab. 10.) RRRR. AR. C.

Denarium hunc Vrſinus, et Morelli-

a) de Fortuna Rom.

us gentis Liciniae numis inferuere, cui etiam cognomen Nervae proprium. Melius Vaillantius Siliam respexit, quia nullum Licinium Nervam cum praenomine Publii novimus, quo tamen plures Silii Nervae praediti fuere. Cujus sit statuenda protome anticae, non satis liquere puto. Esse imaginem Romae putat Havercampus, forte quod juxta scriptum ROMA vidit. Verum istud saepe scribitur propter imagines, quae certe Romae non sunt. Clypeo, qui Romae deae addi consuevit, insculpti esse solent gemini a lupa nutriti, at clypeo denarii praesentis insculptus eques. Denique quid adstituta capiti lunula ad Romam faciat, rationem non reperio. Quare caput illud in incertorum numero puto. Similis typus comitiorum est etiam in Mussidia, ex qua hujus aversae explicationem pete.

* * *

SILIVS. ANNIVS. LAMIA. IIIVIR. A.A. A. F. F. in aeneis III. formae imperante Augusto signatis. C.

* * *

Italicus.

C. Silius Italicus poeta consularis memoratur in numis Smyrnae, quos adi.

SOSIA.

Gens plebeia.

Caput M. Antonii.

C. SOSIVS. IMP. *Tropaeum, ad cujus imum mulier moesta sedens, et vir nudus revinctis manibus.* AE. III. Editus etiam a Seguino p. 95. RRR.

IMP. *Caput M. Antonii.*

C. SOSIVS. Q. *Aquila insistens fulmini, ante quam caduceus, in area* ΣA. AE. II. (Liebe p. 400.) RRRR.

Caput juvenile forte Bacchi.

C. SOSIVS. COS. DESIG. *Tripus.* AE. III. RRRR.

Numus prior insigne monumentum est victi a M. Antonio V. C. 716 regis Iudaeae Antigoni, ultimi ex Hasamonaeorum stirpe, quae annos CXX. regnum obtinuit, quem captis Hierosolymis dediditium virgis primum caesum, quod regibus hactenus a Romanis non contigit, securi percussit, Herode' in regno confirmato. Ei bello pro Antonio praefuit C. Sosius Syriae, et Ciliciae praefectus. Vide haec late descripta a Iosepho variis locis, qui et graviter insignem Sosii morum asperitatem perstringit, tum et Dione. a)

Numum alterum jam edidere Goltzius, b) Vaillantius, et Morellius. Omnibus his visum, in area scriptum ZA. At Liebeus in integerrimo suo legit ΣA, putatque signatum Salamine Cypri, vel Saite Aegypti, judicium istud stabiliente etiam typo aquilae. Sed haec multum ambigua.

Numus tertius hactenus in ineditis putandus. Ejus duplex exemplar ex Dalmatia allatum est excell. Ascanio Molin patricio Veneto, quorum alterum, sed scriptura minus integra, et

a) L. XLIX. § 22. b) in Fast. ad V. C. 721.

quod vidi ipſe, in muſeum ill. Com. Vitzai fuit derivatum. Praeclari hi numuli C. Soſium COnSulem DESIGnatum appellant. Conſtat vero etiam ex Appiano, [a]) C. Soſium anno V. C. 715 deſignatum fuiſſe conſulem in annum V. C. 722 conlega Cn. Domitio Ahenobarbo, eoque utrumque proceſsiſſe, faſti docent. De horum quoque patria numorum incerti ſumus, etſi certum plane ſit, omnes hos Soſii numos, quos dedimus, peregre fuiſſe ſignatos.

* * *

Plumbeum edidit Ficoronus: [b])

Caput M. Antonii.

CωCIOΥ. *ſine typo*, ſed quod numorum genus rationem monetae non habet.

SPVRILIA.

Gentem Spuriliam ex veterum ſcriptis certa fide non habemus, nam Spurilium tribunum pl. apud Livium [c]) alii in Sp. Icilium refingunt. Vrſinus ex Appiano M. Spurilium inter percuſſores Caeſaris numerat. Neſcio, ex quo is codice, aut editione nomen iſtud exceperit. In mea editione Henrici Stephani, [d]) tum et in noviſsima Schweighäuſeri [e]) lego Μαρκον Σπoριον. Reperio tamen in Gruteri indice C. Spurilios. Interea το SPVRI. ſequentis denarii poteſt aeque legi *Spurius*, vel *Spurinus*, vel aliter.

* * *

Caput Palladis alatum, pone X.

A. SPVRI. *Luna in citis bigis, infra* ROMA. AR. R.

STATIA.

Gens plebeia. Cognomen *Murcus.*

Caput Neptuni.

MVRCVS IMP. *Tropaeum, ante quod vir togatus ſtans dexteram offert mulieri genuflexae.* AR. RR.

L. Statius Murcus Iulii Caeſaris per bellum civile legatus, [f]) ab eodem ipſo caedis ſuae anno pro conſule in Syriam miſſus, illo interfecto Octaviani res in Syria adjuvit primum, mox ſeſe Caſsio contra ſeſe adventanti non difficulter dedidit, qui homini non modo dignitatem, quam antea tenuerat, intactam reliquit, ſed claſſem praeterea commiſit, [g]) unde Neptuni caput in denario. Eum *imperatorem* appellat Caſsius ipſe in epiſtola ad Ciceronem data, [h]) et a Velleio dicitur vir praetorius, et *imperator.* [i]) Cauſa ejus honoris ignoratur. Ex quo in numis titulus IMP. Eum

a) Bell. civ. L. V. c. 73. b) Piombi ant. p. 89. c) L. IV. c. 42. d) Bell. civ. L. II. p. 499. e) ibid. cap. 113. f) Caeſ. Bell. civ. L. III. c. 15. 16. g) Dio L. XLVII. § 27. 28. h) Fam. L. XII. ep. 12. i) L. II. c. 69.

Cicero proconſulem publice appellat. [a]) In portum Laodicenſem claſſe invectus obvium Dolabellam praelio vicit, et ad pacem adegit. [b]) Paullo poſt Caſsii nomine Rhodios mari profligavit, [c]) et qua pollebat rei navalis peritia, IIIvirorum res mari graviter adflixit. Victis Bruto et Caſsio in Siciliam profugus a Sex. Pompejo benigne primum exceptus, deinde quod majores ſpiritus gerere videretur, proditionis obtentu occiſus eſt. [d]) In averſa denarii videtur proponi Aſia Caſsii opem ſuppliciter expoſcens.

* * *

Caput Vulcani, pone forceps.

STATI. TREBO. *Victoria in lentis quadrigis.* AE. III. RRR.

Seguinus, qui numum prior edidit, epigraphen explet: STATI*us* TREBO*nius*. Haud dubie in provincia quapiam eſt ſignatus. Reliqua omnia incerta.

S T A T I L I A.

Gens fuit ſub Caeſaribus primum cognita. Vide Vrſinum. Cognomina *Taurus*, et forte *Libo*.

* * *

Taurus.

TAVRVS. REGVLVS. PVLCHER. IIIVIR. A. A. A. F. F. in aeneis III. formae ſub Auguſto cuſis. C.

* * *

Libo.

CN. STATI. LIBO. PRAEF.
Caput virile nudum.

SACERDOS. *Patera, et guttus.* AE. II. (Florez tab. LVII. n. 12.) RRR.

Primus numum hunc edidit Patinus in Vrſino ſuo reſtituto. Reſtituit deinde Morellius. Similis alter eſt in muſeo Pembrock. [e]) Alium ſimilem Havercampus in ſuo ad hunc numum commentario ſe poſsidere teſtatur, niſi quod in ejus antica legitur: CN. STATI. PRAEF. Ceterum ignoratur, ſitne *Statio* cuipiam, an *Statilio* tribuendus, nam utroque modo το STATI. legi poteſt, neque aliud quidquam de hoc Libone ſacerdote conſtat. Numus certe eſt partus peregrini. Sane Florezius ex addito PRAEF. eum Hiſpanienſem putat, et caput Agrippae in antica videtur agnoſcere, et ſive Celſae, ſive Caeſaraugustae ſignatum conjicit. [f])

S V I L L I A.

M. Suillius Nerulinus procos. memoratur in numis Smyrnae ſub Veſpaſiano cuſis, item in moneta Hierapolis Phrygiae. Vide utriusque urbis numos.

---

a) Phil. XI. c. 12. b) Dio L. XLVII. § 30. c) Dio ibid. § 33. d) Dio L. XLVIII. § 19. e) Part. III. tab. 9. f) l. c.

SVLPICIA.

Gens illuſtris et pervetuſta. Cognomina in numis *Galba*, *Platorinus*, *Proclus*, *Rufus*. Ex his Galbae patricii, Rufi plebeji, de reliquis non conſtat.

* * *

Galba.

Caput Palladis alatum, *pone* X.

P. GALB. *Mulier in citis bigis coronatur ab advolante Victoria.* AR. C.

Caput muliebre velatum, *pone* S. C.

P. GALB. AE. CVR. In aliis: ÆD. CVR. *Culter*, *ſimpuvium*, *ſeceſpita*. AR. R.

P. Galb. in aeneis variis. R.

Minus certum, ad quos P. Galbas varii hi, et parum conſpicui numi pertineant. Ex hac familia fuit Galba Aug.

* * *

Platorinus.

CAESAR. AVGVSTVS. *Caput nudum*.

PLATORINVS. IIIVIR. M. AGRIPPA. *Caput M. Agrippae nudum.* AR. RRR.

Eadem adverſa.

C. SVLPICIVS. PLATORIN. *Duo viri togati inſidentes menſae humili*, *ex cujus baſi tria navium roſtra defixa ſunt; menſae inclinatur haſta.* AR. R.

Platorini nulla in vetere hiſtoria mentio. Typus partis averſae in denario altero admodum ambiguus. Vrſinus eo roſtra nova, ſive Iulia videt a Caeſare conſtituta, in cujus ſententiam facile conceſſere Spanhemius, [a]) Vaillantius, et Havercampus, qui praeterea de ſuo addunt, proponi Auguſtum, et Agrippam conſules in his roſtris ſedentes. Verum quid humile ſubſellium forma longiore inſtar menſae effictum ad conſules, et tantae dignitatis viros, quos decet ſedere in ſella curuli? Adverto, hujus formae ſedile tribui magiſtratibus inferioribus, qui jus ſellae curulis non habuerunt, cujus plura exempla ſuppeditant numi. Tali inſident Piſo et Caepio quaeſtores ad frumentum emundum, M. Fannius et L. Critonius aediles plebeji; tale tribuitur Aeſillae quaeſtori Macedoniae in Macedonum tetradrachmis obviis, et Pupio Rufo quaeſtori (TAMIAI) in numis Cyrenaicis, denique et L. Seſtio proquaeſtori; praeterea haſta ad ſellam acclinis, ut in praeſente, exſtat in iisdem numis Seſtii proquaeſtoris, Pupii Rufi quaeſtoris, et L. Caninii Galli. En igitur tibi iſtud ſedilis genus tributum quaeſtoribus, proquaeſtoribus, aedilibus plebejis, quod nullus dubito eſſe illud ipſum, cujus uſum deſcribit Aſconius: [b]) *Subſellia ſunt tribunorum*, *triumvirorum*, *quaeſtorum*, *et hujusmodi minora judicia exercentium*, *qui non in ſellis curulibus*, *nec tribunalibus*, *ſed in ſubſelliis conſidebant.* Facile utriusque ſedilis diſcrimen reperies, ſi conferas ſedilia haec vulgaria in numis hic citatis propoſita cum certis ſellis curulibus, quales exſtant v. g.

a) Tom. II. p. 199. b) in Cicer. divinationem c. 15.

in denariis Cornelii Sullae, Cestii, Norbani, Lollii, aliorumque, et poteris indicata haec ab Asconio subsellia oculis usurpare. Certissimum discrimen suppeditant collati denarii Furii Crassipedis aedilis curulis, et L. Critonii aedilis plebeji, atque ipsum istud dicrimèn praeclare explicat Plutarchus, [a]) δυο γαρ, inquit, ἑισι ταξεις ἀγορανομων, ἡ μεν ἀπο των διφρων των ἀγκυλοποδων, ἐφ' ὡν καθεζομενοι χρηματιζȣσιν, ἐχȣσα τȣ̓νομα της ἀρχης, την δ' ὑποδεεςεραν δημοτικην καλȣσιν, *duo enim sunt ordines aedilium, quorum unus a sellis, quarum incurva sunt fulcra, quibus insidentes jus dicunt, potestatis nomen accepit, alter inferior plebis appellatur.* En ut Plutarchus utrorumque aedilium sellas ex forma distinguit, dum aedilium curulium sellas ait esse pedibus incurvis, et quod sequitur, sellas aedilium plebejorum pedibus rectis, praeclare ad citata hic monumenta. Nullo igitur pacto sedentes in hoc denario IIviri togati Augustus, et Agrippa sunt putandi reclamante vel una sedilis forma, suntque haud dubie quaestores duo urgente annonae caritate, quod saepe sub Augusto factum, ad frumenti negotium destinati, ceu Piso et Caepio quaestores, defixa vero navium rostra indicare possunt naves ad frumentarium hoc negotium destinatas. Malim vero quaestores prae aedilibus plebis propter hastam sedili acclinem, quam saepius quaestoribus in numis tribui modo vidimus. Atque eodem modo explicandum puto simile sedile cum hasta in denariis citatis Caninii, etsi reliquae peristases, quae similis typi causa fuerunt, tacentibus historicis maneant ignotae.

* * *

Proclus.

M. Sulpicius Proclus procos. Bithyniae, quem vide in prolegomenis ad numos Bithyniae.

* * *

Rufus.

L. SERVIVS. RVFVS. *Caput nudum modice barbatum.*

Viri duo nudi hastati stantes, imminente astro singulorum capiti laureato pileato. AR. RR.

Restitutus etiam a Trajano. RRR.

L. SERVIVS. RVFVS. *Duo capita juvenilia jugata pileata laureata astro singulis imminente.*

Moenia civitatis, cujus portae inscriptum TVSCVL. Est AV. RRRR.

D. PP. *Capita duo juvenilia jugata laureata.*

C. SVLPICI. C. F. *Duo viri paludati et hastati stantes jacentem in medio scrofam dextera commonstrant, superne varians litera alphabeti.* Sunt serrati omnes. AR. C.

Erudite ad denarium I. notat Vrsinus, Sulpiciam Ruforum familiam duobus simul praenominibus usam fuisse, Servii, quod etiam cum aliis, v. g. Sulpiciis Galbis, fuit commune, et vel Lucii, vel Publii, vel Marci, vel Quinti, quod pluribus is argumentis comprobat. Servii vero praenomen adeo invaluit, ut eo solo Sulpicia gens jam satis notaretur, unde apud Tacitum [b]) ait Otho: *post Iulios, Claudios, SERVIOS se primum in familiam novam im-*

a) in Mario cap. 5. b) Hist. L. XI. c. 5.

perium intulisse. Intelligit autem Servium Sulpicium Galbam. Atque haec ratio est, cur in his denariis praenomen SERVIVS plene scribatur, cum alias praenomina paucioribus literis finiri consueverint, et diserte testetur Plutarchus, [a]) praenomen *Servii* tribus primis literis fuisse exaratum. Quis fuerit hic L. Servius Rufus, non satis constat. Existimant eruditi, fuisse filium Ser. Sulpicii Rufi celebris jurisconsulti, et Ciceronis amici, cujus cum eo literarum commercium notum, qui consul V. C. 703 subinde Caesaris partes amplexus in legatione ad M. Antonium tempore belli Mutinensis obiit, ex quo Cicerone perorante tota Philippica IX. statua ei pedestris aenea posita est, quo loco a Cicerone vocatur: *Ser. Sulpicius Q. filius Lemonia Rufus.*

Censuere plerique, caput denarii prioris esse hujus ipsius Ser. Sulpicii jurisconsulti a filio L. Servio memoriae causa numo illati. Reclamat Havercampus propter barbam, quam Romani pridem alere desivere; referendum adeo potius ad perantiquum Ser. Sulpicium Rufum tribunum militum Tusculo servato celebratum, de quo mox. Perperam, nam veteres illi Romani, quorum non raro effigies in hac numorum classe proponuntur, ut L. Bruti primi consulis, Ahalae, aliorumque, multo liberaliorem barbam promittunt, quam quae in hoc denario tenuis ac parca genas vestit. Putarem Octavianum, quod jam aliquibus visum, sed non satis hunc comprobant lineamenta. Litem ergo injudicatam relinquere satius puto, quod feci etiam in simili causa numi Arrii Secundi.

Pars aversa jam in judicium vocanda. Geminos stantes esse Dioscuros, eorum cultus et attributa palam eloquuntur. Atque iidem agnoscendi etiam ex iisdem causis in antica denarii II. Causa lecti hujus typi fuit, quod Servius Sulpicius tribunus militum consulari potestate V. C. 378 Tusculum a Latinis infensis arcta obsidione pressum cum exercitu ex urbe adcurrens liberavit. [b]) At constat ex Cicerone, [c]) stetisse Tusculi aedes Castoris, et Pollucis, et Castorem in hoc oppido cultum docet etiam Festus. [d]) Hujus ergo aviti honoris causa non modo numina Tusculanis praecipua religione sacra, sed et ipsa urbs Tusculum in praestantissimo altero aureo proponuntur. Ad idem argumentum revocamus etiam capita in numo III. exstantia, etsi juxta scriptum sit D. P. P. id est: D*ei* P*enates.* Similia capita jugata laureata imminentibus astris sunt etiam in denariis Fonteiae addito PP., id est: P*enates.* At apertius in gentis Antiae numis juxta capita itidem jugata legitur DEI. PENATES. Diversa in speciem numina, quia aliter in numis enunciantur, reipsa tamen eadem sunt cum Dioscuris. Fuerunt dei Penates dicti secundum Ciceronem [e]) *sive a* penu *ducto nomine (est enim omne, quo vescuntur homines, penus) sive ab eo, quod* penitus *insident, ex quo etiam penetrales a poetis vocantur.* Secundum Macrobium [f]) *Penates sunt, per*

---

a) Quaest. Rom. b) Liv. L. VI. c. 33. c) de Divinat. L. I. c. 43. d) in Stroppus. e) de Nat. deor. L. II. c. 27. f) Saturn. L. III. c. 4.

quos penitus *ſpiramus*, *per quos habemus corpus*, *per quos rationem animi poſſidemus.* Eodem is loco docet ex Varrone, deos Penates ex Samothrace in Phrygiam a Dardano, et ex Phrygia in Italiam ab Aenea eſſe delatos; et mox infra ex Caſsio Hemina, Samothracas deos, eosdemque Romanorum Penates proprie dici *θεȣς μεγαλȣς*, *θεȣς χρηςȣς*, *θεȣς δυνατȣς*, *deos magnos*, *deos ſalutares*, *deos potentes.* Simile memorat Servius [a]) citato Varrone: *Varro quidem unum eſſe dicit Penates*, *et Magnos deos*, praeterea: *idem Varro*, *et alii complures Magnos deos adfirmant ſimulacra duo virilia Caſtoris et Pollucis.* Penates etiam haſtatos proponi alibi prodit, [b]) ut et Dionyſius Halic., [c]) qui cum de Penatibus prolixe diſſerit, tum quae huc faciunt, praecipua haec: *ἐισι δε νεανιαι δυο, δορατα διειληφοτες - - - πολλα δε και αλλα ἐν ἱεροις ἀρχαιοις ἐιδωλα των θεων τȣτων ἐθεασαμεθα, και ἐν ἁπασι νεανισκοι δυο ςρατιοτικα σχηματα φαινονται ἐχοντες.* *Sunt autem duo juvenes ſedentes cum haſtis - - - multas etiam alias horum deorum imagines in antiquis templis conſpeximus*, *et in omnibus apparent duo juvenes habitu militari.* Eos vero dictos fuiſſe *Penates*, continuo ſupra adſeruit. At conſtat etiam ex iis, quae ad numos Tripolis Phoeniciae diximus, Cabiros eosdem fuiſſe cum Dioſcuris, eadem cum his forma propoſitos, et eorum cultum ex Phoenicia, ut multi cenſent, in Samothraciam delatum, et late ibi inter myſteria, et caerimonias fuiſſe conſpicuum. Ergo cum praeeunte Varrone, quo nemo alius patrii deorum cultus fuit ſcientior, creditum ſit, deos Penates ex Phrygia in Italiam traductos, iidem etiam Dioſcuri ſint habiti, et perinde atque hi cum haſtis propoſiti, ac denique in poſtremo ex numis hic deſcriptis ipſum Penatium nomen notetur, dubium ſane non eſt, in praecedentibus quoque, ſive capita ſpectes, ſive in averſa binos cum haſtis ſtantes, Penates eſſe intelligendos, etſi in iis horum nomen non addatur, atque hos ipſos a Sulpiciis ad reſuſcitandum vetus decus apud Tuſculum partum fuiſſe intentos, etſi eos Cicero, et Feſtus Caſtorem, et Pollucem dixere, quod absque errore facere poterant, cum, ut vidimus, qui Penates, iidem et Dioſcuri fuerint. Ceterum quam confuſa, male cohaerentia, et ἀσυςατα nobis veteres ipſi de his ſive Cabiris, ſive Penatibus, ſive Dioſcuris memoriae prodita reliquerint, cujus diſſenſus principes cauſae fuerunt, ſive quod haec myſteria revelare nefas fuit, ſive quod ea vel ideo ipſis veteribus partim ignorata, partim male percepta fuerunt, paucis attigi in numis Tripolis Phoeniciae, et videri poteſt apud Pellerinium. [d])

Typus averſae numi III. in diſſenſus patet. Putant alii, exhiberi duos Aeneae comites, qui primi ſcrofam albam triginta ſub ilice foetus enixam viderint, et monſtrarint, de quo Varro, [e]) et Virgilius, [f]) quorum unus ex *ſue ſpecta* deinde *Suiſpicius*, ac tandem *Sulpicius* vocatus eſſet, et gentis auctor habitus. Alii ad foedus inter Tullum

a) ad Virg. Aen. III. 12. b) ad Virg. Aen. II. 325. c) Ant. L. I. p. 54. d) Mel, I. p. 77. e) L. IV. de L. L. f) Aen. VIII. 81.

Hostilium, et Mettium Fuffetium mactata porca initum referunt. Tertia sententia omnium vero proxima, quae jam fuit Ericii, exhiberi iterum deos Penates, quos hastis fuisse armatos, et militari cultu propositos supra docuimus. Probat illud ex Varrone narrante, [a]) Lavinii esse deos Penates, ac praeterea fuisse Lavinium, quorsum sus alba ex Aeneae navi profugit, quae deinde triginta generis sui foetus ibi enixa est. Addo auctorem libri *de origine gentis Rom.* docentem ex Caesare, et Lucatio, Aeneam in Italiam appulsum cum scrofam immolare parasset, atque haec e ministrorum se manibus eripuisset, fugientem illam cum simulacris deorum Penatium prosecutum, et ubi illa procubuit, et triginta porculos enixa est, ibidem auspicatum, locumque dixisse Lavinium; et paullo infra ex Catone in origine generis Rom. *suem triginta porculos peperisse in eo loco, ubi nunc est Lavinium, cumque Aeneas ibi urbem condere constituisset, propterque agri sterilitatem metueret, per quietem ei visa deorum Penatum simulacra adhortantium, ut perseveraret in condenda urbe, quam coeperat; nam post annos totidem, quot foetus illius suis essent, Trojanos in loca fertilia atque uberiorem agrum transmigraturos, et urbem clarissimi nominis in Italia condituros.* In eandem etiam sententiam auctor gravis Dionysius Halic. [b]) qui praeterea addit, ab Aenea triginta foetus una cum matre diis Penatibus immolatos. Haec apud Lavinium deorum Penatium sacra ut rite semper celebrarentur, magna religio Romanos tenuit. Nam M. Aemilius Scaurus princeps senatus, cum crimini datum esset, sacra publica P. R. deorum Penatium, quae Lavinii fierent, opera ejus minus recte casteque fieri, judicium populi aegre evasit, ut refert Asconius ad orationem Ciceronis pro Scauro. Haec testimonia cum tam nitide cum typo numi conspirent, et in Sulpiciorum numis obvii sint dii Penates, dubium certe non est, praesentis numi typo ad ea, quae diximus, adludi. Ceterum non adfirmo, denarium hunc ad Sulpicium aliquem cognomine Rufum pertinere. Conjunxi cum certis Ruforum propter idem Penatium argumentum.

* * *

Sulpicius incertus.

SER. SVLP. *Caput juvenile laureatum.*

Vniversus rei nauticae apparatus in modum tropaei compositus; adstat hinc vir togatus obvolutis toga manibus, illinc vir nudus manibus post tergum revinctis. AR. R.

Pars antica Honoris caput sistit. Aversa hactenus nonnisi per conjecturas leves explicata, quas odi.

TADIA.

Tadii IIviri Corinthi et Vticae, quos in hanc numorum classem non admitto.

---

a) l. c. b) L. I. c. 56. 57.

TARIA.

Numus Goltzianus.

TARQVITIA.

Gens familias patricias et plebeias complexa. Cognomen in numo peregrino *Priſcus.*

C. ANNIVS. T. F. T. N. PRO. COS. EX. S. C. *Caput muliebre.*

Q. TARQVITI. P. F. Q. *Victoria in citis bigis, ſuperne variantes notae arithmeticae.* AR. C.

Denarium hunc jam ſtitimus in numis Anniae, qui docent, Q. Tarquitium, et L. Fabium C. Annio procos. quaeſtores fuiſſe additos. Reliqua, quae ad hunc denarium pertinent, pete ex Annia.

* * *

Priſcus.

M. Tarquitius Priſcus procos. in numis Nicaeae, cujus numos vide in prolegomenis ad monetam urbium Bithyniae.

TERENTIA.

Plebeia. Cognomina in numis Romanis: *Lucanus*, *Varro*, in peregrinis: *Culleo.*

* * *

Lucanus.

Caput Palladis alatum, quod ſtans pone Victoriola coronat, pone X.

C. TER. LVC. *Dioſcuri equites, in imo* ROMA. AR. C.

C. TER. LVC. in aſsibus, ſemiſsibus, quadrantibus, in quibus item navis partis averſae conſtanter a Victoria ſupervolante coronatur. R.

Vetus jam eſt inde ab Vrſino doctrina, explendam epigraphen legendo: C. TER*entius* LVC*anus.* Verum pro ſana hac abſurdam parturivit Havercampus, dum legit: C. TER*entius*, LVC*retius*, tanquam totidem IIIviros monetales. Habemus P. Terentium Lucanum patronum P. Terentii Afri celeberrimi comoediarum ſcriptoris. Vide Pighium. a) C. Terentii Lucani pictoris meminit Plinius. b)

Idem TERENTIVS poeta exſtat in numo, ſed contorniato, quem quaere in hac numorum claſſe.

* * *

Varro.

VARRO. PRO. Q. *Caput barbatum diadematum inſtar termini.*

MAGN. PRO. COS. *Aquila, et delphi-*

a) Annal. T. II. p. 347. b) L. XXXV. § 33.

nus medio inter hos ſceptro erecto. AR. R.

M. Terentius Varro, cujus unius viventis propter ſingulare ingenium, et multiplicem rerum ſcientiam ab Aſinio Pollione imago in bibliotheca poſita eſt, a) Pompeji M. dux in bello piratico fuit, juſſus mare Ionium claſſe tueri, quod nos docuit ipſe, b) et Appianus, c) quo tempore cogitavit, fretum, quod eſt inter Hydruntum Italiae, et Apolloniam Illyrici, ponte jungere. d) Propter praeclara facta eo bello praeſtita a Pompejo corona navali donatus. e) Denarius Varronem per id bellum proquaeſtorem Pompeji fuiſſe docet, quo etiam tempore eum cuſum diximus in numis Pompeji M. In bello civili ejus legatus fuit conlegis Afranio et Petreio, f) ſed Caeſari ſe denique dedere eſt coactus. Caput anticae alii Quirinum, alii Iovem Terminalem faciunt, utrumque incertum.

* * *

CAESAR. AVGVSTVS. *Caput nudum.*

Q. TERENTIO. CVLLEONE. PROCOS. *Caput Apollinis laureatum.* AE. I. (Morelli in Terentia, et in Impp. tab. 33. n. 19.) RR.

ΕΠΙ. ΚΟΥΛΛΕΩΝΟΣ. ΑΙΓΕΑΙΩΝ. ΔΗΜΟΥ, *ſcriptum intra lauream*, in numo Tiberii. (Vaillant. num. Graec.) RRR.

Priorem numum ediderunt Patinus et Vaillantius, ſed vice PROCOS. legerunt IIVIR - - - Havercampus in primo ſuo ad Morellii familiam Terentiam commentario utramqne lectionem tuetur; nam exſtare ait in muſeo ſuo numum, in quo:

Caput Auguſti.

Q. TERENTIO. CVLLEONE. PROCOS. IIV., ſic tamen, ut in numo ultimae literae ſint ſcriptae ſic: IV. Ex quo arguit, hunc Culleonem fuiſſe una proconſulem, una IIvirum honorarium, rem non rari exempli. Statuit vero, fuiſſe eum proconſulem Macedoniae, atque eodem tempore IIvirum Corinthi. Idem Havercampus altero loco in eundem numum commentatus g) priorum, quae ſcripſerat, velut oblitus, ait legi in ſuo numo: PROCOS. III., additque, ſingularem ſuo numo dignitatem accedere, utpote tertio proconſulatus ejusdem anno ſignato. Ceterum ubi hic numus cuſus ſit, hoc loco nihil decidit; nam lectorem ad Morellii familias ablegat, ubi teſtatur, ſeſe ad numi hujus explicationem non poenitenda protuliſſe. Ex variantibus his de numi lectione teſtimoniis certa videtur illa, quam poſtremam adfert Havercampus, nempe: PROCOS. III., nam nonnunquam proconſulatus annum addi ſolitum docent numi Vticae, et quos in moneta Carthaginis deſcripſi. Quare videtur hic Culleo fuiſſe proconſul Africae, in qua hic mos obtinuit.

Numum alterum Aegis Ciliciae tribuit Vaillantius, et Harduinus, at Havercampus commentator, qui in hoc Culleone priorem ſuum proconſulem vi-

a) Plin. L. VII. § 31. b) in Prooem. ad L. II. de R. R. c) Bell. Mithr. c. 95. d) Plin. L. III. p. 166. e) Plin. L. XVI. § 3. et L. VII. § 31. f) Caeſar B. C. L. I. c. 38. Dio L. XLI. § 23. g) Morelli Impp. T. I. p. 374.

det, eum apud Aegas Macedoniae ſignatum adſerit. a) Fuiſſe adeo eum Macedoniae proconſulem ſtatuit exeunte Auguſti, et incipiente Tiberii imperio. Quod ut facilius perſuadeat, prolixum Ioſephi teſtimonium Graece et Latine recitat, quo comprobet, Auguſtum provinciarum magiſtratus prorogaſſe. Quam facile eſt, ampla volumina conſcribere, ſi quidquid temere mens parturit, illud nullo diſcrimine tolli jubeas. At ſi omnia, quae ſcripſit, virgae conſoriae ſubjeciſſet, neque cum legentium faſtidio tot veterum utraque lingua teſtimonia nulla neceſsitate conglobaſſet, an haberemus hodie Havercampiana, cum quibus artis numismaticae ſtudioſi miſere conflictamur? Docentibus tot numis, quos Vaillantius, aliique edidere, ignorare non debuerat Havercampus, hujus Macedoniae urbis incolas jam inde ab Auguſto non amplius *Aegarum* nomine uſos, ſed vetus *Edeſſae* recepiſſe. Inania ergo ſunt, quaecunquae de hoc ſuo Macedoniae proconſule ſecundum quietem vidit. Ceterum hic numus cauſa gentilis ΑΙΓΕΑΙΩΝ apud Aegas Ciliciae videtur ſignatus. Quis vero ſit Culleo in numo memoratus, an homo Romanus, an Graecus, an proconſul, an magiſtratus eponymus, aliusve, decidere nequeo.

* * *

Terentius incertus.

Caput Iani.

P. TE. (*in monogrammate.*) *Lupa gemellos paſcens.* AE. I. R.

P. Terentio aſſem hunc tribuunt eruditi, incertum cui, quanquam et monogramma TE. aliter legi poteſt, numusque alteri genti applicari.

THORIA.

Gens plebeia. Cognomen *Balbus*, in peregrinis *Flaccus.*

* * *

Balbus.

I. S. M. R. *Caput Iunonis Siſpitae.*

L. THORIVS. BALBVS. *Bos irruens, ſuperne varians alphabeti litera.* AR. R.

Cauſam illatae his numis *Iunonis Siſpitae Magnae Reginae* (ſic enim hae literae explendae teſtibus copioſis marmoribus) ſuppeditat Cicero loco memorabili: b) *L. Thorius Balbus fuit Lanuvinus, quem meminiſſe tu non potes. Is ita vivebat, ut nulla tam exquiſita poſſet inveniri voluptas, qua non abundaret. Erat et cupidus voluptatum, et cujusvis generis ejus intelligens, et copioſus; ita non ſuperſtitioſus, ut ita plurima in ſua patria ſacrificia et fana contemneret, ita non timidus ad mortem, ut in acie ſit ob remp. interfectus.* Lege reliqua elegantia ſane. Quae ad Iunonem Lanuvinam pertinent, pete ex gente Roſcia. Fuerunt, qui typo tauri adluſionem ad legem agrariam a Sp. Thorio Balbo tribuno pl. latam cenſuere, de qua vide Pighium. c) Verius credo, eſſe adluſionem ad no-

---

a) Fam. Morell. p. 414.

b) L. II. de fin. c. 20.

c) Annal. T. III. p. 136.

men Thorii, nam θȣριος, vel θοριος ſignificat *impetuoſus*, et impetuoſe in hoc numo bos fertur, ex qua cauſa et Thurios Italiae bovem cum impetu ruentem in numis ſignaſſe puto. Vide dicta ad horum numos.

* * *

Flaccus.

Thorius Flaccus proconſul Bithyniae ſub Auguſto, cujus numos vide in prolegomenis ad numos Bithyniae.

TITIA.

Gens plebeia.

Caput diadematum alatum cum barba prolixa. in aliis: *Caput Bacchi hedera redimitum.*

Q. TITI. *Pegaſus volans.* AR. C. *Reſtitutus item a Trajano.* RRR. In alio: *Eques togatus citato curſu.*

Protome Victoriae.

Q TITI. *Pegaſus volans.* Quin. R.

Q. TITI. in aſsibus. C.

Capite alato barbato alii inſignem poetam, cui Titio nomen fuerit, alii Bacchum proponi arbitrantur. Neutra ſententia ſatisfacit, et utraque parum idoneis argumentis probatur. Vereor etiam, ut eruditis probetur ſententia cl. Viſconti, in hoc capite Somni effigiem videntis. [a]) Neque Pegaſi ratio certa, aut viri equitis.

Simillima averſa, qualis eſt in his denariis, et quinariis, Pegaſum intelligo, eſt etiam in copioſis aureis IV. formae fabricae barbarae, quos dubium non eſt, a barbaris ad ſuperiorum exemplar ſignatos. Auctor operis: *Catalogue raiſonné* eos cuipiam ex Celtarum regibus tribuit. [b]) Quis fuerit horum numorum Q. Titius, ſi leves conjecturas aſpernare, cum omnibus ignoro.

TITINIA.

Gens cum patricia, tum plebeia.

Caput Palladis alatum, *pone* XVI.

C. TITINI. *Victoria in citis bigis.* AR. C.

M. TITINI. in aſsibus, et ſextantibus. C.

TITVRIA.

An patricia, an plebeia incertum. Cognomen *Sabinus.*

SABIN. *Caput nudum barbatum.*

L. TITVRI. *Victoria in citis bigis d. coronam, in imo vel literae alphabeti, vel notae arithmeticae, vel minuta ſigilla.* AR. C.

a) Muſ. Pio - Clem. T. I. p. 59. b) p. 15.

SABIN. *Caput nudum barbatum, juxta* A. PV., *in aliis ramus palmae.*

L. TITVRI. *Tarpeia virgo paſſis crinibus et extentis brachiis ſedens in ſcutorum congerie, utrinque accedit Sabinus et ipſe clypei jactum intentans, ſuperne ſol et luna.* AR. C.

SABIN. *Caput nudum barbatum, juxta* TA. *in monogrammate, vel* A. PV., *vel ramus palmae.*

L. TITVRI. *Duo Romani ſuam ſinguli Sabinam rapiunt.* AR. C.

L. TITVRI. L. F. SABINVS, in aſſibus, in quibus caput Iani defixos ſuperne habet palos, de cujus ſignificatione egi in numis gentis Fonteiae. R.

Et nomen *Sabinus*, et typi ex Sabinorum hiſtoria petiti ſatis arguunt, Tituriam gentem ex Sabinis fuiſſe ortam. Tarpeiam ſcutis obrutam a Sabinis perfidiae ultoribus, ſed et ipſis perfidis, jam vidimus in Petronia. At novus typus raptae a Romanis Sabinae, fabula in vulgus nota, quam et ſiſtunt nonnulli contorniati inſcripto: SABINAE. Modum, quo in his denariis Sabinas rapi a militibus videmus, graphice exprimit Naſo: [a])

Si qua repugnarat nimium, comitemque negarat,
Sublatam cupido vir tulit ipſe ſinu.

Cauſa hujus typi veriſimile eſt, caput anticae eſſe Tatii Sabinorum eo ipſo tempore regis, quo facta in his numis propoſita contigere, quod comprobare etiam videtur monogramma TA. in horum pluribus obvium. Idem caput addito eodem monogrammate eſt etiam in denariis Vettii Sabini. Literae A. PV. idem certe ſignificant, quod in numis Sentiae ARG. PVB.

* * *

Caput Iovis, pone variantes alphabeti literae.

P. SABIN. Q. *Victoria tropaeum coronans, in area eadem litera, quae in antica.* Quin. C.

TREBANIA.

Ordinis incerti.

Caput Palladis alatum, pone X.

L. TREBANI. *Iuppiter fulminator in citis quadrigis, infra* ROMA. AR. C.

L. TREBANI. in variis aeneis. R.

TREBONIA.

Numus Goltzianus. In aeneo apud Seguinum legitur STATI. TREBO., quem vide in Statia.

a) Art. amat. L. I. v. 127.

TVLLIA.

Gens partim patricia, partim plebeia.

ROMA. *Caput Palladis alatum.* M. TVLLI. *Victoria in citis quadrigis s. palmae ramum, in area corona, et* X. AR. C. *Restitutus etiam a Trajano.* RRR.

Ad quem Tullium, et quo cognomine denarium hunc referas, incertum, nam haec gens late patuit per multa, et varia cognomina. Forma ipsa numi altiorem antiquitatem sapit, quam ut possit esse oratoris Ciceronis, quod nonnulli credidere.

* * *

Cista mystica semiaperta, ex qua provolvitur serpens, inter coronam ex hedera et corymbis contextam. M. TVLL. IMP. ΛΑΒΑΣ. ΠΥΡΡΟΥ. ΛΑΟ. *Serpentes duo intortis caudis.* AR. m. m. RRR.

Si priorem denarium Ciceroni, oratorum, philosophorumque Romanorum principi eripui, hunc certe elegantissimum, rarissimumque cistophorum ei jure vindicabimus, quem primus edidit Seguinus, et erudito commentario illustravit. [a]) Cistophoros in una provincia Asia signatos constat. Cicero V. C. 703 proconsule in Ciliciam missus est, ad cujus regimen pertinuere tum etiam Pamphylia, Lycaonia, et Phrygiae majoris pars, et quidem ea, in qua sita Laodicea, quae numum hunc signavit, ut docet additum ΛΑΟ. In hac frequenter celebrasse conventus, ex ejus epistolis passim constat, et quidem ex idib. Febr. ad Kal. Majas omnium dioecesium Asiaticarum forum egit. [b]) Additur IMP*erator*, quem sese honorem adeptum ipse scribit M. Coelio Rufo: [c]) *Ita victoria justa IMPERATOR appellatus apud Issum, quo in loco, saepe ut ex te audivi, Clitarchus tibi narravit, Darium ab Alexandro esse superatum.* De cistophoris alibi egimus. (Vol. IV. p. 352.)

* * *

Cum genuinum M. Tullii Ciceronis numum protulimus, opportunum videtur, hoc ipso loco commemorare adulterinos partus, quos pinguioris quaestus spes concepit, quae fallere sane non potuit, cum nemo non gestiat, ejus viri, quem inter praestantissimos veteris aevi jure numeramus, praesentem vultum cernere. At non propositum est, eos omnes commemorare, quorum mala fides jam primo conspectu facile offendit, sed ex omni numero unum proferre, quem multorum judicia in hunc usque diem γνησιοτητος jure donaverunt. Eccum!

ΜΑΡΚΟΣ. ΤΟΥΛΛΙΟΣ. ΚΙΚΕΡΩΝ. *Caput Ciceroris nudum.* ΜΑΓΝΗΤΩΝ. ΑΠΟ. ΣΙΠΥΛΟΥ. ΘΕΟΔΩΡΟΣ. *Dextera tenens coronam, ramum, et palmitem.* AE. II.

Vulgati hujus pridem numi non mo-

a) Sel. num. pag. 82. b) ad Attic. L. VI. ep. 1 et 2. L. V. ep. 21. c) Famil. L. II. ep. 10.

do hiftoriam fcripfit, fed fidem etiam in examen vocavit cl. Paciaudus. [a]) Refert is ex autographis Fulvii Vrfini epiftolis, quae fervantur in bibiotheca Vaticana, numum hunc ineunte anno poft Chriftum 1598 Vrfino Bononia a quodam veteris mercis propola oftentatum, et ut in antiqua cimelia toto impetu ferebatur, quin oculis antea ejus fidem exploraret, eminus cupide emptum numerato C. florenorum argenteorum pretio. Eum fubinde probaverunt, et operibus fuis inferuerunt non pauci fpectatae eruditionis viri, quos inter numerandus in primis Trifianus. [b]) Editus iterum, et fummis laudibus mactatus eft a Pedrufio Tomo VIII. concinnati a fe mufei Farnefiani, quorfum cimelium iftud fupremis Vrfini tabulis migravit. Non tamen unicum iftud numisma duxeris. Ita enim Antonius Faber in fuis ad Vrfini illuftrium imagines commentariis, poftquam de hoc Vrfini numo differuiffet, *triginta*, inquit, *et plus abhinc annis numisma prorfus huic fimile, et ab eodem monetario cufum in agro Romano erutum effe, fed ita aerugine confumptum, et deformatum, ut vix ac ne vix quidem agnofci poffit.* At ne noftram aetatem five invidam, five tantarum fterilem opum dicamus, en tibi fimilem tertium a Winkelmanno in urbe confpectum. En ejus verba in epiftola fcripta XXVIII. Decembris 1765, quae exftat in parte I. ejus epiftolarum, quae editae funt Dresdae anno 1777. pag. 172. *en tibi*, ait, *unum ex recentiffimis et maxime memorabilibus inventis. Graecum intelligo numum aeneum, ab urbe Magnefia M. Ciceronis honori fignatum. Repertus a ruftico in agro Romano, et a quodam veterum numorum propola, homine magni in hoc negotio ufus, quia limus adhuc inhaeferat, pro numo Augufti in Graeca quapiam colonia cufo emptus eft. Eum fubinde nactus eruditus abbas Sartius monachus Camaldulenfis detexit fcriptum juxta caput:* M. TTΛ. KI - - - *etc.* Ejus ipfius numi meminit etiam Chriftophorus Amadutius in editis nuper *Monumentis Mathaeianis* claffe I. tab. XI. teftatus et ipfe, emptum a Mauro Sartio, et nunc adfervari Ravennae in mufeo Claffenfi fratrum Camaldulenfium, ut vero numum ipfe defcribit, apparet, effe Vrfiniano, ut guttam guttae, fimillimum. Alium id genus fibi oblatum ad me fcripfit eruditus Coufineryus Gallicus Theffalonicae conful, in quo hinc: ΜΑΡΚΟΣ. ΤΟΤΛΛΙΟΣ. ΚΙΚΕΡΟΝ, illinc: ΜΑΓΝΗΤΩΝ. ΤΩΝ. ΑΠΟ. ΣΙΠΤΛΟΤ. ΘΕΟΔΟΡΟΣ, typis utrinque iisdem.

Similium hiftoriam numorum enarravi. Iam et eorum γνησιοτης inveftiganda. Satis conftat ex ipfius Vrfini literis, quas teftes adhibet Paciaudus, [c]) numum in urbem delatum continuo in fufpectis habuiffe Vrfinum, perfenfiffe technas, odoratumque fallaciae figna, et venditorem in malae fraudis judicium vocaffe. Addit idem, viros artis noftrae peritos, qui olim Parmae, et nuper Neapoli numum infpexere, detexiffe adfcititium aeruginis colorem, et alicubi limae indicia. Inter variantes has autoptarum fententias quorum denique judicio ftandum? Ego, qui nu-

a) Animadv. philol. p. 50. b) Comm. hift. T. II. p. 429. c) l. c.

mum non viderim. neque condemnare ab ea parte, neque recipere possum. Omissis igitur auctoritatibus una mihi argumenta extrinseca permissa video, quibus secundum artis nostrae praecepta admotis facile est numorum similium omnium spurios natales detegere. Ac primum quidem quid ad Ciceronem nostrum Magnesia Sipyli? Fuit is proconsul Ciliciae, ad quam jurisdictionem tum pertinuere quoque Cyprus, Pisidia, Pamphylia, Lycaonia, et tres dioeceses Asiaticae, Cibyratica, Synnadensis, Apamensis. At Magnesia in Lydia sita eodem tempore Q. Minucio Thermo propraetori Asiae paruit. Qua ergo de causa tam diligentem in observando homine alieno Magnesiam statuemus? Advertit ad hunc lapidem Antonius Faber, [a]) quem adeo ut declinaret, adserit, *esse cusum numisma a Magnesianis sub Quinti fratris imperio, sub quo omnes Asiani complura, maximaque beneficia a Cicerone acceperunt, ob quae publicos honores illi decreverunt, quorum Cicero ipse meminit epistola I. ad Quintum fratrem lib. I. et ad Atticum L. V. ep. ult.* Enimvero reperio in priore ex citatis epistola, quo tempore Q. Cicero propraetore Asiam rexit, (fuit autem in ea inde ab anno V. C. 693) civitates Asiae pro magnis Marci meritis, et maximis Quinti beneficiis ad commune utriusque templum, et monumentum pecunias decrevisse, quem tamen honorem non accipiendum putaverunt. In epistola altera refert Cicero loquens de civitatibus suae jurisdictionis: *nullos honores nisi verborum decerni sino, statuas, fana, τεθριππα prohibeo, nec sum ulla re alia molestus civitatibus.* Qui prohibuerat, ne sibi ponerentur statuae, et templa, quos tamen honores in proconsules collatos non his modo testimoniis docemur, sed etiam a Suetonio, [b]) an is permissurus fuisset, ut sua imagine signaretur numus? an istud ausura Asia? an in tanto numero hominum Romanorum de provinciis praeclare meritorum vel unicum exstat exemplum, quod doceret, stante rep. viventis caput etsi amplissime de se meriti monetae publicae illatum? Praesidum, patronorumque frequenter legimus nomina, at ignoramus vultum. T. Quinctio Flaminino Chalcidenses Euboeae ob praeclara sua adversum se merita honores divinos habuere, [c]) at caput ejus inserere monetae ausi non sunt. Nimirum urbis in hoc exemplum secutae sunt provinciae, cum caput in numis propositum semper summi fastigii, et inimicum libertati sit habitum. Huic gravissimo argumento si addas insolentem aversae typum nullo pacto ad veterem modum comparatum, ac praeterea tria ejus exemplaria reperta in uno fere agro Romano, tanto a Magnesia intervallo distante, quando hactenus ex ipsa Lydia, cujus civitatum numis musea nostra abundant, alter similis allatus non est, satis credo apparet, numos hos esse opus obscurae officinae, et ubi repertos, ibi et natos. Tamen numum musei Classen-

a) l. c. b) in Aug. c. 52. c) Reines. Synt. inscr. T. I. p. 292. Plut. in Flamin. p. m. 378.

ſis, de quo egi ſupra, ſuffragio ſuo genuinum appellat cl. Iacobus Blancanius. [a])

Ergo ex numis nihil habemus ſubſidii, ad veram ſummi hujus oratoris, ac philoſophi capiendam imaginem. Neque multo plus ſolatii cupidis nobis offerunt monumenta alia. Vetus fama nobilitavit protomen marmoream, quae eſt Romae in aedibus Mathaeorum, et credita referre Ciceronem tanto certiore fiducia, quod ejus nomen inſcriptum offert. At mihi, qui monumentum adcurate inſpexi, literae nequaquam vetus opus viſae ſunt, ſed novicium, qua in ſententia fuere alii quoque. Atque ut ſcripturam vere antiquam demus, ipſa facies quam miſere ab aetatis injuriis vexata fuit! lacerae nares, labia, mentum. Quibus conſpectis vulneribus venit mihi in mentem ejus, quod Maro apud inferos accidiſſe Aeneae memorat, qui cum forte vidiſſet hominem *lacerum crudeliter ora, et truncas inhoneſto vulnere nares*, in hac formae converſione *vix adeo agnovit* Deiphobum Trojanum, longo ſibi in vita uſu cognitum. At recens manus, quae vulnera ſanavit, quo quaeſo duce effecit, ne in partibus laeſis reſtituendis aut addendo peccaret, aut minuendo? Plures alias Ciceronis effigies ſeverior criſis expunxit, ne quidem ſatis ad fidem valido ciceris in gena argumento. Reſtat tamen credulis, quorum ſe aſpectu delectent, non vulgaris Ciceronum copia, quos recitat cl. Amadutius, [b]) una iis cupiditate fidem faciente, nimirum quod ait Caeſar, [c]) *quae volumus, et credimus libenter, et quae ſentimus ipſi, reliquos ſentire ſperamus.*

* * *

M. ΤΥΛΛΙ. inſcriptum numis Temenothyrarum Lydiae, quos edidere Morellius, aliique, non pertinere ad Ciceronem noſtrum, diſputavi in moneta hujus urbis.

TVRILLIA.

Huic forte tribuendus denarius cum epigraphe: D. TVR., quem vide recitatum in moneta Antonii IIIviri ad annum V. C. 723.

VALERIA.

Gens ex Sabinis profecta, in patriciam et plebeiam diſtincta. Cognomina: *Aciſculus*, *Catullus*, *Flaccus*, *Meſſalla*, et *Barbatus* forte.

* * *

Aciſculus.

ACISCVLVS. *Caput juvenile diadematum imminente aſtro, crinibus per cincinnos pendentibus, pone malleus in cuſpidem deſinens, omnia intra coronam.*

L. VALERIVS. *Caput muliebre colligatis*

a) Orat. de antiq. ſtud. p. XX. b) l. c. c) Bell. civ. L. II. c. 27.

filo crinibus, intra coronam. AR. R.

Eadem adversa.

L. VALERIVS. *Volucris capite virgineo galeato, cujus sinistro lateri adhaerent clypeus, et duae hastae intra coronam.* AR. R.

Eadem adversa, sed abest corona.

L. VALERIVS. *Europa tauro lente gradiente vecta utraque manu velum explicat.* AR. R.

Restitutus etiam a Trajano. (Mus. Caes.) RRRR.

ACISCVLVS. *Caput Solis radiatum, pone malleus similis.*

L. VALERIVS. *Luna in citis bigis.* AR. R.

Restitutus etiam a Trajano, sed scripto ACISCOLVS, *saltem juxta Morellii picturam.* RRRR.

ACISCVLVS. *Caput Iovis, pone malleus similis, omnia intra coronam.*

L. VALERIVS. *Mulier in duas piscium caudas desinens.* AR. R.

Protome Victoriae.

ACISCVLVS. *Malleus similis.* Quin. RR.

In omnibus his, ut videmus, numis comparet malleus, cujus una transversa pars in cuspidem abit. Glossarium vetus sic: *Acisculus* λατομος, *et Acisculum* σκαφιον, ὀρυξ. Fuit ergo instrumentum in latomiis adhiberi solitum, ipsumque adlusio ad cognomen *Acisculi*, ut in Poblicia vidimus adstitui malleolum ad indicandum *Malleoli* cognomen. Vide simile instrumentum, et ad eosdem usus in numo Damastii Epiri. a) Ceterum de Valeriis cognomine Acisculi nihil proditum reliquere veteres. Ignoramus adeo, quis fuerit hic Acisculus, qui tam copiosos, et elegantes, et multiplicis argumenti numos signavit.

Denarii I. antica proponit caput Solis, at cujus sit caput muliebre partis aversae, ignoro. Havercampus caput Sibyllae statuit, sed non probat.

Denarii II. argumentum mirum, de quo copiose disputatum. Monstrum istud Vrsinus Sirenen dixit, ut et Montfauconus, b) quae sententia jure repudiata est, cum Sirenum longe aliam esse formam ex Petronii Turpiliani denariis constet. Causeus illud in gemma repertum jam Chimaeram dixit, c) jam amuletum. d) Chimaera, nisi sensu latiore, dici nequit, amuleti vero modum vel propterea non habet, quod typus hic in moneta ipsa exstat. Spanhemius, e) Vaillantius, Havercampus, Winckelmannus f) avem Stymphaliden dixere, quos aeque falli, quod tantorum virorum pace dictum sit, certus sum. Constat de Stymphalidum figura cum ex descriptione veterum, tum monumentis ipsis, quae cum avis in his denariis propositae forma nullatenus conspirant. Pausanias g) eas sic describit: *magnitudine sunt gruibus pares, similes vero ibidibus, rostrum autem validius habent, neque ita curvatum, ut ibides.* Nullum in nostra volucre rostrum,

a) Vol. II. pag. 164. b) Diar. Ital. pag. 191. c) Gemm. ant. fig. Part. II. n. 180. d) Mus. Rom. Tom. I. tab. 46. e) Tom. I. pag. 256. f) in Stosch pierr. grav. p. 279. g) in Arcad. c. 22.

merus vultus virgineus. Auctores reliqui, qui Stymphalidum meminere, nihil de facie muliebri adferunt, quod utique omnium minime diſsimulandum fuerat. At neque monumenta Spanhemio, et ſequacibus favent. In numo Nicaeenſium cum capite Maximi Caeſaris edito a Frölichio, a) et in altero Perinthiorum cum capite Gordiani b) fingitur Hercules Stymphalidas telis configens. In numo Stymphali Pelleriniano luculentum eſt avis caput cum collo longiore. Cum roſtro finguntur etiam in marmore anaglypho Herculis labores ſiſtente, quod edidit Winckelmannus. (Mon. antichi ſcop. num. 65.) Nulla in omnibus his facies muliebris. Alii Harpyiam credidere, et adſentirem his, ſi certum eſſet, hoc typo mythologicum aliquod animal proponi. Sane in nonnullis prorſus conſpirat cum verbis Virgilii: c)

Virginei volucrum vultus, turpiſſima ventris
Proluvies, uncaeque manus, et pallida ſemper
Ora fame.

Tzetzes eas hoc ritu pingit: d) *αι Αρπυιαι ἐν Θρακῃ ὠτα ἀρκτων, σωματα γυπων, προσωπα κορων ἐχȣσαι*, *Harpyiae in Thracia aures urſorum, corpora vulturum, facies virginum habentes.* Hinc videmus, in Harpyiis ſpectato volucrum vultu mythologis convenire, quare et Heſiodus eas vocat *ἠϋκομȣς*, *bene comatas.* e)

Variorum igitur eruditorum ſententias ſi audias, habebis in hoc typo Sirenen, Chimaeram, Stymphalida, Harpyiam, amuletum, et quid non? Sed enim cum harum quamlibet verae, juſtaeque difficultates impugnent, avertendum a fabularum monſtris animum, et typi explicatum, ut ſaepe alias, a ſymbolis petendum plane exiſtimo. Perſuadet iſtud gemma propoſita in muſeo Odeſcalcho, f) et apud Cauſeum, g) in qua ſiſtitur eadem volucris capite virgineo galeato cum haſta et clypeo, praeterea (ſed quod abeſt in numis noſtris) inſiſtit ramo oleae, et Meduſae capiti. Videmus ergo, in utriusque generis monumentis aliud artificibus propoſitum non fuiſſe, quam lepido quodam modo omnia Palladis attributa in unum conferre, atque, ſi ita loqui fas eſt, his quoddam Palladis tropaeum ſtatuere. Sed cum ad noctuae caput minus apte quadrare videretur galea, eo a trunco avulſo ipſius deae caput imponere placuit. En tibi alteram Minervam, non qualis e Iovis, ſed artificum cerebro proſiluit. Scripſeram haec, uum ſerius viderem, iſtud ipſum jam fuiſſe animadverſum erudito Rodulphino Venuto. h)

Denarii V. monſtrum Vaillantius, et Havercampus Amphitriten adſerunt: utinam vadem citaſſent, qui eam inferne piſcem pronunciet. Heſiodus eam *ἐϋσφυρον*, *pulchros talos habentem* vocat. Similem figuram Spanhemius Nereiden vocat. i) At laudati ſemper Nereidum

a) IV. Tent. b) Muſ. Albani. c) Aen. L. III. v. 216. d) ad Caſſandr. v. 653. e) Theog. v. 267. f) Tom. II. n. 30. g) Muſ. Rom. l. c. h) Muſ. Albani Vol. II. p. 21. i) Tom. I. p. 253.

pedes, ut de Thetide Ovidius: [a])

Et Thetidi quales vix rear esse pedes.

Psamathen Hesiodus χαριεσσαν δεμας, *corpore gratioso insignem* vocat. [b]) Simili forma, qualis in hoc numo proponitur, fuit Derceto, de qua vide dicta in numis Ascalonis Iudaeae.

Denarii reliqui obvios habent typos.

* * *

Catullus.

L. VALERIVS. CATVLLVS. IIIVIR. A. A. A. F. F. in aeneis parvis sub Augusto signatis. R.

* * *

Flaccus.

Caput Palladis alatum, pone X, *in aliis :* XVI.

C. VAL. C. F. FLAC. *Victoria in citis bigis, infra* ROMA. AR. C.

Protome Victoriae, pone varians litera alphabeti, aut minutum aliquod sigillum.

C. VAL. FLA. IMPERAT. EX. S. C. *Aquila legionaria inter duo signa militaria, quorum uni inscriptum* H, *alteri* P. AR. C.

Protome Victoriae, prae qua X.

L. VALERI. FLACCI. *Mars stans d. hastam, s. tropaeum, hinc apex, inde spica.*

Incertum, quis fuerit C. Valerius Flaccus imperator, quem prodit denarius alter, cum fuerint his nominibus plures viri illustres. C. Flaccum imperatorem nominat Cicero. [c]) Aversam explicatam vide in gente Neria, nam utrobique eadem est, sed ex causa diversa. Nerius signa denariis suis intulit, quia quaestor fuit, cujus curae ea commissa fuere, ut in ejus numis diximus, at Valerius noster, quia imperator fuit, et talis in hoc denario dicitur. Verisimile enim est, hunc C. Valerium Flaccum conscripsisse legiones, quae ab auctore dictae sunt *Valerianae*, et quarum mentio in Luculli bello Mithridatico apud Livium, [d]) Sallustium, et aliquoties apud Dionem, quo etiam auctore legio XX. dicta fuit *Valeria*, [e]) et quod epitheton confirmant numi Victorini Aug.

L. Valerium Flaccum, quem denarius III. sistit, fuisse flaminem, persuadet adpositus apex. Bini memorantur Lucii Flacci flamines, vetustior flamen Martialis, et consul V. C. 623, de quo Cicero. [f]) Alter flamen item Martialis, ut testatur idem, [g]) qui praetor Ciceroni consuli in detegendis Catilinae insidiis praesto fuit, quemque serius Cicero oratione, quae exstat, defendit. Eruditi alii denarium hunc priori, alii posteriori tribuunt. Mallem cum Havercampo posteriorem suadente istud recentiore ejus forma.

* * *

Messalla.

MESSAL. F. *Protome Palladis galeata obverso tergo, s. hastam.* PATER. COS. S. C. *Sella curulis.* AR. RRR.

VOLVSVS. VALER. MESSAL. IIIVIR. A. A. A. F. F. in aeneis Augusti II. formae. C.

---

a) Epist. heroid. XX. 61. b) Theog. v. 260. c) pro Quinctio c. 7. d) epit. L. XCVIII. e) L. LV. § 23. f) Phil. XI. c. 8. g) de divinat. L. I. c. 46.

MESSALLA. IIIVIR. A. A. A. F. F. *conjunctus cum* GALLVS. APRONIVS. SISENNA in aeneis III. formae fub Augufto cufis. C.

Infignis numus prior, idemque rarifsimus fatis per fe eloquitur, ei infcriptum MESSAL*lam Filium* eo ipfo anno fefe feriundum curaffe, quo *pater conful* erat. Anno V. C. 701 fafti habent confulem M. Valerium Meffallam, rurfus anno 723 celebrem M. Valerium Meffallam Corvinum. At difputatur, cujus confulis filius hoc denario notetur. In priorem propendet Vrfinus, in pofteriorem Havercampus. Vtriusque rationes ejus momenti funt, ut incertum denique lectorem relinquant. Sella curulis refertur ad honorem confulatus, ut in numis Sullae, et Pompeji Rufi cos.

Numus II. propter praenomen Volufi obfervari meretur. Diximus principio, gentem Valeriam fuiffe ex Sabinis oriundam. Nimirum Valerius fuit Sabinus, qui popularibus fuis propter virgines raptas irritatis, ut cum Romanis in foedus coirent, perfuafit, ut teftatur Plutarchus. [a]) Eum Dionyfius Halic. Ουολεσσον Ουαλεβιον vocat. [b]) Ex hujus pofteris fuiffe oriundum P. Valerium cognomine Poplicolam, qui primus Romae conful fuit, eodem loco docet Plutarchus, et ab hoc derivari fuae aetatis Valerios, teftatur Cicero. [c]) Videntur ergo Valerii Meffallae praenomen Volufi rurfum adoptaffe ad jactandam generis antiquitatem. Idem Volufi nomen in agnomen cefsit. Sic in faftis ad V. C. 344 legitur conful C. Valerius Potitus Volufus, et ad V. C. 758 L. Valerius Potiti F. Meffalla Volufus, et ad quem verifimile eft, numum, de quo agimus, pertinere. Is fubinde proconful Afiae perhibetur a Seneca, [d]) cum trecentos una die fecuri percufsiffet, incedens inter cadavera vultu fuperbo proclamaffe Graece: *o rem regiam! quis haec rex feciffet?*

* * *

Barbatus forte.

M. ANT. IMP. AVG. IIIVIR. R. P. C. M. BARBAT. Q. P. *Caput Antonii nudum.*

Caput et epigraphe Octaviani. AV. (Pembrock tab. XII.) RRRR. AR. C.

Appianus in haec verba: [e]) Βαρβατιος δε ο Αντωνιε ταμιας etc. quem locum corrigendum fuadet Vrfinus, et reftituendum ex hoc denario Βαρβατος. Verum ut Barbati Meffallae ex auctoribus prifcis cognofcuntur, quibus adde et Quinctios, et Horatios Barbatos ex Livio, fic etiam Barbatii, nam praeter Appianum Cicero quoque Barbatios habet, [f]) et numus coloniae Corinthi, cum capite Augufti M. Barbatium, et το BARBAT., quod in numo legitur, aeque Barbatium, quam Barbatum indicare poteft. Non igitur, faltem quod ad hunc numum attinet, folicitanda Appiani lectio. Vide plura apud Havercampum p. 432. Additas literas Q. P. verifimiliter legendas *Quaeftor Propraetore*, diximus alibi. [g])

a) in Poplic. fub init. b) L. II. p. 111. c) pro Flacco cap. 11. d) de ira L. II. c. 5. e) Bell. civ. L. V. c. 31. f) Phil. XIII. c. 2. g) Vol. IV. p. 248.

VALGIA.

Numus Goltzianus.

VARGVNTEIA.

De ordine non conſtat. Ipſa etiam gens parum memorata.

M. VARG. *Caput Palladis alatum, juxta* X. *Iuppiter in lentis quadrigis ſ. fulmen, d. palmae ramum, in imo* ROMA. AR. C.

M. VARG. in ſemiſsibus, trientibus, quadrantibus. C.

VATINIA.

Numi Goltziani.

VENTIDIA.

Gens ignobilis, ut dicetur.

M. ANT. - - - R. P. C. *Caput M. Antonii nudum barbatum.*

P. VENTIDI. PONT. IMP. *Vir nudus ſtans d. haſtam, ſ. ramum.* (Muſ. Caeſ., ſed in Morelliano eſt: P. VENT.) AR. RRR.

P. Ventidius Baſſus in Piceno natus genere humili capto a Pompejo Strabone Aſculo puer adhuc in triumpho Romae circumductus poſtea ſordido mulorum commercio vitam toleravit. A Iulio Caeſare in Gallias ductus per ejus amicitiam remp. capeſſere coepit, factusque tribunus plebis, pontifex, et V. C. 711 eodem anno, quo praetor erat, in locum mortui Pedii ſuffectus conſul, quod adeo non ferendum viſum populo, ut vulgo per compita cantarentur verſiculi, quos ſervavit Gellius; [a])

Concurrite omnes augures, haruſpices,
Portentum inuſitatum conflatum eſt recens.
Nam mulos qui fricabat, conſul factus eſt.

At idem V. C. 715 a M. Antonio legatus in Syriam miſſus Labienum, qui, ut in gente Atia diximus, a Romanis palam defecit, et Orientis provincias a Parthis adjutus vexavit, vivum cepit, ac paullo poſt Craſsi manium vindex

a) L. XV. c. 4.

Parthos ingenti clade adfecit caeſo Pacoro Orodis filio, primusque de Parthis triumphavit V. C. 716, [a]) quam miram fortunae converſionem his verſibus notavit Iuvenalis: [b])

Ventidius quid enim, quid Tullius? anne aliud quam
Sidus, et occulti miranda potentia fati?
Servis regna dabant, captivis fata triumphos.

Reliqua, quae ad novum hunc hominem pertinent, vide apud Dionem, Plinium, Gellium, Val. Maximum, Vellejum.

VERGINIA, vel *VERGILIA*.

Ad alterutram ex his referuntur numi inſcripti: VER. CAR. OGVL., quos dedi in Carvilia, et Ogulnia.

VERRIA.

T. Verrius IIvir in numis Caeſaraugustae, ſed qui huc non pertinet.

VETTIA.

Gens antiqua: Cognomina *Iudex Sabinus*, *Bolanus*, *Niger*.

* *

Iudex Sabinus.

SABINVS. S. C. *Caput nudum barbatum; juxta monogramma* TA.

T. VETTIVS. IVDEX. *Vir togatus vectus lentis bigis, ſ. haſtam.* Sunt ſerrati. AR. R.

T. Vettius Iudex praetor urbanus a Pighio ad annum V. C 695 eruitur. Sed veriſimile eſt, denarium hunc ad vetuſtiorem aliquem Vettium pertinere, quod numi hi omnes ſerrati ſunt. Praeeunte hoc numo Vrſinus, et Patinus [c]) contendunt, quoties apud Ciceronem, vel Suetonium ad nomen L. Vettii, qui conjurationis Catilinariae indicium fecit, additur *Index*, pro hoc reponendum *Iudex*. Audax oratio. Vettius ab his auctoribus dicitur *index*, quia revera index fuit, ut idem Cicero alibi *Nerius index*, [d]) et multis locis aliis, atque ut ab auctoribus dicitur *Vettius index*, ita etiam *Vettii indicio*. [e]) Deni-

a) Plut. in Anton. pag. 931. Fragm. Capitol. apud Gruter. pag. 297. b) Sat. VII. v. 199. c) ad Sueton. c. 17. in Caeſ. d) ad Quint. fratr. L. II. ep. 3. e) Cic. in Vatin. c. 10.

que Cicero ad Atticum L. II. ep. 24, quae tota de Vettii indiciis agit, *Vettius ille*, *ille noster index*. Auctorum igitur verba, quae manu medica non egent, intacta relinquenda.

Commentatores nostri nomen SABINVS, quod est in horum denariorum antica, in nominibus Vettii non agnoscunt, sed ad ipsum regis Tatii, qui Sabinus fuit, adstitutum caput referunt. At cur iidem in gente Tituria idem illud nomen eidem Tatii capiti adjectum esse cognomen Titurii admittunt, in Vettia non ferunt? Absterruerit viros eruditos, quod Vettio jam est cognomen IVDEX. Verum an non saepe Romanis praeter cognomen fuit agnomen, ut: *Cornelius Lentulus* Spinther? Praeivit sententiae meae Norisius, [a]) qui mihi ex Capitolino Vettium Sabinum indicavit, tum et marmor Gruteri, [b]) in quo habes: P. VETTIO. P. F. CAM. SABINO, in quibus *Sabinus* certum est cognomen. Vettius ergo dicitur Sabinus ex eadem causa, ex qua Titurius, et vero videtur simile, fuisse Vettium ex iis, qui regnante Romulo composita Romanos inter et Sabinos pace Romae restitere, quorum aliquot memoriae prodidit Dionysius Halic. [c]) Enimvero Plutarchus Sp. Vettium diserte nominat mortuo Romulo interregem, dum Numa succederet. [d])

Typum partis aversae, quia praeter conjecturas nihil adferre possum, prudens praetereo.

* * *

Bolanus.

Proconsul Asiae in numis Smyrnae, quam adi.

* * *

Niger.

Proconsul Asiae in numis Apameae Phrygiae.

VETVRIA.

Gens vetus et patricia.

TI. VET. *Caput galeatum lanugine vestitum*, *pone* X.

ROMA. *Vir ingeniculatus porcam tenet*, *quam adstantes duo milites hastati bacillis contingunt.*

Dubitatum Vrsino et Perizonio, sitne denarius hic Veturiis potius, an Vettiis tribuendus, cum monogramma VET. utrinque possit accipi. Verum cum de Vettiis non constet, eos Tiberii praenomine usos, habeamus autem Ti. Veturium Philonem flaminem, [e]) gens Veturia haud dubie praeferenda. Caput anticae Havercampus censet esse Virtutis. In definienda aversa variant eruditi. Suspicatur Vrsinus, indicari foedus inter Romulum, et Tatium ictum, cui feriundo forte Veturius aliquis interfuerit, praecipue cum Veturium Mamurium ancilium opificem jam regnante Numa Romae exstitisse constet.

a) Cenot. Pis. Diss. I. c. 5. b) pag. 486. n. 7. c) Ant. L. II. p. 111. d) in Numa pag. 64. e) Pighius Annal. T. II. p. 120.

Aliis foedus Tullum Hoftilium inter et Albanos initum praeplacet, at Havercampo foedus Romanorum cum fociis Italiae, quo his denique poft pertinax bellum jus civitatis datum eft. Quidquid erit, iftud certum, typum foedus aliquod refpicere. Nam ejus ritus a feciali porco faxo filice percuffo peragebatur, quem liberaliter defcribit Livius, [a]) et magis appofite ad numi hujus typum Virgilius: [b])

Poft iidem inter fe pofito certamine reges
Armati Iovis ante aras, paterasque tenentes
Stabant, et caefa jungebant foedera porca.

Ejusdem modi ritum defcribit alibi Virgilius. [c]) Similis typus, atque eodem fenfu exftat etiam in numis Antiftiae, Acerrarum Campaniae, ac praecipue in Samniticis.

Huic Veturii denario Vrfinus, et Morellius fubjecerunt infignem aureum fequentem:

Capita duo imberbia in Iani morem.

ROMA. *Similis typus.* AV. RRR.

Numus idem operis elegantifsimi eft etiam in mufeo Caefareo. Cum is nihil in fe contineat, quo fe gentis Veturiae numum profiteretur, haud dubie eum viri praeclari propter typi fimilitudinem huc adegere. Verum dixi continuo, typum fimilem in aliis quoque numis exftare. Omitto foederis typum, qui eft in averfa, de quo egi continuo, et copiofius in numis gentis Antiftiae. De fola antica funt nonnulla obfervanda. Geminatum in hac caput Ianum plerique dixere. Non diffiteor, foederis ritum cum Iano recte poffe componi. Enimvero apud Virgilium narrantem, quo pacto Latinus et Aeneas mactata fue in pacis conditiones iverint, Latinus praeter terram, mare, et fidera teftatur quoque

Latonaeque genus duplex, Ianumque bifrontem. [d])

Ad quem verfum ita Servius: *Rite hunc* (Ianum) *quoque invocat, quia ipfe faciendis foederibus praeeft. Namque poftquam Romulus, et Titus Tatius in foedera convenerunt, Iano fimulacrum duplicis frontis effectum eft, quafi ad imaginem duorum populorum.* Similia alibi idem commemorat. [e]) Verum late difputavi in numis gentis Fonteiae, in Romanis Ianum femper liberaliter barbatum proponi fuiffe folitum, binis vero capitibus faepe reftitutam inter duos populos concordiam fuiffe indicatam. Accedit, non videri praeclarum hunc numum Romae fuiffe fignatum propter caufas, quas alibi hoc ipfo in volumine indicavi, [f]) unde minor propenfionis in Ianum caufa.

a) L. I. c. 24. b) Aen. VIII. 639. c) Aen. XII. 169. d) Aen. XII. 198.
e) ad Aen. I. 291. f) pag. 31 et 35.

VIBIA.

Gens plebeia. Cognomina in Romanis *Panſa*, *Varus*, in externis *Marſus*.

* * *

Panſa.

PANSA. *Caput Apollinis*, *prae quo variantes literae*, *vel minuta ſigilla variantia*.

C. VIBIVS. C. F. *Pallas citis quadrigis vecta d.*, *ut videtur*, *minutum tropaeum*, *ſ. haſtam.* AR. C.

PANSA. *Pallas eodem modo vecta.*

C. VIBIVS. C. F. *Pallas eodem modo vecta.* AR. C.

C. PANSA. — C. VIBI. PANS. in aſsibus, in quibus *tres naviumprorae.* C.

Havercampus citatos denarios C. Vibio Panſae conſuli tribuit, et ſignatos tanta copia ad conducendos milites, quos conſul ipſe V. C. 711 adverſus M. Antonium Mutinam duxit, apud quam urbem, etſi praelio victor, ſaucius ex vulneribus obiit. At ſaltem denarius is, quem primo loco deſcripſi, altius aevum poſtulat, nam illa aetate, cui eum Havercampus infert, vix amplius video aut alphabeti literas, aut notas arithmeticas numis inſertas, quid quod et ipſum horum denariorum opus, quorum numerus eſt ingens, majorem haud dubie antiquitatem prodit. Tutius ergo hic denarius tribuetur C. Vibio ſeu patri, ſeu avo, cum in his numis, et quos mox proferemus, habeamus C. F. C. N. Denarius II., qui etiam eſt in muſeo Caeſareo, et alibi paſsim, iſtud habet praeter morem, quod eundem offerat utrinque typum, careatque eo, quo partes anticae inſigniri ſolent. Cur in his numis exſtent effigies Apollinis, et Cereris, mihi ignotum, at non Havercampo, qui perſpexit, indicari honores, quibus ante conſulatum inſignis fuit, nimirum praetor cum eſſet, edidit ludos Apollinares, et aedilis curulis Ceriales. Nihil ſane hac in re dixit a ſe alienum.

* * *

PANSA. *Caput Bacchi.*

C. VIBIVS. C. F. C. N. *Ceres vecta in draconum bigis ſ. ardentem taedam praefert.* In aliis: *Ceres gradiens capite ſpicis coronato ſingulis manibus ſingulas taedas praefert*, *ante eam aratrum.* AR. C.

PANSA. *Caput juvenile laureatum*, *prae quo variantia ſigilla.*

C. VIBIVS. C. F. *Ceres gradiens ſingulis manibus ſingulas taedas praefert comite porca*, *omnia intra lauream.* AR. C.

PANSA. *Perſona Panos*, *pone pedum.*

C. VIBIVS. C. F. C. N. IOVIS. AXVR. *Iuppiter Axur capite imberbi*, *et radiato ſeminudus ſedens d. pateram*, *ſ. haſtam.* AR. R

PANSA. *Perſona Panos*, *hedera*, *et corymbis redimita.*

C. VIBIVS. C. F. *Perſona Panos*, *prae qua tibia*, *vel aliud.* AR. C.

Liber et alma Ceres in denariis numero I. deſcriptis typos faciunt. Vtrumque numum ſimili fere cultu con-

junctum habes etiam in Volteia. Porcam Cereri fociatam jam vidimus in numis Eleufinis Atticae, cujus caufam diximus, quod animal iftud propter illata agris damna Cereris gratifsima victima eft habitum. At quo modo illud in praefente denario Cererem placide praecedere fingitur, iftud amicam potius focietatem indicat, quam confirmat Plutarchus, cum refert, [a]) primam fuiffe fuem, quae cum roftro terram finderet, arationem, ac vomeris ufum docuit, quem et dictum ὑνιν adfirmat ἀπο της ὑος, *a porca*. Aegyptios quoque jacta fuper Nili limum femente induxiffe porcorum greges, qui calcanda, fodiendaque terra femen occulerent.

IOVIS. AXVR in denario II. novus typus. Dicitur IOVIS in nominandi cafu, ut in numis Domitiani IOVIS CVSTOS. Iovis Anxuris meminit quoque Virgilius: [b])

Circaeumque jugum, queis IVPPITER ANXVRVS arvis
Praefidet.

Ad quem verfum notat Servius: *circa tractum Campaniae colebatur puer Iuppiter, qui Anxurus dicebatur, quafi* ἀνευ ξυρȣ, *id eft: fine novacula, quia barbam nunquam rafiffet.* Hunc tractum Campaniae propius indicat Plinius: [c]) *Terracina oppidum lingua Volfcorum* Anxur *dictum.* Et Feftus: [d]) *Anxur vocabatur, quae nunc Terracina dicitur Volfcae gentis.* Haec fi vera, valeat Servii fabula, et etymon Graecum ἀνευ ξυρȣ, dicamusque, fic dictum Iovem a loco, ut Dianam ab Ephefo. Denarius ipfe veram nobis Iovis Axuris formam fiftit, videturque per caput radiatum, et imberbe effe idem cum Apolline, feu Sole, ut Vejuppiter gentis Caefiae, et Iuppiter Heliopolitanus, de quo egimus in moneta Heliopolis Coelefyriae. De Iove, eodem cum Sole, vide etiam Macrobium. [e])

Antica denarii III. et IV. perfonam offert. Eam Sileni dixere eruditi, et referendam ad Liberalia a Panfa aedile celebrata exiftimant. At non fatis in ea Silenum video. Deus hic fere recalvafter eft, at perfonae hujus frons probe comata. Iuxta plerumque adftituitur pedum, aut organum muficum, at Silenus in uno fere fuo utre acquievit. Quis vero negabit, haec omnia aptius convenire Pani contentis veterum monumentis? Fuere haec inftrumenta propria non paftorum modo, fed ipfius Panos, quod manifefte docent numi Arcadum, et, quae in his fita, Megalopoleos. Apud Theocritum formofus paftor Daphnis ἀνθετο Πανι ταδε. Τȣς τριοσȣς δονακας, το λαγωϐολον κ. τ. λ. *haec Pani dedicavit: tres tibias, pedum etc.* Confer quaefo horum perfonas denariorum cum certis Panos capitibus, quae funt in numis Panticapaei Tauricae, atque ut in his diximus, illatum in ejus monetam hujus dei caput propter adlufionem ad urbis nomen, cujus prima fyllaba illud numen enunciat, ita idem placuiffe Panfae jure poffum conjicere. Ad quem Panfam videantur

a) Sympos. L. IV. probl. 5. b) Aen. VII. 799. c) L. III. p. 153. d) in Anxur. e) Saturn. L. I. c. 23.

pertinere hi denarii, ad proximos numos monebo.

* * *

LIBERTATIS. *Caput muliebre laureatum.*

C. PANSA. C. F. C. N. *Roma galeata clypeis insidens d. hastae innixa, s. pede globum premit, et ab advolante Victoriola coronatur.* AR. R.

C. PANSA. *Persona Panos.*

ALBINVS. BRVTI. F. *Duae dexterae junctae caduceum sustinent.*

Iudicio Havercampi numi omnes C. Vibii Pansae hactenus citati cusi sunt a Pansa consule, et eo quidem ipso anno, quo consul fuit, nempe V. C. 711. Dixi supra, horum alios vetustioris videri fabricae, quam ut posſint huic anno adcommodari. Accedit, mirum sane esse, denarios tanto numero (nam incredibilis est eorum vis) Pansae consulis unius nomine fuisse signatos, quando conlegae Hirtii, et pari potestate praediti ne unum quidem ad hunc annum habemus. Verius credam, hunc posse statui ordinem numorum Pansae. Praecedunt haud dubie ii, quos priore loco descripsi. Suadet istud cum fabrica, ut dixi, vetustior, tum simplex C. F. omisso C. N. Hi ergo ad vetustiorem quendam Pansam referendi, ac forte patrem Pansae consulis. Quos altero loco proposui, inscriptos plerosque C. F. C. N., ei lubenter tribuo, qui consul fuit, sed nullam video caussam adserendi, esse eo etiam consule signatos, cum antea in aliquo ejus magistratu feriri potuerint. At binos denarios, quos tertio hoc loco proposui, in ipsum ejus consulatum cadere non inficior, cum ejus anni historiam palam eloquantur. In prioris enim antica sistitur effigies libertatis, in aversa Romae; nimirum Pansa movit arma in M. Antonium, qui, quod omnia arbitratu suo et inimica libertati agere videretur, hostis reipublicae ex S. C. dictus est. In denario altero jungitur Pansa cos. cum Albino Bruti F., quem eundem cum D. Bruto fuisse in Iuniis Brutis diximus. Fuit is eodem anno proconsul Galliae citerioris, sed a M. Antonio, qui eam provinciam per vim occupaverat, Mutinae obsessus, ab adcurrentibus deinde Hirtio et Pansa cos. relata insigni victoria, sed quae utrique consuli fatalis fuit, in libertatem adsertus. Vide historiae Rom. scriptores passim.

* * *

ΕΠΙ. Γ. ΟΥΙΒΙΟΥ. ΠΑΝΣΑ in numis urbium Bithyniae, quem fuisse ejus proconsulem, eundemque cum illo, qui postea V. C. 711 consul fuit, diximus in prolegomenis ad numos Bithyniae.

M. Vibius Pansa proconsul in numo Ephesi.

* * *

Varus.

Caput muliebre laureatum.

C. VIBIVS. VARVS. *Venus seminuda aversa stans propter columnam in speculum intuetur.* AV. (Mus. Caes.) RRRR. AR. R.

Protome Palladis d. hastam, s. clypeum.

C. VIBIVS. VARVS. *Mulier alata stans d. vestis sinum a pectore faciem versus adducit.* AV. (Mus. Caes.) RRRR.

Caput Palladis. X *Hercules stans.* — *Caput Herculis barbatum laureatum.* X

Pallas Nicephora ſtans. — *Caput Bacchi.* X *Pantheriſcus ad aram adſiliens, ſuper qua perſona, et juxta thyrſus. In omnibus eadem epigraphe.* AR. R.

Caput M. Antonii barbatum.

C. VIBIVS. VARVS. *Venus ſtans d. Victoriolam, ſ. cornucopiae.* AR. R.

Caput Octaviani nudum.

C. VIBIVS. VARVS. *Pallas Nicephora ſtans.* AR. R.

Quis fuerit C. Vibius Varus, obſtinato veterum ad eum prodendum ſilentio usque modo ignoramus. Quare ſatis mirari non poſſum, eum ab Havercampo dici filium C. Vibii Panſae conſulis, [a]) de quo ſupra egimus, quin vel leviſsimo argumento ſententiam ſtabiliat. Ex numis duobus poſtremis elucet, fuiſſe eum IIIIvirum monetalem, aut alio quopiam in magiſtratu conſtitutum paullo poſt dictatoris caedem, et initum IIIviratum, quod docet adhaerens Antonii mento barba, quam is ſub IIIviratus primordia aluit, ut in hujus moneta dicetur.

Numus primus aureus ignotus Morellio in hoc metallo, et omnibus, qui praeceſſere, exſtat in muſeo Caeſareo, et editus etiam eſt a Liebeo ex muſeo Saxo-gothano. [b]) Recte is quidem Vrſini et Vaillantii judicia corrigit, qui, quod Venus ſiniſtra tenet, capſulam, aut bacillum ſeu pinxerunt, ſeu dixerunt. Verum hic quoque me judice fallitur, quando deam manu praeferre concham adſerit. In integerrimo muſei Caeſarei luculentum video ſpeculum, gratiſsimas Veneris ejusque diſcipularum delicias, ad quod illa frequenter in veterum monumentis illecebras ſuas explorat. Quare ſic de illa Callimachus: [c])

- - - - Κυπρις δε διαυγεα χαλκον ἑλοισα
Πολλακι ταν ἀυταν δις μετεθηκε κομαν.

At Venus nitidum aes (ſpeculum) *capiens*
Saepe eandem bis aliter diſpoſuit comam.

Numum II. in ſolo, quod norim, muſeo Caeſareo reperias. Eſſe deam Nemeſin, patet ex typo non multum abludente, qui obvius eſt in numis Claudii Aug. inſcriptis PACI. AVGVSTAE, quos vide.

Numi reliqui nihil dignum noſtris ſtudiis ſufficiunt.

* * *

Marſus.

C. Vibius Marſus procos. in numis municipii Vticenſis.

V I L L I A.

Numus Goltzianus.

---

a) pag. 442. b) pag. 30. c) in Pallad. v. 21.

VINICIA.

Gens plebeia.

CONCORDIAE, (*in uno musei Caes. ἀρχαϊκῶς*: CONCORDIAI.) *Caput Concordiae laureatum.*

L. VINICI. *Victoria propere gradiens s. oblongum palmae ramum tenet, cui illigatae quatuor laureae.* AR. R.

L. VINICIVS. L. F. IIIVIR. in denariis cum capite Augusti, cujus in horum uno memoratur trib. potestas VIII., quae coepit V. C. 738, quo anno hos numos recensebimus, quorum typi in Augusti laudibus, viis munitis, et honoribus Parthicis versantur. Videtur hic L. Vinicius fuisse filius Lucii, quem fasti V. C. 721 in consulibus suffectis memorant. Gens Vinicia sub Tiberio clarissima exstitit, ex qua fuit M. Vinicius, qui Iuliam Livillam Germanici filiam Tiberii neptem uxorem duxit, et cui Velleius libros suos dedicavit.

VIPSANIA.

M. Vipsanii Agrippae numos vide in moneta imperatorum.

VISELLIA.

Numus Goltzianus.

VITELLIA.

P. Vitellius procos. in numo Nicomediae cum capite Germanici, de quo egimus in prolegomenis ad numos Bithyniae.

VMMIDIA.

An patricia, an plebeia, non satis constat. Cognomen *Quadratus.*

ΕΠΙ. ΚΟΥΑΔΡΑΤΟΥ, in numis Antiochiae Syriae, quos vide.

VOCONIA.

Gens plebeia. Cognomen *Vitulus*.

Caput I. Caeſaris laureatum.

Q. VOCONIVS. VITVLVS, *addito in aliis:* Q. DESIGN. S. C. *Vitulus ſtans.* AR. R.

DIVI. IVLI. F. *Caput Octaviani barbatulum.*

Similis averſa. AV. RR.

Typus vituli adluſionem ad nomen facit, etſi animal in denariis his propoſitum magis videam ad taurum accedere. Apparet, Q. Voconium fuiſſe IIIvirum monetalem paullo poſt Caeſaris violentam mortem, et talis cum eſſet, fuiſſe *Quaeſtorem* DESIGN*atum*. Apertius iſtud loquuntur numi Ti. Sempronii Gracchi addito IIIIVIR. Q. DESIG., cujus numi cum aurei quoque ſint, et perinde capita cum I. Caeſaris, tum Octaviani barbati praeferant, patet, utrumque una in eodem magiſtratu fuiſſe conſtitutum.

VOLCATIA.

Numus Goltzianus.

Alius VOLC. in muſeo Pembrock [a]) eſt Volcarum Arecomicorum Galliae.

VOLTEIA.

Incerti ordinis. Cognomen *Strabo.*

Caput Iovis.

M. VOLTEI. M. F. *Templum quatuor columnarum.* AR. R.

Caput Herculis imberbe leovis exuviis tectum.

M. VOLTEI. M. F. *Aper Erymanthius.* AR. R.

Caput Bacchi vel Bacchae hedera et corymbis redimitum.

M. VOLTEI. M. F. *Ceres ardentes taedas praetendens in draconum bigis, pone variantia minuta ſigilla.* AR. C.

Caput Palladis, (niſi forte eſt Martis juvenis) pone variantia minuta ſigilla.

M. VOLTEI. M. F. *Cybele leonum bigis vecta, ſuperne notae arithmeticae Graecae:* Ε. ΚΓ. ΚΕ. ΞΔ. ΟΘ. etc. AR. C.

Havercampus repudiatis omnibus eorum ſententiis, qui praeceſſere, audacter hos denarios in tempora IIIvirorum confert, et in his a M. Volteio IIIIviro monetali laudes Iulii Caeſaris extolli. Vt ſaepe alias, ita etiam hoc loco parum commode numorum aetatem diſcrevit. Cum tot ſuppetant denarii inde a I. Caeſare, de quorum aetate certo

a) Part. III. tab. 19.

constat, velim mihi vel unum eorum genus proferat, in quo variantia haec sigilla, aut notae arithmeticae exstarent. Ex quo apparet, morem hunc jam pridem antiquatum, numosque omnes, qui ea praeferunt, remotiori aetati deberi. Quis sit hic M. Volteius, cum exigua sit hujus gentis inter veteres mentio, incertum. Typi explicationem non desiderant. Singulares sunt notae Graecae in denario postremo. Alphabeti Graeci literas in aliorum quidem denariis jam vidimus, at in nullo alio numeros Graecos.

* * *

Caput muliebre laureatum.

M. VOLTEI. M. F. *Tripus*, *cui serpens obvolvitur*, *juxta:* S. C. D. T. Sunt AR. R.

Additas has literas alii explicant: S. C. *Die Tertio*, alii: *Dedicato Tripode.* Inanes conjecturae.

* * *

Strabo.

Caput Iovis, pone varians litera alphabeti.

L. VOL. L. F. STRAB. *Europa tauro vecta*, *pone fulmen*, *infra folium hederae.* Sunt serrati. AR. C.

Nihil de Volteio Strabone apud veteres reperias.

VOLVMNIA.

L. Volumnius IIvir in numis coloniae incertae cum capitibus Neronis, et Octaviae, quorum ille cultu solis, haec lunae proponitur.

VOLVSIA.

Volusius Saturninus praeses Syriae, et Africae, cujus numos vide in moneta Antiochiae Syriae, et Achullae Byzacenes.

NVMI INCERTI FAMILIARVM.

Vrsinus, Vaillantius, Morellius huic classi, quae familiarum numos complectitur, subjecere numos alios, quos *incertos* dixere, non optimo sane, ut videtur, consilio. Nam familiarum numos non alia de causa appellamus, quam quod gentis, vel familiae R. nomen sistunt. Hoc si absit, cur ad hanc seriem referantur, non video, praecipue cum fere horum omnibus alia facile, iisque propria statio possit adsignari. Sic, ut Morellii solum incertis immorer, qui id genus numos majore numero vulgavit, I. qui typos continent in familiarum numis obvios, ut: caput galeatum alatum, Dioscuros equi-

tes, Victoriam in bigis etc. cujus generis habemus denarios, quinarios, festertios, ad eam classem pertinent, quae monetam stante rep. signatam, quam consularem dicimus, continet, quare et nos eam supra Sectione I. recensuimus. II. Ii, qui VRBS. ROMA, vel INVICTA. ROMA inscriptum habent, in saecula Constantini M., vel Gothorum Italiae regum sunt dimovendi. III. Multi sunt, qui neque familiae nomen, neque imperantis caput produnt, quos tamen ex certis indiciis constat, Augustorum aetati deberi. Horum plures descriptos videbis in numis Augusti ad annum V. C. 734, tum in moneta Galbae, et Vitellii. In nonnullis tamen id genus denariis imperium minus tuto potest definiri. IV. Qui inscribuntur ITALIA, vel literis Oscis nomine Papii Mutili, vel Vitellii, signatos credimus tempore belli socialis, et referri solent inter numos Samniticos, inter quos etiam a me describuntur.

His ergo in suas classes rite tributis vix jam supersunt, quos inter incertos familiarum reponas. Alii, qui per decurtata vocabula variis possent familiis adplicari, jam per ipsum hoc opus certae cuidam familiae probabili conjectura sunt illigati, ut denarii, in quibus T. Q. vel TI. Q. familiae Quinctiae. In aliis epigraphe barbara non quidem familiam incertam efficit, sed numum barbarum, de quo genere, quod copiosum est in hac serie, egimus alibi. Alii vitio, ut videtur, monetarii, de familia incertos nos relinquunt. Hujus generis videtur esse quinarius musei Caesarei, in quo legitur: CROT.

FINIS VOLVMINIS V.

INDICES III.

IN VOLVMEN V.

QVORVM

I. est: Cognominum.

II. Inscriptionum.

III. Rerum.

INDEX I.

COGNOMINVM.

Limetanus	- Mamiliae.
Longinus	- Caſsiae.
Longus	- Muſsidiae.
Lucanus	- Terentiae.
Lupercus	- Galliae.
Lupus	- Corneliae.
Macer	- Claudiae, Liciniae, Sepulliae.
Magnus	- Pompeiae.
Malleolus	- Publiciae.
Marcellinus	- Corneliae.
Marcellus	- Claudiae.
Maridianus	- Coſſutiae.
Marſus	- Vibiae.
Maximus	- Egnatiae, Fabiae.
Menſor	- Farſuleiae.
Meſſalla	- Valeriae.
Metellus	- Caeciliae.
Molo	- Pomponiae.
Mucianus	- Liciniae.
Murcus	- Statiae.
Murena	- Liciniae.
Muſa	- Pomponiae.
Naſo	- Antoniae, Axiae.
Natta	- Pinariae.
Nerva	- Cocceiae, Liciniae, Siliae.
Nerulinus	- Suilliae.
Niger	- Vettiae.
Nonianus	- Conſidiae.
Otho	- Salviae.
Paetus	- Aeliae, Caeſenniae, Conſidiae.
Palicanus	- Lolliae.
Panſa	- Neratiae, Vibiae.
Paternus	- Fabriciae.
Paullus	- Aemiliae.
Philippus	- Marciae.
Philus	- Furiae.
Pictor	- Fabiae.
Piſo	- Calpurniae.
Pitio	- Semproniae.
Pius	- Caeciliae, Pompeiae.
Plancus	- Munatiae, Plautiae.
Platorinus	- Sulpiciae.
Pollio	- Aſiniae, Mindiae.
Priſcus	- Tarquitiae.
Proclus	- Cominiae, Sulpiciae.
Pulcher	- Claudiae.
Purpureo	- Furiae.
Quadratus	- Vmmidiae.
Quinctilianus	- Nonniae.
Reginus	- Anteſtiae.
Regulus	- Livineiae.
Reſtio	- Antiae.
Rocus	- Crepereiae.
Rufus	- Aureliae, Cadiae, Claudiae, Cordiae, Luciliae, Maeciae, Meſciniae, Minuciae, Pacuviae, Plotiae, Pompeiae, Pomponiae, Pupiae, Sulpiciae.
Rullus	- Serviliae.
Rus - -	- Aufidiae.
Sabinus	- Minatiae, Tituriae, Vettiae.
Sabula	- Coſſutiae.
Salinator	- Oppiae.
Saranus	- Atiliae.
Saſerna	- Hoſtiliae.
Saturninus	- Sentiae, Voluſiae.
Scarpus	- Pinariae.
Scaurus	- Aemiliae, Aureliae.
Scipio	- Corneliae.
Secundus	- Arriae.
Sejanus	- Aeliae.

INDEX II.

INSCRIPTIONVM.

INDEX III.

RERVM.

BIBL. Z.N. IM. OSSOLINSKICH

